ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
2

MARDI
2 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.498 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.498

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը ցցելու համար, կառավարութիւնը «առերագական միջոցներ» ձեռք առաւ, որոնք 21,3 միլիառ ֆրանքի հասոյթ պիտի ապահովեն: Նախ աշխատաւորներու ընկերային տուրքերու սակերը յաւելում կը կրեն: Հիւանդութեան ապահովութեան վրայ՝ 0.4% Յուլիս 1-էն ըսկսեալ (սկզբունքով բացառիկ եւ առժամեայ որոշում մըն է, որ պէտք չէ տեւէ 1988 Յուլիս 1-էն ետք): Այս կարգադրութինը 8 միլիառ պէտք է բերէ: Նաեւ «բացառիկ եւ առժամեայ», միւս յաւելումն է՝ աշխատաւորներու ծերութեան սակերու 0.2%, որ 2.4 միլիառ պէտք է բերէ: Ասկէ զատ, կառավարութիւնը որոշեց 1%-ի յաւելեալ գանձում մը (միշտ՝ առժամեայ...) ելմտական եւ անշարժ կալուածներու եկամուտներուն վրայ, պահպանում 0.4% յաւելեալ գանձումին բոլոր եկամուտներուն վրայ: Եթէ, երեւութապէս, այս կարգադրութիւնները արդարութեան պիտակ մը ունին, այն տըպաւորութիւնը ձգելով թէ ամէն մարդ պիտի վճարէ, յստակ է որ ծանրագոյն բեռը աշխատաւորներուն կը վերաբերի, ինչ որ արդէն պատճառ դարձաւ որ Սէ-Ժէ-Թէ-ի հակազդեցութիւնը բուռն ըլլայ: Յիշենք նաեւ թէ ծխախոտը 2% յաւելում պիտի կրէ Օգոստոս 1-էն, մինչ Թէ-Վէ-Ա-ն 7-էն 5.5%-ի պիտի իջնէ դեղերուն վրայ: Կառավարութիւնը, իր այս որոշումներով, չի հետեւիր «իմաստուններու» առաջարկներուն, մինչ Պալատիւր խոստացած էր որ տուրքերը զեղչ պիտի կրեն...

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն ժամանակ չկորսնցուց երկու կարեւոր պաշտօնազրկումներ կատարելու համար: Արդարեւ, գերման երիտասարդին քաջագործութիւնը տակնուվրայ ըրաւ Կրեմլինը եւ ցոյց տուաւ թէ խորհրդային հակապաշտպանութիւնը բաւական խախուտ է: Ուրեմն, անմիջապէս պաշտօնանկ եղաւ նախ՝ Պաշտպանութեան նախարարը՝ մարաջախտ Սոքոլով, ապա՝ հակօդային պաշտպանութեան հրամանատարը՝ մարաջախտ Կոլտունով: Այս պատիժները մաս կը կազմեն կորպաչովեան նոր-կլազնոստի-(թափանցկութիւն) քաղաքականութեան, որ նոյնիսկ երախտապարտ է այդ 19-ամեայ Գերմանացիին, որու շնորհիւ յայտնուեցան խորհրդային պաշտպանութեան թերի կողմերը: Գալով երիտասարդին, որ հերոսի մը նման կը փառաւորուի իր հայրենիքին մէջ, կրնայ 1-էն 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ, բայց, հաւանական կը նկատուի որ դատապարտումի վճիռէն անմիջապէս ետք երկրէն արտաքսուի: Խորհրդային պաշտօնազրկուած նախարարին տեղը նշանակուած է զօրավար Եազով, ինչ որ նաեւ զգայացո՛ւնց ընոյթ ունի, քանի որ Կորպաչով կ'անտեսէ երեք փոխ նախարարները եւ մարաջախտի մը աթոռին՝ զօրավար մը կը նստեցնէ:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարութեան համար, Թեհրան տեւանդըլած, ապա ազատ արձակուած դիւանագէտին միջադէպը չէ փակուած: Անգլիացիներուն համար, փոխ վրէժի արարք մըն էր, ինչ որ Պարսիկները ըրած էին, բայց չէր արդարացուեր, որովհետեւ Մանչէսթըր ձերբակալուած եւ ճիշդ այդ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷ
ԶՈՀ ԳՆԱՑ
ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ

Երկուշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ Ռաշիտ Քարամէ, Լիբանանի սիւննի վարչապետը, որ հրաժարականը տուած էր վերջերս, զոհ գացած է մահափորձի մը: Նախկին վարչապետը թռանով Պէյրութ կը վերադառնար եւ կը թուի որ իր նստած տեղն իսկ դրուած էր այն ռումբը, որ պիտի պայթէր ճամբու ընթացքին: Թըռանը էջք մը կը կատարէր անմիջապէս, բայց Քարամէ արդէն մեռած էր, մինչ թռանին մէջ գտնուող օդաչուն եւ Ներքին նախարարը վիրաւորուած էին: Երկուշաբթի, մինչեւ ժամը 11.30, ոչ ոք տէր եղած էր մահափորձին: Ռաշիտ Քարամէ 66 տարեկան էր:

օրը ղատի քաշուած պարսկական հիւպատոսարանի պաշտօնեան քրէական յանցանքի համար կը դատուէր (գողութիւն խանութներու մէջ, եւայլն):

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Երկուշաբթի օր, 3000 գիտնականներ հաւաքուած են ՍԻՏԱ-ն ունենալով իբրեւ օրակարգ: Հիւանդութիւնը աւեր կը գործէ եւ կանոնաւոր կերպով վարակուողներու թիւը կը կրկնապատկուի աշխարհի վրայ: Ֆրանսայի մէջ, նոր հարցախոյզ մը (Ֆիկարօ-Սոֆրէս) կը պարզուի որ ժողովուրդին 67%-ը մտահոգ է, բայց եւ այնպէս 94%-ը չէ փոխած սեռային իր սովորութիւնները:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Ֆ. Լէոթար, Փուէնի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, կը հաստատէ իր իսկ անձնական փառամոլութիւնները, յայտարարելով թէ Ա. շրջանին Շիրաքի զօրավիգ պիտի չըլլայ, Պառի զօրավիգ կրնայ ըլլալ, առանց սակայն բաց չէք մը տալու անոր, հակառակ պարագային միայն իր թեկնածութեան զօրավիգ կ'ըլլայ: Նման յայտարարութիւններ կրկին ցոյց կու տան թէ որքան պառակտուած պատ-կեր մը կը պարզէ մեծամասնութիւնը, որու պարագլուխները չեն կրնար քօղարկել իսկ իրենց ախորժակները: Անդին, Կիրակի օր, Ռուանի մէջ, ուր կ'ոգե-կոչուէր Ժանն տ'Առքի մահուան 556-րդ տարելիցը (1431, Մայիս 30) Շիրաք եւ Լըքանիւէ միութեան կոչ ըրին:

ՆՈՐ-ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՅ անկախապաշտներու պարագլուխը՝ Ջիպաու առաջարկեց չմասնակցիլ Ֆրանսական կառավարութեան որոշած հանրաքուէին, երկրին ապագային համար:

ՀԱՐԱՒ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են լիբանանեան բանակին (Իսրայէլի օժանդակ) եւ շիի ծայրայեղներու միջեւ: 11 Լիբանանցի մեռած են եւ 26 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՇԵՎՁԵՆԿՕ, շարժանկարի խորհրդային բեմադիրը, որ առաջինը ֆիլմ պատրաստած էր Չեռնոբիլի արկածին վրայ, մեռաւ, զոհ շողագործօն տարրերուն: Կ'ըսուի թէ 2 ամիս առաջ մեռած է եւ նոր կը տրուի լուրը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՋՈՒՐ Կ'ԱՐՏԱԾԷ

Հարաւային Անատոլուի երկու գետերը Սիհուն ու Ճիհուն ջուր արտածող երկրի մը պիտի վերածեն Թուրքիան: Երկու գետերն ալ Միջերկրական կը թափին Սուրիոյ սահմանին մօտ: Անգարա վաւերացուցած է շարթուան սկիզբը ծրագիր մը, որ այս երկուորեակ գետերէն տարեկան երկու միլիառ խորանարդ մեթր ջուրի արտածում կը նախատեսէ դէպի Սաուտի-Արաբիա եւ արաբական իշխանապետութիւնները: Այս նպատակին իրագործումին համար պէտք է կառուցանել 2200 եւ 2400 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրմուղ խողովակաշարներ 3 մեթր տրամագիծով:

Առաջինը անցնելէ ետք Սուրիայէն, Այորտանանէն եւ Յորդանանէն պիտի հասնի Մէքքէ որ Սուրբ քաղաքն է մահմետականներու: Երկրորդ խողովակաշարը Իրաքէն, Քուէյթէն ու Պարսից Ծոցի սաուտական ափէն իջնելով դէպի հարաւ, պիտի հասնի մինչեւ Շարժայի իշխանապետութիւնը: Այս խողովակաշարները պիտի արժեն 15 – 20 միլիառ տոլար, ինչ որ կը հաւասարի Թուրքիոյ արտաքին պարտքերու երկու երրորդին: Սակայն ծրագիրը կրնայ հետաքրքրել Սաուտի Արաբիոյ նման երկիրներ, որոնք վիթխարի գումարներ կը ծախսեն զտելու համար աղի ջուրը: Տակաւին յայտնի չէ, թէ ինչպէս պիտի ապահովուի անհրաժեշտ նիւթականը, սակայն Սաուտի-Արաբիա եւ Քուէյթ յայտնած են թէ «շահագրգռուած են» այս ծրագրով: Վարչապետ Էօզալ ԱՖՓ գործակալութեան յայտնած է, թէ ջրմուղ գիծը կրնան նոյնիսկ մինչեւ Եմէն երկարել: Ան այս մասին երկարօրէն խօսած է նաեւ Նախագահ Ռէկընի հետ, Ամերիկա կատարած իր վերջին այցելութեան ընթացքին:

Ռազմավարական ու դիւանագիտական կարեւորութիւնն ալ մեծ է այս խողովակաշարին. ան կրնայ միաւորել երկրամաս մը, որ շատ անկայուն է հոն գտնուող քարիւղի մթերքին պատճառով: Ցեռոյ, ան նաեւ խորհրդանշան մըն է թրքական տնտեսական հետզհետէ շեշտուող ներկայութեան այս շրջանին մէջ: Արդարեւ Միջին-Արեւելք ու Պարսից Ծոցը Թուրքիոյ արտածումին 35%-ը կը կազմէին 1984-ին, մինչ այս համեմատութիւնը 1985-ին բարձրացած է 41%-ի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 20 – 22)

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐ ԳԷՈՐԳ ՉՄՇԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150-ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի Դերասաններու Տան մէջ նըշուած է հայ թատրոնի երախտաւորներէն Գէորգ Չմշկեանի ծննդեան 150-ամեակը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Հրաչեայ Ղափլանեան: Չմշկեանի թատերական գործունէութեան մասին խօսելով ակադ. Ռուբէն Զարեան ի մէջ այլոց ըսած է, թէ պատմական մեծ դեր խաղացած է Գէորգ Չմշկեան: Անցեալ դարու 60-ական թուականներու սկիզբները հիմնելով հայկական արհեստավարժ թատրոնը արեւելահայ իրականութեան մէջ, իր շուրջ համախմբելով համախոհ դերասաններ, Գէորգ Չմշկեան ստեղծեց թատրոն մը՝ որուն նպատակն էր պատկերացնել կեանքը ինչպէս որ է, բարձրացնել հասարակութիւնը յուզող սուր հարցեր, մերկացնել անհաւասար կեանքի երեւոյթները, միւս կողմէ քարոզել մարդկային բարձր առաքինութիւններ՝ ազնուութիւն, արդարութիւն, ազատասիրական գաղափարներ: Չմշկեան մեծ նպաստ բերած է Գաբրիէլ Սունդուկեանի եւ Միքայէլ Տէր-Գրիգորեանի ասպարէզ գալուն: Իր կեանքի վերջին տարիները, երբ այլեւս ի վիճակի չէր բեմ ելլելու, Չմշկեան նուիրուեցաւ գրականութեան. գրեց յուշեր՝ պատմելով 60ական թուականներու թատրոնի ու դերասաններու զոհողութիւններով լեցուն կեանքը եւ խանդավառ գործունէութիւնը: Գէորգ Չմշկեան հայ թատրոնի առաջին Պէպօն էր, որուն խաղարկութիւնը մնաց անդերազանցելի: Իր մեծ հօր մասին յուշեր պատմած է երգչուհի Մարիա Չմշկեան:

SEPT / SEPT

Henri VERNEUIL

– ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ –

Ինչպէս ծանուցուած էր, Կիրակի, Մայիս 31-ին, Թէ-էՖ-1-ի ժամը 19-ի յայտագրին հիւրն էր՝ Անրի Վերնէօյլ (Աշոտ Մալաքեան):

Ժան Լանզի ներկայացուց իր հիւրը՝ յայտնելով թէ Մալաքեանները եկած էին իրենց հայկական ծննդավայրէն 1924-ին: Թէ այսօր 350 հազարի կը հասնէր Ֆըրանսահայութեան թիւը, անդրադարձաւ «Մայրիկ» հատորին, մանաւանդ ճիշդ այն օրը որ նուիրուած էր Մայրերուն: Լանզի յիշեց թէ այդ ընտանիքին զաւակն էր՝ Աշոտ, Հայ Թաղաւորի մը անունը եւ որդիական սիրոյ այդ շատ գեղեցիկ գիրքին մէջ, կը պատմէ իր ընտանիքին պատմութիւնը, որ պատմութիւնն է ժողովուրդի մը ողբերգութեան, ողբերգութիւնը ժողովուրդի մը զոր Թուրքերը ուզեցին բնաջնջել:

Լրագրողը, ապա, ոգեկոչեց շարժանըկարի բեմադիրին ասպարէզը, որ 35 երկար ժապաւէններ դարձուցած է, յիշելով քանի մը խորագրեր, ի շարս որոնց Կապէնի նախընտրածը՝ Le clan des Sicilien: Հակառակ բազմաթիւ ֆիլմերու, ոչ միայն մեծագոյն դերասաններու այլեւ համբաւաւոր գրուցագիրներու հետ (Ժանսոն, Օտիառ, եւայլն), Հանրի Վերնէօյլ ոսկի մրցանակներու մարդը չէ: Ասիկա, առիթ տուաւ որ Վերնէօյլ արտայայտուի Քաննի փառատօնին մասին, ուր ամբոխին ներկայութիւնը բացասական դեր կը խաղայ, քանի որ քաղաքի մը մէջ, որ 72 հազար բնակիչ ունի, երբ, ուր 40 հազար հոգի կ'աւելնայ, կարելի չէ լուրջ բան մը ընել:

Ըստ ընկալեալ սովորութեան, Մալաքեան մեկնաբանեց շաբաթական դէպքերը եւ Պարպիի դատավարութիւնն էր, անշուշտ, որ առիթ տուաւ իրեն ծանրանալու Հայերու ցեղասպանութեան վրայ եւ մատնանշելու «ընտրովի յիշողութիւնը»:

Շեշտեց թէ երբ կը լսէր Իզիէօյի 44 հրեայ մանուկներու Գողգոթան, կը յիշէր հայ մանուկներու եւ հայ ժողովուրդին բազմաթիւ Իզիէօները, բայց 3 տարի է, Եւրոպայի Խորհրդարանը կը դնէր կը վերցնէր, քաղաքական իր յանձնախումբին 50 անդամներու միջոցաւ, բառի մը՝ ցեղասպանութիւն ոդրմութեան համար:

Միշտ այս առընչութեամբ, Լանզի վերջին անդրադարձ մը ունենալով հայութեան պարզած ներկայ պատկերին վրայ, յիշեց խորհրդային Հայաստանը, աւելցընելով սակայն թէ բոլոր Հայերը հոն համախմբուած չեն: Ու ակնարկելով Ֆըրանսահայութեան, ներկայացուց անոր երկու օրաթերթերը՝ «Յառաջ» եւ «Կամք» զորս որակեց «տարբեր հոսանքի»... հոգ չէ թէ տարբերութիւնը հոդ չըլլայ:

Վերնէօյլ շարունակեց մինչեւ ժամը 19.50 խօսիլ շաբթուան դէպքերուն մասին, գլխաւորաբար Պաստերնակի եւ այն փոքրիկ օդանաւին, որ այնքան մեծ աղմուկ հանեց առօք փառօք բազմելով Կարմիր Հրապարակին վրայ:

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ, ԽՈՀԵՐ, ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԱՍԵԼ ՃՇՄԱՐԻՏԸ

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

Մատաղ սերնդի կրթութեան ու դաստիարակութեան մասին վերջերս այնքան շատ է գրւում ու խօսւում, այնքան բազմապիսի ձեւեր ու հնարքներ են առաջարկւում անհաշուելի յօդուածներում, ուսումնասիրութիւններում ու որոշումներում, որ որեւէ ուսուցիչ կամ ծնող եթէ կամենար թէկուզ մակերեսօրէն ծանօթանալ դրանց, թերեւս մի կեանքը չբաւարարէր...:

Ամէն գործ ունի իր յաջող սկիզբը, որ եթէ վատ շարունակութիւն է ստանում, կարելի է վերադառնալ այն յաջող սկզբին եւ նորից շարունակել, եթէ ի հարկէ աւերածութիւնն այնքան շատ չէ, որ անհրաժեշտ լինի ի սպառ ջնջել եւ նորից սկսել: Իսկ եթէ յատակ տեսողութիւնը յուշում է որ անհրաժեշտ է ի սպառ ջնջել եւ նորից սկսել սկզբից, ապա պէտք չէ զլանալ դա անելու, քանի որ սխալների մրցավազքում կործանուողը մարդն է, եւ հէնց նա է փրկելու արժանին՝ իր իսկ նմանների ձեռքով:

«Սխալների մրցավազք» արտայայտութեան վրայ ես կրկին յիշեցի դաստիարակութեան մասին այն ահռելի բառալեռնաշղթաները, որոնք կամաց – կամաց շրջափակում են մարդկային դաստիարակութեան հորիզոնը փակ մի տարածութեան մէջ, կենսագրութիւնից ու պատմութիւնից կտրուած, խիստ օրինաչափութիւններ ու կլիմաներ ստեղծելով նոր տիպի կամ տեսակի մարդու ձեւաւորման համար: Մրցավազքի մէջ մեխանիկական գործօնն ստանում է առաջնահերթ նշանակութիւն, եւ վերանում է խղճի ու բարոյականութեան արգելքը, որոնք (խիղճն ու բարոյականութիւնը) կոչուած են ապահովելու կապը նախահիմքերի հետ: Չէ՞ որ երբ ասում ենք՝ նոր տիպի մարդ, ի նկատի ունենք գոնէ մի քիչ աւելի լաւը, քան եղել է, ճի՞շդ է: Իսկ ինչպէ՞ս ենք պատկերացնում այդ նոր տիպի մարդու դաստիարակութեան կազմակերպումը, երբ նրա ստեղծման բոլոր միջոցները հին են, մեզ չափազանց սիրելի եւ սրբապղծութիւն կը լինէր մեր զգացմունքներն ուրիշ տարածքի մէջ պատկերացնելը: Ես պարզապէս չեմ կարողանում հաշտուել մեխանիկական գործօնի հետ, որի ստեղծած մրցավազքը խելքի հետ բոլորովին կապ չունի: Եթէ ասենք Ամերիկայում մէկ ամսում երկու հարիւր յօդուած է հրատարակուել կրթութեան ու դաստիարակութեան մասին, իսկ մեզ մօտ հարիւր յիսուսուն, ապա մենք նրանցից յետ ենք տասը տարով, եւ հարկաւոր է շտապ զբաղուել որակը չտկել: Բայց կարո՞ղ է, չէ որ Ամերիկայում երկու հարիւր վատ յօդուած գրուած լինի, մեզ մօտ՝ հարիւր յիսուսուն լաւը, կամ՝ ընդհակառակը... նրանք մեզ իրենց երկու հարիւր վատով չեն կարող անգամ վնասել, բայց մենք մեր տասը վատով կարող ենք կործանել մեզ, քանի մեր մտքինն այն է, որ այդ տասը վերածենք հազարի:

Մենք անվերջ անհանգստացել ենք՝ չգիտեմ թէ ո՞ր շտապող քարավանից յետ ընկնելու մասին, մեր գոյի իմաստի վրայ մեր մտքի արթնացող աչքն անընդհատ փակելով, որ իրականութիւնը բաց աչքով չտեսնենք յանկարծ: Ուրիշներից յետ մնալու գաղափարն անընդհատ հալածել է մեզ, եւ ես չեմ կարողանում հասկանալ, թէ նրանք ինչո՞ւ են մեր առաջն ընկել, կամ յամենայն դէպս՝ ինչո՞ւ ենք մենք այդպէս համարում, երբ նիւթական ամբողջ բազան (բոլոր նախորդ ժամանակների ու կացութաձեւերի) ներդրուել է աշխարհակալ գաղափարներ ստեղծելու համար, իսկ ամենամարդասիրական գաղափարները մերն են: Դրա պատճառն ո՞րն է, որ մենք մեր ունեցած ոչ մի բանը չենք կարողանում լիարժէք օգտագործել, թէ՞ էլի ինչ – որ պատճառներ կան: Եւ սակայն այս անդադրելի վազքից յետոյ, ամենասարսափելին այն կը լինի, որ յանկարծ շուռ գանք ու տեսնենք, որ ամենամարդկայինը եղել է մեր կողքին, նրա վրայ ուղղուած մատներ են եղել, որ ցոյց տան մեզ, իսկ մենք կտրել ենք այդ մատները՝ համարելով մեր ուշադրութիւնը հիմնական նպատակից շեղող հանգամանք: Այդ ձեւով սերնդի մէջ, անշուշտ, կը խախտուի հաւատը, հոկայական անդունդ բացելով դաստիարակութեան գործի մէջ:

Եթէ կրթութեան վերաբերեալ նոր միջոցների առաջարկութիւններն անխուսափելի են, քանի որ կուտակուած գիտելիքները, պատմութիւնը եւ ժամանակակից անափ ինֆորմացիան ու տեխնիկական գերյաղթահարութիւնները համադրելը, սխտեմաւորելը, ջոկելը եւ հաղորդելը չափազանց բարդ խնդիր է, ապա ի՞նչ է նշանակում դաստիարակութեան համար նորանոր մեթոդներ յօրինելն ու առաջարկելը, երբ մարդուն իբրեւ մարդ բնութագրող բոլոր յատկանիշները պարզագոյն ձեւով ձշգուած ու սահմանուած են հազարամեակներ առաջ:

Դպրոցում երեխայի վրայ ազդելու մեր հիմնական միջոցը խօսքն է (վերջին ժամանակներս հակում ունէր դառնալու միակ միջոցը), սակայն խօսքի ազդեցութիւնը երեխայի վրայ ի զօրու է որոշ ժամանակ, մինչեւ այնքան, քանի դեռ նրա միտքը ձեռք չի բերել քննելու համեմատելու եւ ընդհանրացնելու կարողութիւն, այսինքն՝ քանի դեռ նրա կենսափորձը սակաւ է: Նա ուղղակի հաւատում է մեր խօսքին, որ մենք ձարտարօրէն յարմարեցնում ենք նրա երազանքներին, խաղում ենք նրա վառվռուն երեւակայութեան հետ, փչելով ձգտումների քուռայի վրայ՝ կարծես հէնց միայն նրա համար, ու բորբոքելով, ուզում ենք հիմնովին հանգցնել: Մենք մատաղ սերնդի մէջ փորձում ենք մեր երազանքները տեղաւորել, այն, որ ինքներս կ'ուզենայինք իրականացած տեսնել, բայց պարզորոշ տեսնում ենք, որ պատանու հասունացման մի կարճ ժամանակից յետոյ, նիւթը գիմադրում է, նիւթը մեր տուած սնունդը չի ընդունում: Ակնյայտ է, որ այդ մետաքսէ կառոյցը, որպիսին մանուկն է կամ պատանին, կեանքը, ժեղնից թաքուն, երկար ու կարճ դասամիջոցներին, լցրել է իր կեանքային զաժան ռէալիզմը, որի ստեղծողները նոյնպէս մենք ենք մեր առօրեայ կեանքով: Զարդուում է, որ նրա միտքը դեռ այնքան վախեցած չէ, որ մեզ – ների այդ հակասութիւնը, եւ առանձին – առանձին ամէն մէկի յետագայ ճակատագիրը կռահելն անհնար է, բայց կրկին ակնյայտ է, որ նրանցից ոմանք բռնում են վրիժառութեան ճանապարհը, մեծ մասը հեշտութեամբ խառնում է նիւթական կեանքի ալիքին, հեշտ ապրելու ճանապարհներ է փնտռում՝ շարունակելով ոչ այնքան վառ անցեալի ռոմանտիկ քարոզների վրայ, ոմանք էլ (սա հէնց ամբողջի ամենացաւալի մասն է) կտրւում են վերջնականապէս, եւ ռոմանտիկ դաստիարակութեան փայլուն շերտով կիտուած նրանց կեանքին այլեւս անհնար է կպցնել: Սա դաստիարակութեան ու իրական կեանքի ներդաշնակութեան հիմնական փորձաքարն է:

Սրանից հետեւում է, որ մենք պարտաւոր ենք ճիշդն ասել երեխաներին: Ասել ճիշտը: Իսկ եթէ ճիշտն ասելը չի համապատասխանում դպրոցական դաստիարակութեան ծրագրի՞ն ու կանոնադրութեանը: Եթէ երեխաների հետ մէկտեղ անարդարութիւնը քննարկելը, վերլուծելն ու դատապարտելը կարող են խեղաթիւրուած ձեւով դիտուել իբրեւ հակադաստիարակութիւն: Չէ՞ որ նրանք պիտի դաստիարակուեն լաւի եւ հերոսականի օրինակի վրայ: Բայց երեխան ինքը գիտի, չէ՞, թէ որքան ծիծաղելի է այն հերոսականը, որ խուսափում է կեանքի դրշմարտութիւնից, եւ որքան խղճուկ է այն լաւը, որ յօրինովի է, աչքակապութիւն: Այս դէպքում արդէն երեխան ոչ թէ նա է, որ իր սուր աչքով տեսնում եւ իր սուր ուղեղով ընկալում է այս ամէնը, այլ մենք, որ երեխավարի փորձում ենք թաքցնել ճշմարտութիւնը՝ իբրեւ թէ նրա ոչ հասուն միտքը խնայելով փորձութիւններից:

Իմ կարծիքով, արդէն վաղուց ժամանակն է, եւ կեանքը դրա համար հիմք է տալիս, որ մենք երեխային սկսենք դաստիարակել նաեւ կեանքի անարդարութեան օրինակի վրայ, նրա հետ վերլուծելով, քննարկելով ու քննադատելով օրուայ մէջ մեզ հետ պատահած նուաստացուցիչ դէպքը, դիպուածը, մեր դժուարութիւններին տեղեակ պահելով նրան, բացայայտ ասել, թէ ոմանք ինչո՞ւ են չաշխատելով վայելում բնչնամարդի, որովհետեւ կեանքի գլխաւոր հակասութիւնը չաշխատելով ապրելու եւ աշխատելով ապրելու մէջ է, – ո՞ւմ կողմից են հովանաւորւում, ինչպէս է պատահել, որ նրանք անպատիժ են իրենց արարքների մէջ, ցոյց է տա՞լ պատճառով, որ իրենք են պատժողները, կամ պատժողների սպասարկուներն են... Պէտք է փորձել նրանց մէջ ամուր պահել մարդկային արժանապատուութեան սրուկտուրան՝ անարդարութեան դիմաց չկոտրուելու, չնահանջելու, տեղի չտալու համար, եւ կարճ ժամանակ յետոյ, այդ սերունդն իր ձեռքը վերցնելով կառավարման լծակները, կարող է մեզ դրական անակնկալներ մատուցել: Կարո՞ղ է: Սկսած մանկապարտէզից, ապա դպրոցներում ու բուհերում մենք ամէն բան անում ենք, որպէսզի մեր երեխաները միատեսակ մտածեն, լինի միաձոյլ հասարակութիւն, որ նրանց միջից ջոկուող կառավարողն ու կառավարուողը շարունակութեան մէջ հակասութիւն չունենան: Նրանց բոլորին մենք դաստիարակում ենք հերոսականի ու լաւի օրինակով, որ կառավարողը հերոսաբար եւ լաւ կառավարի, իսկ կառավարուողը հերոսաբար եւ լաւ կառավարուի: Բայց չափազանց կարճ ժամանակում բացայայտւում է, որ կառավարողը, բռնկրտած արտադրական ամենացածր օղակներից, մինչեւ ամենաբարձր պաշտօնները, յանկարծ յայտնւում է գերակայ վիճակի մէջ, անկախ ընդունակութիւններից, անձնական ծառայութիւնների չափից ու մարդկային որակներից, օժտւում է մնացածների վրայ անվերապահ իշխանութեամբ: Դուրս է գալիս, որ գործարանի դիրեկտորն աւելին գիտի, քան նոյն գործարանի լաւագոյն վարպետը, դպրոցի դիրեկտորն աւելի լաւ գիտի բոլոր առարկաները, քան նոյն դպրոցի չար – քայլին ուսուցիչները, պետշինն ու շինարանկն աւելին գիտեն ճարտարապետութիւն, քան ինքը՝ ճարտարապետը, կինոմիտէի նախագահը Ֆիլմ աւելի լաւ է հասկանում, քան սցենարիստն ու ռեժիսորը, իսկ դերասանի մասին խօսք անգամ լինել չի կարող... Հողի մասին խօսկական հողագործի գիտելիքները եւ փորձը կասկածի տակ կարող են առնել օդակավարը, բրիգադավարը, գիւղ – սովետի նախագահը, կոլվարչութեան նախագահը, քննիչը, դատախազը, դատաւորը, միլպետը, եւ այսպէս շարունակ: Իսկ մեզ մօտ ամէն բան որոշում է ձայների մեծամասնութեամբ, եւ մի լաւ հողագործն ի՞նչ է, որ վերօյիշեալ շղթային դիմանայ: Թող մտայլ չհնչի, եւ ընդունենք, որ խօսքը մասնաւոր դէպքի մասին է. ահա այդ հողագործն իր երեխայի առաջին դաստիարակն է եւ նրան պիտի կեանքի ճանապարհ դուրս բերի, ի՞նչ էք կարծում, ո՞ր ուղղութեամբ, նա մնացած իր ողջ կեանքը պատրաստ է զոհաբերելու, որ իր զաւակը հողագործ չդառնայ, այլ մտնի շղթայի մէջ, թէկուզ ամենացածր օղակում, միայն թէ շղթան նրան չխեղդի: Նրա բոլոր ձգտումների կիզակէտը հիմա միայն մի բան է, անել այնպէս, որ իր աշխատանքով չվիրաւորի աշխատողներին (նրանք շատ են եւ ուժեղ) եւ բոլորի հետ հաւասար չաշխատի, որ բոլորի հետ հաւասար ստանայ չաշխատավարձ, (որ յաճախ աւելի շատ է, քան աշխատավարձը)... Նրա համար, անշուշտ, տանջալից է հողագործի իր հաւատարմութիւնը խեղդելը, բայց գերադասում է խեղդել ինքն իր ձեռքով, քան ուրիշների: Հողը նրա յետամուտից լաց չի լինում, հողը որոշ ժամանակ վայրի մացառ է պտղաբերում իբրեւ անէծք կամ հայհոյանք (նայած՝ հասկացե՞լ է, թէ՞ աթէիստ) եւ յետոյ դանդաղ չորանում ու, անյուսութիւնից ճաքճքելով, մեռնում է:

(Շար. 1)

վերագտնել Միքէլ Անճելոն

Ներկայիս վէճերու, թեր ու դէմ կարծիքներու նիւթ է Հռոմի Սիկստինեան մատուռը. այդ փոքրիկ աղօթավայրը ամէն տարի երկու միլիոն այցելու կ'ընդունի, կուգան աշխարհի ամէն կողմէն, դիտելու Միքէլ Անճելոյի որմնանկարները: Զարմացնող կոթողային այս գործը այսօր ենթակայ է վերանորոգումի աշխատանքներու: Տասներեք տարի առաջ սկսած են այս աշխատանքները. հարցը անշուշտ չի վերաբերիր ամենափոքր հպում մը իսկ ընելու Միքէլ Անճելոյի գործին, այլ միայն զայն մաքրելու իր դարաւոր փոշիէն ու աղտէն:

Այս նպատակով գործածուած պարզ խառնուրդ մըն է, որ կը կոչուի խորհրդաւոր լուծոյթը՝ «AB 57». որմնանկարները երեք վայրկեան կը թրջուին անով, ապա թորեալ ջուրով կը լուացուին ու 24 ժամ հանգիստի կը ձգուին: Յետոյ այս գործողութիւնը կը կրկնուի բազմաթիւ անգամներ: Պարզ աշխատանք մը, որ սակայն մեծ համբերութիւն կը պահանջէ:

Ահա, «մաքրութեան» այս գործն է, որ դուռ բացած է հակասական կարծիքներու. մինչեւ ո՞ւր կարելի է մաքրել որմնանկարները, առանց Միքէլ Անճելոյի ստեղծագործութեան դպչելու, այդ նրշանաւոր լուծոյթը նկարներու ճակատագրերէն բաներ մըն ալ չի՞ տանիր իր հետ: Նման մտահոգ հարցումներու կը պատասխանէ Վատիկանի թանգարաններուն գլխաւոր վերանորոգիչը. ան կ'ըսէ. «Միքէլ Անճելոյի նկարներուն վիպական ու մթին բնոյթը, որոնց վարժուած էինք, իրականութեան մէջ հարազատ չէին: Ընդհակառակն, արուեստագէտը կը գործածէր շատ նոր գոյներ, որոնք ջրաներկի թեքնիքը կը յիշեցնէին»:

Քննադատելով յայտնուած վառ գոյները, խալացի ծանօթ քննադատ Արկան հարց կուտայ, թէ ի՛նչ իմաստ կայ, մարգարէ մը վերածելու գունաւոր ժապաւէնի մը հերոս պէտէլիին:

Իսկ ուրիշներ, որոնք խանդավառ են կատարուածով, կ'ողջունեն Միքէլ Անճելօ՝ գոյներու մեծ վարպետը:

Վէճերու, զանազան կարծիքներու բախումին առնթեր, կը շարունակուին վերանորոգումի աշխատանքները. անոնց անհրաժեշտ նիւթական (3 միլիոն տոլար) հայթայթած է ճափոնական հեռատեսիլի ընկերութիւնը. տարր փոխարէն ան առանձնաշնորհը պիտի ունենայ կատարուած աշխատանքներուն հետեւելու, տեսագրելու զանոնք, ապա մինչեւ 1995 թուականը տեսողական բոլոր իրաւունքները օգտագործելու – ժապաւէն, նկար, լուսապատկեր եւայլն: Ճափոնական այս ընկերութիւնը տէր է հեռատեսիլի 31 կայաններու եւ օրաթերթի մը, որու տպաքանակը 13 միլիոն է:

«Վերագտնել Միքէլ Անճելոյի հարազատ գործը» կը կոչեն վերանորոգիչները, այն աշխատանքին համար, որ կոչուած է դարուս ամէնէն պղպջացուցիչ վերանորոգումը: Ու մինչ աշխատանքը կը շարունակուի, հետաքրքիր այցելուներու փակուած չէ մատուռը, ու անոնք կրնան տեղւոյն վրայ հետեւիլ կատարուած փոփոխութեան, կամ բաղդատել հինն ու նորը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 11-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Այս տարի, Հայ Մշակոյթի Տան բացման տարեդարձը, 11–րդը, նշուեցաւ զոյգ ձեռնարկներով: Առաջինը՝ գեղարուեստական, մշակութային եւ երկրորդը՝ աւելի ժողովրդական եւ ասնդական:

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մայիս 15–էն 25, մարսէյլաբնակ եօթը նկարիչներ ցուցադրեցին, Տարօն սրահին մէջ, իրենց գործերէն քանի մը նմոյշներ:

Եօթը նկարիչներ տարբեր իրենց ոճով, նկարչական արուեստին տուած նըկարագիրով, ներշնչումով, տարբեր իրենց աշխարհահայեացքով, նկարչութեան ըմբռնումով, սակայն ունենալով որպէս հասարակաց գիծ իրենց ծագումը քանի եօթն ալ Հայեր են՝ Եւա Արօ, Մեսճեան – Խաչիկեան, Ագատ, Պերժօ, Մեսիքեան, Սթանպուլեան եւ Մելիք: Այս վերջինը, ինքնատիպ նկարիչ մը եղաւ, ե՛ւ որպէս արուեստագէտ, ե՛ւ որպէս մարդ: Եղաւ կը գրենք որովհետեւ մահացաւ 1973–ին, աւելի ճիշդ ինքզինքը այրեց Քասըրիէսի իր գլեակին մէջ, ուր

կ'այրէր կատարեալ ճգնաւորի կեանք մը, գիւղ մը որ վերածած էր բերդի մը, ուրկէ շատ քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր: Այժմ, այդ գիւղը դարձած է թանգարան քաղաքապետութեան կարգադրութեամբ: Մելիքի համբաւը փաղուցանած է շրջանի սահմանները: Միւս վեց նկարիչները (բոլորն ալ ողջ) ծանօթ անուններ են, որոնք յաճախած են Մարսէյլի Գեղարուեստից դպրոցը, ստացած մրցանակներ եւ ցուցադրած իրենց գործերը ոչ միայն Մարսէյլի «կալրի»ներուն մէջ, այլեւ շրջակայ քաղաքները, ինչպէս Փարիզ, Միացեալ – Նահանգներ եւ նաեւ Երեւան:

Բացումը տեղի ունեցաւ, Ուրբաթ, Մայիս 15–ին, հայ եւ օտար հոծ հասարակութեան մը ներկայութեամբ որոնց մէջ երեսփոխան՝ Միշէլ Փըզէ: Նկարիչները ներկայացուց Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Ժաք Աւագեան:

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կիրակի Մայիս 17–ին, Վասպուրական սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ տարեկան հացկերոյթը: Պարզ հացկերոյթ մը որ առկայծ վարչութեան առիթ կուտայ իր շուրջը հաւաքելու հիմնադիր անդամներ, առաջին եւ տեւական նուիրատուներ, բարեկամներ, համակիրներ, Հայ Մշակոյթը եւ հայ հաւաքական կեանքը սիրողներ: Այլ խօսքով, հաւատարիմներ, որոնք տարիներու երկայնքին, վարչութեան հետ ուրախացած, տագնապած ու բաժնած են տաք ու պաղ օրեր:

Մակար Խչկր. Քհնյ. Նաճառեանի սեղանօրհնութենէն յետոյ, Խաչիկ Երմագեան՝ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի խմբավարը կատարեց սեղանապետի պաշտօնը: Նախ, հակիրճ խօսքերով, բնութագրեց տարեդարձի մը իմաստը եւ շեշտը դրաւ երկու կէտերու վրայ՝ շէնք մը պահելու եւ ոգի մը տալու մշակոյթի ընդմէջէն, անհրաժեշտութեան: Ապա, ըստ սովորութեան եղան երգեր, արտասանութիւններ, ճառեր եւ հայկական պարեր:

Տիկին Եւա Արթինեան, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի մենակատարներէն, երգեց՝ «Լեռներ հայրենի», «Անոյշ» օփերայէն հատուած մը, «Կռունկ», եւ «Գարուն»: Կարօ Յովսէփեան, ըսաւ թէ տարեկան այս հացկերոյթը վարչութեան համար ունի մէկէ աւելի իմաստներ: Նախ, վերյիշել Մշակոյթի Տան համագաղութային բնոյթը համաձայն հիմնադիր ժողովին գծած ուղղութիւններուն, որոշումներուն, տուած յանձնառութիւններուն եւ կատարած կոչերուն գաղութին առջեւ: Ապա, կրկնել թէ այս Տունը ժողովուրդին համեստ խաւերուն հաւատքովը, կամքովը, նուիրումովը, քիչովը եւ շատովը հաստատուած է եւ այդ իսկ պատճառաւ առարկայ է ժողովուրդի գուրգուրանքին, կենդանի հետաքրքրութեան, հպարտութեան: Նաեւ առանց հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու, ըսել թէ նիւթապէս վարչութիւնը շնորհիւ ժողովուրդի օժանդակութեան իր տարեկան պիւտճէն կը փակէ, թէկուզ թէ ծայրէ ի ծայր հասցնելով. իսկ բարոյական գետնի վրայ կ'ընէ այն ինչ որ իր միջոցները, իր կարողութիւնները կը ներեն, քաջ գիտնալով թէ ըրածը անբաւարար է: Եւ հուսկ, խօսիլ ապագայի ծրագիրներու եւ հեռանկարներու մասին: Եթէ վարչութեան ջանքերը եւ դիմումները յաջողութեամբ պսակուին հաւանաբար մօտ ապագայի մը մէջ Մշակոյթի Տան կառոյցը, ներքին կեանքը հիմնովին փոխուի: Իսկ, որպէս ծրագիր որ արդէն նախապատրաստական փուլին անցած է, վարչութիւնը կը պատրաստէ 1988 Հոկտեմբերին համար մեծ եւ գիտական տարողութեամբ ցուցահանդէս մը նուիրուած, այս անգամ, Հայոց պատմութեան «Հայաստան, 3000 տարուան պատմութիւն»: Կարօ Յովսէփեան իր խօսքի աւարտին ըսաւ. – «Աւետիս Ահարոնեան, Հրաչ Փափազեան, Շաւարշ Միսաքեան, Տարօն եւ Վասպուրական միայն անուններ չեն դրուած սրահներու վրայ, այլեւ շէնքէն ներս ներկայութիւններ են իրենց գաղափարականով, շունչով, խօսքով, հմայքով»:

Յետոյ, Սիմոն Աւագեան երգեց «Տըլէ եաման» ի գոհունակութիւն բոլորին: Ալիս Պիւլպիւլեան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան անդամ, նախ բերաւ իր միութեան համակրանքի խօսքը եւ շնորհաւորեց վարչութիւնը իր գործունէութիւններուն համար ու ապա արտասանեց իր յատուկ ոճով Պարոյր Սեւակէն՝ «Մենք քիչ ենք բայց Հայ ենք» քերթուածը: Աստուր Քէօսէեան ըսաւ թէ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը կամքով, աշխատանքով եւ կորովով, եւ նեցուկ ունենալով ժողովուրդը յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ, ու աւելցուց. – «Մեր մշակոյթը մեզ պահած է, մենք ալ պահենք մեր մշակոյթը»: Սիրանոյշ Մանուկեան մեներգեց՝ «Լուսնակ գիշեր» եւ «Թռչէի մօրս տուն»: Մակար Խչկր. քահանայ Նաճառեան երգեց «Կիլիկիա»: Մշակոյթի Տան «Անի» պարախումբը ներկայացուց չորս պարեր՝ «Կակաչներու պար», «Զուռնի», «Զանգեզուր» եւ «Լոռիի պար», այս վերջինը կրկնուեցաւ: Մարի Ժան Տէր – Կարապետեան երգեց՝ «Հայաստանի լեռներ», իսկ փոքրիկն Պանոյեան եղբայրները արտասանութեամբ եւ ծաղրակատակով զուարճացուցին ներկաները: Եղան նուիրատուութիւններ որոնց ընդհանուր գումարը եղաւ չորս երեսունեւհինգ հազար ֆրանք: Վերջին խօսքը արտասանեց Մակար Խչկր. քահանայ Նաճառեան որ ըսաւ՝ «Մշակոյթի Տունը ազգային կեդրոն մըն է, ժողովուրդը պէտք է զօրավիգ կանգնի, յաճախէ, ներկայ ըլլայ բոլոր ձեռնարկներուն, քաջալերէ վարչութիւնը որպէսզի ան խանդով եւ եռանդով շարունակէ իր աշխատանքը: Երախտապարտ ենք վարչութեան որ 11 տարիէ ի վեր, գիտակցութեամբ եւ նուիրումով, կ'ընէ իր կարելին»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

ՏՈՔԹ. ԷՄԻԼԻՕ ՔԱՍԹՐՕ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ ԱՅՑԵԼԱԾ

Անթիլիասի Կաթողիկոսարան այցելած է (Մայիս 10) Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ ընդհանուր քարտուղար տոքթ. Էմիլիօ Քասթրոյի: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որպէս նախագահ Միջին – Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի, ընդունած է պատուիրակութիւնը եւ անմիջապէս ետք ներկայ եղած պատարագին: Մայր Տաճարին մէջ Հայրապետը խօսք առնելով ներկայացուցած է հիւրերը: Ի պատասխան իր խօսքին մէջ տոքթ. Քասթրօ արտայայտած է Հայ ժողովուրդին հանդէպ իր ապաւորութիւնը՝ յիշելով յատկապէս իր մանկութեան օրերը, երբ ականատես եղած է 1915–ի ցեղասպանութենէն ազատած գաղթական Հայերու տեղաւորման իր հայրենիքին, Ուրուկուէյի մէջ: Յաջորդ օրը Գարեգին Բ. հանդիպում մը ունեցած է պատուիրակութեան անդամներուն հետ:

Մայիս 12–ին, պատուիրակութիւնը այցելած է Ազգային Առաջնորդարան, ուր ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ հիւրերուն, ապա՝ Հայկական վարժարան մը, Լ. Օ. Խաչի Արաքսի Պալըսուրճեան ընկերա – բժշկական նորակառոյց կեդրոնն եւ Հայ ծերանոց կուրանոցը: Կէսօրին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւնը այցելած է Նախագահ Ամին Ճէմայէլի: Տոքթ. Քասթրօ հաւաստիացուցած է Նախագահը, որ Ե. Հ. Խորհուրդը ճիգ պիտի չխնայէ իր օժանդակութիւնը բերելու Լիբանանի տագնապի լուծման: Նախագահը բացատրած է ներկայի իրադարձութեանց լոյսին տակ Լիբանանի մէջ տիրող կացութիւնը: Գարեգին Բ. ըսած է, թէ տեղական եկեղեցիները՝ կաթողիկէ, ուղղափառ թէ աւետարանական, պէտք է միասնաբար ստանձնեն իրենց պատասխանատուութիւնը՝ վերականգնելու Լիբանանի միութիւնն ու ամբողջականութիւնը:

Կէսօրին, Գարեգին Բ. ճաշ մը տուած է ի պատիւ պատուիրակութեան, Անթիլիասի մէջ: Ճաշէն ետք հիւրերը այցելած են Պիքֆայայի Դպրեվանքը, ապա՝ Պքերքէ, Մարոնի եկեղեցւոյ պետ՝ Նասրալլա Սֆէյր Պատրիարքին:

Մայիս 13–ին, պատուիրակութիւնը անցած է Արեւմտեան – Պէյրութ եւ այցելած Ասորի Ուղղափառ եկեղեցւոյ առաջնորդ Աթանասիոս Էֆրէմ Արքեպիսկոպոսի, ապա՝ Շիի Համայնքապետ Շէյխ Մըհտի Շամսէտտինի եւ Սիւննի Համայնքի Գերագոյն Խորհուրդին: Հանդիպում մըն ալ ունեցած է Խորհրդարանի նախագահ Հիւսէյն էլ – Հիւսէյնիի հետ:

Չորս օրերու այցելութիւնը վերջ գտած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ տրուած պաշտօնական ընդունելութեամբ մը, որուն ներկայ եղած են յոյն կաթողիկէ, հայ կաթողիկէ պատրիարքները, մարոնի եւ ասորի եկեղեցւոյ պետերու ներկայացուցիչները, օտար բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, հայ երեսփոխաններ, դպրեվանքերու եւ համալսարաններու տեսուչներ: Գարեգին Բ. ներկայացնելէ ետք պատուիրակութեան անդամները, գնահատած է Լիբանանի անորոշ եւ դժուարին օրերուն իրենց այցելութիւնը: Տոքթ. Էմիլիօ Քասթրօ շեշտած է այն իրողութիւնը, որ Լիբանան յատուկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն լիբանանցի ժողովուրդին, այլեւ ամբողջ աշխարհին համար: «Ձեր պարտքն է, – ըսած է ան, – ձեր գերագոյն ջանքերը ի գործ դնել գտնելու համար այն միջոցները, որոնցմով կարելի կը դառնայ վերախմբաւորումը Լիբանանի ժողովուրդը բաղկացնող բոլոր կողմերուն: Մեր ալ պարտքն է – եւ վստահ եղէք որ պիտի գործադրենք զայն – օժանդակել ձեզի, զօրացնել ձեզ, միջազգային շրջանակներու մէջ հարկ եղած աշխատանքը յառաջ տանելով Լիբանանի տագնապին լուծման համար»:

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Հայրիկը՝ Հայրիկ Մարգարի Սարգսեանը, ծնուել եւ բնակուել է Եղէգնաձորի շրջանի Մալիշկա գիւղում (մահացել է 1970 թ.): Մալիշկայի եւ շրջակայ գիւղերի շատ բնակիչներ յիշում են Հայրիկին՝ որպէս շատ սրամիտ գիւղացու: Հայր Ոզնուն ենք ներկայացնում Հայրիկի սրամտութիւններից մի քանիսը:

Հայրիկը առողջարանից վերադառնում է գիւղ:

– Լաւացա՞ր, հիմա պի՞նդ ես, – հարցնում է նախագահը:

– Ի՞նչ է, բեռ կայ տեղափոխելո՞ւ, – տխուր պատասխանում է Հայրիկը:

Հայրիկի քրոջ աղջկան հարս են տանում հարեւան գիւղ: Հարսանիքին խրատական ճառեր են ասում, խորհուրդ են տալիս մոռանալ հօր տան ճանապարհը. «Աւելի լաւ է մեռնես, քան թէ վերադառնաս հօրդ տուն»...:

Բաժակաճառ է ասում նաեւ Հայրիկը.

– Աղջիկ ջան, համեստով, թասիբով հարս լինես, բայց որ սիրտդ նեղանայ, խորհուրդ չեմ տայ, որ էնտեղ մնաս կեանքիդ գնով: Նրանց գիւղից օրական հինգ մեքենայ է գալիս դէպի մեր գիւղ, բոխչադ վերցու, վերադարձիր մեր տուն, ես քեզ կ'ամուսնացնեմ աւելի լաւերի հետ...:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Թելադրեց որ ուշի ուշով կարդամ նոր հրատարակուած գիրք մը, որուն հեղինակն էր համալսարանական տիտղոսներու տէր փրոֆէսէօր մը, գիրքը խորագրուած էր «Ի՞նչպէս ընտրել ձեր ասպարէզը»: Բաժնուելէ առաջ յարեց.

– Եթէ հարց մը ունենաս, մի՛ քաշուիր ինծի դիմելու:

– 46 –

«Ինչպէս ընտրել ձեր ասպարէզը»

Մանկավարժական բարձրագոյն վարժարանի փրոֆէսէօր Պր. Ժան Փիէռ Պարպարուի այս գիրքը չէր գտնուեր գրավաճառներու մօտ: Պէտք եղաւ հրատարակիչին անունը գտնել, զայն ապսպրել ու կանխավճար մը ընել:

Այն օրերը, որոնք կ'անցնէին մինչեւ յանձնումի թուականը, 24 ժամէն աւելի երկար ըլլալ կը թուէին ինծի:

Վերջապէս հասաւ, հեռաձայնի խոշոր հասցէագրքին հաստակով հսկայ հատոր մը:

Այբբենական կարգով դասաւորուած փառաւոր ապագաներ խոստացող գիտելիքներու այդ աւետարանը, իրապէս որ արժած էր իր ծանրութեան գինը: Մասնաւոր խնամք տարած էի տուներէն գաղտնի պահելու այդ գնումին նպատակը: Մայրիկս, ըստ իր սովորութեան, ինծի երկարած էր իր տուփը եւ փափկանկատութեամբ սենեակէն ելլելով ըսած էր ինծի. «ա՛ռ, ինչ որ քեզի պէտք է»:

Հոն մանրամասն նկարագրուած էին բոլոր ասպարէզները, երկրագործութենէն մինչեւ կենդանական աշխարհագրութիւն, անցնելով փայտագործէն, որ փայտի վրայ կը փորագրէ: Ցանկը կար բոլոր այն նախապատրաստական դպրոցներուն, որոնք մուտքի քննութիւններուն կը պատրաստէին: Հոն նախատեսուած էին նաեւ ապագայ այն գործունէութիւնները որոնց կարելիութիւնները կուտային այդ ասպարէզներէն ոմանք:

Արհեստներու այդ 600 էջերուն առջեւ, որոնք իրենց թեւերը կը բանային ինծի, կ'որոշէի գործել այնպիսի մեթոտով մը, որ կրնար միայն իմ տգիտութեանս վրայ հիմնուած ըլլալ:

Ի յառաջագունէ, մէկդի կը ձգէի «Երկրագործութիւն»ը, որ Հին Վարչակարգի գիւղացիներու թշուառ կեանքը կը յիշեցնէր ինծի: Կ'անցնէի «Փաստաբան»ն ալ, որ գործ կ'ունենար միայն հայրասպաններու եւ մայրասպաններու հետ: Արագօրէն կը ցատքէի նաեւ շարժանկարի յատկացուած էջերուն վրայէն, որովհետեւ օր մը տան մէջ ըսած էին թէ շատ լուրջ բան մը չէր ատիկա: Անզիջող գտնուեցայ «Վիրաբուժութեան» նկատմամբ ալ, որ աղիքէն ու ստամոքսէն կտորներ կտրելու համար զիս կը դատապարտէր ձեռքէ անցընել փորոտիքն ու արիւն ...

Երբ հասայ «Կենդանաբանութեան», կոտորածէն փրկուած տասնեակ մը ասպարէզներ հետեւելու արժանի նկատուած էին:

Անոնցմէ մին այնքա՜ն հմայած էր զիս, որ, միւսները քննելով հանդերձ միշտ հոն կը վերադառնայի, կրկին ու կրկին կարդալու համար անոր յատկացուած երկար պարբերութիւնը: Այդ էջին յաճախակի բացուելուն պատճառով գիրքին կազմը որոշ սովորութեան մը տէր դարձած էր: Երբ հատորը կռնակին վրայ ուղղաձիգ կեցնէի, որպէս թէ հիփնոսացած ըլլար, ինքնաբերաբար այդ էջը կը բացուէր:

Բոլոր երեւակայածներս միաժամանակ մարմնաւորող հրաշալի տիտղոսը խոշոր տառերով կը փռուէր առջեւս. ԾՈՎՈՒԺԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ:

Ապահով ըլլալէ ետք, թէ ոչ ոք կը լսէր զիս, Ռասինէն տողի մը նման արտասանած էի մեծաշուք այդ տիտղոսը, որ այնքան հեշտալուր կը հնչէր ու կը թրթռար ականջներուս մէջ:

«Ճարտարապետ»ը կը ցոլացնէր արհեստին ազնուականութիւնը, «Մեքենագէտ»ը կ'ապահովէր ապագայ ասպարէզ մը, եւ «Ծովուժ»ը, վրան ծովը խորհրդանշող խարիսխով դրոշմուած ոսկի կոճակներով ու նշաններիզներով փառաւոր համազգեստ մը կը խոստանար:

(Շար. 103)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն՝ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200–ական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, ի յիշատակ Տիգրան Ջէֆեանի :

ՏԷՍԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հարէլեան իրենց վաղեմի ընկեր՝ Տիգրան Ջէֆեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի կը նուիրեն 200 Ֆ. ողբացեալին այնքան սիրելի «Յառաջ»ին :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ–ի

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

Կազմակերպութեամբ՝

Ծնողական մարմնի եւ Ուսուցչական կազմի :Ելոյթ կ'ունենան աւելի քան 100 աշակերտ – աշակերտուհիներ, երգ ու պարով, արտասանութեամբ ու ուղերձով՝

Փառք մեր մեծ նախնիներուն

Թատերական ներկայացումով :

Կիրակի օր, Յունիս 7–ին, ժամը 15–ին Իսի քաղաքի Օանթորիոմի մէջ, 11–13 րիւ Տանքոն :

Մուտքը ազատ է :

PARIS - EREVAN par KIEV

Ոսկի աշուն եղանակի պտոյտներու տարազութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

(TRANSTOURS - INTOURIST)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ծովս շրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի շրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի ղեկավարներուն կողմէ :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

Agop VEZIRIAN

84, rue Adolphe - Guyot

92270 Bois-Colombes

Tél. : 47 - 80 - 82 - 58

Ապա կը ստանաք պայմանագրութիւնները :

LA QUESTION ARMENIENNE AU PARLEMENT EUROPEEN

En juin 1987,

l'Assemblée Européenne se prononcera sur la Cause Arménienne

Vous devez être informés de cette étape capitale pour notre cause

Marquez par votre présence, le soutien indéfectible des Arméniens pour la reconnaissance du génocide

V E N E Z A L A R E U N I O N P U B L I Q U E

organisée en commun par le

Comité de Défense de la Cause Arménienne de Paris

et l'Association Solidarité Franco-Arménienne

Sous la présidence effective de M. Henri VERNEUIL

Avec la participation de :

M. Henri SABY; Député, vice-président du groupe socialiste au P.E.

M. Pierre-Benjamin PRANCHERE; Député communiste au P.E.

M. Ernest GLINNE; Député socialiste belge, membre du bureau du P.E.

M. FINKELKRAUT; Ecrivain, philosophe

M. Ara KRIKORIAN; Représentant le CDCA

M. Christian DER STEPANIAN; Représentant SFA

Mme Nicole FONTAINE; Député du Parti Populaire Européen au P.E.

M. Paul THIBAULT; Directeur de la Revue Esprit

Le JEUDI 4 JUIN à 20h30 précises

dans la grande salle du PLM St-Jacques (Métro St-Jacques)

Paris 14ème

Nœud d'Or

Restauration et Entretien de Tapis Anciens

ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՀԱՍՑԷ ՄԸ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐԸ

REMETTEZ VOS TAPIS A NEUF

A. BAJAKJIAN (Յ. ՊԱՃԱՔՃԵԱՆ)

24, rue Saint-Lazare — 2e cour à gauche

75009 PARIS — Tél. : 42. 81. 33. 21

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN

DU 3 AU 18 JUILLET

avec les visites : 4

A Moscou

- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques

- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase

Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou

— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —

2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.–ի. –

Բալամուտեանի հոգ.-ին առթիւ. – Բալամուտեան ընտանիք 600 Ֆ. :

Հայկազուն Զօրեանի մահուան առթիւ.– Լուսաբեր Սարաֆեան 100 Ֆ. :

Պօղոսեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօղոսեան 100, Վարուժան Պօղաճեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալեքս Միսքճեան 300, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տակոռեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 100, Էկիկեան ընտանիք 200 Ֆ., Համբարձում Ներսէսեան ընտանիք 200, Պօղոսեան ընտանիք 1000 Ֆ., Ռուբէն Կիւրճեան ընտանիք 200 Ֆ. Համազգային դպրոցին :

Ժագ Մանուկեանի հոգ.-ին առթիւ. – Օհաննէս Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Զուլֆի 300 Ֆ. :

Ժագ Սողոմոնեանի հոգ.-ին առթիւ. – Տիկին Մատլէն Լօքսիւզեան 300 Ֆ., 300 Եկեղեցւոյ դպրոցին, 300 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, 300 Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին, Տիկին Մարի Սողոմոնեան 400, 200 Հ.Բ.Ը.Մ.-եան երիտասարդական յանձնախումբին, 200 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, 200 Հ.Բ.Ը.Մ.-եան դպրոցին :

Նուարդ Թէրզեան (ծնեալ՝ Եղիազարեան) մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Զարեհ Եղիազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Արշակ Եղիազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Փայլակ Եղիազարեան 200, Տիկին Արմենուհի Համալեան 500, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Միքայէլեան 200 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ազատ Ստեփանեան 100, Տէր եւ Տիկին Հէնրի Պէրթ 100 Ֆ., Տիկին Մելինէ Օտապաշեան 100 Ֆ. :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի Միութեանս համագումարը տեղի կ'ունենայ Լիոն, Յունիս 6, 7, եւ 8–ին, ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալստեան տօնին, հետեւեալ յայտագրով. –

Յունիս 6, Շաբաթ. – Լիոն ժամանում, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը ժամը 10–էն սկսեալ: Նոյն օրը համագումարը տեղի կ'ունենայ ժամը 15–ին, հետեւեալ օրակարգով :

1.– Տեղեկագիր 1986–ի տարեշրջանին համար :

2.– Առաջարկներ եւ խորհրդածութիւններ զանազան հարցերու շուրջ :

3.– Ընտրութիւն նոր վարչութեան :

Յունիս 7, Կիրակի. – Պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ վանահօր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

աշակերտներու, ուսուցիչներու, խնամակալներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ :

Այս առթիւ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան ուրար կրելու արտօնութիւն կը շնորհէ՝ Մկրտիչ Եանըգքուչի, Երուանդ Եանըգքուչի եւ Վարուժան Եագընի :

Նոյն օրը կէսօրին հացկերոյթ՝ միշտ եկեղեցւոյ սրահը :

Յունիս 8, Երկուշաբթի. – Ընկերային հանդիպում փախաքողներու համար :

Բոլոր հանդիպումները եւ համագումարը տեղի կ'ունենան Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը :

EGLISE ARMENIENNE
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78 - 60 - 47 - 18

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերակցութեանս բացառիկ ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Յունիս 13, ժամը 17–ին Հ.Բ.Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 Պուրսէլ փողոց, Փարիզ 17–րդ Թաղամաս :

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Մայր Դիւանի ընտրութիւն :

2.– Նիւթական եւ Բարոյական տեղեկագրերու ընթերցում եւ վաւերացում :

3.– Կանոնագրի վերամշակում :

4.– Նոր վարչութեան ընտրութիւն :

5.– Բաղձանքներ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էֆխանեանէ 200 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի՝ Մարիամ Սելքեկեանի մահուան առթիւ :

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը :

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin
une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգ. Միութեան կը նուիրեն. –

Տիգրան Ջէֆեանի մահուան առթիւ Եկեղեցւոյ. – Տիկին Պապաեղիկեան 200, Պր. Կարապետ Պալեան 200, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեան 200, Պր. Ճէպրայէլ Պահատուրեան 500 Ֆ. :

Աղաւնի Արամեանի մահուան առթիւ. – Սերոբ Արամեան 300 Ֆ. :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
3

MERCREDI
3 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.499 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.499

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ՍԵԼԻՄ ՀԸՍ

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՐԱՄԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

×

Երէկ, վերջին պահուն, քանի մը տողով կրցած էինք հաղորդել Լիբանանի վարչապետին մահափորձի մը գոհ ըլլալը: Իրեն հետ, վիրաւորներ կային. քանի որ Թռանը որ Տրիպոլիէն Պէյրութ կ'երթար, Քարամէին զատ կը փոխադրէր նաեւ Ներքին նախարարը՝ Ռասի, մինչ օդաչուն, ինք ալ վիրաւորուած կը յաջողէր աղէտալի էջք մը կատարել: Ռաշիտ Քարամէ քանի մը օր արձակուրդ առած էր իր բերդաքաղաքը՝ Տրիպոլիս եւ վերադարձին կը խուսափէր քրիստոնեայ գօտիէ անցնիլ, բայց ռումբը դրուած էր իր նստարանին տակն իսկ: Մահափորձին լուրը հազիւ տարածուած, ձայնասփիւռներն կ'ընդհատէին իրենց հաղորդումները: «Հայրենիքի Ձայնը» (սիւննի) Գուրանէն հատուածներ կը սփռէր, իսկ «Լիբանանի Ձայնը» (Փալանժ) դասական երաժշտութիւն:

Ռաշիտ Քարամէ, Լիբանանի քաղաքական հին դէմք մըն է, տասն անգամ նախարարապետ եղած: Այն քիչերէն էր, որու ձեռքերը արիւնոտ չեն 12 տարուան պատերազմէ մը ետք: Նաեւ, հրաշքով «վերապրող» մը, ինչպէս՝ Քամիլ Շամուն կամ Վալիտ Ճումպլաթ, մինչ 150 հազար մեռեալի հետ, Լիբանան կը կորսնցնէր նաեւ, աչառելի քաղաքական արարքներու հետեւանքով՝ Քամալ Ճումպլաթ, Պէշիր Ճեմայէլ, Թոնի Ֆրանճիէ:

Դասական դարձած դատապարտումներու հետ (Սուրիա, արաբական լիգա, Ֆրանսա, Մոսկուա, Ուաշինկթըն), եղան նաեւ բացէ ի բաց ամբաստանութիւններ: Վալիտ Ճումպլաթ ուղղակի նախագահ Ճեմայէլը ամբաստանեց, բանակն ու լիբանանեան ուժերը որպէս հեղինակները Քարամէի սպանութեան: Նաեւ քրիստոնեաները ամբաստանեց Մուսթաֆա Սաատ, որ Սայտայի սիւննի պարագլուխն է:

Նախագահ Ճեմայէլ Սելիմ Հըսը նշանակեց յաջորդելու համար Քարամէի, նաեւ սիւննի անշուշտ, որ նախարարապետ եղած է արդէն: Երկու անծանօթներ, հեռաձայնով տէր եղած են մահափորձին, մէկը՝ յանուն Լիբանանի գաղտնի բանակի մը, միւսը՝ Իսլամի նահատակներու վրէժի կազմակերպութեան:

Կիրակի իրիկուն եւ առաջին հանդիպումէ մը ետք Անտրէ Ժիրոյի հետ, կարգ մը այցելութիւններ կատարեց, որոնց բնոյթն իսկ կը բացատրէ նախարարին այցելութեան բուն նպատակը: Արդարեւ, Եավուզթիւրք յաջորդաբար այցելեց Թոմսըն – Սէ – էՍ – էՖ–ի, Տասոյի, ապա, Երեքշաբթի օր ներկայ կ'ըլլար զրահապատ Ա. զօրաբաժնի ռազմափորձերու, յետոյ կ'երթար Այէրօսփասիալ (հրթիռ ծախող): «Իւմանիթէ», Յունիս 2–ին, արձագանգելով այս այցելութեան, կ'ըսէ թէ դեռ յայտնի չեն Թուրք նախարարին ծրագրերը՝ գնո՞րդ է, թէ ոչ միայն աչք մը նետելու եկած է ապրանքին վրայ: Ինչ որ ապահով է, սակայն, այն է որ Ֆրանսա տրամադիր է զէնք ծախելու Անգարայի, աչք գոցելով մարդկային իրաւանց բռնաբարման, ժողովրդավարութեան բացակայութեան, քիւրտ ընակչութեանց դէմ մղուած պատերազմին եւ Կիպրոսի գրաւման:

Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիոյ ներկայացուցած շուկան հետաքրքրական է Ֆրանսայի համար, քանի որ Թուրք բանակը երկրորդն է, Ատլանտեան Ուխտի ծոցը, ամերիկեանէն ետք եւ իր զինամթերքը պէտք է նորոգուի: Անգարա կը խորհի նոյնիսկ իր իսկ ռազմական ճարտարարուեստը ստեղծել եւ ընկերակից կը փնտռէ: Կրնան ֆրանսական հաստատութիւններ ըլլալ: Այս առընչութեամբ յատուկ հիմնարկ մը հաստատուած է 1985–ին, որ տարեկան 9 միլիառ ֆրանքի պիւտճէ մը ունի արդէն եւ մտադիր է 25 միլիառ ֆրանք տրամադրել այս տարի հակօդային իր պաշտպանութեան արդիականացման:

*

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՖՐԱՆՍԱ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ՝ ԱՌԵՒՏՈՒՐՆ Է...

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Զէքի Եավուզթիւրք երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա իր պաշտօնակցին հրաւէրով:

Թուրք նախարարը Փարիզ ժամանեց

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՆԹԷՆԸՊԼՈՅԻ անտառը գտնուած զէնքերուն եւ պայթուցիկներուն հետ, ոստիկանութիւնը 11.572 քիլօ հերոյինի վրայ ալ ձեռք դրեր է, ինչ որ ըսել կուտայ ոստիկանութեան թէ ահաբեկիչները իրենց նիւթականը այդ առուծախով կ'ապահովեն: Միւս կողմէ, Թունուզցի Ալի Սալահ, որ ձերբակալուած էր երկու Մարոքցիներու հետ, մեղադրանքի տակ առնուած է, ինչպէս Մարոքցիները, Փարիզի Օթէլ տը Վիլի թղթատարութեան գրասենեակին ռմբափորձին համար:

ԱՆՏՐԷ ԼԱԺՈՒԱՆԻ, Մառշէին ետք, յայտնեց թէ Ժիւքէն (բարենորոգող) միւս շարքային համայնավարներուն նման չէ: Այդ տեղեկութիւնն ալ առնուեր է իր իսկ բերնէն, որովհետեւ ըստ անոր դանձապահին, Ժիւքէն ցենդը չէ վճարած...:

ՏՈՄՍԵՐ

ՏԷՐ–ԶՕՐԷՆ ՄԱՈՒԹԱՈՒԶԸՆ

Պղտոր է մթնոլորտը ու խակամէտ առաւել պղտորելու:

Շուրջ տարի մը մեզ կը բաժնէ նախագահական ընտրութիւններէն ու կրկէսը արդէն սկսած է խնողուիլ, երկիրը փրկելու խոստումները կը դիզուին յարդի խուրձերուն պէս, իսկ վարդապետութիւնները երբ կը բախին իրարու, բոլորն ալ կը տապալին չնչահեղձ:

Որոշ ժամանակ է, ծայրայեղ աջ կուսակցութիւն մը կը շարունակէ համակիրներ որսալ, անոր գլխաւորը տակաւ կ'ուռեցնէ քուէատան իր հաշիւը ու ասիկա ո'չ թէ շնորհիւ առարկայական առաջարկներու, այլ պարզապէս շահագործելով ժողովուրդին վախի զգացումը, բնազդը: Բաւականին թափանցիկ է յառաջխաղացքին գործելակերպը: Առնել մտահոգութիւնը, վերածել վախի, ապա սարսափի ու վերաջպէս մղձաւանջի, ապա հրաւիրել քաղաքացիները ստանձնելու իրենց պարտաւորութիւնները ու ընտրելու փրկարարը, տուեալ կուսակցութեան թեկնածուն: Ու ինծի կը թուի, որ նոյնիսկ Քրիստոս չկրցաւ այսքան արագ համոզել կամ տարհամոզել մարդիկը, վերածել զանոնք հետեւորդներու:

Զարմանալի են մարդիկ, մանաւանդ համեմատութիւնը այն մարդոց, որոնք առաւօտուն տեսակէտ մը ունենալէ ետք, կրնան երեկոյեան շրջել իրենց համոզումը, մանաւանդ հեռատեսիլի յայտագրէ մը ետք: Չեմ հասկնար, մարդի՞կն են յեղյեղուկ, թէ քաղաքագէտն է ուժեղ:

«Անոնք ինկան»ի մեր հեղինակ – երգիչը, որ չեմ ըմբռներ, թէ կախարդական ո'ր ցպիկով յաջողած է իր ազգութիւնը վերածել կրօնքի, ուրիշ երգի մը մէջ գովքը կ'ընէ գլխաւոր, կ'ըսէ թէ լաւագոյն հանդիպումները ա'ն է որ կ'իրագործէ, իսկ այդ հանդիպումներէն մէկը վերջերս ամէն օր կը կրկնէ ինքզինք լրագրիս նոյն էջին վրայ: Երբ ծայրայեղ այդ կուսակցութեան պետը անդադար կը կրկնէ, թէ ինք գտած է իր հայրենակիցներուն տագնապին պատճառը, թէ քօղազերծած է անգործութեան եւ անապահովութեան հեղինակները, հետեւաբար ազատագրուելու համար հրամայական պահանջ է փրկուիլ անոնցմէ, վերջնականապէս արտաքսել զանոնք, անդին, դատարանի մը մէջ կը դատուի մէկը, որ աւելի քան քառասուն տարի առաջ, նմանօրինակ, անշուշտ քիչ մը առաւել շեշտուած գունաւորումներով ջարդուելու կը դրկէր անհամար մարդիկ, կիներ ու մանուկներ:

Անապահովութեան ու անգործութեան թիւմանները անբաւարար նկատելով, քաղաքական այդ պարագլուխը կ'որոշէ աւելի սաստկացնել մարդոց վախը: Ի՞նչպէս սակայն: Փնտռտուքը երկար չի տեւեր: Չէ՞ որ կայ արդէն իսկ աւերներ գործող սիտա կոչուած հիւանդութիւնը: Ուրեմն կարելի է չարափոխել թիւը այդ ախտէն վարակուածներուն, տպաւորելու համար աւելցնել քանի մը զերօ ու ստեղծել խուճապը: Լուծո՞ւմ: «Եթէ զիս նախագահ ընտրէք...»:

Այո, կարելի է հերքել անոր վիճակագրական տուեալները, կարելի է կոչեր ստորագրել, կարելի է աչալրջութեան հրաւիրել քաղաքացիները, սակայն ապարդիւն: Շատեր, շատ շատեր արդէն կազմած են իրենց կարծիքը ու արդէն լրագիր ալ չեն կարդար:

Ու ապականած այս մթնոլորտին մէջ, կայծակի մը նման կը յայտնուի լոյս մը, որ կը փորձէ պայծառացնել քաղաքական մթագնած երկնակամարը: Աջակողմեան երիտասարդ նախարար մը ձեռք կ'առնէ գրիչը ու կը ծանուցանէ, կ'աւետէ, թէ ինք պիտի նախընտրէր կորսնցնել ընտրութիւնները, քան թէ պարտաւորուէր դաշնակցելու ծայրայեղ այդ շարժումին հետ: Ինչո՞ւ, որովհետեւ հայրը օր մը բռած էր.

– Մաութաուզընը բնա՛ւ չմոռնաս, տղաս:

Ֆրանսայի ազատագրութեան համար, դիմադրութեան շարքերուն մէջ կռուած այդ հայրը ձերբակալուելով տարուած էր Մաութաուզըն կեդրոնացման կայանը ու ենթարկուած անհամանալի չարչարանքներու: Վերադարձին, թելադրած էր ան իր զաւկին բնաւ չգործակցիլ ծայրայեղներու, փաշականներու հետ, մորթի գոյնի կամ լեզուի տարբերութեան պատրուակով չմերժել ոչ ոք:

Այս նառազայթումին հետեւա՞նքը: Մինչ միւսը կը շարունակէ հարստանալ ձայնի մտադրութիւններով, այս նախարարը կը պախարակուի իր իսկ կուսակցութեան պետին կողմէ, կը յիշեցնեն իրեն, թէ պէտք չէ կօշիկէն վեր ելլէ, թէ այս անգամ կը ների եթէ խօսք տայ անգամ մըն ալ չգործել նման «մահացու» սխալ: Աւետարանը ի՞նչ գործ ունի քաղաքականութեան հետ:

Զարմանալի են մարդիկ, զարմանալի եմ թերեւս նաեւ ես: Հիանալէ ետք նախարարին քաջութեան եւ հաւատարմութեան վրայ, իր հայրը կը կերպարանափոխուի իմ հօրս, մեր հայրերուն ու իմ կարգիս, անգամ մըն ալ կը լսեմ անոնց պատգամը.

– Տէր – Զօրը չմոռնաք բնաւ:

Եթէ լաւ փակենք մեր ականջները, մեր արիւնին շրաջգայութեան հնչիւնն է որ կը լսենք: Եթէ ուշադիր ունկնդրենք, չե՞նք լսեր այդ արիւնին թելադրութիւնը, որ ցանկութեան արտայայտութիւնն է մեր հայրերուն, աշխարհի բոլոր պարկեշտ հայրերուն:

Ո՞ր արիւնը կրնայ այլամերժութիւն թելադրել իր տիրոջ, բայց կա՞յ արդեօք հինգերորդ տեսակի արիւն մը, որ չունի ո'չ Տէր – Զօր, ո'չ Մաութաուզըն:

Կարելի չէ՞ արտօնել, որ արիւնը հոսի, շրջագայի, խայտայ միշտ ու միայն իրեն սահմանուած կաձաններուն մէջ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1987-Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

×

Մրցանակաբաշխութեան դատակազմը քննարկելով Հանրապետութեան հասարակական, ստեղծագործական, հրատարակչական կազմակերպութիւններու կողմէ ներկայացուած ստեղծագործութիւնները, որոշած է Գրողներու Միութեան ամէնամեայ մրցանակները տալ՝

Ռաֆայէլ Աւագեանի՝ «Եօթ դարուններին երկրում» քառահատոր գիրքը կազմելուն, ծանօթագրելուն եւ թարգմանելուն համար՝ Յ. Թումանեան մրցանակ:

Յովհաննէս Գրիգորեանի՝ «Դանդաղ ժամեր» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյի համար՝ Աւետիք Իսահակեան մրցանակ:

Արմէն Մարտիրոսեանի՝ «Մաղէ կամուրջ» վէպի համար՝ Դերենիկ Դեմիրճեան մրցանակ:

Անահիտ Զարեանցի՝ «Զարենցի ձեռագրերի աշխարհում», «Եղիշէ Զարենց. անտիպ եւ չհաւաքած երկեր» եւ վերջին տարիներու հրապարակումներու համար Միքայէլ Նալբանդեան մրցանակ:

Արամաշոտ Պապայեանի՝ «Մեծ հարսանիք» թատերգութիւններու հաւաքածոյի համար, Գաբրիէլ Սունդուկեան մրցանակ:

Էդ. Միլիտոնեանի՝ «Մուշեղն ամէն տեղ» հաւաքածոյի համար, Ստեփան Զօրեան մրցանակ:

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ, ԽՈՀԵՐ, ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԱՍԵԼ ՃՇՄԱՐԻՏԸ

ՌԱՖԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

Բ.

Այս բոլորը տեսնում ենք մենք բոլորս, բայց մեղաւորին գտնել չենք կարողանում, որովհետեւ ինչպէս համայնավար կուսակցութեան կենտկոմի գլխաւոր քարտուղար Մ. Ս. Գորբաչովն է ասում՝. – «Դեռեւս իրենց զգալ են տալիս լճացման եւ բարեհոգութեան ուժերը, ոմանց յոյսերը, թէ ամէն ինչ կը վերադառնայ հին հունը, բայց դա չի կանգնեցնի սովետական հասարակութեան ընթացքը վերակառուցման ուղիով: Մենք պէտք է հաստատակամ ու հետեւողական լինենք: Մենք ոչ մի զիջողութիւն չենք կարող թոյլ տալ»: Եւ ահա այդ «լճացման եւ բարեհոգութեան» ռէժիմի գոյութեան պատճառով ոչ ոք չգիտի, թէ ի՞նչ խորհուրդ տայ, բայց բոլորս գիտենք, որ այսպէս դաստիարակել չի կարելի: Ես համոզուած եմ, որ երեխան չի ընկճուի, եթէ մենք նրան ճշմարտութիւնն ասենք, առանց գոյները խտացնելու եւ ծանր յուսահատական երանգների: Հիանալի հայրենիք ունենք, ապրում ենք, բայց արի, տես, որ մարդկային տեսակէտով կոպտութիւններ շատ կան: Մէկը միւսի հանդէպ գերակայութեան զգացումը նիւթականի եւ իշխանութեան աւերածութիւնն է: Հոգեւոր աշխարհում գերակայ մարդիկ ամենավերջին խոնարհից էլ խոնարհ են պահում իրենց, քանի որ մայր բնութիւնը նրանց օժտելով գոյի իմաստն ըմբռնելու կարողութեամբ, օժտել է նաեւ գոյի իմաստութեամբ. սակ ապրելու հրճուանքը նրանք բարձր են դասում ամէն բանից: Նրանք բոլորին տեսնում են այդ հրճուանքի, իրենցից բարձր ... մինչեւ նիւթական աշխարհի կողմից առաջին նուաստացումը: Ես գրեթէ համոզուած եմ, որ եթէ բացասական օրինակը քննարկենք, չաշխատենք թաքցնել իբրեւ ոչ բնորոշ կամ մասնաւոր երեւոյթ, նրա ստացած ու ստեղծարուած արդարութիւնը վեր հանենք եւ դնենք վերնում դտնուող իր տեղը, ապա թերեւս շատ բան փոխուի, թերեւս կանգ առնի երեխաների հոգեւոր խուճապը: Կատարեալ եւ անընդմատ է կեանքի վերափոխման ցծի մասին Մ. Ս. Գորբաչովի խօսքը՝ «Այդ գիծը պէտք է վարել հետեւողականօրէն ու հաստատօրէն, ես կ'ասէի աւելի մեծ հաստատակամութեամբ, քան մենք անում էինք մինչեւ այժմ: Որ դա անհրաժեշտ է, մենք այսօր աւելի շատ ենք համոզուած, քան երբեւէ»: Թէ չէ, հիմա նրանք ասում են՝ լաւ, թող ձեր ուզածը լինի, միայն թէ աշխարհով մէկ մի գոռացէք ծնողների եւ երեխաների հակասութեան մասին, հակասութիւնը ծնողը յամենայնդէպս մենք չենք: Խօսքը վատ ծնողների կամ վատ երեխաների մասին չէ: Երեխաներն սկզբունքով պիտի իմանան, որ իրենցից բան չի թաքցւում, իսկ եթէ թաքցւում է, ապա անհրաժեշտութիւնից դրդուած, իր համոզիչ բացատրութեամբ, յանուն իրենց անխաթար չարունակութեան: Անհնար է սեփական գործելակերպը, որ նոյն ինքը՝ կեանքի օրինակն է. անվերջ թաքցնել երեխայից: Թաքցրածն ինքնուրոյն յայտնաբերելու պարագային երեխան կամ տասնապատիկ ծանր ապրումների մէջ կ'ընկնի, կամ միանգամից յանցագործ կը դառնայ՝ իր հակումների արդարացումը գտնելով մեր թաքցրածի եւ իր յայտնաբերածի մէջ:

Յայտնի բան է, որ միապաղաղ կեանքը համարեա կեանք չէ, եւ միօրինակ մտածողութիւնը կարող է մեռցնել միտքը: Ազատ մտածողութիւնը կեանքի համակողմանի ճանաչումն է, այսինքն՝ ամբողջովին կեանքը ինքը: Կաղապարուած միտքը չի կարող վերածուել ազատ կեանքի, երեխայի կենսական բնազդները ձրգտում են ազատութեան, իսկ կաղապարուած միտքը, պարզ է, իմաստազրկւում է: Եւ վայն էն է, որ կաղապարը մի տեղ ձուլուեց, իր կառոյցի մէջ միանական մեր երկրում, որ բացարձակ առաւելութիւն է, տարածւում է կայծակի արագութեամբ: Բայց արի տես, որ մարդկանց ինքնուրոյն նախաձեռնութեան կոչերից զանդուածաբար յետ են քաշւում ... դէպի կաղապարը: Ինչ – որ բանից վախեցած, ընկրկում են. հաւանաբար չգթան քանդելն աւարեկում է մարդկանց, իսկ նախաձեռնութիւնը չի համապատասխանում շղթայի օրէնքներին:

Լաւը հրաշալի է, ներոսակաճը՝ հազուադէպ, իսկ մարդկանց ուզածը սովորական – բարեկեցիկ – ազատ կեանքն է, որի համար մարդը անհրաժեշտութիւն չունի կաշուից դուրս գալու. նրա բնատուր միջակ ընդունակութիւններն անգամ բաւարար են այդպիսի կեանքի համար:

Նա հազարամեակների փորձով գիտի, որ յարմարուէտ, գեղեցիկ, որակով տուն սարքելը հերոսութիւն չի, այլ անհրաժեշտութիւն, ինչպէս գիտի, որ մեծին յարգելը կամ բարին գործելը միայն իր օգտին է, քանի որ դրանով կանխորոշում է իր ճակատագիրը՝ երբ ինքը մեծանայ կամ ուրիշի բարու կարիքն ունենայ: Բայց գնալով բարին քչանում է, յարգանքը նուազում, քանի որ դրանք ծագկում են հոգեւոր շղթայի վրայ, որ մի տեսակ քայքայուած է: Նիւթական շղթան կառավարում է կեանքը, իսկ հոգեւոր շղթան անտեսանելի է, այդ պատճառով էլ նրա քայքայումն աչքի չի զարնում, բայց սարսափելի զգալի է կեանքի բոլոր օղակներում: Երբ այդ շղթան ամբողջական չի, տունը վատ է սարքւում, հողը վատ է մշակւում, դասագիրքը վատ է գրւում, մեքենան կայ, բայց մասերը չեն կպչում իրար, իրար հետ չեն ուզում աշխատել, որովհետեւ աշխատելու համար չեն սարքուած. դասագիրքն էլ սովորելու համար չի, այլ հետը դպրոց տանել – բերելու. նրա մէջ եղածը կարելի է անգիր անել, բայց չսովորել: Անգիր արածը քամու պէս կը թռչի, ուղեղը կը թեթեւնայ, սովորածը կը մնայ ուղեղում եւ կը մղուի նախաձեռնութեան, իսկ նախաձեռնութիւնը վտանգաւոր է, գործ չունես:

Ահա ժամանակն է ամբողջ ձայնով յայտարարելու, թէ աշխատանքը հոգեւոր կատեգորիա է, հոգեւոր արակ է, հոգեւոր շղթայի մէջ է. նրա նիւթական մասը՝ բառերն իրար կողքի դնելն է, քարերն իրար վրայ շարելը, իսկ երբ աշխատանքը փչում է հեղուկ զանգուածի մէջ, նա ոչ թէ իր թոքերի օդն է մղում միայն, այլ իր էութիւնից անորսալի մի բան է հաղորդում նիւթին, այլապէս իր ուզած անօթը չի ստանայ երբեք:

Մեզ վաղուց համոզել են, որ խելքերնիս զոռ չտանք, եւ ես առանց խելքիս զոռ տալու, համոզուած եմ, որ գիտատեխնիկական առաջընթացը մենք սխալ ենք կիրառում, քանի որ սխալ հասկանում ենք: Մենք երիտասարդ սերնդից հողի համար ստեղծուած մեքենաներն օգտագործող մասնագէտներ ենք պատրաստում, եւ նրանք գնում են հողը մշակելու, առանց հողի հետ գոնէ մտանիկի տարրնչութիւն ունենալու: Նրանք փորձում են հողը յարմարեցնել հողի հետ մի ուրիշ առնչութիւն չունեցողի ստեղծած մեքենային, եւ կարճ ժամանակում հսկայական սալիներ են գոյանում երկրի վրայ: Քիչ է ասել, թէ նա վատ աշխատանքի արդիւնք է, դա այնպիսի անհասկացողութիւն է, որի պատիժը հարիւրամեակներով կարող է չափուել. իսկ եթէ խօսքը վերաբերուի ատոմային տեխնիկային, կարող է հողի եւ մարդկութեան կեանքն արժենալ: Դա հողի, մարդու եւ մեքենայի հոգեւոր շղթայի բացակայութեան արդիւնք է: Երբ հողին հաղորդակից մարդը ոտքը դնում է բահի վրայ՝ հողի մէջ խրելու եւ շուռ տալու, նրանց հոգեւոր կապն առաւելագոյնն է. մարդը բահով, հմուտ վիրաբոյժի պէս դտնում է հողի հիւանդութիւնները, թարմացնում է, առանց երակները կտրելու կամ ոսկորները փշրտելու, կամ, ինչպէս ասում են, առանց հոգին հանելու, որ նրա կեանքը չկարճացնի, այլ ընդհակառակը երկարացնի: Ես մեքենայի դէմ չեմ խօսում. ես խօսում եմ մարդու եւ մեքենայի մարդկային կապի բացակայութեան մասին, որ վթարով է վերջանում յաւերժական հողի եւ ժամանակաւոր տնտեսութեան համար: Մեքենայով հողի վրայ գնացողը աւարառուի նման է. նա հողից ամենակարճ ժամանակում աշխատում է քամել այն ամէնը, ինչ հնարաւոր է քամել (եւ բերք, եւ հանքանիւթ), որովհետեւ դրա համար պարգեւատրում են, իսկ ապագան իրենը չի: Ապագան ուրիշներն են տնօրինում: Նրանք մի բան կը մտածեն, հօ հէնց էնպէս չե՞ն թողնի: Բնաւ չենք մտածում, որ այդ «մի բան մտածելը» աղէտից փրկուելու նման է, իսկ կարգին աշխատելը հէնց ապրելն է: Յայտնի ճշմարտութիւնը ձեւակերպւում է ինքն իրեն. այն երկրում, ուր վատ են աշխատում, անիմաստ է լաւ ապրելու մասին մտածելը: Սերնդի դաստիարակութիւնը մեզնից պահանջում է, որ ինչպէս մարդն է անցնում իր զարգացման բոլոր փուլերը՝ մանկութիւնից մինչեւ ծերութիւն, այնպէս էլ նա պիտի կրկնի աշխատանքին ծանօթանալու եթէ ոչ բոլոր, գոնէ կարեւոր փուլերը, մինչեւ հասնի մեքենային: Մեքենան մարդու հետ հօ չի՞ ծնուել. մեքենան մարդու ծերութիւնն է, ծերութեան նրա օգնականը, որ փոքր ինչ երկարաձգի նրա կեանքը, առանց անմահութեան խոստումների: Նա կարող է երկարաձգել մի քանի սերնդի մասնաւոր կեանքը, բայց մարդկութեան կեանքի մէջ կարող է շատ աղետալի դեր ունենալ: Դրա սարսափն արդէն փաթաթուած է երկրագունդին:

(Շար. 2)

ՋՈՒՐԸ՝ ԲԱՐԵԿԱ՞Մ ԹԷ ԹՇՆԱՄԻ

Կը կարծուի, թէ մարդիկ մարմնի մաքրութեան հոգ տանիլ սկսած են նոր շրջաններու միայն. սակայն իրականութիւնն այն է, որ ԺԲ. դարէն իսկ ջուրը մաս կը կազմէր կեանքի հաճոյքներուն: Շատ մը փաստանկարներ, – մանրանկար, լուսանցքի զարդանկարներ – կը վկայեն այս մասին: Միջին դարուն եւս մարդիկ կը լուացուէին յաճախ, ոչ միայն մաքրութեան սիրոյն, այլ նաեւ հաճոյքին համար:

Մանուկները օրուան մէջ բազմաթիւ անգամներ կը լոգցնէին, մինչեւ ԺԶ. դար: Բժշկական եւ դաստիարակիչ խորհրդատուներ կ'ըսէին, թէ «երախան լաւ կը քնանայ, եթէ օրը երեք անգամ լուացուի»: Լոգատաշտերը տախտակէ շինուած կ'ըլլային, պատկած նորածինի մը մեծութեամբ, կլոր կամ հակթաձեւ: Կրնային նաեւ մետաղէ շինուած ըլլալ, իշխանական շրջանակներու մէջ: Կոմսի մը կահ – կարասիին մէջ գտնուած է լոգատաշտ մը, ուր զինքը կը լոգցնէին մանկութեան օրերուն, եւ որ ոսկիէ եւ արծաթէ էր: Մանրանկարներու մեծամասնութեան մէջ միշտ կը տեսնենք մայրը կամ պախինը, որ ջուրին տաքութիւնը կը քննեն, երախան մէջը մտցնելէ առաջ:

Հին շրջաններուն նորածինի մը առաջին լոգանքը ընտանեկան շրջանակին համար ծանօթացումի արարողութիւն մը կը նկատուէր. իսկ քրիստոնէական շրջանին ան կը միտէր նախածննդեան աղտերէն մաքրելու երախան. նախածննդեան աղտը, որ կը նշանակէր սկզբնական մեղքը:

Յատկապէս ԺԴ. դարէն սկսեալ չափահասներու առօրեային մէջ իր տեղը ունէր լոգանքը: Քաղաքներու մէջ ամէն մէկ թաղ կ'ունենար իր բաղնիքը. առաւօտուն, մունետիկ մը կը շրջէր փողոցները, ժողովուրդը հրաւիրելով որ երթայ լողնայ:

1292 թուականին Փարիզի մէջ կային արձանագրուած 27 բաղնիքներ: Յայտնի չէ թէ ո՛ր թուականին բացուած է առաջին բաղնիքը:

ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերուն հանրային բաղնիքները բազմաթիւ են. Պրիւժի մէջ 40 հատ կայ անոնցմէ. Ֆրանսայի քաղաքները նոյնպէս ունին բազմաթիւ բաղնիքներ: Շահու լաւ աղբիւրներ են անոնք, որոնց մէկ մասը կը պատկանի կղերին...:

ԺԳ. դարուն մարդիկ կը գոհանային տաք ջուրով լեցուած լոգատաշտերու մէջ մտնելով, դարավերջին միայն, կը թուի թէ երեւցած են առաջին շոգիի բաղնիքները: Տաք ջուրի ու շոգիի բաղնիքները նոյն գները չունէին. աւելի աժան էին երկրորդները: Շոգիի բաղնիքը աժան էր, որովհետեւ կը բաւէր տաքցած քանի մը քար ու դոյլ մը ջուր: Այս գործը րնողները պարտաւոր էին մասնաւոր խըրնամք տանիլ իրենց լողարաններուն: Պէտք էր քննէին խողովակները, մաքուր պահէին դանոնք, յետոյ ուշադրութիւն ընէին նաեւ աղտոտ ջուրին թափած տեղին. ինչ որ կը նշանակէ, թէ անոնք կատարելապէս գիտակից էին առողջութեան պատճառելիք վնասներուն:

Այս մասին կանոնագրութիւնը կ'արգիլէր հիւանդներու, յատկապէս բորոտներու, նաեւ պոռնիկներու մուտքը, այս վայրերէն ներս: Անշուշտ, սկիզբը մարդիկ լուացուելու եւ հանգստանալու նպատակով կ'երթային բաղնիք: Բժիշկները կը կրկնէին յաճախ, թէ լոգանքը կը նպաստէր առողջութեան. յատկապէս պաղ ջուրի լոգանքը: Այդ շրջանի միջավայրը մարդս կը մղէր մաքրելու, խնամք տանելու մարմինը. օճառը գոյութիւն ունէր. իսկ անոր բացակայութեան մարդիկ բոյսեր ու հոտաւէտ ծաղիկներ կը գործածէին:

Գլուխը լուալ հարց մը չէր: ԺԳ. դարուն խոտերու մասնագէտ մը բաղնիկ (բոյս մը) հիւթ կը յանձնարարէր թեփերու դէմ, եւ խորհուրդ կուտար ընկուզենիի ու կաղնիի տերեւներ գործածել, գեղեցիկ մազեր ունենալու համար:

Վերջապէս, մարդիկ այդ հաւաքատեղիները կ'երթային նաեւ իրար տեսնելու, խօսակցելու համար: Այդ դարաշրջանին մարդիկ անպատեհ չէին նկատեր մերկ ու միատեղ լողնալու մէջ:

Քանի կը մեծնան քաղաքները, բաղնիքները մեծ հաստատութիւններու կը վերածուին, եւ սովորութիւնները կը փոխուին: Աւելի մեծ թիւով օտարականներ ու թափառաշրջիկներ կը խուժեն քաղաք, ցոփութիւնը կ'աւելնայ: Բաղնիքները կը դրուին սափրիչ – վիրաբոյժներու հսկողութեան տակ:

Ցետոյ, ԺԵ. դարու սկիզբը մեծ թիւով բաղնիքներ կը սկսին իրարմէ անջատել այրերու եւ կիներու յատկացուածները: Տիժոնի մէջ 1410–ին կանոնագրութիւն մը քաղաքին չորս բաղնիքներէն երկուքը կը յատկացնէ կիներու, երկուքը՝ այրերու: Ուրիշ մը շաբթուան մէջ տարբեր օրեր կը սահմանէ երկու սեռերուն համար: Ասկէ զատ շաբթուան որոշ օրերը այս վայրերը կը վերածուին ամէն տեսակ հաճոյքի կեդրոններու: ԺԵ. դարու վերջաւորութեան դանդատները կը բազմանան. դրացիներ անհանգիստ կ'ըլլան «լոգցող»ներու ներկայութենէն: Ցետոյ, զարմանալի է, որ յանկարծ գիրքերը կը փոխուին, ու մարդիկ բարոյական խստապահանջ կեցուածք կ'արտայայտեն: Մինչդեռ ԺԴ. դարու կիսուն, ժամատախտի համաճարակի շրջանին, քարկոծուեցաւ հազիւ կը փրկուի փարիզցի բժիշկ մը, որ խորհուրդ տուած էր, որպէս նախազգուշական միջոցառում, փակել այս հաստատութիւնները:

Միջնադարուն, Ֆրանսայի մէջ, շատեր կը յաճախեն ջերմուկները: ԺԴ. դարու վէպ մը կը պատմէ այս մասին, թէ «բազմաթիւ էին այն հաստատութիւնները, ուր մարդ կրնար հանգստաւէտ պայմաններու մէջ լողնալ: Իւրաքանչիւր բաղնիքի մէջ գրութիւն մը անհրաժեշտ ցուցմունքները կ'ընէր. նախ պէտք էր սակարկել պանդոկատիրոջ հետ, որ տէրն էր նաեւ ջերմուկին: Ամէն մէկ բաղնիքի մէջ կը ժայթքէր տաք ու պաղ ջուր: Ամէն մէկը փակ էր տան մը նման, ուր կային հանգստաւէտ սենեակներ»:

Ջերմուկները յաճախորդներու բազմազան խաւ մը կ'ընդունէին. սակայն տեղեկութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ, թէ մեծ մասով հոն կ'երթային նոր երիտասարդութիւն մը գտնելու յոյսով: Երիտասարդական աղբիւրի այս աւանդութեան յաճախ կը հանդիպինք ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերու ձեռագիրներուն մէջ: Ան գոյութիւն ունի բոլոր քաղաքակրթութիւններուն մէջ. Ջուրին բուժիչ ու արդաւաբեր հանգամանքով կը բացատրուին կրօնական այն արարողութիւնները, որոնց ընթացքին Ս. Կոյսը ծիսական լոգանքով մը կը վերանորոգուի. Միջին դարուն սուրբերն ու Քրիստոսը եւս ջուրը կը մտնէին: Այսուհանդերձ, ԺԵ. դարու վերջաւորութեան մտայնութիւնները ամբողջութեամբ կը փոխուին, ու նոր ըմբռնումները բազմաթիւ դարեր կը տեւեն: Ջուրը պատճառն էր համաճարակներու եւ հիւանդութիւններու: Այդ շրջանին խաղախորդներ, ներկարարներ ու մսավաճառներ իրենց աւելցուքները գետերը կը նետէին, գանոնք ապականելով:

Որպէս հետեւանք, բժիշկները կը սկսին մտածել, թէ լոգանքը վնասակար է մարմնին. թէ անով մորթին ծակոտիկները կ'ընդլայնին, դիւրին անցք տալով հիւանդութիւններու: Այլեւս մարդ դարեր չի հիւսեր բաղնիքներու: Պէտք է բըտը(?) դուշանալ ջուրէն ու շատ չափաւորութեամբ գործածել զայն: Նման մտայնութիւն մը կը ջնջէ նախկին սովորութիւնները, որոնց տէր մարդիկ ջերմուկները կ'երթային, ու խոստացնալութեան նման: Կը սկսի աղտի ու կեղտի շրջան մը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Ի. դար:

Ա. Թ. Փ.

Նամակ Խմբագրութեան

Յարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ» օրաթերթի. –

Թերթի Մայիս 16 – 17 թիւին մէջ լոյս տեսած «Երեւան – Փարիզ Հեռատիպ»ին մէջ երեւցած սխալ լրատուութիւն մը առիթ կ՚ընծայէ մեզի հետեւեալ ճշդումը կատարելու :

Սխալ եղած է Ֆրանսայի մէջ կատարուած հրատարակութիւնները վերագրել Գրողներու Ընկերակցութեան :

Ըստ մեր ներկայացուցիչ՝ Կ. Սարաֆեանին, աճուասիկ թէ հարցը ինչպէս դրուած է Հայաստանի մէջ : Խօսակցութիւնը եղած է հարցում – պատասխանի ձեւով :

– Առաջին հարցում. – Խնդրեմ խօսեցէք Գրողներու Ընկերակցութեան մասին :

– Պատասխան. – Գրողներու Ընկերակցութիւնը 50 տարուան կեանք ունի, Արշակ Չօպանեանէն սկսեալ, եւայլն...

– Երկրորդ Հարցում. – Հայ գաղութը հետաքրքրող ի՞նչ նոր գրքեր հրատարակուած են Ֆրանսայի մէջ անցնող քանի մը տարիներուն :

– Պատասխան. – Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերը», Կոստան Զարեանի «Նաւը Լերան Վրայ» վէպի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, Շարլ Ազնաւուրի քրոջ՝ Այտա Ազնաւուրի «Ազբարիկ» գիրքը եւայլն...

Հասկնալի է որ եթէ հարցումները զանց առնուին, շփոթութիւն կը յառաջանայ եւ հրատարակութիւնները ինքնաբերաբար կը վերագրուին Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան, ինչ որ պատահած է վերոյիշեալ լրատուութեան պարագային :

Հարցումը Ֆրանսայի մէջ հրատարակուած գրքերուն է, որ կ՚ակնարկէ եւ անոնք, ամէն ոք գիտէ, թէ լոյս ընծայուած են ֆրանսական ծանօթ հրատարակչական տուներու կողմէ : Ուրեմն բոլորովին սխալ է զանոնք վերագրել Գրողներու Ընկերակցութեան, բան մը որուն յաւակնութիւնը չունի եւ չի կրնար ունենալ Գրողներու Ընկերակցութիւնը :

Կը մաղթենք յուսալ, թէ բանիմաց ընթերցողը արդէն իրատեսօրէն կատարած է այս ճշդումը, այսուհանդերձ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ուզեց գրաւոր կերպով ալ զայն «Յառաջ»ի խմբագրութեանը նկատելի դարձնել :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Կնիք)

**

ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Այս ճշդումը ճշդելով հանդերձ թէ սխալ լրատուութիւն մը եղած է, չի ճշդեր թէ ո՞վ է անոր բուն պատասխանատուն : Որպէսզի, այս ձեւով, ստեղծուած ակամայ (թէ կամաւո՞ր) շփոթութիւնը փարատի, մենք զանէ՝ ճշդենք որ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը զանց չէ առած հեռատիպի մէջ հարցումներու մաս մը, որ չկայ : Իր դերը – ինչպէս ամէն օր – կը կայանայ արեւմտահայերէնի վերածել եւ դասական ուղղագրութեամբ տալ հեռատիպի լուրերը : Եւ որպէսզի վերջնապէս յստակ ըլլայ, ստորեւ կուտանք այդ օրուան հեռատիպին լրատուութիւնը լեզուական եւ ուղղագրական իր հարազատութեամբ. –

– Կարպիս Սարաֆյան (Ֆրանսահայ Գրողների Ընկերակցության քարտուղար). մինչեվ վերջերս մյուս կազմակերպությունների հետ մեր միության կապերը թույլ էին : Բայց ահա արդէն երկու տարի է, ինչ բավականին ակտիվացել են մեր աշխատանքները, մասնակցում ենք կազմակերպվող կարեվոր միջոցառումներին : Ուզում եմ օգտվել այս առիթից եւ շնորհակալություն հայտնել մայր հայրենիքի ղեկավարությանը, որ մշտապէս ափյուռքահայությանը տեղյակ է պահում մայր հայրենիքի կյանքին : Անշուշտ, այդ գործում առաջնություն է պատկանում Արմենպրես լրատվական գործակալությանը, որի շնորհիվ Փարիզի հայկական թերթերը մշտապես ստանում են լուրեր մայր հայրենիքի եւ Սովետական Միության կյանքից : Հատկապես վերջին շրջանում լուրերի թիվն ու ծավալն ավելացել են, եվ այս փաստը մենք ուրախությամբ ենք արձանագրում :

Ֆրանսահայ Գրողների Ընկերակցության վերջին աշխատանքներից կարող եմ հիշատակել Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա Լեռան քառասուն օրը» գրքի Ֆրանսերեն հրատարակումը : Հրատարակվել են նաեւ Կոստան Զարյանի «Նավը Լեռան վրա» վեպը եվ Աիդա Ազնավուրյանի մի գիրք, որոնք հետաքրքրությամբ են ընդունվել ֆրանսահայ գաղութում :

Մենք ալ «մաղթենք յուսալ» որ «բանիմաց ընթերցողը արդէն իրատեսօրէն կատարած էր այս ճշդումը» (զոր չէ կրցեր կատարել ոչ – բանիմաց խմբագրութիւնս, եթէ լաւ հասկցանք ըսուածը) եւ թէ այդ նոյն բանիմացը «եւ այլն»էն կրցած է նաեւ գուշակել այն տասնեակ մը կարեւոր հատորներու խորագրերը, որոնք լոյս տեսած են «անցնող քանի մը տարիներուն» :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊՈՂՈՏԱՅԻ ԲԱՑՈՒՄ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 11.30–ին տեղի ունեցաւ Կարտանի մէջ Հայաստան պողոտայի անուանակոչութեան արարողութիւնը, նախագահութեամբ Հայ Երիտասարդաց Միութեան եւ կազմակերպուած Կարտանի քաղաքապետարանի կողմէ : Ներկայ եղան քաղաքապետ Ռոժէ Մէյ, թաղապետական խորհուրդի անդամներ, զանազան շրջաններէ հայ եւ օտար անձնաւորութիւններ :

Երիտասարդաց Միութեան անունով խօսք առաւ Ժիզէլ Պողոյեան, անդրադառնալով Կարտանի հանքերուն մէջ աշխատող հայ բանուորներու կեանքին ու հայ ժողովուրդի տառապանքին, անոր պահանջներուն՝ ցեղասպան Թուրքէն :

Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Կարապետ Տէրտէրեան եւ Գամփաներ Ֆրէզի հոգեւոր հովիւ Մակար Խաչակիր քահանայ Նաճարեան իրենց խօսքերուն մէջ շեշտեցին 1915–ին հայ ժողովուրդին դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը, անդրադառնալով նաեւ մեր պահանջներուն :

Քաղաքապետ Ռոժէ Մէյ ըսաւ. – «Արդար է ձեր պահանջը. ջանացէք պահել ձեր մշակոյթը եւ լեզուն, ըլլալով լաւ Ֆրանսացիներ, առանց մոռնալու ձեր հայկական ծագումը» :

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ :

**

Մէյրէօլի մէջ ունինք նաեւ Սիթէ Արմէնիէն մը, տարիներէ ի վեր : Մէյրէօլ կը գտնուի Կարտանէն հինգ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ուր 1924–էն ի վեր Հայեր հաստատուած են եւ դարձած հանքային բանուորներ : 180 մեթր խորութեան մէջ աշխատող հայ բանուորներու ջանքերով հանքերու խորութիւնը հասաւ մինչեւ 611 մեթր եւ ածուխ գտնուեցաւ : Ներկայիս քանի մը տասնեակ երիտասարդ Հայեր կ՚աշխատին՝ Կարտանէն, Պիվէրէն եւ Մէյրէօյէն : Ժամանակին հանքային հայ բանուորները կ՚ապրէին Սիթէին մէջ : Ներկայիս 25 ընտանիք կայ : Անցեալին հայ բանուորներու գլխաւորին ընդառաջելով Սիթէն մկրտուած է հայկական անունով : Սիթէ Արմէնիէնի մէջ այժմ կ՚ապրին Իտալացիներ, Ալժերացիներ, Ֆրանսացիներ եւ այլ ազգերու պատկանող բանուորներ :

Մ. ՓԻԹԻՆԵԱՆ

ԳՈՂՏՆԻԹԷ ԳՈՂՏՆԻԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ Աւագ Շաբթուան արարողութիւնները եւ Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումը մասնաւոր շուքով կատարուած են այս տարի : Յիշատակելի է յատկապէս Ռանլուայի արարողութիւնը : Արդարեւ, Թեմին առաջնորդը՝ Աւագ Եպիսկոպոս Ասատուրեան, հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան լուացած է ոտքերը իրաքցի 12 հայ երիտասարդ զինուորներու, որոնք եօթը տարիներէ ի վեր կը մասնակցին Իրան – Իրաք պատերազմին :

Ապրիլ 24–ին պատարագած է Առաջնորդը : Երգեցողութիւնը կատարած է «Զուարթնոց» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տոքթ. Մարկոս Խաչէնտէրեանի : Յաւարտ պատարագի ոգեկոչման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ մէջ : Յայտագրին մասնակցած են ազգային վարժարանի նախկին աշակերտներ, հայկական չորս միութիւններու ներկայացուցիչներ, «Զուարթնոց» դպրաց դասը եւ Կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտներ : Խօսք առած է Առաջնորդը : Ապա, թափօրով մը ներկայ բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Ապրիլեան Յուշարձան, ուր ծաղկեպսակներ դրուած են եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած :

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեանց Վանատան Անարատ Յղութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 17–ին, պատարագի մատուցմամբ եւ աւանդական խաւիծի սեղանով տօնուած է Մխիթարեանցիներու Օրը եւ փակումը կատարուած է Վիէննական Մխիթարեան Վարժարանի հիմնադրութեան 160–ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններուն : Պատարագած է վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Այանեան : Քարոզած է Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, ծանրանալով դաստիարակութեան եւ արժէքաւոր մարդ պատրաստելու առաքելութեան վրայ : Յաւարտ արարողութեանց, վարժարանի սեղանատան մէջ տօնուած է խաւիծի օրը : Բացումը կատարած է Պետրոս Վրդ. Գալուքեան : Հանդիսութիւնը վարած է Կարօ Թէրզեան : Խօսք առնելով վարժարանի փոխ – տեսուչին (Թուրք), Աբբահայրը, Տոքթ. Կարապետ Արման, Տոքթ. Վարդ Շիկահեր, Բարսեղ Թուղլաճեան արտայայտած են իրենց զգացումները եւ պատմած մանրավէպեր՝ անցեալի անմոռանալի ուսուցիչներուն մասին : Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը :

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Գիրքս երկարօրէն կը նկարագրէր այն ճամբան, որ պէտք է այդ գաղաթը առաջնորդէր զիս :

Ամէն ինչ կը սկսէր ճարտարագիտական ազգային վարժարանի մուտքի քննութիւններու նախապատրաստական չորս տարուան շրջանով : Այդ քննութեան յաջողութիւնը (վաթսուն ընարեալ՝ հարիւրաւոր թեկնածուներու միջեւ) մուտքը կ՚ապահովէր վարժարանին, որ երեք տարուան ուսումէ մը ետք կուտար «Ար վ՚է Մեթիէի ճարտարագէտ» տիտղոսը : Ծովային վարժարանին մէջ երկու յաւելուածական տարիով, վերջապէս կ՚ամբողջանային այդ ուսումին թեքնիք եւ տեսական ծանօթութիւնները :

Այդ ինը տարուան ընթացքին ընտանիքս լայնօրէն ժամանակ ունէր «չափկուորել»ու Ֆրանսայի մեծ մէկ մասը, որպէսզի օգնէ ինծի, զիս շլացնող այդ գագաթը նուաճելու : Իրենց յայտնելէ առաջ, թէ պատրաստ էի ասպարէզ կարդալու այդ գագաթնակէտին, այդ մասին մտածելու ժամանակ մը տուի ես ինծի, որու ամբողջ տեւողութեան պարոն Պարպարուի ուղեցոյց հատորը մշտապէս բաց մընաց «Ծ» գիրին վրայ :

Պարոն Սիմէոն միակը եղաւ, որու յայտնեցի գաղտնիքս : Ողեւորուեցաւ ընտրութեամբս. վայրկեան մը իսկ չէր կասկածեր մեքենագիտութեան ձիրքերուս մասին : Ճիշդ է, որ օր մը, բանալիի մէկ դարձուածքով իր պահարանին յամառ դուռը բացած էի : Առաջարկեց գրել Ծովային նախարարութեան, որպէսզի պաշտօնապէս հաստատէն կարելիք ճամբաս : Շարադրեց ընագիր մը, զոր ընդօրինակեցի ու ստորագրեցի :

Անհրաժեշտ չէի նկատած ծնողքիս ըսելու թէ յառաջիկայ օրերուն հաւանաբար Փարիզէն նամակ մը պիտի ստանայի :

Դարձեալ խաղք, մտահոգութիւն ու գունաթափ դէմքեր ի տես պահարանին, որ այս անգամ «Ֆրանսական Հանրապետութիւն, Ծովային Նախարարութիւն» կնիքը կը կրէր :

Դպրոցէն դարձիս բոլորը հանդստացուցի եւ իրենց զարմացկոտ դէմքերուն նայելով ըսի պարզօրէն.

– Պարոն Ծովային Նախարարին պատասխանն է անձամբ իրեն գրած մէկ նամակիս :

Փոխան նախարարին, որ երբեք տեղեակ չեղաւ տուած կարեւոր որոշումիս, իր սպասարկութիւններէն մէկուն 43–րդ քարտուղարը, որ դարձեալ «անընթեռնլի» ստորագրութիւն մը ունէր, կէտ առ կէտ կը հաստատէր այն, ինչ որ գիրքին «Ծ» գլխուն մէջ պարոն Պարպարու սորվեցուցած էր արդէն ինծի : Ինծի համար սակայն ծովային ուժերու գերագոյն պետը, մեծ ծովակալը կուգար գործվարին այտերս սեղմելու :

Ուրեմն որոշուած էր, Կիրակի, եկեղեցիէն ետք, պիտի հաղորդէի մեծ լուրը :

«Ծովափին արձարան»ը ինչպէս անունն իսկ յստակօրէն կը նըշէր, հաստատութիւն մըն էր, ուր ըմպելիներ կը մատուցանէին :

Այն ժամանակներուն, երբ տակաւին պեթոնը ողողած չէր «գրօտտպտոյս» հմայիչ անունով ծովը եզերող մեծ պողոտան, փայտաշէն միայարկ շալէն հոն կանգուն էր առանձին, ծովուն եզերքը : Մխիթրալէն եւ մտախուղէն յղնած իր ճակատը ուշադիր քննող մը կրնար ենթադրել, թէ անցեալին կանաչի ներկուած պէտք է ըլլար ան :

Կիրակի կէսօրէ ետքերը յաճախ հոն կ՚երթայինք : Դրան վրայ ձեռագիր արձանագրութիւն մը «կարելի է ուտելիքը հետը բերել», մեզի իրաւունք կուտար ունենալու կողով մը, որ կը պարունակէր մեր ընթրիքին համար անհրաժեշտը :

(Շար. 104)

Տիկին Այտա Ալեքսանդր,
Օր. Նաթալի Ալեքսանդր,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժաք Տիրան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Լոռուար Սագըրզ եւ զաւակները,
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, քեռայրին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ

մահը, որ պատահեցաւ 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունիս 4, ժամը 8.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ըստ ողբացեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ալեքսանդր եւ Սագըրզ ընտանիքներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդերեսեան կը նուիրեն 700 Ֆր. «Յառաջ»ին իրենց վաղամեռիկ զաւկին՝ Հայկոյի յիշատակին:

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յունիս 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին Հոգեգալստեան տօնին առիթով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

Antony

BAIL A CEDER avec fonds de commerce

POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը:

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ-Ի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Կազմակերպութեամբ՝
Ծնողական մարմնի եւ Ուսուցչական կազմի:Ելոյթ կ'ունենան աւելի քան 100 աշակերտ – աշակերտուհիներ, երգ ու պարով, արտասանութեամբ ու ողերգով՝

Փառք մեր մեծ նախնիներուն թատերական ներկայացումով:

Կիրակի օր, Յունիս 7-ին, ժամը 15-ին Իսի քաղաքի Օտիթորիոմի մէջ, 11-13 rue Ténot :

Մուտքը ազատ է:

LA QUESTION ARMENIENNE AU PARLEMENT EUROPEEN

En juin 1987,
l'Assemblée Européenne se prononcera sur la Cause Arménienne
Vous devez être informés de cette étape capitale pour notre cause
Marquez par votre présence, le soutien indéfectible des Arméniens pour la reconnaissance du génocide

V E N E Z A L A R E U N I O N P U B L I Q U E

organisée en commun par le
Comité de Défense de la Cause Arménienne de Paris
et l'Association Solidarité Franco-Arménienne
Sous la présidence effective de M. Henri VERNEUIL

Avec la participation de :
M. Henri SABY; Député, vice-président du groupe socialiste au P.E.
M. Pierre-Benjamin PRANCHERE; Député communiste au P.E.
M. Ernest GLINNE; Député socialiste belge, membre du bureau du P.E.
M. FINKELKRAUT; Ecrivain, philosophe
M. Ara KRIKORIAN; Représentant le CDCA
M. Christian DER STEPANIAN; Représentant SFA
Mme Nicole FONTAINE; Député du Parti Populaire Européen au P.E.
M. Paul THIBAULT; Directeur de la Revue Esprit

Le JEUDI 4 JUIN à 20h30 précises
dans la grande salle du PLM St-Jacques (Métro St-Jacques)
Paris 14ème

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵՑՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

- *RESTAURATION D'EDIFICES*
- *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
- *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
- *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 } P A R I S
45 - 04 - 63 - 00

Voyages en Arménie

TRANSTOURS **UCFAF**

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Juillet : PARIS/MOSCOU
06 Juillet : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet : EREVAN
18 Juillet : EREVAN/MOSCOU
19 Juillet : MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

M A R S E I L L E

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
T R A N S T O U R S (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.-ի. –

Արշալոյս Պօղոսեանի (ծնեալ՝ էկիկեան) հոգ.-ին առթիւ. – Տիկին Ժան Պատոյեան եւ Թէրզեան 200, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Կիւրճեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պօղոսեան 1500, էկիկեան ընտանիք 500, Հայկազ Պօղոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Նայաշ Ներսէսեան 100 Ֆ.:

Բանիկեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մօրուքեան 100, Տիկին Թիլլօրիցա Յովսէփեան 100, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Քէզիլեան 100, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ 100, Տէրոյեան եւ Սարգիսեան ընտանիքներ 250, 250 Հայ Մշակոյթի Տան (Սէն – Պազիլ), Պր. Յակոբ Մկրտիչեան 100, 100 Մշակոյթ եւ զուարճութիւն Միութեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Արեւիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Արամ Ճուլֆաեան 100, Տիկին Ագնիւ Լիւպրանօ 100, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Համբարձումեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Այվազեան 100, Պր. Ժիւաքէ 100 Ֆր., Տիկին Զօրեան 100 Ֆ.:

Ժագ Մանուկեանի հոգ.-ին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սանուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարիուս Սանուկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սանուկեան 200 Ֆ.:

Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկի՝ էլիզապէթ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ. – Պր. Խաչատուր Խաչատուրեան 500 Ֆ.:

Տիկին Նարկիզ Սայրիմի մահուան տարելիցին առթիւ (մահացած Պոլիս). – Տէր եւ Տիկին Արեւ Սայրիմ 300, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրիմ (զպրոց) 250, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրիմ (դպրոց) 250, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր-Ավէրեան (դպրոց) 300, Տէր եւ Տիկին Արթին Պալ (դպրոց) 100 Ֆ.:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8-րդ, ամխսէ մը ի վեր է որ Կիրակի օրեր, ժամը 10-էն 12, Մանկապարտէզ մը կը գործէ՝ պատասխանատուութեամբ Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի:

Այս ժամերուն, ծնողներ 3-էն մինչեւ 10 տարեկան իրենց զաւակները կը յանձնեն Մանկապարտէզի պատասխանատուներուն, որոնց օգնութեամբ եւ շնորհիւ մանկավարժական բոլոր յարմարութիւններուն՝ անոնք կը սորվին Հայերէն լեզուն, Հայերէն երգերն ու նման այլ գիտելիքներ, կը զբօսնուն եւ կը սնանին:

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողներուն, որպէսզի իրենց զաւակները անպայման առաջնորդեն Կիրակնօրեայ այս Մանկապարտէզը: Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէսզի մինչ իրենց մանուկները կը վայելեն Հայկական հոգատարութիւնը իրենք ալ կրնան սիրով եւ գոհունակութեամբ մասնակցիլ եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն:

Թելադրելի է որ ծնողներ կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները՝ հեռաձայնելով Տիկին Սողոմոնեանցին. –

47 – 27 – 16 – 32

կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43 – 59 – 67 – 03

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
4
JEUDI
4 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 500 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.500

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ վերջնագիր տուաւ Լէոթարի, հրաւիրելով Մշակոյթի նախարարը, որ ընտրութիւն մը կատարէ նախարարի եւ շարքայինի իր դերերուն միջեւ: Լէոթար րսած է թէ իր պատասխանը կուտայ Շաբաթ օր, իր կուսակցութեան (հանրապետական) իսկ Նիսին առջեւ: Մինչ այդ հրապարակային ելոյթ կամ զանազան տեսակցութիւններ պիտի չունենայ: Ծանօթ է որ Լէոթար «Փուէն»ի կարգ մը յայտարարութիւններ րրած էր, Պաուէ կամ իր իսկ թեկնածութեան մասին, անտեսելով նախարարապետին նախորդ թելադրութիւնները (օրինակ՝ Նուառի առթիւ): Այս անգամ տագնապը բացայայտ է, այն պարզ պատճառով որ Լէոթար կ'ածապարէ: Միւս կողմէ, Ռեմոն Պառ յայտնեց թէ Շիրաքի դէմ չէ, այլ՝ կողքին:

ԼԻՈՆԻ Լուուար Հերիօ նաւահանգիստին մէջ, մեծ աղէտ մը պատահած է Երեքշաբթի ցերեկ եւ մինչեւ Չորեքշաբթի առտու, հրշէջները չէին կրցած բոլորովին մարել հրդեհը, որ ծագած էր Շէլ ընկերութեան քարիւղակիր չորս կարասներու մէջ եւ անմիջապէս տարածուած: Չորեքշաբթի ցերեկուան մօտ, կարելի եղած էր երկու կարասներու հրդեհներուն տէր դառնալ եւ ջանքերը կը շարունակուէին միւս երկուքին համար: Այս ծանրակշիռ արկածին հետեւանքով 16 վիրաւոր կար, որոնց 5-ը՝ ծանր եւ Շէլի երկու բանուորներ անհետացած էին:

ՊԱՐՊԻԻ դատավարութեան վկաները իրարու կը յաջորդեն, միշտ սարսափազդու նկարագրութիւններով: Երեքշաբթի օր երկու ծերունի կիներ պատմեցին իրենց ընտանիքներուն ջարդը: Նիստին սկիզբը, ներկայացած էր Նոպէլ մրցանակակիրը՝ Էլի Վիզէլ, որ չէր ուզեր խօսիլ իր մօրը եւ քոյրերուն մասին, կարող մահացած Աուշվից, որովհետեւ չուզեր հրապարակաւ լալ: Կը նկարագրէ անցած – դարձածը, կը խօսի իր ծագումին մասին, զարմանք կը յայտնէ .– «Ի՞նչպէս 1939-ի Եւրոպային ամէնէն զարգացած ու կրթուած ժողովուրդը կրցաւ նման բան մը ընել: Ի՞նչպէս կրնար մանուկներ սպաննել ու տուն վերադառնալ հայնէի մէկ քերթուածը կարդալու համար»: Ու կ'աւելցնէ. – «Եթէ այսօր, կը վկայեմ հոս, մեռեալներուն համար չէ, որովհետեւ համոզուած եմ, որ օր մը մեռելները պիտի խօսին եւ այն ատեն աշխարհ պիտի սասանի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կանաչները մեծ արշաւ մը ձեռնարկած են պաշտպանելու համար կրիաները եւ այդ առընչութեամբ բժշկութեան եւ դեղարուեստից ուսանողները կամաւոր ծովի ալ դիմած էին (երեք օրուան) բողոքելու համար զբօսաշրջիկային ծրագրի մը դէմ, որ կը սպառնայ ծովու երկու տեսակ կրիաներու:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 25 – ՅՈՒՆԻՍ 1)

ՋԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Հայաստանի ակադեմիան հրատարակած է «Հայաստանի ձկները» խորագրով աշխատութիւն մը, որուն հեղինակն է Մնացական Դադիկեան: Սեւանի ջրակենսաբանական կայանին մէջ երեք տասնամեակներու ընթացքին կատարուած հետազօտութեանց արդիւնք է սոյն աշխատութիւնը, որուն մէջ հեղինակը նկարագրած է ջրամբարներու եւ գետերու մէջ ապրող ձուկերու բոլոր տեսակները, տուած անոնց բազմակողմանի բնութագրերը, աճի չափանիշերը:

**

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ակադեմիայի գրադարանին մէջ բացուած է Լեհաստանի ակադեմիայի հրատարակութիւններու ցուցահանդէսը, ուր մասնաւորաբար ներկայացուած են Հայաստանի պատմութեան վերաբերեալ Լեհաստան հրատարակուած գիրքեր: Այս առթիւ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի փոխ – նախագահ Գ. Գալոյեան ըսած է, թէ այդ գիրքերը՝ որոնք կը նուիրուին ակադեմիային, մասնագէտներուն առիթ կուտան աւելի մօտէն ծանօթանալու լեհ պաշտօնակիցներու աշխատութիւններուն: Հայաստանի ակադեմիան եւս մտադիր է գիտական իր հրատարակութիւնները ցուցադրել Լեհաստանի մէջ:

**

ԵՐԱԺԻՇՏ ՋԻՒԱՆ ԱՍԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Երաժիշտներու Տունը տեղի ունեցած է վաղամեռիկ երաժիշտ Ջիւան Ասատրեանի նուիրուած յուշի երեկոյթ մը: Իր աշակերտին մասին խօսած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան, ողբացեալին գործերը բնութագրելով որպէս հետաքրքրական երեւոյթ հայկական երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Ջիւան Ասատրեան ինքնատիպ հեղինակ էր. ըստեղծած է երաժշտական գեղեցիկ երկեր, որոնք քնքուշ ու քնարական են, հոգեթով ու եթերային: Սենեկային իր գործերը, երգերու իր շարքերը՝ Մեծարենցի, Իսահակեանի, Պարոյր Սեւակի, Սփիւռքի հայ բանաստեղծներու խօսքերու հիման վրայ, յաջողութեամբ մեկնաբանուած են Հայաստան եւ անոր սահմաններէն դուրս: Յուշի երեկոյթին Երեւանի սենեկային նուագախումբը եւ մեներգիչներ ներկայացուցած են Ասատրեանի լաւագոյն գործերէն փունջ մը: Այս առթիւ տեղի ունեցած է նաեւ ցուցահանդէս մը, նուիրուած ողբացեալ արուեստագէտին կեանքին ու գործին:

**

«ԱՆՈՅՇ» ԲԵՄԱՊԱՐԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին գտնըւող մարզա – համերգային ընդարձակ սըրահին մէջ տեղի ունեցած է Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ» պոէմի հիման վըրայ յօրինուած բեմապարի անդրանիկ ներկայացումը, Հայաստանի ձայն – հեռատեսիլի սենեկային բեմապարի խումբին կողմէ: Բնագրի եւ բեմադրութեան վրայ երկու տարի աշխատած է խումբին ղեկավարը՝ Ռ. Խառատեան: Ան նշած է, թէ երկար ատեն կարելի չէ եղած գտնել երաժշտական մարմնաւորումը. չեն համարձակած Ա. Տիգրանեանի օփերային երաժշտութիւնը օգտագործել նոր բեմադրութեան մէջ: Փորձուած է երաժշտութիւն ստեղծել իր բնագրին համար, սակայն Խառատեան յաջող չէ նկատած զայն: Վերջապէս, երկար որոնումներէ ետք ընտրութիւնը կեդրոնացած է ժողովրդական մեղեդիներու հիման վրայ ըստեղծուած շարադրանքի մը վրայ: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Նարինէ Ասլանեան (Անոյշ), Գարուշ Խոնոյեան (Սարօ) եւ Արմէն Երոյեան (Մոսի):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Վալանսի վերջին մրցումը Ֆէշի հետ էր: Իր դաշտին վրայ, Հայ Մարզականը յաղթած է դիւրութեամբ, 4 – 0. ընդհանուր դասաւորումին մէջ, կը դրաւէ երկրորդ տեղը: Շատ յաջող մրցաշրջան մը Վալանսի համար, Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ:

Ռոն – Ալփ բաժակի կէս – աւարտականին, Օյոնոքսի մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին պարտուած է տեղւոյն խումբէն՝ 3 – 1:

Լուարի երրորդ դասակարգին մէջ, Սէն – Շամոնի «Արարատ»ը իր խմբակին ախոյեանը հռչակուած է. յառաջիկայ մըրցաշրջանին, կը մտնէ երկրորդ դասա – կարգին մէջ: Հինգ երկար տարիներու ջանքերէ վերջ, քաջալերական յառաջխաղացում մը:

Մարսէյլի «Լը Մէրիտիոնալ» թերթին խմբագիրը, իր գնահատութեամբ, Միջերկրականի պատուոյ դասակարգի ակումբներուն հինգ լաւագոյն խաղացողներուն ցանկը հրատարակած է, խումբին իւրաքանչիւր տեղին համար: Բերդապահներու միջեւ, Թէրզեան 3-րդ է. կը խաղայ Կարտանի ակումբին մէջ: Յառաջապահներու միջեւ, Ղազարեան 5-րդ է: Նշանակած է 9 կոլեր Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի հաշւոյն:

**

ՇԱՐԼ ՄԿՐԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Շարլ Մկրեան՝ որ չորս տարիներէ ի վեր նախագահն էր Օլ – Լիոնէ արհեստավարժ ակումբին, Երկուշաբթի իրիկուն հրաժարած է, իր տեղը ձգելով Ժան-Միշէլ Օլասի՝ երիտասարդ գործատէր մը՝ որ կը ներկայանայ փառատենչ ծրագրով մը Լիոնի ֆութպոլին համար: Տեղական մամուլը, գովեստ միայն ունի Մկրեանի մինչեւ հիմա կատարած աշխատանքին համար: Ան փրկած է ակումբը սնանկութենէ: Շարլ Մկրեան պիտի մնայ հաւանաբար անդամ վարչութեան իբրեւ խորհրդատու եւ թերեւս ալ պատուոյ նախագահ:

**

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ՍԵՐԺ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ՍԿԱՒԱՌԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Անցեալ շաբթու վերջը, Քրէթէյի մէջ տեղի ունեցան համալսարանականներու եւ դպրոցականներու աթլէթիզմի Ֆրանսայի առաջնութիւնները:

Սերժ Աւետիսեան՝ որ ուսանող է Փարիզի մարմնակրթական հիմնարկին մէջ (ինէփ), սկաւառակը նետած է 54 մեթր հեռու եւ առաջին եղած է: Աւետիսեանի լաւագոյն արդիւնքը չէ այս. անցեալ տարի նետած էր անգամ մը 56,28 մեթր հեռու:

800 մեթր վազք, աղջիկ դպրոցականներու միջեւ, առաջին՝ Սանոսեան (Նիս), 2 վայրկեան 15,18 երկվայրկեան:

**

ԼՈՂ

ՔՐԻՍԹՈՖ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած ենք անգամ մը հոս, Քրիսթոֆ Գալֆայեան – Հայ՝ միայն հօրը կողմէ – լողի Ֆրանսայի լաւագոյն մարզիկներէն մէկն է ներկայիս:

Անցեալ շաբաթ, Գալֆայեան՝ որ կ'ուսանի Անթիպի մէջ, մասնակցած է Ալփ Մարիթիմ նահանգի ամառնային ախոյենական մրցումներուն եւ խլած է քանի մը առաջնութիւններ: Ախոյեան հռչակուած է մանաւանդ հետեւեալ հեռաւորութիւններու վրայ. – 50 մեթր (24,38 երկվայրկեան) եւ 100 մեթր (53,84 երկվայրկեան) ազատ լող, 200 մեթր չորս լող (2 վայրկեան 8,95 երկվայրկեան), 100 մեթր թիթեռնիկ (1 վայրկեան 0,94 երկվայրկեան):

Իր դասակարգի մարզիկի մը համար, նշուած ժամանակները այնքան ալ փայլուն չեն, բայց պէտք է նկատի առնել որ լուրջ դիմադրութեան մը չէ հանդիպած իր մրցակիցներուն կողմէ: Անկասկած աւելի բարձր արդիւնքներ ձեռք պիտի բերէ յառաջիկայ շրջանային առաջնութիւններուն ընթացքին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈՂՈՑ

Շաբաթ օր, Մայիս 30-ին, Վիլէօրպանի (Լիոնի շրջան) քաղաքապետը պաշտօնական բացումը կատարեց Հայաստան փողոցին, որ կը գտնուի «Փօլ Վերլէն անսամպլ»ին մէջ: Այս առթիւ, նախկին նախարարը իր ելոյթին մէջ, կոչ ըրաւ եւրոպացի խորհրդարանականներուն որպէսզի ընդունուի իրաւական գետնի վրայ 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ ուրեմն բանաձեւը այդ իմաստով սրբագրուի: Խոնիւ կ'ուզէ որ կարելի ըլլայ խօսիլ Թուրքիոյ հետ, որպէսզի բանակցուած եւ խաղաղ լուծում մը գտնուի, աւելին՝ «կը խորհինք որ ցորչափ ազգ մը չէ ճանչցած նման ոճիր մը, այդ ոճիրը կրնայ կրկնուիլ. առանց ճանաչման կարելի դարման չկայ, ոչ խաղաղութիւն կայ, ոչ արդարու – թիւն», կը շեշտէ Խոնիւ:

Տեղական թերթերը լայն արձագանդ հանդիսացած են այս արարողութեան եւ քաղաքապետին քաջ ելոյթին:

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ, ԽՈՀԵՐ, ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԱՍԵԼ ՃՇՄԱՐԻՏԸ

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

Ես չեմ ուզում ասել, թէ երիտասարդ սերնդին այսօրուանից տալով, ամբողջ ճշմարտութիւնը, այսինքն՝ նրանց առջեւ ոսկէ կորեկներ թափելով, վաղն իսկ ոսկէ ձուեր ենք հաւաքելու, այլ պնդում եմ, որ գլխաւորը մեր տալու պատրաստակամութիւնն է, որ սերնդի մէջ ամրապնդուի հաւատը մեր, այսինքն՝ կեանքի հանդէպ, քանի որ նրանց համար կեանքը կերտողները հէնց մենք ենք: Նրանք անվստահութիւնից ու անհաւատութիւնից տեղափոխուելով հաւատի մէջ կը դառնան անպարտելի՝ անգամ մերկ ձեռքերով, անգամ առանց գիտական ու տեխնիկական զէնքերի: Իսկ ռազմական ամբողջ զինանոցը ծնունդ է բարբարոսութեան ու անհաւատութեան, մարդկանց, համայնքների, ազգերի ու պետութիւնների իրար հանդէպ անվստահութեան, որ ինչքան էլ փորձեցին սահմանափակել դիւանագիտութեան շրջանակներում, չկարողացան. դիւանագիտութիւնը կորցեց իրեն վերապահող շղթաները, թափանցեց կենցաղ. եւ հիմա ուր որ գնաս, շուրջդ ամբողջովին դիւանագիտութիւն է: Դիւանագիտութիւն են անում բոլորը՝ ուսուցիչները աշակերտների, նրանց ծնողների, բանուորը աշխղեկի, գրողը խմբագրի, խմբագիրը գրողի եւ վերադասների հետ ... միակ ոչ դիւանագէտը վաճառողներն են. նրանք ասում են՝ ունեցածս սա է, տանում ես՝ տար, չես տանում՝ մի տանիր (միեւնոյն է, վաղը կը տանես): Իսկ բանուորն ինչո՞ւ ասի, թէ չեմ աշխատում (դա սարքած է, դրա համար պատժում են), ասում է՝ չեմ կարողանում աշխատել, դժուար է՝ ասում է, եթէ հեշտ է, ինքդ արա ... եւ չի ուզում ասել, թէ ինձ ցածր ես վճարում, ասում է՝ թող ինքն ասի, ինքն ինձանից լաւ գիտի, ինչո՞ւ ես ասեմ ... Ամէն մէկն աշխատում է որոշ տեղ թողնել՝ ապագայում պատասխանատւութիւնից խուսափելու կամ արդարանալու համար, եւ եթէ երեւոյթը համընդհանուր է, օրինաչափութեան ուժ է ձեռք բերում, դադարում ես մեղադրելուց: Գործնական յարաբերութիւնները պղտորուել են, իսկ հոգեւոր շղթան կարծես գոյութիւն էլ չունի:

Աւելորդ է ասել, թէ մարդկանց կրթելը բացարձակ անհրաժեշտութիւն է: Ճիշդ է, անկիրթ մարդը հասարակութեան մէջ տեղ չունի, բայց կարող է տեղ ունենալ ուզածդ առանձնասենեակում, եթէ նրան առաջ մղող ուժերն այդպէս են ցանկացել: Կրթութիւնը պէտք է նպատակադրուած լինի, եւ հնարաւոր է միայն այն դէպքում, երբ դրա համար համապատասխան բազա է ստեղծուած: Թող տարօրինակ չհնչի. կրթութիւնն, այո, ինքը հէնց բազա է, բայց առանց դաստիարակութեան ու տոհմապատմական որոշակի բազայի տեղակայուել չի կարող: Մեր երկիրն անսահման միջոցներ է ներդնում մարդկանց կրթելու համար, բայց անկիրթ մարդիկ՝ որքան ուզէք: Նրանք ճարպկօրէն իւրացնում են կրթութեան ձեւական կողմը, կուտակում են որոշ մակերեսային ինֆորմացիա, եւ դա պատեհ – անպատեհ զէնքի պէս գործածելով, շարժւում են դէպի նպատակը, ճիշտ կը լինի ասել՝ որը, որ մի դէպքում պաշտօն է, միւս դէպքում՝ վստահութիւն քչատեղեակ ու դիւրահաւատ մարդկանց շրջանում, ամէն դէպքում դէպի հեշտ բարեկեցութիւն, որը (ըստ նրանց) մարդկանց վերջին եւ միակ նպատակն է: Բարեկեցութիւնը յետին նպատակ չէ, եւ ես բարեկեցութեան դէմ չեմ խօսում: Ես խօսում եմ կիրթ մարդու բարեկեցութեան մասին, որին, հեշտութեամբ կեղծելով, տիրանում են գռեհիկը եւ տգէտը, որոնց վրայից գրագիտութեան փայլանները կախկխուած են՝ որպէս ծաղրածուի զարդեր:

Կրթութեան ժամանակակից ձեւը ամենայն վստահութեամբ կարող ենք մակերեսային անուանել, որովհետեւ դասաւանդում է նիւթի մակերեսը, լինի դա պատմութիւն թէ ժամանակակից կեանք. առարկան բնութագրւում է մակերեսային յատկանիշներով (տեսանելի), երեւոյթը՝ երեւութական, իսկ դրանց խորքը երեխաներին հաղորդելու համար խորքային վերակառուցում է հարկաւոր՝ ոչ միայն կրթասիստեմի, այլեւ մարդկանց՝ մանկավարժների: Վերակառուցման անհրաժեշտութիւնը մի օղակից տեղափոխւում է միւսը եւ տագնապալի վիճակ է ստեղծում մարդկանց մէջ. որովհետեւ վերակառուցում նշանակում է նաեւ մի զգալի չափով վերածնունդ, իսկ նրանք կրկին ծնուել չեն ուզում. ի՞նչ իմանաս, ի՞նչ կը ծնուեն վերածնուելիս, այսպէս, փառք աստծոյ, այս կամ այն կերպ էլի տանելի է:

Ես չեմ կարող խօսել կրթութեան մասին առհասարակ, բայց ազգային կրթութեան մասին պարտաւոր ենք հոգալ մենք բոլորս, որովհետեւ առանց ազգային կրթութեան ընդհանրապէս կրթութիւն պատկերացնելն անհնար է: Սա հէնց այն բազան է, որի վրայ կարող ես դնել ցանկացած ծանրութիւն եւ բարձրացնել մարդկութեանն անհրաժեշտ ցանկացած վերնաշէնք: Այլապէս մենք առանց ամուր հիմք դնելու, նիւթը լցնում ենք՝ կարծես թէ անհասկացողութեան կամ անօգտակարութեան մի անդունդ, առանց տեսավարի նայելու, թէ ո՞ւր ենք լցնում: Ուզում եմ ասել, թէ ուր էլ որ լցնենք, դա լցրած է, ոչ թէ ներդրած, եւ այդ տեղից էլ առաջանում է հոգեկան թափթփուածութիւնը, որ յաճախ յետագայ ողջ կեանքում կարգաւորելն անհնար է դառնում: Անիմաստ է բոլոր մեղքերը կրթութեան վրայ բարդելը. հոգեկան թափթփուածութիւնը մարդու գոյութեան բարդ համակարգի ընդհանուր խախտման արդիւնքն է, բայց քիչ չէ նաեւ կրթութեան անկիրթ կազմակերպման դերը, մանաւանդ նրա առաջին կոչումը հէնց մարդու ներդաշնակ գոյութեան կազմակերպումն է: Վատ չէր լինի, եթէ կրկին ու կրկին ուշք դարձնէինք ազգային կրթութեան հանգամանքին: Բացի մայրենի լեզուից, մայրենի մշակոյթից ու սեփական ժողովրդի պատմութիւնից, մնացած ամէն գիտութիւն, որ երեխան ստանում է դպրոցում ու բուհում, միջնորդաւորուած է, այսինքն՝ ներմուծուի. ուրիշ մի տեղ ստեղծւում է եւ փոխանցւում միւսներին, տարբեր ժողովուրդների մօտ տեղակայուելիս ձեռք բերելով տեղական որոշ յատկանիշներ: Կարելի է մասնակցել ուրիշ ժողովուրդների լեզուաշինութեանն ու մշակոյթի ստեղծմանը, նաեւ հարեւան ժողովուրդների պատմութեան կերտմանն անմասնակից մնալն է անհնար, բայց որ որեւէ ժողովրդի պատրաստի մատուցեն կամ լեզու, կամ պատմութիւն, կամ գրականութիւն, կամ գեղարուեստ ու ճարտարապետութիւն, անհնար է պարզապէս: Արարատում ստեղծուած թուաբանութիւնը դարձաւ բոլորի սեփականութիւնը, ապա տասնեակ դարեր յետոյ Հայաստանում դարձաւ էլեկտրոնային հաշուիչ սարքեր (միանալով էլեկտրոնիկայի գիտի հետ, որ կրկին Հայաստանում չի արուել), տարածուեց, գնաց, առանց պարտադրելու իր տեղային ծագումը, կամ ազգային յատկանիշ դառնալու...

Սակայն գիր չունեցող ժողովուրդներն իսկ չեն կարողանում ապրել առանց սեփական մշակոյթի, տոհմական ու ազգային պատմութեան, այսինքն՝ առանց ժողովրդական բանահիւսութեան ու պատմական զրոյցների, առանց սեփական երաժշտութեան ու ճարտարապետութեան: Սովորեցնել երեխաներին առաջին հերթին հէնց սա՝ իրենը, որը կարիքն ունի նրա ծարաւ արիւնը, եւ ապա այդ պնդացած, ամուր հիմքի վրայ ինչ ուզում էք, բեռնէք. նա անհրաժեշտ կը պահի, կը ծառայեցնի եւ առողջ ու անվթար կը փոխանցի առողջ ու անվթար սերունդներին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի պատմութիւնը

Դ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

(1967 – 1977)

1967-ի «Արարատ»ի յաջողութիւնները խումբի յետագայ վերելքի հիմնաքար չդարձան: Խորհրդային 30-րդ ախոյեանութեան «Արարատ» դարձեալ յուսախաբ բրաւ իր համակիրները, գրաւելով դասաւորման 16-րդ տեղը. անյաջող հանդէս եկաւ նաեւ յաջորդ ախոյեանութեան:

1969-ին խումբին մարզիչ նշանակուեցաւ Ա. Պոնոմարեւ, որ կազմակերպեց եւ յստակօրէն որոշեց խումբին թաքթիքը: «Արարատ – 69»ի կազմը յաջողութիւն արձանագրեց: Կարգ մը մարզիկներ ալ առնուեցան Խորհ. Միութեան խումբին մէջ: Այսպէս, Ն. Մեսրոպեան, Յ. Զանազանեան, Ա. Անդրէասեան մաս կազմեցին ողիմպիական, Ս. Բոնդարենկօ, Յ. Ղազարեան եւ Լ. Իշտոյեան՝ երիտասարդական, իսկ Ն. Պետրոսեան՝ պատանեկան խումբերուն:

1971-ին Պոնոմարեւ Խորհ. Միութեան խումբի մարզիչ նշանակուելով հրաժեշտ տուաւ «Արարատ»ի: Զինք փոխարինեց Ն. Գլեբով: Պաշտօնն Երեւան փոխադրուեցաւ Եդուարդ Մարգարով: Այդ տարին, «Արարատ» դարձաւ արծաթէ մետալակիր, ախոյեանութեան 6-րդ հանգրուանէն մինչեւ վերջ գրաւելով դասաւորման երկրորդ տեղը:

Նոյն տարուան Մայիս 19-ին բացումը կատարուեցաւ Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին:

1972-ին համակիրները յուզող հարցը այն էր՝ որ «Արարատ» պիտի կարենա՞ր կրկնել նախորդ տարուան սխրանքը: Սակայն, Երեւանցիները երկու աստիճան նահանջեցին դասաւորման մէջ: Այդ տարի, «Արարատ» առաջին անգամ ըլլալով մասնակցեցաւ ԻՒԷՖԱ-ի բաժակի մրցաշարքին: Յաղթելով Կիպրոսի ԼՓԱ-ի (1 – 0, 1 – 0), Զուիցերիոյ «Կրասհոփըրս»ի (3 – 1, 4 – 2), Երեւանցիները 1/8 աւարտականին փենալթիով մը զիջեցան Արեւմտեան – Գերմանիոյ «Քայզերսլաութերն»ի (2 – 0, 0 – 2):

Ա. Անդրէասեան եւ Յ. Զանազանեան խորհրդային ողիմպիական խումբին հետ դարձան Միւնիխի ողիմպիականներու պրոնզէ մետալակիր եւ արժանացան միջազգային կարգի մարզանքի վարպետ կոչումին:

1973-ին «Արարատ»ի մարզիչ դարձաւ Նիկիտա Սիմոնեան, որ իր սաներուն հետ ապացոյց տուաւ, թէ «Արարատ» ի վիճակի է նուաճելու աւելի բարձր տիտղոսներ: Մրցաշրջան – 73-ը ոսկէ տառերով արձանագրուեցաւ հայկական ֆութպոլի տարեգրութեան մէջ. առաջին անգամ ըլլալով «Արարատ» դարձաւ Խորհրդային Միութեան ախոյեան եւ բաժակակիր: Մրցաշարքի առաջին իսկ հանդիպումին Երեւանցիները պարտութեան մատնեցին 1971-ի ախոյեան Կիեւի «Դինամօ»ն (3–1), իսկ 9-րդ հանգրուանին Ալմա Աթայի մէջ յաղթելով «Կայրաթ»ի (4 – 1), անոնք դարձան առաջատար եւ այդպէս մնացին մինչեւ մրցաշարքի աւարտը: Այդ տարի, 19 տարուան ընդմիջումէ ետք «Արարատ»ն ու Կիեւի «Դինամօ»ն դարձեալ հանդիպեցան բաժակի աւարտականին: Հոկտեմբեր 10-ին տեղի ունեցած խաղը հարուստ էր դրամատիկ պահերով: 61-րդ վայրկեանին փենալթիով մը հաշիւը բացաւ Վ. Կոլոտով: Նիկիտա Սիմոնեան թարմ ուժեր մտցուց դաշտ (Ն. Ղազարեան եւ Ս. Պօղոսեան) եւ «Արարատ»ի գրոհները նոր թափ ստացան: Եւ երբ ժամացոյցին սլաքը վերջին պտոյտը կը կատարէր, Լ. Իշտոյեան նշանակեց հաւասարութեան կոլը: Յաւելեալ խաղի 13-րդ վայրկեանին դարձեալ Լեւոն Իշտոյեան նշանակեց կոլ մը եւ ապահովեց խորհրդային բաժակը:

1974-ին «Արարատ» չկրցաւ մինչեւ վերջ հանդէս բերել իր մարտական ունակութիւնները եւ գրաւեց 5-րդ տեղը: Այդ տարի Երեւանցիները մասնակցեցան Եւրոպայի ախոյեաններու բաժակի մրցաշարքին: Համոզիչ յաղթանակներ տանելով Նորվեկիոյ «Վիքինկ»ի (2 – 0, 4 – 0) եւ Իրլանտայի «Սելթիկ»ի նկատմամբ, Երեւանցիները մտան քառորդ աւարտական, ուր իրենց մրցակիցն էր «Պավարիա»ն. «Արարատ»ի տղաքը յամառօրէն դիմադրեցին եւ միայն վերջին 12 վայրկեաններուն է, որ երկու կոլ ստացան: Մարտ 19-ին, «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ «Արարատ» 1 – 0 արդիւնքով յաղթեց, շնորհիւ Արկադի Անդրէասեանի կոլին:

1975-ին «Արարատ» խորհրդային ախոյեանութեան մրցումներուն դարձեալ 5-րդ տեղը գրաւեց: Միւս կողմէ փայլուն արդիւնքներ ձեռք ձգեց բաժակի խաղերուն: Աւարտականին 2–1 յաղթելով «Զարիա»ի, «Արարատ» երկրորդ անգամ ըլլալով շահեցաւ խորհրդային բաժակը:

1976-ին «Արարատ»ի մարզիչ նշանակուեցաւ Եդուարդ Մարգարով: Գարնանային ախոյեանութեան «Արարատ» մօտեցած էր ախոյեանի կոչումին, սակայն վճռական հանդիպումին Մոսկուայի մէջ զիջեցաւ «Դինամօ»ի (0 – 1), գոհանալով երկրորդ տեղով:

Երկրորդ անգամ ըլլալով Երեւանցիները խաղացին բաժակի աւարտականը, սակայն պարտուեցան Թիֆլիսի «Դինամօ»էն (0 – 3):

Աշնանային ախոյեանութեան «Արարատ» նահանջեց իր դիրքերուն վրայ եւ միայն վերջին հանգրուանին, Երեւանի մէջ, յաղթելով Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի (1–0), կրցաւ մնալ բարձրագոյն լիկայի մէջ:

Յաջորդ մրցաշարքին պատմութիւնը կրկնուեցաւ եւ դարձեալ միայն «Տորպեդօ»ի հետ հաւասար (1 – 1) արդիւնքը «Արարատ»ը փրկեց առաջին դասակարգ իջնելու վտանգէն: Պատճառը այն է, որ խումբին հրաժեշտ տուած էին առաջնակարգ խաղացողները, իսկ զանոնք փոխարինողները չկրցան դիմանալ ծանր մրցակցութեան, զգալով փորձառութեան եւ վարպետութեան պակասը:

Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ) — Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւնը, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղի հրաւէրով, Մայիս 23-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ներկայացուց տասը տարիներու իր գործունէութիւնը եւ խօսեցաւ իր ծրագիրներու շուրջ:

Քլեմանս Թիւթէլեան, մասնաճիւղին անունով, բացատրեց ձեռնարկին նպատակը՝ տեղեկատուութեան եւ օգնութեան երեկոյթ մը:

Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան նախագահը՝ Գեղամ Գեւոնեան, պերճախօսութեամբ եւ համոզումով, պարզեց նպատակը եւ ներկայացուց իրագործումները: Նպատակը՝ արթնցնել, գրգռել, զարգացնել եւ ապրում դարձնել երկրի գաղափարը. առանց անոր, շեշտեց դասախօսը, Սփիւռքի մէջ, հայկական կեանքի մը շարունակականութիւնը կը դադրի իմաստ ունենալէ: Հողը հաւաքական յիշողութիւն է, պատմութիւն է որ կու գայ դարերու խորերէն եւ անփոխարինելի է, ու մեզի որոշ ձեւով մը ապրելու ստիպողութեան տակ կը դնէ որպէսզի օր մը վերադառնանք մեր երկիրը, ըստ Գ. Գեւոնեան եւ աւելցուց՝ «Սերունդէ սերունդ մեր մշակոյթէն, մեր հայկականութենէն, ինքնաբերաբար եւ հակառակ մեր ճիգերուն, բան մը կը նուազի եւ ժամանակը մեր դաշնակիցը չէ: Եթէ մշակոյթը կարելի է տեղափոխել, երկիրը ո՛չ: Պէտք է հոն երթալ: Հոն, մեր պատմական Հայաստանն է, եւ կան շրջաններ որոնք Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս են եւ մեզ կը հետաքրքրեն: Հո՛ն աշխատանք մը ու-

նինք կատարելիք: Եթէ մեր հողերը կ'ուզենք պէտք է ցոյց տանք մեր աշխատանքով»: Այսպէս, 1977-էն ի վեր, Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւնը Հայ Հողին ու անոր վրայ հայ մշակութային ժառանգին, աւանդութիւններու պաշտպանութեան եւ արժեւորման գործին լծուած է: Գլխաւորաբար Պարսկաստանի մէջ, Ատրպատականի եկեղեցապատկան կալուածներուն վրայ եւ ի մասնաւորի Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերուն վրայ: Նոյնպէս, Ծործորի վանքին եկեղեցւոյ փրկութիւնը եւ այս վերջին տարիներուն Սուրիա, Քեսապի շըրջանին մէջ, հայ գիւղական հին տուներու նորոգութեամբ եւ հողերու ու տուներու գնումով: Այս իրագործումները, Գեղամ Գեւոնեան, ցոյց տուաւ եւ բացատրեց նըրկարներու եւ ժապաւէնի մը լուսարձակումով, որ մեզ փոխադրեց հիւսիսային Պարսկաստան, Աւարայրի դաշտ ու դէպի Ծործորի Ս. Աստուածածնայ վանքը, դէպի Գանձակայ Ս. Գէորգի վանքը (Վասպուրական), դէպի Լեւոն Գ.ի բերդը (Կիլիկիա), հուսկ դէպի Սուրիոյ հիւսիսը, ոչ շատ հեռու փառապանծ Մուսա Տաղէն, Քեսապի հայակերպ եւ հայադրոշմ շըջանը: Ցարութիւն Սարգիսեանի, Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան համար իրագործած Քեսապի եւ շրջակայքի վրայ ժապաւէնը ցոյց կու տայ աշխարհագրական դիրքը, առօրեայէն տեսարաններ, գեղջկական կեանքի յատկանիշներ՝ հողագործութիւն, լեռնադաշտերու ոռոգում, աւանդութիւններ, տեղական բարքեր եւ երէկէն այսօր վերջին բնակիչներու վկայութիւնները, որոնցմէ մէկուն հետեւեալ արտայայտութիւնը՝ «ՎԱՂԸ ԻՆՁ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՁԵՆՔ ԳԻՏԵՐ»: Այս նախադասութիւնը ծանր է իր նշանակութեամբ եւ կը դնէ ապագայի հիմնական հարցը, կը դնէ հայկական ներկայութեան հարցը: Ամենայն դէպս, այս ժապաւէնը հարազատ վկայութիւն մըն է, փաստաթուղթ մըն է:

Լուսարձակումէն յետոյ, Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան անդամներէն մին ուղղեց կոչ մը ըրաւ ներկայ հոծ եւ հետաքրքիր բազմութեան, կոչ մը Ֆիզիքական մասնակցութեան, կոչ մը Նիւթական օժանդակութեան:

Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան արտասանեց երեկոյթին փակման խօսքը, բնորոշելով Երկիր եւ Մշակոյթ բառերուն յոյժ կարեւորութիւնը մեր գոյատեւման պայքարին մէջ, վերյիշելով անձնական ապրումներ իր մանկութեան օրերէն Հալէպէն դէպի Մուսա Տաղ եւ եզրակացուց ըսելով՝ «Սէր հանդէպ մեր երկրին, մեր մշակոյթին եթէ կ'ուզենք Հայ մնալ»:

Կապոյտ Խաչի տիկինները քօքթէյլով մը, խնամուած եւ ճոխ, հիւրասիրեցին ներկաները, որոնք չարունակեցին մտերիմ զրոյցներ ունենալ Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան անդամներուն հետ, ժամանած՝ Լիոնէն, Փարիզէն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ. – Հովուորականին քով, հոգեւորականէն աւելի, քաղաքական մարդը, հայրենիքի եւ հողին պաշտպանն էր որ փառաբանուեցաւ Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին ձօնուած ցերեկոյթի մը ընթացքին՝ զոր կազմակերպած էր Լիոնի Հայ Մշակոյթի Ընկերակցութիւնը: Տեղի ունեցաւ Մայիս 24-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ՝ ուր բոլոր աթոռները գըրաւուած էին: Աւելի քան երկու հարիւր հոգի, հաւանաբար:

Նորվան Եպիսկոպոս կը նախագահէր: Պատասխանելով հանդիսավար Յովհաննէսեանի հրաւէրին, Եպիսկոպոսը բացաւ ցերեկոյթը, սկիզբէն իսկ շեշտը դնելով Խրիմեան Հայրիկի (1820 – 1907) քաղաքական գործիչի հանգամանքին վրայ: Ըսաւ՝ «Ան բացաւ հայկական պետականութեան ճամբան»:

Օրուան բանախօսներն էին Մոնփըլիէի համալսարանի դասախօս Ժէրար Տէտէեան եւ Լիոնէն Գեղամ Կանանեան: Առաջինը խօսեցաւ Ֆրանսերէն:

Ժէրար Տէտէեան անխոնջ պրպտող մըն է ամէն բանի որ կը վերաբերի հայութեան: Այս անգամ եւս լրջօրէն ուսումնասիրած էր Խրիմեան Հայրիկի անցած ճամբան եւ անոր ժամանակը: Մեր Ֆըրանսախօս երիտասարդութիւնը՝ որ քիչ-շատ ներկայ էր այս ցերեկոյթին, առիթ ունեցաւ այսպէս ծանօթանալու վանեցի մեծ Հայուն տարած չարաչար աշխատանքին, ի սպաս իր ազգին:

Գեղամ Կանանեան, հայերէնով, աւելի ծանրացաւ Հայրիկին յեղափոխական խառնուածքին վրայ եւ, բնականաբար, յիշեց 1878-ին Պերլինի վեհաժողովէն վերադարձին Խրիմեանի տուած քարոզը – առանց չերեփի չեն տար հարիսա – որ հրաւէր էր զէնքի:

Բանախօսը չեշտն ալ դրաւ Հայրիկին հողին հանդէպ տածած պաշտամունքին վրայ: Այս առթիւ, Գեղամ Կանանեան հըրաւիրեց Թրադօշը որ կարդայ քանի մը հատուածներ Խրիմեանի «Պապիկ – Թոռնիկ» գիրքէն, ինչ որ առիթ եղաւ որ ծերունի դերասանը անգամ մը եւս արժանանայ ծափահարութիւններու:

Մշակութային ընկերակցութեան նախագահը իր խօսքը վերջացուց հրաւիրելով հայութիւնը անհրաժեշտ միասնականութեան:

Ճոխ էր ցերեկոյթին գեղարուեստական յայտագիրը: Կոմիտաս երգչախումբը – 18 հոգի – Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, Թորոս Սըխտանեան, ծանօթ արտասանող Շնորհիկ Նազարեան, Զատիկ Աբեղայ, Անահիտ Նազարեան, Միշէլ Տօրումեան, երգերով, արտասանութիւններով ու նուագով լաւ գոհացուցին, կը կարծենք ներկաները:

Հանդէսին վերջաւորութեան ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ հիւրասիրութեան մը եւ իրիկունն ալ հոգեւորականները, որոնց մէջն էր կաթողիկէ համայնքի հովիւ՝ Կղեմէս Վրդ. Մալճեան, դերասանները, Լիոնի Հայ Միութիւններու ներկայացուցիչներ ճաշեցին միասին:

Նախագահ Կանանեանի մեծ փափաքն է կազմակերպել, յառաջիկային, Լիոնի հայ բոլոր միութիւններուն հետ միասնաբար – մէջն ըլլալով ԺԱՖ եւ Մշակութային Միութիւն – բարձր մակարդակով մշակութային հանդէս մը: Ցանդուղն ծրագիր մը ի սպաս միասնականութեան... Ցանդուղն, բայց ոչ անիրականալի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ «Գովք Ռումանիոյ» ուսանողական արուեստի եւ ստեղծագործութեան ժղ. փառատօնին, որ տեղի ունեցած է Մարտ ամսուան վերջաւորութեան Քրայովայի մէջ, մրցանակի արժանացած են երկու հայ ուսանողներ: Պուքրէշի Թատերական արուեստի ու չարժարուեստի հիմնարկի առաջին դասարանէն Փաուլ Գովիկեան (բեմադրութիւն) եւ Ռոպէր Առաքելեան (նկարահանում), իրենց «Փորձեցէք հասկնալ» կարճ ժապաւէնով պարգեւատրուած են դափնեկիրի կոչումով:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Արմէն Քէպէք – Ալեք Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 16ին, Թէքէեան Մշակութային Միութեան քառասնամեակի եզրափակիչ հանդիսութեան ընթացքին, «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի յանձնուած է Մամուլի մրցանակը, զոր հաստատած են Տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Երուանդ Ազատեան ներկայացուցած է հիւր պարգեւատրեալը, անդրադառնալով անոր անձին ու գործին: Ռոպէր Հատտէճեան խօսք առնելով յայտնած է, թէ իր եւ Պոլսոյ հայ ընթերցողներուն անունով պատիւ եւ երջանկութիւն կը զգայ, իր երկրէն այդքան հեռու ափերուն վրայ արժանանալով նման մրցանակի: Ապա յիշած է անցեալի մէջ իրենց ժողովուրդին ծառայած մամլոյ բոլոր մշակները, չեշտելով անոնց դերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Վաչէ Ղազարեան (Պէյրութէն): Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեան:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 20-ին, նշուած են Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայր Գրիգորիս վրդ. Մանեանի 80ամեակը, ուսուցչական գործունէութեան 40ամեակը եւ աբբահայր ընտրութեան 15ամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին՝ Տիկին Լուիզ Պաքար: Հ. Արիստակէս վրդ. Պօհճալեան տուած է Աբբահօր կենսագրականը: Տարօն քհնյ. Սիրականեան չեշտած է Աբբահօր մասնայատկութիւնները՝ իբրեւ ուսուցիչ եւ հոգեւորական, իբրեւ քարոզիչ եւ բեմբասաց: Տոքթ. Վարդ Ծիկահեր ներկայացուցած է Աբբահօր մէջ ուսուցիչը, եկեղեցականը եւ քարոզիչը: Ռոպէր Հատտէճեան ուղերձով մը դրուատած է Աբբահօր վաստակը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է նաեւ արտասանող Սիլվա Կոմիկեան: Վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զոլաքեան ողջունած է Մեծարեալը եւ շեշտը դրած անոր վաստակին վրայ: Հուսկ՝ խօսք առնելով Աբբահայրը, ի մէջ այլոց ըսած է. «Դուք իմ մէջ կ'արտայայտէք Մխիթարեան Միաբանութեան հանդէպ ձեր սէրը: Այս ծերունիին մէջ կը տեսնէք 286 տարուան Միաբանութիւնը եւ աղօթեցէք որ ան ապրի այնքան ատեն, որքան կ'ապրի հայ ժողովուրդը, որպէսզի ան կատարէ իր ուխտը»:

**

ԹԱՔՍԻՄԻ Ս. Յովհան Ոսկեբերան Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 24-ին, մատուցուած հանդիսաւորապէս մը բացուած են Ս. Յակոբ հիւանդանոցի հիմնադրութեան 150-ամեակի հանդիսութիւնները, որոնք պիտի շարունակուին տարւոյն ընթացքին զանազան ձեռնարկներով: Իր քարոզին մէջ վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զոլաքեան անդրադառնալով հրդեհին Շան Թատրոնի, որ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին կը պատկանի, նշած է. – «Սոսկալի պահեր ապրեցանք, ականատես եղանք այդ հրդեհին եւ խորհեցանք թէ ինչպիսի աղէտ մը կրնայ պատահիլ, եթէ հրդեհը տարածուի ալ աւելի: Բարեբախտաբար, շնորհիւ Ս. Յակոբ Մծբնայ պաշտպանութեան եւ հրշէջներու անձնազոհ աշխատանքին, հրդեհը մարեցաւ առանց վնաս պատճառելու Ս. Յակոբ հիւանդանոցին»: Հիւանդանոցը հիմնուած է 1830 Օգոստոս 1-ին եւ բացուած 1837 Օգոստոս 1-ին: Ներկայ շէնքը բացուած է 1968-ին:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Ց
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Այն կիրակին մնացինք լինք առաջին յարկի սրահին մէջ. տեղաւորուած էինք մեր նախընտրած սեղանին չուրջ, մեծ պատուհանին առջեւ, որ կը շրջափակէր ծովուն ու երկինքին կապոյտը միացնող հորիզոնը: Երբ սպասեակը առանց արհամարհելու մեր համեստ ապսպրանքը, մեր սովորական ըմպելիները – երկու խոշոր շիշ պաղ օշարակ – բերաւ դրաւ սեղանին վրայ, սկսայ ամենայն մանրամասնութեամբ յայտնել իրենց հոյակապ ծրագիրը, որ գիս պիտի դարձնէր – տիտղոսը բերնէս թռաւ դրոշի չփորի մը նման – ՇՈՎՈՒԺԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ – ՄԵՔԵՆԱԳԷՏ:

Քնարերգական թռիչքիս յաջորդող լռութեան պահը հանդիսաւոր արարքներու ի յարգանս ընդհանուր ինքնամփոփում մը կը յայտնէր: Ռնկնդիրներու բնատեսկան շրջանակիս ուղեղները գամուած անդամալուծուած ըլլալ կը թուէին այն կախարդանքէն, զոր կ'առթէին ծովու այդ «Վօպան»ները: Կը լսուէր միայն ալիքներու ծուլ խշշոցը, որոնք կուգային մեռնիլ աւազուտ ափին վրայ:

Երբ հայրս խօսեցաւ, այդ ինծի երեք կամ չորս անգամ կրկնել տալու համար էր այն հրաշալի տիտղոսը, զոր մաիկ կ'ընէր աչքերը կիսախուփ, ինչպէս՝ Լիսթի փրէլիւտ մը:

Մայրիկին ոգեւորութիւնը տրամութեան երանգ մը ունէր, երբ ակնարկեց բնտանիքէն հեռու երկար բացակայութիւններու:

– Միշտ «մեկնած» պիտի ըլլաս, ըսաւ ինծի:

Աննա մօրաքոյրս սնափառութեան կամ հպարտութեան ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցաւ: Իրեն համար բառերէն ծորող երաժշտութիւնը կը վերածուէր նաւու մը՝ որ կը ճամբորդէր ալի ջուրերու բաց տարածութեան մը մէջ. անհունօրէն խորունկ ալի ջուրեր, որոնք յանկարծ կ'այլափոխուին փրփրոտ մոլեգնութիւններու, մարդիկը կուլ տալու համար: Մտահոգ դէմք մը ունէր, երբ մըմըն – ջեց.

– Բայց ... դուն լողալ չես գիտեր:

Կ'ապահովցնէի զայն, ըսելով թէ գործս ջուրը նետուիլ պիտի չըլլար պարանով քաշելու համար նաւեր, որոնք մզումի իրենց հաբազատ միջոցները ունէին, եւ թէ պարտականութիւնս ճիշդ այդ մեքենաներով զբաղիլ պիտի ըլլար:

Իսկ զալով Գայեանէին, ան արդէն հեռացած էր ցամաքէն. հոգը սահած էր պատուհանին դիմաց դրուած իր տեղէն: Ան այլեւս երկինքին ու ծովուն միջեւ էր միայն, մինչ նաւու ետ առաջ ճօճքէն ու տատանումէն կ'երերային ղնակները, գաւաթներն ու շիշերը:

Հակառակ բոլոր այս ներքին խռովքներուն, չուրջս հպարտութեամբ լուսաւորուած նայուածքներ եւ երջանկութեան վարդագոյներն ներկուած այտեր կային միայն:

Այդ կիրակին արեւուն սկաւառակը չատոնց ծով իջած էր, երբ դուրս ելանք «Ծովափի սրճարան»էն:

– 48 –

Կ'ենթադրեմ թէ այդպէս կը պատահի երբ չանթը այնքան մօտէն հարուածէ, որ զարմացած մնանք թէ ողջ ենք տակաւին: Նոր ստացած էի մուտքի քննութեան օրինագիրքը. պահանջուած առաջին պայմանը նշուած էր կարճ ու հատու. – «ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸԼԼԱԼ»: Մինչդեռ ես կը կրէի դրոշմը այն կնիքին, որ օր մը իջած էր մեր անցագրին վրայ, որպէսզի յիշուի որ մենք «ԱՆՀԱՅՐԵՆԻՔՆԵՐ, ԴԻՊԽԱԾՈՎ ԱՊՐՈՂՆԵՐ» էինք:

Ֆրանսուա տը լա Ռոշֆուքօ – Լիանքուր դուքսը 1770-ական թուականներուն հիմնած էր «Հայրենիքի զաւակներուն վարժարանը», որ պիտի վերածուէր «Արուեստներու եւ Արհեստներու Ճարտարագիտական Ազգային Վարժարան»ի:

Այսպէս ուրեմն, Լուդովիկոս ԺԶ.էն ի վեր հռչակաւոր այդ հաստատութեան մէջ մնացած էր այդ հայրենիքէն վերյուշ մը, որ 160 տարի ետք իր զաւակներէն տակաւին Ֆրանսական հպատակութիւն կը պահանջէր:

(Շար. 105)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան եւ զաւակները, Պր. Արմենակ Գնեազեան կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունիս 7, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԳՆԵԱԶԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ 300 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի (Լիբանահայ տղոց համար), սատանալ «Յառաջ»էն եւ 500 Ֆր. սիրելի «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE DE L'ECOLE HEBDOMADAIRE

Samedi 13 Juin à 15 heures
(Partie artistique, remise de diplômes, gouter, ... Boum enfantine)

M.C.A.
17, rue Bleue
75009 Paris — Venez nombreux —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 - 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեբի, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան. –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը - Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շարվիլօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Այրի Տիկին Տէղիրմէնճեան (Շարվիլօ) 300 Ֆ. իր ամուսնոյն Սարգիսի մահուան առթիւ, Պր. Մինաս Մելգոնեան (Փարիզ) 500 Ֆ. իր եղբօր՝ Վարդգէսի մահուան քառասունքին առթիւ, Այրի Տիկին Գարակէավուրեան (Փոն – տը – Շէրիւ) 350 Ֆ. իր ամուսնոյն Գրիգորի մահուան քառասունքին առթիւ, Պ. Արման Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆ., Պ. Սերժ Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆ., Պ. Ժան Պէրպէրեան (Պէլմոն) 700 Ֆր. (Եկեղեցւոյ 4-րդ տարեդարձին առթիւ), Այրի Տիկին Տէղիրմէնճեան (Շարվիլօ) 700 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Սարգիսի մահուան քառասունքին առթիւ, Պր. Պասմաճեան (Վիէն) 500 Ֆ. Պասմաճեան եւ Յովհաննէսեանի ամուսնութեան, Պր. Գազարեան (Թինիօ) 400 Ֆր. ողբացեալ էզկիւլեանի մահուան առթիւ, Պր. Սերժ Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆր. Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանին, Պր. Ժան Գասապեան (Շարվիլօ) 300 Ֆր. իր ազջկան ամուսնութեան առթիւ, Այրի Տիկին Թիւթիւնճեան (Շարվիլօ) 150 Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Պր. Յակոբ Զոլաքեան (Վիլէօրպան) 200 Ֆր. ցեղասպանութեան յուշարձանին բացման առթի, Օր. Գարա-Յովհաննէսեան (Սէնժընի Լաւալ) 500 Ֆր. ցեղասպանութեան յուշարձանին բացման առթիւ, Պր. Արսլանեան (Լիոն) 5000 Ֆր. ցեղասպանութեան յուշարձանին բացման առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Տրդատ Տէր - Պօղոսեան 500 Ֆր.:

ԱՆԹՈՆԻ. – Պր. Իփլիքճեան 150 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ

բանախօսական երեկոյթ

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, Ուրբաթ, Յունիս 12, ժամը 20.15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Կը բանախօսէ հայրենի անուանի գրող՝

ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝

Ա.– Հայոց Տան վերաբացումը Մոսկուայի մէջ:

Բ. – Հայկական Ս. Ս. Հ. Գիտութիւններու Ակադեմիայի առաջին նախագահ՝ Յովսէփ Օրբելիի կեանքը եւ գործը:

Մուտքը ազատ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏ

ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂՔ

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ հայ,

Եթէ կը հաւատաս տակաւին հայեցի կրթութեան եւ բարեկրթութեան,

Եթէ կը հաւատաս կրօնական եւ բարոյական արժէքներու՝ քու ընտանեկան յարկէդ ներս,

– Վստահէ զաւակդ Մխիթարեան Հայրերուն հոգածութեան.

– Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարիներու փորձառութեան:

Մի սպասեր անախորժ անակնկալներու եւ յուսախաբութիւններու:

Կրնայ շատ ուշ ըլլալ եւ սխալը՝ անդարմանելի:

Այժմէն արձանագրէ զաւակդ:

Արձանագրութիւնները բացուած են արդէն 1987 / 1988 տարեշրջանին համար:

Երկսեռ գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով:

Մանկապարտէզ – Նախակրթարան – Երկրորդական:

Արձանագրութեան համար դիմեցէք ուղղակի վարժարանին տեսչութեան.

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

Տարեթոշակի դիւրութիւն պիտի տրուի ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտներու:

Ինքնաշարժի ուղիղ գիծ պիտի հաստատուի Ալֆորվիլէն դպրոց, ինչպէս նաեւ Անթոնիէն դպրոց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Այրի Տիկին Գօճապաշեանի (ծնեալ՝ Վահանեան) մահուան առթիւ. – Ժաք Գօճապաշեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Վարդերեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մէհլէմճեան 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մէհլէմճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ճինտիեան 50, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 50 Ֆ.:

Հրանդ Սէքէրեանի մահուան առթիւ.– Պետօղեան ընտանիք 100, Սէրէթեան ընտանիք 200, Մաղաքեան ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկին Արսէնեան 100 Ֆ.:

Տօնապետ Շահինեանի մահուան առթիւ. – Շահինեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Մէքճեան 100, Տիկին Քիւրէլեան 50, Տիկին Մկրեան 50 Ֆ.:

Նեկտար Մանասեանի (ծնեալ՝ Թէրզիպաշեան) մահուան առթիւ. – Օր. Գալուստեան եւ Ֆէրիէօլ 300, Տէր եւ Տիկին Թոփալեան 50 Ֆ., Խոսրով Շիմշիրեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թէրզիպաշեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Հացիկեան 150, Միւզան Անտրեան 200 Ֆ.:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՍԻ-ի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
Իսիի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան
կազմակերպութեամբ՝

Ծնողական մարմնի եւ Ուսուցչական կազմի:Ելոյթ կ'ունենան աւելի քան 100 աշակերտ – աշակերտուհիներ, երգ ու պարով, արտասանութեամբ ու ուղերձով՝

Փառք մեր մեծ նախնիներուն

Թատերական բեմադրութեամբ:

Կիրակի օր, Յունիս 7-ին, ժամը 15-ին Իսի քաղաքի Օտիթօրիոմի մէջ, 11-13 րիւ Տանքոն:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Յունիս 7, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին Հոգեգալստեան տօնին առիթով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը:

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin
une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT

LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• AMBIANCE MUSICALE •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
5

VENDREDI
5 JUIN
1987

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.501 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.501

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 57 ձերբակալութիւններու ձեռնարկած է, ամբողջ երկրին մէջ, հակահարեկչական իր մղած պայքարին կապակցութեամբ: Այս գործողութիւնը կը վերաբերի գլխաւորաբար Ալժերացիներու, Մարոքցիներու, Լիբանանցիներու եւ Իրանցիներու: Անոնցմէ 30-ը երկրէն պիտի արտաքսուի:

ՖԻԼԻՓ ՍԸԿԷՆ չկրցաւ համոզել հեռատեսիլի հանդիսատեսները, որ ընկերային ապահովութեան համար ձեռք առած միջոցները արդար ու յարմար են: «Ճշմարտութեան ժամուն» նախարարը հակառակ իր «պապա մարդու» հանդարտ խառնուածքին, յայտագրի վերջաւորութեան հարցախոյզին նպաստաւոր գիրք մը չգրաւեց: Առաջին անգամ ըլլալով հարցազննող լրագրողներէն մէկն էր՝ Քլոտ Քապա «Իւմանիթէ»ի խմբագիր:

ՑԻՒՐԻԽԻ մէջ, ուր հիւրն էր տեղական իշխանութեանց մշակութային միջազգային փառատօնին առթիւ (այս տարի նուիրուած ֆրանսական վիպապաշտութեան), Նախագահ Միթերան հեղինակն եղաւ մը արտայայտուեցաւ Շիրաք-Լէօթար բանավէճին մասին, առանց սակայն ծանրանալու, որովհետեւ անպատշաճ է նախագահի մը համար խօսիլ ներքին քաղաքականութեան մասին, երբ արտասահման է: Երբ իրեն հարց տրուեցաւ թէ ինչո՞ւ Մշակոյթի նախարարը (Լէօթար) չընկերանար իրեն, Նախագահը պատասխանեց. — «Գիտէք, ամէն տեսակ ճամբորդութիւն կայ, պետական, անձնական, պաշտօնական...: Կը խոստովանիմ թէ առեն — առեն, քիչ մը առանձին կը հաճիմ: Ցեառոյ, չեմ ուզեր յաւակնոտ խօսքեր արտասանել, բայց կարծեմ կրնամ ըսել որ՝ ես առանձին, կրնամ Ֆրանսան ներկայացնել»:

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷԻ ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի օր, 100 հազար հոգիի ներկայութեան, իր քաղաքին մէջ — Տրիպոլիս — որու մուտքին մեծ պաստառի մը վրայ արձանագրուած էր՝ «Տրիպոլիս սգաւոր է»:

ԱՆՏՐԷ ՍԵԿՈՎԻԱ, կիթառի աշխարհահռչակ վարպետը մեռաւ 94 տարեկանին, Մատրիտ, ուր պիտի կատարուի իր յուղարկաւորութիւնը:

ԽՈՄԷՅՆԻ որոշած է լուծել Իսլամական Հանրապետութեան կուսակցութիւնը, որ միակն էր արդէն երկրին, իր գալէն ի վեր:

ԿԱՐԻՄՈՎ որ Բուխարայի շրջանի (Ուզբեկիստան) ղեկավար եղած էր եւ կուսակցական շրջանային քարտուղար է, պաշտօնազրկուելէ ետք, կաշառակերութեան համար, մահուան դատապարտուեցաւ: Կուսակցական մեքենային մէջ, բարձրագոյն աստիճանի պաշտօնատարմըն է որ մահուան կը դատապարտուի:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Մարքօ Փօլօ օդակայանը պիտի փակուի ընթացիկ երթեւեկին, դալ շաբթու, ապահովութեան համար, վեհաժողովին առթիւ: Այդ շրջանին Վենետիկ գացողներուն կը տրամադրուի Թրեվիզոյի օդակայանը (32 քիլոմեթր տնձեբու քաղաքէն):

ՇԼԷՇԷՐԻ եւ Հալֆէն 2 եղբայրներու դատավարութեան միջադէպեր պատահեցան: Ծանօթ է, որ Ազգ· Ժողովի վաւերացուցած օրինագիծով, առանց երդուեալներու դատարաններ կրնան հաստատուիլ ահաբեկիչ դատելու համար, քանի որ Շլէշէր սպառնացած ըլլալով երդուեալներուն կարելի չէր եղած զինքը դատել, կարգ մը երդուեալներ փախցած ըլլալով: Այս երեք ամբաստանեալները, որոնք Աքսիոն Տիրէքթի կը պատկանին ու Թրիւտէնի հրացանաձգութեան ամբաստանութեամբ կը դատուին: Հալֆէնները չվարանեցան՝ ՓԷԹԷՆԻՍԹ, Ֆաշիստ ոռակել դատաւորները, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ նիստը ընդհատելու: Երբ կը վերսկսի, Շլէշէր կը մերժէ ներկայ ըլլալ:

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ այցելինը որ 80-էն 85 ֆրանքի բարձրացած էր Յունիս 1-ին, բայց 80-ի վրայ կը հաստուցուէր միայն Ընկերային ապահովութեան կողմէ, 80 ֆրանքի վրայ պէտք է մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 1, կառավարութեան հրահանգով:

«ՄԱԹԷՆ» օրաթերթը փրկելու համար, ընկերային խիստ ծրագիր մը կը ներկայացուէր Հինգշաբթի օր, առեւտուրի դատարանին: 115 լրագրողի եւ 45 պաշտօնեաներու կէսը պէտք է ճամբու դրուի, ինչ որ խուճապ ստեղծած է անձնակազմին մէջ:

ԿԱՇԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ Թիւ մէկը՝ Վիւիթոն եւ ֆրանսական շամփանիի մեծը՝ Մոյէթ միացան, միջազգային մակարդակի վրայ գարկ տալու համար իրենց համբաւաւոր ցուցանիշներու ծաւալման:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 25 – ՅՈՒՆԻՍ 1)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐՈՎ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼ

Չարենցի գործերը կը յուզեն ոչ միայն հայ ընթերցողը, այլեւ Խորհ· Միութեան միւս ժողովուրդները: Այս իմաստով ալ հասկնալի է վրացի նկարչուհի Լամարա Քվելիձէի հետաքրքրութիւնը բանաստեղծին նկատմամբ: Արդարեւ, արուեստագիտուհին վերջերս կերտած է «Եղիշէ Չարենց – 90» պղնձէ յիշատակի մետալը: Քվելիձէ հեղինակն է «Հայաստանը եւ Հայերը» շարքի՝ «Դաւիթ Անյաղթ», «Կոմիտաս», «Մ· Սարեան», «Գ· Սունդուկեան», «Մ· Շահինեան», «Ա· Խաչատրեան», «Ն· Նիկողոսեան», «Դ· Նալբանդեան» եւ այլ գործերու: Մօտ ատենէն Երեւանի մէջ կը բացուի նկարչուհիին անհատական ցուցահանդէսը:

**

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա· ՋԻԳԱՐԽԱՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Թիֆլիսի մէջ աւարտած է շարժանկարի համամիութենական 20-րդ փառատօնը: Գլխաւոր մրցանակը շնորհուած է բեմադիր Թ· Աբուլաձէի «Ապաշխարանք» շարժանկարին: Դատակազմի մեծ մրցանակը տրուած է «Երկար ճանապարհին» ժապաւէնին, զոր Օդեսայի մէջ 16 տարի առաջ պատրաստած է բեմադիր Կ· Մուրատովա եւ նոր ներկայացուած է: Պարգեւատրուողներու շարքին է դերասան Արմէն Ջիգարխանեան՝ «Մենաւոր ընկուզենի» ժապաւէնին մէջ մարմնաւորած իր դերին համար:

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹԱՑՄԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Չեխոսլովաքիոյ Պռնօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ծանօթացման (փիւլլիսիթէ) ժապաւէններու միջազգային փառատօնին լաւագոյնները նկատուած են Հայաստանի գործերը: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած է «Մանրաձուարի չիլա» ժապաւէնը (բեմադիր Տ· Փենեսեան), որ պարգեւատրուած է գլխաւոր մրցանակով: «Մասիս»ի կօշիկը» ժապաւէնը (նոյն բեմադիրէն) արժանացած է երկրորդ կարգի վկայականի:

**

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Լենինականի ժողովրդական նուագարաններու պետական համոյթը ներկայացուցած է իր անդրանիկ յայտագիրը, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան: Նուագախումբը նոր շունչով մը հնչեցուցած է ժողովրդական, ազգագրական, գուսանական երգեր ու մեղեդիներ: Մասնաւոր ջերմութեամբ ընդունուած են Կոմիտասի «Անտունի»ն ու «Լոռուայ Գութանը», Շերամի «Ղուշ եղնէի» երգը, որ, ի դէպ, առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանուած է եւ այլ երգեր, զորս մեկնաբանած են երիտասարդ երգիչ – երգչուհիներ Ռ· Պօղոսեան, Թ· Սարգսեան, Գ· Զաքարեան: Համոյթի նուագացանկի հարստացման մասնակցած են երգահան Խաչատուր Աւետիսեան եւ խումբին վարիչը՝ Ա· Ներսիսեան: Համերգի ընթացքին հնչած են նաեւ ազգային – ազատագրական պայքարի հերոսներուն նուիրուած երգեր: «Մեր նուագախումբը առաւելաբար կազմուած է Կարա Մուրզա երաժշտական ուսումնարանի ժողովրդական գործիքներու համոյթի հիման վրայ, – ըսած է խումբին գլխաւոր ղեկավարը՝ Ջիւան Խաչատրեան, – եւ ամբողջացած Լենինականի լաւագոյն խումբերու արուեստագէտներով: Մեր գլխաւոր նպատակը Շիրակի ժողովրդական երաժշտութեան անսպառ հարստութիւնները ունկնդրին ներկայացնելն է: Ալեքսանդրապոլը աշուղներու երգի ու նուագի քաղաք եղած է, ուր ապրած են Ջիւանին ու Շերամը, Պայծառն ու Մալուլ»ը:

**

ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ ՄԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Թատրոններու ընտանիքը ամբողջացած է նորով մը: Սկսած է բանիլ Երեւանի 11-րդ՝ խամաճիկներու պետական Թատրոնը, որ իր տեսակին մէջ երրորդն է Խորհ· Միութենէն ներս՝ Լենինգրադէն եւ Թիֆլիսէն ետք: «Նման Թատրոնի մը ստեղծման գաղափարը ծագեցաւ քանի մը տարի առաջ, – ըսած է Թատրոնին գլխաւոր նկարիչը՝ Ս· Թոփուզեան: – Շարժանկարի Տունը բացուած էր իմ գործերուն՝ պուպրիկներու ցուցահանդէսը: Այցելուներուն մէջ էր նաեւ Երեւանի պուպրիկներու Թատրոնի դերասան Մնացական Փիլոյեան: Ինք էր, որ զիս համոզեց, թէ այդ պուպրիկները հարկ է «կենդանացնել» եւ ոչ միայն պարզապէս կենդանացնել, այլեւ զանոնք դարձնել խամաճիկներ: Ժամանակի ընթացքին այդ գաղափարը իրական ուրուագծեր ստացաւ եւ ահա ստեղծուեցաւ ամբողջ Թատրոն մը»: Մշակուած է աշխատանքի ծրագիր մը: Թատրոնին շուրջ համախմբուած են կարգ մը երիտասարդ դերասաններ, նկարիչներ, երաժիշտներ: Սկսած են «Արագիլն ու խրտուիլակը» Թատերախաղի բեմադրութեան փորձերը: Նոր Թատրոնի ծրագրին մէջ են Ա· Սէն Թ'Էկզիւփէրիի «Փոքրիկ իշխանը» հէքեաթը, Ե· Չարենցի «Կապկաղ Թամաշան» եւ այլ գործեր:

**

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՓՈՂՈՑ ՄԸ ՏՈՒՐԻՅՍԿԻ ՄԷՋ

Դոնի Ռոստովի մարզի Տուրիյսկ աւանի փողոցներէն մին կոչուած է Հայաստանի Մարմարաշէն գիւղի բնակիչ Վաղարշակ Ստեփանեանի անունով: Բ· Աշխարհամարտին, 1944-ին, այն հրաձգային գորախումբը, որուն մաս կը կազմէր Ստեփանեան, Տուրիյսկի մօտերը ջախջախած է հակառակորդի ընթացքին վիրաւորուած է Վաղարշակ Ստեփանեան: Իրիկունը ընկերները զինք հանած են հողին տակէն, իսկ հեռաւոր հայկական գիւղ ղրկուած է արդէն անոր զոհուելու լուրը: Բայց մարտիկը ապրեցաւ: 8-րդ զօրաբանակին հետ ան հասաւ մինչեւ Պեռլին: Վաղարշակ Ստեփանեան յաճախ կ'այցելէ Տուրիյսկ: Ամէն տարի՝ Մայիս 9-ին, ծաղիկներ կը դնէ Տուրիյսկի մեռեալներու յուշարձանին, յարգանքի տուրք ընծայելով իր ընկերներու յիշատակին:

**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԷՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած Դաշնակցային Ռուսիոյ գրականութեան եւ արուեստի օրերու շրջագիծէն ներս, ժողովրդական արուեստի պետական Թանգարանին մէջ բացուած է «Ռուսական Թէյ» ինքնատիպ ցուցահանդէսը: Խօսք առնելով դաշնակցային Ռուսիոյ Մշակոյթի նախարար Եուրի Մելենտեւ շեշտած է ցուցահանդէսին նշանակութիւնը իբրեւ ոչ միայն ընկերային – կենցաղային երեւոյթ, այլեւ ազգային լաւագոյն սովորութիւններու եւ ժողովրդական ոգիի արտայայտութիւն: Շուրջ 200 ցուցանմոյշներ բերուած են Ռուսիոյ զանազան Թանգարաններէ եւ ներկայացուած են ԺԸ· դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ ներկայ ժամանակաշրջանը: Աշխարհի հնագոյն ըմպելիքի՝ Թէյի վայելումը Ռուսիոյ մէջ ստացած է իր ազգային արտայայտութիւնը, որուն կարեւորագոյն եւ անհրաժեշտ բաղադրիչն է ռուսական հանրածանօթ ինքնաեռը (սամավար): Անոնց գրաւազարդ արոյրէ, պղինձէ, նիքելապատ տեսակները յարմարցուած են ճամբորդական, տնային եւ տօնական գործածութեան համար: Գեղեցիկ ու ինքնատիպ են սկուտեղները, շաքարկոտրիչները, Թէյը պահելու համար նրկարազարդ յատուկ տուփերը: Ռուսիոյ մէջ Թէյը կը խմեն ոչ միայն շաքարով, այլեւ տարբեր անուշեղէններով եւ հրուշակեղէններով, որոնց համար պատրաստուած սպասքն ու յատուկ սկահակները Թէյի սեղանի պարտադիր բաղադրիչներն են:

ՄՕՑԷՆ

ՓՈՔՐ ՆՈՒԱԳ ԹՄԲՈՒԿԻ ՈՒ ՓՈՂԵՐՈՒ

Գ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Հորիզոնէն վեր գարնանային ուրախ ու ջինջ մայրամուտ մը կրնար ըլլալ իր վարդագոյն ամպի պատառներով՝ աստիճանաբար մթնցող երկնքի կապոյտին վրայ: Արեւի գունդը կը տեղաւորուէր անհրեւոյթ ու շղարշային բազմոցի մը վրայ, ճիշդ դէմը՝ ցամաքէն քիչ մը վեր: Օրուան այս ժամուն արեւը կարելի էր դիտել, կարմիրէն մինչեւ դեղին գոյներու սահուն փոփոխութիւններուն հետեւիլ՝ վայելել, զուարճանալ իր ծանրութեան տակ ճզմուող յատակը դիտելով՝ տափարակ հորիզոնէն քիչ մը վեր, օդէ պարպուող սեքող գնդակի մը նման:

Եռին՝ հեռաւոր գիւղերու ուրուագըծերը դանդաղօրէն կը լուծուէին յառաջացող մութի տիրապետութեան տակ, մինչ իրենց լոյսերը կ՚արթննային՝ պըղտոր ու ամչկոտ, անգամ մը եւս ստանձնելու հեռացող արեւին առաքելութիւնը:

Օրուան այն ժամն է, երբ աշխատող մարդիկ ինքնաշարժին մէջ երաժշտութիւն ունկնդրելով տուն կը դառնան, քրտնած ու յոգնաբեկ պատանիներ ոտնագնդակի խաղէն ետք թաղը կը ձգեն յաջորդ օրուան իրենց դպրոցի պարտականութիւնները կատարելու, ծովեզերքը պտոյտ կատարող սիրահարներ ջուրերուն անլսելի ձայները իրարու կը փոխանցեն սեղմուած ձեռքերու կամուրջին ընդմէջէն, չարժանկարի սրահներուն առջեւ պոչերը կը կազմուին, սպասեակները փայլուն ու սանտրուած մազերով սեղաններուն մաքուր ծածկոցները կ՚անցընեն ու գինիի գաւաթները կը փայլեցընեն անհոգ սուլոց մը իրենց շրթներուն:

Ծիծեռնակներն ու ճնճղուկները տարիներ առաջ լքեցին այս երկինքը, երբ Ուրուրներու տիրապետութիւնը աստիճանաբար սկսաւ, ծաւալ առաւ, ի վերջոյ տեւական երեւոյթի մը վերածուելու համար: Հորիզոնէն վեր, զով ու ապահով կապոյտին մէջ ներկայ են անոնք միշտ լայն ու դանդաղ թեւերով ու կը ճօճեն օդին մէջ, սաւառնելով կը սահին քիչ մը հիւսիս, քիչ մը արեւելք ու արեւմուտք, կը դառնան, մեծ շրջանակներ կը գծեն, տեսակ մը պար ու «քէյֆ», անըսպառ խրախճանք իրենց բացարձակ թագաւորութեան մէջ, ուրկէ, պատահաբար, մոլորեալ ծիծեռնակներ կ՚անցնին միայն եւ որմէ արագիլներն ալ կը խուսափին իրենց գաղթի ճամբուն վրայ՝ եօթը տարիներէ ի վեր:

Կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ միջավայրին նոր հաստատուած հաւասարակշռութեան մէջ: Ուրուրները պարբերաբար կը սուզուին երկինքէն ի վար, կը խմբուին, կը ցրուին, թեւերը կը թափահարեն, գիշատիչ վայելչութեամբ մը կը տիրանան իրենց պատառներուն, մինչեւ որ բորենիներու վոհմակը հասնի դետնի վրայ իր տիրապետութիւնը չեշտելու, ուրուրներու խումբին ուղղութեամբ քմահաճ խոյանքներ կատարելով:

Անասունները սոված չեն ու կրնան կերուխումը խաղով ու կատակով խառն արարողութեան մը վերածել: Պարբերաբար, բորենի մը կ՚ընդհատէ իր ճաշը, ու արիւնոտ դունչով կը հալածէ ուրուրները, որոնք կը ցատքոտեն, ի հարկին քմծիծաղով մը վեր կը բարձրանան, քիչ ետք կրկին գետին իջնելու համար, երբ բորենիները կեդրոնանան գլխակի մնացորդներուն վրայ: Գիշատիչները լաւ գիտեն, թէ իրենց զոհերուն նման իրենք ալ մսի, ոսկորի արիւնոտ ու անկենդան կոյտ մը կրնան դառնալ եթէ սխալ քայլ մը առնեն, աւելի հզօր սեղանակից մը վշտացընեն եւ կամ, բացառաբար, անսպասելի սով մը ծայր տայ՝ եթէ ջարդերն ու պատերազմները վերջ գտնեն:

Ուրուրներուն եւ Բորենիներուն բախտը չէր դադրած սակայն ժպտելէ հին ժամանակներէն ի վեր ու անոնք, գոյատեւման հզօր բնազդով մը, այս դարը սկսած էին իրենց բնակութիւնը հաստատելով Հայաստանի հողերուն երկինքին վրայ, հետամնարներուն հետ իրենց դարչելի էութիւնը փոխադրելով դէպի Վերտէօնի խրամատները, Սթալինկրատի փլատակները, Պիաֆրայի տաք ու խոնաւ անտառները, Քամպոճի մահատիպւ տաճարները եւ վերջապէս հոս՝ Իրաքի կամ Իրանի հողերուն վրայ, որոնց պատկանելիութեան հարցը երբեք խնդիր չէ եղած ամէն ճակատամարտէ ետք սերքուող խնճոյքի սեղանին վրայ:

Մեճնուն կղզիներու լըրճուն ճախճախուտներուն վրայ վայրի բուսականութիւնը կը պատսպարէ գազանները ցերեկատեն, երբ մարդիկ սովորաբար թնդանօթներու ու հրթիռներու առատաձեռն կրակը կը փոխանակեն ուրուրներու գոհունակ աչքերուն տակ:

Քանդուած հրասայլերն ու զրահապատ կառքերու մնացող մնացորդները անյարմար են որպէս պատսպարան երբ օրուան արեւը կիզիչ փուռերու վերածէ անոնց ներքնամասը՝ տաք խոնաւութեան մը խառնելով մարդկային տարրալուծուող դիակներու գարշահոտութիւնը:

Խրամատներու մէջ, փշաթելերու վըրայ, ճմրթկուած մետաղեայ ցիցերու եւ ցանկապատերու թակարդի մը մէջ անշարժացած, փտած մսի, ոսկորի ու լաթերու կոյտի վերածուած մարդկային դիակներ, հողիներուն մեկնելէն ետք կը սպասեն, անտարբեր, գիշատիչներու յաջորդ գրոհին, «Կարմիր Մահիկ»ի բեռնատար ինքնաշարժին եւ կամ մօտակայ ծովուն բարեբախտ մէկ մակընթացութեան, որ զիրենք զովացնէ, ծփացնէ ու Եփրատի ու Տիգրիսի խառն հոսանքին հետ հանէ վերջին ճամբորդութեան՝ դէպի ծոցին կապոյտ բացերը:

Գրիշա եւ Իշխան հրացանները իրենց կռնակին ամրացուցած սողալով յառաջցան մինչեւ լայն ու անխնամ կերպով փորուած խրամին ծայրը, յետոյ զոհունակութեամբ մը իրենց մարմինները գլորեցին մինչեւ յատակը՝ փոսին կիսովին կքած պատին վրայէն: Վայրկեան մը լռեցին, զէնքերը ձեռք առին յետոյ հանգիստ նստուածքով մը խորունկ շունչ քաշեցին՝ հակառակորդ ուժերու նահանջէն ետք այս համեմատական խաղաղութիւնը վայելելու:

– Դուն հանգստացիր ես վեր բարձրանամ ու քիչ մը հսկեմ, – ըսաւ Գրիշա խըրամին միւս պատը մագլցելով, – ժամ մը միայն՝ յետոյ պաշտօնները կը փոխանակենք:

– Կ՚ըլլայ, կ՚ըլլայ, – հաստատեց Իշխան, – ես այս կօշիկներս քիչ մը հանեմ, որ ոտքերս հանգստանան. երբ ջուրն ու ցեխը մատներուս մէջ ճօղրան շատ կը ջղայնանամ:

– Ծօ՛ աշխարհը պիտի ապականես նորէն. զօրանոցի ննջարանին մէջ բաւական վայելեցինք գուլպաներուդ հոտը, – դըժգոհեցաւ Գրիշա, – ես քիչ մը աւելի վեր բարձրանամ լաւ կ՚ընեմ:

Արեւը կորսուած էր արդէն հորիզոնէն վար ու մութի տիրապետութիւնը ապահովութեան ու մտահոգութեան զգայութիւններ կը սաեղծէր միաժամանակ՝ Գրիշայի էութեան մէջ: Տակաւին քիչ մը ցանդաղնուող հորիզոնին վրայ Պասրայի հեռաւոր լոյսերը աստիճանաբար կը յըստականային, մտերմիկ զգայնութիւն մը ներշնչելով՝ հակառակ իրենց բացարձակ անմատչելիութեան:

– Խեղճ պաքէթպօլի կօշիկներս, – հառաչեց Իշխան նայուածքը ձեռքին տակ ճօճուող կօշիկին յառած, – այս անփառունակ ճակատագրի՞ն պիտի արժանանայիք ի վերջոյ:

– Զկրցա՞ր չնորհքով զոյգ մը «պոթ» ձեռք ձգել զինուորական մթերանոցէն, – հարցուց Գրիշա աչքերը միշտ հորիզոնին վրայ պահելով՝ պահակի իր դիրքէն:

– Երբ կարգը ինծի հասաւ պոթերը սպառած էին արդէն. զինամթերքին հետ միայն այս «խաքի» տափարար տուփն, «դրախտի» փլասթիքէ բանալին ու յանձնարարեցին որ մնացեալը տունէն կարգադրեմ, – ըսաւ Իշխան դառն հեգնանքով մը, – «Նահատակութեան գացողը հագուստ – կապուստով շատ պէտք չէ մըտահոգուի» ըսաւ մթերանոցի պատասխանատու մօրուսաւոր սպան, երբ կօշիկի պահանջքս քիչ մը աւելի առաջ ուզեցի քշել:

– Վերադարձիդ, եթէ տակաւին պաքէթպօլ խաղալու ի վիճակի ըլլաս, Ամերիկայէն զոյգ մը եւս կ՚ապսպրես. հոգ մը ըներ, – հանդարտեցուց ու մխիթարեց Գրիշա՝ միշտ թառած իր բարձունքին վրայ:

– Այս ցեխոտ ու պատռտած զոյգը տարբեր նշանակութիւն ունին ինծի համար. հօրեղբայրս մասնաւոր ղրկած էր «Արարատ»ի Զատկուան հանդիպումներուն առթիւ. Շուշիկը բոլոր իմ խաղերուս ներկայ կ՚ըլլար, գիտէի որ մօտէն կը հետեւէր նոյնիսկ եթէ իմ նոյած մըջոցիս անտարբերութիւն ձեւացնել փորձէր, – հաստատեց Իշխան՝ աշխարհակալի ինքնահաւան ժպիտով մը:

– Լաւ աղջիկ է Շուշիկը. յարաբերութիւնները ո՞ւր հասած են հիմա, – հարցուց Գրիշա դէմքը Իշխանին դարձնելով:

– Լաւ են, աւելի՛ լաւ կրնային ըլլալ եթէ հայրը քիչ մը նուազ չոր գլուխ ըլլար: Վա՜յ կօշիկներս վա՜յ, – հառաչեց նորէն Իշխան կօշիկները օդին մէջ շըրջելով՝ ցեխոտ ջուրը պարպելու նպատակաւ, – եւ ըսել թէ ամէն խաղէ առաջ ժամերով կը մաքրէի, ճերմակ կը ներկէի. յատակի ու կրունկի սեւ ու կարմիր գիծերը կը մաքրէի, «All Stars» գրութիւնն ու աստղը մինչեւ իսկ սեւ մելանով կը չեշտէի որ ցայտուն ու աչքառու դառնան:

– Կօշիկներէդ ու տարազէդ անդին շատ բան չունէիր արդէն դաշտին վրայ ցուցադրելիք, – ըսաւ Գրիշա հեգնական քըրքիջով մը, – խաղարկութենէդ շատ բան դուրս չէր գար:

– Ծօ՛ ապերա՛խտ, հապա Թաւրիզի դէմ նշանաւոր տասներկինդ կէտերս, – յիշեցուց Իշխան հպարտութեամբ ու ափ մը հող արձակեց Գրիշայի ուղղութեամբ:

– Բան մըն էր պատահեցաւ. այդ օրը կարծեմ Շուշիկը քեզ պէտք եղածէն աւելի ներշնչած էր, – ըսաւ Գրիշա եւ ուշադրութիւնը քիչ մը աւելի սրեց հորիզոնին ուղղութեամբ, ուրկէ, մահիկի պղտոր լոյսին տակ, խուլ պայթումներ կը լսուէին յարաբերաբար երկար հանդարտութենէ մը ետք, – կը հասկնամ, Շուշիկը աղուոր աղջիկ է, մարդս կը ներշնչէ:

– Մանաւանդ այդ օրը իմ ուզածիս պէս իր սեւ ու երկար մազերը խնամուած հիւսքով մը կուրծքին ի վար իջեցուցած էր ... չեմ գիտեր այդ տասներկինդ կէտերը ուրկէ եւ ինչպէս եկան. խաղէն աւելի զիրար կը դիտէինք, – ըսաւ Իշխան սրունքները պրկելով, – գիտե՞ս այդ գեղեցիկ մազերուն հետ թեթեւ ալուամագէ պեխեր ալ ունի ... Երբ որ զինք ջըղայնացնել ուզեմ ցուցամատովս իր վերի շրթունքը կը գգուեմ...

– Հոս նայէ, – ընդմիջեց Գրիշա բարկացական շեշտով մը՝ իր բարձր դիրքէն, – դուն քեզ ալ գեղեցիկ պատուզի սակառ մի կարծեր. երկար ատենէ հայելիին մէջ ինքզինքդ դիտած չես. եթէ այդ կեղտոտ մօրուքիդ մէջէն ցցուող քիթդ ու կոզմերէն անկուած ականջներդ անգամ մըն ալ դիտէիր Շուշիկին պեխերուն խօսքն անգամ պիտի չընէիր:

Հեռուն՝ հակառակորդ դիծերէն անդին, ուր այլեւս տիրապետող մութին մէջ ամէն չափի ու տեսակի կրակոցները դիւրութեամբ կը հակադրուէին խորքին պլպլացող Պասրայի ծոյլ ու յուսահատ լոյսերուն, շնչահեղձ ու վիրաւոր դազանի մը նման «Սթալինի երգէոն»ներուն մահասփիւռ հեւքը հրթիռներու շարք մը արձակեց. կարմիր ու նարնջագոյն պոչերը վայրագ ծիածան մը ձեւացուցին երկնքի մութ կապոյտին վրայ եւ ուղղուելով բաւական վեր՝ դէպի հիւսիս, քիչ առաջուան հեւքի ռիթմով զոռացին խուլ ու մռայլ պայթումներով:

– Թող այս մեծ յարձակումը վերջ գտնէ եւ եթէ այս անգա՛մ ալ ողջ պրծինք այլեւս որոշած եմ Շուշիկին հետ կծիկը դընել դէպի Ամերիկա, եթէ նոյնիսկ զինք առեւանգելու ստիպուած ըլլամ, – ըսաւ Իշխան վայրկեան մը իր լռութիւնը սաստեցնելով ռումբերու պայթումին վըրայ:

– Հայրը դեռ իր անխախտ կեցուածքին վրայ կը մնա՞յ ... չեմ գիտեր թէ զինք ինչպէս պէտք է սահմանել՝ «չոր գլուխ» թէ «սկզբունքի մարդ», – պատասխանեց Գրիշա՝ հիացական յետին շեշտով մը:

– Ցամառ ու չոր գլուխ ուրիշ ոչինչ. ո՛չ ինք տեղէն կը շարժի, ո՛չ ալ կ՚արտօնէ որ Շուշիկը հեռանայ մեր ամուսնութենէն ետք: Իբր Ազգային Երեսփոխան կարծես գաղութին ու ազգին ամբողջ ճակատագիրը իր ուսերուն է առած. երբ որ նիւթը առաջ քշենք իր «անթիքա» բարոյախօսութիւնը՝ – «իրաւ ղեկավարը տագնապներու ատեն իր ժողովուրդը չի լքեր», «խեղական նաւապետը ընկղմող նաւուն վրայ վերջին մնացողը կ՚ըլլայ» – եւայլն մէջտեղ կը նետէ:

– Էհ, բարեբախտաբար այսպէս մտածող ու գործող մէկ քանի ղեկավար ունինք. ես երբեմն կը հիանամ Շուշիկին հօրը կեցուածքներուն վրայ. եթէ իրեն պէս կարգ մը յամառ մարդիկ չունենայինք Իրանի Հայութիւնը յուսահատ եւ ուղեկորոյս, այաթոլլաներու քմահաճոյքին ենթակայ հօտի մը վերածուած կ՚ըլլար:

– Ես մէկ բան գիտեմ, որ եթէ հօրեղբօրս պէս ամէն մարդ հեռատես ըլլայ, փոթորիկը չեկած հեռանայ, իր ընտանիքին կեանքն ու բարօրութիւնը ապահովէ, գաղութի ու ազգի տագնապները ինքնաբերաբար լուծուած կ՚ըլլան, – հանդարտ ու ինքնավստահ հաստատեց Իշխան ափերը գլխուն տակ բարձ ըրած երկնքի աստղերը դիտելով, – մարդը հիմա Կլենտէյլ տուն տեղ ունի, գործի մեծ վաճառատուն եւ ապատ ու անհոգ կեանք երբ այստեղ խառնակութիւնները սկսան, երդում ըրաւ երթալ հաստատուիլ տեղ մը ուր հորիզոնին վրայ մզկիթի ու «մինարէ»ի նշոյլն անգամ գոյութիւն չունենայ:

– Հը՛հ, – ըսաւ Գրիշա հեգնական, – կարծեմ այդպիսի տեղեր շատ չմնացին այլեւս աշխարհի վրայ. թերեւս Վատիկանի մէջէն նոյնիսկ կարելի է հատ մը տեսնել Հռոմի հորիզոնին վրայ:

– Իր քով եթէ երթամ գործս պատրաստ է՝ կեանքս ապահով: Երբեմն ինքզինքիս հարց կու տամ թէ ինչ կ՚ընենք հոս այս կրակի գծին վրայ՝ Այաթոլլային ու Սատտամին պատերազմը մղելով, – շարունակեց Իշխան՝ աչքերը երկնքի աստղերուն մէջ խորասուզուած, – խօսքին բացը՝ չեմ գիտեր թէ թշնամիները մեր զինակիցներն են թէ մեր ետինները:

– Շիտակը ինծի համար ալ անորոշ է այդ մէկը, բայց շատ հոգս ալ չէ:

– Կը տեսնե՞ս, ամբողջ կացութիւնը խենթ ու խելառ բան մըն է, որուն բացատրութիւնը մե՛նք ալ չենք կրնար գըտնել հակառակ անոր որ ծուղակը ինկած ենք արդէն, – ըսաւ Իշխան հեգնական:

– Ես հոս եմ որպէսզի Պետիկն ու Մօվիկը հանգիստ, ու անհոգ իրենց դպրոցը շարունակեն, ճակատաբաց խաղան իրենց թաղի ընկերներուն հետ. դուն հոս ես որպէսզի Շուշիկը ո՛չ թէ սոսրապաս այլ գերադաս դիրքէ մշակէ իր յարաբերութիւնները համալսարանական իր շըրջանակին հետ, յետոյ՝ «Նայիրի» դպրոցը, «Նուպար» ու «Մարխամեան» վարժարանները, «Թարգմանչաց»ն ու «Սուրբ Աստուածածին» Եկեղեցիները մեր հողերը չե՞ն ... հայկական հող չե՞ն, – ըսաւ Գրիշա տաքցած, նայուածքը դարձնելով խրամին խորը երկնցած Իշխանին:

– Ճիշդ կարծես Շուշիկին պապն է որ կը խօսի, – ընդմիջեց Իշխան հեգնական շեշտով մը, – Հայաստանէն դուրս անոր Հայաստանն ալ ա՛յն հողն է որ իր հօր գերեզմանը կը պարունակէ, ա՛յն աւազանն է, որուն մէջ ինքն ու զաւակները մկրտուած են...

– ... Մեր եկեղեցիին երկրպագող ճակատներու շփումէն մաշած ու հալած սալայատակը հայկական հող չէ՞, խունկի ու մոմերու ծուխով թրծուած պատերը հայկական հող չե՞ն, – բարձրացաւ Գրիշային ձայնը յուզեալ կիրքով:

– Լա՛ւ, հասկցանք եղբա՛յր, այդքան ալ ողբերգական դառնալու պէտք չկայ. ուր որ երթանք նորը կը շինենք, կը գըտնենք. չե՞ս կարդար Աւստրալիա, Քանատա, Ամերիկա ի՛նչ դպրոցներ, ի՛նչ եկեղեցիներ կը շինեն. հոգ չէ՛, եթէ հոն ալ օր մը այաթոլլաներ մէջտեղ ելլեն, կրկին կը հաւաքուին կ՚երթան ուրիշ տեղ. կարեւորը ոգին գլխուն ու կուրծքին մէջ կրել ու պահպանելն է միշտ, – եզրակացընել փորձեց Իշխան՝ երկնքի եւ աստղերու մռայլ ու խորհրդաւոր տիրապետութենէն ներշնչուած:

(Շար. 1)

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԻՍՒԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ 57-րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Իսլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 9-ին:

Ֆրանսահայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւնը ստեղծուեցաւ 1924-ին եւ անկէ ի վեր ամէն տարի տեղի կ՚ունենան հանդիպումներ կամ համագումարներ. համագումարը գերագոյն ժողովն է որ կ՚առաջնորդէ Աւետարանական Եկեղեցիներու գործունէութիւնը. երկու տարին անգամ մը սոյն համագումարը կ՚ընտրէ 8 հոգինոց կեդրոնական մարմին մը բաղկացած չորս վերապատուելիներէ եւ չորս հոգաբարձուներէ, այս մարմնոյն պաշտօնն է յարգել եւ գործադրել համա-

դամարներու մէջ տրուած որոշումներն եւ գծագրուած եկեղեցիներու եւ համայնքին վերաբերող բոլոր խնդիրները, լուծումներ գտնելով բոլորին:

Այս առթիւ կ՚արժէ յիշել որ աշխարհի մէջ գոյութիւն ունին երեք Աւետարանական կեդրոններ. –

1) Ֆրանսահայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւն:

2) Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւն:

3) Ամերիկահայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւն:

վերջերս հիմնուեցաւ համաշխարհային կամխօսք մը այս երեք կեդրոններուն միջեւ կարեւոր հարցերու շուրջ գործակցութիւն մը ապահովելու համար:

Այս համագումարը առիթը տուաւ որ հանդիսութիւն մը տեղի ունենայ Իսիի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մուտքի ճակատին նորոգութեան առիթով:

Ներկայ էին Գիւտ Եպիսկոպոս Նագդաշեան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան արգելքով մը չէր կրցած ներկայ գտնուիլ սակայն գրկած էր ուղերձ մը, Միսոն Վրդ., Իսիի հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ անշուշտ Ֆրանսահայ բոլոր վերապատուելիները. քաղաքապետարանին կողմէ ներկայ էին քաղաքապետի փոխանորդներ, պարոններ Գարակէօզեան եւ Ֆրուա տը Վօ եւ մանաւանդ Պր. Սանթինի նախարար եւ Իսիի քաղաքապետ:

Յանուն Իսիի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ խօսք առաւ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան եւ խօսքը ուղղելով նախարարին եւ ներկաներուն յիշեցուց Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ դերը, այս դերը ամէն բանէ առաջ հոգեւոր դեր մըն է որ կը կայանայ սուրբ գրային յատուկ ուսուցում տալու մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն, այս երեւոյթը նշելու համար եկեղեցւոյ մուտքի ճակատին վրայ մեծ գիրերով հայերէն եւ ֆրանսերէն արձանագրուած է Աստուածաշունչէն համար մը՝ «Աստուած սէր է» որ գործն է հայ արուեստագէտ Խաչիկ Գազանճեանի. վերապատուելին շեշտեց նաեւ որ Եկեղեցին հոգեւորին առընթեր ունի հայ լեզուն եւ Մշակոյթը պարգացնելու նուիրական պարտականութիւնը. վերջապէս նախարարին յայտնեց իր մտահոգութիւնը այն մասին թէ իր կառավարութիւնը յատուկ գիրք մը չէ որդեգրած հայկական հարցին կապակցութեամբ, վախնալով նոյնիսկ ցեղասպանութիւն բառը գործածելու, այս բսելով հանդերձ վերապատուելին եւ չմոռցաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու քաղաքապետարանին եկեղեցւոյ ճակատի նորոգութեան իր օժանդակութեան համար:

Խօսք առնելով Պր. Սանթինի իր գոհունակութիւնը յայտնեց Հայերու եւ մանաւանդ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ գտնուելուն համար:

Յիշեցուց որ Իսիի Հայ Աւետարանական համայնքը գիտցաւ աւելի տասը տարիներ առաջ, ինքն իր միջոցներով կառուցանել իր եկեղեցին եւ շատ բնական էր որ այսօր պարզ նորոգութեան մը առթիւ քաղաքապետարանը ընէր համեստ յատկացում մը:

Պր. Սանթինի շեշտեց որ քրիստոնէական վկայութիւնը եւ ընկերային գործունէութիւնը չքաւորներու ի նպաստ, միայն պատիւ կը բերեն եկեղեցւոյ, բայց նաեւ որ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեանի եւ իր ազնիւ կնոջ ներկայութիւնը մեր քաղաքին կեանքին մէջ մեզի համար քաջալերութիւն մըն է:

Վերջապէս նախարարը ցեղասպանութեան հարցին անդրադառնալով ուժգին կերպով հաստատեց թէ ոեւէ մէկը իրաւունք չունի փոխելու պատմութեան ընթացքը, թէ մենք Հայերս կրնանք իրեն վստահիլ յառաջ տանելու համար ցեղասպանութեան թղթածրարին աշխատանքները:

Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ բաժակ մը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, ճաշը խնամքով պատրաստուած էր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Վերջերս լոյս տեսաւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի նախաձեռնութեամբ եւ ջանքերով, մի քանի էջնոց գրքոյկ մը, որ կը ներկայացնէ եւ կը բացատրէ, ֆրանսերէն լեզուով, Հայ Առաքելական Եկեղեցիէն ներս Մկրտութեան Խորհուրդը:

Գաղափարը եկած է Հայր Քրիսթիան Փափազեանի, որ կը ծառայէ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ որպէս հոգեւոր հովիւ «Պէլ – Տը – Մէ»ի ծուխին (Մարսէյլի 3-րդ Թաղամաս) կատարած մէկ ընդհանուր ուսումնասիրութենէն, նուիրուած Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ անոր խորհուրդներուն: Եւ այս բաժինը հատուած մըն է այդ աշխատանքէն, զոր ընդլայնած եւ ամբողջացուցած է Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան:

Գրքոյկը կու տայ Մկրտութեան Խորհուրդին լրիւ կատարումը՝ սաղմոսներով, շարականներով, աղօթքներով, Աւետարանի եւ Առաքեալներու Թուղթերու ընթերցումով եւ մանաւանդ կը բացատրէ արարողութիւնը, ծէսը իր զանազան մասերով:

Օգտակար հրատարակութիւնը մը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ խորհուրդներէն մէին ծանօթացնելու համար օտարներուն, եւ նաեւ Հայերուն, որոնք գրքոյկին մէջ կրնան գտնել պատասխաններ իրենց հարցումներուն եւ իրենց համար կրնայ ըլլալ ուղեգիրք հետեւելու համար արարողութեան:

Կ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

-Հ. Բ. Ը. Մ.-

Հ. Բ. Ը. Միութեան, Լիոն – Վալանս – Աւինեոնի շրջանակներուն եւ մասնաճիւղերուն համար, Մայիս 23 – 27, հինգ օրերը, եղան եռուն եւ յատկանշական թըւականներ:

ՎԱԼԱՆՍ. –

Տիկնանց մասնաճիւղի, Մայրերու Օրւան նուիրուած տարեկան ձեռնարկը, տեղի ունեցաւ Մայիս 23-ին, Շաբաթ օր, յետ միջօրէին, Վալանսի Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ:

Վալանսի շրջանակներուն մէջ, լաւագոյն եւ սպասուած հանդիսութիւններէն մէկն է այս: Եւ յիրաւի, Հ. Բ. Ը. Մ.ի տիկինները, այս տարի եւս խնամուած յայտագրով մը գերազանցեցին բոլոր ակնկալութիւնները:

Տիկնանց Միութեան նախագահուհին՝ Տիկին Հ. Քէշիշեան, իր բացման խօսքին, եւ Տիկին Ա. Խաչիկեանի ֆրանսերէն բարի գալուստի խօսքէն ետք, ամբողջութեամբ լեցուն սրահի հանդիսականներուն հրամցուց ճոխ յայտագիրը եւ հիւրասիրութիւնը:

Օրուան բանախօսն էր Պր. Լ. Թորոսեան, Վիէննայէն: Խօսք առին նաեւ, մասնաճիւղի նախագահ տոքթ. Ժ. Ն. Կօշկարեան, Վերապատուելի Ժ. Լեւոնեան եւ Նարեկ Քհնյ. Վարդանեան:

Տարուան պատուոյ մայր ընտրուած էր Տիկին Էլմաստ Կիւրեղեան:

Իրենց երգերով, արտասանութիւններով եւ նուագով, Տիկին Հ. Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գեկէնեան, Տիկին Սօսի Պայրամեան, Պր. Յ. Մալճեան, Օր. Ս. Վարդանեան, Պր. Վ. Վարդանեան, Տիկին Ժ. Իսթիւնեան, Տիկին Մ. Գենանեան, Տիկին Վ. Կարապետեան, Օր. Ֆ. Մխիթարեան, Տիկին Ս. Վեզիրեան եւ Օր. Սօսին ստեղծեցին խանդավառ մթնոլորտ:

Այս բոլորին միացաւ ճոխ հիւրասիրութիւնն ալ, եւ արդէն ներկաները լիացած, տիկնանց մասնաճիւղը քաջալերեցին, կատարելով սրտաբուխ կարեւոր նըւէրներ:

ԱՒԻՆԵՈՆ. –

Աւինեոն, պապերու այդ պատմական քաղաքն, ուր միշտ հայութիւն եղած է, եւ միշտ ալ բսած են որ՝ «անկարելի է գտնոնք ի մի հաւաքել»...

Ահա Հ. Բ. Ը. Մ.ի տիկնանց նորակազմ վարչութիւնը, նախագահութեամբ Տիկին Մ. Պէնրիկեանի, իր ութ վարչականուհիներով, Մայիս 24-ին, Կիրակի օր կէսօրէ ետք, Աւինեոնի Նոթր Տամ տը Լուրտի սրահին մէջ, իրենց առաջին ձեռնարկին յաջողած էին շուրջ հարիւր տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ ի մի հաւաքել:

Իրենց հրամցուցած երգի, պարի, նըւագի եւ արտասանութեան, նաեւ ճոխ հիւրասիրութեամբ, ունեցան շատ յաջող եւ քաջալերական հաւաքոյթ մը, որուն համար արժանի են շնորհաւորութեան:

ՎԱԼԱՆՍ. –

Մայիս 25-ին, Երկուշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 8-ին, բացառիկ եռուզեռ կար Վալանսի Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ:

Արդարեւ, երիտասարդ – երիտասարդուհիներու եռանդը ամբողջական խանդավառութիւն կը ներշնչէր ներկաներուն:

Այդ օր պաշտօնապէս կը հիմնուէր Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի Երիտասարդաց մասնաճիւղը, ատենապետութեամբ՝ Սեպուհ Աւետիքեանի:

Նոր խանդով այս երիտասարդներէն կը սպասուի կարեւոր գործունէութիւն հայապահպանման գծով:

ԼԻՈՆ. –

Մայիս 27-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիոնի Էմիլ Զոլա կեդրոնին մէջ համախմբուող շուրջ 70 երիտասարդ – երիտասարդուհիները, նոր հանդրուան մը, նոր էջ մը բացին Հ. Բ. Ը. Մ.ի շրջանակներուն:

Միութեան, Լիոնի երիտասարդացի ընդհ. պատասխանատուն, Պր. Ժ. Էքմէքճեան, եւ Տիկինը Անին, յարատեւ եւ հիմնական աշխատանքներով յաջողեցան հիմնել Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիոնի Երիտասարդաց մասնաճիւղը, ի մի հաւաքելով, լաւագոյն ներկայացուցիչներէն կարեւոր խումբ մը, Լիոնի հայ երիտասարդներէն:

Պր. Էքմէքճեանի սարքած քոքթէյլը, որուն նաեւ ներկայ էր մասնաճիւղի նախագահ Պր. Ս. Սանճեան, յաջող եւ շնորհաւորելի սկիզբ մըն էր: Կը մաղթենք յաջողութիւն:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի հնգօրեայ ձեռնարկներուն ու ծրագիրներուն գործադրութեան եւ յաջողութեան, Միութեան պատուի – րակ – գործիչ, Պր. Ա. Քէշիշեանի մղիչ ուժը, մեծ նպաստ բերաւ: Պր. Ա. Քէշիշեան, բոլոր ձեռնարկներուն ալ, խօսք առնելով քաջալերեց բոլորը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Հպատակութեան դիմումս կրնայի ներկայացնել միայն չափահասութեան, զինուորութեան տարիքիս, այսինքն՝ 21 տարեկանիս: Մինչ, մուտքի քննութիւններուն մասնակցելու առաւելագոյն սահմանը 20 տարեկան էր:

Իրաւունք տուող, արգիլող, պարտադրող կամ դատապարտող օրէնքներուն մէջ կան ոմանք, որ հիննալով անհեթեթ կը դառնան: Օրէնսդիրը զանոնք կը ջնջէ կամ փոփոխութեան կ՚ենթարկէ, համաձայն կառավարութիւններուն, անոնց մեծամասնութեան կամքով, կամ բողոքի պաստառներ պարզած պոռչտացող ամբոխի մը ճնշումին տակ, որու թիւը համաձայն ցուցարարներու կամ ոստիկանութեան դնահատումին կրնայ մինչեւ կրկինը ցոյց տրուիլ:

Իմ պարագայիս, բողոքի նման ցոյց մը մէկ տողանցող մը միայն պիտի ունենար՝ ես, ու միջադէպը ցուցարարներու թիւը երկուքով բաժնող մտայնութեամբ մը պիտի ներկայացուէր հանրային կարծիքին. «15 տարեկան կէս տղայ մը, բողոքի կէս պաստառ մը պարզած երէկ Քանըպիէռի վրայ ցոյց կատարեց»:

Այդ օրէնքին խստութիւնը սրբագրող փոքր բարեփոխում մը եկաւ գիս ազատելու սարդոստայնի մը մէջ բռնուած ճանճի կացութենէս. աքսորականը, արմատախիլը, ապաստանեալը կամ գաղթականը պիտի կրնային հետամտիլ գիտութեան այս վկայականին, պայմանաւ որ Ճարտարարդէտ տիտղոսին յաջորդէր «օտարի հանգամանքով» նշումը: Նոյնիսկ գիտութիւնները կը դաշնակցէին, թեկնածուին յիշեցնելու համար, թէ ուրիշ տեղ ծնած էր:

Քիչ մը տխուր էի երբ մտայ այդ դասակարգէն ներս, յուսալով ապագային մուտք գործել այն ամբողջէն ներս, որ բարձրացած էր ազգային արժանապատուութեամբ եւ Պետութեան շահերուն համաձայն, եւ որ աճապարելու ոչ մէկ պատճառ կը տեսնուէր այս համակումին մէջ: Ապաստանեալ հայը զինուորական նոյն պարտաւորութիւններուն ենթակայ էր, ինչպէս Ֆրանսացին, առանց նպաստաւորուելու արեան շնորհած քանի մը իրաւունքներէն:

Ինքնութեան մը այս որոնումը երկար տեւեց: Եթէ օրէնքը կ՚արտօնէր հպատակութիւն ստանալու յոյս մը տածել, այն օրերու կառավարութիւնները երկարատեւ քննութիւններու պատուարով կ՚ընդդիմանային տարր. քննութիւններ, որոնք կ՚երթային կորսուիլ գրասենեակներու դարակներուն փոշոտ խորքերը, եւ «ձեր դիմումին չկարենալ դրական պատասխան մը տալու...» ցաւը երեք տարի կը յետաձգէր ամէն նոր թեկնածութիւն:

Ֆրանսական հպատակութիւն ունեցայ Նոյեմբեր 4, 1949-ի հրովարտակով մը, այսինքն մեր Մարսէյլ հասնելէն 25 տարի ետք:

×

Շրջանին մէջ «Արուեստներու եւ Արհեստներու» նախապատրաստական երկու դպրոց միայն կար մէկը Մարսէյլ, որ վերամուտի ցանկը փակած էր արդէն, իսկ միւսը Էքս – ան – Փրովանս, ուր քանի մը տեղ կար տակաւին: Հոն արձանագրուեցայ:

Տունէս երեւան քիլոմեթրի հեռաւորութիւնը զիս կը ստիպէր գիշերօթիկ ըլլալու. կեանք մը, որ լեցուն էր նոր խոստումներով, իսկ քաղաքը առիթ կու տար, որ ուսումներս պսակող հաշակաւոր հաստատութեան մօտիկը գտնուէի:

Հոկտեմբերի բաժանումին պատրաստուելու համար, Կիրակիները բազմաթիւ անգամներ ընտանեօք պտոյտի գացինք Էքսի դաշտերը: Երթի ու դարձի ճամբուն վրայ կանգ կ՚առնէինք դիտելու շրջապատը, ուր յառաջիկայ չորս տարիներս պիտի անցընէի: Հին մենաստան մը կամ վանք մըն էր: Աչքս շրջապատող պատին մէկ ճեղքին փակցուցած քննած էի կամարաշարը՝ իր կամարներով ու սիւներով, որոնք կ՚եզերէին քառակուսի, ընդարձակ բակ մը:

Քանի մը փողոց անդին կը գտնուէին վերջապէս այն շէնքերը, ուր պիտի առաջնորդէին զիս յաւակնութիւններս:

(Շար. 106)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վիէն. – Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը փնտռէ հայերէն եւ ֆրանսերէն գիտցող կարող ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ: Հետաքրքրուողները կրնան գրել հետեւեալ հասցէին. – La Croix Bleue des Arméniens de France 9, rue du Cirque — 38200 VIENNE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գիտանի Թատերախումբին՝
Նորայրի Օրագիրը
Յունիս 21, Կիրակի, ժամը 18–ին, Իսի:
Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ECOLE ARMENIENNE
DE BAGNEUX -CACHAN

gala annuel

Dimanche 14 Juin à 14h30
Théâtre Victor - Hugo
14, ave. Victor - Hugo —— *Bagneux*
Partie artistique
avec le concours des élèves
de l'Ecole arménienne

- *Gérard Kasparian* (piano) interprète Chopin, Babadjanian, Komitas.
- *La Chorale de Fericur* (d'Issy-les-Mlnx.) dirigée par Stepan Yorgandjian
- *La Troupe de Danse Artamar*

Transport : autobus 188A - Pte. d'Orléans arrêt Jean Marin - Naudin

Antony

BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce
POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE DE L'ECOLE HEBDOMADAIRE

Samedi 13 Juin à 15 heures
(Partie artistique, remise de diplômes, gouter, ... Boum enfantine)
M.C.A.
17, rue Bleue
75009 Paris — *Venez nombreux* —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Բաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ. –
ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ–Ը
Յունիս 23–ին Թէատր Վիքթոր Հիւկոի մէջ:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ բլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ՝

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30–ին
Théâtre de Paris

ՓԱՐԻԶ

բանախօսական երեկոյթ

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, Ուրբաթ, Յունիս 12, ժամը 20.15–ին Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Կը բանախօսէ հայրենի անուանի գրող՝
ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝
Ա.– Հայոց Տան վերաբացումը Մոսկուայի մէջ:
Բ. – Հայկական Ս. Ս. Հ. Գիտութիւններու Ակադեմիայի առաջին նախագահ՝ Յովսէփ Օրբելիի կեանքը եւ գործը:

Մուտքը ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ–Ի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Կազմակերպութեամբ՝

Ծնողական մարմնի եւ Ուսուցչական կազմի: Ելոյթ կ'ունենան աւելի քան 100 աշակերտ – աշակերտուհիներ, երգ ու պարով, արտասանութեամբ ու ովերձով՝

Փառք մեր մեծ նախնիներուն
Թատերական բեմադրութեամբ:
Կիրակի օր, Յունիս 7–ին, ժամը 15–ին Իսի քաղաքի Օտիթորիոմի մէջ, 11–13 ռիւ Տանիոն :
Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49
TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-*ի կողքին*
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — *Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.*

—— CUISINE SOIGNEE ——

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը:

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin
une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

- ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ -

-ԿԱՅԱՆ-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կ. Խաչի Օդափոխութեան կայանի 2–րդ շրջանը Յուլիս 30–էն – Օգոստոս 27:
Մարսէյլի համար արձանագրութիւնները կատարել հեռաձայնով հետեւեալ թիւին.–
91 – 66 – 55 – 91

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան 1000, Յակոբ Ադաճեան եւ Լեւոն Սրմաքեշեան 500–ական Ֆ., Յակոբ Տէյիրմէնճեան 400, Արթիւր Զոլաքեան 300, Գէորգ Տէյիրմէնթաշ 250, Սիլվա Գույումճեան, Սօնա Երեմեան, Խաչիկ Գումրու, Արշալոյս Պապուճեան, Սիրվարդ Տօնիկեան, Տիկին Շիրինեան, Տիկին Խաչիկեան, Գառնիկ Խաչիկեան, Տիկին Տէյիրմէնճեան 200–ական Ֆ., Ագատ Դաւիթեան, Մարիամ Փաշաեան, Տիկին Զոլաքեան, Թագուհի Միքայէլեան, Արշալոյս Քափաք, Տիկին Բապուճեան, Տիկին Պաղտասարեան, Զապէլ Տէր – Խաչատուրեան, Տիկին Խաչատուրեան, Սրբուհի Մարկոսեան, Արեքնազ Քեպէլեան, Հայկազ Վարդեան, Տիկին Միքայէլեան, Հայկուհի Տէրվիշեան, Սրբուհի Սրփազեան, Մարի Սարաֆեան, Մառլէն Քեպէլեան, Սաթենիկ Քեպէլեան 100–ական, Մարի Տուզեան եւ Ազատի Շարթոյեան 150–ական, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 2500 Ֆ. իրենց մօր՝ Կիւնէշ Արթինեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

- *RESTAURATION D'EDIFICES*
- *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
- *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
- *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 PARIS
45 - 04 - 63 - 00

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 6
SAMEDI 6 JUIN 1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.502 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.502

CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA — CDCA / SFA

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԵՒ ՇԻՆԻՉ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀՈԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Նախ կ'ուզենք շնորհաւորել Հայ Դատի Յանձնախումբը եւ Ֆրանքօ-Հայկական Սոլիտարիթէն թէ իրենց այս նախաձեռնութեան եւ թէ մանաւանդ այդ նախաձեռնութեան յաջող ընոյթին համար կազմակերպչական գետնի վրայ: Արդարեւ, Հինգշաբթի, Յունիս 4-ին, ժամը 20.30ին մօտ 2000 հոգի լեցուցած էին Փէ - էլ - էմ Սէն - Ժաքի սրահը, ուր տեղի կ'ունենար հանրաժողովը նուիրուած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ: Յիշենք որ Ժաք Վանտըմըլըբրուքի բաւական խեղաթիւրուած տեղեկագիրն է, ուր ցեղասպանութիւն բառը վերածուած է անարդարութեան, որ քուէարկութեան պիտի դրուի Յունիս 18-ին, Սթրազպուրկ Խորհրդարանի լիակատար նիստին: Մինչ այդ աշխատանք կը տարուի որ սրբագրութիւններ ընդունուին բանաձեւին մէջ կրկին ներմուծելու համար ցեղասպանութիւն որակումը քանի որ իր այս վիճակին մէջ, բանաձեւը անընդունելի է:

Հանրաժողովին բացումը կատարեց Հրայր Թորոսեան, որ շեշտեց հաւաքոյթին ոչ սովորական բնոյթը, քանի որ ան կազմակերպուած էր երկու յանձնախումբերու կողմէ, որոնք որոշած էին միացնել իրենց ուժերը, ներկայացնելու համար իրենց հաշուեկշիռը: Ապա խօսքը կուտար Անրի Վէրնէօյի (Մալաքեան), որու երեւումը առիթ կուտար բուռն ծափահարութեանց, ինչ որ իրեն ըսել կուտար անմիջապէս՝ «Յայտնի է որ դիտած էք Հեռատեսիլի 7/7 յայտագիրը» (Կիրակի օրուան այդ յայտագրին ընթացքին իր ունեցած կարճ բայց ազդու արտայայտութիւնները արդարօրէն տպաւորած էին բոլորը):

Աշոտ Մալաքեան կը յիշէր թէ 7 տարեկանին է, որ առաջին անգամ, Մարսէյլ, ապրիլեան հանդիսութեան մը ընթացքին լսած էր իր ժողովուրդին բնաջնջումը եւ այդ օրը կորսնցուցած էր իր մանկական նայուածքը: Ապա, տեսած էր ինչ որ վերապրող կը կոչուի եւ զորս ինք՝ «գիպուածով ողջեր» կը կոչէ: 50 տարի հետեւած էր այն բոլոր սակարկութիւններուն որոնք եղած էին բառի մը շուրջ - Ցեղասպանութիւն - յանուն վստահութեան, լռութեան, պետական շահու, պարզապէս մերժելու համար ճանաչումը ցեղասպանութեան, որ բարոյական շիրիմ մը պիտի ըլլար Հայ ժողովուրդին համար: Աշոտ Մալաքեան վրդովումով ոգեկոչեց Արտաքին նախարարին բացատրութիւնը, երբ կ'ըսէր Ապրիլ 22-ին՝ «Ջարդերը, զորս Հայերը ապրեցան որպէս ցեղասպանութիւն»: Ապա, ակնարկեց այն բոլոր աշխատանքներուն, որոնք կը տարուին տարիներէ ի վեր բանաձեւի մը շարադրութեան համար, ուր ջանք չի խնայուիր որպէսզի չգործածուի ցեղասպանութիւն բառը: Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, 100 տարի յետոյ, 1000 տարի յետոյ, միշտ պիտի ըլլայ Հայ մանուկ մը որ պիտի յիշէ իր ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը:

Հրայր Թորոսեան նախքան խօսք տալը յաջորդ բանախօսին կարդաց քանի մը ուղերձներ զանազան կազմակերպութիւններէ կամ խորհրդարանական խմբակցութիւններէ (Յոյն, եւայլն), ինչպէս նաեւ տեղեկագրին հեղինակ՝ Ժաք Վանտըմըլըբրուքէ, որ կը յայտնէր իր համակրանքը, կը յիշէր իրեն դէմ եղած սպառնալիքները, սարքուած խաղերը որպէսզի իր պատրաստած տեղեկագիրը չանցնի, հաստատ կրկնելով թէ պէտք է որ արդարութիւն ըլլայ: Հրայր Թորոսեան կ'ողջունէր նաեւ անձնաւորութեանց ներկայութիւնը՝ Մ. Գաչգաչեան՝ յանուն Ժորժ Մառշէի, Ա. Նշանեան՝ յանուն Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի եւայլն, եւայլն:

Առաջին խօսքը կը տրուէր, Նախագահէն ետք, ընկերվարական Անրի Սապիի, որ պատուիրակութեան պետն է եւ նաեւ այն գլխաւոր անձը որ այս հարցը տարած է Եւրոպայի Խորհրդարանին: Ֆրանսացի ընկերվարականը յայտնեց ետք թէ մշակութային պայքար մըն է զոր կը մղենք, վասնզի մարդկութեան հաւաքական յիշողութիւնը եւ իր պատմութիւնը ոչ մէկ անձի, ոչ մէկ կառավարութեան, ոչ մէկ երկրի կը պատկանին, կը պատկանին՝ համայն մարդկութեան, մշակութային է, որովհետեւ քաղաքական, կը թըւէր իր խումբին եւ եւրոպացի կուսակիցներու տարած աշխատանքները, որպէսզի այդ պայքարը յաջողութեամբ պսակուի: Կը յիշէր եղած ճնշումները, սպառնալիքները, որոնք հակառակ արդիւնք տուած էին եւ մղած զիրենք որ շարունակեն պայքարը: Չէր ծածկեր որ իր խումբին մէջ ալ դժուարութիւններ կային, ամէն ոք գիտակից չէր, բայց ուրախութեամբ կը յայտնէր թէ նոյն օրը, Յունիս 4, ժամը 13-ին, Խորհրդարանին ընկերվարական խումբը համաձայնած էր չորս սրբագրութիւններու (ամանտըման) շուրջ, որոնցմէ մէկուն մէջ արձանագրուած էր ցեղասպանութիւն բառը, որ պիտի փոխարինէ անարդարութիւնը: 10 - 12 օր կայ նիստին եւ յանուն իր խմբակին կը խոստանար ամէն ինչ ընել յաջողելու համար, որովհետեւ պատմութիւնը պէտք է գրուի ճշմարտութեան մելանով:

Հրայր Թորոսեան քանի մը ուղերձ ու նամակ եւս կը կարդար, որոնց կարգին՝ մարդկային իրաւանց լիկայի նախագահ՝ մէթր Իվ Ժուֆա, Կի Տիւքոլոնէ, համայնավար երեսփոխանը որ նոյն հաւատարմութեամբ, ամէն տարի, կը միջամտէ Ազգ. Ժողովին մէջ, ընկերվարական Միշէլ Սափէն, Քոսթ Ֆլօրէ, Սոցիալ - Դեմոկրատ կուսակցութիւնը (Սանթինիի):

Խօսքը կը տրուէր համայնավար խումբի ներկայացուցիչ՝ Փիէր - Պենժամէն Փրանշէռի: Ան կը յիշէր անհրաժեշտութիւնը պատմական ճշմարտութիւնը յարգելու եւ կը վստահեցնէր թէ Համայնավարները տէր կը մնան իրենց որոշումին եւ ներկայացնելով հանդերձ որոշ սրբագրութիւններ, տրամադիր են նաեւ ստորագրելու ուրիշներու պատրաստածը, ուր կը վերահաստատուի ցեղասպանութիւն բառը: Կը խոստովանէր թէ պայքարը դիւրին չէ: Կ'անդրադառնար Տիւքոլոնէի ջանքերուն, ցաւ յայտնելով թէ ցարդ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը իր օրակարգին վրայ չդրաւ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Կը ձաղկէր Թուրքիոյ ներկայ վարչակարգը, ակնարկելով նաեւ Քիւրտերուն:

Յաջորդ խօսողն էր Էրնէսթ Կլին, պելժ ընկերվարական, անդամ Խորհրդարանի Բիւրոյին, որ Սապիի կողքին տարած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին աշխատանքները, սկիզբէն ի վեր: Ան նախ ճշդեց թէ եւրոպացի քաղաքացի մըն է, որ պելժիական անցագիր մը ունի, եւ վկայ մը՝ ինչպէս բոլորս, յարգանքը մարդկային իրաւանց: Ան հակիրճ պատմականն ըրաւ իրենց տարած աշխատանքին 1981-էն ի վեր իսկ, երբ Սապիի հետ առաջարկ կը պատրաստէին, մինչ անոնց յանձնումը կը կատարուէր երկու տարի ետք: Անդրադարձաւ այն բոլոր երկարապատում ձեւակերպութեանց, որոնց այդ թուականէն ցայսօր ենթարկուեցաւ տեղեկագիրը: Յայտնեց թէ այս ճանաչման հարցը պէտք չէ ճակատում մը ըլլայ եւ ոչ ոք պէտք է այլ հարցերու կապէ: Հոս, մարդկային խղճի հարց մը կայ: Յուզումով յիշեց այցելութիւնը զոր կատարած էր Տէսին եւ տեսած ցեղասպանութեան յուշարձանը: Անկարելի նկատեց այն տեսակէտը թէ հայկական ցեղասպանութիւնը միայն պատմութեան վերաբերի: Թուրքիա պէտք է հաշուի նստի ինք իրեն հետ, ապա մըտածէ Եւրոպայի մաս կազմել եւ ասոր նախապայմանը՝ ճանաչումն է Հայերու ցեղասպանութեան. Պետութիւնները կ'անցնին, եզրակացուց պելժ ընկերվարականը, մարդիկը կը մնան:

Հրայր Թորոսեան ուղերձներ եւս կարդաց՝ Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդ, Սէ - Տէ - էՍ-ի պատուիրակութիւն ու ջերմ նամակ մը՝ Տիկին Դանիէլ Միթերանէ, ուր ան իր համակրանքը կը յայտնէր Հայ ժողովուրդին, ակնարկելով այն դիրքին զոր Նախագահը ունեցած էր այդ հարցին նկատմամբ:

Խօսքը կը տրուէր Էսփրիի տնօրէն՝ Փօլ Թիպոյի եւ այս առթիւ, Հ. Թորոսեան կը յիշէր թէ պարբերականին նախորդ տնօրէնն ալ՝ Ժ. Մ. Տոմէնաք որքան մօտ էր եղած Հայերուն: Հ. Թորոսեան կ'աւելցնէր թէ քաղաքական դէմքերէն ետք, կարգը եկած էր բանասէրներուն:

Պէտք է ըսել որ Թիպոյի ելոյթը «շըշմեցուց» սա շատ պարզ պատճառով որ երբ մէկը «մեր գործին չեկած» բան մը ըսէ, մօտիկ իսկ չենք ըներ ու իրար կ'անցնինք: Մանաւանդ տրամաբանութեան հետ կապ ունեցող բաներէ բնաւ չենք ախորժիր: Թիպօ, ըսաւ թէ ցեղասպանութիւնը այլեւս փաստելու հարկ չկայ, Թուրքերու գինակիցներուն վկայութիւնները արդէն կը բաւեն: Ուզեց սակայն բացատրել ճանաչման յապաղման պատճառները, մանաւանդ Թուրքիոյ պարագան: Ընկերաբանական վերլուծումի մը դիմեց, ներկայացուց Իթթիհատը, որ կը յաւակնէր արդիական շարժում մը ըլլալ, թրծուած արեւմըտեան մտածելակերպով, Օկիւսթ Քոնթ կարդացած սերունդ մը: Հայերն իսկ գործակցեցան 1908-ին, ապա՝ կը պատահէր խզումը: Ու Թիպօ ծանրացաւ ազգին եւ Պետութեան ըմբռնումներուն վրայ, բացատրելու համար Երիտ - Թուրքերու բնաջնջման ծրագիրը: Ըսաւ նաեւ թէ դժուար է Թուրքերուն համար ճանչնալ ցեղասպանութիւնը (հոս է որ աղմուկ բարձրացաւ սրահին մէջ) ու բաղդատելով Գերմանիոյ պարագային հետ, տուաւ պատճառները: Ըստ իրեն Հիթլերականները երբ կը ծրագրէին բնաջնջումը Հրեաներուն, պարտաւոր էին այդ ծրագրին գործադրութեան համար ընտրել գործադրողներ, պատրաստուած եւ յօժար ԷՍ - ԷՍներ, մինչ Իթթիհատը պէտք չունեցաւ մարդ փնտռելու, որովհետեւ բոլոր Թուրքերը տրամադիր էին արդէն: Ուրեմն Թուրքերէն աւելի կը պահանջուի քան՝ Գերմանացիներէն, Գերմանիոյ Ազատական Սահմանադրութիւնը թոյլ կուտար որ ուրանար եւ դատապարտէր նացիականութիւնը, նոյնը չէ Թուրքերուն պարագան:

Կարգը եկած էր Ալէն Ֆինքլքրաութի, բանասէր ու փիլիսոփայ, որ քանի մը շաբաթ առաջ ալ հիւրը եղած էր 7/7 յայտագրին ու այդ առթիւ ակնարկած նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան: Հեղինակն է երկու հատորներու, որոնցմէ մէկը՝ «L'avenir d'une négation» կը վերաբերի Հրեաներու ցեղասպանութեան եւ գրուած է Ֆորիսոնի ժխտումին առթիւ: Ֆինքլքրաութ ճշդեց թէ որեւէ հանգամանք չունէր խօսելու համար, քանի որ ոչ մէկ քաղաքական կազմակերպութեան կը պատկանէր: Ու կը պատմէր իր յանձնառութեան ծագումը ու այսօր ներկայութեան պատճառները: 1980 Հոկտեմբերին է որ ձեռքը կ'անցնէր Թռուցիկ մը, ուր ծայրայեղ - ձախ շարժում մը՝ լա վիէյլ թօփ կ'ուրանար կազի սենեակներու գոյութիւնը, զայն վերագրելով քաղքենիութեան երեւակայութեան: Ուզած է բաժնել իր վրդովումն ու ստացած վէրքը, բայց նկատած է որ ընդվզողները իր կարծածէն քիչ են: Ասկէ եւ ասոր հակազդեցութիւններէն մղուած է, որ կը գրէր՝ «ժխտումի մը ապագան» ու երբ զայն կուտար իր բարեկամին՝ Միշէլ Մարեանի, այս վերջինը դիտել կուտար իրեն որ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած էր Հայերու ցեղասպանութեան: Այդ մեղքը քաւելու համար է, ձեւով մը, որ այսօր դիրք կը բռնէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման համար, վասնզի սխալ ըրած է ցեղասպանութիւնը մատնանշելով, ուրեմն մենաշնորհի վերածելով եւ այդ ընելով ինք ալ մաս կազմած կ'ըլլայ անոնց որոնք, աւելցուց Ֆինքլքրաութ՝ «Կը սակարկեն Հայ ժողովուրդին իր ցեղասպանութիւնը ինչպէս ըսաւ շատ գեղեցիկ ու ուժեղ բառերով Անրի Վէրնէօյ եւ զինքը կը զրկեն իր բարոյական շիրիմէն, որ միակ կարելին է»: Փիլիսոփան, ապա, ծանրացաւ Վերֆէլի «Մուսա լերան 40 օրեր»ուն մէկ հատուածին վրայ, ուր Էնվէր եւ Լեփսիուս կը խօսին, ըսելու համար թէ հոդ արդէն Վերֆէլ կը նախատեսէ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը, 1933-ին եւ երբ հրապարակային ելոյթ մը կ'ունենար այդ հատուածն է զոր կը կարդար, «բացման ցեղասպանութիւնն է»: Հաւաքականութեան մը միջոցաւ, ըսաւ բանախօսը, մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է որ կը գործուէր: Ապա, ձաղկեց այսօր բոլոր անոնք որոնք կը մերժեն ընդունիլ ցեղասպանութիւնը, ինչպէս Թուրքիան կամ ինչպէս եւրոպական հաւաքականութիւնը որ կը ջանայ փոխաբերաբար մեղմ արտայայտութիւններով ժխտել կատարուածը: Բայց պէտք է որ ճանչցուի ցեղասպանութիւնը որպէսզի մարդկութիւն բառը պարապ խօսք մը չըլլայ:

Վերջին երկու խօսողներն էին յանուն կազմակերպիչ երկու յանձնախումբերուն՝

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (117) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Տէրեան թատերական եղանակով — Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ
Եղիա Տէմիրճիպաշեան Անգործ — ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Եւ էջեր՝ ԵՂԻՍԱՅԷՆ

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Յունիս 9-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է:

ԾՈՑԷՆ

ՓՈՔՐ ՆՈՒԱԳ ԹՄԲՈՒԿԻ ՈՒ ՓՈՂԵՐՈՒ

Դ· ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Մօտէն եկող պայթումներու սուր աղմուկը ընդհատեց Գրիշայի եւ Իշխանի խօսակցութիւնը, բայց պրկուած խաղաղութիւն մը վերստին հաստատուեցաւ գնդացիրի ու հրացաններու արագ ու խիտ երկխօսութենէ մը ետք:

— Ինծի համար, տէ՛ր հետաքրքրութիւն, հող պաշտպանելու, գլխագիր Հ-ով Հող պաշտպանելու սերտողութիւն ու մարզանք է այս արկածախնդրութիւնը. Թաքուն վախ մը ունիմ, որ արմատ արձակելու վարժութիւնը այնքա՞ն կորսնցուցած ըլլանք, որ օր մը եթէ մեր հողերուն վրայ իսկ գտնուինք, անտեսական առաջին մէկ տագնապին, թնդանօթի առաջին մէկ հարուածին կրկին ծրարները կապելու նոյնինքն, — ըսաւ Գրիշա արթուն աչքերը ջուրերէն անդին՝ հակառակորդ դաշտին վրայ պտըտցնելով:

— Հողը պէտք եղած ուժը կուտայ. երբ մեր ջուրը խմենք ու օդը ծծենք, ճակատագրական պահերուն միշտ ակռայ ցոյց տանք՝ զէնք կը բարձրացնենք. Ես այդ ուղղութեամբ մտահոգութիւն չունիմ, — ըսաւ Իշխան հանդարտ ու առարկայական մօտեցումով մը:

— Թերեւս ... կը տեսնե՞ս ... թերեւս այս մութ ու մռայլ Տիգրիսի ու Եփրատի ջուրերուն մէջ է մեր ուժին ու համբերութեան գաղտնիքը. Երբեմն այս լուռ ու ոլորկ մակերեսին վրայէն սահելով Հայաստանի մեղրածաղիկներու բոյրը կարծես մինչեւ ռունգերուս կը հասնի, — ըսաւ Գրիշա՝ երազկոտ աչքերը գետի ջուրերուն յառած:

— Դուն սովորական երազանքիդ մէջ խրելու վրայ ես նորէն, — ըսաւ Իշխան քմծիծաղով, — ու նախընտրելի է որ կօշիկներս անցընեմ ու պահակութիւնը ստանձնեմ: Չեմ գիտեր թէ Հայաստանի մեղրածաղիկներու բոյրը ուրկէ քթիդ կը հասնի այս փտող դիակներով նեխած ու զարշահոտ մթնոլորտին մէջ. անգամ մը այս ջուրերուն գոյնն ու թանձրութիւնը դիտէ՛ կը կարծես թէ թաթարներու Տիգրիսի մէջ պարպած Պաղտատի մատենադարանին սեւ մելանն է որ գետ կը հոսի, Տէր Զօրի աւազներէն Եփրատի մէջ սուզուած մերիններուն կապոյտցած արիւնն է որ կը մերժէ լուացուիլ...

Շնչահեղձ ու վիրաւոր գազանի մը նըման «Սթալինի երգէոն»ներուն մահասփիւռ հեւքը հրթիռներու շարք մը եւս արձակեց գետին միւս կողմէն. Գերեզմանի լռութիւնը, որ միշտ կը տիրապետէ հրթիռներու արձակումէն ետք եւ մինչեւ անոնց անխուսափելի պայթումները, ընդհատեց Գրիշայի ու Իշխանի հանդարտ խօսակցութիւնը. Իշխան բախտախաղի երբեք համակիր չէր բայց արձակուած ամէն հրթիռէ ետք ինքզինք ռուսական «ռուլէթ»ի մասնակից կը զգար՝ ակամայ ու պարտադիր խաղացող՝ հակառակ անոր, որ ըլթակը հակառակորդի ցուցամատին տակ կը գտնուէր:

Ոտքը անցուցած կօշիկին հանգոյցը անաւարտ ձգեց, երբ հրթիռներուն սուլոցը փոխանակ հեռանալու ու մարելու, խլացուցիչ շաչիւնի մը վերածուեցաւ ահաւոր պայթումի ու կրակէ հսկայ գունդի մը մէջ լուծուելու ու սպառելու համար. Իշխանի սքանչացած աչքերուն առջեւ կրակի դժոխային տաքութիւնը յանկարծ փարատեցաւ, բոցերը անշնչացան ու շլացնող լոյս մը՝ դեղին ու նարնջագոյն ճառագայթումներով ամպերու ընդմէջէն լուսաւորեց ուղի մը՝ տեսակ մը վեր սլացող ոսկեղէն աստիճան, որուն շուրջ անթիւ հրեշտակներ փողերու ընկերակցութիւն մը կը բերէին անորոշ կողմերէ սփռուող շարականներու մեղմ բայց խայտացող մեղեդիներուն:

Իշխան կը յառաջանար՝ կը քալէր աստիճաններն ի վեր առանց ճիգի, առանց շարժելու, մագնիսական հզօր ուժի մը ենթակայ՝ մինչ հեռուն, ոսկեգոյն ճաճանչով շլացուցիչ պաստառին վրայ, կարճ այցելութեամբ մը Շուշիկի դէմքին պայծառ ուրուագիծը կը ձեւանար մեղմ ու թախծոտ ժպիտով մը, կուրծքն ի վար իջնող հիւսուած մազերու կողքին:

**

Երբ ծնծղաներու սուր ձայնը ամէնէն առաջ օդը կը ճեղքէր հեռաւոր թաղերէն նոյնիսկ ինքզինք լսելի դարձնելով, օդը կարծես կը քարանար, ելեկտրահար կ'ըլլար, ճնճղուկներուն ու պատահական ագռաւներուն սովորական կանոնն ու հանգիստը շրջելով: Երբ փողերու ձայնն ալ աստիճանաբար բարձրանար, անհանդարտութիւնը խուճապի կը սկսէր վերածուիլ, ճնճղուկներն ու ագռաւները, շփոթած, շէնքերուն վրայ դեգերուելով ի զուր իրենց հանգիստն ու ապահովութիւնը կը փնտռէին, ինքնաշարժերու վարիչները լուռ ու շուարած թաղէն հեռանալու ամէնէն կարճ ճամբաներուն կը դիմէին անգիր ու անպարտադիր երկիւղածութեամբ մը պողոտան պարպելու համար: Մեծ թմբուկին զարկը վերջնական ու անզիջող վճիռը կուտար անցքը բոլորովին պարպելու յառաջացող թափօրին առջեւ: Առուծախը արագ վերջ կը գտնէր խանութներուն մէջ, երբեմն կ'ընդհատուէր խանութպանի ու յաճախորդի լռելեայն համաձայնութեամբ ու միասին կ'ելլէին դուրս, խանութին երկաթեայ վարագոյրը ժանգոտ ճռինչով մը կիսովին վար քաշելու համար, իրենց մարմիններուն ծանրութեամբ:

Այս անգամ նուագը դանդաղ ու ծանր ելեւէջներ ունէր, տխուր, յարգանք պարտադրող երաժշտութիւն մը, որուն ակամայ վարժ կը դառնար Հայոց Եկեղեցին տանող այս ճամբան:

Ուղին բոլորովին դատարկ էր ու ժողովուրդը մայթերուն վրայ անշարժացած, երբ «Հ.Մ.Ը.Մ.»ի սկաուտական նուագախումբը անկիւնը դառնալով իր զուգահեռական շարքերը զետեղեց պողոտայի առանցքին վրայ՝ զմայլելի ու աներեւոյթ վարպետութեամբ մը:

Երկար ատենէ ի վեր բրինձ ու շաքարը չէին տեղացած նուագող սկաուտներու գլխուն՝ յարակից բնակարաններու պատշգամներէն ու պատուհաններէն: Տօնական օրերու դրօշակները, գաղակական խաղերու ճերմակ աղաւնիները ուրախ ու երանելի յիշատակներու կը վերածուէին յուղարկաւորներու ամէն նոր թափօրի հետ:

Եղբայր Յակոբ, տօնական օրերու ամէնէն ոգեւորիչ նուագով նոյնիսկ, միշտ պրկուած ու խոժոռադէմ եղած էր նուագախումբէն մէկ քանի քայլ առաջ՝ չափի գաւազանը ձեռքին: Աչքառու էր ան տարիներու միօրինակութիւնը կրող իր երկար տարազով, բայց այսօր երկաթեայ կարգապահութեան տակ թաքնուած աւելի հաղուագիւտ տկարութեան մը կը մատնէին իր ուռած ու կարմրած աչքերը:

Նուագող սկաուտներուն դէմքերն ալ արտայայտութենէ բոլորովին զուրկ մընացած էին հակառակ իրենց երաժշտութեան սեղմած անսովոր ալեկոծումին: Թերեւս կ'անցնէին առանց ներկայ ըլլալու, թմբուկներու ու փողերու եղերական երաժշտութեամբ կախարդական կամուրջ մը հաստատելով երկու աշխարհներու միջեւ:

Մեծ թմբուկը, ծնծղաներու ընկերակցութեամբ, ճակատագրական իր հարուածը կուտար պարբերաբար, միւս թըմբուկներուն արագ ու վճռական պատասխանները հրաւիրելով:

Ի վերջոյ փողերն էին որ երաժշտութեան ու յուղարկաւորներու թափօրին հոսանքը կ'օրօրէին մայթերուն վրայ խըռնուած դիտողներու աչքերուն առջեւ: Ամէն չափի ու տեսակի էին անոնք, երբեմն հին ու ծամռած մետաղով, որ հալած ու մաշած կ'ըլլար զինք մաքրող ու խնամող սկաուտին արագ ու բծախնդիր շփումներուն տակ:

Թաղի մանուկները անփոյթ եւ ուրախ իրենց կողմնակի ոտնատումը կը կատարէին, կը վազվզէին զիրար կը հալածէին թափօրի երկայնքին, պահ մը խմբուելով քահանաներուն կից, երբեմն Իշխանի մեծադիր նկարը կրող երկու սկաուտներուն մօտ, բայց առաւելաբար դագաղի ու ծաղկեպսակներու կառքը քաշող սեւազգեստ ձիերուն կողմը, որոնց ասեղնագործուած ծածկոցները, տարօրինակ գլխանոցներն ու աչքերու բացուածքները խորհրդաւոր ու չնաշխարհիկ նկարագիր մը կուտային թաղման այս արարողութեան:

Ցած ու լայնանիստ կամարներու տակէն անցնելով յուղարկաւորներու թափօրը վերագտաւ իր տարտղնուած մարմինը՝ եկեղեցւոյ մայր դռնէն մուտք գործելէ առաջ: Մեծ զանգակը պարբերաբար կը ղօղանջէր մինչ թափօրին մարմինը կը շարունակէր սահիլ մեծ դռնէն ներս:

Դպրաց դասին մէջ, Շուշիկին հօրը կից, մօրուաւոր ու փաթթոցաւոր «այաթօլլա» մը Պետութեան մռայլ մասնակցութիւնը կը ջանար բերել հայութեան այս նոր սուգին. Նստած էր ան գլխիկոր, խոժոռ դէմքով, անգամ մը եւս ստորադաս ու հարկատու, մտքին խորքը փնտռելով գաղտնիքը այս աննշան ժողովուրդին, որ Թեհրանի ու Թաւրիզի պազարներուն մէջ հակառակորդները տապալելէ ու տիրապետելէ ետք, նահատակութեան դաշտին վրայ ալ հզօր ու պատկառելի մրցակից մը կը դառնար:

**

Բանակատեղիի վրաններէն քիչ մը անդին, ուր չոր աւազի ու պատահական ճահիճներու փոփոխական տիրապետութիւն մը կ'երկարի մինչեւ Պասրայի դռները, Պարսիկ գերիներու վերջին խումբը՝ ածիլուած գլուխներով ու բոպիկ ոտքերով տեղաւորուած էր գետինը՝ խելօք ու հընազանդ, անորոշ ճակատագրին սպասող անասուններու հօտի մը նման:

Գերիներուն ու իրենց վրայ հսկող երկու զինուորներուն երեւոյթին մէջ կատարեալ անտարբերութիւն կը տիրէր: Իրաքցի պահակները անփութօրէն իրենց ծխախոտը կը փչէին երբ սպայ մը մօտեցաւ անոնցմէ մէկուն, ականջին բաներ մը փսփսաց, յետոյ գերիներու խումբին ուղղուելով պոռաց:

— Քարիշա՛ ... Քարիշա՛ ...

Ուսերն ու թեւերը կաշկանդող վիրակապերու զօրութիւնը հազիւ յաղթահարելով, Գրիշա քաշուեցաւ աջ ձեռքը վեր բարձրացնել ինքնութիւնը յայտնելու համար:

— Քո՛ւմ, քո՛ւմ (ելի՛ր, ելի՛ր) բացագանչեց սպան բիրտ շեշտով մը ու իր դընդացիրի սուինով նշան ըրաւ Գրիշայի որ ճամբայ իյնայ՝ իր առջեւէն:

Գերիներու խումբը ետին ձգած, Գրիշա դժուարութեամբ կը նետէր իր բոպիկ ոտքերը խճախառն ու տաք աւազին վրայ, սուինի պարբերական մխումներուն պատճառաւ սուր ցաւին ալ դիմադրելով:

— Քեզ հիւանդանոց տեղաւորենք աւելի հանգիստ կ'ըլլաս, — ըսաւ սպան, երբ գերիներու խումբէն բաւական հեռացած էին արդէն:

— Ի՞նչ ...

— Ծօ՛ հեռու Հայերէ՛ն կը խօսիմ ... քեզ հիւանդանոց տեղաւորեմ հանգիստ կ'ըլլաս. Թերթ կայ, ուտելիքը լաւ ու տաք է, բայց «պլոնտ» նըրսերու ալ մի՛ սպասեր, — ըսաւ սպան լեցուն խնդուք մը արձակելով թաւ պեխերուն տակէն, — ինքզինքս ներկայացնեմ Վահան ... Պաղտատէն:

— Գրիշա ... Թեհրանէն ու պատասխանեց Գրիշա սրտէն դուրս յորդող հրճուանքով մը:

— Գիտեմ, գիտեմ ... նոր գերիներու անուանացանկին մէջ ամէնէն առաջ մերինները կը փնտռեմ. է՛հ քեզի հոգ պէտք է տանինք. վերջապէս այս մէկը դեռ շատ երկար պատերազմ է. ո՛վ գիտէ թերեւս ե՛ս ալ քու ձեռքդ իյնամ օր մը ..., — ըսաւ Վահան խնդալով սուինի քայլ մխտում մըն ալ տալով Գրիշայի մէջքին:

Վահան եւ Գրիշա կը շարունակէին յառաջանալ դէպի բանակավայր, պարբերաբար կարճ քրքիջներ արձակելով: Տաք ու խոնաւ օդին թանձրութիւնը ճեղքելով անակնկալ հով մը կուգար զիրենք պարուրել հեռաւոր մեղրածաղիկներու զով ու անոյշ բոյրերով...:

(Շար. Բ. եւ վերջ)

LE COIN DU JURISTE

LES PLUS VALUES IMMOBILIERES

A toute époque de l'année, il est nécessaire de savoir en quoi consiste le plus value immobilière.

Nous devons la distinguer des plus professionnelles, qui suivent un autre régime fiscal, il s'agit simplement de celles réalisées par les particuliers à l'occasion de la revente de bien immobiliers.

Personnes imposables : ce sont toutes les personnes physiques ou morales soumises à l'impôt sur le revenu. Sont donc exclues les sociétés soumises à l'impôt sur les sociétés.

Seules sont imposables, les plus values réalisées à l'occasion d'une vente, même si elle est faite à titre de rente viagère, d'une expropriation, d'un échange.

Les plus values provenant de donations ou de successions ne sont pas imposables.

Les biens imposables sont tous ceux concernant des biens immobiliers, que ce soit sous forme de Sociétés immobilières, ou sous forme d'appartements ou villas.

Les plus values ne s'appliquent que dans certains cas, il existe des exonérations qui sont les suivantes :

1° — Si l'immeuble constitue la résidence principale du vendeur, et qu'il l'occupe effectivement depuis au moins CINQ ans.

2° — S'il s'agit de la vente d'une résidence secondaire, plusieurs conditions sont nécessaires :

— Le vendeur ne doit pas être propriétaire de sa résidence principale

— Il doit s'agir de la première vente d'un logement depuis le 1er Janvier 1982.

— Et la vente doit porter sur un logement acquis ou achevé, depuis au moins 5 ans.

3° — Pour ce qui est de la vente d'une résidence principale, le délai de 5 ans peut être supprimé quand la vente a lieu soit pour des raisons familiales soit pour des raisons professionnelles.

4° — Autres exonérations :

— S'il s'agit d'un terrain, si on le possède depuis plus de 32 ans et pour une maison ou un appartement, si on le détient depuis plus de 22 ans.

5° — Autres opérations exonérées : Vente par des personnes dont le patrimoine ne dépasse pas 400.000 francs.

COMMENT SE CALCULE LA PLUS VALUE

En règle générale la plus value est constituée par la différence entre : le prix de vente et le prix d'achat ou de revient.

Le prix de revient se calcule en prenant les postes suivants :

Prix d'achat, frais d'achat (Evalués à 10%).

Ce prix d'achat est actualisé en prenant les coefficients d'érosion monétaire fixés par l'administration.

On fait ensuite la différence entre le prix de vente et ce prix de revient actualisé.

Le résultat obtenu constitue la plus value brute.

Cette plus value brute une fois déterminée, on lui applique un coefficient qui est de 5% par an à compter de la deuxième année, ce qui fait que pour un bien acquis en 1970, le coefficient sera 15 ans × 5% = 75%.

On diminuera donc la plus value brute de 75% et nous aurons la plus value nette.

A ce dernier chiffre on enlèvera encore:

— Soit 20.000 francs s'il s'agit de la première plus value.

— Soit 6.000 francs dans un autre cas.

Le résultat obtenu est alors à reporter dans la déclaration de revenus habituelle, et c'est simplement à ce stade que l'on pourra calculer l'impôt dont on est redevable.

Le coefficient de 5% ci-dessus sera ramené à 3,33% si le bien vendu est un terrain à bâtir.

Il y a lieu de préciser également qu'un bien acheté et revendu dans les deux ans, sauf s'il s'agit de l'habitation principale, ne subit aucune actualisation de sorte que l'impôt est alors très important.

En conséquence il est utile de savoir que la plus value immobilier n'est pas simplement la différence entre le prix de vente et le prix d'acquisition, mais que l'impôt résulte d'une multitude de calculs, permettant l'actualisation du prix d'achat.

Par ailleurs quand le bien provient de successions, les calculs sont parfois différents, en fonction de la date d'entrée dans le patrimoine. Il en est de même pour les donations.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire

Marseille

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կիրակի, Մայիս 31–ին, Փարիզի Ե. Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի կ'ունենար Մշակոյթի Տան կալան: Հաւանաբար այս կալա որակումը քիչ մը շատ էր ձեռնարկի մը համար, որ առաւելաբար ժողովրդական բնոյթ ունէր: Թէեւ ճիշդ է որ Թուականի փոփոխութիւնը (Մայիս 31, փոխանակ՝ 24–ի) պատճառ եղած էր, որ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը եւ Նայիրի պարախումբը, որոք աւելի փայլ մը պիտի տային հանդէսին, չկարենան մասնակցիլ եւ յայտագիրը նոյն որակը չունենայ: Սրահը լեցուն էր սակայն եւ ներկայ բազմութեան պարզած պատկերին ամէնէն յատկանշական կողմն էր բոլոր սերունդներու ներկայութիւնը, ամէնէն փոքր տարիքի մանուկներէն մինչեւ տարեցներ:

Յայտագիրը ներկայացուց Տիկին Թեքնէճեան, որ նախ բեմ հրաւիրեց Կապոյտ Խաչի Փարիզի եւ Արնուվիլի մանամեղերու դպրոցներուն աշակերտներն ու աշակերտուհիները իրենց հայկական պարերով: Այս առաջին մասին մէջ, կարելի եղաւ նաեւ տեսնել Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսի սկաուտներն երգման իրենց ալպաւորիչ արարողութեամբ եւ Քունկ – Ֆուի քանի մը տեսարաններ:

Յայտագրէ դուրս հաճելի անակնկալ մըն էր Եղսոյի երեւումը իր ջերմ ձայնով, որուն կ'ընկերանային Յովհաննէս, Արա եւ Ժիրայր: Ցաւալի էր որ խառն – գարուած միքրօն (բացատարար, պիտի չպատահի՞ օր մը որ հայկական հաւաքոյթներու միքրօները նախապէս փոր – ձուին) մնասեց երգչուհիին, զոր շատ աւելի մեծ հաճոյքով լսած էինք, անցեալ տարի:

Մօտ կէս ժամուան դադարէ մը ետք, բեմը կը գրաւէին Դիմակ Թատերախումբի անդամ – անդամուհիներ, որոնք ճիշդ ժամ մը յաջորդական տեսարաններ կը ներկայացնէին Յակոբ Պարոնեանի «Ատամնաբոյժ»էն: Ընդհանրապէս բաւական յաջող, եթէ նոյնիսկ բոլորին առողանութիւնը նոյն արդիւնքը չէր տար եւ սրահին խորը, միշտ լաւ չէր լսուեր բսուածը: Բեմադրութեան պատասխանատուն էր՝ Տիկին Յասմիկ Սիրմէլեան – Տէր – Մինասեան, որ ներկայացումէն առաջ, խիստ յանդիմանական ոճով մը կարդի հրաւիրեց ծնողքներ, որպէսզի զսպեն իրենց ազմկարար երախաները: Արդիւնք տուաւ:

Յայտագրի չգոյութիւնը պատճառ է որ չկարենանք տալ դեղարուեստական թէ թատերական բաժնին մասնակցողներու անունները:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԷՅՄԻՐԻՃ – ԵՐԵՒԱՆ զուգորդ քաղաքներու համաձայնութեան համար Միացեալ – Նահանգներ գացած Երեւանի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ քաղաքապետ Եդուարդ Աւագեանի, ընդունուած է Ուաշինկթընի Գոնկրէսին մէջ: Մայիս 13–ին տեղի ունեցած ընդունելութիւնը կազմակերպուած է ներկայացուցիչ Չարլզ Փաշայեանի կողմէ: Խօսք առնելով երեսփոխաններ յոյս յայտնած են, որ զուգորդ քաղաքներու ծրագիրը առիթ պիտի ընծայէ Երեւանի եւ Քէյմպրիճի միջեւ արժէքաւոր փոխա – նակումներու մշակութային, ակադեմական եւ գիտական մարզերէ ներս:

Հայրենի պատուիրակութեան մաս կազմող արուեստագէտներ համերգ մը տուած են: Մայիս 18–ի իրիկունը, Քէյմպրիճի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, զոր վարած է Քէյմպրիճի նախկին քաղաքապետ Ֆրէնք Տուհէյ: Խօսք առած են Մամբրէ Ս. քհնյ. Գուզուեան, Քէյմպրիճի քաղաքապետ Սուլիվըն եւ Երեւանի քաղաքապետ Եդուարդ Աւագեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են հայրենի հիւր արուեստագէտներ եւ «Երեւան» երգչա – խումբը, ղեկավարութեամբ Օշական Վրդ. Մինասեանի:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին մէջ, Մայիս 17–ին, պատարագի աւարտին իր տուած քարոզին մէջ Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան, յայտնած է. – «Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին հետ հեռաձայնային հաղորդակցութենէ մը ուրախութեամբ իմացանք, թէ տարիներու աշխատանքներէ ետք հայրենի կառավարութիւնը թոյլատրած է վերանորոգել ու հաւատացեալ ժողովուրդին տրամադ – րութեան տակ դնել Հայաստանի Հոկտեմբերեանի շրջանի, Մեղրիի, Գորիսի եւ Ղափանի եկեղեցիները»:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գերագոյն Ատեանը, Մայիս 4 Թուակիր նամակով մը, ուղղուած Համբիկ Սասունեանի, յայտնած է թէ կը մերժէ զբաղիլ իր հարցով: Չարլզ Սեւիլա, Համբիկի պաշտպան փաստաբանը, Սասունեանի ուղղըւած իր նամակով նշած է, թէ Գերագոյն Ատեանի կեցուածքը ակնկալելի էր, այսուհանդերձ, նուազագոյն կարելիութիւնն իսկ չփախցնելու համար այդ դիմումը պէտք էր որ կատարուէր:

Սասունեանի Պաշտպան Յանձնախումբը հանդիպում մը ունեցած է փաստաբան Սեւիլայի հետ, որ առաջարկած է վճռաբեկման դիմում ներկայացնել Դաշնակցային Շրջանային Ատեանին, յայտնելով թէ այդ Ատեանէն մէկ դատաւորի նպաստաւոր կարծիքը բաւարար կ'ըլլայ, որ պատիժի թեթեւացում ապահովուի:

ՄԻՇԻԿԸՆԻ համալսարանը մէկ միլիոն տոլարի նուէր մը ստացած է Ալեք և Մարի Մանուկեան հիմնարկութենէն՝ հայագիտական երկրորդ ամպիոն մը հիմնելու նպատակով: 1981–ին Պ. Մանուկեան համալսարանին մէջ հաստատած էր արդի Հայոց պատմութեան ամպիոն մը, որուն դասախօս նշանակուած էր Փրոֆ. Ռոնըլտ Գրիգոր Սիւնի: Երկրորդ ամպիոնը սահմանուած է արդի հայ գրականութեան եւ հայ լեզուին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 17–ին, տօնուած է Խաւենդլներու Օրը: Ներկայ եղած են «Մարմարա»ի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեան, Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Հերմինէ Գալուստեան եւ մօտ 400 հոգի: Բացումը կատարած է Տիկին Մելինէ Արսէվէր: Խօսք առած են Սրբուհի Մառք (Նիւ – Եորքէն), Էլտա Ագգիպրիթեան, Նուրհան Ուզունեան եւ Հերմինէ Գալուստեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Բարթող քահանայ Խըրքաճեան:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեան, Մայիս 5–ին, Սաքրամէնթոյի նահանգապետական շէնքին մէջ ընդունած է այցելութիւնը հայկական ազգային «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս», «Ֆերահեան», «Մեսրոպեան», «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան» եւ Ֆրեզնոյի հայկական համագաղութային վարժարաններու աշակերտներէն բաղկացած պատուիրակութեան մը: Ճորճ Տէօքմէճեան ողջոյնի խօսք արտասանած է, որմէ ետք աշակերտները եւ անոնց ընկերակցող ուսուցիչները այցելած են նահանգապետարանի զանազան բաժինները:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Մայիս 20–ին, իր մահկանացուն կնքած է Վարդիվառ Հօրիկեան, որ աւելի քան յիսնամեակ մը նուիրուած է գաղութին, Հ.Բ.Ը.Մ.ին եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան:

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ, Մայիս 3–ին, Եկեղեցական Տիկնանց Վարչութեան կազմակերպած ճաշով մը նշուած է Արժանթինի Հայոց Թեմի առաջնորդ Տաթեւ եպիսկ. Ղարիպեանի ծննդեան 50ամեակը: Խօսք առած են Հ.Բ.Ը.Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի ատենապետ Խուան Նուրիխան, Գաղութային Վարչութեան նախագահ Փանոսեան, Աւետիս քհնյ. Թորոսեան, հուսկ՝ Տաթեւ եպիսկոպոս:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ հաստատուած «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան մամլոյ մրցանակ»ի Յանձնախումբը 1987–ի մրցանակը շնորհած է անգլիագիր երկու արժանաւորներու՝ Արմինէ Տիգրանեանի, իր յիսնամեայ լրագրական վաստակին համար, եւ Արայ Գալայճեանի, որպէս «Արմինըըն Միրըր Սփէքթէյթըր» շաբաթաթերթի խմբագիր: Ծանօթ է, որ անցեալ տարի հայագիր լրագրողներու անդրանիկ մրցանակը շնորհուած էր «Մարմարա»ի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանի:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Շերաթոն պանդոկին մէջ, Մայիս 16–ին, տեղի ունեցած է «Տեփորթիվօ Արմենիօ»ի պարահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ «Տեփորթիվօ Արմենիօ»ի: Ներկայ եղած են հազար հոգի, տօնելու համար ոտնագնդակի հայկական խումբին բարձրագոյն դասակարգ բարձրացումը: Հանդէս եկած է երգիչ Վաչէ «Միացեալ Նահանգներէն»):

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՇԸ

Տարեկան ճաշ մը որ անգամ մըն ալ աւանդական ժողովրդականութեամբ եւ խանդավառութեամբ անցաւ Մայիս 24, Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակոյթի սրահը:

Օրուան նախագահ՝ Յ. Վէզիրեանի բացման խօսքերէն վերջ Կարպիս Սարաֆեան պատմեց Հայաստան այցելութեան առթիւ սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի ղեկավարնե – րուն հետ հանդիպումը, ապա՝ Նոր – Կեսարիոյ մէջ կատարուած աշխատանքներու կարգին յիշեց նոր գործատան մը շինութիւնը:

Միեւնոյն առեն յիշեց նաեւ ծերունազարդ Միհրան Եփրեմեանի 90–ամեակն եւ Յ. Վէզիրեանի 85–ամեակը քաջառողջութեան մաղթանքներով:

Իսկ՝ Մ. Կիւլպէնկեան եւ Բ. Հայպէշ – եանը ելոյթներ ունեցան Ագ – Տաղ Չաթի հերոսամարտին անտեսուած տարեդարձը ոգեկոչելով: Միհրան Էյմաեան, Բիւզանդ Ֆընտըգեան, Սիլվէն Գէօրօղլուեան, Ալեքսանեան, Ն. Ադամեան, փոքրիկն Մարի Հէքիմեան եւ Հոփսիմէ Վէզիրեան իրենց անզուգական երգերով եւ արտասանութիւններով խանդավառութիւնը գագաթնակէտին հասցուցին:

Ճաշը վերջ գտաւ Մ. Կիւլպէնկեանի փակման խօսքերով եւ ներկաները մեկնեցան գոհ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՑՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Անգամ մը նոյնիսկ կրցանք մտնել կեդրոնական բակը: Դասարաններու պատուհաններուն առջեւ, գլուխնիս ապակիին փակցուցած մեր ձեռքերը պահպանակ ըրած, կրցանք տեսնել տեսական ուսուցման յատկացուած մեծ ամփիթատրոնները: Գործնական աշխատանքներու համար, գործատան բարձր ծխնելոյզի մը շուրջ տեղաւորուած էին զարրնոցը, ձուլարանը, տաղձագործութեան, մեքենագործու – թեան եւ ելեկտրական հսկայ աշխատանոցներ ու ուսումնասիրութեանց գրասենեակները:

Ամէնքս ալ հմայուած ինծի սպասող մեծ արկածախնդրութենէն, կը վերադառնայինք Բուր Միրապօ, վերադառնալու համար յուսահատեցնող դանդաղութեամբ այն հանրակառքը, որ երկու ժամուան ուղեւորութեամբ մը մեզ Մարսէյլ կ'առաջնորդէր:

– 49 –

Աննա մօրաքրոջս ըսած էի, «միայն մէկ ճամպրուկ»:

Հագուստ կապուստի ամէն օր բարձրացող դէզին առջեւ նոյնիսկ սպառնացած էի.

– Ուշադրութի՛ւն. երկու ճամպրուկէն սկսեալ, ըստ բախտի միայն մէկը կ'առնեմ ու կ'երթամ:

Գլուխը հակած էր ան, որպէս հպատակութեան նշան ապագայ դիտնականի հեղինակութեանս, սակայն իր աչքերը կը չարճճէին պարունակութիւնը, զոր անհրաժեշտ կը նկատէր ինծի համար, եւ պարունակողը՝ որ կեղծ կաշիէ մեր ունեցած ամէնէն մեծ պայուսակն էր: Բացայայտ էր անշուշտ, որ բառը իրեն պարտադրուած պահպանակին մէջ պիտի չմնար:

Այնքան սաղրանքներ հնարած էր գաղտնի խորհրդակցութիւններու ընթացքին, որ ի վերջոյ առանց որ լուր ունենամ խաւաքարտէ կմախքով մը, կերպասապատ ճամպրուկ մը գնած էին, որ փոքրի պէս կ'ուռէր. – իրապէս կը կրկնապատկէր սովորական ճամպրուկի մը ծաւալը:

Ջայն առաջին անգամ դրան սեմին վրայ տեսայ մեկնումի պահուս. հսկայափոր, ծայրէ ծայր լեցուն, երբ ուզեցի վերցնել, կարծես գետին պիտի զամէր զիս: Երկրորդ փորձիս սկսան կարերը ճարճատիլ:

Աննա մօրաքոյրս իր խուսափող, բայց նայուածքով ու «ամէն ինչ լաւագոյնս ու իմ բարիքիս համար ըրած ըլլալու» հովերով զայրոյթիս պոռթկումին կը սպասէր: Հայրս կանխեց անխուսութիւնը, զոր գործելու վրայ էի.

– Իրաւ, քիչ մը ծանր է: Սակայն հոգ չէ, ես մինչեւ դպրոց պիտի ընկերանամ քեզի:

– Աւելս պատճառ մը չէ. բան մը երբ ծանր է, ծանր է ամէն մարդու համար ... յետոյ պիտի չձգեմ որ ճամպրուկս շալկես:

– Հանրակառքն է որ պիտի շալկէ:

– Լա՛ւ. հապա անկէ առաջ ու վերջը՞:

– Ոչինչ. քիչ մը երկուքս ալ կը կրենք փոխն ի փոխ:

Ինչո՞ւ պոռացած էի բաժանման այդ պահուն, երբ սիրտս պայթելու աստիճան կը տրոփէր:

Կարծեմ զսպելու համար էր ճարտարապէտի արցունքներս, որ կը մտածէի թէ պէտք չէ լայ: Եւ ծածկելու համար աչքերուս մէջ արդէն իսկ լճացող կաթիլներուն հօսքը, մօրս գիրկը կը նետուէի, գլուխս թաղելով անոր վիզի խոռոչին մէջ:

Գործով յորդուն այդ տան մէջ մեծ առիթներով միայն իրար կը համբուրէինք. ինչպէս՝ մեկնում մը, երկար բացակայութենէ ետք վերադարձ մը, տարեդարձիս կամ Ամանորի օրը:

Տակաւին չէինք իւրացուցած կրկնակի «պաչիկներ»ու արեւմտեան այն սովորութիւնը, որով համբոյրներ կը բաշխուէին օրն ի բուն իրարու քսուող այտերով, մինչ շրթունքները պարապութեան մէջ չոր ձայն մը միայն կ'արձակէին:

Կեանքի կարեւոր պահերուն սահմանուած հազուադէպ այս արարողութիւնը համբոյրը իրական դրկախառնումի մը կը վերածէր, ուր իւրաքանչիւրը կ'ըմբոշխնէր միւսին գորովը:

(Շար. 107)

(Շար. Ա. էջէն)

Քրիսթիան Տէր Ստեփանեան (էՍ – էՖ – Ա) եւ Արա Գրիգորեան (Սէ – Տէ – Սէ – Ա):

Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան արտայայտեց իր յուզումը ի տես հաւաքուած ժողովուրդին, ապա յիշեց Ֆրանքեւհայկական հին առնչութիւնը, ոգեկոչելով Ժօրէսը, Քլեմանսօն, Ա. Ֆրանսը եւ Ռ. Ռոլանը, ու շեշտեց թէ այսօր Եւրոպա մինակ է իր խղճին դիմաց: Անդրադարձաւ կորուած ճամբային, ՄԱԿ–ի ենթայանձնախումբի ճանաչում, Ժողովուրդներու Դատարան: Զծածկեց իր վրդովումը հանդէպ այն խաղերուն կամ յետքայլերուն, երբ ընտրութիւններով մարդիկը կը փոխուին, շեշտելով թէ կարելի չէ պատմութիւնը կրկին գրել ամէն օրէնսդիր ժողովի փոփոխութեան: Պատմեց թէ նոյն օրը տեսակցելու գացած էին մարդկային իրաւանց ենթանախարար՝ Մալհիւրէյի հետ եւ ընդունուած էին անոր դըրասենեակին պետին կողմէ, որ ըսած էր պարզապէս թէ արտայայտուելէ առաջ, պէտք է կարծիքն առնէ արտաքին նախարարութեան: Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան շնորհակալութեան խօսք ըրաւ Սապիի եւ Կլինի, ինչպէս նաեւ Վանտրմըլպրուքի, որ այլեւս բարեկամ մըն է, շեշտեց թէ իր այս ձեւին տակ տեղեկագիրը անընդունելի է: Դատապարտեց աչհարեկչութիւնը, մեծ սխալ է, աւելցնելով նոյնացնել հայ դատին հետ աչհարեկչութիւնը: Ըսաւ թէ ուժերու համեմատութիւնը խոհեմութիւն կը թելադրէ, բայց ամէն բան դեռ կարելի է: Ու ողջունելէ ետք Սէ – Տէ – Սէ – Ա–ի իրենց ընկերները, յայտնեց՝ անձնական նախաձեռնութեան որպէս հետեւանք, թէ Շառլ Ազնաւուր այս առընչութեամբ նամակ մը գրկած էր Եւրոպայի Խորհրդարանի ամէն մէկ անդամին. ու կարդաց պատճէնը: Ազնաւուր, յիշելով իր ծագումը կոչ կ'ընէ որ ընդունուի ցեղասպանութիւնը:

Վերջին խօսողն էր Արա Գրիգորեան, յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին: Յիշելէ ետք 1985 Հոկ. 15–ի յաջողութիւնը, երբ կ'ընդունուէր Ուիթէքըրի բանաձեւը ՄԱԿ–ի ենթայանձնախումբին կողմէ, կը յայտնէր մտահոգութիւնը, բայց նաեւ յոյսը որոնք կան այսօր: Կ'ըսէր թէ այլեւս Հայերը յոգնած են պարտաւորութիւնն ունենալէ որ փաստեր, նորէն փաստեր, կրկին փաստեր բերեն հաստատելու համար իրենց ցեղասպանութիւնը: Դատապարտելէ ետք կոյր աչհարեկչութիւնը, պատմական ակնարկ մը կը նետէր հայ դատի կորած ճամբուն Սան Ստեֆանոյէն Լօզան ու այն խաղերուն որոնց ենթարկուած էր: Բայց, Հայերը միշտ հաւատացած են Եւրոպայի եւ այսօր Եւրոպայի 12–երը իրենց առջեւ ունին պատմական կարելիութիւն մը: Կը յիշէր Վազգէն եւ Գարեգին կաթողիկոսներու դիմումները ու համայն հայ ժողովուրդին ձայնը, որ առանց մէկ իսկ սըխալ ձայնանիշի կը բարձրանայ նման կոմիտասի մեղեդիի մը: «Կեցցէ՛ Հայաստանը, ու կանխահասօրէն եւ յոյսով՝ կեցցէ՛ եւրոպական Խորհրդարանը», կ'եզրակացնէր Արա Գրիգորեան:

**

Ինչպէս ըսինք սկիզբէն, լաւ կազմակերպուած որակաւոր ձեռնարկ մը, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր, կէս գիշերին, ներկաներուն, այսինքն՝ Հայերուն: Անկասկած, նման ձեռնարկ մը կրնար շատ աւելի դրական –այսինքն հայկականէն անդին – հետեւանք ունենալ, եթէ կարենայինք յաջողիլ որ մեզմով բարեհաճին հետաքրքրուիլ մեդիաները: Այսինքն Ուրբաթ օրուան ձայն – հեռատեսիլ թէ գրաւոր մամուլ գոնէ արձագանգէին այս հանրաժողովին: Այս առընչութեամբ յիշենք որ նոյն առտուն, կազմակերպիչ երկու յանձնախումբերը մամուլի ասուլիս մը տուած էին եւ օրերու հետապնդումներէ ու յարատեւ աշխատանքէ ետք ԵՐԵՔ լրագրող ներկայ եղած էին ու Ուրբաթ առտու ալ ԵՐԿՈՒ օրաթերթ կ'արձագանգէին, մէկը՝ Լիպերասիոն՝ 1/3 էջ, միւսը՝ Քօթիտիէն 17 տող: Առաջինը, որ իր թղթակցութիւնը կը խորագրէր՝ «Le Parlement européen au chevet des morts d'Arménie», կ'ըսէր թէ Միշէլ Մարեան (էՍ – էՖ – Ա) եւ Միհրան Անթապլեան (Սէ – Տէ – Սէ – Ա) մամուլի ասուլիսով մը պարզած էին Յունիս 18–ին ծեծուելիք հարցին տարողութիւնը: Անոնք բացատրած էին թէ պատրաստուած բանաձեւը Պիզատոսի ընագիր մըն էր որ չակերտներու մէջ կը ձըգէր ցեղասպանութիւնը:

✕ Կոչ եւ հրաւէր եղաւ նաեւ որ Հայերը խուռներամ Սթրազպուրկ փութան Յունիս 18–ին, ժամը 14–ին:

Ա. Մ.

ՅԱՐԳԱՆՔ «ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ»ՈՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը եւ Փարիզի «Նազարբէկ» երիտասարդական մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի, Ալֆորվիլի եւ Իսիի Հայոց Եկեղեցիներուն մէջ 1915 Յունիս 15–ին Պոլսոյ «Պայազիտ» հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հընչակեան անմահ հերոսներուն յիշատակին:

Նոյն օրը ժամը 13·30–ին, հոգեճաշ:

CAPPADOCE -

Quai Blanqui — Alfortville

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժէռմէն Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը խորին յարգանքով բաժնուած անդամուհիներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յունիս 21, Թայիս Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ղազար Նովոյեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիգրան Զէքեանի յիշատակին:

NIGOGHOS SARAFIAN

«Le Bois de Vincennes»

Samedi 13 Juin, Paris, 15h précises

— Serge Avédikian, récitant. Débat en présence traductrice, Anahid Drézian — par la revue GAM et l'ass. Créations Contemporaines Arméninnes.

Renseignements et réservations :
46 - 33 - 97 - 84 (en soirée)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունիս 17, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

Nœud d'Or

Restauration et Entretien de Tapis Anciens

ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ
ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՀԱՍՑԷ ՄԸ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ
ԵՆԹԱՐԿԵՑԷՔ
ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐԸ
REMETTEZ
VOS TAPIS
A NEUF

A. BAJAKJIAN (Յ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ)
24, rue Saint-Lazare — 2e cour à gauche
75009 PARIS — Tél. : 42. 81. 33. 21

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du 1er au 14 AOUT — Du 05 au 18 SEPTEMBRE
Du 03 au 16 OCTOBRE
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du 22 AOUT au 04 SEPTEMBRE
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ECOLE ARMENIENNE
DE BAGNEUX -CACHAN

gala annuel

Dimanche 14 Juin à 14h30
Théâtre Victor - Hugo
14, ave. Victor - Hugo — *Bagneux*
Partie artistique
avec le concours des élèves
de l'Ecole arménienne
☐ *Gérard Kasparian* (piano)
interprète Chopin, Babadjanian, Komitas.
☐ *La Chorale de Fericur* (d'Issy-les-Mlnx.)
dirigée par Stepan Yorgandjian
☐ *La Troupe de Danse Artamar*

Transport : autobus 188A - Pte. d'Orléans
arrêt Jean Marin - Naudin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE DE L'ECOLE HEBDOMADAIRE

Samedi 13 Juin à 15 heures
(*Partie artistique, remise de diplômes, gouter, ... Boum enfantine*)
M.C.A.
17, rue Bleue
75009 Paris — *Venez nombreux* —

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ–Ի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Կազմակերպութեամբ՝
Ծնողական Մարմնի եւ Ուսուցչական կազմի: Ելոյթ կ'ունենան աւելի քան 100 աշակերտ – աշակերտուհիներ, երգ ու պարով, արտասանութեամբ ու ողերձով՝

Փառք մեր մեծ նախնիներուն
Թատերական բեմադրութեամբ:
Կիրակի օր, Յունիս 7–ին, ժամը 15–ին
Իսի քաղաքի Օտիթօրիոմի մէջ, 11-13 rue Sabino :
Մուտքը ազատ է:

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Հելէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը:

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin
une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՓԱՐԻԶ

Բանախօսական երեկոյթ

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, Ուրբաթ, Յունիս 12, ժամը 20·15–ին Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Կը բանախօսէ հայրենի անուանի գրող՝

ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝

Ա.– Հայոց Տան վերաբացումը Մոսկուայի մէջ:

Բ. – Հայկական Ս. Ս. Հ. Գիտութիւններու Ակադեմիայի առաջին նախագահ՝ Յովսէփ Օրբէլիի կեանքը եւ գործը:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
7
DIMANCHE
7 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 117

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.503 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.503

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ ԱՆԳՈՐԾ

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Եղիա Տէմիրճիպաշեան ոչինչ խնայած է ինքն իրեն՝ անհետ սրբուելու համար հայ գրականութենէն: Համարձակած է — դառնալ նախ՝ հանրածանօթ «Ջղագար» մը, որ պոլսահայ մամուլին էջերը կը լեցնէ իր հիւանդութեան վերլուծումով, իր անզօր բացութեամբ կը չինեցնէ ամօթխած ընթերցողը.

— 1870էն 1908, Դուրեանէն Մեծարենց երկարաձգուող ժամանակաշրջանին չի դադրիր սպառարկելէ հանդէսներուն (իր «Երկրագունտ»ին ու «Գրական իմաստասիրական շարժում»ին) շաբաթաթերթերուն ու օրաթերթերուն («Արեւելք», «Ծաղիկ» ու «Մասիս»), երբեմն քանի մը տեսակ գրութեամբ, բայց միայն... իր առեղծուածնութիւնները կ'ամփոփէ վեցեակ մը փոքրիկ պռոշիկներու մէջ.

— կը բազմապատկէ կեղծանունները թիւը, որոնց եւոն չի՛ ալ պահուըտիր. Աստոմ, Գրասէր Աստմ, Նուրանիա, Մելանիա, Թեւանիօ, Ա. Ազատախոհեան, Շարժեանց, Ճին Ցակոր, Հուր Հայրան, Մոնացն, Մշակ, եւայլն...:

Հայ գրականութեան մէջ, ուր «ենթակայականը» այնքան ճրխօրէն հերքուած է յանուն օգտաշատին ու «ազգայինին», ուր գրական գործի պաշտամունքը կ'արգիլէ որ անոր բացակայութիւնը դառնայ խնդրոյ առարկայ, ուր Փանթէզի, Հեղնանք, քմայք, ազատութիւն, խաղ կամ պրօանք դատապարտուած են ի սկզբանէ իբրեւ անլրջութիւն, յանուն Լուրջին, Վաւերականին, Ապրուածին, Հայ գրականութեան մէջ՝ կ'ըսեմ Եղիա (կը սղեմ մականունը, առանց յաւելեալ ու անկարելի մտերմութիւն մը ստեղծելու պատրանքին, Եղիա անմատչելի է ընդմիշտ), վտանգաւոր օրիժինալ մըն է, «փախուկ» մը, որմէ հարկ է զգուշանալ ու զգուշացնել մեր պատուական հայորդիները: Վերջ ի վերջոյ հիւանդ մը չէ՞:

Անկասկած: Բայց արուեստագէտ «հիւանդ» մը արուեստագէ՛տ մըն է ամէնէն առաջ եւ յետնօրէն բժշկագիտական ու հոգեվերլուծաբանական պարագայ մը: Իսկ Եղիա, ըսեմ սկիզբէն, շատ մեծ գրագէտ մըն է եւ նոյնքան ալ մեծ ոճի վարպետ մը. հիւանդութիւնը՝ ջղագարութիւնը, ցաւագարութիւնը կամ խենթութիւնը, կը դառնայ արուեստը սնուցանող ու զայն կենդանի պահող յարատեւ աղբակ մը:

«Ե Ր Կ Ե Ր Ը»

Եղիա, ըսի, հրատարակած է վեցեակ մը հատորիկներ, որոնք բոլորն ալ կը կրեն պարագայականին կնիքը. Շահնապարեանի մը խոհին պարզ քննութիւնը (1870), գոյգ Փիլիսոփայական Բառարաններ (1879), Նոր Կեանք (1879), Կրթական խնդրոյն վրայ Թուղթ առ Պատրիարքն Հայոց (1880), Շրջագայութիւն մը իմ քաղիս մէջ (1886), Աւելին եառը (1890), Տարբեր պատմութեան իմաստասիրութեան (1891): Ասոնք առեղծուածներ են, ընդլայնուած յօդուածներ կամ ուսումնական նպատակներու համար գրուած էջեր, որոնք կը գրուին կա՛մ որովհետեւ մամուլը ամբողջութեամբ փակ է Եղիայի առջեւ, կամ ալ որովհետեւ անոնց հեղինակը նիւթական սպառումներ ունի: Պարագայական իրենց հրատարակութեամբ՝ անոնք ե՛ն ալ իրենց «բովանդակութեամբ», եթէ բացառեմ Շրջագայութիւն մըն, ուր Շարժեանց — Եղիայի արձակը կը դեգերի Պէշիկթաշի շուրջ: Եղիա կը խօսի օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ. լեզուական հարց, կրթական հարց, եւայլն:

Եղիայի ընդարձակ արտադրութիւնը կը գտնուի իր ստեղծումը եղող «Գրական իմաստասիրական շարժում» (1883 – 88) եւ մասամբ «Երկրագունտ» (նոյն տարիներ) հանդէսներուն մէջ, ուր Եղիա ներկայ է իր կեղծանուններով: Նուրանիա, Մելանիա, Թեւանիօ, Գրասէր Աստմ, Ե. կը ստորագրեն փոխն ի փոխ խմբագրական, յօդուած, նորավէպ, վիպակ, քերթուած, օրագիր, նշմար, քրոնիկ, եւայլն: Եղիա մինակը ամբողջ խմբագրութեան մը գործը կ'ընէ: Այստեղ է, որ կը սկսին տպուիլ Աղջկան մը օրագիրը (1885 – 89), Կատուի մը յիշատակարանը (1887 – 90) եւ Եղիայէն ծանօթ քերթուածներ ինչպէս «Անգեղն երգ»ը, ինչպէս տասնեակներով վերլուծական էջեր, որոնք անուն չունին ու չեն կրնար զետեղուիլ գրական սեռի մը սահմաններուն մէջ:

Երբ Ռ. Պէրպէրեան, Յ. Սէթեան, Ա. Փանոսեան հատորներ կը հրատարակեն, Եղիա այնքան մօտիկ տպագրութեան մեքենային, ո՛չ մէկ «գեղարուեստական» հատոր կը տպէ. ո՛չ քերթուածներու, ո՛չ արձակի: Որով իրեն անունով հրատարակուող «Երկեր»ը խորթ զաւակներ են կարելի է ըսել, կամ որդեգիրներ, պարականոն հրատարակութիւններ, որոնք կը կրեն կազմողի եւ ընտրողի ճաշակին կնիքը:

Մինչեւ յամին Տեառն 1986 Եղիայի անունով հրատարակուած էր մէկ հատոր, ան ալ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ» մատենաշարով, խորագրուած՝ Արձակ էջեր, Նամակներ, Քերթուածներ (Փարիզ, 1955): Բաւական լրջութեամբ եղած հատընտիր մըն է ասիկա, ուր չորս տարբեր գլուխներու մէջ զետեղուած են Եղիայի գրութիւնները եւ դասաւորուած ժամանակագրական կարգով. կազմողները յիշատակած են անոնց հրատարակութեան տարին ու տեղը: Դժբախտաբար զանց առնուած է վիպային արտադրութիւնը ամբողջութեամբ:

Եւ հիմա՝ Եղիայի «Երկեր»ը, որ կու գայ Երեւանէն (1): Իր ծաւալով ու ընդգրկած նիւթով համեմատաբար աւելի ընդարձակ է քան փարիզեան հրատարակութիւնը: Այս վերջի՛նն է սակայն մեկնակէտը, իր բացորոշ վրիպակներով (2): «Երկեր»ը կը խմբէ գրեթէ բոլոր արդէն ծանօթ քերթուածները, մի քանի արժէքաւոր յաւելումով. արձակի բաժնին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կու տան Եղիայէ եօթը նորավէպ, «Հրահանգիչ խօսակցութիւնք» երկխօսական էջերը եւ ամբողջ «Տարբերք պատմութեան իմաստասիրութեան»ը, առանց մոռնալու «Բարեշրջութիւն գեղեցկին» գեղագիտական էջը (1901): Ինչպէս յառաջաբանին մէջ Ս. Թոփչեան կը թելադրէ՝ հրատարակութիւնը կը ձգտի նկատի ունենալ թէ՛ արուեստագէտը, թէ ալ տեսաբանը, «փիլիսոփան» ու «դեղագէտը»: Պէտք է ըսել, որ տեսաբանը քիչ անգամ ներկայ էր փարիզեան հրատարակութեան մէջ, եւ ասիկա անկասկած շահ մըն է եւ հատորին բերումներէն մին: Այսուհետեւ՝ «Երկեր»ուն մէջ զեղչուած է կրօնական հարցերու վերաբերող Եղիայի խիկալէս գեղարուեստական արձակը. «Եկեղեցին ամէնուսն է», «Ի՞նչու ժամ չենք երթար», «Հիներուն ու նորերուն բարեպաշտութիւնը»:

«Երկեր»ը կը կազմէ նոր հատընտիր մը: Ձեմ գիտեր ո՞ր դարուն պիտի ունենանք ամբողջական աշխատանք մը, որ իր մէջ ամփոփէ Եղիայի օրագրական արտադրութիւնը: Աղջկան մը օրագիրը, Կատուի մը յիշատակարանը, Դարանորդ օրագիրը ընդարձակ ծաւալի հատորներ կրնան կազմել, որոնց խորքին ու տարողութեան մասին, այսօր, ո՛չ մէկ յստակ պատկերացում կրնանք ունենալ, տրուած ըլլալով որ ամբողջութիւնը կը վրիպի ամէնէն ջանասէր ու պրպտող ընթերցողէն: Եւ կան տակաւին Եղիայի հոյակապ «արձակ քերթուածները» (Ծաղիկ, 1894), գեղարուեստական արձակները, ուր կը փայլի ո՛չ միայն ոճը, այլեւ երեւակայութիւնը, դիտելու, տեսնելու եւ մտատեսածը գրելո՛ւ կարողութիւնը (3):

«Հ Ի Ւ Ա Ն Դ Ը»

Բոլոր անոնք որոնք գրած են Եղիայի մասին անվրիպելի դրդումով մը կ'անդրադառնան անոր «հիւանդութեան»: Օշական, Ֆէնէրճեան – Պետրոսեան (4), Զօհրապ, Տ. Կամսարական կամ Զիֆթէ-Սարաֆ, յաճախ մեծ համակրութիւն մը տածող դէպի Եղիան, ուղղակիօրէն կ'անդրադառնան այս «հիւանդութեան». կեդրոնացման պակաս, նիւթէ նիւթ սաւառնում, գործ մը սկսիլ ու չկարենալ աւարտել, ինքնախօսութիւն, կամ հալածախտ, եւայլն, եւայլն: Իրենց աշխատութեան մէջ, Ֆէնէրճեան – Պետրոսեան, որոնք անշուշտ բժշկական ո՛չ մէկ պատրաստութիւն ունին, ոչ ալ ունին անհրաժեշտ հրջահայեցութիւնը, Եղիան կը դասեն հալածախտի կալուածին մէջ. չե՛ն վարանիր ընդարձակ մէջբերում մը ընելէ ժամանակին ծանօթ հոգեբոյժէ մը եւ կ'ըսեն, թէ աւելցնելիք ոչինչ ունին. «Անիկա (Եղիա) անցած է նկարագրուած բոլոր հանգրուաններէն եւ երեւան եկած են իր մօտ նոյն ախտաբանական երեւոյթները» (5): Եթէ Եղիայի իսկ բժիշկն ըլլար նման յայտարարութիւն ընողը, կրնայինք որոշ չափով հասկնալ, կենսագրողը ինք մեզմէ ոչինչ աւելի գիտէ, եթէ ոչ ունի ականջին, այդ 1920ական թուականին Պոլիս շրջող առասպելը: Նպատակս չէ հերքել Եղիայի «հիւանդութիւնը»: Պարզապէս ընդունելի չէ այն փոյթը, որով կը զանցուի «հիւանդին» արտադրութիւնը, մանաւանդ այն բոլորը որ կը վերաբերին «հիւանդութեան» իսկ: Կրնայ «բժիշկը» արտօնել ինքն իրեն անջատելու առո՛ղջը անառողջէն, բնակա՛նը անբնականէն, որ գրականին մէջ կը համապատասխանէ յաջողին ու ձախողին, դրամօլութեան ու ներշնչումին: «Հիւանդութիւն»ը հեղինակի մը կեանքին մէջ եղող փաստօրէն այն տուեալն է, որուն կը կառչի քննադատը, ապացուցանելու համար գրողին թուլութի՛ւնները:

Շահեկան չէ՞ գիտնալ, թէ Եղիա, ի՛նչ, ի՞նչ կը գրէ: Բայց Եղիա իր «հիւանդութիւնը» նոյնքան լաւ կը ճանչնայ որքան իր դատաւոր–քննադատ–բժիշկը: Ճանչնալ չի նշանակեր «բժշկուիլ», այլ պարզապէս ախտին հետ, թերեւս անոր մէջ ու անոր շնորհիւ ապրիլ, անոր հետ հաշտութեան եզր մը գտնել: Անկէ դուրս՝ ոչ ոք ստուգապէս գիտէ թէ ի՞նչ է խենթութիւնը:

Եղիա չի վարանիր «խենթութիւնը» ըստանձնելէ, իր կեանքը վտանգող խաղարկութեամբ մը: Բացառիկ հիւմուրով մը կը գրէ «Նուագահանդէս» արձակին մէջ (ամբողջ գրութիւնը կը կրէ նոյն շեշտը. Եղիա «գիւցազներգ» կը կոչէ գրութիւնը, որուն առաջին երգը «պարապ պիտի ըլլայ» կ'ըսէ...). «Եւ ես, որ կերպիւ

●►

Ստորեւ տպուած քերթուածը կը թուի անտիպ էջ մը Եղիա Տէմիրճիպաշեանի ժառանգութենէն: Անոր մէկ արտագրութիւնը գտնուած է բանաստեղծ Բ. Թօփալեանի արխիւին մէջ, Փարիզ: Յայտնի չէ, թէ ո՞ւրկէ արտագրած է «Անդաստան»ի խմբագիրը, որ զայն հաւանաբար իր տրամադրութեան տակ ունէր հանդէսին մէջ տպելու համար: Քերթուածը սակայն չէ հրատարակուած այնտեղ. բացակայ է Արձակ էջեր, նամակներ, քերթուածներ փարիզեան հաւաքածոյէն, ինչպէս Երեւանի Երկերէն: Մեր պրպտումները արեւմտահայ մամուլին մէջ մնացին ապարդիւն: Ուստի՝ կարելի է զայն նկատել անտիպ, այնքան ատեն, որ հակառակ փաստը չի բերուիր: Քերթուածին գոնէ առաջին քառեակին բովանդակութիւնը կրնայ նաեւ բացատրել անոր անտիպ մնալը:

Թօփալեանի արտագրութեան մէջ, առաջին տողի կաթնաթոյրը գրուած է կաթնաբոյր, ինչ որ մեզի համար հաւանական չի թուիր եւ հակառակ է յանգաբանական կանոններուն: Իսկ վերջին տողի ու–ն ապահովաբար պէտք է ըլլալ 'ւ, ինչպէս սովոր էին ընել ԺԹ. դարու եւ դարասկիզբի բանաստեղծները:

Ս Տ Ո Ւ Ե Ր Ք

Ըստուերն հերաց ծծրակին վրայ կաթնաթոյր՝
Անփայլաբեր նրբալուրն է հեշտագին.
Ըստուերն ըստեանց՝ աղբիւր կաթին կենսաբոյր՝
Քնքոյշ թափիշն է արգանդին խայտագին:

Ըստուերն ամպոց, ձիւնապըսակ կատարաց,
Որ տարածուի դաշտաց վըրայ ու ծովուն
Կազ ըզգեստն է որ իբր կրկնէ զգեղ կանանց
Գուշակել մեզ տալով հըմայքը մարմնոյն:

Իսկ ստուերաց ստուե՛րն, ա՛յն զոր մըտածմունք,
Կենաց՝ մահուան խորհուրդներէն կազմըւած,
Արարչութեան վրայ ձըգեն, ի՛նչ թըվմունք
Զընծայեր այն երկնի ու երկրի հրաշալեաց:

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

●►

իւրք Թուղթէ խենթ մըն եմ՝ որուն խենթութիւնն —աւելորդ է ըսել— Թուղթէն յառաջ եկած Թուղթի խենթութիւն կամ Թուղթէ խենթութիւն է...»Կատակին ընդմէջէն Եղիա լուրջ բան մը կը Թելադրէ. այն որ խենթութիւնը մտքին կը վերաբերի, ոչ Թէ միայն իր մտքին, այլ Մըտքին, իմացականութեան: Նոյն էջին մէջ այդ խենթութիւնը կը նկատէ «դարուն հիւանդութիւնը». «Ո՛հ, անբուժելի է դարուս հիւանդութիւնը...». որպէսզի ժըպիտը անպակաս ըլլայ, կ'աւելցնէ. «Եւ եթէ բժշկուէի, ո՞վ արցունք պիտի խլէր ընթերցողուհիներուս աչքերէն...» (6): Քիչ անգամ Եղիա կը կորսնցնէ իր սրատեսութիւնն ու սրախօսութիւնը, որոնք մաս կը կազմեն իր իմացականութեան: Այդ իմացականութիւնը մէկ կողմէն՝ կը հակի դէպի դրական – դրապաշտ փիլիսոփայութիւն (Օ. Գոնթ, Լիթրէ), միւս կողմէ՝ կը յարի Նիրվանային՝ մահուան ու մահուամբ անեղծացումին: Բայց այդ իմացականութիւնը բոլորուած է խենթութեամբ: Խենթութիւնը դարուն հիւանդութիւնն է. Եղիա նկատի ունի բոլոր այն ծայրայեղ անձնաւորութիւնները, որոնք Նովալիսէն Նիցչէ, անցնելով Ներվալէն, կու գան վիպապաշտութենէն. մելամաղձութիւն, մեռելարաղձութիւն, տրտմութիւն, ձանձրոյթ եւ սփլին դարուն հիւանդութիւնը կը Թարգմանեն, եթէ մոռնանք Թոքախտը: Հոյակապ քերթուածի մը մէջ (որ ի դէպ՝ ոչ անդաշնութենէ կը տառապի, ոչ ալ մթութենէ) Եղիա կը գրէ դարուն հիւանդութիւնը.

«Ո՛վ իմ Աստուածս, Արարչութիւնդ ալ հինցա՞ւ»:

Քերթուածին մէջ խօսողը ան է, որ ուրիշ տեղ կը յայտարարէ. «կը սիրեմ այսօրը, կը սիրեմ նորը» Պոտլէրի նման: Արարչութեան մէջ անծանօթին ընջումը՝ պատճառականին յաղթանակով հրաշալին չքացումը, կ'արտադրէ բանտարկումի զգացում մը եւ այն խորունկ տրտմութիւնը, որ Եղիա յատուկ կը նկատէ զարգացած մարդուն. «մարդը զարգացումէ զարգացում, այսինքն՝ տրտմութենէ տրտմութիւն կ'երթայ. ցոյց տո՛ւր ինձ դար մը, ուր մարդկութիւնն աւելի տառապեալ ըլլայ... եւ տառապանքն արդի կենաց պայմանն է»: Արդի մարդուն զարգացումը կը յատկանշուի անոր Եսի ձեւաւորումով ու պեղումով: Իր «Զարգացումն Եսի» յօդուածին ամբողջ նիւթը այս Եսն է: Ուստի՝ հիւանդութիւնը, այնպէս ինչպէս Եղիա կը հասկնայ, Ենթակայութեան հիւանդութիւնն է: Ո՛չ թէ ենթակային պատահող հիւանդութիւն մը, ինչ որ կրնայ գրեթէ նոյնաբանութիւն մը նկատուիլ, այլ ենթակայութիւնը իբրև հիւանդութիւն մը: Եսի զարգացում, եսի ծաւալում, եսի հաստատում, Եսի ենթադրում ամէն արարքի մէջ կը ներյայտեն, որ Եսն է, որ աշխարհը կ'որոշադրէ, կը հիմնէ իբրեւ ամբողջութիւն:

Եղիա գիտէ, որ չի կրնար փախչիլ այս «հիւանդութենէն»: Ի՞նչպէս կրնար: Այդ հիւանդութիւնը կը կազմաւորէ ենթակայութիւնը: Եղիա կը յանձնուի Թուղթին, Թուղթէ խենթութեան. գրականութեան: Անիկա գրականութեան հիւանդութիւնն է, սերտօրէն առընչուած ենթակայութեան: Եղիա անուն մը կու տայ այդ գրականութեան. «ենթակայական գրականութիւն»: Իսկ այս մկրտութիւնը կը յղէ... Գերմանացիներուն. «Այդ անձնական կամ "ենթակայական" գրականութիւնն –որպէս մկրտեցին զայն Գերմանացիք...» կ'ըսէ եւ կասկած չկայ, որ Կէօթէէն անդին, Եղիա նկատի ունի գերմանական վիպապաշտութեան հէնքը եղող Իտէալի մը, Եսի ու Բացարձակի փիլիսոփայութիւնը: Սակայն, ենթակայականին ծագումնաբանական յետադնացումին մէջ, Եղիա կ'աւելցնէ, որ «Գերմանական մըկրտութեամբ այդ "ենթակայական" գրականութիւնն հին է – գրականութեան չափ». կը Թուէ Սողոմոնը, Յոբ Երանելին, Դաւիթը: Այլ խօսքով՝ գրականութիւնը ենթակայական է: Բայց սա'ստկօրէն ենթակայական է ԺԹ. դարուն:

Ի Ն Ք Զ Ի Ն Ք Զ Գ Ա Լ

Ի՞նչ է այդ ենթակայական գրականութեան նկարագիրը: —Վերլուծել Եսը: Եղիա կը ճշդէ. Սաղմոսերգուին Եսը ամբողջ Իսրայէլը կը ներկայացնէ: Նոյնպէս ալ «ենթակայական հեղինակի մը "վերլուծումնք" բովանդակ մարդոց խումբի մը —եւ ամէնէն զարգացեալ խումբին մերթ— հոգեկան վիճակին արտայայտութիւնն կամ վերլուծումն են»: Ենթակայականը դիրք մըն է աշխարհին ու անձին հանդէպ, աւելի ճիշդ՝ մարդուն տըրուած բնազանցական որոշադրում մը եւ ո՛չ երբեք եսապաշտում, ինքնահոլով եսապաշտութիւն, որոնք անոր «անկեալ կերպերը» կը կազմեն: Ուստի՝ ենթակայականը «հանրական» է կ'ըսէ եւ անշուշտ, ան կը վերաբերի «ամէնէն զարգացեալ խումբին»:

Ենթակայական գրականութեան նկարագիրը վերլուծական ըլլալն է: Ինչպէս որ Նոր Աշխարհը «լիովին անծանօթ էր նախնեաց, ներքին աշխարհն ալ տարտամօրէն ծանօթ էր հեղինակաց: Ցաւբանքն՝ ամէնէն իղական զգացումն, եւ Հոգեբանութիւնն՝ ամէնէն անյաղ գիտութիւնն՝ արդի մարդն ինքն իր ներսն ընկրկեցին: Զանձրոյթի որդէն կրծուած եւ Վերլուծման սաեղէն խայթուած, մարդկային «ես»ը «Ֆաուստ»ի ողբերգական հեղինակին մեծագոյն սոյն գիտըն –իր ցաւոց ընդոստումներուն մէջ սկսաւ ինքզինքն զգա՛լ եւ ինքզինքը ճանչնա՛լ: Եւ զգայնութիւնն ո՛րքան զօրացաւ եւ ծանօթութիւնն ո՛րքան ընդարձակուեցաւ, «ես»ին արտայայտութիւնն այնքա՛ն հզօր եւ ընդարձակ եղաւ գրականութեան մէջ՝ որ եւս քան զեւս իմաստասիրական հաստատուն հիմ մ'ունեցաւ, Իննեւտասներորդ դարու գրականութեան մէջ՝ որ գերազանցօրէն «եսական» գրականութիւնն եղաւ»: Եւ քիչ մը անդին Եղիա կը յարէ. «Ո՛չ, "տխմար եւ անճրես" գրականութիւն չէ ա՛յն, որ գրողն իր "ես"ն ի տես կը դնէ, իր տառապանքներն՝ իր յոյսերն եւ իր տարակոյսները կը յայտնէ. մեր Իննեւտասներորդ դարու մարդն, այո՛, իր ներսն այնքա՛ն —եթէ ոչ աւելի— կ'ապրի քան դուրսն. եւ հոգեկան ներքին պատերազմաց Իլիականը տարբե՛ր կերպով շահեկան է քան միւս այն հին յունական "Իլիական"ն ուր բանակ բանակի կը բաղխի: Սորա մէջ Աքիլէս կը տիրէ, դորա մէջ "Ես": Եւ "ես"ն առաւե՛լ իրական է քան Աքիլէս»: Անտեղի չէ այստեղ ընդգծել Եղիայի ի գործ դրած չակերտներու կիրարկումը. եսը, ենթակայականը կը չակերտուին, ճիշդ անոր համար որ անոնցմով Եղիա կը հասկնայ զինք զատորոշողներու հասկացողութենէն տարբեր բան, ըսենք աւելի հիմնաւոր ու հիմնական բան: Վերլուծումը կը յատկանշէ ԺԹ. դարու գրականութիւնը, որովհետեւ կը յատկանշէ այդ դարու մարդը ընդհանրապէս: Աւելին՝ վերլուծումը «արդի մարդուն իմացական պէտք»ն է: Եւ այդ պէտքն է –արդիացման կերպ– որ կը փորձէ փոխանցել «հայ ժողովրդեան»: Եղիա շա՛տ լաւ գիտէ, որ «հայ ընկերութիւնն հեռի է դեռ անձնական երկուութեան պարզ ծանօթութիւնն իսկ ունենալէ»: Փաստօրէն ենթակայական գրականութիւն մը ըլլալ կը նշանակէ հայ ընկերութիւնը բանալ երկուութեան, հոգեզննումին, հոգիի ճանաչումին, քայքայումով վարակումին: Ինքզինք վերլուծելը հաւասար է ինքզինք զգալու մը, ինչպէս կը գրէր վերը Եղիա, որ գիտակից է ձեռնարկի դայթակղեցուցիչ հանգամանքին, քանի որ ԺԹ. դարու հայ գրողը, Հայէն իսկ առաջ, ինքզինք չզգացող, չեղա՛ծ անհատ մըն է, ենթակայութեան Իլիականը չճանչցած մէկը:

Եղիա պիտի գրէ ինքն իր մասին. «Ես՝ իմ մասիս՝ կը գրեմ կամ գրականութիւն կ'ընեմ առանց զգալու, ինչպէս որ արեւը կը ծագի կամ (նմանութիւնս անհամեմատ բարձր եղաւ) առուակը կը հոսի»: Գրելը կը սահմանուի որպէս վերլուծում: Իսկ վերլուծե՞լը: Ահաւասիկ բացառիկ տողեր. «Վերլուծմանս առարկան երբ իմ անձս կամ իմ կեանքս է, հաճոյքն ինձ համար կրկին է. – ո՞չ ապաքէն վերլուծումը քայքայում է. եւ ո՞չ ապաքէն իմ հոգիիս անձնագոյն տենչն եւ իմ մտքիս մեծագոյն պէտքն է. եւ ո՞չ ապաքէն վերլուծելի ծանօթ առարկային մէջ ինձ ամէնէն ծանօթն իմ անձս է, որ բազում առարկայից վրայ բազմայօղութեան առաւելութիւն ունի, շահեկանութեան առաւելութիւնը ըսելայն իմացուելով»: Այս չափազանց խիտ տողերը վերլուծել չէ նպատակս, գոնէ այստեղ, բայց անկարելի է չնկատել Եղիայի մտքին յստակատեսութիւնը, պայծառութիւնը, լայնութիւնը իմացական գործունէութեան կալուածին մէջ: Վերլուծումը իբրեւ քայքայում ծնուցիչ է հաճոյքի: Անշուշտ քայքայումը երկարժէք է, քանի որ կը նշանակէ գզել, բանալ, քննել, նաեւ մաշեցնել, իր սովորական առումով: Քայքայումին հաճոյքը, որ հոգիին անձկագոյն տենչն է եւ մտքին մեծագոյն պէտքը, իր ուղղութիւնը կը գտնէ գրականութեան մէջ: Գրականութիւն մը, որ վսեմին կը դիմէ, ըլլալով քայքայումին հաճոյքը: Եղիա հիանալի կերպով կը գրէ. «գեղեցիկէն անդին բան մը կայ, վսե՛մը»: Եւ ինքնավերլուծումը «դեղագիտականօրէն» կը ձգտի այդ վսեմին:

Եսի վերլուծումը սակայն նպաստ մըն է հանրութեան, ծառայութիւն մը: Ի՞նչպէս: «Ես... կեանքս չծածկելով եւ միտքըս սփռելով մասնաւոր հրատարակութեանց՝ օրագրաց ու հանդիսից մէջ, գրեթէ անձնուէր ծառայութիւն մը մատուցած եմ ազգիս քառորդ դար մը շարունակ»: Ենթակայութեան զարգացումը զարգացումն է հանրութեան ենթակայութեան: Եղիա կը Թելադրէ մեզի հետեւեալը. գրողը եւ գրականութիւնը (միասին՝ անքակտելիօրէն) կը կազմեն վըտանգալից փորձադաշտ մը հասարակութեան ներքին Իլիականներուն: Գրողին մէջ է, որ հասարակութիւնը կը գտնէ իր ենթակայութիւնը, որով ամէնէն անձնական գրականութիւնը կը դառնայ հանրօգուտ ծառայութիւն:

Կ Ե Ղ Ծ Ա Ն Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

Եսին զարգացումը վերլուծումով կ'երթայ դէպի ներքին տարածութեան պեղում. ներքին ուժերու, մերթ տարամէտ, մերթ զանազանուող մղումներու որոշադրումին: Անիկա ԺԹ. դարու ներհայեցողութիւնն է, ներհայումը աւելի ճիշդ (introspection), որ իր դասական ընթացքովը կը հասնի ներքին երկուութեան յայտնաբերումին: Եղիա կը խօսի «յի ապրող երկու անձերու» մասին: Իր «Նորավիպակ» յօդուածին մէջ (Մասիս, 1901) այս երկուութիւնը կը գրուի սապէս. «Իսկ հեղինակն որ երկակ անձ է, եղողն ու երեւցողը, Թաքնապէս կամ խոկապէս անբարոյիչ գրքի մը սկիզբն իբրեւ յառաջաբան բարոյաճառ կը փայլեցնէ՛. ընթերցողն ալ, որ երկակ անձ մըն է նոյնպէս, գիրքը կը նետէ «անբարոյականութիւն» աղաղակելով եւ... հեղինակին յաջորդ երկին անհամբեր սպասելով»: Երկուութիւնը կը վերաբերի ըլլալուն ու երեւելուն, էութեան ու երեւոյթին, որ միշտ, ինչպէս նկատելի է, գրականութեամբ կը յայտնաբերուի: Վերի հատուածին մէջ՝ երկուութիւնը կը զետեղուի «ամէնէն իղական զգացում»ին, յափրանքին ու «անյաղ գիտութեան» միջեւ: Պէտք է ըսել, որ Եղիա յաճախ կը Թելադրէ զգացումի իղականութիւն մը, զոր ծանօթ առնապաշտութեամբ մը չի հակադրուիր արականութեան: Զգացումին իղականութիւնը կը յղուի «յափրանքին», վայելքին, հաճոյքին, պիտի ըսեմ՝ ներհայեցողական վիճակներուն, երբ Եսը ինքզինք կը զգայ իբրեւ զգացողութիւն: Եղիայի հանրածանօթ «Ջղագարութիւնը» միայն հոս կը գտնէ իր տեղը: Անիկա ընդարձակ «զգացապաշտութիւն» մըն է, որոշ հաճոյապաշտութիւն մը: Որուն դիմաց ու հետ, որուն ընդդէմ կը բանի անյաղ գիտութիւնը՝ գիտակցութիւնը(7):

Եղիայի մէջ ապրող երկու անձերը, արու եւ էգ, փոխն ի փոխ, կարելի կը դարձնեն իղական կեղծանուններուն գործածութիւնը հանդէսներու մէջ սփռուող «իր մասնաւոր հրատարակութեանց» առթիւ: Զարմանալի է մեր գրականութեան պատմաբաններուն խլութիւնը գրական հարցումներուն ի լուր: Ո՛չ Օշական, ո՛չ ալ անոր հետեւող Ֆէնէրճեան – Պետրոսեան զոյգը, ո՛չ իսկ Ս. Թոփչեան (որուն յառաջաբանը անտարակոյս ամէնէն լուրջ ուսումնասիրութիւնն ու մօտեցումն է Եղիայի արտադրութեան ու մտածումին), երբեք խնդրոյ մը առարկայ չեն դարձներ Եղիայի կեղծանուններուն պարագան: Տուի անոնց Թիւը: Զըսի սակայն, որ Եղիայի «Երկերը» կամ «գոր-

Մ Ի Ն Ա Կ

Տարիներն, որոնք ետիս են՝
Իրենց զուարթութեան դառն յիշատակով
Զիս կը չարչարեն:
Տարիներն, որոնք առջիս են՝
Խելագարութեան ահռալի հեռապատկերով
Զիս կը քարացնեն:

Հին տարիներն, որոնց լիալոյս պայծառութիւնն
Աստիճանաւ կը նուազի,
Նոր տարիներն, որոնց դեռաբոյս մթութիւնն
Տենդերու սաստկութեան հետ կ'անի:
Հին տարիներն, հնագոյներն, ի՜նչ քաղցր կը ժպտին.
Նոր տարիներն, նորագոյններն, ի՜նչ ծամածռութիւններ ունին:

Հին տարիներն իրենց հետ ամէն բան,
Հին բարի՜ տարիներն անգութ,
Տարին ամէն բան իրենց հետ,
Ամէնքն ու ամէն բան անդարձ յաւիտեան.
Մայրս, հայրս, եղբայրս.
Սէրս, յոյսս, հաւատքս:

Նոր տարիներն ոչի՞նչ պիտի բերեն ինծի,
— Նոր տարակոյսներ պիտի բերեն մտքիս.
Նոր յուսախաբութիւններ սրտիս,
Ու նոր մշուշներ հոգիիս:
Արագ–արագ կու գան որպէս գուժկան,
Ու յամր–յամր կ'երթան,

Զի ծանրաբեռնեալ միշտ կ'երթան
Նոր տարիներն, որոնք հի՜ն են այժմ:
Անկողիններր մէկիկ–մէկիկ ծրարեցան,
Պնակներր մէկիկ–մէկիկ վերցան,
Ու ձայներր մէկիկ–մէկիկ մարեցան:
Ու տունս հիմա մէկ անկողնեակ,
Ու սեղանս հիմա մէկ պնակ,
Ու բրնա՞ւ կենդանի ձայնի մ'արձագանգ:

Ես կերակուրս կ'ուտեմ, ու կերակուրս զիս կ'ուտէ:
Ես սենեակներս կը պտըտիմ, եւ ուրուականք զանկիս սենեակներր
կը պտըտին.
Եւ պատերուն վրայ պատանքի պէս ներմակ՝
Կը պտըտին գիրկընդխառն իմ սիրելեացս ստուերներր:

Կը պտըտին գիրկընդխառն հի՜ն տարիներուն ստուերներր:
Հին բարի տարիներն անգութ,
Երջանկութեան պայծառաշող պատկերներ
Աչքիս տակ միշտ կը պտըտեցնեն:
Ու տարիներն որ պիտ գան,
Սեւ սեւ սարսուռներ
Հոգիիս մէջ կը պտըտցնեն...

ծերը» տողերը չեն յարգեր կանոնք բոտարագրող անունները։ «Երկրագունտ»ին մէջ եւ «Գրական իմաստասիրական շարժում»ին՝ Նուրանիա, Մելանիա, Թեւանիօ փոխն ի փոխ կը ստորագրեն Աղջկան մը օրագիրը, կամ նորավէպ մը։ «Դար»ի միակ թիւին մէջ (1889) Մելանիա կը գրէ «Հայկ Արշակ» խորագրով «աղջկան խոռագիր» մը, իսկ Թեւանիօ կը ստորագրէ «Աղախնական» կոչուած դրեթէ խրապաշտ վիպակը։ Դիւրի՞ն է մտածել, որ ստորագրութեանց բազմացումը կու գայ հանդէսին մէջ զանազանութիւն մտցնելու հրատարակչական մտահոգութենէն։ Փաստօրէն Նուրանիա, Մելանիա, Թեւանիօ / Դեւանիօ (զանց կ'առնեմ այս անուններուն գաղտնագիտութիւնը...) երեւակայական ու իգական կերպարներ են, որոնցմէ ամէն մէկը ունի նուազագոյն կենսագրութիւն մը, պատմութեան պէս բան մը։ Անոնք ակնյայտ հաճոյքով մը կը խօսին Եղիայի մասին, կամ անոր միւս կեղծանունին՝ Գրասէր Ատոմին մասին, «Հնդիկին», ինչ որ միջգրութենական ամբողջ խաղ մը կը ստեղծէ։ Իսկ խաղը, Եղիայի համար «իմաստասիրութեան մէջ եւս քան զեւս ընդարձակ նշանակութիւն մը կը ստանայ»։ Այլ խօսքով՝ կեղծանուններու խաղը իմաստալից է։

Ի՞նչպէս կը բանի այդ խաղը. ի՞նչ է անոր օրէնքը։

Այս շատ արդար հարցումներուն պատասխանելու համար հարկ է Եղիայի «գործերը» հրատարակողները ճշդեն ամէն մէկ գրութեան ստորագրութիւնը, անոր «պատկանելիութիւնը», զայն Եղիայի յղելէ առաջ։ Այն ատեն միայն կարելի կ'ըլլայ քննել կեղծանուններուն յարաբերութիւնը գրութեան հետ, գրական սեռին հետ։ Մելանիա քերթուած մը ստորագրա՞ծ է։ Նորավէպերը կը կրե՞ն Ե. Տ. ստորագրութիւնը։ Հարցումներ են ասոնք, որոնք կրնան շահեկան չթուիլ իրենք իրենց մէջ, բայց որոնց անտեսումը ահա 80 տարիներէ ի վեր Եղիայի գրականութիւնը կը վերածէ անշահեկան գրամոլութեան մը։ Ստոյգը այն է, որ ստորագրութիւններու բազմացումը կը պարզէ եսին զարգացման մէկ շատ յատկանշական երեւոյթը։ Եսի զարգացումը հոն կը հասնի բազմաթիւ «կրկնորդներու», որոնք եթէ չեն խաթարեր ենթակայութիւնը, կը թելադրեն անոր մէջ գտնուող աճարկու ձգումը, չըսելու համար բեկումը։ Կրկնորդները նոյն ատեն կը պատկանին մտքի հնարողութեան (fiction) մը գործունէութեան, որ ենթակայութիւնը կ'արձակէ վիպային միջոցին մէջ։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ենթակայական գրականութիւնը Եղիային մօտ կը յայտնուի ո՛չ միայն արդի մարդու եսին վերլուծումով, ասոր այլակերպումներու խաղով, այլեւ այն անտարազելի ու գերազանցապէս «արդիական» սեռով, որ կը կոչուի «օրագիր» (եւ նամակ)։ Նուրանիա եւ Մելանիա իրարու օրագիր է, որ կը ղրկեն, եւ այս փոխանակութիւնը կը կազմէ Աղջկան մը օրագիրը։ Կատուի յիշագիրքը ուրիշ օրագիր մըն է, ինչպէս է Դարանորդ օրագիրը։ Այսպէս, զուտ «ներքնական», ինչպէս կ'ըսէ «ներքին էջերու» յատկացուած է 1895 տարուան («անվերջանալի տարի») օրագիրը, զոր Շ. Շահնուր կը կոչէ «Մտերիմ օրագրութիւն» (8)։ Այս ցարդ անտիպ օրագիրը ըստ երեւոյթին մեզի հասած միակ մասն է անտիպ արտադրութեան մը, որուն մասին Եղիա ակնարկութիւն մը ունի իր «Վերլուծում» վերնագրուած յօդուածին մէջ։ Եւ դեռ կայ նամակագրութիւնը, ուր «նետած դառնացեալ մարդու հեգնական խօսքերս բերնէ բերան մերթ կը պտըտին՝ բառական նշանակութեամբ առնուելով։

Որքան գիտեմ, Եղիա միակն է արեւմտահայ գրականութեան մէջ, որ օրագրութիւն պահած է եւ օրագրութիւնը վերածած գրականութեան։ Անկասկած օրագրութիւնը կը ստեղծէ պատրանքը անմիջականին, առօրեայ դէպքերու եւ դէմքերու հակազդեցութեան, հոգեկան վիճակներու ու պահերու անաւարտ անդրադարձումներուն։ Իր բնոյթով գրեթէ ամէն ինչ բովանդակող, գրական ծանօթ բոլոր սեռերը խառնշտկող ու խախտող իր ընդգրկածով, այնպէս ինչպէս անիկա կ'ընդլայնի Ամիէլի մը գրչին տակ (Եղիայի մտատիպարը), օրագրութիւնը աւիծն է եւ տեղը անհատնում վերլուծումին, որ կը դադրի գրողի մահով։ Միշտ նոր, միշտ կրկնուող օրագիրը անսահման է նոյն ատեն։ Անսահման «քայքայում» ու հաճոյք։ Բայց որ առաւելութիւնը ունի մի՛շտ ամբնչուած ըլլալու ժամանակին այսօրին, նորին ու «գարին»։

Որքան Եղիա կը խօսի գրականութեան մասին կամ օրագրութեան, ա՛յնքան կը լռէ գրական «գործէն», կարծէք յղացքը գոյութիւն չունի իրեն համար, որ կը գրէ քերթուած ու նորավէպ, եւ իբրեւ նորավիպագիր կը մասնակցի ալ «Մասիս»ի հարցախոյզին, նորավէպի առթիւ (1901)։ Երբ պատահաբար իր հատորիկներուն ակնարկէ, զանոնք «մատեան» կը կոչէ։ Ըսի արդէն, որ ո՛չ իր քերթուածները, ո՛չ ալ իր արձակ էջերը հաւաքած է կողքի մը տակ։ «Գրական իմաստասիրական շարժում»ին մէջ տեղ մը կ'ըսէ, թէ իր «տաղարանը» այլեւս պիտի ցրուէ հանդէսին մէջ եւ այս ակնարկութիւնը միակն է, որ տեսած ըլլամ։ Իր նամականիին մէջ կը խօսի բանաստեղծութեան մասին, նոյնիսկ իր ըմբռնումին, բայց երբեք հաւանական հատորի մը ծրագիրը չի պարզեր։ Մեզի չեն հասած անգամ հատորի ծրագրային խորագիրները։ Եղիա կարծէք երբեք «գիրք» մը չէ երազած, կամ կը թուի անտարբեր եղած ըլլալ գրական «գործի» հանդէպ, ինչ որ եզակի է եւ թելադրական իր արտադրութեան համար։ Այս կէտին մէջ արդեօ՞ք կը շարունակէ Զարթօնքի սերունդին բարի սովորութիւնը՝ հատորը մոռնալու։ Չեմ կարծեր։ Քանի որ Օտեանի մը եւ Եղիայի մը միջեւ կայ Դուրեան. իսկ Դուրեան ունէր տաղարանի ծրագիր։

Եղիա գրականութեան յղացք մը ունի, բայց չունի գրական գործ։ «Անգործ» է։ Բառը գործածեցի շատ որոշ դիտումով։ Եղիա իր ամբողջ «Վերլուծում» յօդուածը կը գրէ ցոյց տալու համար զինք մեղադրող լրագրողներուն, որ «անգործութիւն» չէ՛ ըրածը։ Կ'ապացուցէ որ առօրեայ ընելիքներ ունի, կ'ուսուցանէ, կը կարդայ, կը գրէ իր օրագրութիւնն ու նամականին, ինչ որ բաւ է գրողի մը համար։ Այլ խօսքով՝ եթէ ժամանակաւորապէս չի գրեր մամուլին մէջ (ինք որ աշխարհիկ գրող մը եղած է մինչեւ յօդուածին թուականը՝ 1893) չէ դադրած գրելէ։ Կ'ըսէ նոյնիսկ, որ երբ թուղթ ու մատիտ չի գտներ իր տրամադրութեան տակ... կը գրէ մատներով օդին մէջ, իր ...գեղեցկագո՛յն էջերը։ Եղիա միշտ կը գրէ, երբ չարտադրեր։

Ուրե՞մն։ Կարելի չէ իսկակա՛ն «անգործութենէ» մը խօսիլ։

Իսկ ի՞նչ է գրական գործը ընդհանրապէս, եթէ ոչ ինքնաբաւ, ինքն իր վրայ գոց, իմաստներ բովանդակող, միանգամընդմիշտ աւարտած արտադրութիւն մը։ Ան կ'ենթադրէ ներս մը եւ դուրս մը, ունի սահման ու շրջագիծ. ձեւ, միջոց՝ ուր իմաստը կ'ըլլայ ինքզինք եւ ուրկէ կը ներկայանայ մեզի։ Գործը կ'ենթադրէ մէկութիւն, միութիւն, ուր միտք ու յուզում, իմաստ ու լեզու կու գան ամբողջանալ։ Որեւէ գործ ամբողջութեան մը հեռանկարը ունի եւ զայն է որ կը հետապնդէ։

Արդ՝ հարց է թէ ո՞ր չափով վերլուծումը, քայքայումը, հաճոյքը կրնան յանգիլ ու հանգչիլ գործի մը ամբողջութեան մէջ։ Տենչը անհուն է, եւ մտքին պէտքը՝ անսահման։ Կը խորհիմ որ, ենթակայական գրականութեամբ Եղիա փորձառութիւնը կ'ընէ գրելու անսահմանին հետ։ Գրական գործ մը չարտադրելը եւ հակառակ ասոր՝ գրականութիւն ընելը յղելի չեն «անկարողութեան» մը, ինչպէս կը թելադրէ Օշական (9). Եղիա՝ Օշականէն շատ առաջ կը յայտնաբերէ գրելուն հիմնապէս անաւարտելի եզրը եւ կ'ընդունի զայն։ Հասկնալի է, որ իր գլխաւոր երկերը, ծաւալուններ, Աղջկան մը օրագիրը եւ Կատուի մը յիշագիրքը կ'առնեն օրագրութեան ճամբան. կրնան անհունապէս շարունակուիլ ու դադրիլ անհունապէս։

Պատահական չէ, որ Աղջկան մը օրագիրի Մելանիան (Փետ. 2, 1986) խօսի ա՛յս մասին. «Այսօրուան գրքերն հանդէսներն են։ Մասիսի գրագատն կ'ըսէ թէ հանդէսից մէջ երեւցած հատուածոց ու վիպաց ու քերթուածոց վրայ խօսելու համար պիտի սպասէ որ առանձին հատորով հրատարակուին։ Կան գործեր, եւ անարժէք չեն, որոնց համար Պ. Բաշալեան յաւիտեան պիտի սպասէ...»։ Առաջին նախադասութիւնը իսկապէս յարակարծային է, որուն եթէ հետեւինք, գլխովին կը շրջուի «գործ»ի գաղափարը։ Մելանիա չի վարանիր բառը գործածել «գրքի» համար։ Փաստօրէն «այսօրուան գրքերը հանդէսներն են» տողամասը կը ներառնէ իր մէջ պարբերականութեան գաղափարը. հանդէսը կը գրաւէ նախկին գործին տեղը, գործը որ կու գայ առանձին հատորով։ Արդ՝ Մելանիա կ'ակնարկէ Եղիայի զոյգ հանդէսներուն՝ «Երկրագունտ»ին, ուրկէ կու գայ մէջբերումը եւ «Գրական իմաստասիրական շարժում»ը, ուր կը սփռուի Եղիայի գրականութիւնը։ Հանդէսները առօրեայ, միշտ կրկնուող, միշտ նոր, ունին օրագրային հանգամանքը։ Առանձին, մասնաւորուած հրատարակութիւններ են, բայց վէպի մը, քերթուածի մը հատորը չեն կազմեր։ Կը բերեն ե՛ւ վէպ, ե՛ւ քերթուած, ե՛ւ յօդուած. հատուածաբար։ Միասին։ Կը բերեն գրականութիւնը իբրեւ օրագրութիւն։

Գրականութիւնը. ահա Եղիայի տենչը, մտքին մեծագոյն պէտքը, հաճոյքը, ա՛ն որ յարատեւօրէն կ'արտօնէ քայքայուիլ ու վերլուծել, դառնալ վերլուծումին վերլուծումը, ա՛ն որ կ'երթայ առանձին հատորի մը բովանդակէն անդին։ Գրականութիւնը աւելի է քան գրական գործը։ Այս իմաստով գրականութիւնը ան-գործութիւն է։ Եղիային անգործութիւնը գրական գործեր չգրելը գործադրկումէ մը աւելի գործազերծում մըն է։ Տարբերութիւնը էական է։

Եղիա մեր մէջ, ոեւէ գրողէ աւելի, կ'ապրի, կ'անձնաւորէ, կը գրէ գերազանցապէս արդիութեան ու արդիականութեան տրամը, իր բոլոր հակասութիւններով, որոնք հակասութիւններ չեն, տարտղումներով ու աւերներով, առանց մոռնալու ազգային «բարեշրջումն» ու աղիտալի ընդոստումները։ Ասոնց առանձնաշնորհեալ վկան է։ Իբրեւ այդ՝ վրայ կու տայ իր անձը, որմէ կը շահի գրականութիւնը։ Պայմանաւ որ... պայմանաւ որ ուշադիր ըլլանք ատոր։

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Նօթեր

1.– Ե. Տէմիրճիպաշեան, Երկեր, Սովետական Գրող, 1986, 536 էջ։ Կազմեց Ռ. Սարգսեան, յառաջաբանը գրեց Ս. Թոփչեան։

2.– Զնչին տարբերութիւններով, որոնք կը վերաբերին դասաւորումին, *Երկերը* կը վերարտադրեն Փարիզեան Արձակ էջերու օրինակը, իր սխալներով։ Այսպէս՝ «Անգեղն երգ»ի առաջին տողը յայտնօրէն աղճատուած է. "Սեւ մեծ թռչուն մը, սեւ ամպի նըման"։ Այսպէս է տպուած երկու հրատարակութեանց մէջ, պակաս վանկով մը։ Կը բաւէ դիմել «Գրական իմաստասիրական շարժում»ին 1884, էջ 204, ուղղելու համար տողը. "Սեւ մեծ թռչուն մը, սեւ ամպի մը նըման"։

Երկերու գլխաւոր պակասը կը վերաբերի ծանօթագրութիւններու բացարձակ չգոյութեան։ Կազմողը որ հաւաքումի դժուար ու շնորհակալ գործը կատարած է, յարմար չէ նկատած գրութիւնները ծանօթագրելու, նոյնիսկ սեղմօրէն։ Ոչ մէկ թուական, հրատարակութեան անուն կամ հանդէս։ Այս ժլատութեան արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ ընթերցողը կը զըրկուի շատ անհրաժեշտ տեղեկութիւններէ, ինչ կը վերաբերի գրութիւններու յաջորդականութեան։

Հատորը իբրեւ այս առ այժմ առաջին փորձ մըն է աւելի ընդարձակ հրատարակութիւններու համար։

3.– Արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ մամուլին մէջ ցրուած կան մեծ թիւով նամակներ Եղիայէն, որոնք կը թուին մաս կազմել ուրիշ սառցալերան մը։ Հատորով միայն տպուած են Եղիայի «Սիրային նամակները», Պոլիս, 1910-ին, Հր. Նազարեանցի կողմէ։

4.– Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Իր կեանքը եւ իր գործը, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Հր. Պետրոսեան, Կ. Պոլիս, 1921։ Այս հատորը առաջին ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է Եղիայի վերաբերող։ Կը կրէ կնիքը Յ. Օշականի կեդրոնականի մէջ դասաւանդութիւններուն։

5.– Նշ. հատոր, էջ 58։

6.– Այս գրութիւնը չծանրաբեռնելու համար զանց կ'առնեմ յղումներու յիշատակումը։ Մէկ մասը կ'երթան Արձակ էջերուն, միւսը՝ Երկերուն, կարեւոր մաս մը նաեւ ժամանակի մամուլին։

7.– Եղիայի «արձակ քերթուածներուն» ընթերցումը դիւրաւ կը յայտնաբերէ Ինտրայի ներաշխարհին մեկնակէտներէն մէկը։ Ծանօթ է Չրաքեանի հիացումը, նուազ ծանօթ է անոր արձակին մէջ միջգրութենական ներթափանցումը Եղիայի դաշնաւոր, գերանուրբ ու ճշգրիտ ոճին։ Այլ հանգիտութիւն. կեղծանունի կիրարկումը։ Ստոյգ է, որ Եղիա եւ Չրաքեան նոյն «ընտանիքի» գրողներ են։

8.– Շ. Շահնուր, որ կարդացած է այս օրագիրը, կը գրէ. «Ինքն իր մէջ առնըւած Մտերիմ Օրագրութիւնը (խորագիրը Շահնուրէն է, ձեռագիրը չունի զայն) արժէք չունի գրական փետի վրայ։ Կամ շատ քիչ։ Լաւագոյն պարագային ան կը հետաքրքրէ մասնագէտ բժիշկը եւ փիլիսոփան։ Օրագիրը մենախօսութիւնն է միջակէն վար գրոց-բրոցի մը, որ հալածուած ըլլալու ախտէն կը տառապի, առանց որ ախտը քրքրէ, հասունցնէ եւ ընդլայնէ գրողին իմացական կարողութիւնը։ Եւ սակա՛յն, եւ սակա՛յն, աղտոտ տետրակը անգիւտ գանձ մըն է, որ իր նմանը չունի մեր գրականութեան մէջ (ունի՞, չունի՞)»։ *Կրակը կողքիս*, Փարիզ 1973, էջ 107 – 142։ Չեմ յամենար Շահնուրի տարօրինակ ռազմավարութեան վրայ։ Թող ներուի ինծի բացարձակապէս տարակարծիք ըլլալ հոն յայտնուող դատումին հետ։

9.– Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, հատոր Դ., Երուսաղէմ, 1956, էջ 413։

ՏԷՐԵԱՆ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՎ

Վահան Տէրեանի նամակները Անթառամ Միսկարեանին, «Հայաստան» Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1972։ Ռուսերէնէ թարգմանուած Ա. Վարդապետեանի կողմէ, յառաջաբան եւ ծանօթագրութիւններ՝ Նուարդ Տէրեան։

Վարան Ուժ, Մի ուրիշ եղանակ, Միարար թատերգութիւն, հրատ. Հայ Ազգային Հիմնադրամ, Գահիրէ, 1985։

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Վերջերս լոյս տեսաւ Վարան Ուժի հատորիկը՝ «Մի ուրիշ եղանակ», որ եթէ չենք սխալիր՝ իր գրական երախայրիքն է։ Վարան Ուժ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, այս թերթին մէջ հրատարակած իր բանաստեղծութիւններով։ Մեր ձեռքին տակ գտնուող փոքրածաւալ 46 էջնոց գրքոյկը հասարակութեան կը ներկայացնէ միարար թատերգութիւն մը։ Գիրքին սկիզբը դրուած ծանօթութիւն մը կը տեղեկացնէ, թէ թատերգութիւնը Գահիրէի մէջ բեմադրուեր է, 1985-ի Դեկտեմբերին։

Երկու են գործող անձերը այս միարար թատերգութեան մէջ՝ Վանիկ եւ Անտեայ։ Վանիկ՝ Վահան Տէրեանն է, Անտեայ՝ Անթառամ Միսկարեանը։ Գըրուածքը հիմնուած է Տէրեանի եւ Օր. Միսկարեանի նամականիին վրայ, լոյս տեսած հայերէն լեզուով 1972-ին, Երեւան։

Տէրեան 1908-ի աշնան ծանօթացած է Օր. Միսկարեանի հետ, եւ սկսած է իրեն հետ նամակցիլ։ Այդ տարիներուն

●▶

ինքը Մոսկուայի մէջ ուսանող է, իսկ Անթառամը, որ 1908-ին՝ 17 տարեկան է, կը գտնուի նախ՝ Խարկով ուսանելու համար, յետոյ ընդմիջումներով՝ Ցարիցին իր ծնողքին մօտ, եւ Գերմանիա բուժուելու համար: 1912-էն 1915՝ կը գտնուի Մոսկուա: Մեր տրամադրութեան տակ ունինք միայն Տէրեանին նամակները. Անթառամին գրածները չեն պահպանուած: Նամակները կ'երկարին 1908-էն մինչեւ 1916 (Տէրեան կը մեռնի 1920-ի սկիզբը), մերթ յաճախակի, ինչպէս սկզբնական շրջանին (նամակներուն մէկ երրորդը՝ մինչեւ Ապրիլ 1909) եւ 1911-ին, մերթ ցանցառ, մէկ կամ երկու հատ մէկ տարուան ընթացքին: Թղթակցութիւնը ամբողջութեամբ ռուսերէն լեզուով կատարուած է, քանի որ Անթառամ Միկարեան հայերէն չէր հասկնար. բայց Տէրեանի ընդհանուր թղթակցութեան մէկ մասը արդէն ռուսերէն է, եւ յաճախ երկու լեզուները իրարու կը խառնուին նոյն նամակին մէջ (տե՛ս Երկերու Ժողովածու, հատոր 3, Երեւան, 1963):

Օր. Միկարեանի հետ նամականիէն քանի մը նմոյշներ հրատարակուեր էին 1970-էն առաջ, բայց նորէն ալ՝ իսկական յայտնութիւն մը եղաւ ան իր հրապարակումի օրերուն: Պէտք է գիտնալ որ 1963-ի հրատարակութիւնը Տէրեանի նամակագրական արտադրութեան մէկ չնչին մասը միայն կը պարունակէր: Այդ հրատարակութեան խմբագիրը (Վ. Պարտիզունի) կը գանգատի անոնց դէմ, որոնք իրենց մօտ կը պահեն իրենց կամ իրենց ընտանիքի մէկ անդամին ստացած նամակները: Գանգատելէն աւելի՝ բողոք կը բարձրացնէ ու կը պախարակէ: Պէտք է հետեւցնել որ սուր պայքար մը կար, տասնամեակներու վրայ երկարաձգուած, գրականագէտի տիտղոսը վայելողներուն եւ բանաստեղծին մտերիմներուն միջեւ, պայքար մը որուն մէջ Տէրեանի անունը դարձած է խուլ հակամարտութեան մը կռուախնձորը: Կ'երեւի՝ Տէրեանէն նամակներ ձեռք ձգելն ու հրատարակելը կը նշանակէր այդ անունին վայելած փառքը օգտագործել անձնական վարկը բարձրացնելու համար: Ու կ'ենթադրեմ, որ Տէրեանի մտերիմները եւ անոնց ժառանգորդները այս երեւոյթին դէմ պայքարած են, ի յարգանս Տէրեանի յիշատակին, չուզելով անոր մտերմութիւնը գիշատիչ եւ թերեւս ալ՝ անխիղճ անձանց կեր դարձնել: Անթառամ Միկարեան մինչեւ 1966 մերժած է իր քովը պահած նամակները հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել: Այդ թուականին է միայն (իր մահէն հազիւ 3 տարի առաջ) որ բարեկամի մը միջոցաւ՝ յանձնած է զանոնք Տէրեանի աղջկան՝ Նուարդ Տէրեանին, եւ այն ալ՝ ոչ ամբողջութեամբ: Նամակները յանձնելու ատեն կը գրէ՝ «մի քանի նամակ, որոնց մէջ նա (Վ. Տէրեան) ջերմօրէն էր արտայայտել իր վերաբերմունքը դէպի ինձ, կամ խօսում էր իմ արժանիքների մասին, հարկ չհամարեցի ուղարկել, հասարակայնութեան համար դա ոչ մի արժէք չի ներկայացնում»: Նամակներու հրատարակութեամբ զբաղած է Նուարդ Տէրեանը, Անթառամին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն շուրջ հաւաքելով անհրաժեշտ եւ մինչ այդ՝ իրեն անյայտ մնացած տուեալները: 1970-ին լոյս տեսաւ ռուսերէն բնագիրը, 1972-ին՝ հայերէն թարգմանութիւնը:

Համառօտ կերպով բացատրեցի հոս Տէրեան – Միկարեան թղթակցութեան հրապարակումին պայմանները, որովհետեւ կարեւոր հեղինակի մը նամակներուն լոյս ընծայումը միշտ ալ՝ բարոյական նորանոր հարցեր յարուցանող երեւոյթ մըն է, առաւել եւս մէկու մը համար, որ կ'ըսէր՝ «Նամակը պէտք է միայն այն մարդը կարդայ, ում գրուած է նա: Նամակում գրածիս համար ոչ ոք իրաւունք չունի ինձ պատասխանատուութեան կանչելու» (Երկ. Ժող. 3, էջ 348): Ինչ որ հանրութեան առջեւ կը պարզուի այս ձեւով (վերջին մէջբերումս կու գայ Նուարդ Թումանեանին ուղղուած նամակներու շարքէն) բանաստեղծին մտերմական, յուզական եւ ստեղծական կեանքին ամէնէն «ինտիմ» խաւն է, եւ հասկնալի է որ նամակներու հասցէատէրերը մեծագոյն վարանումներով յանձնած ըլլան զանոնք անձերու, որոնք բանաստեղծին հետ մտերմական [illegible] բազային՝ «գիտական» հետաքրքրութենէն: Տէրեանի, ինչպէս Ռիլքէի պարագային (ու այս նկատողութիւնը կ'ընէի արդէն իսկ Թէքէեանի նամականիին անդրադառնալու ատեն), նամակագրութիւնը էական տեղ մը կը գրաւէ բանաստեղծական ընդհանուր եղանակաւորումին մէջ: Ապրող անձերու հետ յարաբերութիւններուն ամէնէն գաղտնի երեսակը երեւան կու գայ հոն, ամէնէն խորունկը, հասարակութեան աչքէն հեռու պահուածը, եւ հետեւաբար՝ ստեղծագործութեան բուն զսպանակը: Ու չի բաւեր ամէն պարագայի՝ նամակները օգտագործել իբրեւ «գրականագիտական» աղբիւրներ, կենսագրական տուեալները պարզաբանելու միջոցներ, կամ ալ յոյզերն ու զգացումները բացայայտող վկայութիւններ: Ասոնք բոլորը նպատակադրուած մօտեցումներ են, որոնք չեն յարգեր ստեղծագործութեան գաղտնի (կամ եթէ կը նախընտրէք՝ անգիտակից) զսպանակը, մինչեւ իսկ՝ կը բռնաբարեն զայն: Կ'ուզէի հաւատալ, որ Տէրեանի նամակներուն հասցէատէրերը պայքարած են հսկելու համար այդ գաղտնիքներուն վրայ, որ աշխարհը կը լուսաւորէ: Տէրեանի, ինչպէս Ռիլքէի պարագային՝ նամակագրութիւնը կ'երեւի իբրեւ իսկական բով մը, ուր սէրը (հասկըցէք՝ սեռային սէրը, ցանկութիւնը) եւ բանաստեղծութիւնը գաղտնաբար կը հանգուցուին եւ կը քակուին, ցոյց տալով իրենց հասարակաց արմատը եւ իրենց գոյակցութեան անկարելիութիւնը:

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս Տէրեանի եւ Անոտեայի յարաբերութեան մասին. Նուարդ Տէրեան իր յառաջաբանին մէջ կը յիշէ 1907-ին գրուած նամակ մը, որուն մէջ Վ. Տէրեան ընկերոջ մը կը յայտնէ «մտերիմ ընկեր» մը ունենալու իր ցանկութիւնը, աւելցնելով որ, միայն կինը կարող է լինել այդպիսի մտերիմ ընկեր, բայց ի հարկէ՝ ոչ քաղքենի-կինը, այլ կին-մարդը, խելացի-կինը, կին-ընկերը» (տե՛ս Երկ. Ժող. 3, էջ 179, բնագիրը ռուսերէն է): Ու աւելի ուշ, 1914-ին, Նուարդ Թումանեանին՝ «ինտիմ նամակագրութիւն եմ սիրում ես: Ուրիշ տեսակ՝ ոչ» (նոյն, էջ 348): Ուրիշ տեսակի նամակագրութիւն մը տեղեկութիւններ պիտի բերէր գործօն անձին, մտաւորականին, քաղաքական գաղափարներու խմորումին մասին. մինչդեռ «ինտիմ» նամակագրութեան մէջ՝ բանաստեղծութեան հիմքն է որ կը մերկանայ, կը յայտնէ իր ընտրութիւնը զուտ ցանկութեան հետ: Անթառամ Միկարեանի հետ նամակագրութեան հրապարակումը թանկագին անակնկալ մըն էր, որովհետեւ այդ կնոջ հետ է որ Տէրեան ամենաբուռն եւ անմիջական կերպով ապրած է, ուզած է ապրիլ հեռակայ սէրը եւ զուտ ցանկութիւնը իբրեւ սնուցիչ անհրաժեշտութիւն:

Նամակագրութեան սկսելէն քանի մը ամիս ետք, 1909-ի Ապրիլին, Անթառամը Տէրեանին կը հաղորդէ իր «նշանդրէք»ի լուրը, հոյակապօրէն հասկցած ըլլալով սա երեւոյթին՝ «զուտ ցանկութեան» օրէնքը Տէրեանի մօտ: Տէրեան մասնաւոր հակազդեցութիւն ցոյց չի տար, բացի անկէ որ «յիմար որոշում» կ'որակէ այդ նշանտուքը: 1911-ին միայն, այսինքն Տէրեանին ամուսնանալէն յետոյ, նամակները կը դառնան աւելի բուռն, տեղ տեղ՝ զուտ ցանկութեան օրէնքին դէմ պոռթկումներով: Դժբախտաբար՝ առկէ սկսեալ դժուար ընթեռնլի կը դառնայ երկուքին յարաբերութիւնը, որովհետեւ 1911-ի Ապրիլէն անդին՝ գրեթէ բոլոր նամակները տրուած են կըրճատումներով (ծանօթագրութիւնը կ'ըսէ՝ «Հրատարակւում է ըստ Անթառամ Միկարեանի արտագրած օրինակի, նրա կըրճատումներով»):

Ինչ որ կոչեցի հոս «զուտ ցանկութիւն» կը թուի ըլլալ օրէնքը ոչ միայն տէրեանական բանաստեղծութեան, այլեւ իր մտերիմ նամակագրութեան, եւ մասնաւորաբար՝ Անոտեային հետ իր յարաբերութեան: Այդ օրէնքը բանաձեւուած է Տէրեանի կողմէ 1909, Ապրիլ 16-ի նամակին մէջ. «աւելի լաւ է ամբողջովին անձնատուր լինենք հայեցողութեանն ու փաղաքուշ անուրջներին, իրիկնային երազանքներին, որոնք չեն պահանջում անպայման իրականացում, այլ ինքնանպատակ են: Ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս երաժըշտութիւն լսելու, դուք նոյնիսկ ոչինչ չէք սպասում բացի հինգ իրենից, ունկնդրում էք ու լսում, եւ ժպտում էք ու լալիս» (Նամ. էջ 109 – 110): «Զուտ ցանկութեան» օրէնքն է որ կ'արտայայտուի այս տողերուն մէջ, եւ յստակ է որ ինքնանպատակ երազանքի, «չիրականացած» ցանկութեան այդ եղանակը կը կառավարէ նոյնքան քերթողական արտադրութիւնը, որքան նամակագրութեամբ ծաւալող յարաբերութիւնը: Պէտք է լաւ հասկնալ որ եղածը խորքին մէջ՝ «իրականութենէն» կամ աւելի ճիշդ՝ «իրականացումէն» խուսափում մը չէ, ոչ ալ իրականութեան անվերջային վսեմացումը. հոս սահմանուածը էական իւրայատուկ բնագաւառ մըն է, «ինքնանպատակ»ին բնագաւառը:

Այդ բնագաւառին մասին կը խօսի Տէրեան, հիանալի եւ չափազանց ուժեղ կերպով, նոյն հատորին մէջ զետեղուած, բայց Անթառամին քրոջը՝ Մարթային ուղղուած նամակի մը մէջ, ուր կ'ըսէ հետեւեալը. «... ի հարկէ՝ կարող եմ ձեզ հետ բարեկամութիւն անել...: Իսկ որքան աւելի՛ է մտերմութեան անկեղծութեան պահանջը, այնքան նա մօտենում է հոգու այն բնագաւառին, որտեղ արմատաւորուած են կրօնն ու յանցագործութիւնը՝ գազանն ու Աստուած, որ ի դէպ՝ միասնական են իրենց հիմքում» (Նամ., էջ 212 – 213): Ինչ որ բացայայտ է հոս՝ այն է, որ Տէրեանի «անկեղծութիւն» կոչածը չի սահմանափակուիր ամէն ինչ ըսելու, ճշմարտութիւնը չծածկելու, սրտին յոյզերը պատմելու պահանջին մէջ: Մտերմական նամակագրութիւնը, երկու հոգիներու հաղորդակցութեամբ, մուտք մըն է վտանգաւոր բնագաւառի մը մէջ. կը պահանջէ աշխատանք մը, պայմանադրական զգացումներէն եւ յարաբերութիւններէն շատ անդին, եւ անոնց դէմ: Ձեւ մըն է այդ վտանգաւոր բնագաւառին մէջ յամենալու, զայն ապրելու եւ խորաչափելու: Վտանգաւոր, այո, քանի որ Տէրեան դիմացինէն կը սպասէ ընկերային պայմանադրականութիւններէն ամբողջական թօթափում մը, ամբողջական մերկացում: Մարթային ուղղուած նոյն նամակին մէջ՝ Տէրեան կը բացատրէ, թէ «գաղտնիքը անկեղծ, միմիանց մօտիկ մարդկանց լաւագոյն բարեկամն է», եւ անշուշտ՝ լաւագոյն գաղտնիք պահողները մեղսակից յանցագործները կ'ըլլան: Այս հաշուով՝ մտերմագոյն նամակագրութիւնը կը դանցէ ու կը խորտակէ ընկերային բոլոր չափերը, մինչեւ իսկ «անկեղծութեան» ընկալեալ չափերը, հասնելով կրօնի ու յանցագործութեան միասնական արմատին՝ գաղտնիքին: «Ինքնանպատակ»ի բնագաւառը կ'երթայ մինչեւ հոն ուր մարդկայնութեան խորագոյն արմատները խարսխուած են մինչեւ հոն, ուր բրտութիւնն ու կրօնքը՝ գազանն ու Աստուած իրենց միասնական հիմքը կը յայտնաբերեն: «Ինքնանպատակ»ին նուիրուած ու անոր բնագաւառը պեղող նամակագրութիւնը խորքին մէջ՝ կը ձգտի հիմքերու յայտնագործութեան գործողութեան մը: Այդ պատճառով իսկ՝ պէտք է մնայ գաղտնի: Կըրցա՞յ արդեօք զգալի դարձնել այն իրողութիւնը, որ Տէրեան օր առաջ՝ հոգեվերլուծական յարաբերութեան խորագոյն նպատակադրումը կը բանաձեւէ այս ձեւով: Եւ այդ կրնայ ըլլալ՝ միմիա՛յն իր բանաստեղծական գործունէութեան հիման վրայ:

Հատորի վերջաւորութեան գրուած, անթուակիր նամակի մը մէջ՝ Տէրեան Անթառամին կը յիշեցնէ իրենց առաջին համբոյրը, եւ կը ձաղկէ այդ առիթով ամէն ինչի մէջ նպատակ եւ տրամաբանութիւն փնտռող, եւ ի հարկին՝ յօրինող մարդիկ: Անոնք, կ'ըսէ, կը վախնան «աննպատակ»էն. կը զգան բան երեւոյթին՝ ծառէն ու ծաղիկէն չտարբերելու վտանգը, ու կը պայքարին այդ վտանգին դէմ: Ու կ'աւելցնէ՝ «այստեղ միայն մի բան են մոռանում, երբ խօսում են «կեանքի նպատակի» մասին: Չէ՞ որ կեանքը ինքը նպատակ է: Եւ մարդու ամէն մի արարքը պէտք է նպատակ լինի...»: Հոս եւս՝ «ինքնանպատակ»ի բնագաւառը, այս անգամ՝ իբրեւ բարոյական ու դատողական չափանիշ:

Վարան Ուժի Թատերական տեսարանը [illegible] է 1909, Մարտ 20-ին: Ինչո՞ւ այդ Թուականը: Պատահական չէ ան: Նամակներէն կը տեսնենք նախ՝ որ այդ օրերուն՝ Անթառամը Մոսկուա կը գըտնուէր: Բայց գլխաւոր պատճառը կարծեմ՝ այն է, որ Ապրիլ 3-ի նամակին մէջ Տէրեան կը գրէ. «ամէնից առաջ շնորհաւորում եմ ձեր նշանդրէքը» (Նամ. էջ 105): Ամենայն հաւանականութեամբ՝ նշանդրէքի լուրը նամակով կամ հեռաձայնով հաղորդուած է Տէրեանին: Բայց Վարան Ուժ կ'ենթադրէ որ Մարտ 20-ի հանդիպումին՝ Անթառամը նշանուելու պարագան բերանացի հաղորդած է: Խորքին մէջ՝ Վարան Ուժի բրածը Անթառամին պակսող նամակներուն վերահաստատումն է, եւ մանաւանդ՝ այն մէկ նամակին, ուր կրնար նշանդրէքի լուրը տուած ըլլալ: Մէկ խօսքով՝ Վարան Ուժ կը Թատերականացնէ մեզի չհասած նամակագրական դրոյգ մը: Վերահաստատման այս փորձը կը բացատրուի անով, որ մեզի չեն հասած Անթառամի նամակներէն ոչ մէկը: Վարան Ուժ կը ներկայացնէ այր ու կնոջ միջեւ ծաւալած շատ բարդ յարաբերութեան մը մէկ որոշակի պահը, զայն առանձնացնելով, բեմականացնելով, ու այդ պահը նկատելով անշուշտ հանգուցային ու որոշադրիչ: Կը ջանայ յարաբերութիւնը դուրս հանել նամակագրական միակողմանիութենէն: Ու այդ ընելու համար, կ'ընտրէ այն վայրկեանը երբ հնչուն դարձած է «զուտ ցանկութեան» եղանակը եւ օրէնքը, այն պահը երբ այդ եղանակն ու օրէնքը մարմնաւորուած են մարմիններու արգիլումովը մէկը միւսէն: Արարին վերջաւորութեան՝ Վանիկը կ'ըսէ՝ «Ուրեմն մեզ կը մնան նամակները: Նամակներով եմ սիրելու քեզ ընդմիշտ, Անոտեայ»: Շատ դիպուկ կէտի մը կը դառնէ ուրեմն Վարան Ուժ իր Թատերգութեամբ:

Բայց միեւնոյն ատեն՝ Թատերգութիւնը ռոմանթիք պատկերի մը կը վերածէ Տէրեանի եւ Անթառամի յարաբերութիւնը. աւելի ճիշդ՝ զայն կը հասկնայ ըստ ռոմանթիք սխեմայի մը: Արտաքին խոչընդոտ մը կը յարուցուի, որ անկարելի կը դարձնէ սիրոյ ընկերային իրականացումը. արգիլուած սէրը կը յաւերժանայ այլ մակարդակի մը վրայ: Մինչդեռ վերը տուած մեր հակիրճ վերլուծումը կը թելադրէ առնուազն, որ «զուտ ցանկութիւն»ը Տէրեանի կողմէ դրուած հրամայական մըն էր, թէկուզ անգիտակցաբար: Չափազանց հասուն, մտածուած եւ բարդ յարաբերութենէ մը՝ Վարան Ուժի մօտ մնացեր է արգիլուած ու վսեմացած պատանեկան սիրոյ մը եզրը: Ինչ որ չի նսեմացներ սակայն գործին նշանակութիւնը: Ճիշդ է որ Թատերգութիւնը հեռու է նամականիէն թելադրուած յարաբերութեան հարստութիւնն ու բարդութիւնը սպառելէ, բայց շահագրգռական է իր սեւեռած «մոմենտ»ով եւ իր յարուցած հարցերով:

Կը մնայ ինծի խօսիլ ծանրակշիռ վերապահութեան մը մասին: Թատերգութիւնը գրուած ու հրատարակուած է արեւելահայերէնով, ու որքան որ գիտեմ՝ արեւելահայերէնը Վարան Ուժի գրական լեզուն չէ: Այդ լեզուով գրելու որոշումը կը բացատրուի դուցէ անով, որ ինքը տարուեր է կարդացած հատորին լեզուով, եւ ուզեր է պահել առաջին տպաւորութեան հարազատութիւնը: Չէ՞ անդրադարձեր որ իր կարդացածը արդէն իսկ թարգմանութիւն մըն է, կամ թերեւս անդրադառնալով հանդերձ՝ այլ թելադրանքներու հետեւեր է: Անթառամ Միկարեանի եւ Վահան Տէրեանի Թղթակցութիւնը ծայրէ ծայր՝ ռուսերէն լեզուով [illegible]

Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
10

MERCREDI
10 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.504 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 62e ANNÉE — No 16.504

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 3 – 5)

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Քանի մը օրով Հայաստան այցելած է Ֆինլանտայի Մոսկուայի դեսպան Աարանօ Քարհիլօ : Դեսպանը ընդունուած է կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերու կողմէ, այցելած է ձեռնարկութիւններ եւ տեսարժան վայրեր : Էջմիածնի մէջ հիւրը հանդիպում ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ :

**

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի գիտա – մատենագրական գրականութեան մատենաշարով ռուսերէն լոյս ընծայած է մոսկուացի փրոֆ. Ժորժ Գանիի գիրքը Խաչատուր Աբովեանի մասին : Հեղինակը ներկայացուցած է Աբովեանի գիտական, մանկավարժական ու գրական բեղնաւոր գործունէութիւնը : Կարեւոր տեղ յատկացուած է Աբովեանի եւ Դորպատի համալսարանի դասախօս փրոֆ. Պարրոտի Արարատի գագաթը բարձրանալուն : Գիրքին մէջ նշուած է, թէ Աբովեան մեծ դեր ունեցած է աշխարհագրական գիտութեան զարգացման մէջ :

**

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Մայիս 31-ին, Սայաթ Նովայի երկրպագուները հաւաքուած են Գործասալիի (Թիֆլիս) հրապարակը : Քաղաքին այդ հինաւուրց թաղամասի գեղատեսիլ բնապատկերը կ'ամբողջացնէր դիմանկարը բանաստեղծին, որուն ծննդեան 275–ամեակը կը նշուի այս տարի ԻՒՆԵՍՔՕՅի որոշումով : Տուներու պատերուն փակցուած են ազդեր, որոնց վրայ մէջբերումներ կան Սայաթ Նովայի գործերէն, Անդրկովկասի ժողովուրդներու լեզուներով : Հրապարակին վրայ տեղի ունեցած հանդիսութեան բացումը կատարած է Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Գ. Ցիցիշվիլի : Սայաթ Նովայի գործերուն մասին խօսած է Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Ջ. Չարքվիանի : Հայաստանի պատուիրակութեան անունով խօսք առած է Սերօ Խանզադեան : Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է Սայաթ Նովայի բանաստեղծութիւններու եւ երգերու մեկնաբանութիւններէ եւ Անդրկովկասի ժողովուրդներու պարերու ներկայացումէ :

Նոյն օրը, Թիֆլիսի Ստ. Շահումեան հայկական դրամատիկ թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նուիրուած Սայաթ Նովայի :

**

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՄԻՆ ԿՈՉՈՒԱԾ ԳԱՌՆԻԿ ԱԴԴԱՐԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի Սովետական շրջանի թիւ 133 միջնակարգ դպրոցը կոչուած է լիբանանահայ բանաստեղծ եւ հրապարակագիր Գառնիկ Ադդարեանի անունով : Այս առթիւ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը՝ աշակերտներու, ուսուցիչներու, ծնողքներու եւ հիւրերու ներկայութեամբ : Ողջոյնի խօսք արտասանած է դպրոցին տնօրէնուհին Ժաննա Ծաղիկեան :

**

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան եւ Երաժիշտներու Միութեան գատակազմը (Նախագահ՝ Ալեքսանդր Աճէմեան) հրապարակած է Սայաթ Նովայի ծննդեան 275–ամեակին առթիւ ժողովրդական գործիքներու համար գրուած գործերու մրցանակաբաշխութեան արդիւնքները : Քոնչերթօներու գծով Ա. մրցանակը շնորհուած է Խաչատուր Աւետիսեանի՝ Շըւիի եւ համոյթի համար գրած քոնչերթոյին ի գնահատութիւն : Գէորգ Մանասեան պարգեւատրուած է քանոնի եւ համոյթի համար գրած իր Ռափսոտիին համար : Պարգեւատրուած են նաեւ Եուրի Գալստեան, Արշամ Ոսկանեան, Երուանդ Երկանեան եւ Մելիք Մավիսակալեան :

**

ՇԻՆՈՒՀԱՅՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆԻՒԹԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԳԻՒՂԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԱՍԻՆ

Գորիսի շրջանի Շինուհայր գիւղի ազգագրական թանգարանի ցուցանմոյշներու մէկ մասը դարերու հնութիւն ունի, շատերն ալ կը պատմեն նորօրեայ գիւղի մասին : Գիւղի մշակոյթի պալատի թանգարանին մէջ բացուած է փաքի նոր սրահ մը, ուր ճաշակով ձեւաւորուած վաւերականներու լուսանկարներն ու փաստաթուղթերը կը պատմեն գիւղի այն որդիներուն մասին, որոնք տարբեր ռազմաճակատներուն կռուած են հայրենիքի ազատութեան համար : Շինուհայր գիւղը գոյութիւն ունի Ն. Ք. 4 – 3–րդ դարերէն եւ ամփոփոխ պահած է իր անունը : Երեւանի Մատենադարանէն հոս բերուած են 13 ձեռագիրներու լուսապատճէններ, որոնք 1579 – 1694 թուականներուն գրուած են տեղւոյն դպրատունը եւ կը վկայեն գիւղին հարուստ պատմութեան ու անցեալին մասին : Անոնց մէջ, օրինակ, գրուած է, որ գիւղին առաջին դպրոցը հիմնուած է 1454–ին՝ Տէր Ղուկաս Հայրենասէրի նախաձեռնութեամբ : Հետաքրքրական նիւթեր կան նաեւ զօրավար Դաւիթ Բէկի մասին :

**

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱԴՈՅԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի երիտասարդութեան պալատին մէջ բացուած է Ալեքսանդր Սադոյեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը : Արուեստագէտին կտաւներուն մէջ կը պատկերուին հայրենի բնութեան գեղեցիկ ու գողտրիկ անկիւնները՝ («Աշտարակ՝ հին տուն», «Գառնոյ սարեր», «Սաղմոսավանք»), աշխատանքի ու արուեստի մարդիկ («Սահակ Սահակեանի դիմանկարը», «Աղջկայ դիմանկար») : Ուշադրութիւն գրաւած են ջրանկար գործերը՝ «Սասունցի Դաւիթ», «Քոչարի», «Վարդան Մամիկոնեան», «Սայաթ Նովա» : Ալեքսանդր Սադոյեան աւարտած է Թերլեմեզեան գեղարուեստի ուսումնարանը. ցուցահանդէսներ տուած է Լենինականի, Հայաստանի Լրագրողներու Տունը եւ այլ սրահներու մէջ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ հաւաքուած են ճարտարարուեստականացած երկիրներու եօթը մեծերը, որոնք բեռնաւորուած օրակարգ մը ունին ապագինումէն Ծոց եւ սիտա : Երկուշաբթի օր, Նախագահ Միթերան Կիկերոնի դեր խաղացած է տանտերու քաղաքին մէջ, զոր լաւ կը ճանչնայ եւ զարմացուցած իր ընկերակիցները այն բոլոր պատմական տեղեկութիւններուն համար, զորս տուած է իւրաքանչիւր եկեղեցիի կամ հաստատութեան մասին : 13–րդ ժողովն է եօթը ճարտարարուեստականացած երկիրներուն՝ Միացեալ – Նահանգներ, Ճափոն, Արեւմտեան – Գերմանիա, Ֆրանսա, Մեծն – Բրիտանիա, Իտալիա եւ Քանատա :

ԼԻՈԹԱՐ յայտարարեց թէ կը մնայ կառավարութեան մէջ, պահելով հանդերձ խօսքի իր ազատութիւնը, ինչ որ բսել կուտայ ընդդիմութեան, թէ կառակրգութեան ծիծաղելի կացութիւն մըն է : Արդարեւ, երեւութական կարկտան մըն է եւ պարզ է որ ոչինչ կարգադրուած է :

ՊԱՊԸ, երրորդ անգամ ըլլալով, կ'այցելէ իր հայրենիքը : Այս ճամբորդութեան առթիւ, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են Լեհաստանի մէջ : Առաջին առթիւ իսկ, Յովհ. Պօղոս Բ. զգուշացուցած է զօր. Ժարուզելսկին մարդկային իրաւանց դէմ գործուած որեւէ բռնաբարման համար :

ՀՌՈՄԻ ամերիկեան դեսպանատան դէմ ռմբափորձ մը գործուած է, Երեքշաբթի առտու : Առաջին լուրերու համաձայն, երկու վիրաւոր կար :

ՉԵՐՆՈԲԻԼԻ հիւլէական արկածին պատասխանատուներու դատավարութիւնը պիտի բացուի Յուլիս 5–ին :

ՀԱՅՔԵԱՐԻԻ մէկ գիւղին մէջ քիւրտ անջատողականներ զինեալ յարձակումով մը լեռ հանած են 26 գիւղացի բանուոր – ներ : Առեւանգուածները 11 – 25 տարեկան երիտասարդներ են : Ապահովութեան ուժեր ծաւալուն խուզարկութիւններու ձեռնարկած են :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ, Երկուշաբթի գիշեր ալ կրկնուեցան երիտասարդական այն ցոյցերը, որոնք տեղի ունեցած էին արդէն նախորդ իրիկունը : Շուրջ հազար երիտասարդներ մօտեցած են Պերլինի պատին, փորձելով փոփ երաժշտութիւն լսել, որովհետեւ ռոքի գանազան նուագահանդէսներ կային արեւմտեան կողմը : Ծանր բախումներ տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ : Երիտասարդները կ'ուզէին պատը վար առնել :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ խորհրդարանի նախագահը հրաժարած է, Քարամէի սպանութենէն չորս օր ետք, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ դարձուցած է երկրին վիճակը : Հիւսէյնի չափաւոր չիի մըն է, ջերմ ջատագով խօսակցութեան եւ համերաշխութեան մահմետական տարրերու միջեւ : Իր հրաժարականին բացատրութեան մէջ, նախագահ Հիւսէյնի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ձեմայէլը իր անկարողութեան եւ ամէն բանի հետ յարմարելու իր նկարագրին համար :

ԽՕՋԱԼ յայտարարած է թէ կը վարանի կանխահաս ընտրութիւններ կատարել տալու, հակառակ անոր որ տեղական ընտրութեանց արդիւնքը իրեն նպաստաւոր եղած է : Արդարեւ թաղապետական ընտրութիւններուն 84 նոր շրջաններու մէջ, վարչապետին Մայր – հայրենիքի կուսակցութիւնը 53 ընտրեալ ունէր :

ՄՈՆԹԱՐԺԻԻ մէջ, 14 տարեկան թուրք պատանի մը մեռած է, ոստիկաններու հետապնդումի հետեւանքով : Պավիուռի մասին կը խօսուի կրկին, մինչ ոստիկանները կ'ըսեն թէ ենթական կառք մը գողցած էր եւ մերժած է ընթացք տալ ոստիկանութեան ազդարարութեանց : Տեղւոյն վրայ, 300 թուրքեր բողոքի ցոյց մը ըրած են հիւանդանոցին առջեւ, ուր փոխադրըւած էր տղուն դիակը :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ԲԿՄԱ–Ի

3 — 0

Յունիս 7–ի խաղերու արդիւնքներն են .–

Տորպեդօ – Դինամօ Մինսկ	2 – 1
Դինամօ Կ. – Զէնիթ	1 – 0
Մետալիստ – Ժալգիրիս	1 – 0
Գուրիա – Դնեպր	1 – 2
Դինամօ Թ. – Շախտեօր	2 – 1
Արարատ – ԲԿՄԱ	3 – 0
Նեֆթչի – Դինամօ Մ.	2 – 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէին Սպարտակ եւ Տորպեդօ 17–ական կէտերով, որոնց կը հետեւէին Մետալիստ 14, Ժալգիրիս եւ Արարատ 13–ական, Դինամօ Մինսկ եւ Շախտեօր 12–ական, ԲԿՄԱ, Դինամօ Մ., Դինամօ Կ. եւ Դնեպր 10–ական, Կայրաթ, Զէնիթ, Նեֆթչի եւ Դինամօ Թ. 9–ական եւ Գուրիա 8 կէտերով :

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ «ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Մայիս 23–ին, Աբովեանի «Կոտայք»ը իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Քութայիսի «Տորպեդօ»ն : Դաշտին տէրերը սկիզբէն մինչեւ վերջ ցուցաբերած են արագ եւ բարձրարուեստ խաղարկութիւն մը, գերազանցելով իրենց մրցակիցները : Հաշիւը բացուած է 42–րդ վայրկեանին, երբ ձախ թեւէն ստանալով լաւ փոխանցում մը Գ. Յովհաննիսեան գլուխի հարուածով մը նշանակած է կոլ մը : Երկրորդ կիսախաղին «Կոտայք» շարունակած է տիրապետել դաշտին եւ Սարգսեան կոլ մը նշանակելով ամրապնդած է Աբովեանցիներու յաղթանակը : Այս խաղէն ետք «Կոտայք» 10 կէտով կը գրաւէր 14–րդ տեղը (22 խումբերու մէջ) :

**

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Մայիս 25–ին տեղի ունեցած հերթական հանդիպումներուն Կիրովականի «Լոռի»ն 0–ի դէմ 2 կէտով յաղթած է «Ղարաբաղ»ի : Կոլերը նշանակած են Զաքարեան (54–րդ վայրկեանին) եւ Այվազեան (74–րդ վայրկեանին) : Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը Փոթիի մէջ պարտուած է (0 – 2) տեղւոյն «Կոլխեթի»էն, իսկ Լենինականի «Օլիմպիա»ն Սուխումի մէջ 2–ի դէմ 4 կէտով պարտութիւն մը կրած է տեղւոյն «Դինամօ»էն :

ՍՐԲԱԶԱՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

Վերջերս, երբ ես սկսեցի կարգի բերել աւելի քան յիսուն տարում իմ հաւաքած վիմագրերը, ընդօրինակուած թէ՛ Հայաստանում, թէ՛ աշխարհի տարբեր երկրներում, տեսայ, որ ունեմ նաեւ Անդրանիկ Զօրավարի մի քանի զինուորների շիրիմներից գրի առածներ:

Գորիս քաղաքի Ծլկի գերեզմանատանը, մի փոքր տեղական բազալտից կոփած քարի կարդացել եմ.

Տամբարան հայգազան առանցին զօրամասի զինոր Յակոփ Բէօսեան Տրապիզոնցի: Ծնվեց 1881· վն· 1919 Փետր· 4–ին:

Անդրանիկն իր զօրամասով Գորիս քաղաք է հասել 1918 թուականի Օգոստոսի 4–ին, որ գնայ ու պաշտպանի Պաքուի կոմունան: Տեղի աշխարհազօրայինների հետ ծանր, բայց յաղթական կռիւներ է մղել Անդրկովկաս ներխուժած, Պաքուն գրաւած ու Պաքուի սովետական իշխանութիւնը՝ Կոմունան, տապալած Օսմանեան Նուրի փաշայի բարբարոս զօրքերի դէմ: Տրապիզոնցի զինուոր Յակոբ Բէօսէեանը ծանր վիրաւորուել է այդ կռիւներից մէկում եւ վախճանուել վէրքերից՝ Գորիս քաղաքում, Ծոլեանների մի շէնքում տեղծուած զինուորական հիւանդանոցում, 1919–ի Փետրուար 4–ին: Անդրանիկը Գորիսից դուրս է եկել 1919–ի Մարտ 25–ին: Անդրանիկի այս եւ միւս զինուորների մահարձանները շինել են Գորիսի քաղաքացիները:

Նոյնի կողքին գրուած մի շիրմաքարի գրուած է. –

Տամբարան հայգազան առանցին զօրամասերի զինոր Մէսրոփ Դ· Մավեանին տրապիզոնցի, ծն· 1881· վն· 1919 :

Սա նոյնպէս կռւում ստացած վէրքից է մահացել: Վախճանուելու ամիսն ու օրը չի գրուած: Տրապիզոնը Սեւ ծովի նաւահանգիստ քաղաք է: Մեծ Եղեռնից առաջ ունէր մօտ 60 հազար բնակիչ, որի կէսը՝ Հայ: Հայերը ոչնչացուեցին 1915–ին:

Երրորդ շիրմաքարին գրած է. –

Շապիգարու ճահանգ Ավղուրպել գիող Աշոտ Զափարեան հարուրապետ· պաշտպ· հայրենիքի: Ծն· 1887 ··· *Շարունակութիւնը քարի միւս երեսին է:* – Վախճանվեց 1919 թ· Մարտ 2–ին: Հանգուցեալ թողնելով հեռացան Զանգեզուրից: Մնաք բարով ինգեր Աշոտ :

«Շապիգարու»ն Շապին – Գարահիսարն է: Բնիկ հայկական անունը Պաղեղի Սեւաբերդ: Հայերէնից բառացի թարգմանուած է: Սեւաբերդը Փոքր Հայքի նշանաւոր քաղաքներից էր: Թուրք ուղեգրող Էվլիա Չելեբին 1661ին եղել է այստեղ ու գրել. «Ունի 9 թաղ ··· 1600 տուն հայ բնակիչ»: Այստեղ նշուած Ավղուրպել գիւղը հին հայկական Աղանխն է: Քաղաքն ու գաւառը 1914–ին ունէին 75 հազար հայ բնակիչ, բոլորը զոհ գնացին Մեծ Եղեռնին:

Տեղ գիւղի (1) եկեղեցու դրան մօտ մի ոչ խոշոր շիրմաքար կայ. գրերը խառն են, տեղ – տեղ քերուած: Դրա վրայ կարդացի.

Այս է տապան հերոս Անդրանիկի կամաւոր զինուորներին: Նախանգին Քարիսարի Անգեղի գեղ Սեթրակ Սինեան· ծնվ· 1898· սպանվեց 1918: *Քարի միւս երեսին:* – Նամարդի գնդակը եկավ ու դիպավ պայքարող հոգուն· զարկեց քո ժամ երին (*վերին*) տեղ (*ահեղ*) մրրիկ էր եկավ ու անցավ· ավաղ վիշտ ու սուգ բերեց մեր փակ սրտերին: Ծնված է 1898 Ջեդիքս· Ավեան Սրապիոն :

Վերջին գրերը քերուած են, հազիւ կարդացի: «Քարիսարին» ասած Շապին – Գարահիսարն է: Անուան մէջ պահպանուել է հին հայկական ձեւը: Մեր լեզւում «քար» նշանակում է նաեւ բերդ, ամրոց: Անգեղի գիւղ – Չորրորդ Հայքում բերդաւան էր, հիմնել է Տորք Հայկազնը Վաղարշակ թագաւորի օրօք (մ.թ.ա. 2–րդ դար):

Նոյն քարին.

Այս է տապանը Ավան Բոզոումայի Հեգիմեան Պօղոսի ի մարտ զոհ ··· – *Շարունակութիւնը ջնջուած է: «Բոզոումը» էրզրում – Կարինն է: Եղեռնից առաջ այս նահանգում 250 հազար Հայ կար: Ոչնչացուեցին: Կարինի մօտ իրօք եղել է Աւան Հայոց հին գիւղ:*

Սիսիանի շրջան, Անգեղակոթ գիւղի ձորապնկի փոքր եկեղեցու մուտքի մօտ, իրար կից տապանաքարերին կարդացել եմ.

Այս է տապան Թոչնակի· Մշո Բերդակ գիւղացի: Գէօմրիի Հայերից: Ծն· 1882 ամի· նահատակ 1918 24 Օգ·

Տակաւին քսանական թուականներին լսել էի Անդրանիկի մի քաջարի զինուորի «Թոչնակ» մականունը, թէ ինչ է բուն անունը, աւա՜ղ, չգիտեմ: Սպանուել է Գէօմրի (Գոմրի) գիւղի կռւում: 1918–ի ամռանը, ինչպէս յայտնի է, Օսմանեան Թուրքիայի բանակները Հայաստանի վրայով արշաւեցին դէպի Պաքու: Այդ բանակի մի ճիւղը մտաւ Հայաստանի Նախիջեւան գաւառը, Զանգեզուրի վրայով անցնելու դէպի Եվլախ ու Պաքու, այնտեղից Սովետական Ռուսաստանի հարաւը ներխուժելու նպատակով: Նախիջեւանի լեռնային Շահապոնք գաւառի հայ գիւղերը, դրան թւում Նորսը, Գոմրին ու Կժաձորը քաջարար պաշտպանեցին Սիսականի լեռնանցքը: Անդրանիկի մի ստրմաջոկատ Հարիւրապետ Թոչնակի ղեկավարութեամբ գնաց հայ գիւղացիներին օգնութեան: Թոչնակը զոհուել է Գոմրի գիւղի մօտ: Նրա դիակն Անգեղակոթ են բերել Գոմրի գիւղի բնակիչները, թաղել ու շիրմաքար դրել վրան: Թոչնակի ծննդավայր Բերդակը Տարօնի Մշոյ դաշտում է. 1903 թուականին ունէր 150 տուն հայ բնակիչ: Այժմ այնտեղ ոչ մի հայ չկայ: Գոմրին Մեծ Հայքի Սիւնիք նահանգի Ճահուկ գաւառի հնագոյն հայկական գիւղերից է. յիշատակւում է 8–րդ դարից Գեհենիք ձեւով (Ստ. Օրբէլեան):

Թոչնակի շիրմաքարին կից մի այլ քարի գրուած է (2):

Այս է տապան Տիգրան Պետեանի· Սասնա Փեթար գիւղացի· ծն· 1900 ամ· նահատակուեց 1918 ամ· 20 Օգոստոսի:

Այս 18 տարեկան պատանին եւս զոհուել է Գոմրիի կռւում: Սասունի Փեթար գիւղը նշանաւոր էր իր քաջամարտիկներով, հայ բնակչութիւնը ոչնչացաւ 1915 թ. Մեծ Եղեռնի ժամանակ:

Երրորդ շիրմաքարին.

Ողջոյն քեզ տապան, զինուոր հայկական, Սասնոյ Կելիկուզան գիւղացի Մուշեղ Պետալեան· 22 ամաց զոհ գնաց Շաքուոյ կռուին· 1918 Օգոստոսի 14:

Շաքին Սիսիանի գիւղերից է: Անդրանիկ զօրավարի կամաւորների մի խումբ օգնութեան է հասնում Շաքիին, որ շրջապատուել էր օսման – թուրքերի եւ տեղի մուսաւաթ բեկերի տասը հազարանոց զօրքերով եւ փրկում է գիւղը:

Կելեկուզանը Սասունի հին գիւղերից է: 1914-ին ունեցել է 600 տուն Հայ:

Չորրորդ քարին.

Ողջոյն քեզ տապան, զինուոր հայկական, Մշո քաղաքացի Հայկ Պալեան (ջարդուած) ··· է 1888 ամի· նահատակ Շաքուայ կռուին· 1918 Սեպտեմբերի 23–ին:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(1) Տեղ գիւղի այս վիմագրերը ես ընդօրինակել եմ 1938–ի գարնանը: Յետագայում դրանց խիկութիւնը ճշդելու գործում ինձ օգնեց էդիկ Ջոհրաբեանը:

(2) Անգեղակոթի այս նշխարները ես ընդօրինակել եմ 1939–ին: Յետագայում դրանք տեղում ստուգեց ու ինձ հաղորդեց հմուտ մանկավարժ Բարկէն Խուդավերդեանը:

ԱՊՐԻԼ 24ԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. – «*Գրական Թերթ*»ի Մայիս 22–ի թիւին մէջ իր ստորագրած յօդուածով Սուրէն Սարուխանեան խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ Մոսկուայի հեռատեսիլէն Ապրիլ 24–ին սփռուած հաղորդումը, զոր պատրաստած էր Հայաստանի հեռատեսիլը:

Ստորեւ՝ յօդուածը, արեւմտահայերէն:

Ապրիլ 24–ին, Մոսկուայի ժամանակով ժամը 17·15–էն մինչեւ 18·45, կեդրոնական հեռատեսիլի առաջին կայանէն կը սփռուէր Հայաստանի հեռատեսիլի պատրաստած մէկուկէս ժամուան հաղորդումը ··· Երեւանի Արովեան փողոցի մասին: Երեւոյթը ուրախալի էր:

Իւրաքանչիւր բովանդակութիւն ունի իր ձեւը, զոր կ'ընտրէ հեղինակը՝ մեկնելով խօսքը աւելի ամփոփ, աւելի մատչելի եւ աւելի ընդգրկուն մատուցանելու հասկնալի մղումէն: Տուեալ պարագային ձեւ մըն էր նաեւ Արովեան փողոցին շուրջ խօսակցութիւն ծաւալելը: Բովանդակութիւնը, ինչպէս սկիզբէն իսկ նշեց հաղորդավարը, քաղաքի, հանրապետութեան, վերջապէս մեր ժողովուրդի մասին խօսիլն էր միութենական հանդիսատեսին:

Մտերմիկ ձեւ, գովելի նպատակ. մանաւանդ, երբ մտովին կը տեսնես, որ հայ ժողովուրդին ձայնը լսելու, անոր անցեալի ու ներկայի մասին տեղեկութիւններ քաղելու, անոր խաղալներուն եւ ծրագիրներուն հաղորդակից ըլլալու ակնկալութեամբ ժամը 17·15–ին հեռատեսիլին առջեւ տեղ կը գրաւեն միլիոնաւոր մարդիկ:

Այդ օրը Հայաստանի տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ, թողլով Ծիծեռնակաբերդի բարձունքը, կ'երթային տուն՝ դիտելու համար հայկական հեռատեսիլի յայտագիրը, որ կը հաղորդուէր Մոսկուայէն:

Վերջապէս կուգայ բաղձալի ժամը: Հաղորդավարը, ժպիտը դէմքին, կը ներկայանէ միութենական հանդիսատեսին, որ դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը խարխափած է ողբերգութեան մէջ, ապրած կասաչէն խրճիթներու մէջ: Տակաւին լաւ չըմբռնած, թէ ինչ կը պատմէ գեղեցիկ խօսնակը, երբ 20–ական թուականներու շինարարութեան փաստանկարներու խորքին հանդիսատես – ունկնդրին կը հասնի հաղորդման հեղինակներու առաջին շշմեցուցիչ հարուածը. «Հոս պիտի կառուցուին առաջին դպրոցն ու առաջին համալսարանը···»:

«Ո՞ւր: – Կը սկսիս խօսիլ դուն քեզ հետ: – Ծանօթ է, որ Արովեան փողոցին մէջ չէ եղած ու չկայ ոչ մէկ դպրոց (բացի Խրիմեան Հայրիկի անունը կրող դպրոցէն, որ կառուցուած է դարուն սկիզբը): Կը նշանակէ թէ խօսքը կը վերաբերի, ինչպէս նախաբանին մէջ լսուեցաւ, քաղաքին, հանրապետութեան» ··· Այդ պարագային, թոյլ տուէք որ հաղորդման հեղինակներուն ծանր խօսք չըսելու համար, չհաւատամ ականջներուս: Ի՞նչպէս, այդ՝ 1600 տարի գիր ու գրականութիւն ունեցող հայ ժողովո՞ւրդն էր որ 20–ական թուականներուն կը կառուցանէր իր առաջին դպրոցը: Հապա Արովեան փողոցէն քիչ մը անդին գտնուող Մատենադարա՞նը. միթէ ոչինչ պիտի ըսեն այդ մասին: Հապա Աստաֆեան փողոցը ինչո՞ւ կոչուած է Արովեան ··· Իսկ համալսարա՞նը. միթէ հաղորդման հեղինակները չէ՞ն գիտեր, որ վերջերս, իրենց իսկ զննումներու նիւթ Արովեան փողոցը գտնուող պատմութեան հիմնարկին մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային գիտական ժողով մը՝ նուիրուած Գլաձորի հռչակաւոր համալսարանի 700–ամեակին ··· Միթէ այս մասի՞ն ալ պիտի չխօսուի:

Հաղորդման հեղինակները երկար – բարակ կը խօսեցնեն ուժանիւթի մասնագէտ մը, որ ամենայն լրջութեամբ կը պատմէ այն մասին, թէ 20–ական թուականներուն Հայերը եւրոպական պարեր չէին գիտեր եւ թէ ինք ու իր ընկերները կոմերիտմիութեան կոչով ու յանձնարարութեամբ գոցած են այդ բացը:

Առ քեզի խօսք ··· Մէկ կողմ թողլով միութենական հանդիսատեսին տրուած այս «յոյժ արժէքաւոր» տեղեկութեան խակութեան հարցը, կը մտածես. բայց Հայերը գիտէին իրե՛նց պարերը ու այն ալ ինչպէ՛ս:

Մասնագէտին խօսելուն ընթացքին եւ անկէ ետք ալ, նկարահանման խցիկը, չես գիտեր ինչու, յաճախ ներս ու դուրս կ'ընէր «Երեւան» պանդոկէն քիչ մը վար գտնուող կիսախարխուլ «գալան»ով: Եթէ հաղորդման հեղինակները անգամ մը պակաս մտնէին գալան եւ անոր փոխարէն ցոյց տային 10 – 15 քայլ վար փակցուած Մաքսիմ Գորկիի՝ 1928–ին Արովեան փողոցի այդ տունը իջեւանելու փաստը նշող յուշատախտակը, գոնէ նախ յիշէին, որ հանճարեղ արուեստագէտը, ի դէպ Արովեան փողոցին մէջ (Ֆիլհարմոնիայի փոքր սրահ), դիտելով հայկական պարը, գրած է, թէ ինք նոր միայն հասկցաւ, որ ինչ կը նշանակէ պարարուեստ: Յետոյ թերեւս մտածէին, որ աշխարհի մէջ 1915 թուական մը կայ եւ որ յեղափոխութեան մեծ երգիչը իր ձայնը բարձրացուցած է ի պաշտպանութիւն հայ ժողովուրդի՝ 1916–ին հրատարակելով «Հայ գրականութեան ժողովածու» ծանօթ ծաղկաքաղը:

Հաղորդման հեղինակները նկարահանման խցիկով մտան Արովեան փողոցը յարող բոլոր անհրապոյր, կիսախարխուլ եւ ի սպառ քանդուած բակերն ու փակուղիները, ուշադիր զննեցին իւրաքանչիւր ծռած գերան ու քանդուած պատ, բայց ոչ մէկ անգամ պէտք չզգացին ցոյց տալ փողոցի եւ ամբողջ Երեւանի պատմամշակութային հպարտութիւնը հանդիսացող ԺԳ. դարու Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կանգուն մնացած մասը (ակադեմիայի հին շէնքի բակին մէջ): Չէ՞ին գիտեր եկեղեցւոյ գոյութիւնը, թէ չուզեցին ցոյց տալ: Չեն կրնար չգիտնալ, ուրեմն՝ չուզեցին: Ինչո՞ւ:

Այս ինչուները շատ են: Ինչո՞ւ ձանձրացնելու չափ երկար ցոյց տուին ծաղկավաճառ Կարապալայի պատկերը՝ անտեսելով բանաստեղծ, փողոցի խիղճ, աղքատ սիրահարներու բարեբար հրեշտակ, բայց ոչ մէկ անգամ՝ Արովեան փողոցի եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի անմար փառքերու՝ Ալ. Թամանեանի, Յովհ. Աբէլեանի, Հր. Աճառեանի, Մ. Աբեղեանի, Յ. Մանանդեանի, Ա. Տէրտէրեանի, Ալ. Շիրվանզադէի, Ե. Չարենցի, Ա. Բակունցի, Ալ. Սպենդիարեանի, Մ. Սարեանի եւ շատ ուրիշներու դիմանկարները, որոնց աւանդական հաւաքատեղին էին Արովեան փողոցը գտնուող «Ինտուրիստ» պանդոկն ու անոր սրճարանը: Ինչո՞ւ չայցելեցին Արովեան փողոցին վրայ գտնուող Հայաստանի պետական պատկերասրահ: – Որովհետեւ կը ժխտէ՞ր անցեալի ողբերգութեան յօրինուածքը: Ինչո՞ւ չմտան որեւէ թատրոն, գէթ իրենց «գալան»ին այնքան մօտ Ստանիսլաւսկի ռուսական թատրոնը: – Որովհետեւ յանկարծ խօ՞սք կը բացուէր հայկական թատերական արուեստի փառաւոր անցեալէն: Ինչո՞ւ թէկուզ թռուցիկ ակնարկ չեղաւ Արովեան փողոցը գտնուող Դ. Դեմիրճեան եւ Ստ. Զօրեան տուն – թանգարաններու մասին: – Որովհետեւ ստիպուած կ'ըլլային յիշել Աւարա՞յրն ու Զիրա՞ւը: Ինչո՞ւ գէթ մէկ անգամ ցոյց չտուին «գալան»ի դիմացը գտնուող Արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապերու հայկական ընկերութեան գեղատեսիլ շէնքը: – Որովհետեւ նախապէս ան եղած է հիւանդանո՞ց, կամ որովհետեւ հոն աշխատած են անցեալի անուանի մեր բժշկապետե՞րը: Ինչո՞ւ դանակ – մկրատ սրելու անդրջրհեղեղեան չարխը տուած էին այն խեղճուկրակ մարդուն ուսը ու վերուվար ընել կուտային արդի Արովեան փողոցով ···

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ: Որովհետեւ հաղորդումին յղացքը այդպէս էր: Խեղճուկ ու լալկան յղացք մը՝ որ չես գիտեր ե՛րբ եւ ո՛ր տեսարանը հնարած է. «Անցեալը՝ մէկ բանի պէտք չէ, ներկայինը՝ լաւ»: Բայց անոր մերօրեայ նմանները պէտք է հասկնան գոնէ, որ ամէն ժամանակ ունի իր նորն ու հինը, իր լաւն ու գէշը, որ լաւը բոլոր ժամանակներու համար լաւ է, գէշը՝ երբ ալ արտայայտուի, գէշ, արդէն ժամանակն է, որ մենք մեզ օրինական [illegible] համարենք մեր պատմութեան բոլոր հանգրուաններուն եւ հաւասար տարակայականութեամբ ու անաչառութեամբ, նաեւ սիրով, խօսինք անոնցմէ իւրաքանչիւրի մասին, որ այսօրուան մեր նուաճումները աւելի կ'իմաստաւորուին անցեալին հետ համադրելու առնեն, որ վերջապէս, ոչ ոքի իրաւունք տրուած է խմբագրել ժողովուրդի կենսագրութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՏԻԿԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Վատիկանի քաղաքական օրակարգին վրայ յունիսեան երկու կարեւոր ժամադրութիւններ կան. Յունիս 8 – 14 Պապը երրորդ այցելութիւն մը կը կատարէր Լեհաստան, իսկ 28-ին Հռոմի եւ Վիլնիւսի մէջ տեղի կ'ունենան Լիթուանիոյ քրիստոնէութեան դարձի վեցերորդ դարադարձի հանդիսութիւնները: Սակայն աւելի անդին, շատեր սկսած են մտածել նաեւ Պապին 1988-ին Մոսկուա կատարելիք այցելութեան հաւանականութեան մասին:

«Պապը Մոսկուայի մէ՞ջ. Լուսին իջնող առաջին մարդուն պէս բան մը» կ'ըսէ վատիկանէն դիւանագէտ մը: Այս արտայայտութիւնը կը մատնէ այն սկեպտիկ կեցուածքը, զոր ունի Վատիկան Կորպաչովի նոր քաղաքականութեան հանդէպ: Մոսկուայի մէջ կատարուած կամ ծրա-գրուած յեղաշրջումները կրնան Խորհ. Միութեան քաղաքական, տնտեսական, զինուորական կամ մշակութային արտաքին երեւոյթը բարելաւել, սակայն վարչաձեւին նիւթապաշտութեան ու անաստուածութեան գաղափարականը խորքին մէջ անեղծ կը մնայ. ահա Հռոմի կարծիքը:

Անցեալի պատահարներու վերյուշն ալ դեր ունի Վատիկանի զգուշաւոր այս դիրքորոշումին մէջ. «Խրուշչեւ ազատական դէմք մը կը նկատուէր Արեւմուտքի համար, կ'ըսէ կարդինալ մը, սակայն երկրէն ներս ան կը վարէր հալածանքի քաղաքականութիւն մը. Խորհ. Միութեան հաւատացեալ տարրին քով ան ձգած է աւելի գէշ յիշատակ մը, քան նոյնիսկ Ստալին»:

Քիչ չատ ազատ արտայայտութիւննե-րու առաջին շրջանակ մը կը նկատուի 1986 Հոկտեմբերի Պուտափէշտի գիտաժողովը ուր հաւաքուած էին մարքսեան մտաւորականներ, եւ ուր Մոսկուայի համալսարանէն փրոֆ. մը կ'ըսէր. – «Բարոյական տագնապին առջեւ այլեւս ոչ մէկ բացատրութիւն բաւարար է, որքան ալ գիտական ըլլայ ան»: Իսկ Մոսկուայի գիտական անաստուածութեան հիմնարկի տնօրէնը կը յայտնէր, «քրիստոնեայ կամ անհաւատ, բոլորս ալ ազատութեան պէտք ունինք»: Նման գիտաժողով մըն ալ, բաց շրջող չշուկներու, տեղի պիտի ունենայ Լենինկրատ ... Աստուծոյ ըմբռնումին մասին:

Ինչպէս բսինք, Յունիս 28-ին Լիթուանիա կ'ոգեկոչէ քրիստոնէութեան դարձին իր վեցերորդ դարադարձը. երկիր մը ուր երեք միլիոն բնակչութեան գրեթէ կէսը հաւատացեալ է. Պապը անձամբ տեղեկացուցած է՝ – աննախընթաց կերպով–, թէ ինք անբաղձալի նկատուած է Լիթուանիոյ համար, խորհրդային իշխանութեան կողմէ:

Յաջորդ տարի նոյն ոգեկոչումներու կարգը կուգայ Ռուսիոյ եւ Ուկրանիոյ. ոչ ոքի համար գաղտնիք է այլեւս, թէ Պապը կը փափաքի մօտէն հետեւիլ այս հանդիսութիւններուն: Արդեօք Մոսկուայի փոփոխութիւններու ներկայ կլիման կարելի պիտի դարձնէ՞ նման ճամբորդութիւն մը. Վատիկանի բազմաթիւ «խրատեւ»ներուն համար Կրեմլինի ներկայի տէրերը հետամուտ են նոր արբեցնելու մը ու տնտեսական արդիականացումի, սակայն շուտով պիտի չխզեն վարչաձեւին հիմնական տարրին՝ անաստուածութեան հետ իրենց կապը. ու կարճ ժամանակի մէջ յուսալի չէ որ դադրին հաւատացեալներու դէմ ձեռք առնուած միջոցառումները:

Մինչ այդ Վատիկանի քաղաքականութիւնը յաջողութիւններով ու ձախողութիւններով կ'ընթանայ իր գիծէն: Նպատակը արեւելեան երկիրներու մէջ ծաւալել է եկեղեցիին գրաւած տեղը: Այս գիծը կուգայ Պօղոս Զ.ի ներշնչումէն:

Աւելի լաւ զատելու համար քան տարուան մէջ կորսուած ճամբան, պէտք չէ մոռնալ, որ Պօղոս Զ.ի արգիլուած էր 1966-ին Լեհաստան երթալ: Մինչդեռ, այսօրուան Պապը երրորդ անգամ կը պատրաստուի այս այցելութեան: Իր ծագումը միայն բաւարար չէ այս երեւոյթը բացատրելու: Լեհաստան Կորպաչովի նոր քաղաքականութենէն ամէնէն աւելի օգտուող երկիրն է Խորհրդային Միութեան արբանեակներէն: Ոմանք արդէն լեհական դեսպանատուն մը կը տեսնեն Վատիկանի մէջ: Ուրիշներ այնքան ալ դիւրին չեն նկատեր պաշտօնական փոխ – յարաբերութիւններու հարցին կարգադրութիւնը, երկու երկիրներու միջեւ: Նախ պէտք է համաձայնութիւն գոյանայ այն յատուկ դիրքին մասին, զոր ունի Եկեղեցին լեհ ընկերութեան մէջ:

Հունգարիոյ մէջ ալ ակներեւ է արձանագրուած յաջողութիւնը. 1986 Յունիս 30-ին առաջնորդին մահէն ետք բացառիկ արագութեամբ մը ու համագործակցութեամբ որոշուեցաւ յաջորդը, երբ վարչապետը անձամբ եկաւ Վատիկան տեսակցելու եպիսկոպոսական աթոռներու հարցին մասին: Սակայն հարթուելիք բազմաթիւ կէտեր կան տակաւին Հունգարիոյ եւ Վատիկանի միջեւ:

Եուկոսլավիա այն երկիրն է, ուր կաթողիկէ եկեղեցին ամէնէն աւելի ազատ է, իսկ Չեխոսլովաքիա ամէնէն տխուր պատկեր պարզողը: Այս երկրին մէջ 1973-էն ի վեր ոչ մէկ պաշտօնակոչում կատարուած է: Եօթը թեմերէ միայն երկուքը մնայուն եպիսկոպոս ունին. իսկ Փրակայի արքեպիսկոպոսը երկար ատենէ ի վեր անցած ըլլալով հանդերձ 78 տարեկանի սահմանը, միշտ կը մնայ իր պարտականութեան գլուխը:

Որքան Պապին ուզուելիք հրաւէր մը Մոսկուայի կողմէ, յաջորդ տարուան համար, նոյնքան կարեւոր է Չեխոսլովաքիոյ կացութեան բարւոքումը, որ գլխաւոր նպատակներէն մէկն է Վատիկանի:

Ա. Թ. Թ.

* * *

տուել եւս՝ խեղել պատմականօրէն ձեւաւորուած անոր իրական պատկերը:

Այսքանէն ետք բնական հարց մը կը յառաջանայ. լաւ ոչինչ չկա՞ր խնդրոյ առարկայ հաղորդումին մէջ: Անշուշտ, կար. Գէորգ Էմինի, Հենրիկ Իգիթեանի եւ մէկ – երկու այլոց ելոյթները, որոնք, սակայն, ինքնին բովանդակալից ըլլալով հանդերձ, անյաջող դիրքի մէջ գեղեցիկ ներդիրներու տպաւորութիւն կը ձգէին:

Կը կարծեմ որ այս հաղորդումը դասն խրատ կ'ըլլայ յետագային նման միջոցառումներու համար: Ձայն – հեռատեսիլի պետական կոմիտէն նման պարագայի լաւ կ'ըլլար, որ գործի մէջ առնէր գիտակ ու սրտցաւ մարդիկ, թերեւս ճիշդ կ'ըլլար հրաւիրել նաեւ գիտական խորհրդատուներ: Չէ՞ որ խօսքը կը վերաբերի հարազատ ժողովուրդը միութենական հանդիսատեսին ճիշդ դիրքորոշումով եւ արժանապատուութեամբ ներկայացնելու խիստ կարեւոր հարցին:

Հարց մը եւս: Ինչո՞ւ մեր մամուլին մէջ քննարկման նիւթ չեն դառնար հայկական հեռատեսիլի յայտագիրները, գոնէ անոր տուել կարեւոր հաղորդումները: Կարելի է օրինակ առնել «Սովետական Կուլտուրա» թերթէն, ուր լայն ասուլիսի նիւթ կը դարձնեն Մոսկուայի հեռատեսիլի հաղորդումները: Այդ պարագային կը բարձրանայ հեղինակներու պատասխանատուութիւնը, կը վերնայ նաեւ չարխային ու կարաբալայական հոգեբանութիւնը եւ մեր հաղորդումներն ալ կը դառնան օրերու ոգիին համահունչ:

Իսկ Ապրիլ 24-ի հաղորդումը, կը կարծեմ, որ միայն թիւր տպաւորութիւն բաշեղծեց այլազգի այն հանդիսատեսներու շրջանակին մէջ, որոնք ծանօթ չեն մեր ժողովուրդի պատմութեան: Ափսոս:

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ցարէթր թուարանութիւն է սորվեցրնում թոռնը:

– Բալա ջան, երկու չիչ արաղ ունեմ, երկու չիչն էլ որ խմեմ, տակին ինչ կը մնայ:

– Հարբած պապիկ, – պատասխանում է թոռը:

**

Երկար ժամանակ գիւղում անձրեւ չէր եկել: Մի կին «Աստծու սիրուն» ալիւր է հաւաքում, որ աղաւթեն անձրեւ ուղարկի:

– Քոյրիկ, – ասում է Հայրիկը, – եթէ աստծուն ալիւր է պէտք, թող ինքը գայ, ինչքան ալիւր ուզի՝ կը տամ, էլ ինչո՞ւ է քեզ ղրկէրու գցել...:

գերմանական

մամուլէն

ՍԵՒԱՆԸ՝ ԶՈՀԸ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԽՆԱՅ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Վերոյիշեալ խորագրին տակ գերմանական ծանօթ օրաթերթ «Ֆրանքֆուրթեր Ալկեմայնէ Ցայթունգ»ը օրերս հրատարակեց յօդուած մը, ծանրանալով Սեւանի վիճակին վրայ եւ տուաւ ծանօթ բաներու կարգին նաեւ շահեկան մանրամասնութիւններ: Առաջինը թերեւս Արփա – Սեւան փապուղիի պատմութեան կը վերաբերի: Իբրեւ թէ Խրուշչեւ առենին իշխան ձուկը ճաշակելէ վերջ փափաք յայտներ է որ այդ համեղ ձուկը աճեցուի նաեւ ուրիշ տեղեր ալ: Զինքը հիւրասիրողները իրեն դիտել տուեր են որ սոյն ձուկը դատապարտուած է բնաջնջման, եթէ լիճին մակարդակը շարունակէ իջնել, նոյն ատեն մատնանշելով միակ ելքը. կառուցումը փապուղիի մը: Խրուշչեւ շուտով առօրագրեր է յայտնի չինութեան պայմանագիրը: Շնորհիւ անոր ջուրին մակարդակը արդէն իսկ երեք մեթր բարձրացած է, բայց որպէսզի Սեւանը կենսաբանական տեսակէտէ կարենայ վերապրիլ ջուրին մակարդակը մինչեւ 2000 թուականը վեց մեթր եւս պէտք է բարձրանայ: Այս նպատակին պիտի ծառայէ՝ արդէն ծրագրուած երկրորդ փապուղի մը մէկ – ու կէս միլիառ ռուբլի արժողութեամբ:

Արդարեւ վերջին տասնամեակներու ընթացքին Սեւանը եւ անոր անմիջական շրջապատը ծանր կորուստներ կրած են: Լիճին ջուրը անճաշակելի դարձած է: Ոչնչացած են երեսուն տեսակ, մասամբ հազուագիւտ, թռչուններ եւ նաեւ տասնեակ մը բոյսի տեսակներ: Ճարտարարուեստը միշտ մեծ դեր խաղացած է Հայաստանի մէջ, այս յառաջիկային ալ այսպէս կը մնայ: 12-րդ հնգամեակի ընթացքին ճարտարարուեստի արտադրութիւնը պիտի աճի մօտ երեսուն տոկոսով: Այս նիշը բարձրագոյններէն մէկն է համայն Խորհրդային Միութեան մէջ: Նկատի առնելով Հայաստանի բնակչութեան աճը – ան 2000 թուականին պիտի հասնի 4 – 4,5 միլիոնի – շրջապատի պաշտպանութիւնը ալ աւելի կարեւոր դարձած է: Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է իւրաքանչիւր նոր գործատան շինութեան պարագային նկատի առնել՝ թեքնիք եւ տնտեսական գործօններու կարգին նաեւ շրջապատի պաշտպանութիւնը: Ըստ վարչապետի տեղակալ Վ. Մովսիսեանի, շրջապատի պաշտպանութիւնը յառաջիկային ճարտարարուեստի եւ ուժանիւթի արտադրութեան համար նշանակութիւն պիտի ունենայ:

**

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Միւնխընաբնակ հայ երգահան եւ երաժիշտ Լ. Բագիլ եւ իր հիմնադրած Մուսիքամ երրեակը (Լ. Բագիլ՝ ջութակ, Ի. Սէէման՝ թաւ – ջութակ, Վ. Նօյման՝ ֆակոթ) Բարեգործականի յատուկ կարգադրութեամբ Ապրիլ ամսուան վերջաւորութեան մեկնած են Միացեալ – Նահանգներ եւ հոն տուած համերգներ, առաջինը Ապրիլ 24-ին Սուրբ Վարդան Մայր տաճարին մէջ: Ասոր յաջորդած են համերգներ Ապրիլ 26 եւ 27-ին՝ Լոս – Անճըլըսի, Ապրիլ 29-ին Փասատենայի եւ Մայիս 1-ին Կլէնտէյլի մէջ: Լ. Բագիլ տուած է նաեւ բանախօսութիւն մը, որուն նիւթը եղած է Հայ երաժշտութեան ներկան: Բազմաթիւ թերթեր՝ «Արմինեըն Օպզըրվըր», «Նոր Կեանք», «Արմինեըն Րիփորթըր», «Ասպարէզ» եւ նաեւ ամերիկեան «Նիւզ – Փրէս» թերթը արտայայտուած են հայ երգահանի մասին, ունեցած են տեսակցութիւններ անոր հետ: Լոս – Անճըլըսի հայկական ռատիոկայանը սփռած է Մուսիքամ երրեակի ելոյթներէն մին: Յաջորդ տարուան համար արդէն ծրագրուած է աւելի երկար շրջապտոյտ մը՝ Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Իսկ Մայիս 9-ին Լոնտոնի Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահին մէջ հնչած է Բագիլի թիւ 1 լարային քառեակը Զիլինկիրեան քառեակի կատարմամբ:

Այս տարի անգամ մը եւս տեղի ունեցան Արեւմտեան – Գերմանիոյ Վիթթէն քաղաքի աւանդական «Արդի կամերային երաժշտութեան օրերը», որուն իր մասնակցութիւնը կը բերէր նաեւ Պալչօյի կամերային նուագախումբը: Գերման թերթերը արձագանգ հանդիսացան սոյն համոյթին ելոյթներուն, յատկապէս յիշատակելով գերման ծագումով սովետ երգահան Ա. Շնիթքէյի 4-րդ համանուագը, հայրենի երգահան Աշոտ Զոհրապեանի «Սերենատ»ը եւ Ն. Քորնտօրֆի «Ամոռոսօ»ն: «Խոր աղերսները մշակութային աւանդութիւններու հետ ակներեւ էին Վիթթէնի մէջ ներկայացուած խորհրդային երգահաններուն մօտ: Աշոտ Զոհրապեան «Սերենատ»ով կ'որոնէր առինքնօրէն անհետացող հայ ժողովրդական բանահիւսութեան բեկորները», կը գրէ «Ֆրանքֆուրթեր Ալկեմայնէ Ցայթունգ»ը:

Յապաղումով կուտանք Հայաստանի կամերային համոյթին խիստ յաջող՝ թիւով տասը համերգները Արեւելեան – Գերմանիոյ Պերլին, Ռոստոք, Օտերի Ֆրանքֆուրթ, Կարլ – Մարքս – Շթատ (երբեմնի Խեմնիցը) եւ Լայպցիկի աշխարհահռչակ Կեվանտհաուսին մէջ: Համոյթը եւ անոր վարիչը՝ Զայքովսկի մրցանակի դափնեկիր ջութակահար՝ Ռ. Ահարոնեան Արեւելեան – Գերմանիա կը գտնուէին Պերլինի 750–ամեակին առթիւ կազմակերպուած հանդիսութիւններու կապակցութեամբ: Փետրուար 25 թուակիր «Նոյես Տոյչլանտ»ը, թերթ մը որուն շատ յաճախ չենք հանդիպիր մեր մամուլին մէջ – «Փայլուն մեկնութիւնը ժամանակակից երաժշտութեան» խորագիրը կրող ծաւալուն յօդուածով կ'անդրադառնայ համոյթին Պերլինի մէջ ունեցած առաջին՝ «հանդիսատեսներուն խանդավառ ծափահարութիւններուն» արժանացող համերգին: Հոն ներկայացուած են Է. Յովհաննիսեանի լարային նուագախումբի, Ռ. Սարգիսեանի ջութակի եւ կամերային նուագախումբի համար յօրինումները: «Նոյես Տոյչլանտ» այս վերջինը կ'որակէ իբրեւ՝ «զգացմնակէտը երեկոյթին»: Համոյթին կատարողական արուեստը լաւագոյնս կը պատկերացնէ յաջորդ մէջբերումը սոյն թերթէն. «Ի. Սթրավինսքիի բարդ շարադրուած երաժշտութիւնը լաւագոյնս ներկայացնելու համար նուագախումբ մը կը կարօտի ճըշգրտութեան, չեշտակի կշռոյթի զգացումի, ռոմանթիք ձգտումներէ հեռու կատարողական արուեստի: Հայաստանի կամերային համոյթը ունի այս բոլորը եւ շնորհիւ ասոնց մենք կրցանք ունկնդրել կենսալից եւ նուրբ կատարումը Սթրավինսքիին՝ զուարճալի թուացող, նախա – դասական հնչիւնակազմով երաժշտութիւնը» :

Երիտասարդ հայ ջութակահար Արա Մալիքեան սկսած է գերման մամուլը խօսեցնել իր մասին: Սարեւ կուտանք հատուածներ գրութիւնէ մը, լոյս տեսած «Վեստօյչէ Ալկեմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ՝ տաղանդաւոր ջութակահարին Խարն քաղաքի յայտնի Ֆօլքվանկշուլէի սրահին մէջ տուած մէկ համերգին առթիւ: Հոն «Վարպետ երիտասարդներ» խորագրին տակ կը կարդանք նաեւ հետեւեալը. – «Եթէ 19–ամեայ ջութակահար մը Մէնտըլսոնի մրցոյթին առաջին մրցանակին արժանանայ, մարդ կրնայ մեծ յոյսեր դնել իր վրայ: Այս տպաւորութիւնը թողուց Արա Մալիքեանի համերգը Ֆօլքվանկ երաժշտանոցի համերգասրահին մէջ: Գեղարուեստական գործադրութիւնը եւ երաժշտական յատկութիւնները այս երիտասարդ երաժիշտին, որդին պէյրութահայ ընտանիքի մը, պարզապէս արտակարգ են: ... Մեծ թափով տուին (Ա. Մալիքեան՝ ջութակ եւ Մ. Տրեվս՝ դաշնակ), Ր. Շթրաուսի «Ֆա – մաժէօր Սոնաթ»ին փոթորկալից առաջին եւ վերջին մասերը: Ռաւելի «Ցիկան»ին բարդ հատուածներուն Ա. Մալիքեան դիւրութեամբ յաղթահարեց: Խոր հասկացողութեամբ եւ կեդրոնացած կատարեց չորս կտորներ Ա. Վեպերէն: Զմայլելի է այս ջութակահարին անթերի յիշողութիւնը, շնորհիւ, որուն ան ի տարբերութիւն ընդունուած սովորութենէն զոց կը նուագէ իր՝ ջութակի բաժինը: Արա Մալիքեանի դասատու՝ փրոֆ. Էյլէրմանն Հանովրի երաժշտանոցին անձնակազմին կը պատկանի: Շրջան մը օգնականը եղած է Իվան Կալամեանի եւ դասաւանդած Հանովրէն զատ Ճօլլիարտի, Ասբէնի եւ Սինսինեթիի երաժշտանոցներուն մէջ: Ի մօտոյ Արա Մալիքեան հանդէս պիտի գայ Հէսսընի ռատիոկայանէն, ներկայացնելով արդի երաժշտութեան փունջ մը:

Ր. Ք.

Տիկին Սոնիա Շամլեան եւ զաւակը Փաթրիք – Պոսթէն,
Պր. Արա Շամլեան
սրտի խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծ – մօր՝
ԱՆՆԻԿ ՇԱՄԼԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 2–ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 4, Չորեքշաբթի օր ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ ու մարմինը ամփոփուած Ռէնսիի հին գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ զաւակները,
կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Յունիս 14–ին, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ–ի
մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ, ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
եւ Սամուէլեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց:
Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցներու, մասնակցութեամբ. –
1.– Սէն – Ժէրոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ
2.– Էքս – ան – Փրովանսի
3.– Սէն – Թ'Անթուանի Քամփանեը Փէրիէի Ս. Թադէոս
4.– Սէն – Թ'Անթուանի Քամփանեը Փըրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ
5.– Լա Սիօթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ
6.– Պուք պէլ էրի եւ
7.– Մարսէյլի միօրեայ դպրոցներու երկսեռ աշակերտութեան:
Յունիս 14, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին:
Բոլոր հայ ընտանիքները հրաւիրուած են, եկէք բազմութեամբ եւ քաջալերեցէք հայ փոքրիկները:

Salle Amerigo Vespucci
Du Centre Culturel Italien
6, rue Fernand Pauriol - 13005 Marseille

Մուտքը ազատ է:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը պիտի կատարուի Շաբաթ, Յունիս 13, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին, Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան – Կուժոն, Փարիզ 8–րդ:
Օրակարգ. –
1.– Ելմտական հաշուետուութիւն:
2.– Բարոյական տեղեկագիր:
3.– Հեռանկարներ:
Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը ցանկալի է:

ՅԱՐԳԱՆՔ «ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ»ՈՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը եւ Փարիզի «Նազարբէկ» երիտասարդական մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի, Ալֆորվիլի եւ Իսիի Հայոց Եկեղեցիներուն մէջ 1915 Յունիս 15–ին Պոլսոյ «Պայազիտ» հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հնչակեան անմահ հերոսներուն յիշատակին:
Նոյն օրը ժամը 13.30–ին, հոգեճաշ:
Ներկայ կ'ըլլայ եւ խօսք կ'առնէ «Արաքսի» օրաթերթի խմբագրապետ եւ հանրային գործիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՆԱՅԻՐԻ

CAPPADOCE -
67 bis, quai Blanqui - Alfortville

Réservation : 48 - 78 - 88 – 70
43 - 78 - 56 - 44

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարսենիկ Չէքեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Չէքեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Չէքեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեան եւ զաւակները,
հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Յունիս 14, Կիրակի, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝
ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՔԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:
Այս առիթով ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր ցաւակից եղան իրենց սուգին:

NIGOGHOS SARAFIAN

«Le Bois de Vincennes»

Samedi 13 Juin, Paris, 15h précises

— Serge Avédikian, récitant. Débat en présence traductrice, Anahid Drézian — par la revue GAM et l'ass. Créations Contemporaines Arméninnes.

Renseignements et réservations :
46 - 33 - 97 - 84 (en soirée)

Վ Ի Է Ն

ՊԱՏԱՐԱԳ

Յունիս 14, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունիս 17, ժամը 14.30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

APPEL DU CDCA POUR LE 18 JUIN

LA CAUSE ARMENIENNE MENACEE

Devant le caractère inacceptable de la proposition de résolution de la commission politique du Parlement européen —qui récuse la notion de génocide pour qualifier l'entreprise d'extermination systématique des Arméniens en 1915 et qui nie la réalité de la diaspora — les Arméniens doivent, comme ils ont su le faire à l'occasion de l'affaire du paragraphe 30 à l'ONU, se mobiliser massivement pour une victoire analogue à l'assemblée européenne.

TOUS A STRASBOURG LE 18 JUIN

L'examen de la résolution sur «une solution politique de la question arménienne» par l'assemblée plénière des députés européens aura lieu le jeudi 18 juin : une étape capitale que nous devons transformer en succès pour l'action diplomatique arménienne.

Le 18 Juin, sacrifions notre journée de travail en nous rendant à Strasbourg pour soutenir nos amis députés et montrer notre détermination à défendre nos droits et à faire éclater la vérité historique.

Des voyages sont organisés à partir des principaux centres communautaires arméniens.

Les transferts se feront par autocar.

PARIS ET REGION PARISIENNE :
Les départs se font à 6 heures du matin
— Paris, Porte d'Orléans, Place du Général Leclerc
— Alfortville, Place Carnot
— Clamart / Issy-les-Moulineaux, MCA, 45, rue de la Défense
— Arnouville
Renseignements et inscriptions : Tél. : 42 - 46 - 66 - 29
Tous les jours à partir de 14h

LYON ET REGION LYONNAISE :
— Lyon centre. Départ : 6h le matin, 40, rue d'Arménie
— Décines. Départ : 5h30 le matin, Place de la Libération
Renseignements et inscriptions : Tél. : 78 - 49 - 90 - 42
du mardi au samedi

MARSEILLE :
Renseignements et inscriptions : Tél. : 91 - 93 - 64 - 39
à partir de 14h

VALENCE :
Renseignements et inscriptions : Tél. : 75 - 55 - 12 - 49
à partir de 14h

Le rassemblement à Strasbourg est fixé à 12h devant le Palais de l'Europe

Des délégations arméniennes des autres pays européens se joindront à nous sur place.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ ըլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ՝ ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի քանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30–*ին*
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42-56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél· 48-78-22-79

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

◆ *RESTAURATION D'EDIFICES*
◆ *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
◆ *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
◆ *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 | PARIS
45 - 04 - 63 - 00

L'association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE» propose

« 9 SEANCES SUR LA LITTERATURE ARMENIENNE »

ATTENTION CHANGEMENT DE DATE
DERNIERE SEANCE

9ème séance : Jeudi 11 Juin, de 20 à 23 heures
— N. Sarafian dans le Bois de Vincennes, par Krikor Beledian (en arménien)
— L'achèvement de la figure. Hagop Ochagan, *Mnatsortats* (II) par M. Nichanian (en français)

Les séances se déroulent : 46, rue de Vaugirard, 75006 Paris
Participation aux frais : 30 F par séance
Chômeurs, étudiants, moins de 18 ans : 20 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
11

JEUDI
11 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.505 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.505

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ եօթը մեծերը կը վերջացնէին իրենց ժողովը Չորեքշաբթի իրիկուն : Թէեւ ոմանք նախապէս մեկնած էին, ինչպէս Տիկին Թաչըր, քիչ եաք ալ՝ Միթերան եւ Շիրաք : Նախորդ օրը, քաղաքական երեք յայտարարութիւններ ըրին, որոնք կը վերաբերէին արեւելք – արեւմուտք յարաբերութեանց, Իրաք – Իրան պատերազմին եւ ահաբեկչութեան, բայց իրենց բովանդակութեամբ ցնցիչ ոչինչ ունէին : Այս հանդիպումները արդէն, աւելի ձեւակերպութեանց բնոյթ ունին եւ զեկոյցներու կամ յայտարարութեանց շարադրութիւնները առաւելաբար իրենց տափակութեամբ եւ մարդու սիրտ չկոտրելու ճիգով ուշադրութիւն կը գրաւեն : Մօտերու փոխանակութեանց առեն, երբեմն մէկը գլուխ կը բռնէ, ինչպէս Նախագահ Միթերան, երբ կը մերժէ ընթացք տալ Ռեկընի : Ահաբեկչութեան մասին խորհրդակցած առենն է որ Թակարդ – կառք մը կը պայթէր Հռոմի ամերիկեան դեսպանատան մօտ, մինչ ձեռնառումբեր կը նետուէին ամերիկեան եւ անգլիական դեսպանատուներուն վրայ : Ոճրափորձերուն տէր կ՚ըլլային Հակաշխար – հակալ միջազգային ջոկատները» :

ԿԻՊՐՈՍ կրնայ թեկնածութիւնը դնել Եւրոպայի Հասարակապետութեան անդամակցելու համար : Պրիւքսէլի մէջ, շատ տաք չեն Շուկային ընդլայնման համար, որ ըստ իրենց դարուս վերջը միայն կըրնայ տեղի ունենալ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւ – արեւմտեան շըրջանի գիւղացիները բուռն յարձակումներու ձեռնարկած են եւ 11 բեռնատար կառքեր կրակի տուած (սպանական, գերմանական, հատ մը նոյնիսկ ֆրանսական) : Դժգոհ են պտուղներու, մանաւանդ սեխերու գիներէն, որոնք ցած են ըստ իրենց, ներածումներու պատճառաւ : հաւուցումները բաւարար չեն նկատեր :

ԳԱԽԹԻԱՐ, Իրանի նախկին վարչապետը շատ բարկացած է Ռեկընի դէմ, որ «վայրենի եւ բարբարոս երկիր» որակած է Իրանը : Գախթիար բաց նամակով մը հարց կուտայ Նախագահին՝ «Ո՞ւր եւ ե՞րբ յարաբերութիւն մշակած էք Իրանցի ժողովուրդին հետ, զայն բարբարոս որակելու համար : Եթէ կարելի է դատապարտել Խոմէյնիի բարբարոսութիւնը, պէտք չէ մոռնալ որ այդ նոյն վայրենի եւ կեղեքիչ խմբակին է որ ձեւք կ՚երկարէք եւ այդ նոյն մարդասպաններուն հետ է որ առեւտուր կ՚ընէք» :

ՍՊԱՀԱՆԻ գրադարանին մէջ հրդեհ մը ծագած է եւ ըստ Իրնա գործակալութեան 85 հազար «Թանկագին եւ հազուագիւտ» գիրքեր փճացած են :

ՄԻՇԷԼ ՏԸԳՐԷ, որ միշտ լուծումներ կը գտնէ Ֆրանսայի բարւոքման համար (Ալժերիայէն՝ ծնունդներու նուազում), այս անգամ ալ կը թելադրէ որ ընկերային ապահովութիւնը չհատուցանէ հիւանդութեան ծախքերը խմողներուն եւ ծխողներուն, ինչ որ կը թեթեւցնէ ծախքերը··· :

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունիս 10–ի «Մոնտ»ի մէջ, կէս էջ արտատպուած էր (պարզ է՝ ծանուցումի ձեւին տակ) կոչ մը, որ լոյս կը տեսնէր Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմենիէնի նախաձեռնութեամբ, որպէսզի Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ հաստատուի Հայերու ջարդերուն ցեղասպանութեան բնոյթը : Կոչը կը վերջանայ սա պարբերութեամբ· –

Nous appelons solennellement le Parlement européen à qualifier de génocide le plan d'extermination mis en œuvre contre les Arméniens et à offrir ainsi, à ceux qui n'ont toujours pas de sépulture sur terre, une place dans la mémoire des hommes et dans la mémoire de l'Europe.

**

Այս կոչը ստորագրած են արդէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ բոլոր հոսանքներէ եւ ասպարէզներէ : Յիշենք՝ երեք յարանուանութեանց պետերէն զատ՝ Ազնաւուր, Քլոտ Պուրտէ, Հիւկէթ Պուչարտօ, Ալէն Քառինեօն, Ժիլ Տըլէօզ, Միշէլ Տելպառ, Փ· Տէվէճեան, Ժ· Մ· Տոմէնաք, Մարկրիթ Տիւրաս, Ժան Ֆեռա, Ալէն Ֆինքըլքրաութ, Շ· Ֆիթերման, Քոսթա Կավրաս, Անտրէ Կլիւքսման, Լօժէն Իոնէսքօ, Ֆր· Ժաքօպ, Պեռնար Քուշնէր, Ժան Լաքութիւռ, Քլոտ Մօրիաք, Մարի-Քլէր Մենտէս-Ֆրանս, Փօլ Միլլիէզ, Թ· Մոնօ, Անրի Նոկէռ, Քլոտ Ռուա, Ֆրանսուազ Սական, Լօրան Շվարց, Հարուն Թազիէֆ, Իվ Թերնոն, Փօլ Թիպօ, Անրի Թռուայա, Անրի Վերնէօյլ, Եանիս Կզենաքիս, Է· Լը Ռուա Լատիւռի, եւայլն, եւայլն :

Ստորագրութիւններու, տեղեկութիւններու, անդամակցութեան թէ նիւթական օժանդակութեան համար հարկ է դիմել.–
SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE
B. P. 84
75862 Paris Cedex
Tél. : 4 6- 06 - 15 - 90

ՊԷԼԿՐԱՏ

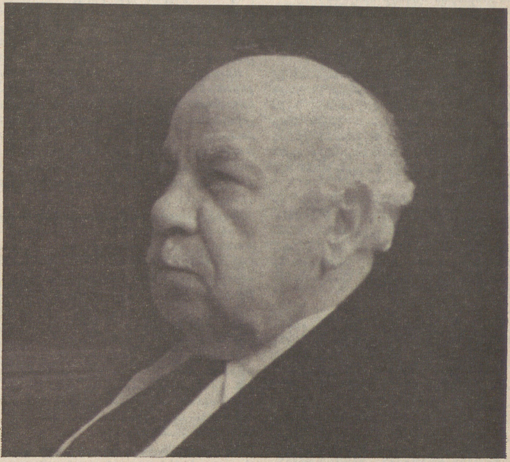
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Եուկոսլաւիոյ Թանճուկ գործակալութիւնը Յունիս 5–ին հաղորդեց ազատ արձակումը Յարութիւն Լեւոնեանի, մարդասպանական գրգանպատճառներով :

Թարմացնելու համար յիշողութիւնները, ըսենք թէ Յարութիւն Լեւոնեան և Րաֆֆի Էլպէքեան հեղինակներն են Պելկրատի Թուրք դեսպանին՝ Կալիփ Պալքարի ահաբեկման : Այդ մահափորձէն անմիջապէս եաք, ապահովութեան ուժերու բացած կրակին ընթացքին անցորդ ուսանող մը զոհ կ՚երթար եւ կը վիրաւորուէին եուկոսլաւ ոստիկան մը եւ Յարութիւն Լեւոնեան :

Երկու հայ երիտասարդներուն դատավարութիւնը կը սկսէր նոյն տարուան Դեկտեմբերին եւ վճիռը կը տրուէր 1984 Մարտին : Լեւոնեանի անդամալոյծ ըլլալու պարագան եւ Էլպէքեանի անչափահասութիւնը արարքին առեն, պատճառ եղած էին որ մահապատիժի փոխարէն երկու մարտիկները դատապարտուին երկրին անօրինած առաւելագոյն պատիժին՝ 20 տարի բանտարկութիւն իւրաքանչիւրին :

Յունիս 6–ի իր թիւով «Հիւրրիյէթ» լուրը կուտար Լեւոնեանի նկարն ալ հրատարակելով :

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

– ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ –

Արդէն՝ տասնամեակ : Ե՞րբ անցան տարիները ու մենք չզգացինք անոնց թաւալումը : Բացակայութիւնները բազմացան : Երէց սերունդէն զատ, նաեւ միջին սերունդէն, օրէ օր դէմքեր պակսեցան : Յոռետես զարձանք, որովհետեւ ամայութիւն մը սաեղծուեցաւ, ոչ քանակի, բայց անկասկա՛ծ որոշ որակի մը :

Հրանտ – Սամուէլի բացակայութիւնը զգաց – ու միշտ կը զգայ – առաւելաբար այս թերթը, որու ծնունդին ու կորած ճամբու վերջին վկան էր, երբ 1977 Յունիս 7–ին, կը փակէր իր աչքերը երկու Շաւարշներէն եաք :

Մինչեւ վերջ պահած էր մտքի արտակարգ արթնութիւն մը : Գովեստ փնտռող չէր բնաւ, բայց երբ, մեր զարմացած հիացումը կ՚արտայայտէինք, ի լուր այն անգիր մանրամասնութեանց զորս կուտար պատմական որեւէ դէպքի կամ հանրային ոեւէ դէմքի մասին, այնքան կ՚ուրախանար, որ անմիջապէս չէնչող ժպիտով մը կը շարունակէր ա՛լ աւելի մանրակըրկիտ տեղեկութիւններու մէջ մխրճուիլ : Բայց, ինչպէս ցաւով մատնանշեցինք իր 85–ամեակին թէ մահուան առթիւ, ոչ իր յուշերը գրի առաւ, ոչ ալ Հայ Դատի պատմութիւն մը, հակառակ մեր խընդրանքներուն, պնդումներուն : Միշտ յետաձգեց : Կը կարծէր ժամանակ ունենալ : Չունեցաւ : Մնաց որ, անոնք որոնք կանուխէն նետուած են հրապարակագրութեան ասպարէզը, վարժ են հեւ ի հեւ ձեռագիր հասցնելու գրաշարին, դժուար թէ կարենան տարբեր ձեւի աշխատանք տանիլ : Նոյնը եղած էր Շաւարշին պարագան, որ նոյնիսկ գրական շրջանի այն օրերուն, երբ թերթի հոգը չունէր, դառնութեամբ կը հաստատէր· – «Օր մը պիտի իյնամ առանց շօշափելի գործ մը ձգած ըլլալու եռեւէս : Ահա այս մտածումն է որ կը կրծէ սիրտս» :

Երկուքին ալ պարագային, փորձեցինք հատորներու մէջ ամփոփելով հատընտիր գրութիւններ, մասամբ գոնէ դարմանել բացը, որպէսզի բան մը մնայ իրենց եռեւէն եւ ամէն ինչ չթաղուի օրաթերթերու հաւաքածոներուն մէջ :

Մեր հանրային կեանքին մէջ, իսկապէս եզակի դէմք մը եղաւ Հրանտ – Սամուէլ : Ու երբ իր անունը տրուի, նոյն որակումներն են որոնք ինքնաբերաբար կը շարուին· – անգիր հանրագիտարան Հայոց անցեալ թէ ներկայ պատմութեան, հմուտ ու արթուն միտք, քաջ հրապարակագիր :

Նախախնամութիւնը այնպէս տնօրինեց որ իր վերջին խմբագրականը նուիրուած ըլլայ Ապրիլ 24–ին, այսինքն՝ Հայ Դատին : Ու քիչ եաք, գարնան պայծառ օր մը, մեկնեցաւ ամբողջական Հայաստանի մը երազը՝ մտքին, ու Կիլիկիոյ կարօտը՝ սրտին :

«ՅԱՌԱՋ»

Կ Ի Լ Ի Կ Ի Ա

Երբոր բացուին դռներն յուսոյ
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ,
Չքնաղ երկիրն մեր Արմենիոյ
Երբ փայլէ իւր քաղցրիկ օրեր,
Երբոր ծիծառն իր բոյն դառնայ,
Երբոր ծառերն հագնին տերեւ՝
Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ՝ որ ինձ ետուր արեւ :
Տեսի դաշտերն Սուրիոյ,
Լեառն Լիբանան եւ իւր մայրեր·
Տեսի զերկիրն Իտալիոյ,
Վենետիկ եւ իր կոնտոլներ·
Կղզի նման չիք մեր Կիպրեայ,
Եւ ոչ մէկ վայրն է արդարեւ
Գեղեցիկ քան զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ՝ որ ինձ ետուր արեւ :
Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ,
Ուր ամենայն իղձ կ'աւարտի·
Հասակ մը ուր հոգին ի տենչ՝
Յիշատակաց իւր կարօտի·
Յորժամ քնարն իմ ցրտանայ,
Սիրոյն տալով վերջին բարեւ՝
Երթամ ննջել յիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ՝ որ ինձ ետուր արեւ :

Ն· ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՀՐԱՆՏ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

1915 Յունիս 15-ին Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան կը բարձրացուէին քսան հնչակեաններ, որոնք ամբաստանուած էին թէ ծրագրած են ահաբեկումի ենթարկել Իթթիհատի պետական եւ կուսակցական վարիչ դէմքերը, համաձայն Ռումանիոյ Կոստանցա (Քէօսթէնճէ) քաղաքին մէջ 1913 Սեպտեմբերին գումարուած եօթներորդ պատգամաւորական ժողովի որոշման:

Պալքանեան պատերազմը սկսած 1912-ի աշնան՝ կը վերջանար քանի մը ամիս վերջ, օսմանեան կայսրութեան ջախջախիչ պարտութեամբ:

Իթթիհատը, որ պահ մը հեռացուած էր իշխանութենէն, 1913 Յունուար 13/20-ին պետական հարուածով մը, առանց դիմադրութեան հանդիպելու, կրկին ձեռք կ'առնէր երկրին ղեկը: Պաշարման վիճակ կը յայտարարէր եւ ահաւասարափի մթնոլորտ մը կը ստեղծէր կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը:

1913 Մայիսին Իթթիլաֆականները կը սպաննէին մեծ – եպարքոս Մահմուտ Շէվքէթ փաշան: Դաւադրութեան մասնակից նկատուած 13 անձեր, որոնց շարքին Տամատ Սալիհ փաշա, կախաղան կը բարձրացուէին Պայազիտի հրապարակին վրայ:

Հայկական բարենորոգումներու հարցը միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վրայ էր դրուած: Երաշխաւոր վեց մեծ Պետութեանց Պոլսոյ դեսպանները կը բանակցէին Իթթիհատի կառավարութեան հետ:

Հայերուն դէմ ատելութիւնը իր գերագոյն աստիճանին կը հասնէր: Գաւառի մէջ հարստահարութիւնները օրէ օր կը սաստկանային, տեղական Թուրք իշխանութեանց գրգռումով ու մեղսակցութեամբ:

Պոլսահայ թերթերը, մանաւանդ «Ազատամարտ»ն ու «Ժամանակ»ը 1913-ին քանիցս ժամանակաւոր գոցարման դատապարտուեցան, պատասխանատու տնօրէններն ալ բանտարկուեցան:

Ներքին Գործոց նախարար Թալէաթ, Պոլսոյ զինուորական կառավարիչ Ճէմալ եւ ոստիկանական տեսուչ Ազմի Կարմիր Սուլթանէն աւելի բռնատիրական վարչաձեւ մը հաստատած էին երկրին մէջ:

Թուրանական շարժումը՝ ծնունդ առած 1908-ի Սահմանադրութեան վաղորդայնին՝ Պալքանեան պատերազմէն վերջ ծաւալուն հանգամանք էր առած: Թիւրք Եուրտու, Թիւրք Օճաղը անուններուտակ ցեղապաշտական ակումբներ կը ստեղծուէին ամէն կողմ: Ոչ – Թուրքերուն դէմ հալածանքը նախաքայլը պիտի ըլլար ապագայ ցեղասպանութեան:

Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները Սահմանադրութեան հռչակումը ողջունած էին խանդավառութեամբ եւ բարեմիտ հաւատքով: Հայդուկները վար իջեր էին լեռներէն եւ շինարարական աշխատանքներու լծուած, կարծելով որ արդէն հնչած էր ազատութեան ժամը: Մաճն ու արօրը, բահն ու բրիչը փոխարինած էին զէնքին:

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը Կոստանցայի ժողովին մէջ շատ յանդուգն որոշումներ կուտար: Կուսակցութիւնը, որ 1908-ին օրինաւոր էր դարձեր, կրկին գաղտնի, «իլլէկալ» կազմակերպութեան կը փոխուէր:

Եգիպտոսէն իբրեւ պատգամաւոր ժողովին ներկայ եղած էր ուսուցիչ մը՝ Արշաւիր Սահակեան, այլ անուամբ Արթիւր Եասեան, աւելի ծանօթ Արշաւիր Եասեան անունով:

Այս սրիկան, որ Ջինադագարին Դաշնակցականներու ձեռքով Կիլիկիոյ մէջ իր արժանի պատիժը պիտի գտնէր, Ալեքսանդրիոյ մէջ կը տեսակցի «Թուրք հրոշակաւոր լրտեսապետ Ազմիի հետ», որուն կը հաղորդէ ժողովին բոլոր գաղտնիքները:

Ուրիշ հնչակեան արեւելահայ ամբոխավար գործիչ մը՝ Հմայեակ Արամեանց (Մ. Տ. Տուտ), Պոլսոյ Ազգային Ժողովի երեսփոխան ու հրապարակագիր, որ նոյնպէս ներկայ էր եղած Է. պատգամաւորական ժողովին, իր կարգին մատնութիւններ կ'ընէ Թուրք ոստիկանութեան: Այս դաւաճանն ալ Զինադադարին Պոլսոյ մէջ ահաբեկուեցաւ դաշնակցական Պիթլիսցի Արշակի (Եգիտ) ձեռքով:

Արշաւիր Եասեանի դաւաճանութեան վերահասու Կ'ըլլայ Եգիպտոսի հնչակեան վարիչ մարմինը, որ 1914-ի գարնան շրջաբերականով մը կը զգուշացնէ հայ մամուլը: Իբրեւ խմբագիրը պոլսահայ թերթի մը, ժամանակին մեր ձեռքը հասաւ այդ կարճ գրութիւնը: Սակայն շատ ուշ էր արդէն: Թուրք ոստիկանութիւնը գիտէր ամէն բան:

Քանի մը ամիս վերջ, 1914 Յուլիս 15-ին կը սկսին Հնչակեաններու ձերբակալութիւնները, որոնք շուտով զանգուածային հանգամանք կը ստանան: Լրտես Եասեանի առաջնորդութեամբ ձերբակալուածներու թիւը կը հասնի 140-ի, որոնցմէ 120 հոգին կարելի կ'ըլլայ բանտէն արձակել տալ, շնորհիւ թափուած ջանքերու:

Բանտը կը մնան քսան հոգի:

Թուրքիա ընդհ. զօրաշարժ կը յայտարարէ Յուլիս 21-ին (Հ. Տ.): Հոկտեմբերին կը մտնէ պատերազմին մէջ:

Հնչակեան ամբաստանեալները ամբողջ ինը ամիս կը տառապին բանտին մէջ, սպասելով դատավարութեան, որ կը սկսի 1915 Ապրիլ 28-ին, Պոլսոյ հարիւրաւոր մտաւորականներու զանգուածային աքսորի վաղորդայնին: Դատարանին մէջ տեղ կը գրաւէ մատնիչ Եասեան՝ անձնական դատախազի հանգամանքով:

Ի բացակայութեան կը դատուէին Սապահգիւլեան եւ Վարազդատ (Յակոբ Թիւրայեան), որոնք Եւրոպա կը գտնուէին:

Եօթը նիստերու մէջ կը քննուին բոլոր փաստաթուղթերն ու կը լսուին ամբաստանեալները: Վճիռը կ'արձակուի 1915 Մայիս 14 / 27-ին: Մահուան կը դատապարտուին 22 հոգի (երկուքը ի բացակայութեան):

Կախուողներու մէջ էին Փարամազ (Մատթէոս Սարգիսեան) արեւելահայ, հանրային գործիչ, Տոքթ. Պեննէ (Պետրոս Թորոսեան) Հիւսէյնիկցի, բողոքական, որ նախագահած էր Կոստանցայի պատգամաւորական ժողովին, Արամ Աչըքպաշեան, Արաբկիրցի, խսկական անունով Գրիգոր Կարապետեան, Գումգափուի 1890 Յուլիս 15-ի առաջին ցոյցին կազմակերպիչներէն, Գեղամ Վանիկեան (Վանիկ), խմբագիր ուսանողական Կայծ ամսագրին, Վանեցի, 26 տարեկան:

Ցեղասպան Թուրքը իր հայաջինջ գիւային ծրագրին առաջին թիրախն էր դարձուցած Հնչակեան կուսակցութիւնը, սեւհոգի լրտեսի մը մատնութիւնները օգտագործելով:

Այս նախաքայլին պիտի հետեւէր Մեծ Եղեռնը, որ իր մէկուկէս միլիոն նահատակներով արիւնաքամ ու արմատախիլ պիտի ընէր Հայութիւնը:

Քսան կախաղանները կը կազմեն յիշատակելի դրուագ մը մեր ազատագրական շարժումներուն մէջ:

Հայ ժողովուրդը պիտի չմոռնայ երբեք իր այն զաւակները, որոնք զոհուեցան յանուն անկախ հայրենիքի ու ազատութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

1971, Յունիս 13

> ... Ութսունամեայ, ալեհեր բայց աւելի երիտասարդ քան մեզմէ ոեւէ մէկը: Եւրոպական հրապարակագրութիւնը գաղտնիք չունի իրեն համար: Լեզուագէտ, բազմակողմանի հմտութիւն պատմաքաղաքական եւ գրական մարզերու մէջ, ահա զինքը յատկանշող ստորոգելիները: Իր գրատան պէս, մարդն ալ կենդանի շտեմարան մըն է այլազան գիտելիքներու: Արեւմտահայ զանգուածները կրնան հպարտ ըլլալ նման օրինակ մը ունենալով: Ֆրանսայի հայ կեանքին մէջ անփոխարինելի կոթող մը դարձաւ: Երջուն համալսարան մը, որուն շատ բան կը պարտի արեւմտահայութիւնը մասնաւորաբար եւ հայ մշակոյթը ընդհանրապէս որուն արժանիքներուն միայն եւ տաղանդաւոր պաշտպանը հանդիսացաւ: Քիչերէն եղաւ որ վայելեց ակնածանքը օտար համալսարանական շրջանակներուն:
>
>
>
> Իր բացակայութեամբ քիչ մը աւելի պիտի տժգունին մեր պատմութեան (անցեալի եւ ժամանակակից) այլազան դրուագները: Թուականները պիտի մնան աղօտ եւ հերոսները լքուած իրենց բախտին, չար բախտին:
>
> ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Եօթանասունական թուականներուն, ժողովէ մը, մշակութային կամ քաղաքական հաւաքոյթէ մը ետք, կամ երբ իրեն այցելած կ'ըլլայինք 61 rue Mésnil, Le Perreux-ի իր օճախը, մինչ այն խոր զգացումը կ'ունենայինք, թէ օր մը զինք շատ պիտի փնտռէինք, այլեւս պիտի չկարենայինք գիմել իր ծանօթութիւններուն, եւ թէ անդարմանելի բաց մը պիտի ստեղծուէր մեր գաղութին ծոցը:

Ակիզբէն իսկ Հրանտ Սամուէլ մեր վրայ ձգած էր այն տպաւորութիւնը, թէ մինչ նոյն բոլորանուէր անձն է: Գիտէինք, որ օրուան բոլոր ժամերուն զինքը պիտի գտնէինք իր գրատան խորը, գիրքերով, թղթածրարներով, նամակներով բեռնաւորուած գրասեղանին ետին, նայուածքը հեռուն, կարծես այցելուի մը կը սպասէր:

Իր գրատան յաճախորդները սովորութիւնն ունէին աչք մը նետելու դարակներու վրայ, որոնք լեցուն կ'ըլլային այլուր անգտանելի գիրքերով, առանց որ ինք միջամտէ: Կը պատահէր որ գնորդներ մեծ համբերութեամբ սպասէին մինչեւ որ վճարէին իրենց գնումները, որովհետեւ մեր սիրելի Հրանտը չէր ընդմիջեր բնաւ այն լուսաբանութիւնը զոր կուտար անծանօթ խօսակիցի մը, եկած իրմէ կարեւոր կամ մոռցուած տեղեկութիւն մը ուզելու:

Զօրաւոր կազմի մը տէր մեր երեց ընկերը առաջին ակնարկով սակաւախօս կը թուէր, բայց յանկարծ աչքերը կը փայլէին երբ մէկը իրեն իր չգիտցած մէկ լուրը կը հաղորդէր: Թէեւ դժուար էր պատմական դէպքի մը կամ հայկական Սփիւռքի ժամանակակից մէկ երեւոյթին մասին նոր բան մը ըսել իրեն:

Բոլոր անոնք որոնք ճանչցած են զինքը, կրնան վկայել, թէ օժտուած էր արտասովոր յիշողութեամբ մը, գիտէր դէպքը զետեղել իր շրջագիծին մէջ, մանրամասնել այն պայմանները, որոնց մէջ տեղի ունեցած էր եւ մի առ մի նկարագրել անձերը, որոնք մասնակից էին: Ձեւին եւ խորքին մէջ չափաւորութիւնը հիմնական կանոն էր իր վկայութեան:

Չեմ յիշեր որ չարախօսած ըլլայ իր նմաններուն մասին, բայց երբեմն, կարելի էր հասկնալ որ իր դատողութիւնը խիստ էր եւ անփոփոխելի:

Երկար գործունէութեան մը ընթացքին Ֆրանսայի թէ այլ գաղութներու Հայերուն յարգանքին եւ հիացումին արժանացած էր:

Հայերէնի, ինչպէս նաեւ Թրքերէնի իր կատարեալ ծանօթութիւնը, հետաքրքրութիւնը՝ զոր ցոյց տուած էր հասկնալու արաբացող աշխարհը, իր մեծ նախասիրութիւնը՝ Եւրոպան ու Ասիան շաղկապող երկիրներու պատմութեան հանդէպ, զինքը կը դասէին իր ժամանակի լաւագոյն արեւելագէտներու կարգին: Ամէն բան իր մէջ կը յայտնաբերէր մշակոյթի սիրահար անձը:

Երբ կրկին կարդանք իր խմբագրականները զորս գրեց «Յառաջ»ի մէջ 1957-էն մինչեւ իր կեանքին վերջը, բացորոշ կերպով կը զգանք այն ակնյայտ տենչը, զոր ունեցաւ իր մշակութային ու քաղաքական գիտելիքները փոխանցելու աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած իր հայրենակիցներուն:

Բծախնդիր, ճշգրիտ, երբեք չխաթարելով դէպքերու ներկայացումը, գիտէր հասկնալի ձեւով տալ քաղաքական շփոթ կացութեան մը բացատրութիւնը: Ծիծաղելի եւ յաւակնոտ բան մը պիտի ըլլար փորձել զինքը սխալի մէջ բռնել: Իր եզրակացութիւններուն մէջ յաճախ կը բացայայտուէր խարուած հայ ժողովուրդին դառն տեսիլքը, խարուած՝ բայց միշտ վստահ ու վճռական իր համոզումներուն մէջ:

Գրատունը երկար տարիներ եղաւ հայկական ոչ – պաշտօնական «դեսպանատուն» մը: Մեր հայրենակիցները կ'այցելէին իրեն, զինքը ճանչնալու, իրեն լուրեր տալու համար Ֆրանսայէ դուրս ապրող հայութեան մասին, կամ պարզապէս բան մը խնդրելու իրմէ. ոչ ոք կը մերժէր:

Ծանօթ էր քաղաքական դէմքերու, յատկապէս ընկերվարական եւ միջազգայնականի համագումարներու օտար պատուիրակներու, որոնք միշտ զինքը տեսնելու կուգային, երբ Փարիզէն անցնէին: Անոնցմէ մէկն էր բարեկամը՝ Օլաֆ Փալմէ:

Ջերմեռանդ հայրենասէր, համոզուած դաշնակցական շարքայինի իր կեանքը օրինակելի եղաւ: Խնթրիքներէ հեռացող մարդ չէր, իրեն համար հայ դատի պաշտպանելու նպատակով պատասխանատուութիւն ստանձնել, կը պահանջէր գիտութիւն, լրջութիւն եւ բարոյական:

Անդրէյզ՝ այն արդարութեան նկատմամբ, որ վաղ կամ անագան պիտի տրուի հայ ժողովուրդին, Հրանտ – Սամուէլ չէր թերագնահատեր յաղթահարելի դժուարութիւնները, կանուխէն անոնց կարգին դասած էր աշխարհի բաժանումը, երկու հակամարտ պլոքներու: Հայ դատութիւնը ի սպաս աշխատանքներու մէջ մեծ կամ փոքր չկար իրեն համար: Բոլորը ունէին իրենց կարեւորութիւնը: Նոյնքան հոգ կը տանէր քաղաքապետարանի մը արահը վարձելու, անձնապէս կատարելով գինումը, Մայիս 28-ի տօնակատարութեան մը համար, որքան՝ այդ հանդիսութեան նախագահելու:

Յաճախ, մեր ժողովներու ընթացքին, երբ հարց մը կը ծեծուէր, կը նկատէինք որ գիզուած թուղթերու վրայ կը գրէ: Մտահոգ մեր լռութենէն, «չարունակեցէ՛ք» կ'ըսէր, «մտիկ կ'ընեմ»: Գիտէինք որ հանդարտութեամբ «Յառաջ»ի յաջորդ օրուան խմբագրականը կը գրէր: Յաջորդ նիստին, զարմանքով կը նկատէինք անընդմիջութեան ընթերցումի պահուն, որ ոչինչ վրիպած էր իր ուշադրութենէն. մինչ խմբագրականը ուրիշ նիւթ մը կ'արծարծէր:

Տարիները անցան եւ պարտքն ունէինք մեր երախտիքը յայտնելու Հրանտ Սամուէլի, հայ ժողովուրդին բերած իր վաթսունամեայ ծառայութեան համար: Արփիկն է, որ գաղափարը ունեցաւ ճաշ մը կազմակերպելու նախաձեռնարկ ըլլալու, հաւաքելով ընկերներ ու մտերիմներ Քոսէ ճաշարան մը, 1976, Փետրուար 24-ին, իր 85-ամեակին առթիւ: Եկաւ իր բնատանիքով, բայց չէր գիտեր, թէ կ'ուզէինք զինքը պատուել ու մեր երախտագիտութիւնը յայտնել:

«Յառաջ»ի անօրէնուհին խօսք առնելու սովորութիւն չունի, բայց ճաշի աւարտին բարեկամական անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ գիտցաւ յուզել մեր երեց ընկերը: Այն առեն տեսայ Հրանտ – Սամուէլի հիացիկ ակնարկը, գամուած այն շատ ղեկեցիկ ժամացոյցին վրայ, զոր իրեն կը նուիրէր թերթին խմբագրութիւնը: Ուքի ելաւ, մեզի նայեցաւ, հասկցաւ թէ կ'ուզէինք անգիտանալ իր տարիքը եւ կը փափաքէինք որ դեռ շարունակէ իր գործը:

Վստահեցուց մեզ, թէ միտք չունի հանգստեան կոչուելու: Ու խօսքին տէրը մնաց, յարգելով զայն մինչեւ իր մահը 1977 Յունիս 7:

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

> ... Ան իր ունեցած հմտութիւնն ու ուղղամտութիւնը տրամադրեց իր կուսակցութեան եւ իր ազգին առանց սակարկութեան:
>
> Երէ Հրանտ – Սամուէլ մեզի ծանօթ հրապարակագիրը եղաւ, երէ անոր վստահուեցան խսկապէս պատասխանատու պաշտօններ, մեր ազգային եւ կուսակցական կեանքէն ներս, բնէ ոչինչ բրաւ այդ դիրքերուն տիրանալու համար: Պաշտօններն ու դիրքերը իրեն եկան իր անկեղծութիւնն ու ուղղամտութիւնը փնտռելու: Ինք այդ բոլոր պարտականութիւնները տարաւ համեստութեամբ, հայրենասիրական ոգիով եւ անկեղծութեամբ եւ առանց նուիրումութեան փորձութեան ենթարկուելու:
>
> ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ
Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
գաղափարի եւ գրչի մարտնչողը

«Հետզհետէ կը տժգունի հայկական փարիզը» կը գրէր Հրանտ Սամուէլ 1957-ին, իր մէկ խմբագրականին մէջ: Այսօր, իր մահէն տասը տարի յետոյ, մենք պիտի ըսենք՝ հետզհետէ կը տժգունի ֆրանսահայ հանրային կեանքը: Կը տժգունի որովհետեւ նոր տաղանդներ, ընդհանրապէս ազգային գործիչներ, խոհուն ղեկավարներ, իմաստուն առաջնորդներ այլ խօսքով հեղինակութիւններ չըյայտնուեցան փոխարինելու համար անոնք որոնք ոգի, գիտակից եւ նկարագիր տուին այս գաղութին եւ գրեցին անոր փայլուն էջերը: Այդ բացառիկ դէմքերու փաղանգին կը պատկանէր Հրանտ Սամուէլ, որուն տեղը միշտ բաց կը մնայ հանրային կեանքին եւ հայ լրագրութեան մէջ:

Իր հանրային կեանքը, հարուստ պատմական իրադարձութիւններով, սկսած էր հայ ժողովուրդի վիճակուած դառնութիւններովը, ճակատագրական աղէտներովը, բախտորոշ հերոսապատումներովը, Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանովը, շարունակուելու համար աւելի քան յիսնամեակ մը այս գաղութին մէջ, որպէս տիրական ներկայութիւն: Հրանտ Սամուէլ իր բոլորանուէր գործունէութեան եւ անսակարկ ծառայութեան մէջ միշտ դրաւ առաքելութեան մը գիտակցութիւնն ու պատասխանատուութեան արժանաւայել զգացումը:

Տասնամեակներ ամբողջ պանէշի վըրայ, կառչած մնաց իր իտէալին, որուն մարմնացումը գտաւ իր պատկանած կուսակցութեան մէջ: Իրեն համար Դաշնակցութիւնը եղաւ գաղափար, ապրում եւ հաւատք: Դաշնակցութեան մէջ տեսաւ լաւագոյն միջոցը հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ ընկերային իտէալները հետապնդելու եւ տիրանալու իր իրաւունքներուն: Զվարանեցաւ պարտականութիւններ ստանձնելու եւ մանաւանդ հայ Դատը ծանօթացնելու միջազգային կարծիքին: Որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ, որպէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ ընկերվարական Միջազգայնի մօտ, որպէս քաղաքական գործիչ բախեց դռներ, գրուեց, բանաձեւեց, խմբագրեց, ներկայացուց եւ պահանջեց: Հրանտ Սամուէլ գործեց միշտ համոզումով, վճռականութեամբ, գիտակից մարտնչողի արի կեցուածքով բայց նոյն ատեն համեստութեան ոգիով, սիրով, յատուկ զոհաբերութեամբ եւ հաւատարիմ բարոյական ըմբռնումներու: Հակառակ տարիներու իր պատկառելի վաստակին հակառակ յարգանք պարտադրող իր անձնաւորութեան, միշտ հաղորդակից մընաց եւ գործակցեցաւ յաջորդող սերունդներուն հետ, հետեւեցաւ անոնց քայլերուն, քաջալերեց եւ ամէն առիթով իր փորձառութիւնը դրաւ ի սպաս հաւաքական գործին, որովհետեւ իր անձը միշտ համարեցաւ միջոց ի խնդիր հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն: Արդ, Հրանտ Սամուէլ գործեց Հայուն տեսլականը իբր բրած:

Հայ լրագրութեան մէջ, Հրանտ Սամուէլ եղաւ մշտահոս գրիչ մը: Իր հրապարակագրական վաստակը բեղուն է: Անմիջական գործակիցը Շաւարշ Միսաքեանին, փարեցաւ ոգեւին եւ գաղափարներով «Յառաջ»ին, հիմնադրութեան օրէն իսկ եւ հաւատարմօրէն ու խանդավառօրէն ծառայեց: Այդ ծառայութիւնը 1957-էն սկսեալ եղաւ խմբագրական սիւնակը: Այդ սիւնակին մէջ, իր մշտարթուն գրիչով, Հրանտ Սամուէլ հետապնդեց հիմնական նպատակները: Թելադրական ոճով, անցեալի պատառէն վըրայ, պատկերացնելով հայ կեանքի ներկան, իր ազգային առօրեայ մտավախութիւններով ու մտահոգութիւններով, փորձելով գտնել ու տալ երիտասարդ սերունդին ուղեգիծ մը: Հրանտ Սամուէլ ջանաց եւ յաջողեցաւ միշտ ներկան օղակել անցեալին, քաղելու եւ պատմելու համար դէպքեր խօսուն, տալու համար դասեր համոզիչ: «Յառաջ»ի հաւաքածոները լաւագոյնս կ'արտայայտեն Հրանտ Սամուէլի համայնապատկան ծանօթութիւնները, ականատեսի եւ դերակատարի վըկայութիւնները եւ պաշարը:

Հրանտ Սամուէլ տուաւ իր կարելին, հաղորդեց իր ունեցածը, կը մնայ մեզի միշտ արժանացնել իր հայրենասէր պատգամին, իր ազգանուէր գործունէութեան, յուսալով թէ օր մը բացերն ու պարապութիւնները լեցուին եւ աթոռներ չմնան պարապ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ՅՈՀԱՆՆԷՍ ԼԷՓՍԻՈՒՍ

Ողբացեալ Տոքթ. Յոհաննէս Լէփսիուսի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ Պերլինի հայ գաղութը կազմակերպած է յիշատակի հանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ վաղը՝ Կիրակի՝ պետական երաժշտանոցի սրահին մէջ՝ մասնակցութեամբ տեղացի բարեկամներու:

Գերմանացի մարդասէր միսիոնարին անունը սերտօրէն կապուած է հայ բազմաչարչար ժողովուրդի տառապանքներու պատմութեան հետ:

Ծնած էր Դեկտեմբեր 15, 1858-ին: Մեռաւ Փետրուար 3, 1926-ին՝ իտալական Թիրոլի Մերանօ քաղաքին մէջ:

Հայրը՝ Փրուսիացի պատմագէտ Ռիխարտ Լէփսիուս (1810 – 1884) ծանօթ է գիտական աշխարհին՝ իբրեւ հեղինակ հին Եգիպտոսի մասին բազմահատոր հոմակալ գրքերու:

Յոհաննէս Լէփսիուս Մինիխի եւ Պերլինի մէջ Աստուածաբանութեան հետեւելէ վերջ նուիրուեցաւ կրօնական ասպարէզին իբրեւ աւետարանական քարոզիչ:

Շատ կանուխէն իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձուց հայ ժողովուրդը, որուն ցաւերուն դարման տանելու համար ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առաւ մինչեւ իր մահը:

Իննսունական թուականներուն հիմնեց «Տոյչէ Օրիէնթ Միսիոն»ը, որ այժմ իր անունը կը կրէ:

1894-ի Սասունի ջարդը եւ 1895 – 96-ի համատարած կոտորածները ցնցած էին քրիստոնեայ Արեւմուտքի խիղճը:

Օտար միսիոնարական կազմակերպութիւններ – ամերիկեան, գերմանական, մաս մըն ալ անգլիական – նիւթական օգնութիւն հասցուցին հայ աղէտեալներուն այրիներուն եւ որբերուն:

Տոքթ. Լէփսիուսի միսիոնը որբանոցներ (ու նաեւ տեղ – տեղ հիւանդանոցներ) բացաւ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ՝ 1895-էն սկըսեալ (Վան, Մուշ, Բաղէշ, Խարբերդ, Տիգրանակերտ, Արաբկիր, Մարաշ, Եդեսիա, Խոյ, Ուրմիա եւ Սաուճպուլաղ):

1896 Մայիսին Լէփսիուս անձամբ այցելեց կարգ մը հայկական նահանգներ եւ ջարդերու մասին տեղւոյն վրայ հաւաքեց բազմաթիւ վկայութիւններ, զորս նոյն տարին հրատարակեց Պերլինի մէջ «Հայաստան եւ Եւրոպա» անունով (245 էջ): Ենթախորագիրն էր «Ամբաստանագիր մը քրիստոնեայ մեծ Պետութեանց դէմ եւ Կոչ մը՝ քրիստոնեայ Գերմանիոյ»:

1897 – 1917 հրատարակեց Քրիստոնեայ Արեւելք եւ Արեւելեան Միսիոնի Տարեգիրքը:

1914-ին Գերմանեւհայ Ընկերութեան հետ միաժամանակ հիմնեց Մեսրոպ Թերթը՝ նուիրուած հայկական մշակոյթին եւ լոյս ընծայեց Տէր Օրիէնթ (Արեւելք) պարբերականը:

Մեծ Եղեռնի լուրը հազիւ Եւրոպա հասած, Տոքթ. Լէփսիուս 1915-ի ամառը փութաց Պոլիս, ուր տեսնուեցաւ գերման դեսպան Վանկէնհայմի եւ ոճրագործ Իթթիհատի վարիչներուն հետ՝ պահանջելով վերջ տալ Հայերու ջարդերուն եւ տարագրութեան: Բանից խորհրդակցեցաւ նաեւ Զաւէն Պատրիարքին հետ, որ դեռ չէր աքսորուած:

Իր մարդասիրական դիմումները ո՛չ մէկ արդիւնք տուին: Վանկէնհայմի պահանջով հեռացաւ Թուրքիայէն: Գերմանիոյ մէջ անկարելին փորձեց՝ կառավարութեան միջամտութիւնը ապահովելու համար: Սակայն Քայզէրի կառավարութիւնը անդրդուելի մնաց՝ չվշտացնելու համար իր Թուրք զինակիցը:

Յուսահատ՝ Տոքթ. Լեփսիուս անցաւ Հոլանտա, ուր խիստ յօդուածներ գրեց Թուրքերուն դէմ՝ ի պաշտպանութիւն Հայերուն:

Զինադադարէն Գերմանիա վերադառնալով՝ պրպտեց Արտաքին Նախարարութեան դիւանաթուղթերը եւ 1919-ին իր նոր բնակավայրին՝ Փոցտամի մէջ հրատարակեց Գերմանիա եւ Հայաստան (1914–1918) ստուար հատորը, որ թարգմանուեցաւ Ֆրանսերէնի եւ հայերէնի («Գաղտնի Տեղեկագիր Հայաստանի Ջարդերուն»):

Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան գլխաւոր վկաներէն մէկն էր: Պերլինի դատաւորները մեծապէս տպաւորուեցան 1921, Յունիս 3-ին իբրեւ վկայ իր բրած դղրդալից յայտնութիւններէն:

Ահա՛ պատկառելի դէմք մը, որ իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան վայրկեան մը իսկ չդադրեցաւ պաշտպանել Հայկական Դատը, որուն ամէնէն անկեղծ ու անշահախնդիր, հաւատաւոր ու նուիրեալ պաշտպանն եղաւ:

Հայ ժողովուրդը յաւիտեան երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ իր անունը:

Հրանտ ՍԱՄՈՒԷԼ

Յունուար 31, 1959

… Յախտենութեան կը յանձնենք նաեւ գաղափարապաշտը եւ գաղափարախօսը, որ իր երիտասարդութեան առաջին շրջանէն յարեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, սնանեցաւ անոր գաղափարաբանութեամբ եւ քաղաքական անհպատ վերիվայրումներու հետեւանքով, մինչ ուրիշներ կը յքէին կամ կը շեղէին, ան, տէր՝ իրապէս ոսկեայ եւ ո՛չ թէ խմորեայ ողնայարի, մնաց անճկուն եւ հետեւողական իրեն իրեն եւ մեր կուսակցութեան: Մասնաւորապէս վերջին քսանամեակին «Յառաջ»ի հիմնադիր – խմբագրապետին շիջումէն ետք, թերթին յառաջապահ սիւնակին մէջ յաջորդող սիւնը եղաւ՝ իր կատարին տեւապէս ծածանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական եւ ազգային առաջադրութիւնները:

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Զգացական գեղումի այս համբոյրներով բաժնուեցայ մայրերուերբեմնկէս … ու մանկութենէ մը, որ լեցուն էր թափառումներով, զպրոցէ փախուստներով:

Այդ օրը գուրը գոցելով ետեւս կը ձգէի անմեղութեան շրջանս, երթալ կարօտներ ապրելու համար:

Տեսայ տակաւին պատուհաններէն կախուած իրենց դէմքերը: Անոնց շարժող ձեռքերը, կայարաններու այդ պարզունակ ու սիրտ ճմլող հրաժեշտները, մինչեւ Պրըթէօյլ փողոցին անկիւնը հետապնդեցին զիս:

– 50 –

Ծամբու ամբողջ տեւողութեան, գիտակից վերջին բաժանումի մերձաւորութեան, հայրս ու ես լուռ մնացինք:

Հանրակառքը ժամավաճառ կ'ըլլար Փրովանսի դաշտերու երկայնքին, որոնք օրը սկսալ ընտրած էին կապարագոյն ամպերով ծածկուելու համար:

Ծայրայեղ զգայնութենէս խուսափելու համար կը ջանայի հիմակուընէ Ծնունդի արձակուրդի վերադարձիս մասին մտածել: Կ'երեւակայէի երկարապատում պատմութիւններուս դիմաց վերագտնուած ընտանիքիս լարուած ու հետաքրքիր դէմքերը:

Այնքան ալ հեռու չէր Ծնունդը. երեք ամիս … ո՛չ իսկ. երկու ամիս եւ ճիշդ ու ճիշդ 18 օր:

Շաբաթը երեք անգամ պէտք է գրէի իրենց. սակայն կ'որոշէի ամէն բան չըսել իրենց եւ քիչ մը պահել բերանացի հաղորդումներու – թեան:

Էքս – ան – Փրովանս կ'անձրեւէր, երբ հանրակառքը անցաւ Ռընէ Թագաւորին ապրիլէն, ինը թնդանօթներու ցայտաղբիւրին առջեւ կանգ առնելու համար: Վերջին կայանն էր:

Պահեր կան, երբ կ'անիծենք անոնք, որոնք այնքան սիրուն բաներ գտած են երգելու համար գեղեցկութիւնը անձրեւին, որ դէմքերը կը մորակէ, կը կաթկթի վիզէ ի վար, կը թափանցէ հագուստներէ, ջրակոյտերու մէջէն կը քալեցնէ, ջրցանի պէս կ'իջնէ ձեր վըրայ, խռում կ'ընէ, վերջապէս սառէ վերարկուով մը պատելու համար ձեզ:

Այդ օրը սիրով կողմնակից պիտի ըլլայի անոնց, որոնք կ'անմահացնեն պարզուկ հովանոցը կամ մոմլաթը. երկնքի արցունքներուն դէմ մեզ պաշտպանողները:

Կառանցիկ գնէն մնելով հասանք դպրոց: Հայրս խռում կըտրած ճամպրուկս դրաւ հին վանքի կամարաշարին տակ: Զթողուց որ լռութիւնը ժամանակ գտնէ հաստատուելու մեր միջեւ:

– Գնա՛, շուտ փոխուէ, եւ … յա՛ւ մը չորցուէ:

Անձրեւով ողողուած այդ փակցուց խիճիս, վերջին անգամ շնչեց զիս, յետոյ իր ծանր քայլերով, դռնապանին զուռնէն դուրս ելաւ: Կամարաձեւ բացուածքին շրջանակին մէջ տեսայ իր հեռանալը: Կը քալէր փողոցի մէջտեղէն, հովէն մտրակուած, անզգած՝ հազարաւոր խայթոցներով այդ տեղատարափին խոսութեան: Առանց ետին նայելու, զուշակելով անկասկած, թէ ես տակաւին զինքը կը դիտէի, թեւը բարձրացուց, ձեռքի փոքր նշան մը ըրաւ ինծի, ապա անձրեւին թաւ վարագոյրին ետեւ անհետացաւ:

Հասկցայ ճիշդ այդ պահուն իսկ, թէ այլեւս ոչ մէկ բան առաջուան պէս կրնար ըլլալ:

Առաջին անգամ ըլլալով շուրջս դիտեցի, աշակերտները, տեղատարափէն ողողուած քառակուսի բակը ձգած, կը վխտային նրբանցքներու կամարներուն տակ:

Անոնց մէջ կրնայի դիւրութեամբ ճանչնալ հիները, որոնք տեղերուն ծանօթ ըլլալով, դիւրութեամբ կ'ուղղուէին դէպի ուզուած դուռը կամ սանդուխը: Յաճախ կանգ կ'առնէին անցած տարիներու իրենց մեղսակիցներուն հետ քանի մը ուրախ խօսք փոխանակելու համար: Նորերը բոլորն ալ կարծես նոյն կաղապարէն ելած ըլլային. երկչոտ ու տատամսոտ քայլերով կը շրջէին այս նոր աշխարհին նրբանցքներուն մէջ:

(Շար. 108)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ զաւակները,

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Յունիս 14–ին, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ–ի

մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ, ինչպէս նաեւ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

եւ Սամուէլեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Antony

BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce

POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée

46 66 61 78

ou entre 19 et 20 heures

46 66 69 00

ՅԱՐԳԱՆՔ
«ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ»ՈՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը եւ Փարիզի «Նաղարբէկ» երիտասարդական մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի, Ալֆորվիլի եւ Իսիի Հայոց Եկեղեցիներուն մէջ 1915 Յունիս 15–ին Պոլսոյ «Պայազիտ» հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հնչակեան անմահ հերոսներուն յիշատակին։

Նոյն օրը ժամը 13·30–ին, հոգեճաշ։

Ներկայ կ՚ըլլայ եւ խօսք կ՚առնէ «Արարատ» օրաթերթի խմբագրապետ եւ հանրային գործիչ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՆԱՅԻՐԻ

CAPPADOCE -
67 bis, quai Blanqui - Alfortville

Réservation : 48 - 78 - 88 – 70
43 - 78 - 56 - 44

RADIO ASK
98,5 MHz

Samedi 13 Juin à 10 heures 45

Roger CALMEL

le célèbre compositeur

sera l'invité de

Huguette AGEDERIAN

au cours de l'émission présentée, proposée et réalisée par

Roland HEINTZELMANN

-ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՍԵՆԵԱԿ-

Շաթիյոն (Փորթ տ'Օրլէանէն 3 քիլոմեթր) առանձին ապրող կին մը, տրամադրելի սենեակ մը ունի աշխատող կնոջ մը կամ ուսանողուհիի մը համար։

Հեռաձայնել. –
46 – 21 – 25 – 85

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունիս 17, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

ECOLE ARMENIENNE
DE BAGNEUX -CACHAN

g a l a
a n n u e l

Dimanche 14 Juin à 14h30
Théâtre Victor - Hugo
14, ave. Victor - Hugo —— *Bagneux*
Partie artistique
avec le concours des élèves
de l'Ecole arménienne

- ☐ *Gérard Kasparian* (piano) interprète Chopin, Babadjanian, Komitas.
- ☐ *La Chorale de Fericur* (d'Issy-les-Mlnx.) dirigée par Stepan Yorgandjian
- ☐ *La Troupe de Danse Artamar*

Transport : autobus 188A - Pte. d'Orléans arrêt Jean Marin - Naudin

դպրոցական հանդէս
ՇԱՒԻԼ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի տարեկան հանդէսը Կիրակի, Յունիս 14–ին, ժամը 14·30, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը։

47, rue de Stalingrad

Հանդէսէն վերջ հիւրասիրութիւն աշակերտներու ծնողներուն կողմէ։

Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի ծախքով՝ 90 Ֆր. 30 ԴԻՄԵԼ. –

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE DE L'ECOLE HEBDOMADAIRE

Samedi 13 Juin à 15 heures
(*Partie artistique, remise de diplômes, gouter, ... Boum enfantine*)

M.C.A.
17, rue Bleue
75009 Paris *— Venez nombreux —*

ՓԱՐԻԶ

բանախօսական երեկոյթ

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, Ուրբաթ, Յունիս 12, ժամը 20·15–ին Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ։

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Կը բանախօսէ հայրենի անուանի գրող՝

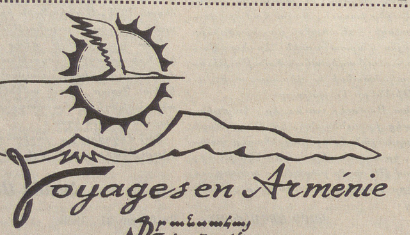
ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝

Ա.– Հայոց Տան վերարացումը Մոսկուայի մէջ։

Բ. – Հայկական Ս. Ս. Հ. Գիտութիւններու Ակադեմիայի առաջին նախագահ՝ Յովսէփ Օրբէլիի կեանքը եւ գործը։

Մուտքը ազատ է։

TRANSTOURS UCFAF

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
● Hôtels 1ere classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté ●
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

05 Juillet :	PARIS/MOSCOU
06 Juillet :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet :	EREVAN
18 Juillet :	EREVAN/MOSCOU
19 Juillet :	MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN

08 Août :	PARIS/LENINGRAD
09 Août :	LENINGRAD
10 Août :	LENINGRAD/EREVAN
10 Août :	EREVAN
10 au 19 Août :	EREVAN
19 Août :	EREVAN/TBILISSI
20 Août :	TBILISSI
21 Août :	TBILISSI/MOSCOU
22 Août :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

05 Septembre :	PARIS/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre :	EREVAN
18 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
19 Septembre :	MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

03 Octobre :	PARIS/MOSCOU
04 Octobre :	MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre :	EREVAN
16 Octobre :	EREVAN/MOSCOU
17 Octobre :	MOSCOU/PARIS

M A R S E I L L E

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN

08 Août :	MARSEILLE/MOSCOU
09 Août :	MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août :	EREVAN
20 Août :	EREVAN/MOSCOU
21 Août :	MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN

05 Septembre :	MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre :	EREVAN
17 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
18 Septembre :	MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
T R A N S T O U R S (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ժիվերնի եւ շրջակայքը։

La Croix Bleue d'Alfortville
Section HELENE PUZANT
organise le Dimanche 14 Juin
une sortie à GIVERNY et ses environs.
Renseignements et inscriptions :
M.C.A. — 9, rue de Madrid — Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

NIGOGHOS SARAFIAN

«Le Bois de Vincennes»

Samedi 13 Juin, Paris, 15h précises

— Serge Avédikian, récitant. Débat en présence traductrice, Anahid Drézian
— par la revue GAM et l'ass. Créations Contemporaines Arméninnes.

Renseignements et réservations :
46 - 33 - 97 - 84 (en soirée)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցներու, մասնակցութեամբ. –

1·– Սէն – Ժէրոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ
2·– Էքս – ան – Փրովանսի
3·– Սէն – Թ՚Անթուանի Քամփանեը Փէրիէի Ս. Թադէոս
4·– Սէն – Թ՚Անթուանի Քամփանեը Ֆըրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ
5·– Լա Սիօթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ
6·– Պուք պէլ էրի եւ
7·– Մարսէյլի միօրեայ դպրոցներու երկսեռ աշակերտութեան։

Յունիս 14, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին։

Բոլոր հայ ընտանիքները հրաւիրուած են, եկէք բազմութեամբ եւ քաջալերեցէք հայ փոքրիկները։

Salle Amerigo Vespucci
Du Centre Culturel Italien
6, rue Fernand Pauriol - 13005 Marseille

Մուտքը ազատ է։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը պիտի կատարուի Շաբաթ, Յունիս 13, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին, Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8–րդ։

Օրակարգ. –

1·– Ելմտական հաշուետուութիւն։
2·– Բարոյական տեղեկագիր։
3·– Հեռանկարներ։

Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը ցանկալի է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
12

VENDREDI
12 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.506 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 62e ANNÉE — No 16.506

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ վեհաժողովին, Ֆրանսայի առաջարկին ընդառաջելով, եօթը երկիրները սերտ գործակցութեան կոչ մը ըրին ՄԻՏՍ-ի համար: Այս առընչութեամբ, ճեշտը կը դրուի կարգ մը կէտերու վրայ: Այսպէսով, կը հաստատուի. – Ա) ՄԻՏՍ-ն առողջական մեծագոյն հարցերէն մէկն է աշխարհի: Բ) Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը լաւագոյն կեդրոնն է համախմբելու համար պայքարի միջազգային ճիգերը: Գ) Պատուաստի չգոյութեան պատճառով, պայքարի եւ նախզգուշութեան լաւագոյն կարելիութիւնները հիմնուած են հանրային կարծիքը տեղեակ պահելու ռազմավարութեան մը վրայ, այս համաճարակին կապակցութեամբ: Հուսկ, հարկ է քաջալերել գործակցութեան զարգացումը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, մթնոլորտը միշտ լարուած է: Արեւմտեան գօտիէն թնդանօթաձգութիւն մը կատարուած է Ճեմայէլի նախագահական պալատին վրայ, բայց պայթած ռումբերը զոհ չեն խլած: Փոխանցման շրջանի նախարարապետը եւ Խորհրդարանին նախագահը Դամասկոս գացած են տեսնուելու համար Սուրիոյ փոխ-նախագահին հետ եւ մանաւանդ ներկայացնելու տագնապին աւելի ծանր բնոյթը Քարամէի սպանութենէն ի վեր: Նախապէս, չիի պարագլուխն ալ՝ Պէրի Դամասկոսի ճամբան բռնած էր: Մահմետականները կ՚ամբաստանեն լիբանանեան ուժերը եւ Իսրայէլ իբրեւ նախաձեռնողները վարչապետին մահափորձին:

ՊՈՐՏՕ տիրանալէ ետք Ֆրանսայի ֆութպոլի ախոյենութեան, Զորեքշաբթի իրիկուն տէր դարձաւ նաեւ բաժակին, 0-ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնելով Մարսէյլի խումբը:

ԵՐԵՔ ԹՈՒՐՔ զինուորներ եւ մէկ ոստիկան սպաննուած են, երբ ուրիշներն ալ վիրաւորուած Թուրքիոյ հարաւ-արեւելքը՝ Օմերլի քիւրտ անկախապաշտներու լարած մէկ թակարդին հետեւանքով:

ՄԱԹԷՆ օրաթերթի չուրջ բանակցութիւնները առկախ մնացած են սենտիքաներու եւ տնօրէնութեան միջեւ, որովհետեւ Մայիսի աշխատավարձքերն ալ չեն վճարուած: Ի՞նչպէս կարելի է պաշտօնագրկումներու չուրջ բանակցիլ, կ՚առարկեն սենտիքաները այս պայմաններուն մէջ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանը մերժեց ընթացք տալ ընկերվարական խմբակին դիմումին, որ կ՚առաջարկէր բարձրագոյն Ատեանի առջեւ քաշել Շ. Փասքուան, Շալիէի «իբրեւ կեղծ անցագրին» համար, իբրեւ հակազդեցութիւն Նուչիի դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն:

Ֆ. ՏԱԼ, Օռէալի նախկին նախագահ-տնօրէնը տեղեկագիր մը պատրաստած է աշխատանքի վիճակին մասին, Ֆիլիփ Սէկէնի դիմումին վրայ, ուր չի ծածկեր կարգ մը ճշմարտութիւններ: 500 էջերու մէջ ամփոփուած են 5 գլուխներ եւ պարզուած է ամբաստանիչ հաշուեկշիռ մը Ֆրանսայի տնտեսական թէ ընկերային վիճակին: Հոն, կը մատնանշուին նաեւ արձակուրդներու («կամուրջ»ներու մանաւանդ) չափազանցութիւնը, Ֆրանսացիներու յանկնոտութիւնն ու ծուլութիւնը, որոնց գլխաւոր մղձաւանջն է՝ հանգիստն ու արձակուրդը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

«Կիպրոսի կացութիւնը մտահոգիչ է ու երկու համայնքներու մասնակցութեամբ բանակցութիւններու ձեռնարկելու ջանքերս մեռեալ տառ մնացին» կ՚ըսէ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին կողմէ Յունիս 3-ին հրապարակուած տեղեկագիր մը: Նոյն տեղեկագիրը կը չեշտէ նաեւ կասկածամտութեան պարագան որ գոյալ է Թուրք եւ յոյն Կիպրացիներու միջեւ: Կասկածամտութիւն մը, որ՝ աւելցած է իբրեւ հետեւանք վերջին քանի տարիներու ընթացքին կղզիին մէջ աւելցող Թուրք զինուորական ուժին:

Աւելի մինչեւ երկու տարի առաջ քան հազար հոգի կը գտնուէր կղզիին վրայ գտնուող Թրքական զօրաբաժինը. այսօր այդ թիւը բարձրացած է 29 հազարի ու անոնց զինամթերքը անդադար կ՚արդիականանայ: Թրքական զօրասիւներու հրասայլերը հետզհետէ կը փոխարինուին աւելի նոր տիպերով: Այս պարագաները մեծապէս կը մտահոգեն կիպրացինակ Յոյները ու կը խորացնեն խրամատը, որ արդէն գոյութիւն ունի երկու համայնքներու միջեւ: Միւս կողմէ երեւոյթը «անըմբռնելի» կ՚որակուի ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն կողմէ, որոնք հետաքրքիր են իմանալու Թուրքիոյ նպատակներուն մասին:

Հարցադրութիւններն ու մտահոգութիւնները աւելցած են վերջերս, երբ նրկատուած է, թէ Ֆամակուսթայի շրջակայքը չէզոք գօտիի մը մէջ կարեւոր խարզախութիւն մը գործուած է Թուրքերու կողմէ: Անոնք ապահովութիւն տուած էին ցարդ, թէ արշաւանքի շրջանէն այդ գօտիի լքուած բնակարաններուն մէջ կղզիին գտնուող զինուորականներու ընտանիքներ կը բնակէին, մինչդեռ այսօր յայտնի եղած է, թէ հոն բնակողները Թուրք ուսանողներ են որոնք տեղական համալսարան կը յաճախեն:

Այս յայտնութիւնը կը զօրացնէ անշուշտ կասկածը անոնց, որոնք Թրքական գրաւումի մը ծաւալումը կը նախատեսեն կղզիին մէջ, քանի որ Անգարա ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կուտայ լուծում մը գտնելու:

Նոյն տեղեկագիրը կը հաստատէ նաեւ, թէ հազարաւոր Թուրքեր եկած են վերջնապէս հաստատուելու կղզիին հիւսիսային շրջանը, անտեսելով 1977-ի մէջ համայնական համաձայնութիւնը: Անգարա կ՚ըսէ, թէ 14 հազար հոգի բնակավայր ընտրած են կղզին, Թրքական արշաւանքէն ետք. սակայն ասոնք «Կիպրացի Թուրքեր են, որոնք վերադարձած են արտասահմանէն», ինչպէս նաեւ «ժամանակաւոր աշխատաւորներ»: Իսկ յունական իշխանութիւններու համաձայն, Թուրք համայնքին թիւը իրականութեան մէջ կը հասնի աւելի քան 60 հազարի:

Գալով դիւանագիտական անել կացութեան, Փէրէզ տը Քուէյար կ՚ըսէ, թէ երկու կողմն ալ փախփախելով հանդերձ լուծումի բանակցութիւններ վարել, անընդունելի պայմաններ առաջ կը քշէ: Մինչ Յունական մաս միջազգային համաժողովի մը գումարումը կը փափաքի Կիպրոսի ապագային մասին, Թրքական մասը կը մերժէ զայն:

Ուրեմն, խաղաղութեան պահպանումին համար անհրաժեշտ կը դառնայ կղզիին մէջ միջազգային ուժերու ներկայութիւնը. անոնց եռ քաշուիլը «կարճ ժամանակամիջոցի մէջ, տեղի կուտայ բախումներու» կ՚ըսէ տեղեկագիրը, ու կ՚աւելցնէ, թէ «կեղծ» են այն բոլորին պատճառաբանութիւնները, որոնք կ՚ուզեն պախսեցնել իրենց զօրաբաժինները:

Ճիշդ է, որ կարգ մը կառավարութիւններ կողմնակից չեն օտար ուժերու երկար ժամանակ կղզին մնալուն, առարկելով, թէ Կիպրացիներ գանոնք միշտ տրամադիր պիտի նկատեն իրենց բախումներուն, կամ հակամարտութիւններուն առաջքը առնելու, ինչ որ պիտի դժուարացնէ դիւանագիտական ջանքերու յաջողութիւնը:

Այս երկիրներէն մէկն է Շուէտ, որ յայտնած է, թէ իր ուժերը պիտի քաշէ այս տարուան վերջաւորութեան, «եթէ նկատելի բարելաւումներ չնկատուին մինչեւ այդ թուականը»: Շուէտ կը գտնուի միջազգային ուժերու համար պահանջուած գումարէն, զոր կը վճարեն միայն 21 երկիրներ:

Կիպրոսի միջազգային զօրքը կը բաղկանայ ներկայիս 2328 հոգիէ, որոնց մեծ մասը կուգայ Մեծն-Բրիտանիայէն ու Գանատայէն, եւ վերջին վեց ամսուան համար նախատեսուած 14 միլիոն տոլարի ծախքին 2.2 միլիոնը վճարուած է մինչեւ այսօր:

Ա. Թ. Թ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԴԻՆԱՄՕ»Ի ՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 4-ՐԴ ՏԵՂԸ

Յունիս 10-ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Դինամօ Կ. – Կայրաթ	1 – 1
Մետալիստ – Դինամօ Մինսկ	0 – 1
Տորպեդօ – Ժալգիրիս	1 – 1
Արարատ – Դինամօ Մ.	2 – 0

Այս խաղերէն ետք «Արարատ» 15 կէտով կը բարձրանայ դասաւորման 4-րդ տեղը: 13 խաղերէ Երեւանցիները արձանագրած են 7 յաղթանակ, 1 հաւասարութիւն եւ 5 պարտութիւն. Նշանակած են 14 կոլ եւ ստացած՝ 16 կոլ:

«ԱՐԱՐԱՏ» — ԲԿՄԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 50-րդ ախոյենութեան 12-րդ հանգրուանին, Յունիս 7-ին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ՚ընդունէր ԲԿՄԱ-ն: Բանակի Կեդրոնական Մարզական Ակումբի այս խումբը, որ ընթացիկ մրցաշարքին վերադարձած է բարձրագոյն լիկա, իր վրայ սեւեռած է մասնագէտներու ուշադրութիւնը: «Հրազդան» մարզադաշտ հաւաքուած հազարաւոր մարզասէրներ ականատես եղած են գեղեցիկ եւ անզիջող պայքարով խաղարկութեան մը, սրընթաց ճեղքումներու, որոնց նախաձեռնողները աւելի յաճախ Երեւանցիները եղած են: Առաջին կոլը արձանագրուած է 35-րդ վայրկեանին: Ձախ եզերքը Մոսկուացիները վար ձգած են Խրաստ Յովսէփեանը, որ ազատ հարուածով գնդակը ղրկած է աջ, դէպի դաշտին կեդրոնը, ուր Աշոտ Խաչատրեան՝ ստանալով փոխանցումը, մօտ 35 մեթրէն զօրաւոր հարուածով մը գնդակը մխրճած է մրցակիցի բերդին վերի ձախ անկիւնը:

Երկրորդ կիսախաղին 22-րդ վայրկեանին դարձեալ Աշոտ Խաչատրեան գլուխի գեղեցիկ հարուածով յաջողած է նշանակել երկրորդ կոլ մը: Հանդիպումի երրորդ կոլը նշանակած է Ալբեր Սարգսեան, փենալթիով: Այսպէսով, «Արարատ» տանելով մրցաշարքի 6-րդ իր յաղթանակը, 12 խաղերէ ետք 13 կէտերով կը գրաւէր դասաւորման 5-րդ տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Յունիս 10-ի թիւով:

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ «ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Աբովեանի «Կոտայք»ը, Մայիս 28-ին, կը հիւրընկալուէր Վորոնեժի մէջ, տեղւոյն «Ֆակէլ»ի կողմէ, խումբ մը՝ որ կը գտնուէր դասաւորման վերջին դիրքերու վրայ: Խաղին սկիզբէն դրոհի անցնելով դաշտին տէրերը ջանացած են անպայման յաղթանակ ապահովել իրենց դիրքը բարելաւելու համար: Եւ 39-րդ վայրկեանին անոնք յաջողած են հանդիպումին միակ կոլը նշանակելով իրականացնել իրենց նպատակը:

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Նոյն օրը, Մայիս 28-ին, Կիրովականի «Լոռի»ն իր դաշտին վրայ կ՚ընդունէր Կիրովաբադի «Քեափազ»ը: Հանդիպումին միակ կոլը նշանակած է Զաքարեան, 25-րդ վայրկեանին: Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը Սուխումիի մէջ 1-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է տեղւոյն «Դինամօ»էն, իսկ Լենինականի «Օլիմպիա»ն, Փոթիի մէջ պարտուած է (0 – 2) «Կոլխեթի»էն:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ԽԱՂԵՐ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ «ՆԵՖԹՉԻ»ԷՆ

Յունիս 2-ին տեղի ունեցած են Խորհրդային Միութեան ոտնագնդակի Դաշնակցութեան բաժակի երրորդ հանգրուանի խաղերը: «Արարատ» Պաքուի մէջ հիւրընկալուած է տեղւոյն «Նեֆթչի»ի կողմէ: Նկատի առած այն՝ որ Մայիս 26-ին, Երեւանցիները իրենց դաշտին վրայ պարտութեան (1 – 0) մատնած էին «Նեֆթչի»ն, ախոյենութեան մրցաշարքի դծով, Պաքուցիները մարտական տրամադրութեամբ դաշտ իջած են վրէժ լուծելու մար: Խաղի 39-րդ վայրկեանին Ջաւադով բացած է հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղին, 60-րդ վայրկեանին Ահմեդով կոլ մը եւս նշանակելով ապահոված է «Նեֆթչի»ի յաղթանակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

ՌՈՒԴԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումը բնակչութեան կենցաղային սպասարկման նախարար նշանակած է Ռուդիկ Աշոտի Վարդանեանը: Նախկինը՝ Սարգիս Թումանեան, իր իսկ դիմումով, ազատ կացուցուած է իր պաշտօնէն:

Ռուդիկ Վարդանեան կուսակցութեան Մաշտոց շրջանի կոմիտէի Ա. քարտուղարն էր. պաշտօն մը՝ որմէ ազատ կացուցուած է, նախարար դառնալու համար: Իր տեղը Ա. քարտուղար ընտրուած է Ա. Գեղամեան, որ մինչ այդ Կեդր. Կոմիտէի կազմակերպական աշխատանքի բաժնի վարիչի առաջին տեղակալի պաշտօնը կը վարէր:

ՇԻՏԱԿ ԽՕՍՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

– Գրականութեան եւ կեանքի կապն ամէնից առաջ հասարակութեան այն յոյսերն ու պրոբլեմներն են, որոնք արտացոլուած են մեր գրքերում, – ասում է Խորհրդային Միութեան պետական մրցանակների դափնեկիր, հայ բանաստեղծ Գէորգ Էմինը: – Ամբողջ խնդիրն այն է, թէ ինչպէս է այդ կապն պահպանւում: փառաբանութիւններից ու խորամանկ – խաբող ճշմարտութիւններից յոգնած մարդիկ այսօր վերջապէս շիտակ խօսք են լսում՝ ուղղուած նրանցից իւրաքանչիւրին: Եւ մենք մեր թեւերը ճշտել ենք հէնց նրա համար, որպէսզի մեր խօսքն ու գործն այլեւս իրարից չանջատուեն:

– Ակներեւօրէն, Գէորգ Գրիգորեւիչ, այդ թեւերը ճշտողները մեծամասնութիւն են կազմում: Սակայն այնքան էլ հեշտ չէ յաղթահարել «դինջ ապրելու» երկար տարիներ կուտակուած սովորոյթը: Ասենք, մեզ ո՛չ ոք հրաշք չի էլ խոստացել:

– Ի հարկէ, մենք ժառանգել ենք ոչ միայն չլուծուած հարցեր ու պրոբլեմներ: Մնացել են, կան նաեւ մարդիկ, որոնք ոչ մի փոփոխութիւն չեն ցանկանում, նոյնիսկ՝ փոփոխութիւն դէպի լաւը: Դրանք ամէնից յաճախ այն մարդիկ են, ովքեր բարոյապէս պատասխանատու են մեր կեանքում եղած բազմաթիւ բացասական երեւոյթների համար: Բնական է, որ նրանից չի կարելի հաշուի չառնել: Սակայն ինձ աւելի մտահոգում են նրանք, ովքեր չփոթութեան են մատնուել այն բանից, որ հրաշքը, ինչպէս դուք ասացիք, չի կատարուել մօտակայ Երկուշաբթի օրը:

Թող մեզնից ամէն մէկը, ինչ մասնագիտութիւն էլ նա ունենայ, ձեռքը խղճին դրած դնահատի, թէ ինչ է անում, ինչպէս է աշխատում ինքը կամ այն հիմնարկն ու ձեռնարկութիւնը, որտեղ աշխատում է:

Մեզնից շատե՞րն, արդեօք, կարող են համոզուած պնդել, թէ իրենք ապրում, աշխատում ու ստեղծագործում են իրենց ուժերի ներածին չափով … ասենք կարելի՞ էր, արդեօք, լրիւ նը – ւիրումով աշխատել երէկ եւ նոյնիսկ այսօր, երբ մեր կեանքի շատ ոլորտներում իսկական մասնագէտները չեն զգում իրենց իրական առաւելութիւնը խոստանարարի նկատմամբ, նախաձեռնող ոգու տէր մարդիկ՝ անբաններին ու պորտաբոյծներին հետ համեմատած: Եւ հնարաւո՞ր է դա, երբ այս վերջինները յաճախ մեր իսկ անտարբերութեան հետեւանքով ոչ միայն մնում են անպատիժ, այլեւ կարող են խանգարել ազնիւ, գործին նուիրուած մարդկանց:

– Աշխատանքի արդիւնաւէտութեան բարձրացումն ըստ էութեան մեր այսօրուայ կադրային քաղաքականութեան հոգսերից մէկն է:

– Եթէ պահմտոցի չխաղանք եւ մինչեւ վերջ ազնիւ լինենք ինքներս մեր հան – դէպ, ապա պիտի խոստովանենք, որ մեր՝ խելքով, տաղանդներով ու հնարաւորութիւններով հարուստ երկրի արդիւնաւէտ աշխատանքին խանգարում էր այն, ինչ կուսակցութիւնը կոչում է կադրերի ընտրութեան ու տեղաբաշխման գործում եղած սխալներ:

Ինքնին հասկնալի է, որ թէեւ դա յաճախ հաշուի չի առնւում, քանի որ խօսքը գնում է մարդու եւ մասնագէտի համապատասխանութեանը իր արած գործին, ապա կադրեր հասկացողութիւնը վերաբերում է ոչ միայն ղեկավար աշխատողներին, այլեւ բոլորին՝ դիրեկտոր լինի, քարտաշ, խառատ, բուժքոյր, թէ մեքենավար:

Մեզնից ամէն մէկը, ինչպէս շախմատիստները, ունի իր ռէյտինգը՝ իր աշխատանքի օգտակար գործողութեան գործակիցը: Ուստի առաւել եւս հարկաւոր է վերջ տալ այն անբնական վիճակին, երբ բարձր պաշտօնի առաջ քաշուած մարդիկ գործին անտեղեակ էին, իսկ այդ գործին գիտակ մարդիկ իրաւունք չունէին հարցեր լուծել այն դէպքում, երբ այդ երկու յատկութիւնները պիտի միաձուլուած լինէին մէկ մարդու մէջ՝ մարդու, որին այս կամ այն գործը վստահւում է հէնց նրա համար, որ նա այդ գործի լաւագոյն մասնագէտն է:

Ըստ իս, այս գործում գլխաւոր պրոբլեմներից մէկը տեղայնութեան եւ հովանաւորման ինքնաբերական յաղթահարումն է: Ահա այդ երեւոյթի չափազանցուած, ինչքան ծիծաղելի, այնքան ցաւալի մի օրինակ: Կար – չկար մի երգչախումբ, որի մասնակիցներից շատերը երգչախումբ էին ընդունուել հովանաւորների գանգերով եւ այնտեղ հանգիստ երգում էին մինչեւ թոշակի անցնելու տարիքը: Վաղուց հարկաւոր էր երգչախումբ ընդունել նոր, երիտասարդ ու կարող ուժեր, բայց ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս ազատուել այդ հներից գոնէ մէկից, երբ նրանցից ամէն մէկի մէջքին մի – մի անտես, բայց բարձր ու պատուարժան հովանաւոր էր կանգնած: Դէս ընկան, դէն ընկան եւ ստիպուած որոշեցին այդ երգչախումբը ցրել եւ ընդունելութիւն յայտարարել նոր երգչախումբ ստեղծելու նպատակով: Յայտարարեցին եւ … ինչ էք կարծում … ստիպուած եղան նոյն զանգերով համարեա բոլորին նորից երգչախումբ ընդունել:

Ծիծաղելի՞ է … Աւաղ, ոչ…

– Այն երեւոյթը, որի մասին դուք խօսում էք, միայն երգչախմբերին չի վերաբերում: Դառնանք թէկուզ հէնց ձեր՝ գրական ասպարէզին: Ի՞նչն է այնտեղ խանգարում նորի որոնումներին եւ առաջընթացի արագացմանը:

– Ցաւով պիտի խոստովանեմ, որ մեր գրական կազմակերպութիւնը չափից աւելի ուռճացել է: Ինչի՞ եւ ո՞ւմ է պէտք գրողի բարձր կոչման այդ էժանացումը: Մի՞թէ այդ արւում է միայն յանուն նրա, որ մենք որեւէ հերթական զեկուցման մէջ ազդարարենք, թէ մեր երկրում 1913 թուականի հետ համեմատած ինչքան է աւելացել գրողների թիւը: Եւ այդ այն դէպքում, երբ գրախանութներում յաճախ այնքան էլ հեշտ չէ գտնել այն, ինչ փնտրում ես՝ այս կամ այն իսկական գրողի լաւ գիրքը: Հազիւ են հասցնում որպէս մակուլատուրա դուրս գրել այս կամ այն անտաղանդ գիրքը, երբ գրախանութում ստացւում է այդ նոյն չվաճառուող գրքի աւելի չքեղ եւ աւելի մեծ տպաքանակ ունեցող հրատարակութիւնը: Այդպիսի գորշ գրականութեան դէմ անհնար է պայքարել թէկուզեւ ամէնից կրքոտ ճառերով ու նզովքներով: Վաղուց հասունացել է աշխատանքի մի այնպիսի նոր, անաչառ դրուածքի անհրաժեշտութիւնը, որը կ՛օգնի հրատարակիչներին զանազանել թացը չորից եւ սերմը որոմից … ինչպէ՞ս անել, ինչպէ՞ս հասնել այդ բանին: Ահա իմ անձնական կարծիքը, որը ես առայժմ չեմ կարող հիմնաւորել անտեսագիտական հաշուարկներով, բայց որը հիմնուած է առողջ բանականութեան վրայ:

Իսկ ինչո՞ւ չի կարելի գրքերը, անկախ նրանից, թէ ով է դրանց հեղինակը, բոլորին որպէս հրատարակել նուազագոյն տպաքանակով, եւ գրքի տպագրական չարուածքը ձեռքի տակ ունենալով հետըղհետէ աւելացնել նրա տպաքանակը՝ ըստ ընթերցողների պահանջարկի: Հետաքրքի՞ր է գիրքը, փնտրուա՞ծ, ուրեմն տպագրենք եւս հազար կամ 10 հազար օրինակ, իսկ եթէ ոչ՝ թող հեղինակն բաւականայ իր գրքի նուազագոյն տպաքանակից իրեն հասնող նուազագոյն հոնորարը եւ լրջօրէն մտածի իր գրքի բախտի մասին: Կրկնում եմ՝ սա իմ անձնական կարծիքն է, սակայն ես համոզուած եմ, որ հերիք է երկու – երեք նման դէպք, եւ այդպիսի «անանկացած» հեղինակը այլեւս չի ծեծի հրատարակչութեան դռներն ու կը գտնի մի ուրիշ, իր համար աւելի ձեռնտու զբաղմունք:

– Բայց վիճակագրութիւնը երբեք գեղարուեստականութեան չափանիշ չի եղել. ո՞վ կարող է երաշխաւորել, որ այդ դէպքում էլ մեր գրքի շուկան չի լցուի գրական «լայն գործածութեան ապրանքներով», իսկ նորարական, գուցէ նաեւ դեռ ոչ բոլորի կողմից ըստ արժանւոյն գնահատուած որեւէ ստեղծագործութիւն իսկոյն եւ էթ հետաքրքրութիւն չի յարուցի:

– Ի հարկէ, այդպիսի հաւանականութիւնը չի բացառւում, բայց դա հէնց այն դէպքն է, երբ գրաքննադատութիւնը պէտք է գրաւի իր արժանի տեղը մեր գրական կեանքում: Այս պրոբլեմի բաց եւ շիտակ քննարկումը ի զօրու է ի յայտ բերել մի այնպիսի բանական գաղափար, որը կ՛օգնի մեզ խուսափել սխալներից եւ գտնել այս հարցի լաւագոյն լուծումը: Այժմ, երբ մեր հասարակական կեանքում հրապարակայնութիւնը վերջապէս գտնում է իր իրաւունքի տէրը, անհրաժեշտ է, որ գրական քննադատութիւնը ազատագրուի մի ծայրայեղութիւնից միւսը նետուելուց, փարիսեցիութիւնից ու երկդիմութիւնից: Վերջապէս, ինչքա՞ն կարելի է գրականութեան մէջ վախենալ այն կոնֆլիկտներից, որոնք գալիս են կենդանի իրականութիւնից: Ինչքա՞ն կարելի է խուսափել իր սեփական, ուրիշների կողմից ընդունուած կարծիքից տարբեր բայց գործին օգնող տեսակէտները արտայայտելուց, յայտարարելով դրանք «ճշմարտութեանը հակառող», երբ իսկական ճշմարտութիւնը ծնւում է հէնց տարբեր կարծիքների ու տեսակէտների առողջ շրջանառութիւնից:

– Ասել կ՛ուզի, որ հիմա, եւ՛ գրականութեան, եւ՛ արուեստի մէջ եկել է թարմացման ու նորացման ժամանակը, «յաւերժական» թեմաների նորովի մատուցման որոնումների ժամանակը:

– Իսկական գրողը կեանքն ու կեանքի ճշմարտութիւնը արտայայտելու համար երբեք ցուցումների ու որոշումների չի սպասում: Մեր կեանքի վերափոխման անյետաձգելի անհրաժեշտութեան մասին գրքեր, քաղաքի թեմայով լինեն, թէ գիւղի մեզ մօտ միշտ էլ գրուել են եւ այն էլ յաճախ ի հեճուկս քննադատական շրջապտոյտների ու գռռոցների: Այս թեմաները ժամանակին հնչել են Ս. Խանզադեանի «Գիրք եղելութեան» մէջ, Վ. Պետրոսեանի «Ապրած եւ չապրած տարիներում», Ա. Այվազեանի, Պ. Զէյթունցեանի, Հ. Մաթեւոսեանի գրքերում, Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւններում եւ ուրիշ շատ եւ այլ գրողների երկերում: Այդ գրքերը մեզ նոյնպէս օգնել են հասկանալ, թէ ինչ մեծ դեր ունի հրապարակայնութիւնը եւ՛ հասարակութեան, եւ՛ գրականութեան մէջ: Եթէ հրապարակայնութիւնը միշտ էլ յարգի լինէր, մի՞թէ երեւանեան թաղամասերին մենք կը կորցնէինք Երեւանի ճարտարապետական հին կոթողներից ու ինքնատիպ շէնքերից շատերն այնպէս ու այնքան, որ այսօր մեր 2770 տարեկան քաղաքը համարեա զրկուել է նոյնիսկ 19–րդ դարում կառուցուած շինութիւններից: Իսկ Սեւանայ լի՞ճը, որի ողբերգութեան մասին խօսել եւ գրել ենք ոչ միայն մենք, այլեւ ուրիշ ազգերի ներկայացուցիչները՝ ընդհուպ մինչեւ Վ. Ռասպուտինի եւ այլ Խորհրդային Միութեան գրողների համագումարում: Արդէն առկայ են որոշ փոփոխութիւններ. փակուել են այլումինի եւ սինթետիկ կաուչուկի գործարանների առաւել վնասակար արտադրամասերը, չստոյվ «կը վնասազերծուեն» Կիրովական քիմիական եւ Հրազդանի ցեմենտի գործարանները եւայլն: Ամէն տեսակ անարդարութիւնների, սխալների ու թերութիւնների դէմ պարտաւոր են պայքարել բոլորը եւ առաջին հերթին՝ գրողները, իսկ այդ պայքարն անհնար է առանց մեր գրականութեան քաղաքացիական ոգու ուժեղացման: Ասածս կարող է անհաւատալի թուալ, բայց ես մեր գրական մամուլում կարդացել եմ մի յօդուած, որի մէջ քննադատը գովում է մեր բանաստեղծներից մէկին նրա համար, որ վերջինիս «չեն հետաքրքրում հասարակական հարցերը»: Անկեղծ լինենք՝ գաղափարախօսութեան բնագաւառում մենք դեռ շատ սխալներ ու թերիներ ունենք, որոնք մասին խօսուեց Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան կենտկոմի պլենումում: Ոչ միայն վերացնել այդ սխալներն ու թերութիւնները, այլեւ անհնարին դարձնել դրանց կրկնութիւնը՝ ահա խնդիրը: Ամէնից կարեւոր խնդիրը:

– Գրականութեան քաղաքացիական ոգու համար մղուող պայքարը երբեք օրակարգից չի հանուել…

– Անշուշտ … Կարո՞ղ էք համաշխարհային ամբողջ գրականութեան մէջ ցոյց տալ թէկուզեւ մի իսկական գրող՝ Տանթէից սկսած մինչեւ «Տանթէական առասպել»ի հեղինակ՝ սովետահայ մեծ բանաստեղծ Ե. Չարենցը, որին չհետաքրքրէին իր դարի ցաւոտ հարցերը, եւ որը կրքոտ չպաշտպանէր իր ժամանակի ամէնից ազնիւն ու վսեմը՝ նոյնքան կրքոտ պայքարելով չարիքի, կեղծի ու սխալի դէմ: Բայց մենք հօ լաւ գիտենք, որ սխալն ու կեղծը բնաւ էլ չեզոք չեն, դրանք կատաղօրէն պաշտպանւում են ժանիքներով ու մագիլներով եւ իրենց զինանոցում ունեն այնպիսի դեմագոգիկ յոգնողներ ու սատառող խրատներ, ինչպէս «Լռութիւնը ոսկի է», «Անյարմար է աղբը տնից հանել», «Ի՞նչ կ՛ասեն մեր թշնամիները» եւայլն:

– Մի խօսքով, ինչպէս ձեր բանաստեղծութեան մէջ է ասուած, «Լռութիւնը այն ոսկին է, այն յանցանքի ծանր գինը, որ խորհող մարդն ստանում էր, երբ տեսնելով սպանումը, յուզւում, խօսում կամ գրում էր – ոչ, տեսնում էր, բայց լռում էր: Ամուր սերտած, ոչ կռուելու, այլ տեսնելու եւ լռելու նորտին վայել յայտնութիւնը, թէ … «Ոսկի է լռութիւնը»…

– Ցաւօք սրտի, եւ դա կուսակցութիւնը մեզ ուղղակի մատնացոյց է արել, մենք յետ ենք սովորել վիճելուց, իսկական ստեղծագործական բանավէճերից եւ սուր, բայց սկզբունքային քննադատութիւնից (եթէ այն հազարից մէկ էլ սուր է լինում, ապա, աւաղ, մեծ մասամբ նեղ անձնական դիրքերից ու նկատառումներից գրդուած): Եկէք սովորենք չնեղսրտել իսկական սկզբունքային քննադատութիւնից, չթաքցնել մեր սեփական կարծիքները եւ չվախենալ ուրիշի կարծիքներից՝ այսինքն սովորենք ապրել դեմոկրատական պայմաններում: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ նոյնիսկ մեր ստեղծագործական կազմակերպութիւնները, որոնց բուն էութիւնը ստեղծագործական բանավէճերն ու կարծիքների բախումն է, ոչ մի կերպ չեն ուզում հաշտուել այն մտքի հետ, որ իրենք ոչ «գլաւկ» են եւ ոչ էլ… դեպարտամենտ: Ճիշդն ասած, նրանք առայժմ աւելի շատ նման են դեպարտամենտների՝ գրամեքենաների անլռելի չըխչըխկոցով, վարժեցուած քարտուղարուհիներով, աստիճան – պաշտօններով եւ պաշտօնաքծնութեամբ…:

Քանի գնում այնքան աւելի յստակ է դառնում, այսօր մենք՝ գրողներս, պարտաւոր ենք բաց եւ շիտակ ազդարարել այն ամէնի մասին, ինչ մեզնից շատերը մինչ այս կամ շրջանցում էին եւ կամ եթէ ասում էլ էին, ապա ըստ այն հայկական ասածի, թէ «ճշմարտութիւն ասողը պիտի ձին պատրաստ – թամբած պահի», որպէսզի կարողանայ ժամանակին փախչել ու փրկուել: Ամէնից կարեւորն այն է, որ հերթական կամպանիայի չվերածուի այն, ինչը կարող է մեր յամառ ու երկարատեւ ջանքերին ու աշխատանքին: Այդպիսի փորձերը հարկաւոր է իսկոյն եւ էթ խափանել եւ, ինչպէս կուսակցութիւնն է պահանջում, իրերը կոչել իրենց անուններով…

Չմոռանանք, որ պայքարը մեր կեանքի բացասական երեւոյթների դէմ ժամանակաւոր ու անցողիկ չէ, այլ լուրջ ու երկարատեւ. եւ այդ պայքարը նոյնպէս արագացում եւ արդիւնաւէտութիւն է պահանջում: Իսկ ո՞վ պիտի անի այդ ամէնը, եթէ ոչ մենք եւ ե՞րբ, եթէ ոչ հէնց այսօր…

Հարցազրոյցը վարեցին՝
Ս. ԲԱԲԼՈՒՄԵԱՆ
Վ. ՄԱԼՈՒԽԻՆ

«Իզվեստիա»
կառավարական պաշտօնաթերթ
19 – 05 – 1987

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Անցեալ Մայիս ամսուան 24-ին Միլանոյի մէջ տօնուեցաւ Սարդարապատի հերոսամարտը կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով: Առաւօտեան՝ Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն «Ի յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարաց Հայոց որք կատարեցան ի հերոսամարտի Սարդարապատի 1918 ամին» ինչպէս կը յիշատակէ Ս. Էջմիածնայ օրացոյցը: Օրուան պատշաճ քարոզ մը խօսեցաւ պատարագիչ՝ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան:

Երեկոյեան ժամը 5-ին, Իտալիոյ Հայոց միութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Միլանոյի բոլոր հայ կազմակերպութիւններուն, տեղի ունեցաւ հրապարակային հանդիսութիւնը Հայ Տունի սրահներուն մէջ, ի ներկայութեան հոծ թիւով հանդիսականներու որոնք փութացած էին Միլանոյէն եւ շրջաններէն:

Հանդիսութեան որպէս բնաբան ընտրուած էր մեծանուն բանաստեղծ՝ Եղիշէ Չարենցի «Պատգամ»ը՝ «Ով Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է», որ մե՛ծ գիրերով գրուած էր բեմի ճակատին եւ որու խորը զետեղուած էր Սարդարապատը ներկայացնող խորհրդապատկեր մը պատրաստուած ճարտարապետներ՝ Հայկ Մուրադեանէ եւ Լեւոն Վարդանեանէ:

Հանդիսութիւնը բացուեցաւ Սարդարապատի ճակատամարտի տօնակատարութիւնը հաստատող սրբատառ կոնդակին ընթերցումով նոյնինքն Վազգէն Հայրապետին կողմէ երիզային արձանագրութեամբ, մինչ կը զօղանջէին Էջմիածնայ զանգակները եւ պաստառին վրայ լուսարձակով կ'երեւար Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի դիմանկարը: Օրուան հանդիսավար՝ Հրանդ Բամպակեան հակիրճ ներածականով մը անդրադարձաւ օրուան բնաբանին թելադրանքին մասին: «Ասկէ 69 տարի առաջ, ըսաւ, այդ զանգակները զօղանջեցին որովհետեւ թշնամին՝ Երեւանի դռներուն առջեւ, կը սպառնար մնացորդ հայութեան ֆիզիքական ոչնչացումին. եւ հայութիւնը ամբողջ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ եւ միասնական ոգիով ու հաւաքական հերոսական ճիգով յաղթեց: Ու թշնամին պարտուած, ընդունեցաւ հայութեան անկախութիւնը. այսպէսով՝ Թրքական լուծին տակ վեց դարու սարկութենէ յետոյ մայիսեան արեւը զարձեալ փայլեց հայկական երկնակամարին վրայ: Սարդարապատը այսօր եւս կը շարունակէ Սփիւռքի տարածքին վրայ, որովհետեւ մեր դարաւոր թշնամին ցեղասպանութեան ֆիզիքական հարուածէն յետոյ, այսօր կը բռպանայ մեր քաղաքական բնաջնջումը իրագործել, պատմական նենգափոխութեամբ, յամառօրէն ուրանալով ոչ միայն ցեղասպանութիւնը այլեւ Հայերու դարաւոր գոյութիւնը իր պատմական հողերուն վրայ: Այսօր, եզրակացուց հանդիսավարը, առաւել չափով պէտք ունինք միասնականութեան, հաւաքական ուժի, մեր ներկայ եւ ապագայ սերունդներուն փոխանցելու համար պայքարի դրօշը, որպէսզի անոնք հաւատքով իրենց աչքերը սեւեռեն դէպի մեր պատմական Արարատը»:

Յաջորդաբար, Տիկին Նոնա Գալուստեան պատշաճ արտայայտութեամբ արտասանեց Եղիշէ Չարենցի պատգամը, մինչ լուսարձակով կը ցուցադրուէր բանաստեղծութեան ձեռագիր տունը որուն երկրորդ գիրը, մանաւոր գունաւորուած եւ համադրուած, կը կազմէն օրուան բնաբանը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս, Վենետիկի «Հայկական Ձայն» պարբերաթերթի հրատարակիչ՝ Բժշկ. Սուրէն Ծովիկեան որ անդրադարձաւ Սարդարապատի խորհուրդին եւ յաջորդող հայկական եղելութիւններուն, համապատասխան խորհրդածութիւններով: Ճշգրտօրէն նկարագրեց ռուսական Ա. եւ Բ. յեղափոխութիւններուն ունեցած հետեւանքները կովկասեան ճակատին վրայ եւ ստեղծուած դժնդակ կացութիւնը Հայոց նկատմամբ: Թուեց կովկասեան դաշնակցութեան «Սէյմ»ին կնքած զինադադարը Թուրքերուն հետ որոնք սակայն զայն չյարգեցին եւ 1918 Փետրուարին յանկարծական յարձակողականի անցան գրաւելով Էրզրումը, Կարսը, հասնելով Երեւանի դռներուն առջեւ: Այդ ճգնաժամային պահերուն է որ Վանի պաշտպանութեան հերոս Արամ Մանուկեան ստանձնեց Երեւանի ինքնապաշտպանութիւնը եւ զօրավարներ՝ Սիլիկեանի, Բէկ Բիրումեանի, Բէկ Մամիկոնեանի եւ Դրոյի առաջնորդութեամբ Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի Ղարաքիլիսէի հերոսամարտերով ապահովեց յաղթանակը: Մինչ այդ անդրկովկասի մէջ Վրացիները Գերմանացիներու հովանաւորութեամբ Մայիս 26-ին հռչակեցին իրենց անկախութիւնը, որուն յաջորդեց Ազերի Թուրքերու անկախութիւնը Մայիս 27-ին: Հայերը մնացին առանձին եւ ստիպուեցան Մայիս 28-ին հռչակել իրենց անկախութիւնը:

Սարդարապատի հերոսամարտին յաջորդեց անկախութեան հռչակումը Մայիս 28-ին: Այս զոյգ դէպքերը հայ ազգի գոյատեւման խորհրդանիշը կը հանդիսանան, որովհետեւ հայկական ցեղասպանութենէն միայն երեք տարի վերջ, երբ հայութեան երկու – երրորդը բնաջնջուած էր եւ մնացեալ երրորդը բնաջնջուելու վտանգին ենթակայ էր, հայութիւնը կարողացաւ հաւաքական ուժ, կորով եւ միասնութիւն յառաջ բերել ու թշնամին պարտութեան մատնել: Անկախութեան հռչակումը, Մայիս 28-ը, տակաւին փափուկ հարց մըն է մեր մէջ, ոմանք այդ տօնակատարութիւնը անտեսումի կ'ենթարկեն զայն նկատելով կողմի մը կամ մէկ կուսակցութեան մը գործը: Այդ ճգնաժամային օրերուն, դաշնակցութիւնը միակ զինուորականօրէն կազմակերպուած ուժն էր եւ բնական էր որ ինք վերցնէր առաւելագոյն պատասխանատուութիւնը: Սակայն պէտք է նաեւ նկատել որ Սարդարապատն ու Մայիս 28-ը բոլորին կողմէ նկատուեցան համահայկական արարքներ որովհետեւ այդ ճակատամարտին մասնակցեցաւ ամբողջ հայութիւնը, կուսակցական, անկուսակցական, զինուորականներ, եկեղեցականներ որոնց անունը յիշատակեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր կոնդակին մէջ եւ որու շնորհիւ հաստատուեցաւ Սարդարապատի հերոսամարտի ոգեկոչումը:

Պարզ է որ անկախութեան տօնը անտեսումի ենթարկողներն ալ միւսներուն չափ հայրենասէրներ են, եւ հասկնալի են իրենց մտահոգութիւնները. սակայն կայ ազգային արժանապատուութեան հարց մը. որովհետեւ մենք ալ եղած ենք մեծ ազգ մը մեր մշակոյթով, գրականութիւնով. կրօնքով եւ մենք ալ մեր պատմական անցեալով եւ իրագործումներով հպարտանալու իրաւունք ունինք: Ով կրնար գուշակել թէ 1915-ի Եղեռնէն երեք տարի յետոյ պիտի հիմնուէր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն մը: Թուրքը կը ջանայ մեր քաղաքական գոյութիւնը կասկածի ենթարկել եւ իրենց հրատարակութիւններուն մէջ կը շեշտեն թէ Հայերը բնաւ անկախ Պետութիւն չեն ունեցած պատմութեան ընթացքին (ինչ որ պատմական խեղաթիւրում մըն է), ուստի իրաւունք չունին Թուրքիայէն հող պահանջելու: Հետեւաբար, մենք անտեսելով մեր անկախութիւնը թրքական տեսակէտներուն օգնած կ'ըլլանք: Կայ նաեւ խորհրդային Հայաստանի ապագայի հարցը Խորհրդային Միութեան մէջ: Մեր հայրենիքին մէջ կան կարգ մը երեւոյթներ որ կրնան աներեւակայելի հոլովոյթ մը ունենալ: Զանգեզուրի Թուրքերուն, Ղարաբաղի Թաթարներուն յարաճուն յաւելումը. Խորհրդային Միութեան Թուրքերու եւ իսլամներու թուական աճը. այս բոլոր երեւոյթները կրնան լուրջ անդրադարձ մը ունենալ մեր հայրենիքին վրայ: Եթէ քաղաքական դասաւորումներու եւ պարագաներու բերմամբ Մոսկուայի մէջ յառաջանան այնպիսի փոփոխութիւններ եւ մենք զրկուինք ռուսական հզօր պաշտպանութենէն, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր կացութիւնը. որով պէտք է արթուն ըլլալ եւ մեր մշակութային զործունէութեան առաւելագոյն չափով միացնել քաղաքականը եւ համախմբուիլ հայ դատի պաշտպանութեան շուրջ: Իր բանախօսութեան վերջաւորութեան, տոքթ. Ս. Ծովիկեան հակիրճ ամփոփում մը ըրաւ իտալերէն լեզուով:

Յաջորդաբար արտասանութիւններ ըրին Տիկին Լիլի Սարգիսեան՝ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան» բանաստեղծութենէն հատուածներ, իսկ Տիկին Սիլվիա Սթամպուլեան՝ Արամայիս Սրապեանէ հայրենաշունչ բանաստեղծութիւններէն փունջ մը հրամցուց: Բոլորն ալ խոր զգացումով եւ նիւթերուն պատշաճ արտայայտչական ոճով:

Ապա փակման խօսքը ընելու հրաւիրուեցաւ հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան: «Այսքան ճոխ յայտագրէ մը յետոյ, ըսաւ Տէր Հայրը, քիչ մը դժուար է եզրակացնել եւ փակման խօսք ընել: Ոգեկոչել կը նշանակէ մեր անցեալը յիշել, մեր ներկան ապրիլ եւ տեսնել մեր ապագան յստակ ու պայծառ աչքերով. եւ ինչ որ այսօր մենք հոս ըրինք, ձեւով մը յիշելու համար մեր հերոսները, մեր սրբացած նահատակները Սարդարապատի ճակատամարտին, տօնելու համար անոնց միասնական ոգիով: Սարդարապատի յուշարձանին պատին վրայ գրուած է. – «Անհնարը հնարաւոր դարձուցինք»: Այդ հնարաւորը կը շարունակուի եօթանասուն տարիէ ի վեր: Այդ շարունակութեան ընթացքին հայ ժողովուրդը կերտեց իր ներկայ հայրենիքը, կերտեց իր քաղաքակրթութիւնը, իր մշակոյթը նոր ժամանակներու լոյսին տակ: Ծնաւ նոր հերոսներ, նոր մարտիկներ, բանաստեղծներ, երաժիշտներ. ծնաւ՝ Պարոյր Սեւակը որ գրեց Սարդարապատի հերոսամարտին բանաստեղծութիւնը. ծնաւ՝ Էդգար Յովհաննիսեան մը որ գրեց անոր երաժշտութիւնը: Ոգեկոչումի այս օրերուն պէտք է ուխտել հաւատարիմ մնալ մեր հայկական ազգային դիմագծութեան, մեր հաւատքին, մեր լեզուին որոնց համար մեր բոլոր հերոսները եւ սուրբերը թափեցին իրենց արիւնը, եւ իրենց թափած արիւնով սրբագործուած հայրենիքը 1918 թուականի Մայիս 22 – 26-ին անգամ մը եւս պաշտպանուեցաւ եւ յաղթութեամբ պսակուեցաւ»:

Սարգիս Քահանայի խօսքի աւարտին բեմ բարձրացաւ նորակազմ երգչախումբը. Ժան Անսըլեանի ղեկավարութեամբ եւ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տաթեւիկ Հայրապետեանի ընկերակցութեամբ երգեց Սարդարապատի ռազմերգը որ խանդավառ ծափերով կրկնուեցաւ ներկայ հանդիսականներուն փոխանցելով Սարդարապատի յաղթական ոգին:

Հ. Բ.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Ընդհանուր հակիչի գրասենեակին մէջ երբ անունս տալի կեցծ ... աչ բազուկը սեւ ձեռնոցի մը մէջ ամփոփուած մարդ մը կազկանձեց.

«Ննջարան Գ. թիւ՝ 153» :

Իւրաքանչիւրը ութսուն հոգինոց երեք ննջասենեակներէ անցնելով, վերջապէս գտայ այն մէկը, որ կը համապատասխանէր ինծի տրուած թիւին: Ոտքերուն փոքր անուակներով երկաթէ մահճակալ մըն էր: Երբ ծանր ճամպրուկս վրան դրի, զսպանակները սկըսան բողոքել:

Երկար պահ մը հոն, առանձնութենէս ընկճուած, ոտքի վրայ, անշարժ մնացի: Նախորդ տարիներու դրօսանքի պահերուս մեկուսացումներս բոլորովին ծիծաղելի թուեցան ինծի, քանի որ ամէն անգամուն ալ կը վերադառնէի տունս, եւ տակաւին աւելին:

Այս իրիկուն գրկուած պիտի ըլլամ ընտանիքէս:

Նոր կեանք մը երազած էի, հիմա պէտք է հանդուրժէի բաժանումը:

Մեքենական շարժումով մը դարձուցի պայուսակիս փականքը. որպէս թէ զօրաւոր զսպանակի մը ազդեցութեան տակ ըլլար, կափարիչը ցատքեց ուժգին, պատ արձակելով միաժամանակ պայուսակին պարունակութիւնն ալ, որ յանկարծ ընդլայնեց իր ծաւալը:

Մրգանոյշի չորս խոշոր սրուակներ, ամէն մէկը իր պիտակով՝ ծիրան, վարդի թերթ, կեռաս եւ նարինջի մարմըլատ, սեղմուեր մընացեր էին անկիւնները: Հագուստներու տարբերակները նկատի առած էին օդին քմայքները.– ցուրտը, տաքը, գաղջը, ամէն բան նախատեսուած էր: Բրդեղէններու շարքին գնդասեղով փակցուած թուղթի մը վրայ գրուած էր. «Անպայման հագուիլ, երբ օդերը քիչ մը ցրտեն»: Բուդերուն մէջէն անոյշի դգալներ ելան: Ծալիկներուն կցուած ուրիշ թուղթ մը կը յիշեցնէր, թէ ամէն օր պէտք էր ճերմակեղէններս փոխէի, եւ թէ հայրիկս շաբաթավերջին պիտի գար «պատառը» տանելու: Ամենափոքր ծակին մէջ անգամ թխմած էին օգտակարն ու անօգուտը. տեղեր՝ նախատեսելիին ու նոյնիսկ աննախատեսելիին համար: Ճամպրուկին տակ յայտնուեցաւ Աննա մօրաքրոջս դէմքը, իր ժպիտով, մտահոգութիւններով, արթնութեամբ, ու փոքր պահարանիս դիմաց իր անյողդողդ յամառութեամբ:

– Անունդ Մալաքեա՞ն է:

Գլուխս բարձրացուցի ընդոստ: Անկողնիս ոտքին կողմը տղայ մը կեցած կը ժպտէր:

– Այո՞:

– Անունս Վարդանեան է:

Նախախնամական բարիքի մը պէս դիմաւորեցի այս անունը: Վերջին վանկը որ այնքան ընտանի էր ինծի, յստակօրէն ցոյց կու տար, թէ ցեղախումբիս դրօշմը կը կրէր. նոյն ծագումը ունէինք:

Միեւնոյն երազներուն բաժնեկից, նստանք անկողնին եզերքը ու ան մեր զպրոցին մասին պատմեց ինծի: Ինք երկրորդ դասարան էր ու յենլով իր փորձառութեան, գիս զգուշացուց փոքր ծուղակներէ, ու սխալ քայլերէ, որոնցմէ պէտք է խուսափէի:

Յանձնարարելի բան չէր երկար ատեն աչքերը սեւեռած մնալ ընդհանուր հսկիչին կեղծ թեւին վրայ: Թուաբանութեան ուսուցիչը պատմութեան ուսուցչուհիին ամուսինն էր, բայց զոյգը ամուսնալուծումի ընթացքին մէջ էր, ու ամէն բան լաւ չէր ընթանար: Մեր ծրագրին մէջ կար Մոլիէռը, բայց Ֆրանսերէնի մեր ուսուցչուհիին բերնին մէջ Հարփակոնը պիտի վերածուէր «Հհհարրրփակոն»ի. ան «հ»երն ու «ր»երը այսպէս շեշտելով, կ'ուզէր աւելի ցայտուն դարձնել անձնաւորութեան ագահութիւնն ու ընչաքաղցութիւնը: «Ազնիւ» մէկը պիտի ունենայինք ճարտարարուեստական, գծագրութեան դասին համար, եւ վարնոց մը տարրաբանութեան եւ բնագիտութեան համար:

Ընթրիքի զանգակը հնչեց:

Ճաշարանին մէջ իր սեղանակիցը ընտրել կարելի չէր: Բաժնուելէ առաջ վերջին թելադրութիւն մը եւս ըրաւ ինծի: Կերակուրը հինգ հոգիի համար սպասարկուած կ'ըլլար, բայց սկիզբէն իսկ անաչառ բաժանում մը պէտք էր պահանջել, տեղի չտալու համար ապագայ անարդար սովորութիւններու:

(Շար. 109)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԻՍ. –

Այրի Տիկին Քլօտ Յակոբեան եւ զաւակը՝ Սոֆի կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

արկածալի մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի, Յունիս 14, Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Թատերագիր – դերասան՝
ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ
յիշատակին արուեստագէտ բարեկամներ որոնք զինքը կը յիշեն 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ ընտանիքի մը համար (3 հոգի), կը փնտռուի վարձու, 2 – 3 սենեակ յարմարութիւններով, մատչելի պայմաններով (2000–էն 2500 ֆրանք) Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան։

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ. –
47 – 78 – 41 – 68

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յունիս 15–ին, տօն է Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

A. A. A.
Mardi 16 Juin à 20 heures

LE PRESSOIR
(1973 noir et blanc VOSTF — 1h30)
un film de Bagrat HOVANESSIAN

LA MEILLEURE MOITIE DE LA VIE
(1979 Couleur VOSTF — 1h30)
un film de Albert MEGUERTCHIAN

STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47. 70. 63. 40

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ զաւակները,

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Յունիս 14–ին, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ-ի

մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

եւ Սամուէլեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Samedi 13 Juin à 14h30 au MONT-VALERIEN

A l'invitation de l'A.N.A.C.R. et du Comité National du Souvenir l'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à ses adhérents et amis d'assister nombreux à la cérémonie d'hommage aux fusillés du Mont - Valérien, le Samedi 13 Juin à 14h30.

Les participants se rassembleront devant le Mémorial de la France Combattante, puis se rendront dans la clairière où furent fusillés 4.500 patriotes résistants pour que vive la France.

Parmi eux Missak Manouchian et Arpen Tavitian qui symbolisaient à la fois tous les martyrs résistants arméniens qui unissaient à leur amour de la France celui de la patrie arménienne en danger.

Pour vous rendre au Mont-Valérien : Un service de cars militaires est prévu. A Paris près de la place de la République, à l'angle des rues du Temple et de Turbigo entre 13 heures et 13 heures 15, comme les autres années.

TRES IMPORTANT.— Notre Amicale recommande vivement à tous ses adhérents et symathisants ainsi qu'à tous nos compatriotes qui en ont la possibilité de se rendre à Strasbourg pour **le 18 Juin prochain** afin de soutenir l'effort des parlementaires européens pour la reconnaissance du génocide arménien face aux falsificateurs de l'Histoire, Turcs et leurs ams.

CAUSE RETRAITE

A CEDER

FABRIQUE DE TRICOTS

Surface 300 m²
Nombreuses machines à tricoter circulaires
Prix : 200. 000 Frs.
Loyer — 10.000 Frs. par mois

M. DANCYGIER
28, rue Edouard Til
94400 Vitry - sur - Seine
Tél. : 47 - 26 - 17 - 68
(entre 11h30 et 12h30)
46 - 47 - 61 - 69
(après 18h)

-ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՍԵՆԵԱԿ-

Շաթիյոն (Փորթ տ'Օրլէանէն 3 քիլոմեթր) առանձին ապրող կին մը, տրամադրելի սենեակ մը ունի աշխատող կնոջ մը կամ ուսանողուհիի մը համար։

Հեռաձայնել. –
46 – 21 – 25 – 85

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունիս 17, ժամը 14.30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

դպրոցական հանդէս

ՇԱՒԻԼ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի տարեկան հանդէսը Կիրակի, Յունիս 14–ին, ժամը 14.30, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը։

47, rue de Stalingrad

Հանդէսէն վերջ հիւրասիրութիւն աշակերտներու ծնողներուն կողմէ։

Մուտքը ազատ է։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Յունիս 25, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 20.30–ին ընկերակցութեան կեդրոնը։
77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9–ր, Թաղամաս

Կարեւոր օրակարգ։

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի ամավերջի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 28, ժամը 13–էն սկսեալ։ Ճոխ յայտագիր, պիւֆէ։

APPEL DU CDCA POUR LE 18 JUIN

TOUS A STRASBOURG LE 18 JUIN

Des voyages sont organisés à partir des principaux centres communautaires arméniens.

Les transferts se feront par autocar.

PARIS ET REGION PARISIENNE :

Les départs se font à 6 heures du matin

— Paris, Porte d'Orléans, Place du Général Leclerc
— Alfortville, Place Carnot
— Clamart / Issy-les-Moulineaux, MCA, 45, rue de la Défense
— Arnouville

Renseignements et inscriptions : Tél. : 42 - 46 - 66 - 29
Tous les jours à partir de 14h

LYON ET REGION LYONNAISE :
— Lyon centre. Départ : 6h le matin, 40, rue d'Arménie
— Décines. Départ : 5h30 le matin, Place de la Libération
Renseignements et inscriptions : Tél. : 78 - 49 - 90 - 42
du mardi au samedi

MARSEILLE :
Renseignements et inscriptions : Tél. : 91 - 93 - 64 - 39
à partir de 14h

VALENCE :
Renseignements et inscriptions : Tél. : 75 - 55 - 12 - 49
à partir de 14h

Le rassemblement à Strasbourg est fixé à 12h devant le Palais de l'Europe.
Des délégations arméniennes des autres pays européens se joindront à nous sur place.

REPAS ANNUEL

DE LA CROIX BLEUE
MARSEILLE — VILLE

Dimanche 14 Juin à 12 h 30

Dans le cadre provençal du Pertuis (Vaucluse)

Réservation : 91 - 90 - 22 - 60
91 - 50 - 68 - 71
91 - 41 - 74 - 89
91 - 70 - 39 - 93

PISCINES — TENNIS

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ ըլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30–ին
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42-56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél. 48-78-22-79

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — *Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.*

CUISINE SOIGNEE

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.507 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.507

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 3 – 5)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԽՕՍՔԵՐՈՎ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան եւ Երաժիշտներու Միութեան դահլիճը (նախագահ՝ Դ. Սարեան), հրապարակած է Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90-ամեակին առթիւ անոր բանաստեղծութիւններուն հիման վրայ գրուած երգերու մրցումին արդիւնքները: Առաջին մրցանակը շնորհուած է Եդուարդ Միրզոյեանի՝ «Հիմա յիշում եմ» ռոմանսի համար: Խաչատուր Աւետիսեանի «Երազ տեսայ» երգը արժանացած է Բ. մրցանակի: Երկու Գ. մրցանակներով պարգեւատրուած են Երուանդ Երկանեանի երգչախումբի համար «Նաւզիկէ» եւ Էրիկ Յարութիւնեանի «Զարմանալի աշուն» երգերը:

ԼԻՍԻՑԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհրդահայ արուեստի զարգացման մէջ իրենց ունեցած վաստակին համար «Հայաստանի ժողովրդական արտիստ»ի կոչում շնորհուած է Կարինէ եւ Ռուզաննա Լիսիցեան քոյրերուն: Կրծքանշանները երգչուհիներուն յանձնելով Հայաստանի նախագահը՝ Հրանտ Ոսկանեան, յանուն կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի, Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի եւ կառավարութեան գրուատած է Լիսիցեան ընտանիքի դերը եւ նպաստը հայ երգարուեստի մարզին մէջ: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Կարինէ Լիսիցեան:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՀԱՅՐԻԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻԱ

Դաշնակցային Ռուսիոյ կարգ մը քաղաքներու մէջ՝ Նորիլսկ, Դուդինկա, Կամիրկան, Տալնախ եւ այլուր, ուր երգահանդէսներ տուած է Երեւանի օփերայի մեներգիչ Արտաշէս Հայրիեան: Խոսրո Գրիգորեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ Հայրիեան ներկայացուցած է օփերայի մեներգներէ, երգերէ եւ ռոմանսներէ բաղկացած յայտագիր մը:

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Թորինօ տեղի ունեցած կռփամարտի Եւրոպայի ախոյեանութեան մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են հայ մարզիկներ, որոնք մաս կը կազմէին Խորհրդային Միութեան խումբին: Երեւանցի Նշան Մունչեան (48 քիլօ) եւ Լենինականցի Միխակ Ղազարեան (57 քիլօ) ոսկէ մետալներ նուաճելով դարձած են Եւրոպայի ախոյեաններ:

ՃԱՏՐԱԿ ՌԱՖԱՅԷԼ ՎԱՀԱՆԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Լենինգրադ տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին ախոյեան հանդիսացած է Ռաֆայէլ Վահանեան: Մրցաշարքին մասնակցած են 14 կրոսմայսթըրներ: 13 կարելիութենէ 8 կէտ շահելով երեւանցի կրոսմայսթըրը յաղթական հռչակուած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԱՉԸՐ՝ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Աննախընթաց դէպք Մեծն – Բրիտանիոյ քաղաքական պատմութեան մէջ, Տիկին Մարկարէթ Թաչըր երրորդ անգամ ըլլալով երկրին նախարարապետութեան գլուխ կուգայ, փառաւոր յաղթանակ մը տանելով ընտրութիւններուն: Ծանօթ է որ «Երկաթէ Տիկինը» ի տես այն նպաստաւոր մթնոլորտին, զոր կը վայելէ, որոշած էր կանխահաս ընտրութիւններու դիմել եւ առաջին իսկ արդիւնքները – Ուրբաթ առտու – ցոյց տուին թէ չէր սխալած: Արդարեւ, պահպանողական կուսակցութիւնը ձայներու աւելի քան 40%ով բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ երեսփոխանական ժողովին մէջ (Հաուզ օֆ Քոմըընս), այսինքն աթոռներու թիւը քիչ մը կը նուազի, բայց կացութիւնը չի փոխուիր: Աշխատաւորականները, աթոռ շահելով հանդերձ, անգլիական փէռ փլէ–ով կ'ընդունին իրենց պարտութիւնը, քանի որ հազիւ 32% էր իրենց ստացած ձայներու առաջին դնահատումը, բայց հող կը շահին Սկովտիոյ եւ Կալլէսի մէջ:

× Ընտրապայքարին, Տիկին Թաչըր մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ, եթէ ոչ յայտարարել թէ իր մահէն ետք, մարմինը կը նուիրէ գիտութեան, ձեւով մը բան ուզելով թէ միայն «երկաթէ կին» մը չէ, այլ նաեւ՝ սրտի…:

ՄԱԹԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Մաթէն» միայն ութ էջերով լոյս տեսաւ Ուրբաթ օր, Յունիս 12–ին եւ ամբողջութեամբ նուիրուած իր տագնապին: Նախորդ օրը, աշխատաւորները որոշած են գործադուլի շարժումի մը ձեռնարկել, թերթին աշխատավայրին գրաւումով: Սակայն հետեւանք է, գործադրկումներու քանակին շուրջ անհամաձայնութեան: Թերթին ընկերութեան նախագահը, դատական վարիչը եւ աշխատաւորներու ներկայացուցիչները կրցած էին ձեռք ձգել 96 պաշտօններու պահպանումը 156–ի վրայ, փոխանակ նախապէս ճշդուած 70–ին, ինչպէս կը պահանջէին թերթը ձեռք առնողները: Կը մնար Մայիսի ամսականներու վճարումը, ինչ որ նոր առնողները մերժած են կատարել, ցորչափ պահպանուած աշխատողներու թիւը 70–ի չիջնէ: Այս պայմաններու մէջ է որ գործադուլի որոշում տրուած է: «Մելանի արիւն» խորագրուած խմբագրականով մը, կը բացատրուի թէ ամիսներէ ի վեր ի՞նչպէս աշխատած են լրագրողներն ու թղթակիցները սանթիմ չստանալով եւ պանդոկներու թէ ճամբորդութեանց ծախքերն ալ իրենց գրպանէն ընելով: Թերթը լոյս ընծայած է բազմաթիւ կարծիքներ զանազան անձնաւորութեանց, գլխաւորաբար մամուլի ասպարէզին պատկանող: Բոլորն ալ ցաւ կը յայտնեն, մինչ խմբագրականին մէջ, կը մեղադրուի Ձախ մը, որ ինքզինքը պատասխանատու կը հռչակէ, որ կը յաւակնի յայտարարել թէ աշխատանքի հաւաքականութիւնը տրնտեսութեան դրած հարցերուն սիրտն է: Թերթը 1986–ին 65 միլիոն կորուստ արձանագրած է (130 միլիոն տարեկան առուծախի վրայ): Յաջորդաբար անոր գլուխը եկող – գացողները չկրցան բարուքել կացութիւնը: Ասոնց մէջ՝ Փոլ Քիլէս, ընկերվարական նախկին նախարարը, ան որ օր մը Վալանսի համագումարին քաջաբար բացագանչած էր «Պէտք չէ գոհանալ ըսելով Ռոպէսփիէռի պէս՝ գլուխներ պէտք է իյնան, հարկ է ըսել թէ ո՛րո՞նք եւ շուտ», ինչ որ պատճառ եղած էր անունը վերածելու՝ Ռոպէսփիէռ, ալ աւելի ծանրացուցած էր վիճակը:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

1915 Յունիս 15, – Քսան կախաղաններ մէկ օրուան մէջ, Պոլիս, Պայազիտի մահապարտաց հրապարակին վրայ: Քսանն ալ անդամները միեւնոյն կազմակերպութեան, Հնչակեան:

Վա՜յ, եթէ պատմագրութեան գոհերուն յիշատակն ալ պիտի թառամի: Մանաւանդ օտարութեան մէջ, ուր ամէն բան կը մաշի: Հետզհետէ աւելի արագ:

Ո՞վ կրցած է նկարագրել կախաղան մը, այնքան պարզ բառերով, բայց եւ այնպէս այնքան վառ եւ քամնելի·

Լուսաբացին նա բարձրացաւ կախաղան
(Արեւածա՛գ, օ՛, արշալոյս արիւնոտ)
Կանգնած էին զինուորներն ու քահանան,
Գունատ ու լուռ կանգնած էին նրա մօտ···

Տէր քահանան ոչ մի աղօթք չէր յիշում,
(Սիրտը նրան շշնջում էր՝ անիծի՛ր),
Լուսածագին ծիրանավառ մշուշում
Ցայտում էին նահանջները ցանուցիր:

Վահան Տէրեան չտեսաւ թրքական կախաղանները: Ու ալ միւս էջերը Հայաստանի Սարսափներուն: Եթէ միայն այս մէկը տեսնէր ու մէկը քանդէր բազմապատկէր, ո՞վ պիտի կրնար չափել խորութիւնը իր բանաստեղծական խռովքին եւ ստեղծագործութեան:

Քսան կախաղան եւ քահանայ մը «գունատ», ահուդողին տակ մոռցած՝ աղօթքի բառերն անգամ: Իսկ զինուորները – կամ ոստիկանները – բանտապահներն ու մնացեալը ոչ թէ գունատ, այլ բոցավառ՝ չարախնդութեան անսանձակ կիրքէն եւ արիւնի ծարաւէն:

Եւ այնուհետեւ որքա՜ն կախաղաններ այդ միեւնոյն հրապարակին վրայ: Մինչեւ ամենավերջինը, Հր. Ազաճանեան:

Գարշելի սովուն մըն էր որ այս քսան Հնչակեաններուն արիւնը մտաւ, Հնչակեան՝ ինքն ալ, – Արշաւիր Եասեան: Եւ ուրիշ զանիկեք մը, Հմայեակ Արամեանցն էր (Շուտ), նոյնպէս Հնչակեան, որ յըրացուց պակասը:

Բարեբախտաբար չաւշացաւ երկուքին ալ պատիժը: Առաջինը խեղդամահ՝ Կիլիկիոյ մէջ, երկրորդը գնդակահար՝ Պոլիս, Կէմալ Փաշայի ժամուն առջեւ: Երկու վրէժխնդիր ձեռքերն ալ՝ Դաշնակցական:

Քսան գոհերէն անձամբ ճանչցած ենք միայն Վանիկը: Անգամ մը ձերբակալուած, յետոյ արձակուած էր: «Զգուշացէ՛ք, Գեղամ, խաղ մը սարքած չըլլան»:

Եւ շատ չանցած նորէն ծուղակը կ'իյնար, կառափնատ բարձրանալու համար միւսներուն հետ:

1915 Ապրիլ 11 – 24–ի հանգոյցն էր որ կը քակուէր այս քսան կախաղաններով: Շարքը մոլեգնութեան ասպրծանին հասաւ մասնաւորապէս Կեսարիոյ մէջ: Իրարու ետեւէ կախուեցան աւելի քան քառասուն կալանաւորներ, առանց դատաւանքի, դատակարգի կամ տարիքի խտրութեան: Վաճառականներ՝ յեղափոխականներին, գիւղացին արհեստաւորին հետ:

Մնացեալը բոլորդ ալ գիտէք, աւելի առաջ պատահած ըլլան թէ վերջը: Դեռ նոր վերջացան 1915–ի սարսափներուն արգահանդէսները:

Կախաղան թէ խաքաղան, աքսոր եւ ջարդ, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտումը գիւղային քրքիջներով, – այս բոլորը պիտի ծառայեն աւելի պրկելու մեր ջիղերը, ի խնդիր վերջնական յաղթանակին:

Անոնք որ յաճախ անձամբ իրենց վզին կ'անցընէին խեղդկապը, եւ անոնք որ գիտակցօրէն կը քալէին մահուան ճամբաներէն, ոչ իրենց գաղափարներն ուրացան, ոչ ալ իրենց հաւատքէն հրաժարեցան:

Մե՞նք ենք որ պիտի տատանինք այսօր, երբ ափ մը հող ունինք արդէն, դրդապին, արիւնազանգ փլուզումէն վերջը: Եւ երբ հաւաքաբար կը պահանջենք հայրենիքին ամբողջացումը, հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց:

Եթէ կախաղաններէն եւ ջարդերէն ազատ ենք այսօր, այդ չի նշանակեր թէ կէս ճամբան պիտի մնանք:

Շ.

14 Յունիս 1947

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ բացումը կատարեց Պուրժէի օդանաւային 37–րդ ցուցահանդէսին եւ այս առթիւ յայտարարեց թէ եւրոպական գործակցութիւնը պէտք չէ կատարուի ի վնաս ֆրանսական ճարտարարուեստին: Խորապէս տպաւորուած է Տասօ հաստատութեան փորձական նախատիպէն՝ Ռաֆալ:

ՇԱՊԱՆ – ՏԷԼՄԱՍ, Պորտոյի քաղաքապետ եւ Ազգ. Ժողովի նախագահ, գնաց զինուորական Ֆրանսայի պատիւը պաշտպանելու Պարիզի դատավարութեան, բայց, անշուշտ, ոչ վերոյիշեալ հանգամանքներով, այլ, իբրեւ՝ «Լաքանալ» Դիմադրութիւնը զինուորական գետնի վրայ համադրող: Տը Կոլն է որ այդ պաշտօնը յանձնած էր իրեն զինքը նշանակելով Ազգ. ընդհ. պատուիրակ: Շապան կը հաստատէ թէ «Ֆրանսացիք ամչնալու պատճառներ չունին, լաւ վարք ունեցան գրաւման շրջանին»: Սակայն կ'ըսուէր պատասխանելու համար Պարիզի եւ ուրիշներու կարգ մը «յայտնութիւններուն» ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացիներու մասնութիւններուն:

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ Շոմէի սնանկութենէն զատ, այլ օրինազանցութիւններ պատճառ եղան, որ երկու եղբայրները ձերբակալուին եւ հարցաքննուին: Ոչ տը լա Փէի այս հանրածանօթ եւ հին գոհարավաճառները 1·8 միլիառ ֆրանքի (նոր, անշուշտ), բաց մը ունին, որուն 700 միլիոնը պարտք է դրամատուներուն: Հարցը հոն է, որ քարիւղի գիներու նուազումը, որու հետեւանքով արաբ յաճախորդներու պակասը եւ ոսկիին անկումը ամէն բան չեն բացատրեր: Կը հաստատուի որ Շոմէ հարուստ յաճախորդներուն հետ դրութիւն մը ստեղծած էր, փոխադարձ վստահութեան վրայ հիմնուած եւ ըստ որուն յաճախորդները կը յանձնէին իրենց թանկարժէք գոհարեղէնները, որոնց փոխարէն մեծ գումարներ կը ստանային, տեսակ մը սակարանի ձեւով, բայց շատեր չեն վճարուած:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի արեւելեան լեզուներու Լազարեան ճեմարանը, 103 տարուան (1814 – 1917) իր գոյութեան ընթացքին, հիւրընկալ իր յարկին տակ ընդունած է զանազան ազգերու բազմաթիւ մասնագէտներ, որոնց կարգին՝ Գերմանացիներ Էթհարտ Կերինկ եւ Քարլ Զորկընֆա, Ֆրանսացիներ Ա. Ռընէ – Սիմոն եւ Ֆիլիփ Թրիլենկ, դանիացի փիլիսոփայ տոքթ. Թոր Նեւէ Լանկէ, զոր կը կոչէին Կէորկի Իվանովիչ:

Ո՞վ էր այդ Դանիացին՝ բանասէ՞ր, մանկավա՞րժ, թէ թարգմանիչ – բանաստեղծ: Ան բանասէր էր էութեամբ, մանկավարժ՝ կոչումով, թարգմանիչ՝ գրչով եւ բանաստեղծ՝ հոգւով ու սրտով:

Լանկէ՝ Քրիսթիան Փեթէր Ցուլիոս Եուր Կենսըն (1851 – 1915) կանուխ հեռացաւ իր հայրենի երկրէն: Երբ 1874-ին ան աւարտեց Քոփենհակընի համալսարանը, ստացաւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուի տիտղոս: Փիլիսոփայական գիտութիւններու տոքթէօրի տիտղոսի արժանացաւ 1894-ին, Լազարեան ճեմարան աշխատելու ժամանակ:

Ռուսիոյ մէջ պահանջը կը զգացուէր պատշաճ բարձրութեան վրայ դնելու հին լեզուներու՝ լատիներէնի եւ յունարէնի դասաւանդումը, հետեւաբար անհրաժեշտ էին բանիմաց ուսուցիչներ: Լանկէ կը տեղափոխուի Ռուսիա քննութիւն կ՚անցնէ ճեմարանին մէջ՝ առաջին կարգի ուսուցչի կոչումին համար: Շուրջ 30 տարի (1876 – 1906) կը զբաղի մանկավարժութեամբ: Կեանքի վերջին տարիներուն (1906 – 1915) ան կը վարէ Մոսկուայի մէջ դանիական հիւպատոսարանի կառավարիչի պաշտօնը:

Լանկէի մասին սակաւաթիւ, սակայն հետաքրքրական յուշեր պահպանուած են իր երբեմնի սան, յետագային պաշտօնակից, անուանի բանասէր Լեւոն Մսերեանցի 1915-ին հրատարակած «Յուշեր Տոր Լանգէի մասին» գրքոյկին մէջ: Մսերեանց կը գրէ. – «Լանգէն բարձրակիրթ, տաղանդաւոր բանասէր էր: Մեծ զարգացման եւ անկեղծ զգացումների տէր անձնաւորութիւն էր: Նրա բնաւորութեան իշխող գիծը բուռն հայրենասիրութիւնն էր»:

Հետաքրքրական յուշեր կան Լանկէի հայրենակից, փրոֆ. Քարլ Թիանտէրի 1913 – 15 թուականներուն հրատարակած «Ռուս – դանիական հետազօտութիւններ» մենագրութեան երկրորդ պրակին մէջ: Փրոֆէսօրը կը գրէ. – «Լանկէ, բացի անկէ, որ հնագոյն գրականութեան քաջ ծանօթ է, նաեւ թարգմանիչի մեծ տաղանդ եւ քնարական լար ունի»:

Սիրով կը յիշէր իր ուսուցիչ Թոր Լանկէն նաեւ հայ մշակոյթի մեծ երախտաւոր, ճեմարանի աշակերտ Կարապետ Մելիք – Օհանջանեան:

Լանկէ թարգմանաբար իր հայրենակիցներուն ներկայացուցած է անմահ Սափոյի, Անակրէոնի եւ Պինդարոսի գործերը, Հորացիոսի «Տաղ ուղերձ»ը, Կատուլլոսի, Տիբուլլոսի եւ Պրոպերցիուսի «Քսան բանաստեղծութիւններ»ը, Սոփոկլէսի «Անտիգոնէ»ն, «Էդիպ արքայ»ն եւ Էսքիլէսի «Ագամեմնոն»ը: Կազմած է «Յոյն գրականութեան համառօտ ծաղկաքաղ»ը: «Ծաղկաքաղի միջոցով, – կը գրէ Լանկէ գրքի յառաջաբանին մէջ, – իմ նպատակը եղած է ճեմարանի բարձր դասարանի աշակերտներուն ոչ թէ վերլուծել տալ բանաստեղծներու գործերուն բառապաշարն ու լեզուական երեւոյթները, այլ ամբողջական պատկերացում տալ յոյն քնարերգակներու գործերուն մասին»:

Գիրքը մեծ գրուատանքի արժանացած է ժողովրդական կրթութեան նախարարութեան գիտական խորհուրդի ու ակադ. Ֆ. Կորշի կողմէ եւ, բազմիցս վերհրատարակուելով, տարիներ ծառայած է իբրեւ յոյն գրականութեան դասընթացք – ձեռնարկ դպրոցներու եւ գիմնազիոններու մէջ: Հեղինակը գիրքը նուիրած է ճեմարանի սաներուն՝ այսպիսի մակագրութեամբ մը. «բարի յիշատակներով իրենց նախկին դաստիարակէն»:

Լանկէ թարգմանչական իր տաղանդը կ՚արտայայտէ նաեւ սլաւոնական լեզուներէ կատարած թարգմանութիւններու մէջ: Ան տեսակ մը հոգեկան կապ կը հաստատէր իր ժողովուրդի եւ ռուս ու սլաւ միւս ժողովուրդներու մշակոյթի ճանաչման ու տարածման մէջ: Ան իր հեռաւոր հայրենակիցներուն ներկայացուցած է ռուս ժողովուրդի գեղարուեստական յուշարձանի՝ «Ասք Իգորի ճակատամարտի մասին» գործին թարգմանութիւնը:

Լանկէ ռուս գրողներէ կը թարգմանէ Ժուկովսկիի «Ծովը», Պուշկինի «Արձագանգ»ը, «Կը սիրեմ քեզ» ռոմանսը, Տոլստոյի, Տուրգենեւի, Լերմոնտովի եւ այլոց գործերը: Լանկէի մեծ հռչակ կը բերէ 1893-ին հրատարակած «Կոմս Ալեքսէյ Տոլստոյը եւ ռուս գրականութեան պատմութիւնը մեր դարաշրջանի երրորդ քառորդին» ծաւալուն հետազօտութիւնը, որուն համար ալ Քոփենհակընի համալսարանը իրեն կը շնորհէ փիլիսոփայութեան տոքթէօրի տիտղոս:

Լանկէ իր տաղանդը կ՚արտայայտէ նաեւ ռոմանօ – գերմանական լեզուներէ կատարած ընտիր թարգմանութիւններու մէջ: Իր «Թարգմանութիւններ եւ փոխադրութիւններ» հաւաքածոյին մէջ տեղ կը գտնեն Ճոն Միլթընի «Դրախտ կորուսեալ»ը, Շիլլէրի «Իտէալ» եւ «Երջանկութիւն» բանաստեղծութիւնները, Շէյքսփիրի 6 սոնէթը: «Ոսկէ Լեգենդներ» խորագրով Լանկէ կը հրատարակէ Լոնկֆելլոյի քերթողութենէն կատարած իր թարգմանութիւնները: Սմբատ Շահազիզէ եւ հայ այլ բանաստեղծներէ ըրած թարգմանութիւններով ան Դանիացիները տեղեակ կը պահէ պատմական դէպքերու բերումով աստանդական ու տարաբախտ կեանքի դատապարտուած մեր ժողովուրդին յոյզերուն եւ ակնկալութիւններուն: Բարձրորակ են իր թարգմանութիւնները նաեւ չեխերէնէ ու սերպերէնէ, ուկրաներէնէ ու բելառուսերէնէ՝ երեսուն երգ, որոնք առնուած են «Ժողովրդական քանի մը երգեր» խորագրին տակ: Այս հաւաքածոյին մէջ տեղ գտած են նաեւ սկովտիական երեք, գերմանական երկու, շուէտական երկու, ֆրանսական եւ իտալական մէկական երգեր: Ուրիշ «Օտար մեղեդիներ» հաւաքածոյի մը մէջ, ի շարս ժողովրդական այլ երգերու, տեղ գտած է նաեւ հայկական ժողովրդական երգ մը՝ «Զէյթունցիներու ռազմական փառերգ»ը:

Լանկէ, հոգիով քնարական ըլլալով, արուեստի մեծ սիրահար էր եւ շատ կարեւոր կը նկատէր անոր դերը աճող սերունդի դաստիարակութեան մէջ: Այս առումով ուշագրաւ է 1906 Մայիս 15-ի իր նամակը ճեմարանի տեսչին. «Թոյլ տուէք ինծի, սիրելի ճեմարանէն հեռանալէ առաջ, ձեր միջոցով ճեմարանի դրադարանին եւ գիմնազիոնի դասընթացքի 8-րդ դասարանի սաներուն նուիրել տասը հատորնոց գեղագիտական հրատարակութիւն մը: Թող իմ թանկագին աշակերտները դիտեն այդ նկարները: «Գեղեցիկը կը քնքշացնէ հոգին», – ըսած է Պղատոն»:

Բացի թարգմանչական գործունէութենէ, Լանկէ գրած է նաեւ ուսումնական ձեռնարկներ եւ դասագիրքեր կազմելով: Փոքր տարիքի երախաներու համար ան կը կազմէ «Հարիւր կենդանի» պատկերազարդ համառօտ դասագիրքը, որ կը դիտուի որպէս «Թանկագին նպաստ մանկավարժական գրականութեան համար»:

Տիրապետելով արեւմտեան եւրոպական լեզուներէ շատերուն՝ ան ճեմարանի աշակերտներուն համար կը կազմէ «Գերմաներէնի ձեւաբանութիւն» եւ «Գերմաներէնի շարահիւսութեան նախադասը», «Անգլերէնի նախնական դասընթացք» եւ «Անգլերէնի համառօտ քերականութիւն» ուսումնական ձեռնարկները:

Լանկէ նաեւ գրող էր, բանաստեղծ: Իր «Ռուսիայէն» գիրքին մէջ ան կը պատմէ Ռուսիայէն ստացած տպաւորութիւնները, ընթերցողի աչքին առջեւ պարզելով անցեալ դարու 70 – 80-ական թուականներու Ռուսիոյ մշակութային – պատմական համայնապատկերը:

«Մէկ ամիս Արեւելքի մէջ» ճամբորդական գրքին մէջ Լանկէ կը խօսի իր շրջապտոյտներուն մասին Վոսփորէն մինչեւ Զմիւռնիա, Աղեքսանդրիա, Եաֆա, սուրբ վայրերով դէպի Փոռ Սայիտ եւ Գահիրէ: Ան կը հասնի Երուսաղէմ, կը շրջի Քրիստոսի շրջագայած կարծեցեալ սուրբ վայրերը եւ ճարտարապետի նրբանկատութեամբ իր հայրենակից Եուրի Վիփէրի օգնութեամբ կը գծէ եւ թուանշաններով կը նշէ այդ վայրերը:

Լանկէ գրած է հարիւրէ աւելի բանաստեղծութիւններ:

Մեռած է 64 տարեկանին: Երեսուն տարի դասաւանդած է Լազարեան ճեմարանի մէջ, զոր սիրած է ամբողջ հոգիով եւ երախտագիտութեան իր խօսքը ուղղած է անոր. «Լազարեաններու թանկագին ճեմարանին մէջ ես աշխատեցայ աւելի քան 30 տարի, եւ ճեմարանը ինծի համար հրաշքներու հրաշքը եղաւ»:

Ն. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ԳՏՆՈՒԱԾ ԵՐԱԶՆԵՐԻ ԵՐԳԵՐԸ

ԽՄԲ. – Փարիզի գաղութին համար, իսկապէս ուրախալի է Ռուբէն Երեւանցիի ժամանումը, քանի որ առիթը կ՚ունենայ այնքան յաջող սալէն ետք, անձամբ լսել այս երիտասարդը, որ նոր եւ ինքնատիպ շունչ մը կուտայ հայ երգին: Այս առթիւ, ստորեւ «Գարուն»ի (Հոկտեմբեր 1986) մէկ գրութիւնը. –

Ձիւնը իջնում է թել – թել,
Ձիւնն իր հէքեաթն է պատմում:
Արծաթէ թիթեռնիկներ,
Պոկուած կապոյտ հէքեաթներից,
Թեւածելով իջան ներքեւ
Երգով լցրին քաղաքը ծեր
Ու երազկոտ կտուրներին
Բերին ներմակ հանդարտութիւն...

... Երգը հոսում է մեղմ ու խաղաղ, մութ երկնքից իջնող եթերային փաթիլների պէս, ստեղծելով ձմեռային երազի երկնագոյն պատկեր...

Այս պարզ ու անկեղծ երգը երեւի շատերը գիտեն, սակայն գուցէ ոմանք չգիտեն նրա հեղինակին՝ Ռուբէն Հախվերդեանին: Երգը գրուած է «Հայֆիլմ» կինոստուդիայում նկարահանուած մի շատ քնարական ու գողտրիկ մուլտիպլիկացիոն կինոնկարի համար, որը կոչւում է «Գտնուած երազներ»: Ռուբէն Հախվերդեանի երգն առաւել լիարժէք է դարձնում կինոնկարի յաջողութիւնը: Նկարահանուած լինելով փոքրերի համար՝ այն մեծահասակներին նոյնպէս վերադարձնում է իրենց մանկութեան իրականացած ու անաւարտ երազները: Ռուբէն Հախվերդեանին շատերը գիտեն, բայց, միեւնոյն ժամանակ, նրան պէտք է ներկայացնել, որովհետեւ զբաղուելով իր հիմնական մասնագիտութեամբ՝ ռեժիսուրայով, նրա երբեմն մոռանում է, որ երաժշտասէրները չեն մոռանում իր համերգային ելոյթները, ուստի պէտք է յաճախ ելոյթ ունենալ:

Երբ Ռուբէն Հախվերդեան աւարտեց Երեւանի գեղարուեստաթատերական ինստիտուտի ռեժիսորական ֆակուլտետը, կանգնեց երկընտրանքի առջեւ. երաժշտութի՞ւն, թէ՞ ռեժիսուրա: Ամէն ինչ բարեյաջող աւարտեց. թատրոնը չկորցրեց շնորհալի ռեժիսորին, իսկ երաժշտութիւնը՝ կոմպոզիտորին ու երգչին:

Ուսանողական լսարաններում նրա ելոյթների ժամանակ ասեղ գցելու տեղ չի լինում, հասակակիցների անկեղծ ու կրքոտ երկխօսութիւն է տեղի ունենում՝ եւ՛ ուսանողները, եւ՛ Ռուբէնը միմեանց ասելու շատ բան ունեն:

Ռ. Հախվերդեան – երաժիշտը ստեղծագործում է մի ժանրով, որը բազմաթիւ երկրպագուներ ունի: Այն իր մէջ կրում է ֆրանսիական շանսոնի, անգլիական բալլադային երաժշտութեան տարրեր: Այս ժանրը հոգեհարազատ է շատ ժողովուրդների հոգեւոր մշակոյթին, ինչպէս նաեւ հայկական էստրադային արուեստին: Եթէ այդ բալլադային ժանրն ընդլայնուի եւ հարստացուի գործիքային մասով (ակուստիկ կիթառ, լարայիններ եւայլն) եւ անսամբլային հնչեղութեամբ, ապա գուցէ ճիշդ կը լինի այն կամերային էստրադա անուանել: Այս տերմինն արդէն ընդունուած է, թէպէտ հազուադէպ է օգտագործւում: Այս ժանրի երաժիշտը պէտք է լինի բանաստեղծ, եւ նրա երաժշտութիւնը պէտք է բխի բանաստեղծական խօսքից: Թւում է՝ շատերի կարծիքը կիսած կը լինեմ, եթէ ասեմ, որ Ռուբէն Հախվերդեանին հաւասարապէս յաջողւում է լինել եւ՛ բանաստեղծ, եւ՛ երաժիշտ: Նրա տեքստերը հարազատ են երգի ոգուն ու մեղեդուն եւ շատ են հաւանում ունկնդրին: Ձգտելով կատարողական բազմազանութեան՝ Ռ. Հախվերդեանը ելոյթ է ունենում իր ոճին հարազատ տարբեր երաժիշտների հետ: Յիշատակման արժանի են «Նայիրի» անսամբլի երգչուհիներ Զ. Վանեանի, Տ. Յովհաննիսեանի հետ ունեցած ելոյթները: Ռուբէն Հախվերդեանի երգացանկում մեծ տեղ է գրաւում հայկական ժողովրդական երգը: Ռուբէնն իր ոճով դաշնակած ժողովրդական եւ գուսանական երգերը կատարում է վարպետութեամբ: Այդ երգերը անբաժան են նաեւ շրջագայութիւնների ժամանակ: Նրա երգերը կատարում են նաեւ արտասահմանեան երգիչներ: Ռուբէն Հախվերդեանի անկեղծ ու պարզ երգերը լսելիս այլեւս հարց չի առաջանում, թէ ո՞վ է նա՝ ռեժիսո՞ր, երգի՞չ, թէ՞ կիթառահար: Դա առաջ էր: Հիմա արդէն պարզ է, որ նա այդ բոլորի միասնութիւնն է՝ արուեստագէտ:

ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՆԹԱՆԵՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԻՄԱՍՏԱԼԻՑ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ ՍԱՐՔՈՒԱԾ

Դպրոցական տարեվերջի հանդէսները առիթներ են կապ ստեղծելու վարժարանին եւ հանրութեան միջեւ, եւ յոյս ներշնչելու թէ Սփիւռքի մէջ անբաւարար ու կիսկատար միջոցներով իսկ դեռ կարելի է մայրենի լեզուի նախատարրերը սորվեցնել մանուկներուն, որքան ատեն որ գոյութիւն ունին այդ գաղափարին հաւատացող նուիրեալներ:

Նուիրեալներու այդ փաղանգին կը պատկանին անշուշտ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան վարչութեան անդամուհիները, որոնց ջանադրութեամբ գործող միօրեայ վարժարանին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս 31-ի Կիրակին, Հին Նիսի քաղաքապետական գողտրիկ թատրոնին մէջ, որ այլեւս հայութեան ժամադրավայրն է դարձած:

Վարչութեան նախագահուհի Տիկին Էլիզապէթ Թաշճեան իր բացման խօսքը սկսաւ նախ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն (*) որ եկած են քաջալերել իրենց աշխատանքը, եւ ապա տուաւ մանրամասն բացատրութիւններ՝ միօրեայ վարժարանին մէկ տարուան գործունէութեան շուրջ:

Վարժարանը ունի 5-էն 15 տարեկան 52 աշակերտ, բաժնուած՝ չորս դասարաններու, որոնք դերդ բուրաստան, կը կրեն ծաղիկներու անուններ՝ «Մանիշակ», «Վարդ», «Կակաչ», «Շուշան»: Մէկ տարուան դասաւանդութեան տեւողութիւնը եղած է 35 յետ միջօրէ, այսինքն՝ մօտաւորապէս 100 ժամ, որ հակառակ շաբաթական ընդհատումներուն, բաւարար եղած է տղոց տալու համար նախատարրերը հայերէն լեզուի, շնորհիւ մէթոտ կլոպալի, որ որդեգրուած է տարիէ մը ի վեր:

Ապա շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց, որոնք յանձն առին ուսոյ-

չութեան դժուարին պարտականութիւնը, ընթանկագին ժամեր զոհելով իրենց ընտանեկան ու անձնական զբաղումներէն, նաեւ այն անձերուն, որոնք օժանդակեցին այս հանդէսին պատրաստութեան, յիշեցուց թէ Մայիս 31-ը «Մայրերու Տօն» է միաժամանակ, եւ իրենք յատկապէս այդ օրն են ընտրած, մանուկներու ճամբով փառաբանելու համար հայ մայրերն ալ «որոնց ստանձնած պարտականութիւնները քիչ մը աւելի ծանր են բաղդատմամբ ուրիշ մայրերու, քանի որ հայապահպանումի հիմնական բեռը իրենց ուսերուն վրայ է որ կը ծանրանայ, և զոր կը տանին հաճոյքով, իբր անժամանցելի սրբազան պարտականութիւն»:

Ու խօսքը վերջացուց, շնորհաւոր բեմը պատրաստելու համար փոքրիկներուն, որոնք վարագոյրին ետին անհամբեր կը սպասէին իրենց սորված երգերը, պարերն ու արտասանութիւնները ցոյց տալու համար հանդիսականներուն:

Ինչ որ կրցան ընել մեծ ճարտարութեամբ:

Նախ Տիկին Հռիփսիմէ Պօչնակեանի առաջնորդութեամբ երգեցին վարժարանին քայլերգը ու քանի մը ժողովրդական երգեր, զորս իրենց սորվեցուցած էր Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, որ ստանձնած է վարժարանին տեսչութիւնն ալ:

Յետոյ, այլեւայլ խումբերու բաժնուած, ներկայացուցին ժողովրդական պարեր, գեղեցիկ զգեստաւորումներով: Սիրո՜ւն պարեր, մանաւանդ երբ պարողները 5 – 6 տարու երախաներ են, որոնք տիկիններ՝ Անի Գարակէօզեանի եւ Ժագլին Կէտիկի առաջնորդութեամբ, ամիսներ ամբողջ աշխատեր էին, պէտք եղած վարժութիւնը կարենալ ձեռք բերելու համար:

Կատարեցին նաեւ արտասանութիւններ, ինչպէս Նաիրի Զարեանի՝ «Հայոց լեզու»ն (արտասանող՝ Կարօ Քէչէճեան), Սեւ. Նազարեանի՝ «Մայրենի Լեզու»ն (արտասանող՝ Լարա Սրապեան), Նաիրի Զարեանի «Կոմիտաս»ը (արտասանող՝ Թաթիանա Հայրիկեան), Սիլվա Կապուտիկեանի «Արարատ»ը (արտասանող՝ Թանի Տէնէրի) եւ երկու Զինուհիներու միջեւ կատարուած փոխասացութիւն մը, զոր յաջողութեամբ կատարեցին Աէրլի Գարակէօզեան եւ Արաքս Սերովբեան, երկխօսութեան ձեւին տակ:

Մայրերու Տօնին առնչութեամբ աւելի ուշադրութիւն գրաւեց Յովհաննէս Շիրազի «Մայրս»ը, զոր արտասանեց Լենա Պուտակօղլու, եւ մասնաւորապէս՝ Պարոյր Սեւակի «Մօր Ձեռքերը» զոր բռնգային կերպով մեկնաբանեց փոքրիկն Մակի Պօչնակեան:

Պարոյր Սեւակի այդ յուզիչ քերթուածը ունի խորայատուկ իմաստասիրական խորք, քանի որ քաղաքակրթութիւնը կը նկատուի առհասարակ արդիւնք մարդկային ձեռքին, որուն մէջ բացառիկ դեր մը կը վիճակի անշուշտ մօր ձեռքին, որուն խնամքովն է որ մէջտեղ կու գայ ապագայ մարդը:

Այս արտասանութիւնները, բոլորն ալ ընտրուած՝ արեւելահայ բանաստեղծներու գործերէն, արտաբերուելով արեւմտահայ մանուկներու բերնով, եկան անգամ մըն ալ ապացուցանել թէ Արեւելահայերէնի ու Արեւմտահայերէնի ենթադրեալ պատուարը լոկ ըմբռնումի հարց ըլլալով, ճշմարիտ խոչընդոտ մը չէ ինքնին, եւ մայրենի լեզուն նոր սորվող մանուկներն իսկ կրնան մէկէն միւսին անցնիլ, ամենայն հեշտութեամբ:

Հանդէսին երկրորդ բաժինը յատկացուած էր մանկական թատրոնի մը՝ «Ինչ որ կ'ընէ, լա՛ւ կ'ընէ», որուն հերոսը, բարեմիտ Մակար, առեւտուրի զարմանահրաշ դրութիւն մը կը կիրարկէ, իր միակ կովը փոխանակելով ոչխարի մը հետ (որովհետեւ իր կինը՝ Մայրամիկը ոչխար շատ կը սիրէ), յետոյ ոչխարը տալով սագ մը ձեռք կը ձգէ, սագին տեղ առնելով հաւ մը եւ հաւուն փոխան ալ՝ ի վերջոյ պարկ մը փտած խնձոր, ուզելով միշտ հաճոյք պատճառել իր սիրասուն կնոջ՝ Մայրամիկին:

Եւ որովհետեւ բարիները պէտք է միշտ վարձատրուին, (գոնէ մանկական պատմութիւններուն մէջ) Մակար իր անսահման անշահախնդրութեան համար ի վերջոյ կը վարձատրուի քսակ մը ոսկիով, որուն տէր կը դառնայ նոյնքան հրաշալի գրաւի մը իբր արդիւնք:

Մակարի եւ Մայրամիկի դերերը մարմնաւորեցին Վարդան եւ Քրիստին Գարթունեան հարազատները, որոնց մօտ նշմարելի է բեմական բնածին յատկութիւն. մանաւանդ՝ պատանի Վարդանի մօտ:

Այս թատերախաղին անցքերը տեղի կ'ունենային ենթադրեալ «Հայկական Շուկայ»ի մը մէջ, որ ինքնին տօնական խրախճանքի մը երեւոյթը կը պարզէր, այնքան գունագեղ էին տէքօրները կրպակներուն, եւ պէսպիսուն՝ հանդերձանքը խանութպաններուն ու յաճախորդներուն, բոլորն ալ մեծ ճաշակով պատրաստուած Տիկին Ժագլին Կէտիկի կողմէ, որ ստանձնած էր նաեւ դերուսոյց – բեմադրիչի պարտականութիւնը:

Իսկ Պր. Վահէ Թաշճեան, որուն ձեռակերտներն էին յաջորդաբար փոխանակուող իրական կովը, ոչխարը, սագն ու հաւը, ինչպէս նաեւ հայերէն մեծադիր վերտառութիւններն ու չինական ձեռնակառքը, իրական յայտնութիւն մը եղաւ իբր տաղանդաւոր մաքէթիստ:

Հանդիսութեան իբր վերջաբան, եւ յայտագրէ դուրս, վարժարանին նախկին սաներէն ու սանուհիներէն բաղկացած պարախումբ մը, ասեղնագործեալ տոհմիկ տարազներով պճնուած ոգեւոր շուրջպար մը դարձաւ, քանիցս բեմ հրաւիրուելով ծափահարութեանց տարափի մը տակ:

Իսկ փակման խօսքը արտասանեց հոգեւոր հովիւ՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, որ իր գնահատական արտայայտութիւնները վերջացուց հաւաստելով թէ յառաջիկայ տարիէն սկսեալ նման հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան Եկեղեցիին կողքին կառուցուող Պարամեան համալիրին մէջ:

Հուսկ ապա, ծափահարութիւններու մէջ բեմ հրաւիրուեցան վարժարանին նուիրեալ ուսուցչուհիները՝ Տիկիններ Անժէլ Այվազեան, Հռիփսիմէ Պօչնակեան, Անի Օհանեան եւ Էլիզապէթ Թաշճեան, ինչպէս նաեւ տէքօրներու հեղինակ Ժագլին Կէտիկ եւ պարուսոյց Անի Գարակէօզեան, որոնք պատուուեցան գեղեցիկ ծաղկեփունջերով:

Տ. Հ.

(*) Հարկ կա՞յ նշդելու թէ, հայութեան համար անձնուիրաբար աշխատողները պարտին շնորհակալութիւն ալ յայտնելու...

Տ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԷԱ ԶՄԻՒՌՆԻԻ «Խաթիս» սրահին մէջ, Մայիս 24-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած երգահանդէսը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետը՝ Յովհաննէս Տումանեան: Երաժշտանոց յաճախող 32 հայ պատանի – պարմանուհիներ՝ դաշնակի, կիթառի, ձեռնադաշնակի վրայ նուագած են օտար եւ հայ երաժիշտներէ գործեր, որոնց կարգին՝ նաեւ կտորներ, թեմին առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեանի յօրինումներէն:

ՖԻՔՍԻ Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 19-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Ներկայ եղած են երեք հարիւր մայրեր: Բացումը կատարած է Սիրարփի Մինասեան, անդրադառնալով օրուան իմաստին եւ հայ մօր դերին: Բանախօսած է Գաբրիէլեան Ջաւարեան վարժարանի ուսուցչուհի Շաքէ Էլմասեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Յակոբեան եւ Ջաւարեան վարժարաններու աշակերտներ:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի Մատուռին մէջ, Մայիս 31-ին, նշուած է հիւանդանոցին 155-րդ տարեդարձը: Պատարագած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ արարողութեան, հիւանդանոցի ճաշասրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Բացումը կատարած է Յարութիւն Մուրատօղլու: Յայտագիրը վարած է Արման Մարաշլեան: Տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է տոքթ. Օննիկ Զալըքեան: Հիւանդանոցին տարեկան պիւտճէն եղած է մէկ միլիառ 190 միլիոն լիրա: Շնորհք Պատրիարք իր հուսկ բանին մէջ ըսած է. – «Այս հաստատութիւնը ունեցած է նեղ օրեր եւ լաւ օրեր: Նեղ օրերուն սկտան սեղմած է, սպասելով լաւ օրերու: Լաւ օրերուն ուրախացած է եւ ընդլայնած է գործունէութեան իր սահմանները: Այսօր այս հաստատութիւնը գրեթէ ամէն մարդի մէջ գագաթի վրայ կը գտնուի, մէկ միլիառի հասած իր պիւտճէով»:

ՐԻՃՖԻԼՏԻ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է մեծարանքի հանդիսութիւն մը, տոքթ. Սրբուհի Հայրապետեանի «Հայ հին եւ միջնադարեան գրականութեան պատմութիւն» գիրքին հրատարակութեան առթիւ: Համազգայինի Նիւ Ճըրզիի մասնաճիւղի գրական յանձնախումբի ատենապետուհի Վեհանոյշ Թեքեան բացումը կատարած է: Մեծարեալը ներկայացուցած է Տիկին Արփի Տէմիրճեան – Տէյվիս: Տոքթ. Սրբուհի Հայրապետեան ծնած եւ կրթութիւնը ստացած է Երեւան: Տոքթորայի տիտղոս ստացած է գրականութեան հիմնարկէն, աւարտաճառ մը գրելով «Արմենակ Հայկունի»ի կեանքին ու գործին մասին: Աւարտաճառը լոյս տեսած է 1976ին՝ Երեւան: Ներկայիս կը դասախօսէ Քալիֆորնիոյ համալսարանը (Լոս – Անճըլըս):

ԼՈՒԿԱՆՈՅԻ մէջ, Մայիս 30-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են Միլանոյէն, Ժընեւէն, Պազըլէն եւ Լուկանոյէն շուրջ 150 Հայեր: Երգերով եւ պարերով ստեղծուած է խրախճանական մթնոլորտ մը: Խօսք առնելով Ալէքօ Պէզիքեան ի մէջ այլոց նշած է, թէ Հայերս ունինք ազգային չափանիշով շատ քիչ տօնական օրեր, «որոնցմէ առաջինը մեր Առաքելական Եկեղեցւոյ հիմնադրութիւնն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռամբ, ապա պարտութեան ցաւալի, տխուր երկու ոգեկոչումներ՝ որոնցմէ մին է Վարդանանցը, իսկ միւսը՝ Ապրիլ 24-ի ջարդը»: Ապա անդրադառնալով Սարդարապատի հերոսամարտին հայ ժողովուրդի յաղթանակին, Ալէքօ Պէզիքեան շեշտած է, թէ «այդ թուականներուն է, որ մեր հայրենիքը ունեցաւ իր Համալսարանը եւ պետական այլ կառոյցներ, իրականացնելով ազգային, մտաւորական եւ բանուորական ծրագիրներ»:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՅ

Թարգմանութիւն Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Այդ երեկոյ այդ նախազգուշացումէն չօգտուեցայ: Տաք ջուրի համը ունեցող ապուրը մէջը քանի մը հազուագիւտ բանջարեղէններով, որոնք յուսահատօրէն կը լողային ջուրին երեսը, անհամ թըւեցաւ ինծի: Գետնախնձորի ձուածեղը առաջին պատառէն իսկ կոկորդիս խորը մնաց. պանիրը չոր էր, ու անուշեղէնս ուրիշի մը ուրախութիւն պատճառեց: Աննա մօրաքրոջս համեղ ճաշերուն յիշատակը ախորժակս գոցած էր:

Իրարանման ճաշացուցակները կը յաջորդէին իրարու: Եւ յետոյ, յանկարծ, ամէն բան ախորժելի ու համեղ թուեցաւ ինծի: Անօթենալու բնազդական պահանջը յաղթած էր համին պատճառած հաճոյքին եւ ախորժակս բացուած էր ... չուտելով:

Հասնելուս յաջորդ օրն իսկ անդրադարձայ, թէ դպրոցական նոր աշխարհ մը ոտք կը դնէի: Ուրիշ տեղէ եկած անունս ու մականունս ոչ մէկ հեղնանքի տեղի տուած էին եւ ընդհանուր անտարբերութեամբ մը կը դիմաւորուէին Տիփոնները, Տիւրանները, Պէրթրանները կամ Մալաքեանները:

Ամէն ինչ ճշդուեցաւ առաջին Հինգշաբթի օր: Կէսօրէ ետքը ժամանցներու յատկացուած էր. մեզի պտոյտ մը կամ շարժանկարի ժապաւէն մը կ'առաջարկուէր, օրուան հսկիչին առաջնորդութեամբ: Այդ երկուքին ցանկերը պատրաստելու համար սերտարանը հարցուցած էին.

– Ո՞վ կ'ուզէ շարժանկար երթալ:

Շատ արագօրէն վեր բարձրացուցած էի ցուցամատս: Բայց միակ ձեռք մը բարձրացած էր. իմինս, զոր անմիջապէս վար կ'առնէի: Յստակ էր թէ բոլոր տղաքն ալ կը նախընտրէին լաւ վերաքայլ մը ընել քան թէ դիտել Ռոպէն Տէպուայի արկածախնդրութիւններն, որոնք չկային մեր ծրագրին մէջ: Պայքարը խիստ եւ բուռն պիտի ըլլար, լուրջ բաները պիտի սկսէին:

Եւ այդ «լուրջ բաներ»ը արժէքներու չափանիշին վրայ սկսան ինծի յայտնի ընկերում մը պարտադրել: Մինչ այդ, որպէս կոյրերու մէջ միականին, առանձնայատուկ դիրք մը վայելած էի: Առաջին եռամսեայ վերջաւորութեան «շատ լաւ» յիշատակութենէն անցած էի «բաւարար»ի, հազիւ միջին մը ապահովելով: «Մոլիէռ» փայլուն նիշեր նուիրած էր ինծի, սակայն հաւասարութիւն կազմելու, տարբերակներու եւ ամբողջութեան հաշիւներու արուեստը, իրենց կարողութիւններով, իսկական թշնամիներու պէս ցցուած էին դէմս:

Օրական 15 ժամ աշխատիլ պէտք եղաւ, – այս մարզին մէջ օժտուած դասընկերներէս շատ աւելի, որպէսզի կարենամ երկրորդ տարուան դասարանը անցնիլ:

Սակայն արձակուրդը, մեծը, իրականը, ան, որ հակառակէն չի հաշուուիր, հոս էին արդէն:

Ամբողջ տարին, ի՛նչ օդ ալ ըլլար, հայրս չէր բացակայած շաբաթական իր այցելութենէն: Երկար ատեն ինծի կը սպասէր այցելութեան սրահին մէջ կամ շրջափակի պատին ետին, քանի մը խօսք փոխանակելու, նոր արդուկուած մաքուր ճերմակեղէններ եւ մեր անուշեղէններով լեցուն տուփ մը ինծի տալու համար: Լսելէ ետք «հայրիկ, ամէն բան աղէկ է»ն, ուրախ դուարթ կը վերադառնար տուն: Մայրս կանոնաւորապէս կը գրէր ինծի. անոր նամակին մէջ Աննան ու Գայեանէն ալ միշտ քանի մը տող կ'աւելցնէին. այսպէսով, քի՛չ մը տունս էր, որ այցելութեան կու գար ինծի:

Զիս մեծ արձակուրդէն բաժնող նախավերջին շաբաթը, սովորական ժամուն անակնկալի եկած էի հօրս տեղ ատաղձագործ Վազգէնը գտնելով: Զիրար լաւ կը ճանչնայինք: Նիհար էր ու ցիցի մը պէս ձիգ, միշտ ուրախ եւ շատ հաճոյակատար:

Խնդալէն աչքերս արցունք կու գար, երբ կը լսէի սոփրանոյի սուր ձայնով իր խօսակցութիւնը: Այր մարդու իր մարմնէն ելլող իգական այդ ձայնին կը միացնէր մարսէյլցիի հարազատ շեշտը:

– Այս կողմերը ապրանք պիտի յանձնէի. մտածեցի որ հայրդ անհանգիստ ըլլալու պէտք չունէր:

(Շար. 110)

ԴԷՊԻ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ

ԿՈՉ

19 ՀԱՅԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԻՆՔ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ
Հինգշաբթի, Յունիս 18–ին

Մեր կողքին են՝ M.R.A.P. – *Մարդկային Իրաւունքներու Պաշտպան Կոմիտէն, Ֆրանսայի եւ Աշխարհի մէջ* – L.I.C.R.A. :

- Points de convergence à Strasbourg : Gare SNCF, à partir de 12 heures.
- Départs en cars des banlieues parisiennes
- A Paris : Rendez-vous de convergence des cars : Place de la Nation - angle Cours de Vincennes, à 23 heures 30, le mercredi 17.
- Inscriptions - Billets : Centre Alex Mannogian, 118, rue de Courcelles, 75017 Paris Centre Culturel et Artistique Arménien 6, Cité Wauxhall, 75010 Paris Auprès des membres des associations constitutives du Comité.
- Renseignements : du lundi au vendredi de 15h à 17h : Tél. : 42. 61. 77. 62 du lundi au vendredi de 19h à 21h et samedi de 14h à 18h Tél. : 42. 08. 76. 49

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ԿՈՉԸ

Հայ նախկին ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու ընկերակցութիւնը, կոչ կ՚ընէ բոլորին ներկայ ըլլալու իրենց մարտական ֆրանսական դրօշակներով եւ զինանշաններով Յունիս 18, Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանի առջեւ տեղի ունենալիք համահայկական ժողովրդային ցոյցին ի խնդիր ցեղասպանութեան ճանաչման :

VOYAGE EN CAR

Rendez - vous :

Place de la Nation
angle Cours de Vincennes
Mercredi 17 Juin à 23 h 00

HORAIRES DES TRAINS

Gare de l'Est :

Aller :	6h55		arrivée 11h06
avec supplément	7h52		arrivée 11h42
Retour :			
17h10		supplément	arrivée 20h59
17h20			arrivée 22h05

RASEEMBLEMENT A STRASBOURG
A 12 heures devant le Palais de l'Europe

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի «Գառնիկ Յովհաննէսեան» միօրեայ վարժարանի տարեկան հանդէսը Յունիս 21, Կիրակի, ժամը 16–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը :
35, rue du Général Leclerc,
Villa des Aubépines,
Bois-Colombes, près de la gare.

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
– Առաջնորդ Փարիզի –

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ ուսուցիչներ՝ Օր. Մայտա Մարգարեանի եւ Տիկին Արփինէի :

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Vendredi 19 Juin à 20 heures 45

Rencontre avec
CHARLES VILLENEUVE
Directeur-adjoint
de l'information à Europe 1

auteur de
«Histoire secrète du terrorisme»
— les juges de l'impossible —

Intervention
Débat
Projection diapos
Signatures
—Entrée libre—

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél. : 43 -76 - 55 - 89

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

GALA
M.C.A. - 87

Dimanche 21 Juin
Salle LEO LAGRANGE, Place Carnot
Alfortville

NON-STOP 18h - 22h

Pour une culture arménienne vivante !

avec

à 18h... «CREATIONS» de la M.C.A.
avec tous les ateliers
à 19h... Buffet dînatoire
à 20h30...LES ARTISTES AVEC NOUS
Arthur BACKERDJIAN
MASSIS
et
EVELYNE ALTOUNIAN

sous la Présidence d'Honneur
de M. Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

— Participation aux frais —

M.C.A. — 9, rue de Madrid
94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

Dans un style coloré, accord de textes, musique et danses populaires.
La création arménienne du moment !
KISSANI
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Le Journal de Noraïr

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Dimanche 21 Juin à 18 heures
13, rue Danton — 92130 Issy-les-Mlnx.
Réservation sur place ou par téléphone :
39 - 16 - 08 - 43

TROUPE KISSANI —
21, rue du Général Eboué, 92130 Issy (après 19h)
BIJOUTERIE HAMEL —
30, ave. J.B. Clément, 92100 Boulogne Billancourt
FLEURS TERZIAN —
85, rue des Chesneaux 95160 Montmorency

REPAS ANNUEL

DE LA CROIX BLEUE
MARSEILLE — VILLE

Dimanche 14 Juin à 12 h 30

Dans le cadre provençal du Pertuis (Vaucluse)

Réservation : 91 - 90 - 22 - 60
91 - 50 - 68 - 71
91 - 41 - 74 - 89
91 - 70 - 39 - 93

PISCINES —— TENNIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

Fête Champêtre Annuelle

DU COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon
à Sèvres, le Samedi 20 Juin à partir de 16 heures 30 jusqu'à l'aube
La Fête sera animée par les élèves du Collège et sa Chorale
Participeront au programme artistique
— ROSY ARMEN
— BALLET NAVASART
— EVELYNE ALTOUNIAN
— SUREN
— DUO ZEPUR
— LEVON CLARIAN

Vous danserez tard dans la nuit avec l'Orchestre de «LORI» et ses chanteurs
Y. NADJARIAN A. EMIRIAN

L'entrée à la Fête champêtre est gratuite

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49
TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du 1er au 14 AOUT Du 05 au 18 SEPTEMBRE
Du 03 au 16 OCTOBRE
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du 22 AOUT au 04 SEPTEMBRE
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
16

MARDI
16 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 508

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNEE — No 16 508

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, Շաբաթ գիշեր, գործադուլի օրէնքին վերաբերող սրբագրութիւն մը քուէարկեց, զոր առաջարկած էր Իտ–Տէ–էՖ երեսփոխան՝ Լամասուր, ինչ որ պատճառ է, որ սրբագրութիւնը, այլեւս իր անունը կրէ: Այս սրբագրութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ վերադարձ մը, նախորդ դրութեան, զոր 1982–ին ջնջած էին ընկերվարականները, երբ իշխանութեան գլուխն էին: Այլ խօսքով, ինչպէս անցեալին, պետական պաշտօնեաները ամբողջ օրական աշխատավարձք մը կը կորսնցնեն, նոյն իսկ երբ միայն մէկ ժամ գործադուլի կը դիմեն: Անիկա, անշուշտ, հետեւանքն ալ է «երկինքի ուղեվարներ»ու օրական 2 ժամ–ւան գործադուլի շարժումին, որ իր ններորդ շաբաթը կը թեւակոխէ եւ ամսական միայն 200 Ֆր.է կը զրկէ աշխատաւորները: Այս որոշումը, նաեւ երկսայրի սուր մըն է, քանի որ կրնայ մղել ոմանք ծայրայեղութեան, այսինքն մէկ–երկու ժամուան գործադուլը վերածել ամբողջ օրուան, քանի որ հետեւանքը նոյնն է: Իշխանութիւնները հակառակը կ'ակնկալեն, յուսալով թէ նման որոշում մը, ընդհակառակն, պիտի մղէ բանթողները – այս միջոցին օդանաւային մարզի – հրաժարիլ այդ մէկ–երկու ժամէն, չկորսնցնելու համար ամբողջ օրական մը եւ ամսու վերջ՝ ամբողջ ամսականը: Սենտիքաները բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցան եւ մէկ ժամ գործադուլի շարժում մը որոշեցին Երկուշաբթի առտուան համար եւ ցոյց մը Յունիս 18–ին:

«ՄԱԹԷՆ», որ «Լէ փինիթա լա քոմետիա» խորագրով թիւ մը լոյս ընծայած էր, Շաբաթ առտու, հասկցնելով իտալերէն այդ տողով որ իտալացի գնորդը հրաժարած է գնումէն, կրկին լոյս տեսաւ Երկուշաբթի: Հակառակ անոր որ, նոյն օրը դատական վարիչը սնանկութիւնը կը հռչակէր թերթին, անձնակազմը կ'ուզէր փրկել թերթին հրատարակութիւնը: Մէկուկէս միլիոն կը փնտռէր Մայիսի ամսականներու վճարման համար, այս կը ծրագրէր աշխատաւորներով ընկերութիւն մը կազմել եւ ստանձնել «Մաթէն»ի հոգը: Երկուշաբթի, կոչ մըն ալ լոյս տեսած էր ընթերցողներուն ուղղուած որպէսզի «մի քիչ փող» ուղարկեն «Փարիզի Մաթէնի փրկութեան ընկերութեան»:

ԱՊԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ գործողութիւններու կարգին, Յունիս 15–ին, ծախու կը հանուէին Սոսիէթէ Ժենեռալ դրամատան բաժնեթուղթերը, իւրաքանչիւրը՝ 407 ֆրանքի: Նախարար Պալատիւր յայտնեց նաեւ թէ Յունիս 29–ին հրապարակ կը հանուին հեռատեսիլի Ա. կայանի բաժնեթուղթերու այն բաժինը (40%) որ վերապահուած էր հանրութեան: Գինը չյայտնեց, սակայն:

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ (քուէարկող՝ 45 միլիոն) Կիրակի եւ Երկուշաբթի կանխահաս ընտրութիւններ կ'ընէին վերանորոգելու համար Ծերակոյտ և երեսփոխանական ժողով: Առաջին օրը մեծ խանդավառութիւն չէր տիրեր և ձեռնպահները մեծամասնութիւն կը կազմէին: Ա. գնահատումները միայն Երկուշաբթի իրիկուն պիտի յայտնուէին: Կարեւոր կը նկատուէին Դեմօ – Քրիսթիանիի եւ համայնավարներու դիրքերը:

ԱՔՍԻՈՆ ՏԻՐԵՔԹԻ գլխաւոր ամբաս–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռիս Դիւանը լիազօրուած է հաղորդելու՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռներին, թեմական – եկեղեցական կազմակերպութիւններին, հայ մամուլին եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդին, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետը դիմումնագրեր է ուղղել Եւրոպական Պառլամենտի նախագահ Նորին Գերազանցութիւն Լորտ Փլամպ Քոլշիլին եւ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի գլխաւոր քարտուղար՝ Հայր Էմիլիօ Կաստրոյին, առաջադրանքով, որ նրանք իրենց միջազգային բարձր դիրքերից պաշտպան հանդիսանան 1915 – 16 թուականներին Արեւմտեան – Հայաստանում տեղի ունեցած Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման միջազգային մակարդակի վրայ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

16 Մայիս 1987 թ.
Ս. Էջմիածին

**

ՆՈՐԻՆ ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՐՏ ՓԼԱՄՊ ՔՈԼՇԻԼԻ
Նախագահ Եւրոպական Պառլամենտի
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ

Ձերդ Գերազանցութիւն,

Սոյն մեր գրով երջանիկ ենք ողջունելու Ձեզ, Եւրոպական Պառլամենտի նախագահի պատուաւոր պաշտօնին ընտրուելու առթիւ, այն համոզումով, թէ միջազգային այս փորումից ձեր հովանու ներքոյ բարձր պիտի հնչի եւրոպական ազգերի ձայնը՝ ի խնդիր մեր օրերի մարդկութեան առջեւ դրուած բախտորոշ հարցերի խաղաղ ու արդար լուծման:

Աստուծոյ ողորմութեամբ Մենք, իբրեւ պատրիարք – կաթողիկոսը Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ հոգեւոր պետը աշխարհի բոլոր Հայերի, ձեզ ենք դիմում եւ ձեր ուշադրութեանն ենք յանձնում, որ յառաջիկայ Յունիս ամսին Եւրոպական Պառլամենտի օրակարգի վրայ պիտի դրուի 1915 – 16 տարիներին հայ ժողովրդի ընդհանուր կոտորածի հարցը ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան տարածքի վրայ, սիստեմատիկ կերպով կազմակերպուած ու գործադրուած, որին զոհ են գնացել մօտ երկու միլիոն խաղաղ հայ ազգաբնակչութիւն, մի կազմակերպուած կոտորած, որով բնաջնջուել է մի ամբողջ ժողովուրդ իր իսկ պատմական հայրենիքի հողի վրայ: Ծրագրուել ու գործադրուել էր մի իսկական ցեղասպանութիւն:

Բազմահազար վաւերական փաստաթղթեր, յատկապէս Մեծն – Բրիտանիոյ, Միացեալ – Նահանգաց, Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի արտաքին գործոց մինիստրութիւնների արխիւներում վկայում են այդ մասին:

Բազմաթիւ անգլիացի, ամերիկացի, ֆրանսացի եւ գերմանացի հեղինակներ եւ պաշտօնական պետական հրատարակութիւններ նոյնպէս ճշգրիտ վկայութիւններ են հրատարակել, սկսած 1916 թուականից մինչեւ մեր օրերը:

Հայոց ցեղասպանութեան մասին յիշենք այստեղ միայն մեծ վկայութիւններից՝ անգլիական կառավարութեան «Կապոյտ Գիրքը», լոյս ընծայուած 1916–ին, եւ Լորտ Պրայսի պատմական ճառը, խօսուած Բրիտանական Պառլամենտում 1915 Հոկտեմբեր 6–ին, որը հրատարակուել է նոյն ցեղասպանութեան մասին պատմաբան Առնոլտ Թոյնպիի ծանօթ գրքում:

Այդ գրքում Լորտ Պրայսը վկայում է, թէ՝ «Պատմութեան մէջ չկայ օրինակ նման մի կոտորածի այն երկրի մէջ, որ տարածւում է Պարսկաստանի սահմաններից մինչեւ Մարմարա ծով»: Նոյն իր ճառում Լորտ Պրայսը եզրակացնում է.– «Կան ոճիրներ, որոնք չեն կարող հանդուրժուել աշխարհի վիրաւորուած հանրային կարծիքի կողմից»:

Կարծում ենք, որ արդարութիւնը պահանջում է, որ 1915 – 16 տարիներին տեղի ունեցած Հայոց ցեղասպանութիւնը միջազգային ճանաչման արժանանայ եւ արձանագրուի իբրեւ մեր դարի մեծագոյն ոճրագործութիւններից մէկը, որով, այո, մի ամբողջ ժողովուրդ արմատախիլ է արուել իր պատմական բնակավայրից եւ կոտորուել Օսմանեան կայսրութեան կառավարութեան ծրագրումով ու կազմակերպումով:

Հայ ժողովուրդը, սրբազան իրաւունք ունի սպասելու, որ քաղաքակիրթ աշխարհը, Եւրոպական Պառլամենտի բարձունքից հաստատի ու հռչակի այդ ցեղասպանութեան արարքը, հանդիսանալով խղճի ձայնը մեր օրերի մարդկութեան, յստակօրէն ճշդելով, որ 1915 – 16 թուականներին կատարուածը, արդար է բանաձեւել որպէս մի իրական եւ ամբողջական «ցեղասպանութիւն» եւ ոչ թէ այն նըկատէ լոկ «անարդարութիւն», ինչպէս քուէարկուած էր Եւրոպական Պառլամենտի քաղաքական Յանձնաժողովի 1987 Փետրուար 25–ի նիստում (Յօդ. թիւ 1):

Այս առթիւ ձեր բարձր ուշադրութեանն ենք յանձնում նաեւ այն, որ վերոյիշեալ քաղաքական Յանձնաժողովի Փետրուար 25–ի նիստում, հայկական ցեղասպանութեան մասին քուէարկուած թիւ 5 երկու յօդուածների բանաձեւի մէջ ակնարկ կայ՝ մեր օրերի վերածնուած ծաղկեալ հայկական Հանրապետութեան՝ Սովետական Հայաստանի ներքին ընկերային կեանքին, ինչ որ Մենք գտնում ենք անհիմն, եւ որ միայն կարող է վնաս հասցնել հայ ժողովրդի արդար դատի լուծմանը:

Եւ տակաւին նոյն բանաձեւի մէջ կան մի քանի անճիշդ ու արտառոց արտայայտութիւններ, ինչպէս օրինակ յօդուած Բ.ի վերջում, ուր ասուած է.– «Եզրակացւում է հայ ժողովրդի պատմութեան՝ Թուրք ժողովրդի պատմութեան մէկ մասնիկը լինելը», որով քաղաքական Յանձնաժողովի քուէարկուած բանաձեւը աւելի հակահայ մի փաստաթղթի տպաւորութիւն է թողնում:

Այս իրողութիւնները ձեր ազնիւ ուշադրութեան յանձնելով, մեր վստահութիւնն ենք յայտնում, թէ Եւրոպական Պառլամենտի յարգարժան երեսփոխանները ամենայն առարկայականութեամբ ի նկատի կ'առնեն դրանք:

Եւ մենք վստահ ենք, թէ կը գայ օրը, երբ հայ եւ թուրք ժողովուրդների նոր սերունդները միատեղ կ'աղօթեն 1915–ին նահատակուած անմեղների համար:

Այսօր, մեծայարգ Լորտ, ձեր հեղինակաւոր նախագահութեան ներքոյ Եւրոպայի Պառլամենտը, Հայոց ցեղասպանութեան իրողութեան ճանաչումը հռչակելով, պատմական մի մեծ ծառայութիւն մատուցած պիտի լինի՝ հայ եւ թուրք ժողովրդների ապագայ համերաշխութեան եւ բարի դրացիութեան ի խնդիր, ճշմարտութեան եւ արդարութեան լոյսի տակ:

Թող Աստուած Ձեզ զօրացնի եւ օգնական մնայ ու օրհնի Ձեր առաքելութիւնը: Թող «Արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեսցին» (Սաղմ. 85.11):

Խորին յարգանքով եւ ամենաբարի մաղթանքներով՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

*

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութենէն ստացանք մամուլի հաղորդագրութիւն մը (Յունիս 12 թուակիր), որ կը յայտնէ որ Ռեմոն Պառ արտայայտուած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ, Յունիս 11–ին, Լիոնի մէջ: Ձեկոյցը կ'ըսէ. –

«Au cours d'une réception organisée en son honneur par l'Association culturelle Tekeyan et les Arméniens Démocrates Libéraux (ADL) de la ville, M. Barre a affirmé devant les personnalités de la Communauté : «il faut appeler les événements de 1915 dont le peuple arménien a été victime, un génocide, car le terme d'injustice est bien trop faible pour caractériser ces événements. Il faut appeler les choses par leur nom».

«M. Raymond Barre s'est promis d'intervenir dans les tout prochains jours auprès de ses amis membres du Parlement européen pour leur recommander de rétablir le terme de génocide dans le texte qui doit être soumis au vote. Répondant aux questions de l'auditoire, M. Raymond Barre a exprimé son soutien total aux efforts accomplis pour que la vérité soit respectée sur ce douloureux problème».

× Վաղուան թիւով Շառլ Ազնաւուրի նամակին պատճէնը:

× Երկուշաբթի օր, Յունիս 15, Պրիւսէլի կարեւոր օրաթերթերէն՝ «Լը Սուար» միջազգային իր էջին վրայ լայն տեղ կուտար հայկական հարցին:

× Երկուշաբթի, Յունիս 15–ի «Միլիյէթ»ը կ'անդրադառնար այս հարցին, ցաւ յայտնելով ֆրանսացի խորհրդարանականներու հայանպաստ կեցուածքին համար եւ հոն տեսնելով ֆրանքօ–թրքական յարաբերութեանց նոր վատթարացման մը սպառնալիքը:

« LE MONDE »

ANI, MILLE ANS APRES

CAPITALE DES BAGRATIDES AU XEME SIECLE, ANI, LA CITE AUX MILLE ET UNE EGLISES, AUJOURD'HUI EN RUINE, VEILLE SUR UNE FRONTIERE INFRANCHISSABLE, CELLE QUI SEPARE LA TURQUIE DU NORD-EST DE L'UNION SOVIETIQUE.

Վերոյիշեալ խորագրով եւ ենթախորագրով, «Լը Մոնտ», Յունիս 13–ի իր թիւով, շահեկան յօդուած մը լոյս ընծայած էր Միշէլ Ֆառէի ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը անցորդ ճամբորդի մը նման կը նկարագրէ շրջանը, ծանրանալով հայկական ճարտարապետութեան համբաւաւոր դպրոցներէն մէկուն արհեստաւորներուն՝ Անիի շինարարներուն վրայ ու հակիրճ անդրադարձ մը կ'ունենայ պատմութեան: Քարտէսի մը հետ, լոյս ընծայած է Անիի մէկ եկեղեցիին նկարը:

LE TROISIÈME ATELIER DE L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES ÉTUDES ARMÉNIENNES

Du 28 au 30 avril dernier, une session de travail a eu lieu à l'Université d'Aarhus -- la deuxième ville du Danemark, rivale culturelle de la capitale — sous la direction du Recteur de l'Université, le Dr. Henning J. Lehmann, en coopération avec l'Association internationale des études arméniennes, dont c'était le troisième atelier: les lecteurs de «Haratch» se souviennent du second atelier, «Les Arméniens en face de la modernité», qui avait eu lieu l'an passé à Paris.

Les participants ont été reçus avec une rare munificence par le Dr. Lehmann. Les arménisants ne sont pas si nombreux au Danemark -- ni même les Arméniens --, il convient donc de présenter le Dr. Lehmann. Désireux, après ses études à la Faculté de Théologie d'Aarhus, de se spécialiser en Patrologie et histoire de l'Eglise ancienne, il partit étudier en Allemagne, puis en France, où Ch. Mercier lui enseigna les bases de l'arménien classique, et en Angleterre, où il continua de travailler l'arménien sous la direction du Prof. C. F. J. Dowsett. En 1975, le Dr. Lehmann soutient sa thèse de doctorat sur la collection arménienne des discours d'Eusèbe d'Emèse éditée dans Handes amsorea par le P. N. Akinian en 1956 - 1959. Cette thèse, un gros volume de 425 pages, a été publiée en anglais sous le titre du premier mot du premier discours d'Eusèbe : «Per piscatores Որսորդաւք, Studies in the Armenian version of a collection of homilies by Eusebius of Emesa and Severian of Gabala», Aarhus, 1975. Elle avait était précédée, en 1974, d'une étude sur un point de détail du 3e discours : «On some round numbers in some patristic texts». Les textes arméniens ne devaient plus cesser d'être l'objet des études du Dr. Lehmann. Voici un essai de bibliographie :

«El Espiritu de Dios sobre las aguas. Fuentes de los comentarios de Basilio y Augustin sobre el Génesis 1 - 2», dans Augustinus XXVI - 103–104, 1981, p. 127 - 139; «Severian of Gabala : new identifications of texts in Armenian translations», dans Classical Armenian Culture (ed. T. J. Samuelian), University of Pennsylvania, 1982, p. 113-124; «An important text preserved in ms Ven. Mekh. n° 873, dated A. D. 1299 (Eusebius of Emesa's commentary on historical writngs of the Old Testament)», dans Medieval Armenian Culture, ed. T. J. Samuelian et M. E. Stone, ibid. 1983, p. 142-160; «The Syriac Translation of the Old Testament - as evidenced around the middle of the fourth century (in Eusebius of Emesa)» dans Scandinavian Journal of the Old Testament 1, 1987, p. 66-86; «Severian of Gabala : Fragments of the Aucher collection in Galata ms 54» dans Etudes arméniennes In memoriam Haïg Berbérian, ed. D. Kouymjian, Fondation C. Gulbenkian, 1986, p. 477-487.

Entre temps, en 1980, les Pères Mekhitaristes de Venise ont publié la version arménienne du Commentaire de l'Octateuque d'Eusèbe d'Emèse : le Professeur Lehmann aimerait beaucoup pouvoir étudier plus à fond ce commentaire et ce qu'il peut nous apprendre sur les sources de la chaîne grecque de Procope.

Mais, après avoir été doyen de la faculté de théologie de l'Université d'Aarhus, il a été élu (et sera peut-être réélu!) recteur de l'Université, ce qui laisse désormais peu de temps libre pour la recherche. Cela permet du moins d'organiser des rencontres, ainsi, en 1980, une exposition sur l'architecture religieuse arménienne du centre d'études et de documentation sur la culture arménienne de Milan (en effet, un Danois a été étudier avec le Professeur A. Alpago - Novello). A cette occasion, un volume a été publié sur l'exposition : «Armenisk kirkearkitektur fra 4. til 18. aarhundrede» ainsi que les actes d'un colloque : «Aarhus armeniaca» (Acta Jutlandica LVII, Humanities series 56), 1982.

Il serait injuste d'oublier un petit ouvrage de synthèse : «Armenierne kultur og historie», publié en 1984. On le voit, un seul homme peut animer et changer bien des choses...

Pour compléter ce tour d'horizon sur l'arménologie au Danemark, il faut mentionner le fait que le Professeur Jes P. Asmussen, qui enseigne les langues iraniennes à Copenhague, y enseigne aussi l'arménien. Il a publié en 1970 la traduction danoise de la «Démonstration de la prédication apostolique» de saint Irénée, ouvrage, on le sait, conservé uniquement en grabar.

Venons-en à la réunion «Chrysostomica et pseudo-chrysostomica». Elle était subdivisée en deux parties : A.— La tradition arménienne, B.— Projets d'éditions, spécialement de Sévérien de Gabala.

Il s'agissait d'un atelier de travail, limité à seize spécialistes, et dont les séances n'étaient pas publiques. Les participants étaient des arménistes, travaillant sur les textes patristiques traduits en arménien : le Dr. H. Lehmann, le P. M. van Esbrœck (Bruxelles), le Dr. L. van Rompay (Leiden), le Dr. J. J. S. Weitenberg (Leiden), le Dr. S. Voicu (Rome), le P. L. Zekiyan (Venise) et le signataire de ces lignes. Du côté des éditeurs de textes grecs, il y avait le Dr. C. Datema (Amsterdam), chargé de l'édition de Sévérien pour le Corpus Christianorum, le Dr. M. Geerard, auteur de la Clavis patrum graecorum (Bruges), Mme. Kecskeméti et le P. J. Paramelle de la sectoin grecque de l'Institut de recherche et d'histoire des textes (Paris), le Dr. K. H. Uthemann Amsterdam) et le Pasteur H. Villadsen (Aarhus). L'Association internationale des études arméniennes était représentée par son président, le Dr. M. E. Stone et Madame (Jérusalem).

Sans entrer dans le détail des recherches, ce qui serait fastidieux pour le nonspécialiste (on pourra le trouver dans le bulletin de l'A.I.E.A.), voici un essai de vue d'ensemble. Les travaux ont mis en relief la richesse des traductions orientales, soit pour l'ensemble de l'œuvre attribuée à Sévérien (traductions arméniennes et géorgiennes, M. van Esbrœck), soit pour une œuvre particulière (Jean Chrysostome, Ad Theodorum lapsum, ensemble des versions orientales, L. van Rompay; commentaire des psaumes, B. Outtier). Dans le cas de double traductions en arménien du même texte, à l'âge d'or, puis à l'époque hellénophile, on a de précieux renseignements aussi sur l'histoire de la langue et des techniques de traduction (H. Lehmann). Il reste beaucoup à faire pour l'analyse et l'histoire des types de recueils grecs (J. Paramelle) ou arméniens et géorgiens (M. van Esbrœck). L'approche liturgique est aussi une voie fructueuse (H. Villadsen). L'analyse historique et stylistique (C. Datema, J. Kecskeméti) peut-elle être renouvelée par l'ordinateur? (S. Voicu). La structure des recueils peut aussi être interrogée par cette technique nouvelle (M. E. Stone). Une base de données sur les textes en arménien classique et en moyen-arménien existe déjà (Leiden-Jérusalem, Stone-Weitenberg); peut-être permettra-t-elle, entre autres, de mieux évaluer les critères de la langue de l'«Age d'or», que certains chercheurs sont déjà enclins à faire dépasser la date de 450. Signalons enfin les conférences de N. Stone sur l'iconographie grecque de saint Jean Chrysostome et de B. Zekiyan sur le sermon 22 du recueil attribué à Jean Mandakuni, un appel à regarder avec des yeux neufs ces vieux témoins de la vie de l'Eglise arménienne.

Parmi les résultats pratiques de cette rencontre : les textes arméniens de Sévérien de Gabala entreront dans la base de données de Leiden-Jérusalem. Des sondages seront faits dans les traditions orientales, pour voir dans quelle mesure l'édition du texte grec, déjà bien avancée, peut en tenir compte.

Les byzantinistes sont souvent privés des données, si précieuses, des traditions orientales; les orientalistes ne peuvent toujours connaître à fond la tradition grecque. C'est dire que des rencontres comme celle d'Aarhus permettent des échanges féconds. Elles sont un bon moyen de faire davantage entrer dans les habitudes ce qui devrait devenir un réflexe : toujours interroger les traditions orientales, arménienne en particulier, si utiles par l'antiquité des renseignements qu'elles fournissent.

B. OUTTIER

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆ

Հայաստանը այսօր, արդարօրէն կարելի է նկատել Խորհ. Միութեան կարեւոր գիտական կեդրոններէն մէկը: Հայ գիտնականներու յաջողութիւնները՝ մեքենաշինութեան, սարքաշինութեան, հաշուողական թեքնիքի եւ այլ մարզերու մէջ, իրենց ուրոյն տեղը ունին համաշխարհային գիտութեան զարգացման պատմութեան մէջ:

Հայաստանի գիտական մտքի ձեւաւորումը ամէն բանէ առաջ կապուած է Երեւանի պետական համալսարանի գործունէութեան հետ (հիմնուած է 1920 Դեկտ.ին (*), որ կը նկատուի ոչ միայն հանրապետութեան առաջին բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնը, այլեւ առաջին գիտական կեդրոնը: Համալսարանները ամպիոններու, յետագային նաեւ աշխատանոցներու մէջ այնպիսի գիտական աշխատանքներ կը կատարուէին, որոնք պայմանաւորուած էին երկրի ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման պահանջներով:

Այդ տարիներուն կազմակերպուեցաւ հանրապետութեան առաջին գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը՝ Էջմիածնի մշակութապատմական հիմնարկը, որ 1925 թուականին փոխարկուեցաւ գիտութեան եւ արուեստի հիմնարկի:

Հիմնարկը ակադեմական բնոյթ ունէր, այսինքն անոր իսկական անդամները եւ թղթակից – անդամները կ'ընտրուէին երեք տարուան համար: Հանրապետութեան բնական, թեքնիք եւ մարդասիրական գիտութիւնները զարգացնելու «պարտականութիւնը» հիմնականին մէջ կը կրէր գիտութեան եւ արուեստի հիմնարկը: Նոյնիսկ անոր կանոնադրութեան մէջ նշուած էր, որ «ան կոչուած է լուծելու հանրապետութեան ընկերվարական շինարարութեան խնդիրները»:

Համալսարանի եւ այլ բուհերու, ինչպէս նաեւ շարք մը գիտահետազօտական հիմնարկներու ստեղծումէն ետք, հանրապետութեան գիտական մտքի կազմաւորումը նկատելի զարգացում ապրեցաւ: Սակայն, սկզբնական շրջանին աւելի խտացած աշխատանք կը կատարուէր հասարակական գիտութիւններու բնագաւառին մէջ, որ կը բացատրուէր այդ ասպարէզին մէջ բարձր որակի տէր անձնակազմի ու որոշակի ազգային աւանդոյթներու գոյութեամբ:

Քսանական թուականներու վերջերուն կարեւոր կը նկատուէին այնպիսի գիտութիւններ, որոնց ներկայացուցած պայմանները անմիջականօրէն կապուած էին ժողովրդական տնտեսութեան պահանջներուն հետ: Մեծ զարգացում կ'ապրէին տարրաբանութեան, բժշկութեան մարզի աշխատանքները: Ստեղծուեցան փորձարարական կեդրոններ, նախ բուհերու աշխատանոցներուն, իսկ ապա, նաեւ ինքնուրոյն գիտահետազօտական կազմակերպութիւններու մէջ: Նշանակալի աշխատանք կատարուեցաւ յատկապէս տարրաբանութեան ասպարէզին մէջ, ստեղծուեցաւ հայ տարրաբաններու դպրոց:

Ուժանիւթի զարգացումը հիմ հանդիսացաւ ելեկտրաթեքնիքի եւ ջրաթեքնիքի զարգացման: Աշխատանքներ կատարուեցան երկրաբանութեան ասպարէզին մէջ...:

Հայաստանի մէջ գիտական մտքի զարգացումը տեղի կ'ունենար Խորհրդային գիտութեան նուաճումներու անմիջական ազդեցութեամբ: Գիտական աշխատանքներու կազմակերպումին իրենց մասնակցութիւնը բերին Խորհրդային Միութեան ծանօթ գիտնականներ, ինչպէս՝ Վ. Կոմարով, Ն. Մառ, Ֆ. Լեւինսոն - Լեսսինգ, Ն. Վավիլով եւայլն:

Գիտահետազօտական հիմնարկներու եւ գիտական անձնակազմի աճի հետեւանքով, անհրաժեշտ պայման հանդիսացաւ գիտական աշխատանքներու համադաշնաւորումի միասնական կեդրոնի ստեղծումը: Նման կեդրոն դարձաւ 1935-ին կազմակերպուած Խորհրդային Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի հայկական մասնաճիւղը, որ 30-ական թուականներու վերջերուն վերածուեցաւ գիտական մտքի կարեւոր կեդրոնի, ներգրաւելով տարբեր ճիւղերու հիմնական գիտական կազմակերպութիւններ:

Մասնաճիւղի համակարգին մէջ ստեղծուեցաւ քանի մը նոր հիմնարկներ, մեծցաւ հետազօտական աշխատանքներու ծաւալը: Նախապատերազմեան տարիներուն խտացած աշխատանք կը կատարուէր Հայաստանի երկրաբանական ուսումնասիրման ուղղութեամբ, բուռն զարգացում ապրեցան գիւղատնտեսական գիտութիւնները, տարրաբանութեան մարզին մէջ կը կատարուէին հետազօտութիւններ, նկատի առնելով հանրապետութեան տարրաբանական արդիւնաբերութեան զարգացման հեռանկարները: Հասարակական գիտութիւններու բնագաւառին մէջ կը շարունակուէին հայագիտական ուսումնասիրութիւնները: Այդ տարիներուն, ֆիզիքա – մաթեմատիկական եւ թեքնիք գիտութիւններու ուսումնասիրութեան համար հայ գիտնականները կը կատարէին իրենց առաջին հետազօտութիւնները եւ շատ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ հասան նկատելի յաջողութիւններու:

Խորհրդային Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի հայկական մասնաճիւղը եւ քանի մը ճիւղային գիտահետազօտական հիմնարկները հիմ հանդիսացան Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի ստեղծումին համար: Ան հիմնուեցաւ 1943 թուականին, Բ. Աշխարհամարտի ծանր ու դժուարին օրերուն:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի կազմին մէջ մտան ակադեմիկոսներ, իսկական անդամներ՝ գրականագէտ Մանուկ Աբեղեան, ֆիզիկոսներ Աբրահամ եւ Արտեմ Ալիխանեան, Մեքանիկ Ալեքսանդր Յակոբեան, աստղաֆիզիկոս Վիկտոր Համբարձումեան, լեզուաբան Հրաչեայ Աճառեան, կենսաբան Վարդան Գուլքանեան, կենսաքիմիկոս Հրաչեայ Բունիաթեան, հիդրոթեքնիք Իվան Եղիազարով, բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան, քիմիկոս Վաչէ Իսագուլեան, լեզուաբան Գրիգոր Ղափանցեան, փիզիոլոգներ Սահակ Կարապետեան եւ Խաչատուր Կոշտոյեանց, լեզուաբան Ստեփան Մալխասեանց, պատմաբան Յակոբ Մանանդեան, բժիշկ Լեւոն Յովհաննիսեան, պատմաբան Յովսէփ Օրբէլի, փիզիոլոգ Լեւոն Օրբէլի, երկրաբան Կոնստանդին Պաֆֆէնհոլց, կենսաբաններ Միքայէլ Թումանեան եւ Ալեքսանդր Թամամշեւ:

Յովսէփ Աբգարի Օրբէլի դարձաւ Գիտութիւններու ակադեմիայի առաջին նախագահը, իսկ 1947-էն մինչեւ այսօր ակադեմիայի անփոփոխ նախագահն է, սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս Վիկտոր Համազասպի Համբարձումեան:

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի ստեղծումը կրկին անգամ կ'ապացուցանէր, որ խորհրդային իշխանութեան տարիներուն հանրապետութեան գիտական միտքը հասած էր մեծ նուաճումներու, իր վրայ բեւեռելով ամբողջ աշխարհի գիտական հասարակութեան ուշադրութիւնը: Ակադեմիայի հիմնումի պահէն իսկ գիտական զարգացման նոր փուլ մը ծայր առաւ, որ պայմանաւորուած էր գիտական հարցերու ընդլայնումով, հիմնարար գիտութիւններու հետազօտութիւններու խորացումով գի-

տութեան եւ արտադրութեան սերտ համադրծակցութեամբ: Սկսան ու կարճ ժամանակամիջոցի մէջ դղալի զարգացում ապրեցան մաթեմատիկի, բնագիտութեան, տարրաբանութեան, կենսաբանութեան, ելեկտրաթեքնիքի եւ գիտութեան այլ բնագաւառներու մէջ կատարուող հետազօտութիւնները:

Հիմնուեցան գիտահետազօտական նոր կազմակերպութիւններ՝ բնագիտութեան, մաթեմատիկի եւ մեքանիքի, նուրբ օրգանական տարրաբանութեան հիմնարկները, Բիւրականի աստղադիտարանը, աւելի ուշ՝ արուեստի, արեւելագիտութեան, փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի հիմնարկները եւայլն:

1943–էն մինչեւ 1955 Գիտութիւններու ակադեմիան ունէր գիւղատնտեսական գիտութիւններու, իսկ 1960 – 1963 ընժշկական գիտութիւններու բաժիններ:

Կառավարութեան որոշումով, նշուած բաժիններու պարփակած գիտահետազօտական կազմակերպութիւնները դղալի մաը անցան համապատասխան նախարարութիւններու ենթակայութեան տակ:

Հաւուն ընկերվարական պայմաններու մէջ Հայաստանի գիտութիւնը կ՚ապրի հզօր վերելք մը: Ան պայմանաւորուած է երկու հիմնական փաստարկով, տեսական հիմնարար հետազօտութիւններու զարգացումով ու կիրարկումով, ժողովրդական տնտեսութեան մէջ անոնց ներդրումով: Յայտնի է, որ հիմնարար տեսական հետազօտութիւնները գիտա – թեքնիք յառաջընթացի հիմ կը հանդիսանան, իսկ այդ հետազօտութիւններու արդիւնքները կիրառական նշանակութիւն ունին գիտութեան ու արտադրութեան համարկումին համար: Այսպէս, մաթեմատիկի մարզին մէջ կատարուած տեսական հետազօտութիւնները հիմ ծառայեցին հաշուողական թեքնիքի արտադրութեան համար: Հայաստանի մէջ այսօր կ՚արտադրուին չորրորդ սերունդի ելեկտրոնային հաշուիչ մեքենաներ: Բնագիտութեան մարզի մէջ կատարուած տեսական հետազօտութիւնները հիմ հանդիսացան արդիւնաբերութեան նոր ճիւղերու՝ ռատիօթեքնիքի եւ ելեկտրոնիկի թեքնիքի զարգացման: Գործնական մեծ նշանակութիւն ունեցան կատարուած հետազօտութիւնները տարրաբանութեան բնագաւառին մէջ. ստեղծուեցան նոր թեքնիքային նիւթեր, դեղօրայքի բաղկացուցիչ տարրեր եւայլն:

Գիտութեան զարգացումը գիտաթեքնիք յառաջդիմութեան հիմերու հիմն է. հայ գիտնականները Խորհրդային Միութեան բոլոր գիտնականներուն հետ իրենց աւանդը ի սպաս կը դնեն գիտական խնդիրներու լուծումին:

(*) ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – 1920 Յունուար 31–ին է, Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան օրերուն, որ հիմնուած է Ալեքսանդրապոլ, Յունիս 21–ին որոշուած է պետական համալսարանը փոխադրել Երեւան՝ աւելցնելով նոր բաժիններ:

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Կիրակի, Յունիս 7, ժամը 15–ին Իսիի Օտիթորիոմը լեցուն էր ծայրէ ծայր: Ծնողքներ, բարեկամներ եկած էին քաջալերելու Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը, որ տարեվերջի հանդիսութեամբ հանրութեան կը ներկայացնէր ուսումնական անցնող տարեշրջանին իր սորվածները:

Յատկանշական էր օրուան յայտագիրը, որուն բաղկացուցիչ տարրերը՝ երգ, արտասանութիւն, երկխօսութիւն, մաս կը կազմէին ամբողջութեան մը. Հայոց պատմութիւնն էր, որ կը ներկայացուէր հանդիսականներուն, սկսելով հայ ժողովուրդի ծագումէն, անցնելու համար յետագայ դարերուն մեր ժողովուրդի ապրած թագաւորական շրջաններուն, կրած հալածանքներուն, տառապանքներուն եւ հակառակ քաղաքական աննպաստ պայմաններուն՝ հայ հանճարի արձանագրած յաջողութիւններուն եւ ստեղծագործական նուաճումներուն: Թատերական այս ներկայացումը կը կոչուէր «Փա՛ռք մեր մեծ նախնիներուն»:

Յատկանշական երկրորդ երեւոյթն էր աշակերտական երգչախումբը, որ երգի ուսուցչուհի Օր. Հերմինէ Երիցեանի ղեկավարութեան տակ այնքան համաչափ ու ներդաշնակ կը մեկնաբանէր Երեւան – Էրեբունի, Հայոց Լեզու, Սարդարապատ, Իմ հեռաւոր հայրենիք եւ այլ խմբերգներ: Ակներեւ էր բծախնդիր այն աշխատանքը զոր տարած էր ուսուցչուհին մանուկներու հետ:

Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիտ Եպիսկոպոս Նալգանտեան, որ ստիպուած էր կանուխ մեկնիլ սրահէն, յայտագրի կէսին խօսք առնելով կը նշէր, թէ այս մանուկները կը հանդիսանային ծիլերը մեր վաղուան անդաստանին եւ թէ հարկ էր հոգ տանիլ անոնց, ներմուծել անոնց մէջ սէրը դէպի մայրենի լեզուն ու մշակոյթը եւ պատրաստել զանոնք ապագայ մեր կեանքին ղեկը ձեռք առնելու:

Յանուն ուսուցչական կազմին խօսք առնելով Տիկին Արմինէ Գէորգեան տեղեկութիւններ կը փոխանցէր միօրեայ վարժարանի կեանքէն: Անցնող ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը ունեցած է մանկապարտէզի բաժին մը՝ 25 աշակերտով, նախապատրաստական դասարան մը՝ 25 աշակերտով, 6 – 8 տարեկան երախաներու համար դասարան մը՝ 10 աշակերտներով, 8 – 10 տարեկաններու համար դասարան մը՝ 15 աշակերտներով եւ կէսօրէ ետք յաճախող 10 աշակերտներ՝ 12–էն 15 տարեկան: Աշակերտներու ընդհանուր թիւ՝ 85: Չորս ուսուցչուհիներ գրաղած են մայրենի լեզուի, Հայոց պատմութեան, կրօնքի եւ երգի դասաւանդութեամբ: Որպէս դասագիրք գործածուած են Հայաստանէն ստացուած գիրքեր, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան պատրաստած դասագիրքերը, ինչպէս նաեւ կիրարկուած է Նիւ–Եորքի Առաջնորդարանի Հայ Դպրոցներու Կրթական Կեդրոնի վարիչ–տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Տէր-Ստեփանեանի լսողա–տեսողական մեթոտը: Աշակերտներ ունեցած են նաեւ արտադասարանային աշխատանքներ, այցելութիւններ տուած են տեսարժան վայրեր եւ ունեցած խմբային զրօսանքներ, շնորհիւ Նուրհան Ֆրէնկեանի նիւթական օժանդակութեան: Իր խօսքի աւարտին Տիկին Գէորգեան կը շեշտէր. – «Սիրելի ծնողքներ, ճիշդ է, որ կեանքի մէջ նախընտրելի է լաւատես ըլլալ, սակայն, հարկ է նշել որ հրաշքներու հաւատալը իրականութենէ փախչիլ կը նշանակէ: Չի բաւեր մեր մանուկները լիովին հայախօս դարձնելու համար միօրեայ դասընթացներ գրկել: Իրականութիւնը այլ է: Մայրենի լեզուի ուսուցումը օրօրոցէն կը սկսի: Ձեր թոթովախօս մանուկներուն հետ հայերէն խօսեցէք, փոխանցեցէք անոնց ձեր գիտցածը, թէկուզ տկար հայերէնը, պակասը մենք կը լրացնենք: Կարեւոր է սովորութիւն դարձնել հայերէն խօսիլը ընտանեկան յարկէն ներս»: Այսպէս կենսական կը նկատէր ամէնօրեայ հայկական վարժարան մը ունենալը:

Յանուն աշակերտութեան գեղեցիկ ուղերձ մը կը կարդար Ժորժ Հաճճար: Մայրերու Օրուան առիթով երկու խօսք կ՚արտասանէր Տիկին Ե. Ապրիլեան եւ այս առթիւ նուէրով մը կը պատուէր Տիկին Զիլեանը, որ յանձն առած էր կարելու պարախումբի զգեստները: Աշակերտական պարախումբը հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերով խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր ներկաներուն մէջ: Գնահատելի էր պարուսոյց Օր. Միշըլին Ասլանեանի տարած աշխատանքը մանուկներու հետ:

Փակման իր խօսքին մէջ Իսիի հոգեւոր հովիւը՝ Միւռոն Վրդ. Գըվըրդեան, անդրադառնալէ ետք ուսուցչական կազմի, Ծնողական Մարմնի եւ Հոգաբարձութեան բծախնդիր աշխատանքներուն եւ ցուցաբերած օժանդակութեան միօրեայ վարժարանի եօթնամեայ գոյութեան եւ յարատեւման գծով, կը յիշէր վարժարանի տարեկան պիւտճէն՝ որ 120 հազար Ֆրանք է, եւ որուն վրայ այս տարի աւելցած է 30 հազար Ֆրանք (պարախումբի զգեստներու կերպասի գինը) եւ կ՚եզրակացնէր որ շրջանի գաղութին երազն է ունենալ ամէնօրեայ հայկական վարժարան մը:

Ինամքով, անսակարկ նուիրումով պատրաստուած հանդէս մը, որ արժանի է գնահատութեան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Լիսէ Տամ տը Սիոնի սրահին մէջ, Յունիս 2–ին, տեղի ունեցած է կենսագիտութեան ուսուցչուհի Տիկին Սաթենիկ Շահէնի Ֆրանսական կառավարութենէն ստացած շքանշանի տուչութիւնը: Արդարեւ, 1986 Դեկտեմբեր 17–ի հրամանագրով հայ ուսուցչուհին արժանացած էր «Ակադեմ՝ բալ կարգի ակադեմական արմաւենեաց» շքանշանին: Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանատան մշակութային կցորդը՝ Բլօտ Պուհըրէ, շքանշանը յանձնելով Տիկին Շահէնի, դրուատիքը րրած է անոր վաստակին: Գնահատանքի խօսք արտասանած է նաեւ վարժարանի փոխ – տեսչուհին՝ Կ. Օրհօնլու:

*

ԱՐԼԻՆԿԹԸՆԻ Ժողովրդային Տան սրահին մէջ երգահանդէս մը տուած է «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի: Մեկնաբանուած են լարաւոր նուագախումբի յատուկ երկու գործեր Ա. Յարութիւնեանէ եւ Ա. Բաբաջանեանէ, ինչպէս նաեւ 12 երգեր Լեւոն Գրիգորեանէ, Ա. Տիգրանեանէ, Ռ. Մելիքեանէ, Ա. Բաբաջանեանէ եւ Ռ. Գրիգորեանէ: Խմբերգներուն ընկերացած է «Կոմիտաս» լարաւոր նուագախումբը:

[illegible]

Նկարիչ Ասատուրի փորագրութիւններն ու ջրաներկերը կը ցուցադրուին Մէսի Մշակոյթի Տան (*) մէջ: Ցուցահանդէսին բացումը կատարուած է Յունիս 5, Ուրբաթ օր. կը տեւէ մինչեւ Յունիս 21: Ցուցասրահը բաց է բացի Երկուշաբթիէ, ամէն օր ժամը 14 – 19, Ուրբաթ օրերը՝ 20 – 21:

(*) 36, rue Saint-Marcel
57000 Metz

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Վաղգէն որոշած էր, որ իր մանչը, որ այն ատեն հազիւ հինգ կամ վեց տարեկան էր, օր մը բժիշկ պիտի ըլլար:

– Բայց, կ՚ըսէր, ո՛չ անմշան բժիշկ մը, որ կրիմ ունեցողներու հազը կը դարմանէ, կամ այն՝ զոր իրենց փորի ցաւին համար կէս գիշերին անհանգիստ կ՚ընեն:

Աւելի յստակ բացատրելու համար իր միտքը տղուն նուաճելիք բարձունքներուն մասին, կը յարէր.

– Բժիշկ մը, որ ժամադրութեամբ հիւանդ կ՚ընդունի:

Բաւական ծաղրանքի առարկայ եղած էր, կը յիշեմ, նոյնիսկ գինքը շատ սիրող բարեկամներու կողմէ: Իր ընտանիքին օրլխտութիւնը չէին հարցներ այլեւս. հեգնօրէն կը մտահոգուէին միայն իր «բժիշկ զաւկին» վիճակով:

Ու յետոյ, օր մը հօրը երեւակայութենէն դուրս գալով, զաւակը պարզապէս բժիշկ դարձաւ: Այսօր, իր մասնագիտութեան մէջ աշխարհահռչակ փրոֆէսէօր մըն է: Արդեօք, կը յիշէ՞ տակաւին բակի մը խորը գտնուող այն մութ կրպակը, ուր յաճախ Կիրակի գոյութիւն չէր ունենար: Կը յիշէ՞ արդեօք այն մարդը, որ աշխատասեղանին վրայ հակած փայտ կը տաշէր. այն հայրը, որուն մազերուն վրայ նստած կ՚ըլլար սղոցած տախտակներուն փոշին, եւ որ միշտ իր հետ ամէն տեղ կը տանէր փայտին անոյշ բոյրը եւ այն մտասեւեռումը, որ վերջապէս իրականացած էր. «Տղաս օր մը ժամադրութեամբ հիւանդ ընդունող բժիշկ մը պիտի ըլլայ»:

Այդ տղան ժամադրութեամբ մը Նիւ – Եորք կամ Պոմպէյ կը գտնուէր, երբ Հօթէլ Տիէօ հիւանդանոցին հասարակաց սրահին մէկ անկողնին վրայ աստղաճագործ Վաղգէն հանգչեցաւ վերջապէս ու բաժնուեցաւ բժիշկը փակեց անոր աչքերը:

Դպրոցական տարեշրջանի վերջին ծրարին համար դարձեալ Վաղգէնը գտայ ընդունելութեան սրահին մէջ.

– Ինծի կը թուի թէ, գիտել տուի իրեն, այս օրերուն շատ յաճախ այցրանք կը յանձնէք այս կողմերը: Շուտով էքս – ան – Փրովանսը առանց ձեզի երեւակայել կարելի պիտի չըլլայ ... կամ արդեօք հա՞յրս մոռցաւ զիս:

. .

– Օ՛, խեղճ տղայ, միայն երկու անգամ է որ հայրդ չի գար: Եւ յետոյ, եթէ նոյնիսկ ուզէր քեզ մոռնալ, պիտի չկարենար շատ պարզ, կարեւոր եւ անառարկելի պատճառով մը:

Ընդհանրապէս, երբ կը սկսէր գործածել բառեր, որոնց իմաստը չէր հասկնար, գաղտնիքը շուտով կը յայտնուէր: Շուրջը ակնարկ մը կը պտըտցնէր, վստահ ըլլալու համար թէ ուրիշ ոչ ոք պիտի լսէր յայտնելիք գաղտնիքը, կը բռնէր ձեր ձեռքը ձեզ իրեն մօտեցնելու համար, ինք ալ գլուխը կ՚երկարէր ու ամենայն «գաղտ–նապա–հու–թեամբ» իր գաղտնիքը կը զետեղէր ձեր ականջի խոռոչի մէջ:

– Կը յիշես երկու պատուհաններու միջեւ պատէն կախուած ձեր օրացոյցը. ան որ հաստ պլոք մը ունի եւ որմէ ամէն օր թերթիկ մը կը փրցնեն:

– Այո, կը յիշեմ ... ի՞նչ ունի այդ օրացոյցը:

– Ուրեմն, երբ դուն բարձր վարժարան մեկնեցար հայրդ փոքրիկ զամ մը մխեց անոր ճիշդ մէջտեղը, ժամանակը քու մեկնած օրուանդ վրայ կեցնելու համար: Եւ որովհետեւ Սեպտեմբեր 30–ի թերթիկը տեղէն չէր շարժեր այլեւս, այդ մասին գիտել տուի հօրդ: Ահա այսպէս ըսի իրեն. «Ի՞նչ կ՚ըսէք պարոն Մալաքեան, ձեր օրացոյցը շատ առաջ չերթար»: Զարմանք, անխուժութիւն կեղծեց, իբրեւ թէ այդ մասին բնաւ մտածած չէր: Բայց բնաւ չուզեց, որ իր օրացոյցին դպչին: Օր մը երբ ինք հոն չէր, մայրդ ու մօրաքոյրներդ ինծի պատմեցին այս բոլորը:

Դրան սեմին ետ դարձաւ, վերջին անգամ պատուիրելով.

– Մանաւանդ, չըլլայ որ ըսես իրեն թէ քեզի պատմեցի աստնք. որովհետեւ սակա ... սիրոյ գաղտնիք մըն է, որ մարդ չի հետաքրքրեր:

(Շար. 111)

(Շար. Ա. էջէն)

տանեալը՝ Շլէշէր ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Նիքոլա Հալֆէն՝ 10 տարի բանտարկութեան, մինչ եղբայրը՝ Ֆլոտ անպարտ արձակուեցաւ, քանի որ չէր մասնակցած ավրնիւ Թոլիտէնի հրացանաձգութեան։

ՖՐԱՆՍԱ յաղթելով ռըկպիի կէս աւարտականին Աւստրալիոյ դէմ (30 – 24), աւարտականը պիտի խաղայ Նոր – Զելանտայի դէմ, Շաբաթ օր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, երկու օր յաջորդաբար ցոյցեր կազմակերպած էին, մէկը՝ հակա Լըփէն, միւսը՝ Լըփէնի կողմէ։ Առաջինը աւելի բազմութիւն համախըմբած էր, ինչ որ ըսել տուաւ Լըփէնի թէ Ժոսփէն հրաւիրած էր «Ալժերացիներու ամիքալը» ինչ որ կը փաստէ որ օտարին կուսակցութիւնն է։

ՊՈՐԲԱՍԱ, Կեդրոնափրիկէի նախկին կայսրը, մահուան դատապարտուեցաւ։ Նախագահին կը մնայ ներում շնորհելու իրաւունքը։

«ԲՈԼՈՐ ԱՆՁԱՅՆՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆՆ ԵՄ», ըսաւ Անտրէ Լաժուանըրի, երբ համայնավար կուսակցութեան 1200 պատգամաւորները միաձայնութեամբ զինքը նշանակեցին – պաշտօնապէս – որպէս թեկնա – ծու Հանրապետութեան Նախագահութեան աթոռին։

ՈՍԿԻԻ առուծախի թրաֆիք մը քօղարկելու փորձ մը ըրած են ոչ – երկաթեայ մետաղներու նախկին նախարարը՝ Լօմակօ եւ քանի մը բարձր պաշտօնատարներ։ Այս ապօրինի շահավաճառքը երկու թօն ոսկիի կը վերաբերէր ըստ խորհրդդային մամուլին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ.— Թորգոմ Արք. Մանուկեան ի գնահատութիւն «Յառաջ մատենաշար»ի հրատարակութիւններուն 500 տոլար։

❦

ՄԻԼԱՆՕ.— Տիկին Սոնա Իպիշեան «Յառաջ 60–ի հրատարակութեան առթիւ, ի գնահատութիւն 1000 Ֆ.։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Vendredi 19 Juin à 20 heures 45

Rencontre avec
CHARLES VILLENEUVE
Directeur-adjoint
de l'information à Europe 1

auteur de
«Histoire secrète du terrorisme»
— les juges de l'impossible —

Intervention
Débat
Projection diapos
Signatures

—Entrée libre—

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél. : 43 -76 - 55 - 89

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

◆

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի «Գառնիկ Յովհաննէսեան» միօրեայ վարժարանի տարեկան հանդէսը Յունիս 21, Կիրակի, ժամը 16–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը։
35, rue du Général Leclerc,
Villa des Aubépines,
Bois-Colombes, près de la gare.

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
– Առաջնորդ Փարիզի –

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարու – թեամբ՝ ուսուցիչներ՝ Օր. Մայտա Մարգարեանի եւ Տիկին Արփինէի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի Սէֆէրեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժէրոմի մասնաճիւղին.– Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 100 Ֆ., Յակոբեան – Մելիքեան ընտանիքներ 40, Տիկին Պօյաճեան 50 Ֆ.։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

GALA
M.C.A. - 87

Dimanche 21 Juin
Salle LEO LAGRANGE, Place Carnot
Alfortville

NON-STOP 18h - 22h

Pour une culture arménienne vivante !

avec

à 18h... «CREATIONS» de la M.C.A.
avec tous les ateliers

à 19h... Buffet dînatoire

à 20h30...LES ARTISTES AVEC NOUS
Arthur BACKERDJIAN
MASSIS
et
EVELYNE ALTOUNIAN

sous la Présidence d'Honneur
de M. Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

— Participation aux frais —

M.C.A. — 9, rue de Madrid
94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յունիս 21, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30ին, Ս. Էջմիածնի տօնի առիթով, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի «Մաղթանք Ս. Էջմիածնի»։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժէռոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իրմէ յաւերժ բաժնուած անդամուհիներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 21, Թաղիս Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ։ Հոգեհանգըստեան աւարտին տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ղեւոնդ Թորոսեան իր ցաւակցութիւն – ները կը յայտնէ Տիկին Ջէքեանի եւ զաւակներուն, իր շատ սիրելի հայրենակցին եւ ընկերոջ՝ Տիգրան Ջէքեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի իր եւ ողբացեալին շատ սիրելի «Յառաջ»ին 100 Ֆ. կը նուիրէ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Մերկեր Դարբինեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօշկէրեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր եւ հարսին՝ Տիկին Ազնիւ Դարբինեանի մահուան առթիւ։

Antony
BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce
POUR CAUSE RETRAITE
Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.
Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ ըլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ՝
ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30–ին
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42-56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél. 48-78-22-79

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

◆ *RESTAURATION D'EDIFICES*
◆ *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
◆ *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
◆ *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 PARIS
45 - 04 - 63 - 00

TOUS A LA MANIFESTATION
CONVERGENCE EUROPEENNE

«VERITE — JUSTICE»

A STRASBOURG
AU PARLEMENT EUROPEEN
POUR LA CONDAMNATION
DU GENOCIDE DE 1915
COMMIS PAR LA TURQUIE D'ALORS
A L'ENCONTRE
DU PEUPLE ARMENIEN

Les rendez-vous des départs en cars :

— *Mercredi 17 Juin :*
PARIS : 23h30 : Place de la Nation (angle Cours de Vincennes)
— *Jeudi 18 Juin :*
ALFORTVILLE(94) : 6h Place Carnot
ANTONY(92) : 6h devant la Mairie
BAGNEUX(92) : 6h15 métro de Bagneux
ISSY(92) : 6h30 métro Mairie d'Issy
COLOMBES(92) : 6h devant la gare de Colombes
BOIS COLOMBES(92) : 6h15 devant la gare de Bois Colombes
ASNIERES(92) : 6h30 devant la gare d'Asnières
SEVRAN(92) : 6h devant la gare de Sevran
AULNAY(93) : 6h15 devant la gare d'Aulnay
ARNOUVILLE(95) : 6h30 devant la gare d'Arnouville
PARIS : 6h30 Place de la Nation (angle Cours de Vincennes)

Renseignements :
— *Du lundi au vendredi* —
de 15 à 17 heures : Tél. 42. 61. 77. 62
de 19 à 21 heures : Tél. 42 .08. 76. 49

A L'APPEL DE 19 ASSOCIATIONS
- Parti Social-Démocrate Hentchakian
- Organisation Arménienne Démocrate-Libérale (Ramgavar)
- Commission Nationale Arménienne du Parti Communiste Français
- Mouvement National Arménien (M.N.A.)
- Association des Gens de Lettres Arméniens de France
- Jeunesse Arménienne de France (J.A.F.)
- Jeunesse Nazarpek
- Union Culturelle Française des Arméniens de France (U.C.F.A.F.)
- Union Culturelle Gaidz - Nor-Seround
- Union Générale Arménienne de Bienfaisance (U.G.A.B.)
- U.G.A.B. Jeunes
- U.G.A. Homenetmen (Paris)
- Association des Anciens Combattants Volontaires et Résistants Arméniens
- Association Compatriotique de Césarée
- Association Compatriotique de Hadjin
- Association Compatriotique d'Izmir
- Comité des Familles des Fusillés et Survivants du Groupe Manouchian
- Comité de Soutien aux Prisonniers Politiques Arméniens
- Croix Rouge Arménienne

❦

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ԿՈՉԸ

Հայ նախկին ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու ընկերակցութիւնը, կոչ կ'ընէ բոլորին ներկայ ըլլալու իրենց մարտական Ֆրանսական դրօշակներով եւ զինանշաններով Յունիս 18, Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանի առջեւ տեղի ունենալիք համահայկական ժողովրդային ցոյցին ի խնդիր ցեղասպանութեան ճանաչման։

VOYAGE EN CAR
Rendez - vous :
Place de la Nation
angle Cours de Vincennes
Mercredi 17 Juin à 23 h 00
HORAIRES DES TRAINS
Gare de l'Est :
Aller : 6h55 arrivée 11h06
avec supplément 7h52 arrivée 11h42
Retour :
17h10 supplément arrivée 20h59
17h20 arrivée 22h05
RASEEMBLEMENT A STRASBOURG
A 12 heures devant le Palais de l'Europe

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունիս 17, ժամը 14.30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR'ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
17

MERCREDI
17 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.509
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.509

ÉDITORIAL

L'ENJEU

Une certaine effervescence dans les communautés arméniennes, surtout d'Europe. Un certain agacement aussi. Ces marchandages, qui depuis quatre ans épuisent les meilleures de nos volontés ont de quoi choquer, même si l'expérience de la politique des autres et la rengaine des raisons d'Etat ont presque réussi à entrouvrir les yeux des utopistes que nous sommes.

Quel est l'enjeu ? Que quémandent depuis des décennies, ces millions de déracinés, que sont devenus les Arméniens de la Diaspora par la suprême volonté de l'Empire ottoman? D'abord la reconnaissance du premier génocide du siècle, c'est-à-dire une sépulture morale, comme l'a si pertinemment définie Henri Verneuil dans une formule belle et amère à la fois.

Mais, même cette sépulture morale risque de leur être refusée. On discute sur le choix des mots. Et ces jeux de mots sont odieux. Un peuple exterminé au deux tiers de sa population sur ses terres ancestrales, un million et demi de victimes. Comment qualifier cela ? Massacre ? Tragédie ? Drame ? Tueries ? Génocide ? Non, surtout pas génocide ! Trouvons un moyen terme. Parlons d'injustice, cela devrait satisfaire les Arméniens, sans froisser les Turcs. Car l'important c'est de ne pas faire la moindre peine à la Turquie, à ce pays qui n'a pas le courage d'assumer son passé, c'est-à-dire son Histoire.

La Turquie, pour l'Occident, c'est le maillon capital de l'alliance atlantique, grâce à sa position géographique. La Turquie, c'est le candidat à la CEE.

Voilà l'enjeu. Et sauf imprévu, tout doit se jouer ce jeudi 18 juin à Strasbourg.

A la porte de ce Parlement européen, quelques milliers d'Arméniens seront rassemblés pour que ne leur soit pas refusé ce certificat de décès, où doit figurer le terme de génocide. Ceci est une condition sine qua non.Car nous ne saurions admettre qu'un million et demi de cadavres sans sépulture soient considérés comme les victimes d'une simple injustice.On ne peut manquer de pudeur à ce point.

Même, si parfois, nos divisions internes réjouissent l'ennemi et découragent nos amis, cela ne justifie en rien le peu de cas que l'on veut faire de ce peuple qui, bien sûr, n'a rien d'autre à offrir qu'une juste cause.

Cette fois-ci encore,le départ se fait dans la dispersion, mais il est important qu'à l'arrivée, les rancœurs s'estompent au moins pour quelques heures.

Ce 18 juin, date doublement historique, devrait être pour nous ce grand jour où on nous aura enfin consenti cette sépulture morale.

Car nous ne saurions accepter un Waterloo.

«HARATCH»

Genève, le 15 Juin 1987

Monsieur le Député,

L'Assemblée européenne de Strasbourg examinera prochainement un rapport sur la question arménienne.

Ce document, élaboré au sein d'une commission du Parlement, a occulté toute référence au génocide pour qualifier la tragédie de 1915.

Témoin de l'histoire de ce peuple auquel je suis lié par mes racines, j'ai vécu, depuis toujours, comme un drame la négation de son martyre.

Ce déni de justice pèse, aujourd'hui encore, lourdement sur la conscience des générations arméniennes.

Les Arméniens ont le droit à une réparation morale et à la reconnaissance de la réalité du génocide dont ils furent les victimes s'inscrit dans l'ordre des choses.

Nous ne souffririons pas de céder au chantage du mensonge et de l'oubli.

Homme de dialogue, j'ai eu déjà l'occasion de plaider pour la réconciliation entre les deux communautés arménienne et turque.

Le peuple turc mérite toute notre estime; son ignorance du problème l'a sans doute contraint à entretenir un fâcheux malentendu. Le chemin de l'indispensable réconciliation se trouve, cependant, entravé par l'incompréhension des autorités turques de la question arménienne. La Turquie actuelle qui ne porte aucune responsabilité dans les événements tragiques de ce début de siècle commet une erreur historique en niant le génocide arménien; elle s'interdit l'accès à une société pleinement démocratique.

Un Etat qui refuse d'assumer son histoire ne peut prétendre exercer toute son influence sur la scène internationale.

Artiste de ma profession, il ne m'appartient pas de prendre part à ce débat qui ne manquera de soulever de grandes passions; il m'importait cependant d'émettre, en toute sérénité, ces quelques réflextions et d'apporter le témoignage de mon attachement à la cause de ce peuple qui m'est cher.

A l'approche du vote de ce rapport, je souhaite de tout cœur que le droit et la raison l'emportent sur tout autre considération et que l'Europe et la Turquie sortent grandies de cette difficile épreuve.

CHARLES AZNAVOUR

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երկուշաբթի առտու (Յունիս 15) ժամը 11·30–ին «Յառաջ»ի թաղամասի ելեկտրական հոսանքը կտրուեցաւ եւ վերահաստատուեցաւ միայն 19·15–ին, թերթին հրատարակութիւնը ապահովեցինք շնորհիւ բարեկամ տպարանի մը: Ելեկտրականութեան վերահաստատումը սակայն, կրնայ առժամեայ բնոյթ ունենալ միայն, որովհետեւ պատահած արկածին բնոյթը չէ ճշդուած եւ փողոցին մէկ մասը միշտ զրկուած է ելեկտրականութենէ: Յուսալով հանդերձ որ նոր անակնկալներ չեն պատահիր եւ կրնանք կանոնաւորաբար ապահովել «Յառաջ»ի լոյս ընծայումը, կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ ներողամիտ ըլլան, եթէ յապաղումներ կամ նոյնիսկ լոյս տեսնելու անկարելիութիւններ պատահին:

Խմբագրութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ընտրութիւնները, եթէ նոյնիսկ որոշ նորութիւններ բերին, կացութիւնը աւելի յստակ չդարձուցին, հակառակ ակնկալուածին: Արդարեւ, արդիւնքները ցոյց կու տան որ յառաջդիմութիւն արձանագրող կուսակցութիւնն է՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը, շնորհիւ հաւանաբար Քրաքսիի: Դեմօ – Քրիստոնեաները կ՚ամրապնդեն իրենց դիրքը, բայց զարմանք պատճառողն է՝ համայնավար կուսակցութիւնը, որ զգալապէս կը նահանջէ, ձայներու 30%–էն իջնելով շուրջ 26·6%–ի, ինչ որ չի բացատրուիր միայն Պերլինկուէրի մը բացակայութեամբ, քանի որ կուսակցութիւնը նոյն քաղաքականութիւնը կը վարէ: Նոր ուժ մը մէջտեղ կ՚ելլէ՝ կանաչները, որոնք ձայներու 2·5%–ով պիտի կարենան մուտք գործել Խորհրդարանը:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ իտալացի չորս ահաբեկիչներ ձերբակալուած են, մէկը պանդոկի մը մէջ: Այս մէկն է – Մօրիցիօ Լաքուաթա – որ հաւանաբար Իտալիոյ յանձնուի:

ՎԵՆԵՏԻԿ այլեւս երբեք հաւաքավայրը չի կրնար ըլլալ մեծ պետութեանց ղեկավարներու ժողովներուն: Արդարեւ, քաղաքապետը կարգած է, որովհետեւ շատ վնասներ ալ կան, ի մասնաւորի Տոժերու պալատին, որու ճակատը վնասուած է թռանելու ցածէն թռիչքէն: Դեռ այլ վնասներ ալ կան, առանց նկատի առնելու ապահովութեան արտակարգ միջոցներուն պատճառած նեղութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՔԻՒՐՏ զինեալ ղեկավարներ, Տիգրանակերտի մէջ սպաննուած են ապահովութեան ուժերու հետ բախումէ մը ետք: Կ՚ենթադրուի թէ անոնք լեռնային շրջաններէ քաղաք իջած էին «կարեւոր» արարք մը գործելու ծրագրով: Միւս կողմէ, քիւրտ անջատողականներ բողոքելու համար Թուրքիոյ կողմէ իրենց հանդէպ գործադրուած կեղեքումի ու ճնշումի անարդար քաղաքականութեան ու եւրոպական կարգ մը երկիրներու Թուրքիոյ հետ համագործակցութեան դէմ, դիմած են ահաբեկչական արարքներու: Անոնք այսպէս, գրաւած են Աթէնքի զուիցերական դեսպանատունը, Ֆրանքֆուրթի հոլանտական հիւպատոսարանը եւ Համպուրգի սենտիքաներու միութեան գրասենեակը:

ՊԱՊԸ վերադարձաւ Լեհաստան կատարած իր երրորդ ճամբորդութենէն: Նոյնիսկ շնորհակալութեան իր հեռագրին մէջ, Յովհ. Պօղոս Բ. չի մոռնար մարդկային իրաւունքները յիշեցնելու Ժարուզելսկիի:

ԷՏՈՒԱՐ ԺԱԽԵԱՆ

ՓԱՍՏԱԲԱՆԱՊԵՏ (*BATONNIER*)

ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ուրախութեամբ կ՚իմանանք որ Երկուշաբթի օր, Յունիս 15–ին, մէթր Էտուար Ժախեան 412–ի դէմ 612 ձայնով Պելժիոյ փաստաբաններու կաճառի փաստաբանապետ ընտրուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ

Ամէն մարդ Հինգշաբթի, Յունիս 18–ին Սթրազպուրկ երթալու մասին կը խօսի: Խմբակներ կը կազմուին, փոխադրամիջոցներ կ՚ընտրուին. ինքնաշարժ, հանրակառք, շոգեկառք: Կազմակերպիչ տարբեր մարմիններ կոչեր կ՚ուղղեն համայնքին: Բոլորը մղուած են նոյն նպատակին. երթալ ու ցոյց տալ որ «հոս ենք», ըսել, որ մեր վերապրողներով, նոր սերունդով տէրն ենք մեր դատին. հասկցնել, թէ «ցեղասպանութիւն»էն «անարդարութիւն» կարելի չէ բառի մը ոստումով կտրել – անցնիլ միջոցը:

Կազմակերպիչներու կողմէ պատուիրակութիւններու տեսակցութիւններ ալ նախատեսուած են եւրոպական խորհրդարանի դէմքերուն հետ:

Այս բոլորը, յատկապէս մեկնիլ փափաքողներու բազմութիւնը, կ՚ուրախացնէ զիս. ուրեմն կան տակաւին մարզեր, ուր կրնանք մեր անտարբերութեան փոչել. «ետի՛ս գնա սատանայ»: Սակայն այս երեւոյթը միւս կողմէ նաեւ կը մտահոգէ զիս. կը յիշեմ հայ դատի երկու տարբեր խմբակցութիւններու միջազգային նման ատեանի մը մէջ իրարու հակառող ելոյթներէն ետք, նիստի աւարտին, զամպիացի ներկայացուցիչին ըսածը. «Նոյն դատին հետամուտ, նոյն ազգի մարդիկ էին. չէի՞ն կրնար առաջուընէ համաձայնիլ ըսելիքին մասին»:

Արդեօք, այս անգամ նիշդ ու տեղին ոյոշա՞ծ ենք մեզի հետ առնուելիք անհրաժեշտն ու հոս ձգուելիք աւելորդ մանրուքները:

Որովհետեւ Զամպիացին հոն է միշտ:

Թ. ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 3 – 5)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԾ

Հայաստանի լեռնային բնապատկերի խորքին վրայ քանդակուած առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի յուշարձանը նկարուած է նոր պահարանի մը վրայ, որ թղթատարական շրջանառութեան մէջ դրուած է Հայաստան: Պահարանը հրապարակ հանուած է հայկական գիրքի տպագրութեան 475–ամեակին առթիւ, որուն տարեգրութիւնը սկիզբ առած է 1512 – 1513 թուականներէն, երբ Վենետիկի մէջ երեւան ելան առաջին հայերէն գիրքերը:

ՎԱՆԻ ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆԵԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Լենինականի ժողովրդական ճարտարապետութեան թանգարանին մէջ բացուած է «Վանի ասեղնագործութիւնն ու ժանեկագործութիւնը» ցուցահանդէսը: Հայկական կիրառական արուեստի դարաւոր աւանդներ ունեցող այս ճիւղերու մասին կը յիշուի վաղ միջնադարէն: Վանի ասեղնագործութիւնն ու ժանեակը հռչակուած են արեւմտեան Եւրոպայի մէջ եւ այդ մասին գրած են շատեր:

ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ա. ԿՏՐՃԵԱՆ

Ամիրդովլաթ Ամասիացի միջնադարեան հայ բժշկագիտութեան դասական հեղինակներէն է: Ան քաջատեղեակ էր հին, հելլէն, բիւզանդական, նաեւ պարսկերէն, լատիներէն, թրքերէն, հայերէն ու արաբերէն լեզուներով միջին դարերուն ընտեղծուած բժշկագիտական եւ դեղաբանական գրականութեան: Միւս կողմէն՝ յենլով իր բազմամեայ բժշկական գործունէութեան ընթացքին կուտակած նիւթերու վրայ, գրած է շարք մը արժէքաւոր աշխատութիւններ: Վաստակաշատ բժիշկը իր ձգած հարուստ ու մեծարժէք գիտական ժառանգութեան մէջ անդրադարձած է հին եւ միջնադարեան բժշկագիտութեան ու դեղագործութեան յայտնի բոլոր բնագաւառներուն:

Ամիրդովլաթ Ամասիացիի կեանքին ու գործունէութեան մասին առանձին տուեալներ կը գտնենք իր գրած աշխատութիւններուն մէջ. անոր կեանքին ու գործունէութեան առանձին կողմերուն վրայ որոշ լոյս կը սփռեն նաեւ ժամանակակիցներու վկայութիւնները:

Ան ծնած է Փոքր – Ասիոյ Ամասիա քաղաքը: Նկատի ունենալով որ, «Ուսումն բժշկութեան» եւ «Ախրապատին» աշխատութիւնները գրելու համար անհրաժեշտ էր մասնագիտական բաւականաչափ պատրաստութիւն եւ փորձառութիւն, զոր կարելի էր ձեռք բերել 40 – 45 տարեկանին, իսկ այդ աշխատութիւնները աւարտած էին 1459-ին կ'ենթադրուի, որ Ամիրդովլաթ ծնած պէտք է ըլլայ ԺԴ. դարու 10-ական թուականներուն:

Յայտնի չէ, թէ բժշկական կրթութիւնը ուր ստացած է եւ ինչ բժիշկներու աշակերտած:

Իր գործունէութեան սկիզբի շրջանին մասնագիտական մտահորիզոնը ընդլայնելու, կիրառական բժշկութեան մարզի գիտելիքներով զինուելու նպատակով, հին ու միջնադարեան բժիշկներու շրջանին ընդունուած սովորութեամբ Ամիրդովլաթ կը շրջի Արեւելքի ու Արեւմուտքի շատ մը երկիրներ եւ մօտէն կը ծանօթանայ բժշկագիտական ու դեղագիտական ասպարէզներու մէջ տարբեր ժողովուրդներու ձեռք բերած նուաճումներուն:

Ամասիացի երբեք Հայաստան չէ գտնուած. երկար տարիներ ապրած է Պոլիս: Շուտով բժշկագիտութեան եւ դեղագործութեան ինչպէս տեսութեան, այնպէս ալ կիրառութեան մէջ մեծ համբաւ ձեռք կը ձգէ: Պոլիսը նուաճող Մուհամմէտ Բ. սուլթանը Ամիրթովլաթ Ամասիացին կը նշանակէ պալատի բժիշկ:

Փարիզի ազգային մատենադարանին մէջ պահպանուող ձեռագրի մը մէջ բսուած է. – «Վասն նշանաց հիւանդին, դկենաց եւ զմահուն, ճառահպաշի բռամատանին արարեալ, որ է Ամիրդովլաթ բըժիշկն Ամասիացին»: «Ճառահպաշի բռամատան» կը նշանակէ գլխաւոր վիրաբոյժ կամ վիրաբուժապետ: Այս կէտը հիմ կուտայ եզրակացնելու, որ Ամիրդովլաթ վիրահատութիւններու, կոտրած ոսկորներու, յօդախախտումներու եւ վէրքերուապաքինման մէջ յատկապէս մեծ արուեստի ու հմտութեան հասած էր: Ինքնակենսագրական հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ Ամիրդովլաթ «Ուսումն բժշկութեան» աշխատութեան յառաջաբանին մէջ:

Ամիրդովլաթի պատկերացումով բըժիշկ մը պէտք է ուսում եւ իմաստութիւն ունենայ ու վարպետ ըլլայ իր արհեստին մէջ. տկար, նենգաւոր եւ ոխասիրտ չըլլայ...:

Գործնական ձեւով Ամիրդովլաթ կը ներկայանայ այդ կարգի բժիշկ. իր գիտական ստեղծագործութիւններով խոր հետք կը ձգէ վաղեմի փայլը կորսնցուցած միջնադարեան հայ բժշկական մշակոյթի պատմութեան մէջ: Ան մահացած է 1496 Դեկտեմբեր 8-ին, Պուրսա քաղաքը: Անոր գործերը գիտական խորութեամբ, հարցերու ընդգրկումով ու ծաւալով բացառիկ նշանակութիւն ունին բըժշկագիտութեան պատմութեան համար:

Բնութագրելու համար Ամասիացի բըժշկապետին ծառայութեան պատմա – բժշկագիտական արժէքը, առաջին հերթին նկատի առնենք անոր «Օգուտ բըժշկութեան» աշխատութիւնը: Այդ հանրագիտարանային գործը կ'ընդգրկէ հին եւ միջնադարեան տեսական ու կիրառական բժշկագիտութեանը յայտնի գրեթէ բոլոր խնդիրները:

Բնութեան մէջ կեանքի յարատեւման հարցը Ամիրդովլաթ կը լուսաբանէ մեկնելով հողի, ջուրի, օդի, կրակի եւ անոնց յատկութիւններուն վերաբերեալ հին իմաստասէրներու ուսման նախնական նիւթապաշտութենէն: Հիւանդութիւններու պատճառագիտութեան եւ ախտածնութեան հարցերուն մէջ եւս ան կը պաշտպանէ հին շրջանի բժիշկներու ախտաբանութեան ուսմունքը, որու համաձայն հիւանդութիւնները յառաջ կու գան այն պարագային, երբ կը խախտի մարմնի չորս հիմնական հեղուկներու (արեան, լորձունքի, սեւ ու դեղին լեղիներու) հաւասարակշռութիւնը:

«Օգուտ բժշկութեան» գործին մէջ հեղինակը ընդարձակ էջեր կը նուիրէ մարդակազմութեան: Այս մարզին վերաբերող հատուածները իրենց գիտական բովանդակութեամբ ու ծաւալով կը գերազանցեն միջնադարեան բոլոր հայ հեղինակներու նոյն թեմային վերաբերող մեզի ծանօթ նկարագրութիւնները:

Ան մարդակազմութիւնը կը նկարագրէ ըստ գործարան – դրութիւններու եւ հարուստ տուեալներ կուտայ: Հետաքրքրական է, որ այդ ընթացքին ան չի կարեւորեր բժշկագիտութեան միջազգային դասական հեղինակներու այս կամ այն կարծիքին, ինչպէս այդ կ'ընէ որպէս կանոն, ախտաբանական հարցերու քննարկումին: Միայն երբեմն անորոշ ձեւով կը գրէ. – «Եւ բժշկապետին ասացել են...» եւ երբեք ուղղակի որեւէ հեղինակի անունը չի յիշեր: Մարդակազմութեան նկարագրութիւններու ժամանակ Ամասիացին շատ քիչ պարագաներու մէջ կ'օգտագործէ արաբական եզրեր: Կարելի է ենթադրել, որ Ամիրդովլաթ, ինչպէս ստորեւ կը տեսնենք, ծանօթ էր միջնադարեան շարք մը հայ բժիշկներու ստեղծած նաեւ մարդակազմութեան վերաբերող գործերու, որոնք մեզի չեն հասած:

Մինչեւ Ամիրդովլաթի շրջանը Հայաստանի մէջ մեծ տեղ կը յատկացուէր բըժիշկներու մարդակազմութեան մասին գիտելիքներուն. Մխիթար բժշկապետ նկատած է, որ բժիշկի մը ձեռնարկած ապաքինումի միջոցները ցանկալի արդիւնք կուտան, եթէ ան լաւ մարդակազմութիւն գիտնայ: Մինչդեռ միջնադարեան եւրոպական երկիրներու մէջ մարդակազմութիւնը որպէս գիտութիւն արհամարհուած էր, Հայաստան, համաձայն Յովհաննէս Երզնկացիի, Վահրամ Րաբունիի հաղորդածներուն, բժշկագիտութեան զարգացման նպատակով կատարած են մահուան դատապարտուած յանցագործներու կենդանահերձումներ:

Ըստ Ամիրդովլաթի՝ այր մարդու կըմախքը կազմուած է 248, կնոջը՝ 252 մեծ ու փոքր ոսկորներէ: Աւելի են կնոջ պոչուկային ողնոսկրները, որոնք ծննդաբերութեան ժամանակ ետ կ'երթան եւ ապա կ'առնեն իրենց բնական դիրքը: Ան առանձին – առանձին նկարագրած է միայն կողոսկրը եւ ողնոսկրը: Մկանները չէ նկարագրած: Անոր հաշիւով մարդու մարմինը ունի ընդամէնը 360 մեծ ու փոքր մկաններ, 520 մեծ ու փոքր երակներ եւայլն: Պատմաբժշկագիտական առումով որոշակի հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն առանձին – առանձին գործարաններու տեղագրական եւ նկարագրական մարդակազմութեան վերաբերող անոր տուեալները:

Ան կատարած է գլխու, գլխուղեղի, սիրտի, լեարդի, փայծաղի, թոքի, լեղապարկի, երիկամներու, ստամոքսի, աղիքներու, միզափամփուշտի, աչքի, ականջի, քիթի, լեզուի, ձեռքի, սռնքներու, ամորձներու եւ այլ գործարան – դրութիւններու մանրամասն նկարագրութիւններ, հաղորդելով գիտական արժէք ներկայացնող շատ տուեալներ:

Իւրաքանչիւրի մարդակազմական նըկարագրութեան հետ կուտայ անոնց բընախօսական միջնադարեան պատկերացումները:

Ամիրդովլաթ կռահած է մարդու հինգ զգայարաններու եւ գլխուղեղի բնախօսական համադրծակցութիւնը՝ կապուած արտաքին միջավայրի բազմազան գործօններու հետ:

Ան ուշադրաւ ու մխնդամայն բանաւոր դիտողութիւններ կ'ընէ անձի առողջապահութեան մասին, մեկնելով հին եւ միջնադարեան բժշկապետներու բաժնէն, որոնք կը սորվեցնէին, թէ աշխատելու, ուտելու, խմելու, քնանալու, հանգստանալու, ոգելից ըմպելի գործածելու մէջ պէտք է չափաւոր ըլլալ: Առողջութեան պահպանման համար Ամասիացի վճռական տեղ կը յատկացնէ մարդու ջրային – հողեկան աշխարհի անդորրութեան:

Առանձին գլուխներով կը բնութագրէ ին դեղերու դեղագիտական յատկութիւնները: Դեղերը խմբաւորուած են ըստ մարմնին վրայ ներգործող յատկութիւններու: Այսպէս, օրինակ, «Դեղեր որ օգնէ դեղնածի», «Դեղեր որ գխոցն լաւացնէ» կամ «Դեղեր որ սրտին զօրութիւն տայ» եւայլն:

«Օգուտ բժշկութեան» աշխատութեան Բ. մասը նուիրուած է ընդհանուր ախտաբանութեան, ուր Ամասիացին նկարագրած է հին եւ միջնադարեան քլինիկ բժշկութեան բոլոր բնագաւառներուն մէջ ծանօթ հիւանդութիւնները:

Հիւանդութեան ծագումի հարցերուն մէջ մեծ տեղ կը յատկացնէ արտաքին միջավայրին՝ բնակավայրին, օդերեւութաբանական – կլիմայական գործօններու (քամիներու, ցուրտի, տաքի եւ խոնաւութեան), կենցաղի պայմաններու, իսկ երբեմն ալ աշխատանքի բնոյթին, տարիքին, սեռին, ջղային – հոգեկան վիճակին, ժառանգականութեան եւայլն:

Ամիրդովլաթի մօտ ախտանիշերու նըկարագրութիւնը աւելի աղքատ է, քան Մխիթար Հերացիինը, Գրիգորիսինը, կամ ԺԱ. – ԺԳ. դարերու միւս բժիշկներու նկարագրութիւնները: Ան աւելի մանրամասնօրէն կանգ կ'առնէ ապաքինումի սնունդի եւ հիւանդին խնամքի հարցերուն վրայ: Ասկէ յստակօրէն կ'երեւի, որ արար բժշկական դպրոցի ազդեցութիւնը կը կրէ:

Դեղերու նշանակումներու մէջ գլխաւորաբար օգտագործած է բուսական եւ համեմատաբար քիչ պարագաներու մէջ հանքային ու կենդանական ծագում ունեցող դեղեր: Բուժումի նպատակով նշանակած է լոգանքներ, մարձում եւ այլ գործողութիւններ. զգալի տեղ կը յատկացնէ պահեցողութեան:

Ամիրդովլաթ բժշկապետի գիտական ժառանգութեան մէջ իր պատուաւոր տեղն ունի «Անգիտաց անպէտ» դեղագիտական բնոյթի ծանօթ հատորը: Հոն կան բուսական, հանքային եւ կենդանական ծագում ունեցող հին եւ միջնադարեան դեղագիտութեան յայտնի բոլոր դեղերը: Այդ դժուարին աշխատանքը կատարելու համար ան կ'ուսումնասիրէ յունա – հռոմէական, արաբական, պարսկական, լատին եւ հայ հեղինակներու ստեղծած մասնագիտական գրականութիւնը: Միւս կողմէ՝ շրջելով երկրէ երկիր, կը ծանօթանայ ու կը հաւաքէ տեղական ժողովուրդներու օգտագործած դեղերը եւ գործնականով փորձելով, կը ստուգէ, կը ճշդէ շուրջ 300 դեղերու յատկութիւնները եւ այբբենական կարգով դեղագիտական ամբողջ հանրագիտարան մը կը կազմէ: Դեղերը կ'անուանէ հինգ տարբեր եզրերով. հայերէն, լատիներէն, փրանսերէն, արաբերէն եւ պարսկերէն: Յիշեալ գործը Ամասիացին աւարտած է Պոլիս, 1478-ին: Այդ աշխատութիւնը միջնադարեան հայ դեղագիտական գրականութեան մէջ միակն է, իսկ իր դարուն համար՝ առաջինը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ: Առաջին անգամ լոյս տեսած է Կ. Պասմաճեանի աշխատասիրութեամբ, Վիեննա, 1926-ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ «ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ԷՔԼԷՌ»ԻՆ ՄԷՋ

«Էթիւտ սիւռ լ'էոօ» հանդէսը բացառիկ թիւի մը մէջ՝ 2 / 3, 1986–87, հրատարակեց Էտմոն Գայաճեանի ստորագրութեամբ չահեկան յօդուած մը՝ «Հայկական հարցը Մոնփըլիէի "Էքլէռ"ին մէջ»:

«Մոնփըլիէի Էքլէռ»ը, միապետական շարժումին ուղեկից թերթ, լոյս ընծայած է 1915–էն 1920, մեծանուն հայասէր եւ արեւելագէտ՝ Ժաք տը Մորկանէ յօդուածներու շարք մը, շուրջ երկու հարիւր, Արեւելեան Հարցի առնչութեամբ, որոնցմէ մի քանին նուիրուած հայկական հարցին զոր Էտմոն Գայաճեան կը ներկայացնէ, Ժաք տը Մորկանի համառօտ կենսագրականէ մը յետոյ:

Այդ շրջանին «Ազգութիւններու սկըզբունքը» օրակարգի նիւթ ըլլալով, Ժաք տը Մորկան իր առաջին յօդուածներուն մէջ կը նկարագրէ ու կը ներկայացնէ յաջորդաբար Փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի մէջ ապրող զանազան ցեղերը, եւ ի մէջ այլոց՝ «Հայերը» (1916, Յունուար 12-ի թիւ): Այս յօդուածները հարուստ մանրամասնութիւններով եւ անձնական յիշատակներով կը բացատրեն այդ այլազան ցեղերուն մտայնութիւնները եւ մասնայատկութիւնները: Կը նուիրէ յօդուածներ ռուսական բանակներու յաղթական մուտքին՝ հայկական հողերուն վրայ, Էրզրումէն Վան, որուն հետեւանքներէն մին պիտի ըլլայ, կ'ըսէ հեղինակը, հազարաւոր Հայերու փրկութիւնը: Իսկ Տրապիզոնի, Սասունի, Պիթլիսի, Տիարպէքիրի, Ուրֆայի եւ Ատանայի մէջ, կ'աւելցնէ Ժ. տը Մորկան, Թուրքերը վայրագօրէն ջարդեցին: Մէկ միլիոն այր մարդ սպաննուած, իսկ կիները ու երախաները անասուններու նման ծախուած եւ հարկադրուած մահմետական դառնալու: 1916, Մարտ 23-ի յօդուածի մը մէջ խորագրուած «Նահատակ Հայաստանը», Ժ. տը Մորկան կը մատնանշէ ոճիրները անոնց զոր կ'անուանէ «արեւելքի բարբարոսները» եւ կ'ընդգծէ ջարդերուն կազմակերպուած, ծրագրուած բընոյթը եւ գործադրութեան եղանակները: Ուրիշ յօդուածի մը մէջ «Քրիստոնեաները Եաթաղանին տակ» (1916, Նոյեմբեր 25) կը յայտնէ թէ փրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները որոշած են պատժել Թուրքիան, իր գործած ոճիրներուն համար: Ժ. տը Մորկան կը պարզէ Երիտասարդ Թուրքերու նպատակը՝ բնաջնջել Հայերը վերջ տալու համար հայկ. հարցին եւ սկսելով 1882-էն ու մեկնելով Պատրիարքարանի վիճակագրութիւններէն, կու տայ յաջորդաբար հայ զոհերու թիւերը, յօդուածի մը մէջ լոյս տեսած 1916, Օգոստոս 3-ին եւ խորագրուած «Հայերու մարտիրոսութիւնը եւ անոնց յոյսերը»:

Այսպէս, այլ բազմաթիւ յօդուածներու մէջ, Մոնփըլիէի ժամուլին միջոցաւ, Ժ. տը Մորկան կը ներկայացնէ ու կը ծանօթացնէ Հայաստանի վէրքերը եւ կը բացատրէ ու կը ջանայ համոզել Դաշնակիցները թէ Հայ Պետութեան մը ստեղծումը անհրաժեշտութիւն մըն է: Իր գրութիւններուն մէջ, անխոնջ կերպով, կը կրկնէ թէ, Թուրքիոյ Հայերուն ազատագրութիւնը արդարութեան եւ իմաստութեան հարց է:

Էտմոն Գայաճեանի յօդուածը կը պարունակէ այլ մէջբերումներ, այլապէս շահեկան, որոնք ցոյց կու տան հայութեան անկեղծ բարեկամ՝ Ժաք տը Մորկանի գործը, Հայերը օտարներուն ծանօթացնելու ո՛չ թէ միայն իբրեւ նահատակ, այլ իբրեւ տէր հին մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան: Ժաք տը Մորկան, որ մահացաւ Մարսէյլ, 1924-ին, եղաւ ԺԹ. եւ Ի. դարերու սկիզբի հայասէր շարժումին գլխաւոր դէմքերէն մին:

«Մոնփըլիէի Էքլէռ»էն զատ, միջազգային համբաւ վայելող այս պատմագէտը գրած է այլ հայանպաստ յօդուածներ փրանսական եւ հայկական թերթերու եւ հանդէսներու մէջ՝ «Լա Ռըվիւ տը Փարի», «Լը Մեռքիւռ տը Ֆրանս», «Լը Ֆէօ», «Լա Վուա տը լ'Արմէնի», «Վերածնունդ», «Բազմավէպ», «Լ'Էնֆորմասիոն», «Լա Տէփէշ տը Թուլուզ» եւայլն...: Ունի նաեւ անտիպ գրութիւններ: Անշուշտ, եթէ հարկ է, յիշենք իր երեք «հայկական» գիրքերը «Փորձ Ազգութեանց մասին» (1917), որուն Բ. մասը բոլորովին նուիրուած է Հայերուն, «Արեւելքի բարբարոսներուն դէմ» (1918) եւ «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը» (1919): Առաջին եւ երրորդ գիրքերը, վաղուց սպառած, Էտմոն Գայաճեանի ջանքերով վերահրատարակուեցան այս վերջին տարիները:

Արդ, Էտմոն Գայաճեան իր յօդուածի աւարտին կը գրէ՝ «Ժաք տը Մորկանի "Մոնփըլիէի Էքլէռ"ին մէջ հրատարակուած յաջորդական յօդուածները կատարեալ ժամանակագիրք մը կը կազմեն, որուն մէջ կարելի է հետեւիլ հայկ. հարցի հոլովոյթին, հարց մը ներկայացուած ու մեկնաբանուած արեւելեան հարցերու հմուտ մասնագէտի մը կողմէ որ եղաւ նաեւ հայութեան ամէնէն բուռն պաշտպանը փրանսացի հայասէրներուն մէջ»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱՎԱՃԱՌԻ ՑՈՒՑԱՓԵՂԿԻՆ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ

փողոցի մը մէջ, փոքրիկ, անշուք խանութ մըն էր: Ներսը կարի ու դերձակի պիտոյք կը ծախուէր մեծաքանակ: Ոչ մէկը կրնար պատկերացնել, թէ այս անշուք փողոցին մէջ այսքան փոքր խանութ մը այսքան յաջող գործ կը դարձնէր: Գնորդները կարգի կը սպասէին ներսը, մեծաքանակ ապսպրանք կուտային, ծրարներով դուրս կուգային ամէն վայրկեան:

– Բայց մարդը ինչ որ ուզես ունի, կը բացատրէր բարեկամուհի մը: Անցեալները հագուստի ներքնակ մը առնելու համար հոն հանդիպած էի, եւ կապոյտ ներքնակ խնդրեցի: Կապոյտի տասը նրբերանգներ հանեց: Ո՞ր մէկը պիտի ընտրէի, չսարեցայ: Այսքան ճոխ տեսակ, դիւրին չէ:

Բայց հոն է յաջողութեան գաղտնիքը, խորհեցայ: Խանութպանը այդ կերպով է որ իր հաստատութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրած է: Լաւ կը հետեւի իր գործին հրամայականներուն, կը ջանայ ամենալայն չափով գոհացում տալ յաճախորդի մը պահանջներուն, եւ ան որ գործ ունի կարի հետ, անպայման իր փնտռածը կը գտնէ հոն:

Եւ, չեմ գիտեր գաղափարի ինչպիսի զուգորդութեամբ մը, յանկարծ պատկերացուցի հայերէն լեզուով հրատարակութիւններ ծախող երեւակայական գրավաճառ մը: Յաճախորդ մը ներս կը մտնէ հոնկէ եւ կը հարցնէ.

– Ի՞նչ ունիք իբրեւ նորութիւն:

Ու գրավաճառը կը պատասխանէ.

– Սա մէկ կամ երկու գիրքերը: Զուտ գրականութիւն: Կամ զուտ բանաստեղծութիւն:

– Ես բանաստեղծութիւն չեմ սիրեր: Ուրի՞շ:

– Ուրիշ ոչինչ:

– Ոստիկանական վէպեր չունի՞ք:

– Չունինք:

– Մանկական հրատարակութիւններ չունի՞ք:

– Չունինք, չմնաց:

– Քաղաքական հարցերու մասին գրուած հայերէն գիրքեր չկա՞ն, նոյնիսկ մէկ հատ չկա՞յ:

– Չկայ:

– Տնտեսական հարցե՞րու մասին: Ա–ողջապահական նիւթերու մասի՞ն:

Չկայ: Ոչ միայն կապոյտ կտաւին նրբերանգները, այլ մինչեւ իսկ կապոյտը, այլ մինչեւ իսկ կտաւը չկայ:

Այն հայ ընթերցողը, որ պիտի ուզէր իր մայրենի լեզուով ժամանակակից նիւթերու վրայ բաներ մը կարդալ, միայն այդ «չկա՛ն» է որ պիտի լսէր, եթէ երեւակայական գրավաճառը իսկապէս գոյութիւն ունեցած ըլլար: Բայց արդէն այդ գրավաճառն ալ չկայ եւ հարցը հիմէն լուծուած է:

Օտար լեզուով հրատարակութիւններու գրավաճառէ մը ներս եթէ մտնենք, հազարումէկ նիւթերու վրայ գիրքեր կը գտնուին մեզ: Մարդկային կեանքը մօտէն հետաքրքրող նիւթեր, գիտութեան, թէքնիքի, ընկերաբանութեան, փիլիսոփայութեան, տնտեսագիտութեան հարցերու նուիրուած հատորներ, մարդկան, արկածախնդրական, չարժանկարի պատմութեան վերաբերեալ հատորներ: Ամէն ճաշակի եւ գրպանի գոհացում կուտան անոնք եւ ոչ միայն կը սնուցանեն, այլ նաեւ կը հրահրեն կարդալ սիրող մարդու ընթերցասիրութիւնը: Ախորժակ կը գրգռեն, գիրք գնելու հաճոյք կը փարակեն, մարդս կարդալու կը հրաւիրեն եւ այդ կերպով ո՛չ միայն կը լուսաւորեն ընթերցասէրին միտքը, այլ նաեւ կ'ապրեցնեն ու կը զարգացնեն այն լեզուն, որով գրուած է այդ գիրքը:

Մենք Հայերս, զրկուած ենք գիրքի այսպիսի ճոխութենէ մը: Սփիւռքահայ գետնի վրայ ամէն տարի հարիւրաւոր գիրքեր կը տպուին, ճիշդ է, բայց անոնց բոլորն ալ մէկ ճաշակի միայն գոհացում կուտան. գիրի ու գրականութեան: Իսկ այն քանի մը ցանցառ գիրքերը, որոնք գիրի ու գրականութեան կալուածէն դուրս ելած են, դուրս ելած են արդէն մտնելու համար գիրի ու գրականութենէն ալ աւելի նեղ ուրիշ սահմանէ մը ներս, որ մասնագիտական է, եւ իրր այդ քիչերէ ալ աւելի քիչերու կը խօսին:

Մեր բանաստեղծներն ու գրագէտները պատասխանատու չեն, եթէ հրապարակի վրայ միայն իրենց գիրքերը կը գտնուին: Անոնք, գոնէ իրենց գիրքերը իրենց հաշւոյն եւ իրենց զոհողութեամբ հրատարակելով արդէն լեցուցած են երեւակայական գրավաճառի ընդարձակ ցուցափեղկին փոքրիկ մէկ անկիւնը: Ո՞վ պիտի լեցնէ միւս անկիւնները: Որո՞նք են որ հրատարակութեան պիտի պատրաստեն այլ նիւթեր ալ եւ որո՞նք են որ պիտի ստանձնեն այդ հատորները հրատարակելու հոգը:

Սփիւռքի մէջ կա՞յ մարմին մը, հաստատութիւն մը, որ քիչ մը մտածէ այս ուղղութեամբ:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԲՈԳԴԱՆ ՍԱԼԹԱՆՈՎ» ԳԻՐՔԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Մանիա Ղազարեանի եւ Վազգէն Ոսկանեանի «Բոգդան Սալթանով» ուսումնասիրութիւնը, նուիրուած ԺԷ. դարու նկարիչ Բոգդան Սալթանովի կեանքին ու գործին, այն մեծ ծառայութեան զոր ան ընծայած է իր ժամանակներու ռուսական արուեստի ձեւաւորման, տարիներ վարելով Կրեմլինի զինարուեստական արուեստանոցի աշխատանքները: Հեղինակները իրենց աշխատութեան սկիզբը կը քննեն պատմական այն պայմանները, որոնց մէջ կը գտնուէր Հայաստան ԺԷ. դարուն: Հակառակ սուլթանական եւ շահական բռնութիւններուն և հարստահարութիւններուն, նոր թափ կը ստանայ ազատագրական շարժումը եւ անոր հետ ազգային - մտաւոր զարթօնքը: Իմացական այս շարժումը հող կը պատրաստէր ազգային ինքնագիտակցութեան զարգացման, գրականութեան ու արուեստներու աշխուժացման համար:

ԺԷ. դարու երկրորդ կէսէն աւելի կ'աշխուժանան Հայերու առեւտրա – տնտեսական յարաբերութիւնները հզօրացող Մոսկուայի պետութեան հետ: Այդ յարաբերութիւնները կը հետապնդէին նաեւ քաղաքական հեռաւոր նպատակներ, որոնք ուղղուած էին Թուրք նուաճողական քաղաքականութեան դէմ: Մոսկուայի Պետութեան հետ առեւտրական սերտ կապեր կը հաստատեն Նոր Ջուղայի հայ վաճառականները, որոնց արտօնութիւններ տուաւ ռուսական արքունիքը: Ասկէ զատ, արքունիքը այդ շրջանին եւրոպական եւ արեւելեան երկիրներէ կը հրաւիրէր զանազան արհեստներու մասնագէտներ: Հայ վաճառականներուն կ'առաջարկուի նաեւ Պարսկաստանէն Մոսկուա զրկել ոսկեգործներ, արծաթագործներ, մետաքսագործներ ու հմուտ նկարիչներ: 1660–ին Նոր Ջուղայի վաճառականներու կողմէ ռուսական Ալեքսէյ Միխայլովիչ ցարին մատուցուած նուէրներուն մէջ կար պղինձի վրայ պատկերացուած «Խորհրդաւոր ընթրիք» շարադրանքը, որ գրաւեց անոր ուշադրութիւնը: Ցարին առաջարկով, քանի մը տարի ետք՝ 1667–ին՝ Մոսկուա եկած հայ երիտասարդ նկարիչը աշխատանքի անցաւ Կրեմլինի պալատը:

Խօջա Սուլթանի որդի Բուղտանի փիճակած էր հոն ծաւալել եռանդուն ու կարեւոր գործունէութիւն մը եւ կնքուիլ Բոգդան Սալթանով անունով:

ԺԷ. դարը Ռուսիոյ պատմութեան մէջ քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային աշխուժացման դար էր: Այս երեւոյթը զգալի էր նաեւ հանրային կեանքին մէջ: Կարեւոր յաջողութիւններ կ'արձանագրէին նաեւ կիրառական արուեստները եւ անոնց հետ գեղանկարչութիւնը, որ կը հիմնուէր ժողովրդական աւանդութիւններու վրայ: Երբ Բոգդան Սալթանով Մոսկուա եկաւ, արդէն ձեւաւորուած արուեստագէտ էր, Նոր Ջուղայի նկարչական դպրոցի անուանի ներկայացուցիչներէն, եւ այդ է պատճառը, որ անմիջապէս պաշտօնի կոչուեցաւ Կրեմլինի պալատը: Նկարչական պալատը, ուր կ'աշխատէին նաեւ օտար վարպետներ, հիմնադրուած էր 1640–ին: Այդ արուեստանոցի հետ կապուած են ռուսական արուեստի զարգացման փայլուն էջերէն շատեր: Կարճ ժամանակ ետք Սալթանով դարձաւ պալատին ղեկավարը:

Բոգդան Սալթանով տարիներ ապրեցաւ Մոսկուա: 40 տարի աշխատեցաւ զինուորական պալատին մէջ ստեղծելով թեմաներու շուրջ պատկերներ, դիմանկարներ, սրբապատկերներ: Նկարազարդած է նաեւ ձեռագրեր, պալատներ եւ եկեղեցիներ: Հանդէս եկած է իբրեւ քանդակագործ եւ ստեղծած կիրառական արուեստի հետաքրքրական նմոյշներ, ձեւաւորուած դրօշներ, կահ – կարասի, խաղալիքներ, ղեկավարած է ռուս իրականութեան մէջ առաջին անգամ ստեղծուող յաղթական կամարի ձեւաւորման ու կառուցման աշխատանքները, ունեցած բազմաթիւ աշակերտներ ու հետեւորդներ: Իր գործերուն թիւը կ'անցնի երեք հարիւրը: Սալթանովի մահէն ետք արուեստի այդ կարեւոր օճախը փաստօրէն կորսնցուց իր նշանակութիւնը. «Բոգդան Սալթանով» գիրքին մէջ տեղ գտած են արուեստագէտին քանի մը գործերու գունաւոր վերատպութիւնները, ինչպէս նաեւ մեծի ծանօթ ստեղծագործութիւններու ցանկը: Կարեւոր է նաեւ իր մասին պատմական աղբիւրներու եւ գրականութեան ցանկը: Գիրքը ունի ռուսերէն ամփոփում:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՐԻԿԵԱՆ

> ԸՆԹԵՐՑՈ՛Ղ,
> ԿԸ ՍԻՐԵ՞Ս «ՅԱՌԱՋ»Ը
>
> ԹՈՅԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ
> ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ
> ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ
> ՋՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Քննութիւններու տագնապներէն ձերբազատած, ծանր ճամբրուկը փետուրի պէս թեթեւ թուեցաւ ինծի, երբ կը թռչէի դէպի ուրախ ողջագուրումներուս, ազատագրելու համար Սեպտեմբեր 30–էն ի վեր անշարժացած ու գամուած ժամանակը:

Կը մտածէի առանց Վազգէնին շատ դաւաճանելու, յարմար առիթով մը ակնարկութիւն մը սահեցնել, կատակելով օրացոյցներու ծուլութեան մասին:

– 51 –

Ժամանակը կասեցնող իր խոշոր փիւնէզով հոն էր պատի օրացոյցը: Պոբին վերեւ ցորենագոյն – ոսկի մազերով, սպիտակ ու կարմիր քառակուսիներով հագուստ մը հագուած աղջնակ մը գոյնզգոյն դաշտի ծաղիկներու փունջ մը գրկած էր: Անշարժ, ան իր կապոյտ աչքերը յառած էր ինծի, միօրինակ ժպիտով մը, զոր անկասկած ձեռք ձգած էին ապագայ շաքարեղէններու եւ ոսպնեակէն դուրս թռչելիք թռչնակի մը խոստումով, որ անշարժացուցած էր զայն: «Մանուշակի կաթ»ի խիտը կը յիշեցնէր պարզապէս, թէ իրեն շնորհիւ մարդ կրնար վերադառնալ մանկութեան մօրթը:

Այս վերադարձը, զոր աւելի յաղթապանծ եւ ուրախ երեւակայած էի, տարօրինակ կերպով դանդաղ ընթացքով մը տեղի կ'ունենար: Եղան անշուշտ, մեծ ողջագուրումներ, բայց հոս ալ ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ խմիններուս փակչող այտերը սովորականէն քիչ մը աւելի երկար հպած կը մնային. կարծես անոնք կը խուսափէին ինծի հետ դէմ առ դէմ գտնուելէ:

Այս ողջագուրումներէն ետք, ուր ամէն մէկը իր հոտն ունէր, չէի զգացած Աննա մօրաքրոջս հոտը: Իր սաներուն վրայ հակած, ան հաւանաբար չէր լսած վերադարձս: Վազեցի դէպի խոհանոց: Փռուած խոտերով համեմուած ոչխարի ախորժահամ միս մը հանդարտ կ'եփէր իր տապակին մէջ: Սունկեր, սոխեր, լոլիկներ եւ գետնախնձորներ մաղ մաղ կրակին վրայ կը կարմրէին, բայց ոչ ոք կը հրսկէր անոնց եփելուն: Չկար Աննա մօրաքոյրս:

Խոհանոցէն ձայնս լսել տալու չափ ուժով պոռացի.

– Աննա մօրաքոյրը հոս չէ՞:

Հարցումս անհեթեթ թուեցաւ ինծի: Աննա մօրաքոյրս երբեք դուրս չէր ելլեր: Եւ յետոյ վերադարձիս առաւօտը պիտի չընտրէր այցելութեան մը երթալու համար:

Ոչ ոք պատասխանած էր ինծի:

Երբ վերադարձայ մեր աշխատանոց – հիւրասենեակը, տեսայ թէ երեքն ալ հակած էին իրենց գործին վրայ, սակայն իրենց ձեռքերը անշարժ էին:

– Ո՞ւր է Աննա մօրաքոյրս:

Այդ վայրկեանին միայն տեսայ արցունքի խոշոր կաթիլները, որոնք կը սահէին Մայրիկիս եւ Գայեանէին այտերէն վար: Հայրս բեկանուած ձայնով մը ըսաւ. –

– Մանչս, մեծ դժբախտութիւն մը ունեցանք ... մեր Աննան մեզ ձգեց գնաց:

– Մեզ ձգեց գնա՞ց ... բայց ի՞նչ ընելու, ո՞ւր երթալու համար:

Անիմաստ այս երկրորդ հարցումը – Աննա մօրաքոյր երբեք պիտի չմեկնէր ուրիշ տեղ մը երթալու համար, – կարծեմ քանի մը բոպէ չահելու համար էր միայն անդարմանելին ընդունելէ առաջ: Իսկական տառապանքի իմ առաջին քայլերուս մէջ, փորձած էի վանել կուրծքս ծակող երկար ասեղին, սուր, սաստիկ, անտանելի ցաւը:

Ես որ, սովորաբար դիւրաւ կուլայի, արցունք կը թափէի որեւէ տխուր պատմութեան համար, կեցած էի հոն, արցունքի գեղձերուս մէջ սառած չիթերով, գլխուս մէջ արձագանգող ուժգին հարուածներով եւ տակնուվրայ սիրտով մը, որ փսխելու փափաք կ'արթնցնէր:

(Շար. 112)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժէռոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը կոմէ յաւէրժ բաժ-նուած անդամուհիներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տայ Կիրակի, Յունիս 21, Թաղիս Ս. Սա-հակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհան-գըստեան աւարտին տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ԵՐԿՈՒ ԱԼԲՈՄՆԵՐԸ

Ջերմապէս կը խնդրուի այն անձերէն, որոնք 1948 – 49-ին ունեցած են Միաց-եալ – Նահանգներ լոյս տեսած եւ հոս վաճառուած Գ. Ալէմշահի տիսքերու եր-կու ալպոմները. – մէկը՝ 4 տիսք Նուա-գախումբ, միւսը՝ 4 տիսք մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանու-թեամբ, որ բարեհաճին զանոնք տրամադ-րել «Յառաջ»ի խմբագրութեան (կը վե-րադարձուին):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԱՆԵԼՕԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի մաս-նաճիւղը կը ներկայացնէ՝

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Կատակերգութիւն, խօսք եւ երաժշտու-թիւն Նարեկ Տուրեանի, մասնակցու-թեամբ Դպրոցասէր վարժարանի աշա-կերտներու, Երեքշաբթի, Յունիս 23, ժամը՝ 20.30-ին:

Théâtre Victor HUGO
14, ave V. Hugo — Bagneux
Réservation : 46. 64. 22. 24 / 46. 64. 02. 92

ՍԷՆ – Թ՚ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յունիս 21, Կիրակի, առաւօտեան ժա-մը 10.30ին, Ս. Էջմիածնի տօնի առիթով, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի «Մաղթանք Ս. Էջմիածնի»:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի «Գառնիկ Յովհաննէսեան» միօրեայ վար-ժարանի տարեկան հանդէսը Յունիս 21, Կիրակի, ժամը 16-ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը:

35, rue du Général Leclerc,
Villa des Aubépines,
Bois-Colombes, près de la gare.

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
– Առաջնորդ Փարիզի –

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի ա-շակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարու-թեամբ՝ ուսուցիչներ՝ Օր. Մայտա Մար-գարեանի եւ Տիկին Արփինէի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԴՊԻՐՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ օր, Յունիս 20, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ յիշատակ Ելա-նելոյն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Ի ժամու պատարագին, Փարիզի Հա-յոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագ-գաշեան Դպիր կը ձեռնադրէ Մայր Եկե-ղեցւոյ Դպրաց խումբէն՝ Պարոններ. – Գէորգ Ալեքսանեանը, Գամէր Գոչեանը, Միհրան Էլմայեանը, Պերճ Մասլաքը, Արա Սերոբեանը, Արամ Քէրովբեանն ու-սուսարար – ժամկոչ՝ Ահարոն Պարսամ-եանը:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը էր ներ-կայութեամբ քաջալեր հանդիսանալ Աս-տուծոյ Տան ծառայութեան կոչուող մեր դպիրներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուի-րեն «Յառաջ»ին:

⁂

Տիգրան Ջէֆեանի մահուան քառա-սունքին առթիւ Տիկին Տիրուհի Կէլկէլ-եան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

⁂

Տիկին Արսինէ Խրտըչեան իր շատ սի-րելի ընկերուհի՝ Անճիկ Շամլեանի (Սամ-սոնցի) մահուան առթիւ 500 Ֆ. կը նուի-րէ «Յառաջ»ին:

⁂

Սելթեկեան եւ Գավաֆեան ընտանիք-ները եւ իրենց զաւակները իրենց սիրեց-եալ կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝ Մարիամ Սելթեկեանի մահուան քառասունքին առ-թիւ հետեւեալ նուէրները բրած են. – 1000 Ֆր. Կապ. Խաչի լիբանահայ ագոյ, 200-ական Ֆր. Կապ. Խաչի Պանէօ – Բա-շանի մասնաճիւղին, Պանէօ – Բաշանի դպրոցին, Իսիի Կապ. Խաչի դպրոցին, Իսիի Եկեղեցւոյ դպրոցին եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

⁂

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գավաֆեան ի յիշատակ Տիկին Մարիամ Սելթեկ-եանի մահուան քառասունքին՝ 200 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Պուղոս 200 Ֆր. Ռատիօ – Ազգ-ին (բա-տանալ «Յառաջ»էն):

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Vendredi 19 Juin à 20 heures 45

Rencontre avec
CHARLES VILLENEUVE
Directeur-adjoint
de l'information à Europe 1

auteur de
«Histoire secrète du terrorisme»
— les juges de l'impossible —

Intervention
Débat
Projection diapos
Signatures

—Entrée libre—

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél. : 43 -76 - 55 - 89

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

GALA
M.C.A. - 87

Dimanche 21 Juin
Salle LEO LAGRANGE, Place Carnot
Alfortville

NON-STOP 18h - 22h

Pour une culture arménienne vivante !

avec

à 18h... «CREATIONS» de la M.C.A.
avec tous les ateliers
à 19h... Buffet dinatoire
à 20h30...LES ARTISTES AVEC NOUS
Arthur BACKERDJIAN
MASSIS
et
EVELYNE ALTOUNIAN

sous la Présidence d'Honneur
de M. Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

— Participation aux frais —

M.C.A. — 9, rue de Madrid
94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՌԱՏԻՕ ԱԶԳ-ԷՆ
ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ, Յունիս 20, ժամը 11.15-ին. - Տրջ. վարչութիւն

Dans un style coloré, accord de textes, musique et danses populaires.
La création arménienne du moment !
KISSANI
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Le Journal de Noraïr

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Dimanche 21 Juin à 18 heures
13, rue Danton — 92130 Issy-les-Mlnx.
Réservation sur place ou par téléphone :
39 - 16 - 08 - 43

TROUPE KISSANI —
21, rue du Général Eboué, 92130 Issy
(après 19h)
BIJOUTERIE HAMEL —
30, ave. J.B. Clément,
92100 Boulogne Billancourt
FLEURS TERZIAN —
85, rue des Chesneaux
95160 Montmorency

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ բլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ՝
ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30-ին
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42-56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél- 48-78-22-79

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

Fête Champêtre Annuelle

DU COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon
à Sèvres, le Samedi 20 Juin à partir de 16 heures 30 jusqu'à l'aube
La Fête sera animée par les élèves du Collège et sa Chorale
Participeront au programme artistique
— ROSY ARMEN
— BALLET NAVASART
— EVELYNE ALTOUNIAN
— SUREN
— DUO ZEPUR
— LEVON CLARIAN

Vous danserez tard dans la nuit avec l'Orchestre de «LORI»
et ses chanteurs
Y. NADJARIAN A. EMIRIAN

— L'entrée à la Fête champêtre est gratuite —

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
— DU 3 AU 18 JUILLET —

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

— *RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS* —

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
18
JEUDI
18 JUIN
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.510 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.510

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի օփերային մէջ, Յունիս 5-ին, տեղի ունեցած է Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը: Ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր, Մոսկուայէն, Լենինկրադէն, խորհրդային հանրապետութիւններէն ներկայացուցիչներ, Սփիւռքէն հայ գրողներ, ինչպէս նաեւ հիւրեր Պուլկարիայէն, Հունգարիայէն, Լեհաստանէն, Չեխոսլովաքիայէն:

Բացումը կատարած է Յոբելենական Յանձնախումբի Նախագահ եւ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, ի մէջ այլոց նշելով. – «Հակասութիւններով, պաժանութեամբ, բռնութեամբ, պայքարով լեցուն կեանքը Չարենցը, ինչպէս ասում են, ճանաչում էր ճանապարհին, ժամանակի երթում, իր ամբողջ հոգով, իր բովանդակ էութեամբ զգայուն ընկալելով նրա իրաքանչիւր պահը: Հայրենիքի ազատագրմանը կամաւոր զինուորագրուելով եւ հայրենի կարսից մարտերով հասնելով մինչեւ Վանի մատոյցները, նա ամէնուրեք տեսնում էր, թէ ինչպէս է բկզտւում «կապուտաչեայ» Նայիրին, թէ ինչ ահաւոր ողբերգութիւն է ապրել ժողովուրդը: Բանաստեղծական ասպարէզ մտնելով մի դըժընդակ ժամանակաշրջանում, երբ ամբողջ ազգի աչքերում դեռ յուսահատութիւն էր ու թախիծ, նա, անշուշտ, իրովի արտայայտեց այդ ժողովրդական անհուն վիշտը, այդ սրտամորմոք ցաւը: Բայց նա չդարձաւ ողբերգական յուսահատութեան բանաստեղծ: Չդարձաւ նաեւ անկլանելի թախծի ու տխրութեան բանաստեղծ»: Ապա անդրադառնալէ ետք Չարենցի քերթողութեան արժէքին, Կարէն Դեմիրճեան ներկայացուցած է օրուան հիւրերը:

Խօսք առնելով Հայաստանի Գրողներու Միութեան Նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան նշած է, թէ «Մեր հեռաւոր ու մօտիկ գրական մեծերի արքան ու տառապանքի ժառանգորդը լինելով, Չարենցը դառաւ այն ուկէ օղակը, որ հայ պոէզիայի նոր ժամանակները պիտի շաղկապէր նոր անցեալի բզկտուած շղթային: Ուրեմն, պիտի կարողանար՝ չդադարել հին մնալուց, բայց եւ նոր, անծանօթ ու անսովոր լինել, որ չընդհատուէր ժամանակների կապը, բայց եւ թարմանար մեր պոէզիայի հին արիւնը»: Ապա Վարդգէս Պետրոսեան ներկայացնելէ ետք Չարենց մարդը, բանաստեղծը, ըսած է. – «Արդէն իր ապրած օրերին Չարենցը լեգենդ էր, բայց դրանից մի՞թէ նրա կեանքն աւելի դիւրին եղաւ: Լեգենդը ուրիշների, ամբոխի վայելքն է: Նա մարդ էր՝ նաեւ թուլութիւններով, մեծ ու փոքր սխալներով, եղաւ, որ չափից աւելի յանձնուեց առօրեայ կրքերին, հմայուեց նաեւ փոքրիկ, աննշան ցանկութիւններով, երազներով ... Լեգենդը չի տառապում, մարդը տառապում է: Լեգենդը կասկածներ չունի, մարդն իրեն պատէպատ է տալիս: Եւ ամբոխը, մանաւանդ, նորին մեծութիւն միջակութիւնը, ի՞նչ հաճոյքով է շուտասում տալիս լեգենդի գործածած սխալ կեղէնը, քիթը խցկում նրա մարդկային կենցաղի խոհանոցը, վայրկենապէս տեսադրում նրա նուաղադոյն վրիպումը, ցնծագին ողջունում նրա ... սայթաքումը: Այդպէս է միշտ եղել մեծերի բախտը, եւ դա հին է՝ ինչպէս աշխարհը»:

Անդրադառնալէ ետք քանիական թուականներու վերջերու Չարենցի մտորումներուն, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը ըսած է. – «1936-ի կէսերից, մասնաւորապէս, Հայաստանի կոմունիստների ղեկավարի՝ Աղասի Խանջեանի եղերական վախճանից յետոյ, յեղափոխութեան մակարդակները սրերը լերկ հանեցին պատեաններից: Մասսայական բռնութիւնների ալիքը քշեց, տարաւ նաեւ բազմաթիւ հայ մտաւորականների՝ գըրողների, արուեստի եւ գիտութեան մարդկանց: Չարենցը մեկուսացաւ – քաշուեց իր սեփական հողու եւ բնակարանի չորս պատի մէջ: Աշխուժացան, խլրտացին նաեւ գրական միջակութիւնները: Երազելով մի հարթ, մի անկաղնի բացատ ... Այո՛, չմոռանանք՝ 1987-ը ոչ միայն նրա ծննդեան 90-ամեայ տարելիցն է, այլ նրա եւ ուրիշ շատ նուիրական անուններ, մեր գրականութեան մէջ՝ Բակունցի, Թոթովենցի, Զապէլ Եսայեանի եղերական վախճանի 50 տարին:

«30-ական թուականների աննախադէպ կամայականութիւնները, որ ժողովրդի հասարակական յիշողութեան մէջ դրոշմուեցին՝ «1937 թուական» մռայլ սիմվոլով, քիչ բան չխարխլեցին մեր ժողովրդի հոգեկան, բարոյական կառուցուածքի մէջ: Եւ սխալ չի լինի հաստատել, որ մեզ մօտիկ տասնամեակներից ժառանգութիւն ստացած այն ծանր արատները, որոնց դէմ այսօր մեր կուսակցութիւնը բաց, անզիջում պայքարի դրօշ է պարզել, խըմորուել, սաղմնաւորուել, թփակալել են հէնց 30-ական թուականներին: Պառնասը սգում էր: Հայ մշակոյթը, ինչպէս մեր երկրի ուրիշ մշակոյթներ, այդ տարիներին անդառնալի կորուստներ ունեցաւ, եւ մեր կորուստների սիմվոլը Չարենցն է:

«Չարենցը նահատակ չէր, զոհ չէր: Կըրակի առաջին գծի զինուոր էր, առջեւից գնացող զինուոր, իսկ 1937 թուականի խրամատից կրակում էին յեղափոխութեան ամենանուիրեալ հոգիների վրայ, արուեստի մէջ՝ տաղանդների. այս առումով համարեա վրիպում չեղաւ: Ուրեմն, պատահական գնդակ չէ, որ խոցեց բանաստեղծին: Նա ընկաւ կռուի ժամանակ, որովհետեւ յեղափոխութիւնը շարունակւում էր: Նա այն մարդկանց շարքին էր պատկանում, որոնց կեանքում ոչինչ պատահական չի կատարւում:

«Այս ամէնը ես չեմ ասում 30-ական թուականների սպին քչփորելու միտումով: Այդ անլուր կամայականութիւնները դատապարտուեցին մեր կուսակցութեան 20-րդ համագումարի որոշումով: Բայց, մանաւանդ 1985-ի ապրիլեան ամպրոպից յետոյ, որ մաքուր թթուածնով յագեցրեց մեր բարոյական երկինքը, որ սթափ, քննական հայեացք պարտադրեց մեր անցած ճանապարհի սխալների ու սայթաքումների նկատմամբ, չմոռանանք նաեւ 30-ական թուականների ողբերգական դասերը. այդ տարիներին մեր երկիրը նիւթական կորուստներից աւելի՝ մարդկային, բարոյական կորուստներ ունեցաւ»:

Վարդգէս Պետրոսեան իր խօսքը աւարտած է ըսելով. – «Ականատեսի վկայութեամբ Չարենցի աճիւնը հողին յանձնուեց 1937 թուականի Նոյեմբերի 28-ի լոյս 29-ի գիշերը: Բանաստեղծի՝ վերջապէս հանգստացած մարմինը, իր յաւերժական կացարանը փոխադրեցին փակ մի ֆուրգոնով: Ֆուրգոնին ձի էր լծած, աջ ու ձախ պատերին գրուած էր «Հաց»:

«Հա՛ց ... հասկանալի է՝ պատահական զուգադիպութիւն – նրան կարող էին տանել նաեւ բեռնատար մեքենայով կամ ուրիշ մի ֆուրգոնով, բայց ... Բայց այսօր, յիսուն տարիների հեռաւորութիւնից այդ պարզ զուգադիպութիւնը վերաճում է համարեա տրամաբանական խորհրդանիշանի:

«Ֆուրգոնն, այո՛, հաց էր տանում, որովհետեւ Եղիշէ Չարենցը եղաւ ու պիտի մնայ մեր գրականութեան նոր հազարամեակի սրբազան հացը: Մեր խղճի, արժանապատուութեան, յեղափոխութեան վսեմ իտէալներին՝ մեր հաւատարմութեան դժուարին հացը:

«Հնում մի իմաստուն ասել է, թէ դագաղը լոկ մակոյկ է, որ տանում է մարդու մարմինը միայն: Նոյնը չէ՞ր հաստատում Չարենցը դեռեւս 1916 թուականին.

> Հոգին չի մեռնում: Մարմինը
> թողած երկրային փոսում,
> Թափառում է նա տիեզերական
> լաբիրինթոսում:

«Չի թափառում: Չարենցի հոգին ապրում է իր վերածնուած տանը՝ Սովետական Հայաստանում, իր երազի տանը՝ երկիր Նայիրիում: Չարենցի էութեան գլխաւոր մասը՝ նրա մոլեգին ու փխրուն, պարզ ու առեղծուածային հանճարի սըրբազա՛ն հացը յաւիտենապէս պատկանում է իր ժողովրդին»:

Այնուհետեւ յաջորդաբար խօսք առած են Խորհրդային Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Եգոր Իսայեւ, Չարենցագէտներէն Մ. Մանուկեան, վրացի բանաստեղծ Իրակլի Աբաշիձէ, Երեւանի պետական համալսարանի տեսուչ Ս. Համբարձումեան, Ադրբեջանի ակադեմիայի թղթակից անդամ Բեկիր Նաբիեւ, պուլկարահայ գրող Սեւդա Սեւան, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Անդրէյ Վոզնեսենսկի եւ Վահագն Դաւթեան:

Հանդիսութիւնը վերջ գտած է համերգով:

– ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ –
ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ–ՄԱՄՈՒԼ

LE SOIR

Երեքշաբթի օրուան մեր թիւով հաղորդած էինք որ Պրիւքսէլի «Լը Սուար»ը, նոյն օրը յօդուած մը նուիրած էր «Հայկական հարցին եւրոպական Խորհրդարանին մէջ» որու հեղինակն է Ժան – Փօլ Քոլէթ:

Յօդուածագիրը կը յիշէ նախ Պելժիքայ Արտաքին, երբեմնի նախարար Անրի Ժասփարի սա խօսքը, 1923-ին, Լօզանի ժողովին վաղորդայնին. –

«A partir de ce jour, plus aucun diplômate ne pourra regarder un Arménien sans éprouver un certain sentiment de honte».

Այս նախադասութիւնը, որ աւելի նախարարին յուսահատութեան կարելի է վերագրել քան ճշմարտութեան, բան չփոխեց անշուշտ կացութենէն: Յօդուածին մէջ, կը յիշուի Պարպիի դատավարութիւնը, ապա «դիւանագիտական» ակնարկով մը կ՚ըսուի թէ ոչ ոք զօրաւիդ է հողային պահանջներու կամ սահմաններու փոփոխութեան ու կը բացատրէ թէ Հայերը ինչու դիմած են եւրոպական Խորհրդարանին: Եզրակացութեան մէջ, Քոլէթ կը շեշտէ Սթրազպուրկի քուէին կարեւորութիւնը:

LA LIBRE BELGIQUE

Յաջորդ օրն ալ, Յունիս 16-ին, պելժիական այս օրաթերթն է – Լա լիպր Պելժիք – որ յօդուած մը կը նուիրէր նոյն հարցին. – «Հայաստանը եւ Եւրոպա» խորագրով ու Միշէլ Թէյսի ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը կը շեշտէ որ 12-երու ժողովը պատմաբանի դեր չէ, զոր պիտի խաղայ, այլ դերք պիտի բռնէ քաղաքաբարոյական հարցի մը նկատմամբ, եւրոպական տեսանկիւնէն: Լաւատես տողերով կը վերջանայ գրութիւնը, ուր յոյս կը յայտնուի որ Թուրքիա նստի խօսի Հայերու հետ:

CORRIERE DELLA SERA

Իտալական ծանօթ այս օրաթերթն ալ, Յունիս 15-ի իր թիւին մէջ, խորագրով իսկ փշոտ հարցը կը դնէ՝ «ցեղասպանութի՞ւն» թէ «անարդարութիւն» բառերով: Կ՚ակնարկէ Խորհրդարանի նստաշրջանին, ուր առաջին առթիւ իսկ, կը ծեծուի բանավէճի նիւթ դարձած հարց մը, ծանրանալով այդ երկու որակումներուն վըրայ, եզրակացնելու համար թէ ժողովը այդ մասին (ցեղասպանութի՞ւն թէ անարդարութիւն) որոշում պիտի տայ Հինգշաբթի...:

ՔՈՐՍԻՔԱ

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԶՈՀԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Ահաբեկիչները ասպարէզ կարդացին Ներքին նախարար եւ իրենց հայրենակից՝ Շարլ Փասքուայի, որ Քորսիքա կատարած իր շրջապտոյտին ընթացքին, եյոյթներով ասպարէզ կը կարդար ահաբեկիչներուն, ինչպէս քիչ մը հաղձեալով կը խորագրէր «Ֆիկառօ» Չորեքշաբթի օր, երբ դեռ տեղեակ չէր պատահած մահափորձին:

Արդարեւ, Երեքշաբթի օր, Այաչիոյի մէջ, բուռն միջադէպեր կը պատահէին, երբ Փասքուա կը խօսէր: Հազիւ սկսած էր իր ճառը, երբ շուրջ 100 անկախապաշտներ արտասուաբեր ռումբեր կը նետէին Նախարարին ուղղութեամբ, ինչ որ ապահովութեան ուժերու բուռն միջամտութեան պատճառ էր, մինչ հասոն պայթուցիկներու ազմուկը խուճապ կը ստեղծէր:

Ինչ որ սակայն ծանրակշիռ էր, պիտի պատահէր աւելի ուշ, այսինքն նոյն գիշերը: Հեռատեսիլի էֆ – էռ 3 կայանէն դուրս ելած ատեն է, որ տեղն ու տեղը կը սպաննուէր հականկախապաշտ եւ «Զոհերու Միութեան» նախագահը՝ տոքթէօր Ժան – Փօլ Լաֆէ, անանուն դիմակայ: Քիչ առաջ, մասնակցած էր վիճաբանութեան մը եւ իր ընդդիմախօսն էր՝ տոքթ. Սիմէոնի, որ պիտի փորձէր արուեստական շնչառութեամբ թէ սրտի մարձումներով վերակենդանացնել Լաֆէն, բայց ուշ էր, երկու գնդակներն ալ մահացու եղած էին: Չորեքշաբթի առտու, (Նախկին) ԷՖԷԼԷՆՍԷ-ի անունով, անծանօթ մը տէր կ՚ըլլար արարքին:

**

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՔԻՒՐՏ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

«Թուրքերը իրենց հաշիւները կը մաքրեն Փարիզի մէջ» կը խորագրէր, Չորեքշաբթի օր, «Ֆիկառօ» հաղորդելու համար Քիւրտի մը սպանութիւնը, Փարիզի 10-րդ թաղամասին մէջ: Հիւսէյին Աքբալին-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

ԵՐԳԱՍՏԵՂԾ ԱՒՏՈՄԱՏԸ

Թափառաշրջիկ, ինձ պարզիր քո ձեռքը,
Ու տար ինձ քեզ հետ, դու գտել ես ելքը՝
Ազա՛տ է տիեզերքը բոլորի համար,
Ազա՛տ է մոլորակն այս բոլորի համար,
Ազա՛տ է ճամբաները բոլորի համար,
Ազա՛տ է այս աշխարհը բոլորի համար:

Կիթառին ընկերակցութեամբ կ'երգէ Ռուբէն Երեւանցի. իր երգերուն ծանօթացանք այն ձայնապնակէն, որ պատրաստուեցաւ Փարիզ եւ ուր արձանագրուած են իր երգերէն տասներհինգը: Անոնց մէկ – երկուքը ունկնդրելով իսկ, արդէն մարդ կը հասկնայ, որ դէմ առ դէմ է ազուոր նորութիւններու հետ. նորութիւններ, որոնք բաւական տարբեր բաներ կ'ըսեն ամէն տողի, Արարատ ու Սեւան, Անդրանիկ ու հայրենասիրութիւն օգնութեան կանչող խամաճիկային անպարարութիւններէ, որոնց վերածուած է հայ երգը այսօր ընդհանրապէս, Սփիւռքի մէջ:

Ռուբէն Երեւանցիի երգերը նախ կը տպաւորեն իրենց անմիջականութեամբ, անկեղծութեամբ ու բանաստեղծականութեամբ. արդար մակդիր է իրեն տրուածը. «Հայ երգի բանաստեղծ»: Ան կ'երգէ պարզ, ինքնաբուխ. այնպէս, ինչպէս երգը կուգայ իրեն. ինչպէս՝ «գտած է» զայն:

Իր երգերը կը նմանին ինքնամփոփ մենախօսութիւններու. կը խօսի Թափառելու, ճամբաներու կարօտին, մանկութեան մաքուր աշխարհը վերակոչելու, սիրոյ, տխրութեան մասին: Մենախօսութիւն՝ որ կը թուի կազապարուած ըլլալ բոլորովին անձնական աշխարհի մը տուեալներով, որ սակայն կ'արձագանգէ ամէն ունկնդիրի մօտ, վերածուելով անանձնական, հասարակաց գետինի, ուր բոլորս կը գտնենք նաեւ մեր կարօտները, մեր երազները, մեր տխրութիւնը, մեր երգը:

Զարաճճի գպրոցականի մը տպաւորութիւնը կը գործէ Ռուբէն Երեւանցի գինք նոր տեսնողին վրայ. գպրոցական մը, որու գլխաւոր մտածումը դպրոցէն փախուստի ձեւեր գտնել է: Երէկ դպրոցէն, այսօր՝ պարտաւորութիւններէ, անհաճոյ փակագիծներէ փախուստ՝ ապաստանելու համար երգերու իր աշխարհը:

Հ. – Ձեր երգերը կրնան երբեք խումբի բաժնուիլ. ժողովրդականները, թեթեւ երգեր ու վերջապէս երգեր, որոնք բան մը կ'ըսեն. ինչպէ՞ս կ'ընտրէք մէկը կամ միւսը երգել:

Պ. – Էդ երգերը որ ձայնապնակի մէջ կան, գրուած են տասից աւելի տարիներ առաջ. եւ որոշ երգեր աւելի մօտ, մի չորս – հինգ տարի առաջ. դրանց մտածողութիւնը տարբեր է արդէն, հէնց են պատճառով որ տարբեր ժամանակներու գործ են: Ամէն մարդ տարբեր տարիքի տարբեր կերպով մը կը մտածի: Բայց մէկը միւսը չի ժխտի:

Հ. – Ինչպէ՞ս կը յօրինէք ձեր երգերը. անոնց մէջ յաճախ կը խօսուի ճամբաներու մասին. ո՞ւր կ'ուզէք երթալ:

Պ. – Ձեխոսլովաքիոյ մէջ հարցազրոյցի մը ատացի թէ Աստուծոյ արքայութեան տակ մարդուն տրուած չէ հնարելու իրաւունքը. նրան տրուած է գտնելու իրաւունքը, քանի որ երբ վատ երգ կամ վատ ստեղծագործութիւն են անում ժողովուրդը ասում է՝ «հնարած է»: Ուզում եմ ասել, այդ երգերը ես չեմ հնարել. այդ երգերը ես գտել եմ: Ոչ մի մարդ լուսնի տակ չի կարող գլուխ գալել, թէ ինքը ուեւէ մի բան հնարել է. Նիւթոնը իր օրէնքները չի հնարել, գտել է, քանի որ այդ օրէնքները իրենից առաջ եղել են, նա չօշափելով գտել է այդ օրէնքները:

Տեղ գնալու, տեղ գալու այդ հարցերը կենցաղային հարցեր են. ճամբաները ես չգիտեմ. ճամբան ինձ ցոյց է տալիս: Չեմ ուզում ասել թէ կատարեալ հաւատացեալ եմ, բայց ես կարող եմ ասել մի բան հաստատ, գրում եմ այն ինչ որ զգում եմ, ոչ թէ ինչ որ մտածում եմ: Որովհետեւ իմ մտածածների մասին ես շատ յիմարութիւններ կը խօսեմ. բայց երբ երգը կը կազմուի, ես մեծ ուրախութեամբ տեսնում եմ որ դրանց մէջ յիմարութիւններ չեն լինում: Ուրեմն քանի որ ես իմ մասին որպէս մարդ արարած՝ այդպէս չափազանց, որպէս ուսող – խմող, սովորական կարծիք ունեմ, բայց շատ լաւ կարծիք ունեմ երգ գրող արարածի մասին: Ինքս իմ աշխատանքով միայն գոհանում եմ այն ժամանակ, երբ որ ինքս ինձ գնահատական եմ տալիս, որ վերջապէս գտել եմ մի բան որ ուրիշը չէր կարող գտնել: Այստեղ մեծամտութիւն չկայ. ուզում եմ ասել որ ես չեմ հնարել այդ երգը, ես գտել եմ ինչ որ ի վերուստ կայ: Իսկ երգը իմ կարծիքով – ամէն տեսակի երգ – նախ եւ առաջ լեզուամտածողութիւն է. լեզուի մտածողութիւն է ու հոն մեղեդիի, արմոնիայի հարցեր էդքան չկան, ինչքան լեզուի հարցեր: Երգը իմ կարծիքով նախ եւ առաջ լեզուն է. տեսնում ենք մեր դարի մեծ երգիչներին՝ Պիթըլզ քառեակին, թարգմանում ենք, այդ երգերը չեն լսւում, որովհետեւ անգլերէն են մտածում. երբ Ազնաւուրը երգում է անգլերէն, այդքան հաճոյք չեն գալիս, ինչքան երբ ֆրանսերէն է երգում: Նոյն իսկ Ռէյ Չարլզի նման հանճարը երբ Ne me quitte pas է երգում, անգլերէն չի ստացւում ինչ որ Պրէլն է երգում: Ne me quitte pas խօսքը իրեն իւրայատուկ մեղեդային կարգն է պահանջում: Ճիշդ այդպէս մեր ժողովրդական երգերը ունին իրենց առանձնայատկութիւնները. որովհետեւ դրանք հայերէն լեզուից են բխում:

Հ. – Այսինքն ձեզի համար երգի մէջ աւելի մեծ, աւելի կարեւոր տեղ ունի բառը, խօսքը:

Պ. – Այո, ուզում եմ ասել որ բոլորի, նաեւ ինձ համար երգի մէջ շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի բառը. բառի իմաստի մասին չէ խօսքը, բառի տեսակի մասին է. իսկ ինչքան իմաստը տեղը լինի էնքան լաւ:

Հ. – Ձեր երգերուն բառերուն մէջ կ'ըսէք թէ մարդիկը կեղծ են, յետոյ թէ մանկութեան ընկերները միայն թշնամի չեն, կ'ուզէք վերադառնալ դպրոցի բակը…: Ուրկէ՞ բոլոր ասոնք:

Պ. – Ասոնք միշտ կան երգերուս մէջ, քանի որ երբ մեծանում ենք խաղի օրէնքները փոխւում են. մարդը մինչեւ մեծահասակ դառնալը, մինչեւ իր չահը հետապնդելը մաքուր է: Դպրոցում եւ նախադպրոցական հասակում մարդոց հետ յարաբերութիւնները կենդանիների նման մաքուր են. այսինքն մարդիկ իրար հաւատարիմ են ինչպէս շները: Գիտակցութիւնը դեռ կեղտոտած չէ շահով. իսկ երբ մարդը մեծանում է, նրա խաղի օրէնքները փոխւում են: Նա տեսնում է որ աշխարհը այդ մաքուր ընկերութիւնը չի:

Բայց ճիշդն ասած ես չեմ կարող փիլիսոփայել որեւէ իմ բանաստեղծութիւնը. ես գրում եմ ու դրանով վերջանում է: Սա հայրենիքից դուրս իմ առաջին հարցազրոյցն է. հոն իմ երգերը բաւական են առանց հարցազրոյցի, որ մարդիկ ինձ հասկանան: Այնտեղ իմ ասածը բացատրելու պէտք չունեմ:

Հ. – «Ճամբաները կան, կը տեսնեմ. այդ երգերը կան ու գտած եմ» կ'ըսէք: Ճամբաներու ծայրին յայտնուելիք կարելի յուսախաբութիւններու մասին ալ կը մտածէ՞ք երբեմն:

Պ. – Բոլոր ճամբաները հոգեւոր ոլորտին են վերաբերում. եւ քանի որ այդպէս է, դրանք բնաւեր ճամբաներ չեն. այլ, այն միջոցներն են որով մենք կարող ենք կապուել երջանկութեան, այսինքն բարձր խաւերներու հետ:

Հ. – Ուրեմն, կրնանք ըսել թէ լաւատես մէկն էք կեանքի մէջ առհասարակ:

Պ. – Ես միշտ լաւատես եմ եղել. քանի որ ե'ւ մահը, ե'ւ ծնունդը երջանկութիւն եմ համարել մարդկութեան համար. դրանք ինձ համար նոյն բաներն են:

Հ. – Նոր երգի մը մէջ կ'ըսէք՝ «Հարցերի շարանը ստիպում է ինձ նոր երգեր գրել». ուրեմն միշտ նոր երգեր գրելու պատեհութիւն պիտի ունենաք, քանի որ հարցերը բնաւ պիտի չվերջանան:

Պ. – Այո:

Հ. – Ուրախ էք, չէ՞ այդպէս ըլլալուն:

Պ. – Շատ: Որովհետեւ միայն դա է ինձ ուրախութիւն պատճառողը:

Հ. – Ձեր երգերը գտնելու աշխատանքը ինչպէ՞ս կ'ըլլայ. նախ բառե՞րը թէ…:

Պ. – Լաւագոյն երգերս որ կան, երբեք չեմ իմացել ինչպէս են գրուել. ոչ բառերն են առաջ գրուել, ոչ երաժշտութիւնն է առաջ ընկնել. դրանք միասին ծնուել են: Կ'ուզենամ որ վատ երգերս իմ չընորհքին վերագրուի, իսկ լաւերը, իմ հոտառութեան:

Հ. – Փորձա՞ծ էք բանաստեղծութիւն ալ գրել:

Պ. – Այո. խայտառակ բան է ստացւում: Երկար փորձերից յետոյ հասկացայ, որ արուեստի այդ նեղ շրջանակի մէջ եմ վարպետանալու. երգ գրելու: Ինձ այդ է տրուած: Ճիշդ այնպէս որ շատերը կը փորձեն Համօ Սահեանի, իմ սիրելի վարպետի խօսքերով գրած բանաստեղծութիւնները երգ սարքել եւ չի ստացւի. որովհետեւ դրանք իրենց մէջ երգ են. երգ, որ թերեւս մօտ է Քուչակին եւ Թումանեանին: Թումանեան մեր հանճարեղ Ֆոլքլորիստներից է: Ժողովուրդի զարկերակը նրա բանաստեղծութիւնների մէջ է տրոփում:

Հ. – Հայաստանի մէջ ի՞նչ ընդունելութիւն ցոյց կը տրուի ձեր երգին: Աւելի երիտասարդնե՞րն են որոնք կուգան ձեր համերգներուն:

Պ. – Կ'ուզեմ յիշել մեծ գրողի, Սէյնճըրի խօսքերը, երբ եղբայրը եղբօր կ'ասի ինչպէս խաղալ բեմի վրայ: Նա խորհուրդ է տալիս. «խաղա՛ էնպէս, որ վերջին կարգին նստած վաթսուն տարու կինը որու ոլլաները վար են սահում եւ նա անհանգիստ է, մոռանայ դրանք»: Պիթըլզ քառեակի երգերի շրջանին սարում մի չոբան հանդիպեցի, որ ասեց թէ այդ խումբը կը սիրի: Եւ նա տարիքով մարդ էր: Հէնց որ իսկական արուեստի համար տարիքը ոչ մի արժէք չունի:

Իմ սէրը երգարուեստի նկատմամբ բռնկուել է Պրէլից, երբ առաջին անգամ լսել եմ Պրէլ: Բայց տաս տարի ես Պրէլ չէի հասկանում, ոչ մի բառ, մինչեւ թարգմանութիւնները: Բայց գիտէի որ ինչ որ նա երգում է կարեւոր բան է: Դա արդէն բացատրելու բան չէ. չես հասկանում, բայց սիրում ես: Երբ Պրէլ լսեցի, նա եղաւ ինձ համար ոնց որ հաւատացեալի համար որեւէ սուրբ: Սիրոյ մասին էր երգում. տխուր յիմարութիւնների կամ ուրախ տխրութիւնների մասին. անանձնական սիրոյ մասին էր երգում Պրէլը: Դա ես հասկացել եմ առանց խօսքերը հասկանալու:

Հ. – Իսկ աւելի նորերէն ո՞վ կը սիրէք:

Պ. – Հիմա մեզ մօտ շատ են սիրում, ես ինքս էլ շատ եմ սիրում Սթիվի Ուոնդըրին: Մակերեսային երեւոյթներ շատ կան. Մայքըլ Ճէքսընի նման մարդիկ կուգան ու կ'երթան: Բայց Սթիվի Ուոնդըրը մարդկանց երգում է իրենց ներսը նայել:

Հ. – Հայաստանի ձեր երգերուն նման երգողներ շատ կա՞ն:

Պ. – Կան, Արթուր Մէսճեանը, Վահրամ Թաթիկեանը, Վահան Անդրէասեանը: Ասոնք համերգներ են տալիս առանց որեւէ դրամական ակնկալիք ունենալու:

Ես համերգ տալիս եմ տարին մէկ, կամ երկու տարին մէկ. երբ որ ինքս հաճոյք եմ զգում:

Հ. – Իսկ ի՞նչ կ'ըսէք երգելու համար Փարիզ գալու մասին:

Պ. – Միայն ուրախացնում է այն գաղափարը, որ Փարիզ պէտք է գայի իմ ազգի համար երգելու. իմը մի ազգ է, ես սփիւռքահայ բառը չեմ սիրում: Երբեք նոյն հաճոյքը չէի զգայ, եթէ Փարիզ գայի, ման գալու, սուրճ խմելու: Որովհետեւ մի ազգի մարդ եմ, որը չի կարող ապրել միայն իր հողերով. այդ պարտաւորութիւնը ես միշտ զգացել եմ:

Հ. – Ե՞րբ սկսած էք երգել:

Պ. – Իններորդ դասարանը. իսկ կիթառը սովորեցի ութերորդ, իններորդ դասարանը:

Հ. – Ի՞նչ ծրագիր, ի՞նչ ընելու փափաք ունիք ասկէ ետքի համար:

Պ. – Ուրիշ ի՞նչ: Ես աւտոմատ մըն եմ, որը երգեր կը գրէ:

Ռ. Երեւանցի իր «գտած» նոր երգերը բերած է մեզի ու պիտի երգէ Երկուշաբթի, Յունիս 22-ին, Թէաթր տը Փարիի մէջ. ժամադրութիւն մը բոլոր անոնց համար, որոնք մեր երգի անդաստանին մէջ մխիթարական ու նորարար երեւոյթներու կարօտը ունին:

Ա. Թ.

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ա.

Հեռաւոր արեւելքի հայկական գաղութներէն ամէնէն հռչակաւորը Սինկափուր կղզիի եւ նոյնանուն քաղաքի գաղութն է: Հին ժամանակներէն Մալաքքայի հարաւային մասերը, յատկապէս Մալաքքա քաղաքը ծանօթ էին Հայերուն, բայց Սինկափուր կղզին դուրս մնացած էր անոնց տեսադաշտէն: ԺԸ. դարու վերջերը անգլիական գաղութարարները նուաճեցին Ծայրագոյն Արեւելքի այս շրջանները եւ տեղական նախկին իշխանութիւններէն առնեցին «Նեղուցային» կամ «Թագաւորական գաղութները»: Սինկափուր կղզիին մէջ՝ ծովափի, անգլիական գաղութային քաղաքականութեան ծանօթ դէմքերէն Թ. Ռաֆլզ 1819-ին հիմնեց առեւտրական դրասենեակ մը, որ յետագային դարձաւ Սինկափուր քաղաքին հիմը: 1824-ին Մալաքքայի ծովոթայի սուլթանութիւնը Սինկափուր կղզին ամբողջութեամբ յանձնեց անգլիական Արեւելա-Հնդկական առեւտրական ընկերութեան: Թ. Ռաֆլզի հիմնած փոքրիկ աւանը շատ արագ սկսաւ աճիլ եւ դարձաւ հարաւ-արեւելեան Ասիոյ նաւահանգստային մեծագոյն առեւտրական կեդրոններէն մին: Այդ ժամանակներէն ալ Հայերը սկսան մուտք գործել Սինկափուր: Տեղւոյն Հայութեան պատմութեան քաջածանօթ Ա. Միրզոյեան համոզուած է, որ տակաւին 1820-ին հոն կային հայկական առեւտրական երեք ընկերութիւններ: Ծանօթ են այդ ընկերութիւններու ղեկավարներու անունները՝ Արիստակէս եւ Յարութիւն Սարգսեան, Խաչիկ Մովսէսեան, որոնք հոն տեղափոխուած էին Մալաքքայէն:

Առաջին շրջանին Սինկափուր եկողները առաւելապէս Մատրասահայեր էին, ապա իրենց հայրենակիցներուն սկսան հետեւիլ Հնդկաստանի եւ անոր դրացի երկիրներուն մէջ ապրող Ջուղայի Հայերը: Անոնց մեծ մասը հմուտ, փորձառու, եւրոպացի վաճառականներու հետ մրցակցութեան մէջ թրծուած վաճառականներ էին, զորս հոս հասցուցած էր առեւտուրը: Սինկափուր հասնելէ եւ հաստատուելէ անմիջապէս ետք Հայերը հիմնեցին առեւտրական իրենց տուներն ու ընկերութիւնները եւ համարձակ մրցակցութեան մէջ մտան Անգլիացիներու եւ օտար երկիրներու միւս վաճառականներու հետ: Սակայն Սինկափուր կազմաւորուող հայկական գաղութը չէր կրնար բաղկացած ըլլալ միայն մեծահարուստ վաճառականներէ: Անոնց հետ հոն կը տեղափոխուէին նաեւ այլ Հայեր, որոնք զանազան ծառայութիւններ եւ յանձնարարականներ կատարողներ էին հայկական առեւտրական տուներու, ընկերութիւններու եւ այլ հիմնարկներու մէջ:

Սինկափուրի բարգաւաճումէն ետք, անկէ ոչ այնքան հեռու գտնուող Մալաքքա քաղաքը կորսնցուց իր նախկին առեւտրատնտեսական նշանակութիւնը: Ասոր հետեւանքով շատ հինէն, տակաւին հոլանտական ներխուժումներէ առաջ բնակած Մալաքքայի հայկական գաղութը 250 տարուան փարթամ կեանքէ ետք սկսաւ անկում ապրիլ: Գործելու լայն շրջանակներէ եւ կարելիութիւններէ զրկուած Հայերը գրեթէ ամբողջութեամբ տեղափոխուեցան Սինկափուր: 1820–22-ին Սինկափուր տեղափոխուեցաւ նաեւ դրացի Փինանկ կղզիի Հայութեան մեծ մասը:

Այսպէսով, Ծայրագոյն Արեւելքի առեւտրական նաւահանգիստ քաղաքը, իր մէջ առնելով Հնդկաստանէն, Փինանկէն, Մալաքքայէն եւ Հեռաւոր արեւելքի միւս շրջաններէն եկած Հայերը, դարձաւ հայկական կազմակերպուած գաղութ մը, ուր Հայերը ծաւալեցին լայն գործունէութիւն մը: Սինկափուրի հայկական գաղութի պատմութեան մասին խօսելով Ա. Միրզոյեան կը նշէ, թէ «Հայերու դերը Սինկափուրի պատմութեան մէջ կը գերակշռէ անոնց թիւին» եւ հաւանական կը համարէ, որ անոնց թիւը հասած է քանի մը հարիւրի: Ներգաղթող Հայերը Սինկափուրի կեդրոնը կողք-կողքի կառուցանեցին բազմաթիւ տուներ, խանութներ, պահեստներ եւ այլ շէնքեր: Հայերուն պատկանող այդ տուները կազմեցին Սինկափուրի կեդրոնական փողոց-հրապարակներէն մին: Երբեմնի հայաշատ այդ փողոցը մինչեւ այսօր կը կոչուի իր հին՝ «Հայկական փողոց» անունով: Անիկա Սինկափուրի հայանուն չորս փողոցներէն ամենամեծն ու հնագոյնն է:

Հետաքրքրական է, որ Սինկափուր հաստատուած Հայերը ուշի-ուշով կը հետեւէին Նոր Ջուղա եւ Մայր հայրենիք տեղի ունեցող դէպքերուն: Անոնք քաջատեղեակ էին Անդրկովկասի մէջ ռուսական բանակներու յառաջխաղացման մասին եւ Հայաստանի փրկութիւնը Թուրք-պարսկական դարաւոր լուծէն կը կապէին Ռուսիոյ հետ: Ռուսական բանակներու կողմէ Երեւանի ազատագրման եւ հայ ժողովուրդը ռուսական հովանաւորութեան տակ մտնելու լուրը հասաւ նաեւ հեռաւոր Սինկափուրի Հայութեան: Հոս ալ, Արեւելքի միւս գաղութներու Հայութեան պէս, կազմակերպեցին հանդիսութիւններ, ժողովներ:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ կազմաւորուած հայկական գաղութի առաջին մտահոգութիւնը եղած է հայկական եկեղեցի կառուցանել: Ասիկա, անշուշտ, աղօթատուն ունենալու մտահոգութիւն չէր միայն: Սինկափուրի մէջ ալ հայկական եկեղեցին պիտի հանդիսանար այն օճախը, որուն շուրջ պիտի հաւաքուէին տեղւոյն Հայերը, ուր հոգեւոր պահանջներէ զատ պէտք է հոգացուէին ազգային, ընտանեկան եւ շատ ու շատ այլ հոգեր: Կառուցուող եկեղեցին պիտի դառնար նաեւ հայրենիքի եւ գաղութի կապող օղակը:

Բարեբախտաբար պահպանուած են Սինկափուրի Հայոց եկեղեցւոյ հիմնադրութենէն մինչեւ 1895-ի տոմարները, որոնք բաւական մանրամասն եւ հետաքրքրական փաստեր կը պարունակեն Սինկափուրի հայկական գաղութի ազգային-եկեղեցական կեանքի վերաբերեալ: Այդ տոմարներէն կ'իմանանք, որ կազմաւորման սկիզբէն իսկ, տակաւին եկեղեցի չունեցած ատեն, Հայերը Սինկափուրի մէջ ունէին ազգային «Եկեղեցական կառավարչական մարմին», որ, հաւանաբար, կը ղեկավարէր գաղութին ազգային կեանքը: «Կառավարչական մարմին»ը 1830 Դեկտեմբերի հերթական իր ժողովներէն մէկուն մէջ գաղութի ներքին կեանքի վերաբերեալ տուած է կարգ մը որոշումներ: Այս ժողովին մէջ Հայերը համաձայնութեան եկած են Սինկափուրի մէջ եկեղեցի կառուցանելու: Ի դէպ, այդ ժամանակ հոս ապրող եւրոպական ազգերէն ոչ մէկը տակաւին եկեղեցի չէր կառուցած: 1835-ին Հայերը ձեռնարկեցին եկեղեցւոյ կառուցման, որ աւարտեցաւ 1836-ին: Նոյն թուականի Մարտ 24-ին անիկա օծուեցաւ եւ ժողովուրդի փափաքին համաձայն անոր տրուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունը: Գրեթէ նոյն ժամանակ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ընդարձակ բակին մէջ կառուցուած է բաւական մեծ երկյարկանի տուն մը; որ բացի քահանայի բնակարան ըլլալէ, Սինկափուրի Հայութեան համար կը ծառայէր իբրեւ հաւաքատեղի եւ առժամեայ հիւրանոց նոր եկած կամ ծերացած ու աղքատ Հայերու համար:

ԺԹ. դարու 30–40-ական թուականներուն Սինկափուրի հայութեան թիւը կը հասնէր քանի մը հարիւրի: Եռանդուն Հայերը աւելցուցին իրենց տուներու, խանութներու թիւը: «Հայկական»ի կողքին արդէն կար «Սարգսեան» փողոցը ի պատիւ Յովհաննէս Շահնազար Սարգսեանի, «Մարտիրոսեան» նրբուղին: ԺԹ. դարու 30-ական թուականներուն Սինկափուրի քանի մը հարիւր հայութիւնը քիչ պէտք չէ համարել, քանի որ պաշտօնական տուեալներու համաձայն 1930-ին Սինկափուրի մէջ կ'ապրէին ընդամէնը 4500 հոգի: Այդ ժամանակէն ծանօթ է Խ. Մովսէսեան, որուն կը վերագրուի ծովէն տարածութիւն նուաճելու եւ այդ տարածութեան վրայ շինութիւններ կառուցանելու առաջին գաղափարը, որուն համար արժանացած է յիշատակութեան ու գնահատականի՝ Սինկափուրի նուիրուած ուսումնասիրութիւններու մէջ: Անոր կողքին կը շարունակէին իրենց եռանդուն գործունէութիւնը Արիստակէս եւ Յարութիւն Սարգսեան եղբայրները, որոնք, ինչպէս ըսինք, հոս տեղափոխուած էին Մալաքքայէն եւ քաղաքի առեւտրական շրջանակներուն ծանօթ էին «Մալաքքացի Հայեր» անունով: Կարճ ժամանակ ետք Սինկափուրի մէջ ծանօթ դարձան Յակոբ Յարութիւնեան, Եսայի Զաքարեան, Սիմոն Ստեփանոսեան, Մարտիրոս Արզար, Սէթեան եղբայրները եւ ուրիշներ, որոնք խօսուն դեր ունէին քաղաքի առեւտրատնտեսական կեանքին մէջ: Այս Հայերը գործօն մասնակցութիւն կը բերէին նաեւ հայ գաղութի ազգային կեանքին եւ կը նպաստէին անոր համախմբման ու ամրապնդման:

1840 – 1850ական թուականներուն Սինկափուր եւ անկէ դուրս մեծ ճանաչում ունէր Պագիլ Ճօակիմ (Բարսեղ Յակոբ) ազգամանդի վաճառքի տունը, որ մասնաճիւղեր ունէր աշխարհի շատ մը երկիրներու մէջ: Պագիլ Ճօակիմի առեւտրական տունը, գրասենեակները եւ խանութները կը գտնուէին «Ներսէս Պագիլ» փողոցին վրայ, որ հայանուն չորրորդ փողոցն էր Սինկափուրի մէջ: Ա. Միրզոյեանի վկայութեամբ, այս փողոցը մինչեւ վերջին ժամանակները կը պահէր հայկական իր անունը: Պագիլ Ճօակիմի երեք զաւակներն ալ փաստաբաններ էին, որոնք Սինկափուրի մէջ, Քուալա-Լումփուր հիմնած էին իրաւաբանական սպասարկութիւններու հիմնարկներ, որոնցմէ երկուքը մինչեւ վերջերս կը բանէին իրենց հիմնադիրներու անուան տակ:

Երուսաղէմի նուիրակ Իսահակ Ծ. Վարդապետի ճամբորդական գրառումներէն կ'երեւայ, որ 1842-ին Սինկափուրի Հայերը արդէն ունէին կազմակերպուած ազգային կեանք մը: Հայերը առեւտրական համարձակ քայլեր կ'առնէին: Անոնք ապրանքներ կը ներմուծէին եւ կ'արտածէին եւրոպական երկիրներ: Ինչպէս կը պարզուի Իսահակ Ծ. Վարդապետի օրագրութենէն եւ «Ազգասէր»ի հրատարակած նիւթերէն, Հայերը առեւտուրը կ'ընէին սեփական նաւերով եւ կախում չունէին օտար նաւատէրերէ: Հայկական «Յիրօ», «Յարութիւն Արզար», «Կատարինէ Արզար», «Յովսէփ Մանուկ», «Հախիխիմէ», «Աննա Մարիա», «Շառլոթթա» եւ միւս նաւերը Սինկափուրէն ուղերթներ կը կատարէին դէպի Կալկաթա, Մատրաս, Պոմպէյ, Շանկհայ, Քանթոն, Փիլիպպեաններ, Պիրմա, Ինտոնեզիա եւ այլուր:

Սինկափուրի ԺԹ. դարու 40 – 50-ական թուականներու հայկական գաղութի ականաւոր դէմքերէն եղած է Սիմոն Ստեփանոսեան, որ «Արզար եւ Ստեփանոսեան» առեւտրական տան անօրէնն էր: Մ. Թաղիադեան այսպէս բնութագրած է զինք՝ անոր մահուան առթիւ գրած մահագրին մէջ. «Նրա մօտ խորհրդոյ աղերսական իջանէր Անգլիացին ի վտանգու վաճառաց իւրոց, եւ զամենազօր յանձարն գծար հանէր տառապանացն: Աղքատ եւ հպարտ մալայացին գհայն իբրեւ զոք զուարթնոցն ... բազմահնար չինացին դիմէր գնա զոր հանապազ, եւ մեծագանձն բորնեացին անկանէր նպաստեաց նորա...: Իսկ նա արդարեւ այր մարդասէր զամենեսին ընդունէր սիրով յանձնանձեր գթով յորդորէր աննախանձ խորհրդովն ի շահ եւ ի յօգուտ անձանց»: Իրեն կը դիմէին նաեւ իր հայրենակիցները «վասն պէս պէս կարեաց իւրեանց»: «Ծովահայեաց եւ ընդարձակ տուն նորա ասպնջական վայելուչ էր ամենայն մերազգի վաճառականաց, պանդխտացն եւ աստանդելոց»:

Ընդհանրապէս յաջող գործող հայկական ընկերութիւններն ու առեւտրական-տուները երբեմն նաեւ մեծ վնասներ կը կրէին մրցակցութենէ: Հայերու մնայուն մրցակիցներն էին անգլիական գաղութարարները: Սկիզբը մէկ – երկու մեծահարուստ Հայերու, ապա ընդհանրապէս բոլորին դէմ սկսաւ կազմակերպուած հալածանք մը: Խօսելով Հեռաւոր արեւելքի, Սինկափուրի եւ անոր դրացի շրջաններու Հայերու տնտեսական վիճակին մասին, Հ. Ե. Զադչեան կը նշէ, որ Հնդկաստանի նուաճումէն ետք մեծ յաջողութիւններ ունեցող Հայերը Անգլիացիներու կողմէ «մեծ հարուած ստացան, թէեւ զանիկա կործանել չկարողացան նաեւ այս շրջաններու»: «Ազգասէր»ը անգլիական թերթէ մը թարգմանաբար տուած է Անգլիացիներու հայահալած քաղաքականութեան փաստ մը, որ կը վերաբերի Սինկափուրի Հայերուն: Խօսքը կը վերաբերի ձերբակալուած երկու հայ վաճառականներու, որոնց ունեցուածքը եւ դրամագլուխը Անգլիացիները բռնագրաւած էին՝ զանոնք հասցնելով ծայրայեղ թշուառութեան: Անոնք խմբագրին բողոքած էին ապօրինութեան դէմ եւ օգնութիւն խնդրած: Սակայն հայ հայրենակիցներն են որ օգնութեան ձեռք երկարած են անոնց, վճարելով 95 հազար ռուփիի պարտքը:

ՌԱՖԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ՄԻՒՂՀԱՅՄԻ
ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Հայկական Սփիւռքը

Յունիս 19-էն 21, Միւլհայմի բողոքական կաճառը տեղի կ'ունենայ միջազգային քոլլոք մը, նիւթ ունենալով հայկական Սփիւռքը, որպէս օրինակ արտասահմանի մէջ ինքնութեան հարցին:

Բացումը կը կատարուի Ուրբաթ կէսօրէ ետք կաճառին տեսուչին՝ տոքթ. Տիէթէր Պախի եւ հայկական ուսմանց հիմնարկի նախագահ՝ Յովակ Տէր-Յարութիւնեանի կողմէ: Բարի գալուստի խօսքը կ'արտասանէ իրաւագէտներու միջազգային յանձնախումբի գերմանական ճիւղի նախագահ՝ Լուտվիկ Մարթին, որ կը հովանաւորէ այս քոլլոքը: Զանազան դասախօսութիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տոքթ. Միհրան Տապագ, փրոֆ. Եոհաննէս Պէօհրինկէր, փրոֆ. Եոլխուս Շէօփս, փրոֆ. Աբրահամ Ասքինազի, փրոֆ. Ժիրայր Լիպարիտեան, փրոֆ. Խաչիկ Թէօլէօլեան, փրոֆ. Կարլիս Գորթեան, տոքթ. Մարկ. Նըշանեան, փրոֆ. Հելմութ Նոյթէ, փրոֆ. Ռոպէր Հեթլակէ, տոքթ. Էրիք Ռէննէր: Միաժամանակ թարգմանութիւններ կը կատարուին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Քազինօ տիւ Լիպանի մէջ, Մայիս 31-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի հանդանակիչ կեդր. Մարմնի կազմակերպած ճաշը, որուն ներկայ եղած են պաշտօնական հիւրեր, կուսակցական եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ: Նախքան ճաշը, տրուած է քոքթէյլ մը, որու ընթացքին սրահին մէջ ցուցադրուած են Ճեմարանի նոր համալիրին մանրակերտը եւ արդէն իսկ կառուցուող շէնքին մեծադիր նկարները: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Կարլիս Հարպոյեան: Համազգայինի կեդր. Վարչութեան եւ Ճեմարանի տնօրէնութեան կողմէ խօսք առնելով Հրաչ Տասնապետեան ակնարկ մը նետած է Ճեմարանի շուրջ 60ամեայ կեանքին ու իրագործումներուն վրայ, թուելով հիմնական այն տուեալները, որոնք Համազգայինը մղած են Լիբանանի դժուար պայմաններուն մէջ իսկ ձեռնարկելու «սրբազան խենթութեան» համազօր գործին, որովհետեւ «կը շարունակուի ու պէտք է շարունակուի Ճեմարանին հայակերտ առաքելութիւնը»: Ապա Հրաչ Տասնապետեան յայտնած է, թէ «ի հարկէ, շինարարական այս մեծ ծրագրի իրագործման ծախքերուն իրենց բաժին մասնակցութիւնը պիտի բերեն նաեւ մեր միւս գաղութները եւ ի մասնաւորի Ամերիկայի եւ Գանատայի նախկին ճեմարանականները եւ Համազգայինի անդամները, բայց յատկապէս Լիբանանահայութեան և մասնաւորաբար Ճեմարանի եւ Համազգայինի մեր բարեկամներուն կ'իյնայ արժանավայել իրենց կեցուածքով, գիտակցութեան, նուիրման եւ առատաձեռնութեան իրենց օրինակով ցոյց տալ բոլորին որ մենք կանք, կը մնանք ու պիտի մնանք, պիտի յարատեւենք մեր ժողովուրդին համար այնքան ասպնջական այս ափերուն, եւ պիտի շարունակենք գործել ու կառուցանել»: Հանդէս եկած են Համազգայինի պարախումբը և լիբանանահայ երգիչներ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 50 միլիոն լիբ. ոսկի ի նպաստ Համազգայինի ձեռնարկի իրագործման:

**

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստից Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցած են չորս արուեստագէտներ՝ Ֆարիտա, Քլօտ Ռաթլ, Ճօն Փափազեան եւ Զապէլ Տեփոյեան:

**

ԳԱՀԻՐԷ գացած է Հայաստանի պարիպետական համոյթի նախկին մենապարող եւ ներկայիս «Նորք» պարախումբի ղեկավար Լեւոն Գասոյեան, որ երկու – երեք ամսուան իր կեցութեան շրջանին կը մարզէ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան եւ Կոկանեան սրահի վարչութեան, ինչպէս նաեւ Աղեքսանդրիոյ Տիգրան Երկաթ Մշակ. Միութեան պարախումբերը:

(Շար․ Ա․ էջէն)

տեւող, 27 տարեկան, նախագահ Քիւրտիստանի աշխատաւորներու դաշնակցութեան սպաննուած է Երեքշաբթի օր, Պուլվար տը Սթրազպուրկ: Համայնավարամէտ այս սենտիքան մօտ է Թրքական – Քիւրտիստանի ընկերվարական կուսակցութեան: Այս երկուքն ալ դէմ են քիւրտ համայնավար կուսակցութեան, զոր շատ «ազգայնական» կը նկատեն, ըստ Փարիզի քիւրտ Հիմնարկին: Ըստ ոստիկանութեան հաշուեյարդար մըն է, որ հազուադէպ ալ չէ Թաղամասի մը մէջ, ուր շատ Թուրք եւ Քիւրտ կ'ապրի:

Ժամը 14–ի մօտ է որ մահափորձը գործուած է, Պուլվար տը Սթրազպուրկի 30 Թիւին առջեւ եւ երկու անցորդ ալ վիրաւորուած է: «Ֆիկառօ» կը յիշէ, այս առթիւ, որ 135 հազար Թուրք կ'ապրի Ֆրանսա, Թէ քանակով 7–րդ դիրքի վրայ են օտարներուն եւ բանուորներու ամէնէն մեծ համեմատութիւնն ունի (84%): Երիտասարդ համայնք մըն է (51%–ը՝ 25 տարեկանէն վար է) եւ Թուրքերը բազմածին են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Խորհրդարանական ընտրութիւններու արդիւնքները, ինչպէս գրած էինք երէկ, ցոյց տուին ընկերվարականներու յառաջխաղացութիւն մը, Դեմօ – Քրիսթիաններու ամրապնդում եւ համայնավարներու զգալի նահանջ մը: Թիւերով հետեւեալ պատկերը կը պարզուի․– Ազգ․ ժողով․– Դեմօ – Քրիսթիանի 34·3% (1983–ին՝ 32·9), Համայնավար՝ 26·6 (29·9), Ընկերվարական՝ 13·3 (11·4), ասոնց կը հետեւին փոքր կուսակցութիւնները, որոնք մեծ փոփոխութիւն չեն կրեր, միակ յատկանշական երեւոյթը կանաչներու մուտքն է ձայներու 2·5%, նախապէս ոչինչ ունէին: Ծերակոյտի մէջ ալ նոյն պատկերն է․ – Դեմօ – Քրիսթիանի՝ 33·6 (32·4), Համայնավար՝ 28·3 (30·8), Ընկերվարական՝ 10·9 (11·4), կանանչ՝ 2% (0): Բայց, ոչինչ լուծուած է, քանի որ նոյն անել կացութիւնն է: Ո՞վ պիտի կազմէ կառավարութիւնը, որո՞ւ հետ:

«ՄԱԹԷՆ» 48 ժամ չահեցաւ, այսինքն Փարիզի առեւտուրի դատարանը մինչեւ Հինգշաբթի երկարաձգեց իր պայմանաժամը, նախքան սնանկութիւն հռչակելը: Մինչ այդ, Շիրաք հրահանգեց որ անմիջապէս (Օգոստոսի տեղ) վճարեն մամուլի նպաստի «Մաթէն»ի բաժինը 2·200·000 ֆրանք: Ընթերցողներն ալ 140 հազար ղրկած են, որպէսզի աշխատավարձքերը – Մայիսի – վճարուին:

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 21, տօն է Կաթողիկէ Ս․ Էջմիածնի:

Այս առթիւ Լիոնի՝ Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Պատարագի ընթացքին Մաղթանք կը կատարուի Վասն Ս․ Էջմիածնի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԱՆԵԼՕԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Կատակերգութիւն, խօսք եւ երաժշտութիւն Նարեկ Տուրեանի, մասնակցութեամբ Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտներու, Երեքշաբթի, Յունիս 23, ժամը՝ 20·30–ին:

Théâtre Victor HUGO
14, ave V. Hugo — Bagneux
Réservation : 46. 64. 22. 24 / 46. 64. 02. 92

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի «Գաանիկ Յովհաննէսեան» միօրեայ վարժարանի տարեկան հանդէսը Յունիս 21, Կիրակի, ժամը 16–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը:

35, rue du Général Leclerc,
Villa des Aubépines,
Bois-Colombes, près de la gare.

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ․ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
– Առաջնորդ Փարիզի –

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ ուսուցիչներ՝ Օր․ Մայտա Մարգարեանի եւ Տիկին Արփինէի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր․ Աւետիս Դաշնակեան, Օր․ Արմենուհի Դաշնակեան, Օր․ Աղաւնի Դաշնակեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Դաշնակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, Թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Իսիի Ս․ Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին, Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 10·30–ին, ապա Իսիի գերեզմանատան իր հողակոյտին վրայ, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ԼՈՒՍԱԲԵՐ ԴԱՇՆԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առԹիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

**

Պր․ Սահակ – Վարդան Պալեան կը ծանուցանէ, Թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս․ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, Կիրակի, Յունիս 21–ին, իր կնոջ՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առԹիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժէռմէն Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը իրմէ յաւերժ բաժնուած անդամուհիներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 21, Թաղիս Ս․ Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նշան Դարբինեան իր ամուսնոյն՝ Նշան Դարբինեանի մահուան 16–րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆր․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՌԱՏԻՕ ԱԶԳ–ԷՆ
ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ, Յունիս 20, ժամը 11·15–ին․ – Տրչ․ վարչութիւն

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Առաջին անգամ ըլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը

Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20·30–ին
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42-56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél. 48-78-22-79

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

Fête Champêtre Annuelle

DU COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon
à Sèvres, le Samedi 20 Juin à partir de 16 heures 30 jusqu'à l'aube

La Fête sera animée par les élèves du Collège et sa Chorale

Participeront au programme artistique
— ROSY ARMEN
— BALLET NAVASART
— EVELYNE ALTOUNIAN
— SUREN
— DUO ZEPUR
— LEVON CLARIAN

Vous danserez tard dans la nuit avec l'Orchestre de «LORI» et ses chanteurs

Y. NADJARIAN A. EMIRIAN

L'entrée à la Fête champêtre est gratuite

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

- *RESTAURATION D'EDIFICES*
- *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
- *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
- *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :

43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 PARIS
45 - 04 - 63 - 00

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԱՐԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի օր, Յունիս 21, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ․ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եկմալեանի Քառաձայն պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը:

Պատարագի «Հայր Մեր»էն առաջ Մաղթանք կը կատարուի՝ Վասն Սուրբ Էջմիածնի:

Պատարագի «Ճաշու Գիրք»էն առաջ, Գիւտ Եպիսկոպոս Ուրար Կրելու Արտօնութիւն կը շնորհէ Դպիր Պր․ Գամէր Գոչեանին:

Նոյն առեն, Սարկաւագ կը ձեռնադրէ Կիսասարկաւագներ՝ Կարպիս Կէօվճիեանը, Միհրան Էլմայեանն ու Պերճ Մալաքը:

RADIO ASK
98,5 MHz

Dans le cadre de son émission
ACTUALITES 7 JOURS
où de nombreux responsables politiques français ont été interviewés
Guillaume HAMALIAN
recevra
GEORGES MARCHAIS
Secrétaire Général du Parti Communiste Français
Le Samedi 20 Juin à 10 heures 15

Դպրոցական Հանդէս

Անկէնի «Նարեկ» միօրեայ վարժարանին տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28, Կիրակի օր, ժամը՝ –15·30–ին:

Սիրով կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւնը:

Հասցէ․ –
9, rue du Marché
Enghien - les - Bains

Մուտքը ազատ է:

**

Իսիի Կապոյտ Խաչի միօրեայ դպրոցի տարեկան հանդէսը, Շաբաթ, Յունիս 20–ին, ժամը 14·30, Մշակոյթի Տան մէջ:
45, rue de la Défense—Issy-les-Moulineaux

**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 23

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը Յունիս 23–ին, Եկեղեցւոյս Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը՝ 20·30–էն սկսեալ:

Հանդէսին ելոյթ կ'ունենան դպրոցի աշակերտները իրենց արտասանութիւններով եւ երգերով:

Dans un style coloré, accord de textes, musique et danses populaires.
La création arménienne du moment !
KISSANI
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Le Journal de Noraïr

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Dimanche 21 Juin à 18 heures
13, rue Danton — 92130 Issy-les-Mlnx.
Réservation sur place ou par téléphone :
39 - 16 - 08 - 43

TROUPE KISSANI —
21, rue du Général Eboué, 92130 Issy
(après 19h)
BIJOUTERIE HAMEL —
30, ave. J.B. Clément,
92100 Boulogne Billancourt
FLEURS TERZIAN —
85, rue des Chesneaux
95160 Montmorency

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
19
VENDREDI
19 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.511 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.511

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 8 – 12)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԴԻՆԱՄՕ» ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Յունիս 10-ին, «Արարատ» կ'ընդունէր Մոսկուայի «Դինամօ»ն եւ կ'արձանագրէր ընթացիկ մրցաշրջանի իր 7-րդ յաղթանակը: Մոսկուացիները նախորդ հանդիպումին 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուելով Պաքուի մէջ՝ տեղւոյն «Նեֆթչի»էն, Երեւանի մէջ ընտրած են հակայարձակումներու թաքթիքը, իսկ «Արարատ»ի տղաքը, ամբողջ խումբով անցած են յարձակման: Առաջին կիսախաղին ոչ մէկ կոլ կարելի եղած է նշանակել: Երկրորդ կիսախաղին վտանգաւոր բնոյթ կրած են հիւրերու հակայարձակումները. պահ մը խաղին ղեկը անցած է Մոսկուացիներու ձեռքը: Այդ ժամանակ է, որ «Արարատ»ի մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան, երկու փոփոխութիւններ կատարած է խումբի կազմին մէջ, նախ դաշտ իջած է Արա Այվազեան, փոխարինելու համար Յովհաննէս Պօղոսեանը, քիչ ետք ալ՝ Ռոբեր Քոչարեան, Ռաֆայէլ Յակոբեանի փոխարէն: Ասոնք իրենց հմուտ գործողութիւններով թարմութիւն բերած են խաղին: 81-րդ վայրկեանին Ռոբեր Քոչարեան՝ ստանալով Խրամ Յովսէփեանի սքանչելի մէկ փոխանցումը, նշանակած է «Արարատ»ի հաշւոյն առաջին կոլը: Հազարաւոր հանդիսականներ համբերատար քաշած են: Մոսկուացիները անմիջապէս նետուած են հակայարձակման, եւ Երեւանցիները սեղմած են իրենց բերդին հրապարակին մօտերը: Այն տպաւորութիւնը ստեղծած է, որ «Արարատ»ի բերդին առջեւ կոլը կը հասուննայ: Սակայն «Արարատ»ի տղաքը ծուղակ մը պատրաստած են մրցակիցներուն համար: Դինամօյականները տարուելով գրոհներով, պահ մը ազատ թողուցած են իրենց թիկունքը: Այդ ժամանակ է, որ Ալբէր Սարգսեան հեռուէն հարուածով մը գրոհի մղած է Արա Այվազեանը, որ գնդակին հետ քանի մեթր յառաջացած է դէպի մրցակիցներու բերդը եւ փոխանցում կատարած է Ռոբեր Քոչարեանի, որ յաջողած է նշանակել հանդիպումին երկրորդ կոլը: Այսպէսով «Արարատ» տարաւ իր 7-րդ յաղթանակը: Ընթացիկ ախոյեանութեան մէջ 7 յաղթանակ տարած է նաեւ միայն Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, որ կը գլխաւորէ դասաւորումը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Յունիս 12-ի թիւով :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

LE MONDE

Պէժ եւ իտալական մամուլէն ետք, Յունիս 18-ի իր թիւին մէջ, Լը Մոնտ կ'անդրադառնար Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ:

Յօդուածագիրը նախ կը պարզէ դիմումին բնոյթը եւ նպատակը ապա արձագանգ կը հանդիսանայ Յունիս 4-ի հանրաժողովին, որ նուիրուած էր այս հարցին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՖԷԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ժան – Փոլ Լաֆէի սպանութենէն ետք, ոճիրը միաձայնութեամբ կը դատապարտուի ֆրանսական քաղաքական շրջանակին մէջ: Հանրապետութեան նախագահ՝ Ֆ. Միթերան խօսք առնելով նախարարաց Խորհուրդին առջեւ, ըսած է. «ոչ ոք կրնայ անտարբեր մնալ այս նոր ոճրագործութեան դէմ, որ սուգի կը մատնէ Քորսիքան, ու անով՝ Ֆրանսան. կը դատապարտեմ ոճիրը, ու ամբողջ ազգին կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնեմ զոհին ընտանեկան պարագաներուն»: Միթերան մաղթած է նաեւ, որ բոլոր միջոցները ի գործ դրուին, յայտնաբերելու համար ոճրագործները:

Ժ. Շիրաք յայտնած է, որ միշտ զինքը կը յուզեն ահաբեկչական արարքներու անհեթեթ հետեւանքները. «սակայն, շարունակած է ան, մտածել որ Ֆրանսացիներ են հեղինակները նման յանդուգն ոճիրի մը, անընդունելի, անըմբռնելի բան է»:

Ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղար Լ. Ժոսփէն քննադատելէ ետք նախարար Փասքուայի ելոյթը Քորսիքայի մէջ, Լաֆէի սպանութիւնը նկատած է ահաբեկչական արարք մը, որ տուեալ շարժումի մը վրայ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ:

Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ժ. տ'Էսթէն եւս արարքը առաջին դատապարտողներէն մէկը եղած է:

Ժան – Փոլ Լաֆէի սպանութեան շուրջ բացուած հարցաքննութեան առթիւ Հինգշաբթի (Յունիս 18) կէսօրէ ետք Այաչիօ կը հասնի ապահովութեան ենթանախարար Ռ. Փանտրօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՄԲՈՒՐԿՑԻԻՆ՝ Մաթիաս Ռուսթի յանդուգն արարքը այնպէս կը թուի թէ մաքրագործումներու ալիք մը սկիզբ հանդիսացած է Խորհ. Միութեան մէջ: Ինչպէս ծանօթ է, Մ. Ռուսթ Մայիս 28-ի օրը իր սաւառնակով յաջողած էր իջնել Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ: Այդ թուականէն ի վեր, պաշտպանութեան նախարարէն ու հակօդային ուժերու հրամանատարէն ետք, Մոսկուայի շրջանի օդային պաշտպանութեան հրամանատարն ալ պաշտօնէն արձակուած է:

ՊԱՊԸ յառաջիկայ Հինգշաբթի, Յունիս 25-ին պիտի ընդունի Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ք. Վալտհայմ: Ան որպէս երկրի մը նախագահը, պաշտօնական այցելութեամբ մը պիտի գտնուի Հռոմ: Պապին ու Ք. Վալտհայմի չորրորդ հանդիպումն է այս:

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԴԵՀՆԵՐԸ ծագած են Վառ նահանգին մէջ. բոցերը ծաւալած են աւելի քան 15.000 հեկտարնոց տարածութեան մը վրայ: 600 հոգինոց հրշէջներու խումբէն 4 ծանր վիրաւորներ հիւանդանոց փոխադրուած են: Միսթրալը որ կը փչէ մեծ ուժգնութեամբ, աւելի կը դժուարացնէ հրշէջներու գործը: Հինգշաբթի (Յունիս 18) առաւօտ կարելի չէր եղած հակակշռել հրդեհը, որ կը սպառնայ նաեւ շրջակայ բնակավայրերու:

ՈՉ – ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ օդանաւային նախարարութեան պաշտօնաթերթը՝ Վոզդուշնի Տրանսպորտ կը գրէ թէ օդանաւի ծանր արկած մը պատահած է հիւսիսային Կովկաս: Տուպոլեւ – 134-ի մը այս արկածը բազմաթիւ մեռեալներ պատճառած է:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ «ՊԻԼՏ» օրաթերթը Մ. Ռուսթի եւ իր ծնողքին հետ կատարուած տեսակցութենէ մը հատուածներ հրատարակած է. երիտասարդ օդաչուն յայտնած է, թէ գիտակից էր իր արարքին ծանրութեան: Մոսկուայի իր արգելարանին մէջ ծնողքը այցելած են իրեն, որոնց յայտնած է, թէ ինք շատ լաւ է: Կը կարծուի, որ իր հարցին քննութիւնը կ'աւարտի Յուլիսի կէսին: Խորհ. շաբաթաթերթ մըն ալ գրած է, թէ Մ. Ռուսթ կրնայ լրտես մը ըլլալ եւ ոչ պարզ «կատակասէր» մը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նոր գաղթողներու համարկումի նախարարը յայտնած է, թէ Խորհ. իշխանութիւնները պատրաստ են երկրէն մեկնելու արտօնութիւն տալու 10 – 12 հազար Հրեաներու: Նախարարը աւելցուցած է նաեւ թէ 1987-ի սկիզբէն ի վեր 879 Հրեաներու Խորհ. Միութենէն արտագաղթելու արտօնութիւն տրուած է:

ՄԱՅԻՍ ամսուան արտաքին առեւտուրի պատկերը ամէնէն մեծ վնասը կը ներկայացնէ տարուան սկիզբէն ի վեր: Արտաքին առեւտուրի բացը Մայիսի արժեւորներով հասած է 5,6 միլիառ ֆրանքի: Իսկ նոյն շրջանին գիները յաւելում կրած են 2,4% համեմատութեամբ:

Ի. Թ. Ա. օդային գիծերու ֆրանսական ընկերութիւնը Ա – 340 տիպի վեց էռպիւս օդանաւ ապսպրած է:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ դէմ ծրագրուած միջոցառումներու բողոքները կը շարունակուին: Սէ – Ժէ – Թէ-ի ընդհ. քարտուղար Քրազիւքի ըսած է, թէ կ'ուզեն արգելք ըլլալ վտանգաւոր օրէնքի մը քուէարկումին: Բողոքներու ցոյց մը, կազմակերպուած արհեստակցական վերոյիշեալ միութեան կողմէ, տեղի կ'ունենար Հինգշաբթի (Յունիս 18) կէսօրէ ետք Թրոքատերոյէն մինչեւ Պիյանքուր: Մասնակի գործադուլներ ալ նախատեսուած են ՌԱԹՓ-ի եւ թղթատարական սպասարկութեան համար:

ՏՈՄՍԵՐ

ՋԵՐՕՆ, ԱՆՀԱՏԸ, ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անիմաստ մանրավէպի հանդիպած չեմ բնաւ ու հիմա յիշողութեանս կը ներկայանայ հատ մը, երբ դիմացս նստող երիտասարդը կը պատրաստուի հեռանալու իր հաւաքականութենէն՝ վերջնականապէս կորսուելու համար ուրիշի մը մէջ՝ անընդունելի հեռանկարներու հետապնդումով: Ու չմեկնած՝ չի մոռնար անշուշտ քննադատելու, մեղադրելու իր ժողովուրդը, շեշտելու անոր թերութիւնները:

Մեր մէջ տակաւ կ'անի թիւը այն մարդոց, որոնք իրենք զիրենք դուրս հանելով շրջագիծէն, բազմած դատաւորի աթոռին, մատնանիշ կ'ընեն մեր անմիաբանութիւնը, անհատապաշտութիւնը, անտարբերութիւնը, վերջապէս հասնելով իրենց անձին, իրենց առաքինութիւններուն, յաջողութեան:

Երբ դիմացի երիտասարդը կ'անցընէ չափը, այլեւս չեմ կրնար զսպել ինքզինքս ու կ'ըսեմ.

– Դուն ալ պէ՛տք է ընդունիս, որ անձնական յաջողութիւնդ միայն ինքզինքիդ չես կրնար պարտիլ, որովհետեւ իմաստութիւնը, քաջութիւնը, ճարպիկութիւնը յատկանիշներ են, որոնց մէջ չափազանց մեծ դեր կը խաղայ *ժառանգականութիւնը* ու դուն ալ երկինքէն իջած չըլլալով՝ մեծ բան կը պարտիս հօրդ, մեծ – հօրդ, այսինքն *ժողովուրդ*իդ, որուն մէկ արտադրութիւնն ես: Եթէ յաջողութիւն մը ունեցած ես, ունիս *պարտք* մը հաւաքականութեանդ հանդէպ ու սակայն քու կիրարկած առեւտուրիդ ամէնէն նախնական սկզբունքին համաձայն:

Կարելի՞ է որ *անհատ* մը ըլլայ աւելի խելացի, աւելի աշխատունակ, աւելի պարկեշտ քան իրեն ծնունդ տուող *ժողովուրդ*ը:

Խօսելով իր 500.000 զինուոր հաշուող բանակին մասին, Նափոլէոն նկատել տուած է, որ իրեն հետ այդ բանակը կը վերածուէր ոչ թէ 500.001-ի, այլ պարզապէս 1.500.000-ի:

Նոյնպէս ալ ժողովուրդի մը թիւը, որ աշխարհագրութեան գիրքերուն մէջ արձանագրուածը չի կրնար նկատուիլ, այլ յատակ առընչութիւն ունի տուեալ ժողովուրդին արժանաւոր, տաղանդաւոր կամ հանճարեղ զաւակներուն *դերօ*ներուն առջեւը, ետեւը կամ անոնցմէ բոլորովին հեռու բռնած դիրքէն:

Իսկ այս պարագան, առաւել կը շեշտուի, երբ կը վերաբերի *Սփիւռք* դարձած ժողովուրդի մը: Ունինք անհամար զաւակներ ու անոնց տկարութիւնը կամ զօրութիւնը ո՛չ թէ կախում ունի անոնց համրանքէն, այլ *դերօ*ներուն առջեւ իմաստուն մարդոց գրաւած տեղէն: Անկասկած որ ո՛չ մէկ *անհատ դերօ* մըն է իր անհատական կեանքին մէջ, կրնայ իր օրերը իմաստաւորել ուզած եղանակով, սակայն *դերօ*յէ մը նուազ արժէք կը ներկայացնէ, եթէ ղեկավարելու, հաւաքելու եւ ուժականութիւն սրսկելու առակ մէկը չանցնի *դերօ*ներուն առջեւ ու մէկ զերօն չվերածէ տասի, երկուքը՝ հարիւրի, երեքը՝ հազարի:

Կ'ընդունիմ, որ կան անհատներ, որոնք չունին կարելիութիւնը ծաղկելու որոշ հողի մը մէջ, սակայն ինչ մարզ որ ընտրած ըլլան անոնք, ըլլան զանազան երկիրներու մէջ դատաւորներ, կառավարիչներ, գիտնականներ կամ արուեստագէտներ, անոնք եթէ պարտաւոր չզգան իրենց *պարտք*ը վճարելու առ որ անկ է, *դերօ*ները պիտի չկարենան անցնիլ նոյնիսկ *մէկ*ի ցանկապատը:

Կայ նաեւ անարժաններու շուտիկութիւնը, մարդիկ, որոնք անմեկնաբանելի ճարպիկութեամբ դիրք կը գրաւեն *դերօ*ներուն առջեւ, երբ նոյն զերօներու շարքին մէջ իսկ իրենց տեղը կասկածելի պիտի ըլլար: Մինչ այդ, կը հեռանան մեր արժէքները ոչ թէ ցտեսութիւն մաղթելով, այլ վերջնական հրաժեշտով՝ զրկելով իրենց ժողովուրդը իր սեփական փայլքէն, իր հարազատ ճանաչումէն:

Օտար մըն է բոլոր, թէ հայութեան ծառայել քաղաքակրթութեան ծառայել կը նշանակէ, իսկ փոխելով դերերը միշտ ալ մե՛նք է որ ծառայած ենք այդ քաղաքակրթութեան, ուրիշ մշակոյթներու ընդմէջէն, երբ բնական պիտի ըլլար պատառը տանիլ ուղղակի բերան, փոխանակ ոլորելով բազուկը գլխուն ետեւէն: Միայն Բիւզանդական Կայսրութեան տուած ենք քանի մը կայսր ու աւելի քան տասներեք զօրավար, երբ ներկայիս մենք այնքա՛ն պէտք ունինք անոնց:

– Դամասկոսի հայութեան թիւը կը հասնի 5000ի, երբ կ'ըսէր մէկը,

– Կարեւորը քանի՞ Հայ կը հաշուէ, եղած էր պատասխանս:

Դամասկոսը կարելի է վերածել Սփիւռքի բոլոր քաղաքներուն ու դնել միշտ նոյն հարցումը:

Հակառակ իր տաղանդին կամ զինուորական հանճարին, Նափոլէոն ունեցաւ իր Ուաթերլոն: Պատմութեան իւրաքանչիւր տողը դաս մըն է, ուղեցոյց մը, պատգամ մը ու յանախ ազդարարութիւն մը: Նոյնարժէք բաներ են *դերօ*ն, *անհատը* եւ *հաւաքականութիւնը*, եթէ չգիտնանք իւրաքանչիւրին տալ իր արժէքը, արժանի տեղը ու շփոթենք մանուանդ՝ զերօ*ներուն* առջեւ մեր դնելիք անհատներու պարագային: Ու կացութիւնը ողբերգական կը դառնայ երբ արտօնենք դերերու շրջում մը:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Վ՛ՃԱՏԵԼՈՒ ՉԵՆՔ...

Ասում են, միօրինակ սովորութիւնը առաջացնում է ծերութիւնը: Հաւանաբար ճիշդ է: Ինձ վիճակուեց այդ վտանգից փախուստ տալ: Երկու անսովոր ամիսներ անցկացրի, չափազանց ժիր եւ հետաքրքրական: Ունեցայ բազմաթիւ անակընկալներ եւ զարմանալի հանդիպումներ: Լսեցի անոյշ – անհամ զրոյցներ, որոնք ինձ բերին յուսախաբութիւն, երբեմն ոգեւորութիւն եւ ... ջահելութիւն:

Զկարծուի թէ այդ երկու ամիսները վայելեցի Թահիթի կղզիներում կամ կապուտաչող Վանայ ծովի ափին: Ո՛չ: Պարզապէս ինձ վիճակուեց մասնակցել Սուրբ Ղազար Մխիթարեան վանքի հանգանակութեան: Այնքան անսովոր ու հարստացնող մի արկածախնդրութիւն, որ այլեւս արձակուրդի կարիք չզգացի:

Իրօք որ հարստացնող մի փորձառութիւն է ստանձնել հանգանակիչի դերը: Ոչ միայն բազմաթիւ առիթներ կան ըղձանալու, ջղայնանալու, ոգեւորուելու կամ հիասթափուելու, այլ նաեւ լաւագոյն միջոցն է ձեռք բերելու մեր գաղութի ճշգրիտ ռատիօսքոփին եւ համոզուել, մի անգամ եւս, թէ ինչ որ հայկական է, իսկապէս որ պատուական է...

Ինչպէս ամէն քաղաքացի պարտաւոր է իր երկրում զինուորական ծառայութիւն կատարել, պէտք է որ ամէն մի Հայ – գոնէ մի անգամ – իր ապրած գաղութում հանգանակիչ մի յանձնախումբի անդամ լինի:

Հանգանակութեան մարզում առաջին փորձս չէր: Այլ առիթներով արդէն երեւսի մորթը բաւականին կծրարացել էր եւ «դրամ պոկելու» թեքնիկս բաւականին զարգացել: Գիտէի որ այդ առաքելութիւնը պահանջում է որ անձամբ այցելեմ ցանկիս զոհերին, առանց յայտնելու այցելութեանս պատճառը: Թէ ոչ յանկարծ սովորականից աւելի «զբաղուած» են, կամ՝ չա՛տ կարեւոր գործով ստիպուած են քաղաքից բացակայել ... եւայլն:

Իւրաքանչիւր այցելութեան, ձեռիս ունէի, փոխան ծաղկեփունջի, (այլեւս հանրածանօթ...) Հայաստանի ծիրաններից մի ծրար, ինչ որ ապահովում էր ջերմ ընդունելութիւն եւ աւանդական սուրճը, մինչեւ որ զրոյցը հասնում էր բուն խնդրին: Որից յետոյ ժպիտները սկսում էին ցանդաղել եւ տժգունել...

Ինչեր ասես չլսեցի ու ճաշակեցի...

«Կաթոլիկներուն ես փարա չեմ տար»: Կամ՝ «այդ ձեր հաւաքած դրամները համարեցէք որ պատուհանէն վար կը նետէք, որովհետեւ, շուտով, վանքի բոլոր ունեցածները պիտի երթան Վատիկանին»:

– Այն «շուտով»ը մօտաւորապէս ե՞րբ էք համարում, եկո՞ղ տարի, թէ հարիւր տարո՞ւց:

– Կարեւոր չէ, ջանըմ, ուշ կամ կանուխ Վատիկանը պիտի տիրանայ այդ հարստութեան, հասկցէ՛ք:

Ժամանակին կային որ Երեւանի Մատենադարանին ձեռագիր չէին տալիս՝ պատճառաբանելով որ Մոսկուան մի օր զանոնք պիտի գրաւէ: Հիմա էլ այս իմաստուն Սողոմոնն է, նախա՛նձախնդիր մեր ազգային մասունքների հանդէպ:

Իրականում եթէ նոյնիսկ պատահի մի օր որ աշխարհից չքանայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, դժուար է հաւատալ որ Վենետիկի քաղաքապետարանը հրաժարուի Վանքի հսաութարեր հարստութիւնից: Ինչպէս նաեւ դժուար է հաւատալ որ տասնեակներ հարստութիւնների տէր Վատիկանը աչք դնի մեր ազգային մասունքների վրայ, որոնք, համեմատաբար, փշրանքներ են:

«Համեստամիտ» Սողոմոնների մտահոգութեան բուն պատճառը գալիս է, անկասկած, իրանց գրպանում ննջող ոգնուց...

Մի ուրիշ Սողոմոն ինձ լսելուց յետոյ, հանդիսաւոր չեչտով յայտարարեց. «Այդ ձեռագիրները եւ Վանքի բոլոր գանձերը կը պատկանին Հայ ժողովուրդին: Պէտք է իտալական կառավարութենէն պահանջել որ զանոնք յանձնուին Հայաստանի Մատենադարանին: Միակ ապահով տեղը հոն է»:

Ահա ուրիշ նախանձախնդիր մի ազգային որին պիտի ուզէի պատասխանէր ողբացեալ Լեւոն Խաչիկեան, Մատենադարանի նախորդ տնօրէնը: Յիշում եմ մեր վերջին հանդիպումը, իր մեղմ բնաւորութիւնն ու իր իմաստալից խօսքերը՝ «Հարկաւոր է որ Սփիւռքը մեզ լաւ հասկանայ եւ տեղեակ լինի մեր տարած գիտական աշխատանքների մասին: Մեր Մատենադարանը մանրանկարչութեան թանգարան չէ: Կատարում ենք ձեռագիրների ուսումնասիրութիւններ ու պրպտումներ ի նպաստ մեր ազգային մշակոյթի ու պատմութեան: Ձեռագիրներ կան առանց մանրանկարչական զարդարանքի որոնք մեծ արժէք ունեն, մանաւորաբար վերջին էջերի յիշատակարանք մեծապէս մեզ օգնում են ճշդել, ստուգել անորոշ դէպքեր: Ուստի պայման չէ որ մեր բոլոր ձեռագիրները կուտակուեն մեր Մատենադարանում: Կարեւորը նրանց ապահով տեղ գտնուելն է: Թող նրանք լինեն այլ երկիրների մատենադարաններում կամ թանգարաններում: Վնաս չունի: Այսօրուայ պայմաններում, տեխնիկական զարգացումը մեզ թոյլ է տալիս միքրոֆիլմեր ձեռք բերել եւ շարունակել մեր պրպտումները: Արդէն ինչպէս գիտէք, մենք շարունակ յարաբերութեան մէջ ենք արտասահմանի գրեթէ բոլոր գրադարաններ ու թանգարանների հետ»:

Մինչեւ Մխիթարեանց ձեռագիրների ու գանձերի «հայրենադարձութիւնը» այս երանելի Սողոմոնն ինձ պարգեց 1000 Ֆ.ի մի չէք: Ի՞նչ օրինակելի մի զոհողութիւն, երբ նրա պալատանման բնակարանի պատերից կախուած էին անուանի վարպետների կտաւներ: Դրանցից մէկը եթէ վաճառուէր հերիք էր որ վանքը ազատուի իր նիւթական տագնապից: Բայց մեր Սողոմոնն բազմազբաղ անձնաւորութիւն էր: Տարիներից ի վեր, շնորհիւ իր յարատեւութեան, նա վայելում էր քաղինօների յարգանքն ու պատիւը: Այսուհանդերձ նա դժգոհ էր իր վիճակից: «Ծախքերի մէջ խեղդուած եմ...»: Քիչ էր մնում որ նրա տուած չէքը ետ տայի:

Յիշեմ նաեւ Մինասի հետ հանդիպումս: Կէս ժամ նրա գլուխ արթուկեցի, փորձուած բոլոր ռազմաթիթերս սպառեցի ու յանդեցայ հետեւեալ արդիւնքի՝

– Զեմ տար:

– Ինչո՞ւ:

– Ոչ մէկ սանթիմ չեմ տար: Ժամանակին, երբ հայրս Մոսկուայէն հասաւ Վենետիկ, մի որոշ գումարի պէտք ունեցաւ: Մխիթարեան վարդապետները մերժեցին նրան փոխ տալ: Զեմ կրնար մոռնալ եւ չեմ տար:

Որքան շատ են մխիթարեան վարդապետների մեղքերը...

Ու երանի՛ քեզ Մինաս, որ այսպիսով ես հաւատարիմ մնում հօրդ յիշատակին, նմանելով այն Հային, որ ժամկոչի հետ խռոված լինելու պատճառով այլեւս եկեղեցի չի գնում...

Զմոռանամ, որ ոգեւորուած ինձ պատմում էր Պահամասի իր զբօսապտոյտը.

– Երեք շաբաթ արքայութիւն գացինք ու վերադարձանք: Սքանչելի՛: Քիչիկ մը սուղ էր, բայց կ'արժէր: Դուն ալ գնա, չես դղջար, կ'արժէ՛...

«Քիչիկ մը սուղ» բառը, պարզուեց որ նրան արժել էր մօտ 80.000 Ֆր., իսկ Վանքի համար ինձ տուեց 500 Ֆր.:

Այսպիսի պարագաներումն է ահա՛, որ ափսոսում ես ահարեկիչի ձիրք չունես...

Տեղն է որ յիշեմ նաեւ Փանոսը: Երբ Դպրոցասէր վարժարանի 100ամեակի առթիւ համոզում էի որ ինքն էլ բերի իր նիւթական մասնակցութիւնը, ապահովելու համար այս կրթական հիմնարկի յարատեւութիւնը, ի՞նչ պատասխանի ինձ.

– Զէ ճանըմ, վազ անցիր: Այդ դպրոցը ծակ շուալ է, միշտ մնասի մէջ է (մի դպրոց կա՞յ միթէ, որ շահաբեր լինի...) արդէն լսած եմ որ շուտով պիտի գոցուի...

Աշխարհի սկիզբից շատ բաներ են ստեղծուել, կառուցուել ու կործանուել, միայն Փանոսների նման ծնունդներն են յաւիտենական, որոնց Հայ լինելը եթէ կասկածելի է, նրանց որպէս մարդ ընդունելն էլ մի այլ թիւրիմացութիւն...

Այնուամենայնիւ Սողոմոնները, Մինասները, Ժան–Փոլները եւ Փանոսները առենք ընութեան մաս են կազմում, նման ճանճերին: Անօգուտ եւ աւելորդ: Կան մնդողներ, թէ ընութիւնը անօգուտ բան չի ստեղծում: Գիտական մի լուրջ հետազօտութիւն է հարկաւոր սակայն, որպէսզի իմանանք սրանց օգտակարութիւնը...

Հանգանակութեանց առթիւ – պէտք էր ասէի արկածախնդրութեան ժամանակ – պատահում են եւ խրախուսիչ պարագաներ, որոնք քեզ ստիպում են չյուսահատել, նոյնիսկ մոռանալ... ճանճերին:

Լիբանահայ ազէտեալների հանգանակութեան օրերին էր: Մոնմորանսիի հանգրուանի տնից հեռաձայնեցին թէ մի հայ մամիկ ուզում է ինձ տեսնել: Նոյն օրը գնացի: Այնտեղ մամիկները պէտք չէ որ սպասեն:

Պատկառելի մի դէմք, հիւծած, բազմաթիւ կնճիռներով քանդակուած, բարի ու վառ աչքերով, ձիւնաչաղ մազերի տակ:

– Բարեւ մայրիկ, ինչո՞վ կարող եմ օգնել:

Մայրիկը ձեռքը տարաւ կրծքին, դողդողալով հանեց թաշկինակից մի քսակ ու պարզեց ինձ.

– Ա՛ռ, տղաս, Լիբանանի մեր աղբարիկներուն եւ քոյրիկներուն համար: Ունեցած խնայողութիւնս այսչափ է...:

Յուզումով բացի փաթաթուած թաշկինակը: Մանր–մունր դրամներով ընդամէնը հաշուեցի 1055 Ֆր.:

Ինձ թուաց թէ գտնւում եմ Հէնց Աւետարանում յիշուած այրի կնոջ դիմաց, որ իր լուման գցում է գանձանակին:

Հին արմատները դեռ չեն ցամաքել:

Այդ հին արմատներից կարծես վարակուած է Վահէն, Թաղարածիլ մեր սերունդից: Ի՞նչպէս չյիշել նրան:

Ամէն դիմումիս նա միշտ մի կոկիկ գումարով բերել է իր մասնակցութիւնը: Կոկիկ ասածս նշանակում է բազմաթիւ զերօներով մի գումար: Միշտ չէ որ զերօները անարժէք են:

Երկար բացատրելու պէտք չեղաւ Սուրբ Ղազարի խնդիրը: Նա տեղեակ էր արդէն: Իսկոյն, սուրճից առաջ ինձ մեկնեց 20.000 Ֆր.ի մի չէք, մեղմօրէն ճշդելով որ նոյնքան գումար տուել էր մի ամիս առաջ եւ կատակով դժգոհեց.

– Այ մարդ, այնպէս ըրէ որ ամիսը կամ երկու ամիս մէկ հանգանակութեան եկլես, որ երեսդ աւելի յաճախ տեսնենք:

Ու մի պահ յետոյ, յետ զրուցեան նրման, Վահէն պէտք համարեց աւելացնել մի քանի ճշդումներ: Երկու անգամ 20.000 Ֆր. տուողից կարելի է համբերութեամբ լսել, խելօք աշակերտի նման.

– Հիմա որ մասնակցութիւնս բերի եւ սուրճդ ալ խմեցիր, գիտցիր որ ժամանակին, 1936–ին, հայրս դիմած էր Սամուէլ Մուրատ վարժարանին որ զիս ընդունեն կէս կրթաթոշակով: Հայրս համեստ դերձակ մըն էր, Մարսէյլ: Տեսչութիւնը հօրս դիմումը մերժեց: Ես ալ հայկական դըպրոցէն զրկուեցայ: Հայերէնս մնաց կաղ: Ինչ որ է, տոկա ալ այլեւս անցեալին կը պատկանի: Ինչպէս գիտես, ես կաթողիկէ չեմ եւ ոչ ալ մտադիր եմ ըլլալու, բայց կը համարիմ որ Սուրբ Ղազարի գանձերը մեր ժողովուրդին պատկանող հարստութիւններ են, որոնց նկատմամբ ոեւէ Հայ իրաւունք չունի անտարբեր մնալու: Այս մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Բայց կ'ուզեմ միտք մը յայտնել եւ եթէ յարմար տեսնաք բարի եղիր փոխանցել Վենետիկի մեր անձնուէր հայրերուն: Վանքին տէրն ու պահակը իրենք են: Այդ մասին ոչ մէկ խօսք: Բայց վանքի նիւթական մատակարարութիւնը պէտք է դրուի աշխարհական կարող անձերու հսկողութեան տակ: Վատիկանն անգամ իր դրամական գործերը դրած է աշխարհական ձեռնհաս մասնագէտներու հսկողութեան տակ...

Ուրիշ մի պատկեր: Գիշերուայ ուշ ժամին Մարսէյլից ինձ հեռաձայնեց վանեցի մի ծերունի: Մի քանի շաբաթ առաջ նրան հանդիպել էի Փարիզում, բարեկամների տանը, ուր խօսել էի Սուրբ Ղազարի տագնապի մասին.

– Տղայ, էսա մխիթարեանների բեկյլի խամար մարդ չեկաւ – չերեւաց: Ես ալ կ'ուզեմ մասնակցել: Քանի՞ տամ լաւի...

– Հայրիկ, ասացի, դու գիտես: Որքան շատ, այնքան լաւ: Կարծում եմ որ 5000 Ֆր. կարող ես տալ: Այդպիսով քեզ կ'ուղարկեմ վկայահանութեան 10 տոմսակ:

– Ի՞նչ վիճակ ասիր... չխասկացայ.

– Վկայահանութեան տոմսեր, թոմպո՛լա, հայրիկ, թոմպո՛լա...

– Թոմպոլա – մոմպոլայի խետ գործ չունեմ: Խինդ խազար քիչ ի, դիւ գրիր վեց խազար...

Հաւանական է որ գիշերուայ այդ հեռաձայնից յետոյ վանեցի ծերունին հանգիստ մի քուն քաշեց:

«Արկածներիս» շարքը մի քիչ երկար եղաւ, բայց անկասկած թերացած կը լինեմ, եթէ չյիշեմ մեր հայ նկարիչների սրտաբուխ ու ջերմ վերաբերումը: Ամենահամեստից մինչեւ ակադեմական նկարիչները պատրաստակամօրէն նուիրեցին իրենց կտաւները, կազմակերպուած վիճակահանութեան, որից գոյացաւ մօտ 350.000 Ֆր.ի մի կարեւոր գումար:

Մի անգամ եւս հաստատուեց, թէ արուեստը ոչ միայն ազնուացնող է, այլ ինքը ազնուութիւնն իսկ է...

Գիտակցում եմ որ այս մի քանի վկայութիւնները ոչ ոքի չեն զարմացնի: Մենք մեզ լաւ ենք ճանաչում: Սակայն վհատելու չենք: Որքան էլ անբաւարար համարենք այս հանգանակութիւնը, համոզուած եմ որ Սուրբ Ղազարի վանքը պիտի մնայ կանգուն ու շարունակի իր պատուաբեր առաքելութիւնը: Մեզ մնում է խորհել թէ ապագայում, երբ վտանգ սպառնայ մի ազգային ժառանգութեան, ի՞նչ միջոցների պէտք է դիմել, որպէսզի հանգանակութիւնները ապահովեն բաւարար արդիւնքներ:

Փորձառաբար կարող եմ վկայել որ ամէնէն ազդեցիկ միջոցներից մէկն է՝ երեսի մորթը հաստացնել, գանէ–գոռ չըրջելով:

Դեռ բոլորովին չէ անհետացել մեզանից, արժանապատուութեան զգացումը:

Կան ի հարկէ ունեւորներ, որոնք զըրկուած են տալու հաճոյքից: Դրանց պէտք է յիշեցնել որ գերեզմանում, մեզ սպասող որդերը խտրութիւն չեն դնում հարուստի ու աղքատի միջեւ...:

Իսկ եթէ սպառեցին մեր բոլոր միջոցները հասութաբեր հանգանակութիւն ձեռք բերելու համար, մի գուցէ հարկաւոր լինի դիմել մեր գաղութի camelotներին, որոնք մասնագիտացած «ճաշակով» gadgetների են վերածում մեր ազգային սրբութիւնները: Ուստի կարելի է ենթադրել որ վաղը, հովանոցներից յետոյ, մայթերի վրայ պիտի վաճառուեն՝ եռագոյն տոնադրօշակներ, թաշկինակներ, շապիկներ, գուլպաներ, շորթեր եւայլն, եւայլն:

Վհատելու չենք: Մենք հարուստ ենք երեւակայութեամբ:

Ի վերջոյ «Ծուռ փայտն էլ է կրակ տալիս»...:

Կ. ՉՐԲԱՇԵԱՆ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Բ.

1849 – 1853 թուականներու Սինկափուրի Հայութեան կեանքի հայելին կրնայ հանդիսանալ նոյն թուականներուն հրատարակուած «Ուսումնասէր» քաղաքական, գիտական եւ առեւտրական երկշաբաթաթերթը, որ սկիզբը կը տպագրուէր Ա. Սեթեանի «Արփի» վիմագրատանը մէջ: Յետագային «Ուսումնասէր»ի խմբագիրը հիմնեց իր «Մասիս» վիմագրատունը, ուր կը տպագրուէր պարբերականը: «Ուսումնասէր»ի խմբագիր – հրատարակիչն էր Գ. Գալստեան: Դժբախտաբար անոր կեանքին ու գործունէութեան մասին գրեթէ ոչինչ գիտենք, բացի այն՝ որ 1849-ին ան ձեռնարկած է «Ուսումնասէր»ի հրատարակութեան, իսկ 1853–ին դադրեցուցած է երկշաբաթաթերթին տպագրութիւնը եւ հեռացած Աւստրալիա: «Ուսումնասէր»ը Կալկաթա, Մադրաս, Պանպէյ, Պաթավիա, Տանկուն, Փինանկ, Քանթոն, Սուրապայա, Ճապատա եւ այ-

լոր ունեցած է թղթակիցներ, որոնք ոչ միայն աշխատակցած են թերթին, այլեւ նպաստած անոր տարածման:

Ինչ նիւթեր հրատարակած է Սինկափուրի հայկական թերթը, որո՞ւ շահերուն ծառայած է ան: «Ուսումնասէր»ի բոլոր թիւերը ունին յատուկ խմբագրականներ, ուր «անդադար հոլովելով «լուսաւորութիւն», «հայրենասէր», «ազգասէր» բառերը, – նկատած է ակադ. Ա. Կարինեան, – «Ուսումնասէր»ի խմբագիրը որոշակի կերպով պաշտպանում է հայ յետադիմական կղերականների իրաւունքները եւ հայեացքները»: Թերթը մանրամասն տեղեկութիւններ կուտար Սինկափուր մտնող նաւերու, անոնց բերած ապրանքներու քանակի, տեսակի մասին: Այդ մանրամասն ցանկերուն մէջ կը հանդիպինք հայանուն եւ Հայերու պատկանող բազմաթիւ նաւերու: Հայ վաճառականներ առաւելաբար հետաքրքրուած են երկաթով, արճիճով, պողպատով, նաւթով, չինանիւթով, պղինձով եւայլն:

Թերթը իր էջերուն մէջ տեղ կուտար նոր եկած հայրենակիցներու, կը յայտնէր անոնց անուն – մականունը, կոչ կ'ընէր օգնել անոնց տեղաւորուելուն եւ աշխատանքով ապահովելուն: Այդ տեղեկութիւններէն կ'իմանանք, թէ Սինկափուր կուգային առաւելաբար Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Ինտոնեզիոյ եւ անոնց դրացի երկիրներու այն Հայերը, զորս առեւտրական ասպարէզներէ դուրս կը մղէին եւրոպական երկիրներու առեւտրական պետական ընկերութիւնները: Թերթը երբեմն յօդուածներ կը հրատարակէր նաեւ Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Ինտոնեզիոյ, Չինաստանի հայկական գաղութներու ներքին կեանքի վերաբերեալ:

Գ. Գալստեան, արտատպելով «Ազգասէր Արարատեան»ի խմբագիր Մ. Թագիադեանի՝ Չինահայերուն ուղղուած ազգային – առեւտրական ընկերութիւններ հիմնելու յորդորը, իր կարգին կը ձայնակցի «յարգելի պաշտօնակից»ին: Սինկափուրի իր հայրենակիցներուն ան կը յիշեցնէ, թէ մօտիկ անցեալին Հեռաւոր Արեւելքի առեւտրական եւ ապրանքատար նաւերու մեծ մասը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը, Հայերը հոյակապ «պալատներ եւ գործատուներ» ունէին, որոնց արտադրութիւնը իրենք կը վաճառէին, սակայն օր ըստ օրէ աճող Անգլիացիները կը դառնան վտանգաւոր մրցակից Հայերու համար: Անգլիացիներուն դիմադրելու եւ անոնց մրցակցութեան կուլ չերթալու համար «Ուսումնասէր»ը իր հայրենակիցներուն կոչ կ'ընէր համախմբուիլ ազգային – առեւտրական ընկերութիւններու մէջ:

«Ուսումնասէր»ը՝ քաղելով Պոլսոյ եւ Եւրոպայի հայկական թերթերէն, իր ընթերցողներուն հետաքրքրական լուրեր կը հաղորդէր Ռուսիոյ ապրող Հայերու մասին: Մասնաւոր ոգեւորութեամբ եւ հպարտութեամբ մեկնաբանուած է այս կամ այն Հայու ունեցած յաջողութիւնը Ռուսիոյ մէջ: Տպագրելով իշխանուհի Բեհբութեանի Ս. Աննա առաջին կարգի շքանշանով պարգեւատրուելու լուրը, թերթը իր կողմէ աւելցուցած է. – «Պետերբուրգի մէջ հայ կինը առաջինն է, որ արժանացած է նման պատուի»: Ուրիշ անգամ մը, խօսելով իշխան Մ. Արղութեանի ռուսական շքանշանով պարգեւատրուելու մասին, թերթը կ'աւելցնէ, որ ան մեծ համարում ունեցող պետական դէմք է եւայլն:

Յոռետես բնոյթ կը կրեն «Ուսումնասէր»ի վերջին խմբագրականները: Խմբագիրը «ազգի վերածնութեան» համար իր հայրենակիցներուն կոչ կ'ընէ երթալ Աւստրալիա, ուր, ըստ Գ. Գալստեանի, կան աշխատելու լայն շրջանակներ, «ոսկիի հանքեր», հարստանալու մեծ կարելիութիւն:

Աւստրալիա մեկնելու իր կոչերը հրատարակելով՝ Գ. Գալստեան, անշուշտ կ'արտայայտէր Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Ինտոնեզիոյ, Չինաստանի, Սինկափուրի եւ Հեռաւոր Արեւելքի հայկական այն շրջաններու տրամադրութիւնները, որոնք դուրս մղուած էին այդ շրջաններու շուկաներէն կամ այլեւս չէին դիմանար մրցակցութեան: Կար նաեւ այլ հանգամանք մը. յիշեալ երկիրներու քաղաքները լեցուած էին նոր եկած բազմաթիւ Ջուղայեցիներով, որոնք գլխաւորաբար կ'ապրէին կրօնական համայնքներու, աղքատանոցներու, բարեգործական կազմակերպութիւններու հաշւոյն, որոնց կարելիութիւնները անսահմանափակ չէին: Եթէ նոր եկածները մեկնէին Աւստրալիա եւ գործ գտնէին, ապա հայկական կրօնական եւ աղքատախնամ մարմինները կ'ազատէին աւելորդ բեռէ: Հարցը հոն կը հասնի, որ Գ. Գալստեան, կ'անցնի գործնական քայլի: Ինչպէս նշուեցաւ, ան կը փակէ իր վիմատպարանը, կը դադրեցնէ թերթին տպագրութիւնը եւ «Ի սէր ազգիս եւ յառաջդիմութեան նորա» կը մեկնի Աւստրալիա, ուր կը մնայ անյայտութեան մէջ:

Դժբախտաբար, շատ բան չենք գիտեր նաեւ Սինկափուրի Հայերու այս ժամանակուան հանրային եւ մշակութային կազմակերպութիւններու մասին: «Ուսումնասէր»ի մէջ տպագրուած քանի մը հաղորդումներէ կարելի դարձաւ պարզել հետեւեալ մօտաւոր պատկերը: Սինկափուրի Հայերը ունեցած են «Ազգային ժողով», որ պարբերաբար գումարուած եւ քննարկած է գաղութի ներքին կեանքին վերաբերող զանազան հարցեր: «Ազգային ժողով»ը տարեկան իր հաւաքոյթին ընտրած է «կառավարչութիւն», ատենակալի ղեկավարութեամբ: Թէեւ անոր հիմնադրութեան ժամանակի մասին ոչինչ գիտենք, բայց մեկնելով այն երեւոյթէն, որ ԺԸ. ժողովը տեղի ունեցած է 1851-ին եւ նկատի առած այն՝ որ ժողովը կը գումարուէր տարին մէկ անգամ, ապա «Ազգային ժողով»ը հիմնուած պէտք է ըլլայ 1833-ին, այսինքն՝ գաղութին ամէնէն մարդաշատ եւ եռուն շրջանին: Սինկափուրի Հայերը թէեւ չկրցան ազգային դպրոց բանալ, բայց հեռու չէին հայրենի բառ ու բանէն: Ինչպէս կը վկայեն տարբեր ժամանակներ Սինկափուր այցելած գրեթէ բոլոր ականատեսները, Հայերը աննշան բացառութեամբ, գիտէին մայրենի լեզուն, կը կարդային ու կը գրէին հայերէն: Հոս հայերէն շատեր կը ստանային հայկական թերթեր եւ ամսագրեր՝ «Ազգասէր», «Ազգասէր Արարատեան», «Արշալոյս Արարատեան», «Ճեմարան», «Եղբայրասէր», յետագային նաեւ՝ «Բազմավէպ», «Արարատ», «Արեւելք», նոյնիսկ «Մասեաց աղաւնի» եւայլն:

ՌԱՖԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Շար. 2)

– ՎԵՆԵՏԻԿ –

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Դ. ՏԱՐԻ ՅՈՒԼԻՍ 19 – ՕԳՈՍՏՈՍ 16

ՀԱՅԱՏԻՆ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

Գոհացում տալու համար մինչեւ հիմա կատարուած գրաւոր եւ հեռաձայնային այլ եւ այլ հարցումներուն, նկատմամբ միշտ հայերէն լեզուի նուիրուած ամառնային մեր յառաջիկայ Յուլիս 19 – Օգոստոս – 16 դասընթացքներուն, ներկայ հաղորդագրութեամբ կուտանք յաւելեալ տեղեկութիւններ եւ ընդհանուր ծրագիրը՝ կատարուելիք դասընթացքներուն:

Տարիներու փորձառութեամբ նկատեցինք թէ փոխանակ զանազանել եւ հայկականութեան բոլոր նիւթերը շօշափող դասախօսութիւններու, լաւագոյն է մանկանացնել մեր աշխատանքը եւ կեդրոնանալ աշխարհաբար լեզուի ուսուցման վրայ: Արդարեւ այս է, այսօր, մեր առաջին եւ գլխաւոր մտահոգութիւնը. նոր սերունդին սորվեցնել մեր մայր լեզուն, ոչ իբր լեզու՝ նման ուեւէ օտար լեզուի ուսուցման, այլ յատկապէս մանկավարժական կարելի բոլոր միջոցներով ջանալ ընտանեցնել այդ լեզուն անոնց, որոնք յաճախ առօրեայ կեանքի ընթացքին կ'արտայայտուին իրենց գտնուած երկրի լեզուով, – անգլերէն, ֆրանսերէն, յունարէն – որպէսզի հայերէնը դառնայ անոնց զգացական լեզուն, իբր ինքնարտայայտութեան անմիջական միջոց եւ գիրին բերումով մօտենան մեր մամուլին, ըլլայ թերթի կամ ուեւէ գիրքի մղուած ներքին դրդումէ, գիտնալու եւ մասնակից ըլլալու ազգային ոչ միայն մեր ընկերային յարաբերութիւններուն, այլ նաեւ մեր պարագային, կը չհշտենք, յատկապէս ընդհանուր առումով, մեր գրական կեանքին հաղորդակցելու, փնտռելու համար իրենք զիրենք այդ էջերուն մէջ եւ ի հարկին ամբողջացնելու, ընդարձակելու եւ աւելի բարձր մակարդակի մը հասցնելու՝ յայտնաբերելու ճիգով, մեր ժողովուրդի բնիկ ստեղծագործ տաղանդը: Այս է նպատակը, որուն իրագործումը պիտի ըլլայ ամառնային այս դասընթացքը: Շատ բան անշուշտ կախում ունի աշակերտներու հայերէն լեզուի մակարդակէն:

Վարչութիւնս, սակայն՝ նախատեսած է հետեւեալ ծրագիրը.

– Սկսնակներու համար բերանացի հնչարանական հրահանգումներ, համաձայն բառերու զգացական արժէքը փոխանցող եղանակաւորումին, հիմնուած՝ լեզուի շեշտաւորումի սկզբունքներու վրայ: Ապա գրաւոր արտայայտութիւնը անոնց՝ մեր գրերու կիրարկումով եւ օգտագործումը՝ նոյն այդ գիրերուն, բերանացի ծանօթ եւ նախապէս սորված բառերը արտայայտելու համար: Ապա ընթերցումի հրահանգումներ եւ բառագիտական աշխատանք: Հուսկ նախադասութեան մը քերականական կազմին մասին գիտելիքները:

– Յառաջացած սկսնակներու համար նախատեսուած է քերականական մատչելի ծրագիր մը, որ մեկնելով նախադասութեան մը քերականական կազմէն, իբր անհրաժեշտ միջոց գաղափար մը յստակօրէն բանաձեւելու, կ'անցնի տալու բացատրականը բայերու եւ բառերու համաձայնական գործածութեան. կ'առաջարկուին տիպար ընթերցումներ եւ կը կատարուին համապատասխան նկարագրական գրաւոր աշխատանքներ, բառագիտական եւ յարակից ուղղագրական օրէնքներու ծանօթութիւն եւ հրահանգումներ:

– Յառաջացած աշակերտներու համար նախատեսուած են բերանացի եւ վերլուծական աշխատանքներ, գրական, պատմական, մշակութային այլ եւ այլ նիւթերու շուրջ, ունենալով իբր հիմք, էջեր մեր բանաստեղծներէն, վիպագիրներէն, գրագէտներէն, լրագրողներէն:

– Հայերէն աշխարհաբար լեզուին մէջ լաւ հրահանգուած աշակերտներու համար, նախատեսուած է գրաբար լեզուի ուսուցում՝ լեզուագիտական յարակից բայ – արմատներու եւ բառակազմական հարցերով, ինչպէս նաեւ նախնեաց մատենագրութեան եւ արդի գրականութեան նիւթերու շուրջ դասաւանդում:

Այս բոլոր մակարդակներու կողքին պիտի կատարուին նաեւ հանդիպումներ մշակութային, աշակերտներու կողմէ առաջարկուած նիւթերու շուրջ ազգային ընկերային ու մշակութային հարցերու վերաբերեալ:

Նախատեսուած է նաեւ երաժշտական աշխատանք – զուգէ նաեւ հայկական պարի – եւ յատկապէս մեր եկեղեցական ու ժողովրդական երգերը սորվեցնելու համար: Այս է ընդհանուր գիծերու մէջ՝ ամառնային այս դասընթացքի ծրագիրը:

Ժամանումները պէտք են տեղի ունենալ Յուլիս 19-ին. եթէ ուեւէ պատճառով մէկը պիտի կանխէ այս թուականը կամ յետաձգէ իր ժամանումը՝ նախընտրելի է տեղեակ պահել վարչութիւնս:

Նոյն երկիրներէն ժամանող աշակերտներու խմբական ճամբորդութեան եւ յաւելեալ այլ տեղեկութիւններու համար, ստորեւ կուտանք զանազան երկիրներու մէջ մեր ներկայացուցիչներու անունները.

Ֆրանսայի համար, Փարիզի շրջան՝
Հ. Վարդան Քէշիշեան
հեռ. – 45 – 34 – 68 – 28

Մարսէյլի շրջան՝ Կարօ Յովսէփեան
հեռ. 91 – 89 – 51 – 08

Գանատայի համար. Մոնրէալ՝
Վարուժան Պոյաճեան
հեռ. 748 – 59 – 28

Միացեալ Նահանգներ. Լոս Անճըլըս՝
Հ. Տաճատ Եարտըմեան
հեռ. 818 – 2441744

Յունաստան. Աթէնք՝ Յակոբ Ճելալեան
հեռ. 9834121:

Իսկ մեր հասցէն եւ հեռաձայնի թիւը հետեւեալն է.

Collegio Armeno
ARMENOLOGIA
2596 Dorsoduro (ai Carmini)
30123 VENEZIA — I T A L I A
Tel. : 5228770

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Լոս – Անճըլըս գացած է Ռազմիկ Դաւոյեան, «Ապրիլ» հրատարակչութեան հրաւէրով: Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Արշակ Տիգրանեան» սրահին մէջ, Յունիս 1-ին, Ռազմիկ Դաւոյեան մամուլի ասուլիս մը տուած է. ներկայ եղած են տեղւոյն հայ մամուլի թղթակիցները: Բացումը կատարելով բանաստեղծը իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ այդ իրիկուն առիթ կ'ունենայ խօսելու «Մեր ժողովուրդի բոլոր տարրերուն հետ», եւ աւելցուցած. – «Մեր բոլորիս մտահոգութիւնը մէկն է, թէ մեր ժողովուրդի, մեր ազգային խնդիրների, մեր ձգտումների եւ հեռանկարների մէջ ի՞նչ կայ, որ մեր ապագայի համար շատ անհրաժեշտ է, եւ ի՞նչ կայ որ մենք կարող ենք միացնել իրար որ զօրաւոր ուժ դառնանք: Ես այդ միացման կողմնակից եմ: Հայաստան աշխարհը ինձ համար ամէնէն թանկ բանն է մոլորակի վրայ, այդ աշխարհից դուրս ես իմ կեանքը չեմ պատկերացնում: Ուզում եմ իբրեւ լրատու ասել ձեզ, որ հիմա Խորհրդային Միութիւնում մեծ փոփոխութիւններ են կատարւում: Այս վերջին տարին, երբ որ մարդ օդ չունենայ շնչելու եւ յանկարծ բացուի մի հատ հրակայական պատուհան եւ շնչառութիւնդ բացուի եւ սկսես մարդավարի շնչել, իմանաս ինչ է կեանքը, խօսքը, այսպիսի մի բան պատահեց մեր երկրում, շնորհիւ Կորպաչովի: Հնարաւորութիւն է բացուել, որ մենք կարենանք ազատօրէն խօսել մեր երկրի արատների եւ թերութիւնների մասին ... Մեր ժողովուրդի ցաւերի մասին խօսելը, մեր մտաւորականութեան առաջնահերթ խնդիրն է: Դա ընդհատ է կատարւում մեր հանրապետութեան մէջ, բայց կատարւում է եւ պիտի շարունակուի կատարուել»:

Պատասխանելով հարցումներու, Դաւոյեան խօսած է Հայաստանի երիտասարդ գրողներու մասին, նշելով՝ «իսկապէս փայլուն երիտասարդներ ունենք, փայլուն տաղանդներով՝ Արմէն Շեկոյեան, Հրաչեայ Սարուխան, Սամուէլ Եղիազարեան, Աղնիւ Սահակեան եւ ուրիշներ»:

Սփիւռքի գրողներու գործերը Հայաստանի մէջ հրատարակելու հարցին անդրադառնալով Ռազմիկ Դաւոյեան ըսած է. – «Մենք շատ ենք ուզում որ Սփիւռքում եղած թանկարժէք բաները դառնան երեք միլիոն հայութեան սեփականութիւնը, եթէ չհաշուենք ներքին սփիւռքը: Էս մասին Գրողների Միութեան նախագահն էլ, ղեկավարութիւնն էլ շահագրգռուած են, ի պատիւ իրենց եւ անվերջ պնդել են որ դա լինի: Հիմա այդ հնարաւորութիւնը կայ: Հիմա ռուս էմիկրանթների, սպիտակ Ռուսերի բոլոր գործերը հրատարակւում են: Բայց մի ուրիշ ցաւալի բան կայ: Մենք էլ աւելի շատ աղմկող ենք, քան թէ գործ անող: Ուրեմն, հէնց որ այս հնարաւորութիւնը տրուեց, Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող չտպագրուած վէպերը, բանաստեղծութիւնները, պոէմները ամբողջ ռուսական մամուլը հեղեղեցին: Մեր դարակները լրիւ դատարկ էին: Մեր միակ ունեցած գործը Ղազարեան անունով մի չէկիստի գործ է, որ փայլուն վաւերագրական գործ է, 1936 թուականի դէպքերի մասին»:

Արեւմտահայ գրականութեան մասին շատ լաւ տեղեակ ենք, ըսած է Դաւոյեան եւ աւելցուցած՝ «սակայն, Սփիւռքահայ գրականութեան տակաւին շատ լաւ տեղեակ չենք, որովհետեւ կարեւորագոյն գործերի մի մասը դեռ մեր մօտ հրատարակուած չի: Ես կարծում եմ որ մօտ ժամանակներում կը ստեղծուին այդ հնարաւորութիւնները, որ այդ գործերը, որոնք իրենց գաղափարախօսութեան պատճառաւ հրատարակուած չեն Հայաստանում, հիմա կը հրատարակուեն: Ես չեմ կարող մոռանալ իմ զրոյցը Մուշեղ Իշխանի հետ Պէյրութում եւ մեր տանը՝ Երեւանում: Ոչ էլ կարող եմ մոռանալ նրա խոնաւ աչքերը, որ ասեց, դա ի՞նչ բան է, երեք միլիոն ընթերցողից զրկել բանաստեղծը ... Ես չեմ ասում թէ նրա համոզմունքների մէջ ճեղքուածք կայ կամ ճեղքուածք չկայ, բայց բանաստեղծին իր ընթերցողից զրկելը յանցանք է: Կարող է, որ Հայաստանը վաղը վերցնի եւ հրատարակի Ահարոնեանի գործերը»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան իրենց հօր՝

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ 5000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի «Գառնիկ Յովհաննէսեան» միօրեայ վարժարանի տարեկան հանդէսը Յունիս 21, կիրակի, ժամը 16–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը։
35, rue du Général Leclerc,
Villa des Aubépines,
Bois-Colombes, près de la gare.

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՑԳԱՅԵԱՆԻ
– Առաջնորդ Փարիզի –

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ ուսուցիչներ՝ Օր. Մայտա Մարգարեանի եւ Տիկին Արփինէի։

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՓԱՐԻԶԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ

ՍԻՓԱՄ–ի Փարիզի Ենթայանձնախումբս հաւաքուած է Յունիս 3–ին եւ լսելէ ետք Պր. Կ. Ջրբաշեանի հաշուետուութիւնը եւ սարքապրելէ յետոյ մուտքի ու ելքի բաժինները, վիճակահանութեան եւ շրջաբերականներու միջոցաւ հաւաքուած գումարներուն, կը հաստատէ հետեւեալ հաշուեկշիռը. –

Վիճակահանութեան հասոյթ՝	322·500
Շրջաբերականներով հաւաքուած՝	110·650
Գումար՝	433·150
Զանազան ծախքեր՝	11·957
Զուտ հասոյթ՝	421·193

Վ. ՃԱԶՄԱՏԱՐԵԱՆ (ՍԻՓԱՄ)

Կ. ՋՐԲԱՇԵԱՆ (Փարիզի Ենթայանձնախումբ)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Սահակ – Վարդան Պալեան եւ պաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, կիրակի Յունիս 21–ին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՊԱԼԵԱՆ–ի

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԳԱՒԹԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 28, կազմակերպուած՝ Ս. Մեսրոպ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Նայիրի նուագախումբի, Նարեկ Մշակութային Կեդրոնին մէջ։
38, route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or

Վիճակահանութիւն – արեւելեան կերակուրներ – հայկական նուագ եւ երգեր։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԱՆԵԼՕԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Կատակերգութիւն, խօսք եւ երաժշտութիւն Նարեկ Տուրեանի, մասնակցութեամբ Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտներու, Երեքշաբթի, Յունիս 23, ժամը՝ 20·30–ին։
Théâtre Victor HUGO
14, ave V. Hugo — Bagneux
Réservation : 46. 64. 22. 24 / 46. 64. 02. 92

Dans un style coloré, accord de textes, musique et danses populaires.
La création arménienne du moment !
KISSANI
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Le Journal de Noraïr

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Dimanche 21 Juin à 18 heures
13, rue Danton — 92130 Issy-les-Mlnx.
Réservation sur place ou par téléphone : 39 - 16 - 08 - 43

TROUPE KISSANI —
21, rue du Général Eboué, 92130 Issy (après 19h)
BIJOUTERIE HAMEL —
30, ave. J.B. Clément,
92100 Boulogne Billancourt
FLEURS TERZIAN —
85, rue des Chesneaux
95160 Montmorency

Դպրոցական Հանդէս

Իսիի Կապոյտ Խաչի միօրեայ դպրոցի տարեկան հանդէսը, Շաբաթ, Յունիս 20–ին, ժամը 14·30, Մշակոյթի Տան մէջ։
45, rue de la Défense—Issy-les-Moulineaux

OFFRE D'EMPLOI

Femme seule, 77 ans, autonome mais ayant difficulté pour marcher, recherche dame compagnie, origine arménienne pour l'assister.
Lieu : Village Var
Logement et nourriture assurés.
Conditions à débattre.
Tél. : jour 42. 25. 69. 84
et soir 94. 52. 01. 51

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

GALA M.C.A. - 87

Dimanche 21 Juin
Salle LEO LAGRANGE, Place Carnot
Alfortville

NON-STOP 18h - 22h

Pour une culture arménienne vivante !

avec

à 18h... «CREATIONS» de la M.C.A. avec tous les ateliers
à 19h... Buffet dinatoire
à 20h30...LES ARTISTES AVEC NOUS
Arthur BACKERDJIAN
MASSIS
et
EVELYNE ALTOUNIAN

sous la Présidence d'Honneur
de M. Joseph FRANCESCHI
Député - Maire d'Alfortville

— Participation aux frais —

M.C.A. — 9, rue de Madrid
94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Յունիս 25, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 20·30–ին ընկերակցութեան կեդրոնը։
77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9–ր, Թաղամաս

Կարեւոր օրակարգ։

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

MARSEILLE
A L'OCCASION DU 80e ANNIVERSAIRE DE SA FONDATION

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

a le plaisir de vous inviter à son

DINER DANSANT

Le samedi 27 juin à 20 heures
dans les nouveaux salons de l'Hôtel Novotel - Sofitel (Vieux Port)
36, Bld. Charles Livon - 13007 Marseille

Réservations :
Siège U. G. A. B.
ou Tél. :91 - 37 - 75 - 97 / 91 - 76 - 58 - 78 / 91 - 76 - 10 - 17

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

Fête Champêtre Annuelle

DU COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon
à Sèvres, le Samedi 20 Juin à partir de 16 heures 30 jusqu'à l'aube
La Fête sera animée par les élèves du Collège et sa Chorale
Participeront au programme artistique
— ROSY ARMEN
— BALLET NAVASART
— EVELYNE ALTOUNIAN
— SUREN
— DUO ZEPUR
— LEVON CLARIAN

Vous danserez tard dans la nuit avec l'Orchestre de «LORI»
et ses chanteurs
Y. NADJARIAN A. EMIRIAN

L'entrée à la Fête champêtre est gratuite

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
20-21

SAMEDI-DIMANCHE
20-21 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.512 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.512

ՅՈՒՆԻՍ 18, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՃԱՆՉՑԱՒ 1915-Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈՂՄԷ ԱԼ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ ԱՆՈՐ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅՈՒԶՈՒՄ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ. – Յունիս 18

Յունիսեան այս օրը, անկասկա՛ծ, ամէնէն երկար օրն էր այն բոլոր Հայերուն համար, որոնք փութացած էին Սթրազպուրկ, կառքով, հանրակառքով, երկաթուղիով թէ օդանաւով: Հինգշաբթի, Յունիս 18-ին, ձգձգումներէ, յետաձգումներէ, սակարկութիւններէ ետք, Եւրոպայի Խորհրդարանին լիակատար նիստին օրակարգի հարցերէն մէկն էր Ժաք Վանտեմէյլըրուքի չարչարուած տեղեկագիրը՝ քաղաքական լուծումի մը համար Հայկական Հարցին: Դեռ մինչեւ վերջին վայրկեանը, ապահովութիւն չկար: Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Սոլիտառիթէ Ֆրանքօարմենիէնի պատասխանատուներ օրերէ ի վեր, գիշերը ցերեկին խառնած, Խորհրդարանի շէնքին նրբանցքներուն մէջ, հետապնդ աշխատանք կը տանէին, երեսփոխաններու հետ տեսնուելու, խօսելու, համոզելու համար: Չորեքշաբթի օր, երկու կազմակերպութիւնները վերջին մամուլի ասուլիս մը կու տային, ուր խօսք կ'առնէր նաեւ պելժ ընկերվարական երեսփոխան՝ Կլին, կրկին ու կրկին պարզելու համար հայկական տեսակէտը: Հինգշաբթի, ցերեկին իսկ, ապահովութեան ուժեր շրջապատած էին Խորհրդարանի շէնքը, մուտքերը գրեթէ «կղպած» ու մաղէ անցընելով կը ձգէին քանի մը տասնեակ Հայերու մուտքը, որոնք դեռ ներս մտնելէ ետք պարտէին երկու արտօնագիր ձեռք ձգել մէկը – համեմատաբար աւելի դիւրին – անունով ու նկարով պաճ մը, որ թոյլ կու տար Խորհրդարանին մէջ երթեւեկը, այս հարկ էր ուրիշ մը, որ հատիկ – հատիկ կը շնորհուէր նախապէս պատրաստուած ցանկի մը հիման վրայ: Հոս, թիւը, շատ աւելի սահմանափակ էր, բայց այս մէկն էր որ թոյլ կու տար նիստին ներկայ գտնուելու իրաւունքը:

Նախ քան նիստին բացումը, ժամը 14·30-ին, մամուլի ասուլիսի յատկացուած սրահի մը մէջ, պելժ ազատական երեսփոխան մը՝ Լիւք Պէյէր տը Ռիքէ շրջապատուած մօտ տասը Թուրք Խորհրդարանի անդամներով, մամուլի ասուլիս մը կու տար, որ այլապէս շահեկան էր, եթէ նկատենք որ նպատակին (Թրքանպաստ) ճիշդ հակառակ արդիւնքը կու տար: Արդարեւ, Թուրք երեսփոխաններու խեղճուկրակ պատասխանները թղթակիցներու հարցումներուն, ըստ երեւոյթին յուսախաբ կ'ընէին զիրենք «հովանաւորող» Պելժը, որ բաւական ալ ջանք կը թափէր տափակութենէ դուրս հանելու համար վիճաբանութիւնը, բայց ջանքերը ապարդիւն էին: Սկիզբէն, Պէյէր տը Ռիքէ կ'ըսէր թէ ուզածը այս չէր, որովհետեւ փափաքած էր որ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ ալ ըլլան, բայց ընթացք չէին տուած հրաւէրին:

Պելժը Աղնաւուրի նամակով կը բանար ասուլիսը, ու անմիջապէս խօսք կու տար Թուրք երեսփոխաններէն մէկուն, որպէսզի պարզէ Թրքական տեսակէտը: Կառավարական կուսակցութենէն՝ Իպրահիմօղլու (Անա Վաթան) կը կրկնէր տասնամեակներէ ի վեր կրկնուած – եւ չմաշած – յանկերգը. – Պատմութիւնը խեղաթիւրուած է, ցեղասպանութիւն չէ գործուած, բաներ մը պատահած են, որոնք երկու կողմերն ալ լացուցած են: Իրմէ ետք, ուրիշ մը (անկախ) նոյն բանը պիտի ըսէր, Սոսիալ – Դեմոկրատ մը կը ժխտէր ցեղասպանութիւնը, ցաւելով որ ողբերգական դէպք մը կը շահագործուի քաղաքական նպատակներու համար (ակնարկութիւն Ֆրանսական նախագահական ընտրութեանց), կը շեշտէր թէ Խորհրդարանը արդարութեան եւ պատմութեան ատեան մը չէ: Հարցումներ կային հետաքրքրական, որոնց խուսափողական պատասխաններ տրուեցան, երբեմն այնքան կապ չունէին հարցումին հետ, որ Պելժն իսկ կը ստիպուէր միջամտել ու կարգի հրաւիրել իր բարեկամները, քանիցս յիշեցնելով թէ իրենց ըսածը՝ եղած հարցումին պատասխանը չէ: Պէտք է ընդունիլ, թէ որքան ալ Թրքանպաստ անձ մը ըլլայ Պէյէր տը Ռիքէ, մէկն է որ գիտէ տարրակայօրէն վարել վիճաբանական ասուլիս մը: Ընդհանուր ձեւով, Թուրքերը կրկնեցին թէ ցեղասպանութիւն չկայ, եթէ ողբերգութիւն մը պատահած է, նիւթական հատուցման հարց չի կրնար ըլլալ, արդէն նուաստացուցիչ է որեւէ նիւթական մօտեցում մարդկային տառապանքին, եթէ ողբերգութիւն է, է՛ երկուքին համար, Հայերը ամէն իրաւունք կը վայելեն Թուրքիոյ մէջ, ուր հայ փոքրամասնութիւն կայ, քիւրտ չկայ (ի պատասխան Լիպր – Պելժիքի Թղթակցին հարցումին), եթէ Հայեր հեռացած են Թուրքիայէն, պատճառները զուտ տնտեսական են: Հուսկ, այն հարցումին թէ ի՞նչ հիման վրայ կարելի է նախատեսել տիալոկ մը, Թուրքը կը պատասխանէ, թող գան (մեզի ալ հրամմեցէք...) Թուրքիա, որեւէ արգելք չկայ ու նրատին...:

*

Անհամբեր էինք: Նիստը սկսած էր ժամը 3-ին, բայց ծեծուած հարցը կը վերաբերէր կիներու վիճակին Հասարակապետութեան հիմնարկներուն մէջ: Մեր հարցը ժամը 16·30-ին միայն կու գար: Ներկայ էին հազիւ 60 երեսփոխան (ընդհ. թիւն է 511): Նախագահը խօսք կու տար քաղաքական յանձնախումբի բանբերին՝ Սերճիօ Խոչինի (իտալացի Դեմօ – Քրիսթիանի), որ կը ներկայացնէր Վանտեմէյլըրուքի այն տեղեկագիրը, որու մէջ ցեղասպանութիւնը վերածուած էր անարդարութեան եւ 23-ի դէմ 25 ձայնով եւ 2 ձեռնպահութիւն, վաւերացուած էր Փետրուար 25-ին: Հակիրճ պատմականը կ'ընէր տեղեկագրին, որ ներկայացուած էր, առաջին անգամ 1984, Հոկտեմբեր 23-ին, ու կը բացատրէր տուեալները: Ապա, նիստին նախագահը յաջորդաբար խօսք կու տար զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչներուն, ճշդելով անոնց ժամանակամիջոցը: Հոս, հարկ է փակագիծ մը բանալ խորհրդածութիւն մը ընելու համար: Արդարեւ, նախագահը իր առջեւ ունէր ցանկը անոնց որոնք խօսք պիտի առնեն եւ ամէն մէկուն խումբին կողմէ ճշդուած ժամանակամիջոցը՝ 3, 4 կամ միայն երկու վայրկեան: Ոչ ոք կրնար կէս – երկվայրկեան աւելի խօսիլ: Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար, եթէ այս դրութիւնը կարենայինք կիրարկել մեր հանդէսներուն եւ ժողովներուն մէջ: Որքա՜ն ժամանակ շահած պիտի ըլլայինք...:

Ուրեմն, առաջին խօսքը տրուեցաւ ֆրանսացի ընկերվարական՝

ԱՆՐԻ ՍԱՊԻ-ի, որ գլխաւոր դրդիչ ուժն է այս հարցին: Ան շեշտեց երկու կարեւոր դրդապատճառներ, որպէսզի տեղեկագիրը քուէարկուի: Ա) մարդկութեան հաւաքական յիշողութեան մէջ պէտք չէ սրբուի այս ցեղասպանութիւնը: Բ) Թուրքիա թեկնածու է Հասարակապետութեան, նախ քան իրենց մուտքը, պահանջուեցաւ որ Փորթուկալ եւ Սպանիա ժողովրդավարութիւններու վերածուին, նոյնը կ'ակնկալուի Թուրքիայէն: Սապի, կը շեշտէ նաեւ որ առաջարկուած սրբագրութիւնն է՝ վերադառնալ ցեղասպանութիւն որակումին:

ԼԷՄՄԷՌ. – (գերմանացի, եւրոպական ժողովրդական կուսակցութիւն Փէ – Փէ – Ը): Իրեն համար այս հարցը հրատապ այժմէականութիւն մը չի ներկայացներ, տակաւին չի նշանակեր աղէտը ուրանալ: Եզրակացութիւնն այն է որ իր խմբակցութիւնը ոչ վիճարանութեան կը մասնակցի, ոչ ալ քուէարկութեան:

ՌՈՒԷԼՇ. – (եւրոպացի Դեմոկրատ). – Դէմ է տեղեկագրին: Դէպքերը պատահեր են Հռոմի համաձայնագրէն առաջ: Յարգանք ունի Հայերուն, անոնց լեզուին, մշակոյթին, կրօնքին նկատմամբ: Կը ցաւի անցած – դարձածին համար: Քուէարկութիւն մը ոչ մէկ բան մը պիտի աւելցընէր, ոչ ալ պակսեցնէր Հայերուն: Պիտի չմասնակցին քուէարկութեան: Գործ չունին այդ հարցին հետ:

ՓԻՔԷ. – (Համայնավար, Ֆրանսացի). – Դիտել կու տայ որ քանի մը տարի առաջ, Խորհրդարանը ծեծեց ցեղապաշտութեան եւ օտարատեացութեան հարցը: Այս ալ, այդ շրջագիծին մէջ է: Ամբողջ ժողովուրդի մը բնաջնջումը: Եղած բնագիրը գոհացում չի տար: Պէտք է որ իր տեղը գտնէ ցեղասպանութիւն տարազը: Ճանաչումը արգելք պիտի ըլլար որ նման ողբերգութիւն մը կրկնուի:

ՔՈՍԹ – ՖԼՈՐԷ (Էռ – Տէ – Ը= Ռեֆորմաթէօր, Դեմոկրատ Լօրոփէէն): Ֆրանսացի ոճարանի տիպար, Քոսթ – Ֆլորէ տպաւորիչ բանաձեւում ունի: Կը հաստատէ որ մարդը ունի մեծութիւն, բայց նաեւ փոքրոգութիւն, երկուքն ալ պէտք է սատանձնել: Առաջինը օրինակ պէտք է ծառայէ, երկրորդը՝ դաս պէտք է ըլլայ: Պէտք է Թուրքիա տէր ըլլայ իր պատմութեան: Ճանաչումը վերջ կու տայ ԱՍԱԼԱ-ի ահաբեկչութեան: Ապա, կը յիշէ թուականը՝ Յունիս 18, Տը Կոլի կոչը: Պէտք է քուէարկել այս Խորհրդարանին պատիւին համար:

ՎԻԼԻ ՔԻՒՓԵՐՍ (Կանաչ). – Կ'անդրադառնայ քաղաքական յանձնախումբին նախկին նախագահին՝ Ֆորմիկոնիի խաղերուն հարցը խեղդելու համար: Պարզ է՝ նպաստաւոր է:

ՕԹԹՕ ՏԸ ՀԱՊՍՊՈՒՐԿ (Փէ – Փէ – Ը) – Առարկայական կը փորձէ ըլլալ, չի ծածկեր որ որակումը անառարկելի է եւ բարոյական կողմը կը շեշտէ:

Կ. ՓՈՐՏԷԱ (Աջ – Ֆրանսայի Ազգ. Ճակատ). – Կը շեշտէ ռէալ փոլիթիքի մը սկզբունքը, մաղթելով որ ամէն մարդ տէր ըլլայ իր պատասխանատուութիւններուն: Կողմնակից է ճանաչման:

ՅՈՒՆԻՍ (Փէ – Փէ – Ը). – Թուրքիա պէտք է ճանչնայ: Կը դատապարտէ ահաբեկչութիւնը, որ հետեւանք է, կ'ըսէ, Թուրքիոյ մերժողական դիրքին:

ԷՖՐԷՄԻՏԷՍ – (Համայնավար Յոյն). – Շատ բուն է Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան հասցէին գործածած բառամթերքով իսկ: Հազարաւորներ, միլիոններ բնաջնջուեցան: Ո՛չ ողողումներու, ո՛չ երկրաշարժի, ո՛չ ալ ՍԻՏԱ-ի զոհ էին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՆԿՈՒԹԵՆԷ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Չեմ գիտեր ի՛նչ պատահեցաւ։ Ի՛նչպէս եղաւ, որ փոթորիկի բռնուած նաւի նըման, սկսաւ երերալ սենեակը. թեքեցաւ աջ, թեքեցաւ ձախ։ Հիմէն կը խախտէր շէնքը ու կը տանէր զիս ջուրին յատակը։ Աթոռ ու սեղան, ծաղկաման ու մոխրաման, լուցկի եւ սիկառէթի տուփ բախեցան իրար, ջախջախուեցան եւ փշուրները թափեցան վրաս։ Ցնցուեցայ. դողդղացի. հաւասարակշռութիւնս կորսնցուցած՝ ինկայ տիվանին։ Փախուստի համ մը եկաւ բերանս։ Դուրսը արեւ էր, բայց ներսը մթնցաւ. դարձաւ գիշեր։ Չէի տեսներ իրերն ու առարկաները. պատուհանն անգամ ծածկուած էր երկաթէ սեւ վարագոյրով...։ Եկած կը թուէր աշխարհը ձըգելու ժամը։ Յանձնուած՝ մահաքունի։

Սակայն, յանկարծ, նօսրացաւ սեւութիւնը. առաւօտ եղաւ. պայծառացաւ շուրջս. սկսայ տեսնել յստակօրէն։ Կը քալէի էշի եւ գրաստներու յատուկ արահետներէ, մացառապատ դաշտի մը վրայէն։ Խիճ ու եղինձ կը փաթթուէին ոտքերուս ու սրունքներուս, կը ճանկռտէին միսերս, բայց կը շարունակէի քալել։ Չեմ գիտեր ի՛նչպէս եւ ուրկէ՛ եկած մեծ բազմութիւն մը կը հետեւէ՞ր ինծի, թէ ե՛ս կը հետեւէի անոր։ Կռնակ դարձուցած մեր տունին, կը դիմէինք ամայութիւն, առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթանք. ինչո՛ւ կ'երթանք։ Երախայի լացեր կը լեցընէին մթնոլորտը։ Տրտունջներ, դժգոհութիւն, բողոքներ կը թռչկոտէին բոլոր բերաններէ։ Տաք էր օդը։ Կրակէ այդ արեւին տակ, հաւկիթն անգամ պիտի խաշէր։

Հասանք տեղ մը, ուր շուք կար եւ ջուր։ Կ'ուզէինք հանգստանալ. ուռած ոտքերը մխրճել ջուրի մէջ. պատառ մը հաց ուտել, բայց չար մարդիկ «քալեցէ՛ք, քալեցէ՛ք» կը պոռային։ Խարազանը կը շաչէր. գանկեր կը ճեղքուէին. արիւն կը հոսէր դէմքերէ։ Ջուրին մօտեցողը՝ սուինահար կը գլորուէր գետին մէջ։ Գետին ինկած մէկը կ'ոտնակոխուէր, կը ճզմուէր, կը խողխողուէր։ Չէի կրնար զանազանել թէ՝ ի՛մ հայրն էր այդ մեռնողը թէ Պաղտասարին հայրիկը։ Կ'ուզէի պոռալ՝ ձայնը կոկորդէս դուրս չէր գար։ Կը փորձէի յառաջանալ, մագլցիլ մարդու հասակն ի վեր, խլել Փէսը, ոտքերուս տակ ճմրթկել զայն. նախատել... բայց չէի կրնար քալել ու մօտենալ անոր։ Կիներ կը նետուէին մեռցնողի եւ մեռնողի միջեւ, սակայն փորը ճեղքուած, ընդինքը մարմնէն անջատուած, իրենք ալ կ'իյնային գետին։ Դիակներ կը դիզուէին դիակներու վրայ։ Դանակէ խուսափածը կուլար, կ'աղաչէր, կ'աղօթէր, մինչ արեւի ետեւէն՝ Մուհամմէտի՞ գլուխը, թէ Աստուծոյ կերպարանք առած մէկը կը քրքջար խելագարի պէս...։

Չկրցայ հասկնալ, թէ ի՛նչպէս յանկարծ ամայացաւ շուրջս։ Տիրեց լռութիւն։ Գանգատ չէր լսուեր. դանակը գործելէ դադրած. ո՛չ մեռել կար, ո՛չ շարժում։ Զատուած բոլորէն, մինակ էր անծանօթ վայր մը։ Ո՞վ բերած էր. ուրկէ՞ բերած էին զիս հոս՝ ցանկապատերով շրջապատուած այս շէնքը։ Ինչո՞ւ իրաւունք չէր տրուեր անկէ դուրս ելլելու։ Վայրկեան իսկ չլեցնող հարցումները չաւարտած. շրջապատուեցայ տարեկիցներով։ Անոնք ալ մինակ մնացած՝ եկած էին ետեւէս, առած զիս իրենց մէջ։ Տարտղնած տաշեղներ. հացի փշրանքներ, որ խմորուին միասին, կրակուին միասին. կազմեն միւոր ու բազմութիւն. վերակերտեն փըշրուած ամբողջութիւնը։

Ծայր տուաւ բաժանումի գործողութիւն։ Տղաքը՝ «վերի թաղ», աղջիկները՝ «վարի թաղ»։ Կազմուեցան խըմբակներ. բացուեցան դասարաններ։ Գիրք ու գրիչ դրին ձեռքերու մէջ։ Հայու սերտել սկսած, «Ջուրի պէս» կը կարդայինք արդէն Վարուժան եւ Սիամանթօ, Դուրեան եւ Մեծարենց, Օտեան եւ Րաֆֆի։ Սորվեցանք վէգ խաղալ. ընկերոջ գընդիկները շահելու վարպետութիւն ձեռք ձգել. չուանցատքի պարտութեան ենթարկել լաւագոյն աղջիկն անգամ. պահուըտուքի խաղերուն՝ սարսափի մատնել ու լացնել վախկոտներ։ Ու արդէն մոռցած էինք ... չմոռցուելիքը։ Հայր ու մայր չէինք փնտռեր այլեւս։

Եկաւ տարեն մը, երբ սկսայ ձանձրանալ խաղերէ։ Կը խուսափիմ զիս փնտռողներէ։ Կը մեկուսանամ բոլորովին։ Հիմա, իմ մեծագոյն հրճուանքն է նստիլ փլած պատշգամի հողակոյտին ու հետեւիլ Սիլվայի շարժումներուն։ Դպրոցը փոքր պարտէզով բաժնող տունի արար աղջիկն է Սիլվա։ Կը մեղքնամ անոր։ Վստահ եմ, որ ութ տարեկանէն աւելի չէ աղջիկը, սակայն բոլոր գործերը ընողը ան է։ Երբ մեծ քոյրը հագուած - սքուած ամուսին փնտռելու վրայ է, ան կ'աւլէ տունը. հաւ կը կերակրէ. շոր կը լուայ. ծաղիկ ու բանջարեղէն կը ջրէ։ Տնեցիք կը պոռան գլխուն. կը ծեծեն ալ, բայց ան լալ չի գիտեր։ Գիտէ ուրիշ բան. կը նստի տունին սահմանը գծող քարին, պատռած ու թրջուած շրջազգեստը կը հրէ մէկ կողմ, ցոյց տալով գիստն ու վարտիքը ու կը ժպտի չարաճճիօրէն։ Մեծ քրոջմէ՞ն սորված է արդեօք թէ մօրը արգանդին մէջ, այդ տարիքին գիտէ գիստերու մերկութիւն ցոյց տալու նշանակութիւնը։ Միշտ մրոտ է Սիլվայի դէմքը։ Աղտոտ՝ ոտքերն ու սրունքները։ Եղունգները՝ սեւով լեցուն։ Երբեք չի մտածեր ինքզինքը մաքրելու մասին։ Իրեն չափ աղտոտ է լաթէ պուպրիկը, որ կը համբուրէ մօր մը գուրգուրանքով, կը սեղմէ զայն կուրծքին ու կը խնդան երկուքս ալ։

Սիլվան դիտելու համար չէ սակայն, որ ամէն իրիկուն ես կը նստիմ հոն։ Տարբեր գաղտնիք մը կայ տակը ատոր։ Ես սիրահարած եմ դաստիարակ Տիգրանուհիի։ Անոր սենեակին պատուհանը կը բացուի ճիշդ Սիլվայի տունին կողմը. իմ ընտրած անկիւնէս միայն կրնամ տեսնել անոր գըլուխը։ Եթէ նշմարեմ անոր մազը, դէմքին մէկ մասը, քիթին ծայրը, կը բաւէ ինծի. կ'ամբողջանայ երջանկութիւնս. աշխարհը կը դառնայ իմս։ Աղաչական նայուածքներէս ամէն բան հասկցած է Տիգրանուհի եւ անտարբեր չէ։ Արդէն իր քաջալերանքն է, որ զիս մօտեցուցած է իրեն, դրած բոց մը սրտիս մէջ։ Առիթի կը սպասէ՝ զիս իր քով հրաւիրելու։

Այսօր, թուղթի կտոր մը սահեցուց ձեռքիս մէջ։ Կարդացի ու սիրտս դուրս թառ իր վանդակէն։ Յաջողած է սենեակը բաժնող ընկերուհին հեռացնել։ Գաղտնօրէն կրնամ իր սենեակը երթալ։ Պատէն քակած է երկու տախտակ եւ բացած զիս իրեն միացնող ճամբան։ Փորի վրայ սողալով կը հասնիմ իրեն։ Կը բռնէ ձեռքէս եւ կ'օգնէ ինծի ոտքի ելլելու։ Դէմ դիմաց ենք հիմա. ինք կը ժպտի. ես՝ վախէ եւ ամօթէ շշմած։ Ինչո՞ւ եկայ. ի՞նչ ըսելու եւ ի՛նչ ընելու։ Չէ՞ր բաւեր նայուածքներով ու նամակներով սիրել։ Ես կը սիրէի զինք մտածումով, զգայութեամբ, վէպերու մէջ արտասանուած խօսքերով։ Իր նամակները զիս ալ դարձուցած էին «բանաստեղծ», երազի ետեւէ վազող պատանի։ Հիմա, երազը քանդուած, բանաստեղծութիւնը բզիկ – բզիկ էր եղած։ Սէր յայտնելու ի՞նչ միջոց կը մնար այլեւս. արդեօք սիրելու ուրիշ ձե՞ւ ալ գոյութիւն ունէր։

Բարեբախտաբար բերան բանալու, խօսելու կարիք չկար։ Կինը գիտէ իր ուզածը. կ'առաջնորդէ քեզ. կ'ուսուցանէ բնութեան դիրքը։ Տիգրանուհի կը քակէ կուրծքի հանգոյցը, ծիծերը կը դնէ ափերուս մէջ։ Կը սարսռայ մարմինս. տերեւի պէս կը դողդղամ. չիյնալու համար կը կռթնիմ մահճակալին եւ չեմ համարձակիր կոշտ ու բիրտ շարժումով մը չարչարել կնոջ մարմինը։ Չէի գիտեր տակաւին, որ կնոջ փնտռածը այդ «կոշտութիւնն» ու «բրտութիւնն» էր։ Ինքն է, որ գլուխս կը քաշէ դէպի իրեն եւ պտուկները կը դնէ բերնիս։ Այն ատեն շնչահեղձ խեղդուողի միակ բառն է որ կուգայ շրթներուս. «Տիգրանուհի՛ ... Տիգրանուհի՛...։

Բայց Տիգրանուհին ալ չդիմացաւ դէպքերու յաջորդականութեան։ Անցայ Հայկանոյշի ձեռին, անընդհատ իրարայաջորդ տեսարաններու հրմշտուքին մէջ։ Աշակերտուհիները իրենք իրենց մէջ բաժնած էին տղաքը։ Ես բաժին ինկած էի Հայկանոյշին։ Առանց իմ գիտակցութեան, իր սիրտը տուած էր ինծի եւ փաստելու համար իր սէրը, ընթրիքը չէ ըրած. չամիչն ու ընկոյզը բերած է ինծի։

Երախայի պէս կը կերակրէ զիս՝ մէկիկ – մէկիկ չամիչները թխմելով բերանս. իսկ ես՝ ստկած ընկոյզը կ'երկարեմ իրեն։

Չամիչի ու ընկոյզի սիրաբանական այս կտակը, բոլորովին լուրջ գործողութիւն էր տասներկու տարեկան Հայկանոյշի համար։ Ըստ իրեն՝ արդէն նշանուած, ընտանիք պիտի կազմենք։ Հարսանիքը տեղի պիտի ունենայ վաղը կամ միւս օր։

Որքա՜ն հեռուն կը գիտէին աղջիկները. որքա՜ն կանուխէն կը պատրաստուէին կնութեան եւ որքա՜ն ուշ արթնցայ ես...։

Սիլվայի եւ Տիգրանուհիի պէս, Հայկանոյշն ալ մնաց որբանոցի պատին տակ։ Իջայ շուկայ. բռնեցի մարդ դառնալու ճամբան։ Գիր կը շարեմ, մեքենայ կը դարձնեմ։ Դպրոցի տնօրէն եւ բանաստեղծ Վարդան Գէորգեան արհեստ կը սորվեցնէ ինծի, երբեմն գրականութիւն կը բացատրէ. կ'ուզէ որ մաս կազմեմ «Ոստան»ի շուրջ հաւաքուած պատանի դաշնակցականներու, մինչ, համայնավարին մէկը, հէքեաթի նման կը պատմէ Անդրէ Մարթիի Սեւ ծովեան գործադուլ. արժէքի եւ արդիւնքի մասին կը խօսի. մարքսիզմ կ'ուսուցանէ։ Հնչակեաններ ալ փողով ու ծնծղայով հրապարակ իջած են։ Թէեւ ռամկավարութիւնը «Բէլէկեան»ի սրահներէն դուրս չէ ելած, բայց հիւղաւանի քարոզիչները հազար տեսակ կրօնք ստեղծած, գիրար կը հալածեն։ Փոքրիկ քաղաքին մէջ որքա՜ն մեծ միտքեր կը շրջին ... Մարդ դառնալու համար քանի՞ տեսակ միտք պէտք է թխմել գլուխներու մէջ, որքա՞ն գիտութիւն ամբարել։ Զարգացո՞ւմ է այս, թէ բթացում։

Ի՜նչ զարմանալի բան ... Աստղի մը տեւողութիւն միայն ունին դէպքերն ու տեսարանները։ Առանց կանգ առնելու, մին կը յաջորդէ միւսին. մէկուն էութիւնը չճանչցած ու չապրած, ուրիշ կացութեան մը առջեւ կը գտնեմ ինքզինքս։ Ահա՛, նստած եմ քարափ. քարափէն՝ շոգենաւ. շոգենաւէն՝ փապուղի։ Տարօրինա՛կ քաղաք. գետնին տակէն կը ճամբորդեն եւ կ'երթան ո՛ւր որ ուզեն։ Կը խօսին բոլոր լեզուները, բայց ո՛չ հայերէն։ Ինչո՞ւ հայկական դպրոց չեն բացեր հոս։ Խօսուած լեզուներէն որո՞ւն հասակը կը հասնի Հային...։ Լուտերէն առաջ վառած է Լուսաւորիչի կանթեղը։ Ծնած վարդապետութիւնը պետականացնելու օրէնքը Տրդատն է հաստատողը։ Հայկական արիւն ներարկուած է Լուսինեան Ֆրանսացիի արքունիքին։ Հայաստան հաւ եւ գառնուկ մորթած է նոյնիսկ սպարապետներու, պարզ անոր համար, որ խաչ ունէին կուրծքերու վրայ։ Գաւաթ մը գինիի մէջ խեղդուելիք եւ ծունկի չգալիք պատմութիւն չէ՛ նաեւ նորագոյն Արարատ եւ հայկական գոյնը։

Այսպիսի մտածումներ կ'ունենայի երբեմն, որովհետեւ կար ու չկար, Հայը միայն կար ինծի համար. իսկ Հայը անտեսել կը նշանակէր նախատել զայն։

Զանդրադարձայ, թէ ի՛նչպէս մէկէն բարձրացաւ հասակս. զօրացան մկաններս. գոյն եկաւ երեսիս. բացուեցաւ լեզուս։ Խառնուած էի բազմութեան. կը վազէի փողոցէ փողոց. կ'երթայի Պասթիյ ու Կարչ եւ ձայնս կը միացնէի ընդհանուրի աղմուկին՝ «կեցցէ՛ հաւասարութիւնը», «կեցցէ՛ ազատութիւնը»։ Գինով էին բոլորը։ Կը պոռային՝ կը գինովնային. կը պարէին՝ կը գինովնային. կը խըմէին կը գինովնային։ Իմ ալ գինովնալու տարիքս էր։ Կը գինովնայի առաւելապէս, աղջիկներով։ Տիգրանուհիէն եւ Հայկանոյշէն աւելի գեղեցիկ էին այստեղի աղջիկները։ Կարմիր էին շրթունքները. վերնիվ կը փայլէին եղունգները. ժպիտները՝ հրաւէր էին եւ ունէին համբոյրի համ։ Վիպային սէրը սկսած էր լքել զիս. հիմա կը հաւատայի Թովմաս առաքեալի փիլիսոփայութեան։ Արդէն համարձակ ու քիչ մըն ալ անամօթ, կը փակէի առաջին հանդիպողի փէշին։ Համեստ աղջիկ մըն է Սիւզան. աղքատ աշխատաւոր մը. հագուածքը ողորմելի. ձեռքի պայուսակը ա՛յնքան հինցած, որ թելեր կը կախուէին. կօշիկները կարելի էր նմանցնել Ապու Հասանի պատմութեան։ Ուրեմն՝ յարմար ճաշակիս, մատչելի՝ քսակիս։

Սխա՛լ ենթադրութիւն։

Առաջին օրը, Սիւզան ուզեց որ ճաշարան տանիմ։ Երկրորդ օրը՝ պարահանդէս. երրորդ օրը՝ սինեմա։ Այնուհետեւ չվերջացան պահանջները. պէտք ունէր վերարկուի, շրջազգեստի, շապիկի, վարտիքի...։ Իւրաքանչիւր համբոյրը կը ծախէր ոսկիով։ Եւ երբ ոսկին հատաւ՝

«տարօրինա՛կ սրիկայ» պոռաց, անհետացաւ եւ իր տեղը կանգնեցաւ ոստիկան մը, որ ձեռքերս օղակած զիս քաշեց ետեւէն՝ չեմ գիտեր ո՛ւր տանելու համար։ Պատկերները աղօտեցան, տիրեց ամայութիւն, կրկին մնացի առանձին։ Բայց ա՛յնքան սարսափած էի, որ կրկին բացուեցան աչքերս։

Կնոջս բերանը փակած էր բերնիս. շունչ կուտար շունչէն. կը վերակենդանացնէր մեռեալը։ Որքան արցունք ունէր, թափած էր երեսիս եւ արարչագործ աստուածութեամբ ոտքի կը հանէր Ղազարոսը։ Շուրջս հաւաքուածները «Հայրիկ, հայրիկ» կ'աղերսէին եւ իրենց մօր կատարած հրաշքին առջեւ՝ վախի արցունքը կը վերածուէր ուրախութեան արցունքի։

— Որքա՜ն վախցուցիր մեզ...։

Մինչդեռ ես, արդէն ապրած կեանքս, երկրորդ անգամ ապրած, պատրաստ վերադարձողի պէս, տուն կուգայի...։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈՒԼԵԱՆ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԺԹ. դարու վերջերու Սինկափուրի հայկական գաղութի վերաբերեալ առանձին յիշատակութիւններ թողուցած են հոն այցելած Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի նուիրակները։ 1870-ական թուականներուն, ականատեսներու վկայութեան համաձայն, Սինկափուրի մէջ կ'ապրէին մօտ հարիւր տուն Հայեր, «որոնք Հնդկաստանի՝ Անգլիայի լծէն ազատ կողմերուն վաճառականութեան մեծ մասը ձեռքերնին կը պահեն»։

Սինկափուրի Հայերու յիշեալ շրջանի մասին համառօտ, բայց հետաքրքրական տեղեկութիւններ ձգած է հոն այցելած Նոր Ջուղայի առաջնորդ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոս։ Էջմիածին ղրկած իր զեկուցագրին մէջ ան կը յայտնէ, որ Սինկափուրի մէջ կայ փոքրաթիւ, բայց համախմբուած, հայրենասէր, գործունեայ գաղութ մը, որ առատաձեռն է յօգուտ Նոր Ջուղայի գիւղերու կարօտեալ իր հայրենակիցներուն, Էջմիածնի եւ այլ կարիքներու նկատմամբ։

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան Թրքական կառավարութեան կազմակերպած հայկական կոտորածներու եւ վայրագութիւններու մասին լուրերը հասան նաեւ Սինկափուր։ Հոս ալ Հայերը իրենց բողոքի ձայնը բարձրացուցին յանուն իրենց եղբայրներու պաշտպանութեան։

Ի. դարու սկիզբը Սինկափուրի համայնքը, թէեւ փոքրաթիւ, բայց կը շարունակէր գոյատեւել խառնալեզու եւ բազմակրօն այդ քաղաքին մէջ։ Տակաւին կը շարունակէին գործել հայկական առեւտրական քանի մը տուներ, նոյնիսկ ընկերութիւններ, որոնք իրենց մասնաճիւղերը ունէին Ասիոյ եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու մէջ։ Հայերու կը պատկանէին քաղաքին ամէնէն մեծ պանդոկներէն մի քանին։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակին մէջ կառուցուած երկյարկանի երիցատունը, որ նոյն ատեն հիւրանոց – կայան էր նոր եկած, ծերացած եւ կարօտեալ Հայերու համար, Ի. դարու սկիզբը արդէն խարխլած էր։ 1905-ին ան հիմէն քանդուեցաւ եւ ամբողջովին վերաշինուեցաւ։ Շէնքի պատին կայ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝ «Բնակարանս այս ի պէտս հայ հոգեւորականաց նորոգ կառուցաւ արդեամբ բարեպաշտուհի Տիկին Նանաջանի Յովհաննէս Շահնազար Սարգսեան, որ նուիրեաց իբրեւ սեփականութիւն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց Եկեղեցւոյս Սինկափուրայ, ի յիշատակ հանգուցեալ սիրելի ամուսնոյն իւրոյ։ Օրհնեալ լինի նուիրատու եկեղեցասէր ազնուհի Տիկին»։

Ի. դարու սկզբի Սինկափուրի հայկական գաղութի վերաբերեալ թռուցիկ

բայց հետաքրքրական տեղեկութիւններ ձգած է «Վանեցի» ծածկանունով հեղինակ մը: Կը պատմէ, որ 1914-ին Սինկափուրի մէջ կ'ապրէին քանի մը տասնեակ տուն Հայեր, որոնք առաւելաբար կը զբաղէին պանդոկապանութեամբ: Անոնք կը տիրէին Սինկափուրի հռչակաւոր երեք պանդոկներու, ուր կ'իջեւանէին միայն միլիոնատէր եւ ծանօթ վաճառականներ: Կային նաեւ յանձնակատարներ, ընդարձակ խանութներ ունեցողներ, «բոլորն ալ նիւթական լաւ վիճակի մէջ»: Վանեցի ճամբորդը նոյն ատեն ցաւով նկատած է, որ թէեւ Սինկափուրի Հայերու երէց սերունդը գլխաւորաբար հայախօս Ջուղայի Հայեր էն, «նոր սերունդը, ուսանելով անգլիական դպրոցներուն մէջ, կը մոռնայ իր լեզուն, ազգային յիշատակները եւ յաճախ Եւրոպացիներու հետ ամուսնանալով կը ձուլուի անոնց հետ...»:

Սինկափուրի հայկական գաղութի մասին բաւական մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ Արք. Գուշակեան, որ 1917-ին հոն գացած էր հանգանակութիւն կատարելու նպատակով՝ ի նպաստ Մերձաւոր – Արեւելքի արաբական երկիրներ ապաստանած հայ գաղթականութեան: Իր նօթագրութիւններէն կը պարզուի, որ Սինկափուրի հայկական գաղութը թէեւ փոքրացած, բայց կը շարունակէր գոյատեւել: Հայկական գաղութին մէջ հաստ ու կենդանի մնացած էին անցեալի մեծահարուստները. անոնց զաւակներու եւ նոր եկողներու գլխաւոր զբաղումը եղած է պանդոկապանութիւնը, իրաւաբանական տարբեր սպասարկութիւններ, լուսանկարչութիւն, մանր առեւտուր եւայլն: Միայն Ստեփանոս Պօղոսի, Եղգարեան եղբայրներու եւ Միքայէլ Մարթինի առեւտրական տուներն էին, որ կարեւոր դիրք ունէին Սինկափուրի մէջ: Անոնցմէ առաջինները մասնաճիւղեր ունէին նաեւ Լոնտոն եւ Պանքոք: Հայերուն կը պատկանէին Սինկափուրի քանի մը պանդոկներ, որոնցմէ մին՝ «Ռաֆլզ»ը, կը համարուէր քաղաքին ամէնէն յարմարաւէտն ու մեծը: Հեճուկս «Վանեցի» ուղեգրի, Թորգոմ Պատրիարք զարմանքով կը գրէ, թէ հայերէն կը խօսին նոյնիսկ Սինկափուր ծնած Հայերը: Անոր վկայութեամբ, Սինկափուրի Հայերը իրենց «կեանքին ու ընտանեկան յարկին մէջ եւրոպականացած կարգ ու սարքին հետ կը պահեն ազգային բոլոր պարզութիւնը եւ հայկական ոգւոյ ջերմութիւնը: Եւ այս բոլորը դպրոցի եւ մամուլի բացակայութեան պայմաններուն մէջ, հեռու հեռաստան ինկած փոքրիկ կղզիին մէջ»:

Երուսաղէմ վերադարձի ճամբուն վրայ Պատրիարքը 1917-ին դարձեալ այցելեց Սինկափուր: Նախապէս եղած համաձայնութեամբ Սինկափուրի հայկական համայնքի Սեպտեմբեր 6-ի ընդհանուր ժողովին հիմնուեցաւ Հայկական Բարեգործական Ընկերութեան Սինկափուրի մասնաճիւղը, որուն վարչութեան մէջ մտան Վիրգինէ Աւետ Սարգիս, Մէրի Միքայէլ Մարթին եւ Յաղթուհի Մկրտիչ Յարութիւնեան:

Չինաստանի, Ինտոնեզիոյ եւ Պիրմանիոյ հայկական գաղութներու նման Սինկափուրի Հայութիւնն ալ ճափոնական բռնութիւններու տարիներուն նիւթական եւ մարդկային ծանր կորուստներ կրեց: Պատերազմի սկիզբին անգլիական զինուորական իշխանութիւնները բռնագրաւեցին թէ՛ հայկական եկեղեցին եւ թէ յարակից կառոյցները՝ զանոնք վերածելով ռազմամթերքի պահեստի եւ ռազմական զօրակայանի: Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն Սինկափուր ապրած Հայու մը վկայութեան համաձայն, «Սինկափուրի հայկական համայնքը շատ նեղութիւններ կրած է Ճափոնցիներէն: Բոլոր Հայերը քէմփերու մէջ արգելափակուած են եւ տարապարհակ աշխատանքներու ենթարկուած: Անոնցմէ ոմանք Ճափոնցիներու խժդժութիւններուն եւ վայրագութիւններուն չկրնալով տոկալ մեռած են»:

Ճափոնցիները բարեբախտաբար չյաջողեցան յայտնաբերել գաղտնարանի մը մէջ թաքցուած եկեղեցապատկան գոյքերը եւ զայն չկողոպտեցին, ինչպէս պատահեցաւ Ռանկունի հայկական եկեղեցւոյ պարագային:

Պատերազմի աւարտին Սինկափուրէն հեռացուած եւ քէմփերէն ազատած Հայերը սկսան վերադառնալ քաղաք, վերաշինել իրենց տուները, վերականգնել քայքայուած տնտեսութիւնը եւ ձեռնարկել հին գործին:

1950-ական թուականներուն Սինկափուրի հայկական գաղութի ընկերային պատկերը առաջուանը չէր: Նախկին վաճառականները փոխարինելու եկած էին դրամենեակի պատասխանատու վարիչներ, պանդոկատէրեր, կառավարիչներ, իրաւաբաններ: Կային նաեւ ներածող եւ արտածող մեծ վաճառականներ: Հայերը ունէին իրենց «Հայկական ակումբ»ը: Տեղի կ'ունենային ազնուական դարձած հաւաքոյթներ, փոխադարձ այցելութիւններ: Կը շարունակէր գործել Սինկափուրի Հայոց Եկեղեցւոյ կառավարչական մարմինը, որ բաղկացած էր ընտրուած հինգ անդամ – անդամուհիներէ: 1954-ին Սինկափուրի մէջ Ա. Միրզոյեանի կատարած փնտռտուքներէն կը պարզուի, որ այն ժամանակ գաղութին մէջ «բարեկեցիկ կեանք մը կը վարէին 60 Հայեր»:

Սինկափուրի հայկական գաղութը, թէեւ փոքրացած, այսօր ալ կը գոյատեւէ: Հայերը կը շարունակեն առաջուան պէս զբաղիլ առեւտուրով, ոմանք զանազան պաշտօններ կը վարեն վարչական հիմնարկներու մէջ, կան պանդոկի գործով զբաղողներ:

ՌԱՖԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԷՍԱԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՕՐԵՐԸ
ՄՈՆՐԷԱԼԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՆՈՒՑՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Յիշարժան հրաւէր մը կը հասնէր Գանատայէն, Էսաեան լիսէի նախկին տնօրէնուհի՝ Օր. Հ. Գալուստեանի երթալ նախագահելու Մայիս 17-ին, Էսաեանի Օրուան հանդիսութեան:

Սանուցի սեփական ընդարձակ սրահը հազիւ բաւ էր ընդունելու Գանատայի քաղաքներէն եւ նոյնիսկ Նիւ-Եորքէն ժամանած սան – սանուհիները, որոնք փութացած էին գալ ողջունելու իրենց տնօրէնուհին. շուրջ 400-ի կը հասնէր անոնց թիւը:

Օր. Գալուստեան ոգեւորուած, ուղերձով հմայած էր հանդիսականները:

Վարչութեան անդամներ պատրաստած էին գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Իվերջոյ, Էսաեանի 92-րդ տարեդարձին առթիւ պատրաստած էին հսկայ կարկանդակ մը, զոր Օր. Գալուստեան կը կտրէր բաժնելու համար 400 հրաւիրեալներուն:

Փարիզի սանուցը պատրաստած էր՝ «Էսաեանի Օրը» յատկանշական բնոյթ մը տալով անոր: Օր. Գալուստեան կը շացկապէր քոյր սանուցները: Փարիզ կը կազմակերպուէր օթօքարով պտոյտ մը Ռամպուէյի շրջակայ մեծ ճաշարանի մը մէջ, տօնելու «Էսաեանի Օրը», բաժակի օրուան հանդամանքը տալով անոր:

Ստորեւ կու տանք հատուածներ մեր նախագահուհիին դրաւոր ուղերձէն.–

«Ամէն տարուան պէս մեր պտոյտը կը փոխարինէ՝ «Էսաեանի Օր»ուան հանդիսութիւնը: Հեռու թէեւ Յունուար 13-ի բաժակի օրուան թուականէն, բայց պէտք էր պատշաճիլ կեանքի պայմաններուն: Էսաեանցիներս ունինք այդ զգացումները, որովհետեւ հոգեւին կը սիրենք մեր բազմարդիւն կրթարանը, որ կրցաւ մեզ ոչ միայն բարձր մակարդակով ուսում ջամբել, այլեւ օժտել զօրաւոր նկարագրով եւ հայրենասիրական ոգիով: Ես մեծ բախտաւորութիւնը ունեցայ Էսաեանի սան եւ սանուհիներուս կողմէ Մոնրէալ հրաւիրուելու, ուր տօնուեցաւ «Էսաեանի Օր»ը:

Օր. Գալուստեան կը յիշէր անուններ, կը թուէր անոնց յայտագրին բերած մասնակցութիւնը: Մոնրէալի մէջ Մխիթարեան – Էսաեան եւ Կեդրոնական «Մէկ» մշակութային մարմինը շատ աշխոյժ գործունէութեան լծուած է:

Միութեան նախապէս Փարիզի մէջ կեդրոնացած գործունէութիւնը, ներկայիս աւելի արուարձաններու մէջ փոխադրուած, բայց դարձեալ գնահատելի է, որովհետեւ տեղւոյն երիտասարդութիւնը կը հաւաքուի մշակութային, գեղարուեստական կամ մարդկան ձեռնարկներու շուրջ:

Ու ցերեկոյթը կը վերջանար խիստ ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ Դպրեվանքի սրահին մէջ, Մայիս 29-ին, տեսչութեան նախաձեռնութեամբ նշուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ընտրութեան եւ օծման տասնամեակը: Երեք սարկաւագներ ներկայացուցած են Գարեգին Բ.ի կենսագրական գիծերը, մտածումի աշխարհը եւ ուսուցչի տիպարը: Հանդէս եկած է Դպրեվանքի երգչախումբը: Փակման խօսքը արտասանած է Գէորգ Գանտահարեան:

Մայիս 31-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան բոլոր թեմերու եկեղեցիներուն մէջ կատարուած է «Հայրապետական Մաղթանք»: Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ պատարագած եւ քարոզած է Անուշաւան Վրդ. Դանիէլեան, շեշտելով նուիրումի ոգիին ներկայութիւնը մեր եկեղեցւոյ հայրերուն մէջ: Յաւարտ պատարագի, Վեհարանին մէջ, յանուն Միաբանութեան խօսք առնելով Ղեւոնդ Արք. Չէպէյեան դրուատած է Գարեգին Բ.ի պահակալութեան տասը տարիներու նուիրեալ գործունէութիւնը՝ եկեղեցական, ազգային եւ մշակութային մարզերէ ներս: Հանդէս եկած է «Շնորհալի» երգչախումբը: Հայրապետը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իր անձին հանդէպ ցուցաբերուած համակրական զգացումներուն համար՝ տուած է պատգամ մը, ի մէջ այլոց նշելով. – «Տասը տարիներու ընթացքին մեր նշանաբանը եղաւ տոկալ եւ կանգուն ու ստեղծագործ մնալ: Տոկալ, դիմանալ եւ ստեղծագո՛րծ կերպով աշխատունակ կամքով ու նուիրումի ոգիով այս տոկալը արժեւորել, եւ ո՛չ թէ դայն սոսկ գոյատեւումի մը հոգեբանական վիճակին մէջ ապրիլ: Դիմանալ չի նշանակեր կրել, սոսկ համբերել: Դիմանալ կը նշանակէ ստեղծագործելո՛վ ապրիլ»: Ապա Գարեգին Բ. անդրադառնալէ ետք Կիլիկեան Աթոռի դերին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Միութեան հարցին՝ ըսած է. – «Միութիւնը ապրելո՛վ կ'ըլլայ: Ի՞նչ կը նշանակէ ուրիշ մը նկատել իբրեւ բաժնուած եղբայր, եւ խօսիլ միութեան մասին: Եղբայրը եղբա՛յր է միշտ. բաժանում չկայ. տարակարծութիւն կրնայ ըլլալ. մարդ ենք: Տասը տարիներու ընթացքին մենք ամենայն եղբայրական սիրով ջանացինք ու պիտի շարունակենք այդ եղբայրութեան եւ միութեան սպասաւորը դառնալ: Ողջո՜յն իմ աւագ եղբօր՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, սիրոյ եղբայրութեան եւ գործակցութեան մեր սիրտը, կամքը եւ ձեռքերը միշտ բաց պահելով: Մենք կը հաւատանք որ միութիւնը կ'ամրացուի երբ միութեան ոգիով համայնօրէն աշխատինք: Ա՛յս է մեր անշեղ սկզբունքը, որովհետեւ ա՛յս է մեր հաւատքը, ա՛յս է պատմութեան դասը, ա՛յս է ներկայի հրամայականը, ա՛յս է ապագայի պահանջքը»:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Խորտակումիս մէջ ամբողջ սրտովս մաղթած էի, որ մարդ զիս թեւերուն մէջ չառնէ, ու չփորձէ համբուրել. մանաւանդ, ոչ ոք ջանայ մխիթարել ներքին մորմոքս ու ջախջախումս:

Արդեօք գուշակա՞ծ էին թաքուն այս մերժումներս: Ոչ ոք փորձեց անօգուտ այդ շարժումը, որ իբրեւ թէ կը սփոփէ մեծ տագնապներու պարագային:

Ուրեմն, ա՛յս էր մահը: Մինչեւ այդ առաւօտ ան ներկայացած էր որպէս պարզ արկած մը, որ վերջ կու տար ամբողջ մարդոց կեանքին: Հիւանդութիւն մըն էր, որ դրացիներու միայն կը պատահէր, կամ շատ շատ կարգ մը անձերու, զորս շատ քիչ կը տեսնէի, եւ զորս այլեւս պիտի չտեսնէի: Եւ ամէն բան կը վերջանար ծաղիկներով ծածկուած, սեւ գեղեցիկ կառքով մը, զոր երկու ձիեր կը քաշէին եւ որուն կը հետեւէր բազմութիւն մը առաջին շարքերուն վրայ մարդիկ տխուր եւ սեւազգեստ կ'ըլլային, եւ ապա, ինծի կը թուէր թէ, թափօրին երկայնքին ի վեր անոնք նուազ տխուր դէմքեր ունէին:

Այդ առաւօտ գիս չանթահարող սարսուռին մէջ, կառքերու, ծաղիկներու, մոմերու եւ խունկի արարողութեան աւարտին գիտակցած էի «վերջնական»ին իմաստին:

Մարած ձայնով մը հարցուցած էի.

– Ի՞նչպէս պատահեցաւ:

Հայրս սկսաւ պատմել, սակայն առաջին հեծկլտուքին իսկ մայրս շարունակեց եւ յետոյ Գայեանէ խղճալի շեշտով մը վերջացուց պատմութիւնը:

Կեանքի ու մահուան միջեւ երկար հիւանդութիւն մը եղած չէր: Երեք շաբաթ առաջ գիշեր մը ըսած էր. – «Ինքզինքս շատ աղէկ չեմ զգար, թերեւս աւելի լաւ է որ անկողին մտնեմ»: Շարունակած էր մէկ սենեակէն միւսը երթալ – գալ, տան մէջ վերջին պառկողը ըլլալու իր հին սովորութեան համաձայն: Որոշած էին յաջորդ առաւօտ իսկ բժիշկ կանչել:

Սակայն ան, գիշերը, այն սենեակին մէջ ուր երկուքս կը քնանայինք երբ հոն ըլլայի, լուռ ու մունջ հրաժեշտ տուած էր կեանքին, առանձին, մարդ չարթնցնելու իր լուռ հպարտութեան մէջ:

«Անմա մօրաքրոջ» մը պէս մեռած էր ան:

Վաթսուներկու տարեկան էր:

Հասկցայ թէ ինչու, վերջին երկու շաբաթավերջին աղաձագործ Վազգէնը եղած էր շաբաթական ծրարս բերողը, փոխանակ հայրիկիս, որ պիտի չկարենար իր վիշտը ծածկել:

Բայց ինչո՞ւ ինծի բան չէին ըսած:

– Ինչո՞ւ լուր չտուիք ինծի:

– Մանչս, պատասխանեց հայրս, ինչի՞ պիտի ծառայէր ճիշդ քննութիւններու շաբաթը քեզ դասերէդ ետ ձգել, դասարանդ կրկնել տալու վտանգով: Գիտես ... ան երբեք պիտի չուզէր նման բան մը: Եթէ կ'ուզես իրեն համար բան մը ընել, երբեք մի՛ մոռնար զինքը: Եւ գիտե՞ս ... ասիկա շատ աւելի լաւ է քան յուղարկաւորութեան մը ներկայ գտնուիլ:

Անկասկած ինքն ալ ունեցած էր իր մեռելակառքը, եկեղեցիին կոչնակը, մոմերու աղօտ լոյսին մէջ մահերգակ, խոժոռադէմ մարդիկը:

Յանկարծ, կոկորդս այրող կրակը մարելու համար, մեծ գաւաթ մը պաղ ջուրի ծարաւը զգացի:

Երբ կ'անցնէի մուտքի դրան առջեւէն, սեմին վրայ կրկին տեսայ զինքը, մեկնումի օրս ինծի բարկութիւն պատճառած խոշոր ու ծանր ճամպրուկիս առջեւ իր վախկոտ վիճակով:

Ինծի կը թուէր թէ, տունէն մեկնած պահուս իրեն հետ միւսներէն աւելի երկար ողջագուրուած էի, որպէսզի ներէ ինծի: Սակայն արդեօք այդ անգամուն էր, թէ ուրիշ օր մը:

Սկսայ խղճի խայթ ունենալ անդրադարձած չըլլալուս, թէ Մայրիկներս տկարակազմ էին, եւ թէ առտու մը, յանկարծ, կարելի էր արթննալ առանց իրենց յապաղած գգուումներով ու բազմաթիւ անօգուտ «եթէ գիտցած ըլլայի»ներով:

(Շար. 113)

(Շար. Ա. էջէն)

Ցեղասպանութիւն է: Պէտք է ընդունիլ սրբագրութիւնները, որոնք կը վերահաստատեն այս որակումը:

ՏԻԿԻՆ ԹՈՄ – ՓԱԹԸՆՈԹԸ (Ֆրանսայի արմատական, մաս կը կազմէ վերանորոգողներու խումբին): Այս ութսունամեայ Տիկնին Թրքասէր դիրքը հինէն ծանօթ է: Ցօղուած մըն ալ գրած էր «Ֆիկառօ»ի մէջ, որու անդրադարձած էինք ատենին: Ըստ իրեն Խորհրդարանը ոչ հանգամանքն ունի, ոչ ալ իրաւունքը նման հարցով զբաղելու: Իր կոչումը չէ: Եթէ այս մէկը քուէարկուի, նախընթաց կը ստեղծուի եւ ամէն Չարշաբթի կը դիմէ Խորհրդարանին (ի՜նչ հրաշալի տրամաբանութիւն): Իր խումբը ոչ մօտէն, ոչ հեռուէն կրնայ միանալ քաղաքական դիրքաւորումի մը:

ԻՒԼՊԸՐԿՍ (չարձանագրուած, Պելժ). – Շատ բուռն է Երիտ – Թուրքերու ցեղապաշտ քաղաքականութեան համար: Եւ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ ներկայ Թուրքիան պայմանները չի լրացներ Թեկնածու ըլլալու համար իսկ Եւրոպայի անդամակցութեան: Գէշ կ'արտայայտուի Տիկին Սիմոնն Վէյլի հասցէին, որ պէտք է հասկնար Հայերու ցաւը:

ՆԻՒԸՆՍ (Անգլիացի, Ընկերվարական) Թեր է: Այժմէական կը գտնէ հարցը:

ԿԼԻՆ (Ընկերվարական, Պելժ): Ծանօթ է իր դիրքը, խօսք առաւ Յունիս 4–ի Փարիզի հանրաժողովին: Կը պնդէ որ ցեղասպանութիւն որակումը պէտք է փոխարինէ անարդարութիւնը: Կը յիշէ Պելժ ընկերվարականներու դիրքը քանական թուականներուն:

ՖԻԼԻՆԻՍ (Յոյն համայնավար). – Թեր է, պէտք է դատապարտուի:

ՓԼԱՍՔՈՎԻԹԻՍ (Յոյն, ընկերվարական). – Ոչ ոք կրնայ ձեռքերը լուալ: Կը յիշէ Թալաթի բնաջնջման հրահանգը, չեշտելով թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը միայն 25 տարիով կը կանխէր Հրեաներու ցեղասպանութիւնը:

Ժամը հազիւ 5–ն է երբ այս միջամտութիւնները վերջ կը գտնեն: Այսինքն կէս ժամ տեւած են: Նախագահը կը յայտնէ որ քուէարկութիւնը պիտի ըլլայ ժամը 18–ին:

Այդ ժամուն, յանկարծ, դուրսը կարկուտ կը տեղայ: Մօտ երկու հազար Հայեր հաւաքուած են ատուրընէ ի վեր: Հսկայ պաստառներու վրայ կը յիշուի ցեղասպանութիւնը, արդարութիւն կը պահանջուի Հայերուն համար, հայրենասիրական թէ յեղափոխական երգեր կը թնդան: Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչը կուսայ ամփոփ կերպով յայտնելու հաւաքուած ժողովուրդին թէ ի՞նչ անցաւ – դարձաւ ներսը: Բոլոր սեբուններ ներկայ են: Համբերութեամբ կը սպասեն ցանկապատներուն առջեւ, որոնց ետին են բազմաթիւ Սէ – էՌ – էՍ–ներ: Ապրիլեան մնացորդացն ալ բացակայ չէ: Եկած էին Ֆրանսայի գրեթէ բոլոր քաղաքներէն, բայց նաեւ այլ երկիրներէ՝ Պելժիա, Զուիցերիա, Անգլիա, Գերմանիա, Յունաստան եւայլն, եւայլն:

Ժամը 18.45–ին է (ուրիշ հարցերու քուէարկութիւն կայ առաջ) որ քուէի կը դրուին Հայերու հարցին վերաբերող սրբագրութիւնները (ամանտըման): Ասոնց թիւը 72 էր, բայց ոմանք նոյն կամ մօտակայ բովանդակութիւնն ունենալով կրնային մէկի վերածուիլ կամ ամբող – ջացուիլ: Նիստին կը նախագահէ Տիկին Նիքօլ Փերի (ընկերվարական, ֆրանսացի):

Ժամը 19–ին է, մօտաւորապէս, որ բանաձեւը (քուէարկուած սրբագրութիւններով) քուէի կը դրուի եւ կը ստանայ ձայներու մեծամասնութիւնը: Նիստին կը բացակայէին Փէ – Փէ – Ը, ազատական եւ պահպանողական աջ, ուրեմն ներկայ 178 երեսփոխանները մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Վերահաստատուած է Ցեղասպանութիւն որակումը: Ասիկա գլխաւոր յաղթանակն է եւ պզտիկ չէ: Ուրիշ – եւ անսպասելի – կէտ մը, այն նախապայմանները, որոնք կը դրուին Թուրքիոյ իր անդամակցութեան համար եւ ասոնց կարգին՝ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Կայ նաեւ սրբագրութեան մը յաւելուածական մասը, զոր տեղաւորած է գերման ընկերվարական Հէնչ (ան որ քաղաքական յանձնախումբին մէջ, ցեղասպանութիւնը վերածած էր անարդարութեան): Հաստատելէ ետք, որ պատահած դէպքերը ցեղասպանութիւն մը կը կազմեն 1948–ի Միացեալ Ազգերու պայմանագրութեան սահմանումով, կ'աւելցուի որ. – «Ներկայ Թուրքիան չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ Հայերու ապրած ողբերգութեան Օսմանեան կայսրութեան օրով ու կը շեշտէ ուժգնօրէն որ այս դէպքերու ճանաչումը որպէս ցեղասպանութիւն չի կրնար առիթ տալ որեւէ պահանջի քաղաքական, իրաւական թէ նիւթական գետնի վրայ»: Բայց, կը շեշտէ նաեւ. – «Թուրք ներկայ կառավարութեան մերժումը ցեղասպանութիւնը ճանչնալու կը կազմէ անանցանելի խոչընդոտ մը Թուրքիոյ հաւանական անդամակցութեան մը եւրոպական Համաշխարհութեան»:

Պարբերութիւն մը կը դատապարտէ «բիրտ ուժի արարքները եւ ահաբեկչութեան բոլոր ձեւերը բխած անջատ կազմակերպութիւններէ որ հայ ժողովուրդի ներկայացուցչական հանգամանք չունին»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՏՂԱԾ Է

Թրքական հակազդեցութիւնը անմիջական է եւ հրապարակուած զեկոյցը կը վերագրուի այն պատուիրակութեան, որ մշտապէս ներկայ է եւրոպական հիմնարկներու մօտ: Ան կը շեշտէ որ «Հայերու իբրեւ թէ ցեղասպանութեան վերաբերող բանաձեւը կողմնակալ է եւ իր բովանդակութեամբ ցեղապաշտ: Այս որոշումը ալ աւելի կը վրդովէ Թուրքերը, որովհետեւ «մութ խաղերու», «ճնշումներու» տակ, Խորհրդարանը ինքզինքը պատմութեան ատեանի վերածեց կողմնակալութեան եւ ատելութեան կողմն ընտրելով: Կը ճողկէ հայ «կատաղի զինուորեալները» որոնց պահանջներուն տեղի տրուեր է: Ասիկա ներում մըն է հայկական տնցեալ ահաբեկչութեան եւ նեցուկ մը անոր յետագայ փորձերուն:

Այս յաղթանակէն անմիջապէս ետք, դուրս հաւաքուած ժողովուրդին առջեւ խօսք առին կրկին օտար երեսփոխաններ եւ հայ կազմակերպութեանց ներկայա – ցուցիչներ՝ Սապի, Կլին, Ռոպէր Այտապիրեան, Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան, Իւլպըրկս, Քուփփերս եւայլն, եւայլն: Խանդավառութիւն կը տիրէ, բայց նաեւ յուզում, մեծ յուզում, նոյնիսկ երիտա – սարդներուն մօտ: Շատեր կուլան: Վերջապէս արդար գործ կը տեսնուի: Վերջապէս ճնշումներ, խաղեր, ըսպառնալիքներ չեն յաջողիր լռեցնել արդարութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը: Յանկարծ, կը յայտնուի թէ բարոյական, պատիւ, խիղճ բառեր են, որոնք դեռ իմաստ ունին:

Ներկաները ինքնաբերաբար կ'երգեն Մարսէյէզը, «Յառաջ Նահատակ» եւայլն: Մթնոլորտը բոլորը կը պատէ, նաեւ Ֆրանսացի եւ պելժ երեսփոխանները:

Հինգշաբթի իրիկուն իսկ, Ֆրանսական հեռատեսիլ (Բ. եւ Գ. կայան) եւ ձայ – նասփիւռի կայաններ լուրը կը հաղոր – դէին: Ուրբաթ առտու քիչ մը երկար կ'անդրադառնային Քոթիտիէն տը Փարի, Իւմանիթէ եւ Լիպերասիոն, քանի մը տողով միայն՝ Ֆիկառօ, Մաթէն, Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ: Այս վերջինը միայն մէկ կէտ կը շեշտէր, այն որ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը Եւրոպայի Համաշխարհութեան անդամակցելու համար:

Թէկուզ բարոյական, յաղթանակը՝ յաղթանակ է: Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային ատեան մը պաշտօնապէս կը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Պարզ է, որ դեռ առիթ կ'ունենանք այլ մանրամասնութիւններ տալու մեր յաջորդական թիւերով եւ եթէ այսօր պա – կասներ կան, պէտք չէ զարմանալ: Ըրինք մեր կարելին, առաջին առթիւ, ընդհանուր տեղեկատուութիւն մը տալու համար: Յիշենք որ բացի այն երկու կազմակերպութիւններէն (CDCA եւ SFA) որոնց ճակտին քրտինքին արդիւնքն է այս յաջողութիւնը, Հինգշաբթի օր Սթրազպուրկի այս պատմական նիստին ներկայ էին Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս, զանազան միութեանց ներկայացուցիչներ, «Յառաջ»ի կողմէ՝ Արփիկ Միսաքեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱՒԷՐ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերակցութեանս Յունիս 13–ի Ընդհանուր ժողովին օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, որոշուեցաւ բացառիկ նոր ընդհանուր ժողով մը գումարել Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 rue Jean – Goujon:

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Դիւանի ընտրութիւն: 2. – Վերամշակուած կանոնագրի քննարկում եւ վաւերացում: 3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն: 4. – Բաղձանքներ:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ընդհանուր ժողովին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍ

Կիրակի, Յունիս 28. կազմակերպուած՝ Ս. Մեսրոպ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Նայիրի Նուագախումբի, Նաբեկ Մշակութային Կեդրոնին մէջ:
38, route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or

Վիճակահանութիւն – արեւելեան կերակուրներ – հայկական նուագ եւ երգեր:

Antony
BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce
POUR CAUSE RETRAITE
Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.
Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՊԱՆԵՅՕԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Կատակերգութիւն, խօսք եւ երաժշտութիւն Նարեկ Տուրեանի, մասնակցութեամբ Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտներու, Երեքշաբթի, Յունիս 23, ժամը՝ 20.30–ին:
Théâtre Victor HUGO
14, ave V. Hugo — Bagneux
Réservation : 46. 64. 22. 24 / 46. 64. 02. 92

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀՐԱՒԷՐՈՎ
Առաջին անգամ ըլլալով

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծը
Երկուշաբթի, Յունիս 22, ժամը 20.30–ին
Théâtre de Paris

BILLETS EN VENTE :

THEATRE DE PARIS — 15, rue Blanche, Paris 9e
STYL HONORE — 213, rue St. Honoré, Paris 8e - Tél. 42-96-32-52
TELE - CONDORCET —175, ave. Jean-Jaurès, Clamart - 46-42–56-17
HAY DISC — 35, rue Lamartine, Paris 9e - Tél. 48-78-22-79

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du **1er** au **14 AOUT** Du **05** au **18 SEPTEMBRE**
Du **03** au **16 OCTOBRE**
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du **22 AOUT** au **04 SEPTEMBRE**
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
23
MARDI
23 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.513 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.513

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ

Ոգեւորութենէն, խանդավառ ժամերէն, յուզումներէն եւ ուրախութիւններէն ետք, հարկ է իրատես մօտեցումով քննել պատմական յաջողութեան մը բուն տուեալները:

Վերջին էջը, առանձին եւ բնագրին լեզուով, կը հրատարակենք եւրոպական Խորհրդարանին քուէարկած բանաձեւը իր ամբողջութեան մէջ, ինչ որ Թոյլ կու տայ լրիւ գաղափար մը կազմելու:

Բացարձակ իրաւունքն ունինք գոհունակութիւն ցոյց տալու, եւ նոյնիսկ յաւելուածական ուրախութիւն մը կրնայ որոշ դառնութիւն մը առեղծել: Անհրաժեշտ է, սակայն, կարեւորը զատել անկարեւորէն, քաջ գիտնալով թէ առանց փուշի վարդ չկայ եւ, ի վերջոյ, կարեւորը՝ վարդն է:

Անշուշտ, դիւանագիտական ճակատի վրայ ձեռք ձգուած յաջողութիւն մը: Բայց, առարկայական մօտեցում մը — ուզենք կամ չուզենք — կը ստիպէ որ չանտեսենք, թէ զինեալ պայքարը իր անժխտելի դերը կատարեց եւ թէ որքան ալ Խորհրդարանին բանաձեւը, իր մէկ գլուխին մէջ, դատապարտէ «Պատասխանատու հայ խումբերու անհիթեթ ահաբեկչութիւնը», այսօրուան իր դիրքաւորումը հետեւանք է այդ պայքարին, որ այժմէականացուց Հայկ. Հարցը եւ առիթ տուաւ քաղաքական գործունէութեան մը: Առիկա պէտք է ըսուի, որովհետեւ անարդար պիտի ըլլար անտեսել որ, Փարիզի հիւպատոսարանէն Լիզպոնի դեսպանատունը, անձնազոհ տղոց բաժինն ալ կայ այս գործին մէջ, այլապէս դժուար թէ Եւրոպայի խիղճը սարսէր:

Այսօր, որոշ քայլ մը առնուած է մեր դատին ճամբուն վրայ: Եւ, առիկա, ի պատիւ Եւրոպայի, որ առաջինը եղաւ պատմական ճշմարտութիւն մը հաստատելու: Ցեղասպանութիւն որակումին արժանացան, ի վերջոյ, մեր նահատակները: Եւրոպա դատապարտեց Թուրքիոյ դիրքը եւ յաջորդական կառավարութիւններուն անզիջող վերաբերումը, որ Թոյլ չտուաւ մեղմացնելու յարուածութիւնը: Ակնյայտ է, բանաձեւին մէջ, կը շեշտուի որ ներկայ Թուրքիան չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ Հայոց ապրած ողբերգութեան եւ թէ այս ճանաչումը չի կրնար առիթ տալ որեւէ պահանջքի քաղաքական, իրաւական, թէ նիւթական գետնի վրայ: Անկասկա՛ծ, այս «տուրքը» հարկ էր վճարել, շատ աւելի կարեւոր արդիւնքներ ձեռք ձգելու համար: Այդ կարեւորներէն կարեւորագոյնն է այն հատուածը, ուր Եւրոպայի անդամակցութեան մը քննութեան անանցանելի խոչընդոտներ կը նկատուին Թուրքիոյ կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման մերժումը, Կիպրոսի գրաւումը, քրտական ինքնութեան ժխտումը, խորհրդարանական իսկական ժողովրդավարութեան մը բացակայութիւնը, անհատական թէ հաւաքական ազատութեանց բացակայութիւնը:

Թրքական հակազդեցութիւնը չուշացաւ եւ Սթրազպուրկ իսկ հրապարակուած առաջին զեկոյցը այնպիսի կրքոտ ոճով կ'արտայայտէր կառավարութեան վերաբերումը, որ իսկապէս կը ստիպէր կասկածիլ Թուրքերու դիւանագէտի համբաւին մասին: Նախագահ Էվրէն իսկ չի կրնար զսպել որոշ ջղագրգիռ արտայայտութիւն մը, երբ կրկին սպառնալով կը կարդայ Հայերուն, հրաւիրելով զանոնք որ գան հողերն ալ առնելու, եթէ ուժ ունին...: Թրքական այս հակազդեցութիւնները այլապէս յատկանշական են եւ ալ աւելի կը հաստատեն թէ կարեւոր բան մը պատահեցաւ, հոն, Սթրազպուրկ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՃԱՆԱՉՈՒՄ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր նախորդ Թիւով, առաւելագոյն տեղեկութիւնները տուած էինք, Յունիս 18-ի պատմական քուէարկութեան մասին: Յիշենք նաեւ քանի այլ կէտեր:

× Յունիս 12-ին, ֆրանսական կառավարութիւնը ծանօթագրութիւն մը ղրկած էր Ֆրանսացի խորհրդարանականներուն, ուր կը յիշուէր ֆրանսական կառավարութեան դիրքը, այնպէս ինչպէս սահմանած էր Արտաքին նախարարը, Ապրիլ 22-ին, Ազգ. Ժողովին մէջ:

× Որոշ դեր ունեցած է նաեւ Ազնաւուրի նամակը:

× Անթոնիի քաղաքապետ - երեսփոխանը՝ Փաթրիք Տեվէճեան, Սոլիտարիթէ Ֆրանքօառմենիէնի միջոցաւ, նամակ մը ուղղած էր չիրաքեան երեսփոխաններուն: Հոն կը շեշտէր ի մէջ այլոց. —

«Faut-il donc rappeler le génocide de la IIème guerre mondiale contre le peuple juif, mais oublier celui de la Ière guerre mondiale contre le peuple arménien».

× Ամերիկեան Քոնկրէսի անդամ, ծագումով փորթուկալցի՝ Թոնի Քուէլհօ, Յունիս 17 Թուակիր նամակով մը, ուղղուած Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ՝ Անթոնիօ Ժոզէ Մառքէս Մէնտէսի, կը միջամտէր փորթուկալցի խորհրդարանականներու մօտ, որպէսզի ճանչցուի Հայերու ցեղասպանութիւնը:

× ՍԷ-ՏԷ-ՍԷ-Ա. եւ ԷՍ-ԷՖ-Ա. միացեալ զեկոյցով մը «պատմական յաղթանակ» կը նկատեն Յունիս 18-ի քուէարկութիւնը եւ կը շեշտեն. — «Եւրոպական Խորհրդարանը Թուրքիան կը դնէ իր պատմութիւնը ընտանձնելու պարտաւորութեան մէջ եւ շօշափելի նախաձեռնութիւններ առնելու քաղաքական տիալոկ մը բանալու համար Հայերու ներկայացուցչական պատուիրակներու հետ»:

× Ազատական, դեմոկրատ եւ բարենորոգիչ խումբը զեկոյցով մը յայտնած էր, թէ պիտի չմասնակցի քուէարկութեան, առարկելով թէ Եւրոպայի Խորհրդարանը կոչում չունի արտայայտուելու դէպքերու շուրջ, որոնք տեղի ունեցած են եւրոպական Համարկապետութեան առեղծումէն առաջ: Կը շեշտէ, սակայն, թէ. — Օսմանեան կայսրութիւնը կազմակերպած է սարսափելի ջարդեր հայ ժողովուրդին դէմ, յստակ է որ ցեղասպանութիւն էր, այն իմաստով զոր ՄԱԿ-ի ազգաժողովը տուած է այդ բառին, 1948-ին»:

Եւ հոս հարկ է ըսել, թէ ի վերջոյ, Տիկին Սիմոնն Վէյլ, որ կը նախագահէ այս խումբին, այնքան ալ թշնամական դիրք չունեցաւ: Ընդհակառակն, վերջին պահուն, նրբանցքներուն մէջ անցած - դարձածը, ցոյց տուաւ թէ իր երեւութապէս բացասական դիրքով, խորքին մէջ նպաստեց ձեռք ձգուած դրական արդիւնքին: Առանց աւելի մանրամասնելու, ըսենք որ ջանք չտարաւ ձախողեցնելու համար թեր քուէարկութիւն մը:

× Ֆրանսական մամուլը լայն արձագանգ տուաւ: Բայց, միայն՝ արձագանգ, այսինքն, մեր տեսած թերթերէն ոչ մէկը խորհրդածութեան տող մը աւելցուց Ֆրանս - Փրէսի հեռագրին վրայ եւ ի վերջոյ բոլոր թերթերը, քիչ թէ շատ նոյն բաները ըսին:

Նոյնն էր Կիրակի իրիկուան 7/7 յայտագրի ընթացքին եղած պարզ ակնարկը, երբ շարթուան դէպքերու Թուումին առեն, Հինգշաբթի օր ցոյց կը տրուէին քանի մը նկարներ, բայց Անն Սէնքլէր կը խուսափէր Անրի Վրագիւքիի կարծիքն առնելու: Նախորդ իրիկունն ալ Փոլաքի յայտագրին ծաղրանկարիչները, իրենց ոճով, անդրադարձան քուէարկութեան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առաջին զեկոյցէն ետք, որ հրապարակուած էր Սթրազպուրկ իսկ, քուէարկութենէն անմիջապէս ետք, Թրքական հակազդեցութիւնները շարունակուեցան նաեւ Թուրքիա: Այսպէս, նախագահ Էվրէն յայտարարած է. —

«Արտաքին ուժերու եւ անոնց մեր մէջի գտնուող համախոհներու ամբողջ նպատակը ներսէն քանդել է Թուրքիան: Իրենց այս նպատակը դարեր տեւած է, այսօր ալ կը շարունակուի: Իբրեւ թէ մենք 1915-ին, Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին ցեղասպանութիւն գործեր ենք, կը դատապարտեն, կը պախարակեն: Իրենց բուն նպատակը այլ բան է: Աշխարհի վրայ քիչ են Թուրք ժողովուրդին չափ լուրջ, հիւրընկալ ընկերութիւն մը. միշտ կրկնած եմ ասիկա: Մենք ներկայիս մաս կը կազմենք Եւրոպայի Հաւաքականութեան, Եւրոպայի Խորհուրդին: Ու այսօր այս երկիրները մեզի աննպաստ որոշումներ կու տան. ի՞նչ տեսակ բարեկամութիւն է ասիկա: Գալով ՕԹԱՆ-ի, «կեցցէ՛ Թուրքիան, ամերիկեան բանակէն ետք ամէնէն զօրաւոր բանակը Թրքականն է» կ'ըսեն, ապա երբ հայկական հարց մը կը քուէարկուի, մեզի աննպաստ որոշումներ կու տան: Այս որոշումը չտրուին նոյնիսկ Սեպտեմբեր 12-էն ետքի շրջանին: Հիմա որ ժողովրդավար ճամբու վրայ կը յառաջանանք շատ տխուր է նման որոշումի մը քուէարկուած ըլլալը:

Ասոր պիտի հետեւին այլ պահանջներ. միջոց մը ետք պիտի ըսեն. — «Արեւելեան շրջանին մէջ ժամանակին Հայաստան մը կար. այդ հողերը Հայերուն տուէք»: Սակայն, եթէ բաւարար չափով զօրաւոր են, ուժ ունին, Թող գան առնեն: Թուրք ժողովուրդը, նոյնիսկ այն շրջաններուն, երբ բանակը ցրուած էր, զէնքերը ձեռքէն առնուած, ու երկիրը գրաւումի տակ, պայքար բացած է մեծ Պետութիւններու դէմ ու կռուած բահով, բրիչով, որսի հրացաններով: Հիմա եթէ ուժ ունին, Թող գան, փորձեն ու ստանան իրենց պատասխանը: Ահա, այս պատճառով է որ կ'ըսեմ թէ Թուրք ժողովուրդը ինքն իրմէ գատ բարեկամ չունի: Ուրեմն, սիրենք իրար, յարգենք, փարինք իրարու, ու աւելի միարան ու միասնական դառնինք նման արտաքին ցաւերու դէմ»:

Արտաքին նախարար Հալէֆօղլու ալ հետեւեալը կ'ըսէ. —

«Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամներուն երեք - չորրորդը չէ մասնակցած քուէարկութեան եւ այս ձեւով ուզած է ցոյց տալ որ չուզեր գործիք ըլլալ Թուրքիոյ դէմ սարքուած այս խաղին:

Որոշումը չի գոհանար հայկական հարցի մասին բոլորովին անիրական պնդումներու տեղ տալով, այլ նաեւ կ'ընդգրկէ կիպրական եւ Թուրքեւյունական հարցերը, որոնք ոչ մէկ առնչութիւն ունին նիւթին հետ, կրկնելով Թուրքիոյ թշնամի շրջանակներու անհիմն պնդումները:

Տխուր է գիտել թէ անոնք որոնք համաձայն չեն գտնուիր կիպրական հարցին բանակցութիւններու ճամբով լուծում մը գտնելու, հայ ահաբեկիչներու հովանիին տակ պատսպարուելով իրենց տեսակէտները պարզելու միջոցը ընտրած են: Ամբողջ աշխարհ կարեկցութեամբ կը դիտէ անոնց մատնուած կացութիւնը:

Այս բանաձեւը պատրաստողներ եթէ կը կարծեն այս կերպով ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ, իրենց յոյսերը ի դերեւ պիտի ելլեն»:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՀԱՄԱՐ «16 ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐ» ՆՇԱՆԱԿԵՑ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ

ԱՍՈՆՑՄԷ ՄԷԿՆ Է՝ ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Ծանօթ է, որ նոր կառավարութեան ծրագիրը ինչ կը վերաբերի ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու իրաւունքին այնքան աղմուկ հանեց իր օրին, որ Շալանտոն յետաձգեց անոր վիճարանութիւնը Ազգային Ժողովին մէջ, խորհելով նաեւ թէ հարկ է փոփոխութիւններ նախատեսել:

Այս առընչութեամբ Նախարարապետը նշանակած է 16 հոգինոց աշխատանքի խումբ մը, որ իր նախագահէն՝ Մարսօ Լօն, փոխ - Նախագահ Պետութեան խորհուրդին, կը բաղկանայ նաեւ հետեւեալ անձնաւորութիւններէն. —

Տոքթ. Լէօն Պուլթըլին, ընկերվարական նախկին երեսփոխան, Ժան - Ժաք տը Պրէսոն, Պետութեան պատուակալ խորհրդատու, Տիկին Էլէն Քառէր տ'Անքօս, համալսարանական, Փիէր Քաթալա, համալսարանական, Փիէր Շօնիւ, ակադեմական, Պերթոլտ Կոլտման, համալսարանական, Սալէմ Քասսէթ, արտաքին, Փիէր - Փաթրիք Քալթընպախ հաշուեքննիչ Ատեանի խորհրդատու, Էմմանիւէլ լը Ռուա - Լատիւրի, քոլէժ տը Ֆրանսի դասախօս, Իվոն Լուսուարն, համալսարանական, Ժան Ռիվերօ, համալսարանական, Տիկին Տոմինիք Շնափէր, համալսարանական, Ալէն Թուրէն, համալսարանական, Ժան - Մարք Վառօ, փաստաբան, Անրի Վէրնէօյ, ֆիլմի բեմադիր:

⁂

Շաբաթ, Յունիս 20, իր Թիւին մէջ, «Մաթէն» կ'անդրադառնար այս նշանակումներուն եւ կը հրատարակէր կարգ մը տեսակցութիւններ նոր նշանակուած այդ անդամներէն ոմանց հետ: Առաջին առթիւ, հարցազրոյցը կը վերաբերէր Անրի Վէրնէօյի, որու երկու հարցումներ կ'ընէ Թղթակիցը. — Ա) Կը հաւատա՞ք թէ նման յանձնախումբ մը արդիւնաւոր է: Բ) Հայ էք, ի՞նչ է ձեզի համար քաղաքացիութեան իրաւունքը:

Աշոտ Մալաքեան կը պատասխանէ որ ինք նախկին գաղթող մըն է, որ հպատակութիւն ստացած է եւ Արդարութեան նախարարութիւնը որ իրեն դիմած է, ապահովութիւն տուած է, որ իր տեսակէտը կրնայ պարզել, նոյնիսկ եթէ օրինագիծին դէմ է: Հարց - պատասխանին կ'ընկերանայ Աշոտի եւ մօրը նկարը, որ կը կազմէր «Մայրիկ»ին կողքը:

⁂ Այս «իմաստունները» առաջին նիստի մը հրաւիրուած էին Երկուշաբթի առտու, Մաթինեոն:

Պերարէյի լատեսողական Ազգային երրորդ փառատօնը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, կը վայելէր այս տարի Անրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) նախագահութիւնը: Այս առթիւ, «Ֆիկառօ» կ'անդրադառնար նաեւ Վէրնէօյի անմիջական ծրագրին որ կը վերաբերի իր յաջորդ ժապաւէնին՝ 588 ռիւ տը Փարատի: Տեսակ մը ընտանեկան սակա, ի՛րը, որու սենարիօն վերջացնելու վրայ է: Յօդուածագիրը՝ Պրիժիթ Պօտէն, կը ծանրանայ այս Հայ ընտանիքին կեանքին վրայ, արմատախիլներ, փախած ցեղասպանութենէն, որոնք ապաստան կը գտնեն Ֆրանսա:

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ԻԲՐ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌՈՅՑԻՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Եղեռնի իրր հետեւանք ի Սփիւռս աշխարհի ցրուած արեւմտահայութիւնը, շատ մը բաներու կարգին կորսնցուց նաեւ անթերի գործադրութիւնը իր կազմակերպչական հրաշալի դրութեան որ Ազգային Սահմանադրութիւնն էր, եւ որուն շնորհիւ վերջնականապէս կարգաւորուած ըլլալ կը թուէին հայ անհատին ու հայ ազգին փոխադարձ յարաբերութիւնները, համաձայն «մէկուն իրաւունքը միւսին պարտականութիւնն է» տիեզերական սկզբունքին, որ հիմը կը կազմէ ամէն ժողովրդավարութեան:

Թէեւ շատ մը երկիրներու մէջ ապրող Հայեր պահեցին ու կը շարունակեն մասամբ պահել Ազգ. Սահմանադրութիւնը իրր հիմ կարգ կանոնի, բայց կարգ մը հայ համայնքներ օգտուելով իրենց ապրած երկրին ազատական վարչաձեւէն, ինկան անիշխանութեան ու անկազմակերպութեան մէջ, որմէ դուրս պիտի չկրնան գալ հեշտիւ, ինչ որ պարագան է Ֆրանսահայութեան:

Այսպէսով է, որ Ֆրանսահայերը օգտուելով 1901-ի եւ 1905-ի օրէնքներուն ընձայած հնարաւորութիւններէն, ըստ որուն 2 հոգի քով քովի գալով կրնան միութիւն մը կազմել եւ 7, 15 կամ 25 հոգիով ալ կարելի է կրօնական ընկերակցութիւն մը ձեւացնելով Եկեղեցի մը հիմնել, ամէնուրեք ստեղծած են միութիւններ եւ կրօնական ընկերակցութիւններ, որոնք ինքնանկախ, անջատ ու կեդրոնախոյս են բոլորն ալ, ո՛չ ոքի կապուած եւ ո՛չ ոքի հաշուետու: Կարծես թէ պատկանէին տարբեր ժողովուրդներու:

Հետեւաբար, ներկայ կացութեան բաղդատմամբ հրաշքի համազօր բան մը կը թուի Ազգ. Սահմանադրութիւնը, որ աւելի քան դար մը առաջ Հայոց պէս անկազմակերպ եւ անմիաբան ազգի մը մէջ ժողովրդապետական կեդրոնացեալ դրութիւն մը հաստատեց, ընկերային, մշակութային, կրօնական ու տնտեսական մարզերու համար, Օսմանեան Կայսրութեան նման միապետական բացարձակ վարչաձեւով կառավարուող երկրի մը մէջ:

Եւ զարմանալին ալ ա՛յն է, որ ի՛նչ որ այդ շրջանին հնարաւոր եղաւ բռնատիրական դաժան վարչաձեւի մը տակ, այսօր Սփիւռքահայոց կողմէ տակաւ կը մերժուի կամովին, երկիրներու մէջ ուր ազատութիւն եւ ժողովրդավարութիւն ամէն ինչ կը դիւրացնեն:

Անիմանալի հակասութիւն, որուն դրօշակիրները կը դառնան, կամայ թէ ակամայ, անոնք իսկ որոնք հայ ազգային աւանդութիւններու պաշտպանութեան ուխտեալ ջահակիրները պէտք է ըլլային:

Բայց հարց է թէ, ի՞նչպէս աւելի 130 տարի առաջ, խումբ մը ազատամիտ հայ մտաւորականներ յաջողեցան յետադիմական ամէն ընդդիմութիւն խորտակելով, հայութեան ներքին գործերուն համար ընդունիլ տալ եւրոպական իմաստով անթերի կարգուսարք մը, այսպէսով միանգամընդմիշտ օրինականացնելով ազգային դարաւոր սովորութիւններն ու աւանդութիւնները:

Հարց է նաեւ թէ, ի՛նչ պայմաններու տակ ծնունդ առաւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, ի՛նչ նպատակներ կը հետապնդէին իր հեղինակները եւ ի՛նչ արդիւնքներ տուաւ ան:

Հարցումներ, որոնց ուղիղ պատասխանները գտնել դժուար է այսօր, աւելի քան մէկ դար վերջ, ի բացակայութեան պատմական ճշգրիտ վկայութիւններու:

Կ'արժէ փորձել սակայն, ի գին սխալելու հաւանականութեան, յուսալով որ լուսաբանողները կը փութան անհրաժեշտ ճշդումներ ընել:

Ա– ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԱՐԱՒՈՐ ԴԱՐՁՈՒՑԻՆ

Երբ Օսմանցի Թուրքերը Հայաստանը գրաւեցին, հոն հաստատեցին իսլամական կայսերական վարչաձեւ մը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ տեղաւորումը իրր գրաւման բանակ, ըստ Գուրանի պատգամագրութեան, թոյլ տալով երկրին բնակչութեան որ իրր ստրուկ իր գոյութիւնն ու ապրելակերպը պահէ, վճարելով հարաճ (գլխահարկ) եւ այլ տուրքեր, ու ենթարկուելով այլեւայլ հարստահարութեանց, համաձայն աւատապետներու, պէյերու եւ փաշաներու քմահաճոյքին:

Այնպէս, ինչպէս ողջ կը պահեն կթելու կովը:

Օսմանեան Կայսրութեան ուժը կը կայանար տարածումի, գրաւման ու աւարառութեան մէջ, ինչ որ անհրաժեշտ կը դարձնէր տեւական պատերազմը, եւ որուն համար հնարուած էր բացառիկ ու ամեհի կազմակերպութիւն մը, որ ենիչէրիական դրութիւնն էր: Զէնք կրելու եւ պատերազմելու, այսինքն գրաւման ու թալանի իրաւունքը վերապահուած էր միայն իսլամներուն, իսկ ոչ-իսլամներուն ձգուած էր թալանի արդիւնքը տարածելու – ծախելու գործը, ինչպէս նաեւ երկրին անհրաժեշտ երկրագործութիւնն ու արհեստները:

Այսինքն, ներկայ բառացանկով խօսելով, ձրի ներածող տարրն էր Ենիչէրիական բանակը, իսկ բաշխող – տարածող տարրը՝ ոչ-իսլամը, վարչական մեքենան կեդրոնացած ըլլալով Թուրք տարրին, իմա՛ միահեծան իշխան Սուլթանին եւ իր պաշտօնէութեան ձեռքը:

Ամէն անգամ որ նոր վայր մը կը գրաւէր, Ենիչէրիները կրնային երեք օր անուղղութեամբ սպաննել, բռնաբարել ու թալանել: Իսկ թալանին արդիւնքը կը բաժնուէր երեք մասի, որուն առաջինը կ'երթար Թագաւորին, երկրորդը՝ պետական գանձին, իսկ երրորդն ալ կը բաժնուէր աւարառու զինուորներուն միջեւ:

Այդ բոլոր ապրանքները մեծ մասամբ կը կեդրոնացուէին Կ. Պոլիս, ուրկէ կը տարածուէին ու կը ծախուէին ամբողջ երկրին մէջ, հարստացնելով բոլորը. Սուլթանը այս ձեւով անհատապէս կը դիզէր անսահման հարստութիւն, որուն շնորհիւ կրնար վճարել ու գնել արհեստավարժ հզօր բանակ մը, որուն մէջ շուտով կուգային զինուորագրուիլ եւրոպացի բախտախնդիրներ ալ, կը բաւէ որ հաւատափոխ ըլլային:

(Այս մասին շատ հետաքրքրական ծանօթութիւններ կու տայ Paul Coles, «The Ottoman Impact on Europe»ի մէջ – 1968 –, Ֆրանսերէնի թարգմանուած 1969-ին Flammarion հրատարակչականին կողմէ «La Lutte contre les Turcs» անուան տակ: Տե՛ս էջ 168 – 172):

Պոլիս կը դառնար առեւտուրի բարգաւաճ կեդրոն մը, որ իրեն կը քաշէր բոլոր ձեռներեց ճարպիկ տարրերը, որոնց միջեւ կը փայլէին անշուշտ Հայերն ալ, իրենց բնածին վաճառականական յատկութիւններով:

Ու հոն կը գոյանար հայ հարուստ վաճառականներու, սեղանաւորներու եւ արհեստաւորներու դասակարգ մը, որ կու գար ամբողջացնել Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի միջոցաւ մայրաքաղաք փոխադրուած հայ համայնքը, որուն գլուխը դրուած էր Պատրիարք մը, իբր կրօնապետ եւ ներկայացուցիչ (միւթէվէլլի) հայ ազգին:

Պատրիարքը որքա՛ն ենթակայ Սուլթանին, կ'ենթարկուէր նաեւ մեծահարուստ հայ ամիրաներու եւ չէլէպիներու կամքին, որոնք իրենց իշխանութիւնը ի գործ կը դնէին, կոթնած՝ Թուրք փաշայի մը հեղինակութեան, զոր գնած էին դրամի ուժով: Ամէն հայ ամիրա ունէր իր պաշտպան փաշան:

Եւ անշուշտ, ամենաազդեցիկ փաշային բարեկամ ամիրան էր որ իր ուզած եկեղեցականը կը նստեցնէր պատրիարքական գահին վրայ: Բայց այդ փաշային շնորհազրկումէն կամ գլխատումէն վերջ – ինչ որ սովորաբար կը պատահէր – հզօր ամիրան մէջտեղէն կը կորսուէր, ու ուրիշ ամիրա մը, նոր փաշայի մը կռնակ տալով, կու գար պատրիարքը գահէն վար առնելու եւ տեղը իր պաշտպանեալը տեղաւորելու:

Նոյն կամայական դրութեամբ կը կառավարուէին հայկական միւս գործերն ալ, ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ գաւառներուն մէջ: Ճարպիկ Հայեր կաշառքով կը յաջողէին ամէն ինչ ձեռք առնել, մինչ կոթնելով փաշայի մը, գայմագամի մը, պէյի մը կամ շէյխի մը ազդեցութեան, համաձայն իրենց նիւթական կարողութեան:

Բայց այդ չի նշանակեր թէ ամիրաներն ու չէլէպիները ազգին օգտակար չէին բնաւ: Ընդհակառակն: Անոնք է որ կը շինէին եկեղեցի, դպրոց եւ հիւանդանոց, պայմանաւ որ ամէն ոք իրենց կամքին հպատակէր: Աս հասարակ այս եղած է արդէն հակումը ազգային գործերով զբաղող անձնուէր հայորդիներուն: Ըրած են մեծ զոհողութիւններ, բայց ջանացած են իրենց կամքը պարտադրել, առանց ժողովուրդին կարծիքը հարցնելու կամ հաշիւ տալու:

Եւ սակայն, երբ օսմանեան բանակներու յաղթական յառաջխաղացումը կը կասեցուէր Եւրոպացւոց կողմէ, ու թալանի աղբիւրները կը ցամքէին, պետական վարչութիւնը ու իր աւարառու մեքենան (բանակը) իրենց գործունէութեան դաշտը կը փոխադրեն Կայսրութեան սահմաններէն ներս: Եւ քանի՛ սահմանամերձ գօտիները կը պարպուին – արդէն աւերուած ըլլալով չէին կրնար աւար կամ բերք արտադրել – այնքա՛ն կը ծանրանան հարստահարութիւնները երկրէն ներս, եւ որուն հետեւանքով ալ կը սաստկանան դժգոհութիւնները, խռովութիւններն ու ըմբոստութիւնները: Կայսրութեան անկումն ու անդամահատումն է որ կը սկսի, մէջտեղ դնելով «Արեւելեան հարցը», որ է «Հիւանդ Մարդ»ուն ժառանգութեան բաժանման կնճռոտ ու անլուծելի խնդիրը:

Ըմբոստութիւնները տեղի կու տան զանգուածային ջարդերու եւ փոխադարձաբար: Մեծ Պետութիւնները կը միջամտեն: Ու որովհետեւ անոնք ամբողջ մէկ դար չեն յաջողիր լուծում մը գտնել, օսմանեան Կայսրութիւնը իրենց միջեւ բաժնելու համար, կը բաւականանան քաղաքական ու տնտեսական շահեր կորզելով, զորս իրարու ձեռքէ կը յափշտակեն, չմոռնալով Բարձրագոյն Դրան պարտադրել երեւութական բարենորոգումներ ալ (թանզիմաթ) ի նպաստ Կայսրութեան ոչ-իսլամ ժողովուրդներուն:

Բարենորոգումները կու տան, սակայն հակառակ արդիւնք, որովհետեւ որդեգրուող եւրոպական դրութիւնները ալ աւելի հնարաւոր կը դարձնեն հարստահարութիւնները, բաղդատաբար իսլամական դասական ծանրաշարժ դրութեան, մէկ կողմէ ալ իսլամ բնակչութեան բարկութիւնը գրգռելով ոչ-իսլամներուն դէմ: Այս բոլորը հաշուուած են կանխաւ, շատ հաւանաբար:

Այս կնճռոտ կացութեան մէջ բախտորոշ հանգրուան մը կ'ըլլայ Խրիմի պատերազմը:

Ցար Նիկոլա Ա. բաւարար չգտնելով Ապտիւլ – Ազիզի բարենորոգումները, ի պաշտպանութիւն օրթոտոքսներուն պատերազմ կը հռչակէ 1854-ին, ու մէկ կողմէ Պալքանները իջնելով միւս կողմէ Սեւ Ծովու մէջ կ'ընկղմէ օսմանեան նաւատորմ մը: Ֆրանսա եւ Անգլիա պաշտպանութեան կը փութան «Հիւանդ Մարդ»ուն եւ տեղի կ'ունենայ Խրիմի պատերազմը, որուն յաջորդող Փարիզի դաշնագրով թէեւ կը կասեցուի Ռուսիոյ յառաջխաղացումը, բայց Բ. Դրան կը պարտադրուին լայն բարենորոգումներ:

Կայսրութեան գոյութեան երաշխաւորութիւնը կախեալ ըլլալով այդ բարենորոգումներէն, Պետութեան վարիչները նախամեծար կը սեպեն Կայսրութիւնը փրկել կարգ մը առանձնաշնորհումներ տալով ոչ-իսլամ ժողովուրդներուն, ինչ որ երեւութապէս հնարաւոր կը դարձնէ Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան մշակումն ու վաւերացումն ալ:

Հոս կ'արժէ մատնանշել Պոլսոյ հայկական միջավայրին մէջ պատահած դէպքեր, որոնք կը կանխեն Ազգ. Սահմանադրութիւնը:

Ամենազօր ամիրաներու տիրապետութեան շրջանն է այդ եւ առաջին կայծը կը ծագի դպրոցական հարցէ մը: Արդարեւ, 1840-ի տարիները, լուրջ խնդիր կը ծագի Սկիւտարի նորահաստատ Ճեմարանին շուրջ, երբ ամիրաները կը դժկամակին այդ վարժարանին մէջ (1838-ին հիմնուած Կարապետ Ամիրա Պալեանի կողմէ) իրենց զաւակներուն կողքին տեղ տալու հասարակ ժողովուրդին զաւակներուն ալ:

Ամիրաներու եւ լուսամիտ մտաւորական դասուն միջեւ առաջին լուրջ բախումն է այս, եւ մեկնակէտը՝ սահմանադրական շարժումին:

Մտաւորական տարրերու ճնշման տակ, որոնց կը միանայ էսնաֆներու (մանր առեւտրական, արհեստաւորներ) դասը, Պատրիարքութեան կողքին կը հիմնուին երկու խորհրդակցական մարմիններ, Հոգեւոր Ժողով (բաղկացած՝ 14 եկեղեցականներէ) եւ Գերագոյն Ժողով (բաղկացած՝ 20 աշխարհականներէ):

Այս երկու ժողովները կրնան նկատուիլ իրր փոխանցման դրութիւն:

Այդ շրջանին Փարիզ ուսանած խումբ մը լուսամիտ երիտասարդներ, որոնք հոն ականատես եղած եւ մասնակցած են 1848ի Յեղափոխութեան որ վերջ տուաւ Լուի-Ֆիլիփի թագաւորութեան, Պոլիս կը վերադառնան տոգորուած ժողովրդապետական սկզբունքներով, միասին բերելով Ֆրանսական Բ. Հանրապետութեան Սահմանադրութեան պատճէնը: Անոնք են որ կը յաջողին վերոյիշեալ երկու ժողովներուն հաւանութիւնը ստանալով 1853-ին հիմնել Ուսումնական խորհուրդ մը, որուն առաջին գործը կ'ըլլայ ընդհանուր կանոնադրութիւն մը կազմել հայկական վարժարաններուն համար:

Կը տեսնուի թէ Սահմանադրութեան ռահվիրաներուն գլխաւոր մտահոգութիւնը դպրոցն է, քանի որ հո՛ն պիտի զարգանան ու պատրաստուին հայ ժողովուրդին զաւակները:

Այդ երիտասարդները կը կոչուին տոքթ. Նահապետ Ռուսինեան, Գրիգոր Օտեան, տոքթ. Սերվիչէն (Սերովբէ Վիչէնեան), Կարապետ Իւթիւճեան, Նիկողոս Պալեան, Ստեփան Ասլանեան եւայլն:

Երբ Խրիմի պատերազմին յաջորդող բարենորոգութիւններու վերաբերեալ կայսերական հրովարտակը (խաթթը հիւմայուն – Փետ. 6, 1856) կը պահանջէ որ ամէն հասարակութիւն իր վայելած առանձնաշնորհումները, արտօնութիւններն ու սովորութիւնները կարգաւորելով Բ. Դրան ներկայացնէ, Գերագոյն Ժողովը կը հետամտի կարգ կանոն հաստատող Ազգային Կանոնադրութիւն մը պատրաստել, որուն մէջ հիմնական դեր կը ստանձնեն վերոյիշեալ անձնաւորութիւնները:

Այս աշխատանքը դիւրին չըլլար, որովհետեւ երիտասարդ մտաւորականներն ու էսնաֆները կը բախին ամիրաներու եւ չէլէպիներու բուռն ընդդիմութեան: Յատկանշական է դերը ճարտարապետ Նիկողոս Պալեանի (հեղինակ՝ Չըրաղանի պալատին) որ ամիրաներու դասուն պատկանելով հանդերձ, իր հօրմէն՝ Սարգիս Ամիրայէն գաղտնի, կը մասնակցի սահմանադրականներու ժողովներուն, քաջալերելով զանոնք:

Յատկանշական է նաեւ Բ. Դրան դերը, առանց որուն անշուշտ թէ այդ ափ մը հայ մտաւորականները պիտի չկարենային բացառիկ իրաւասութիւններ խլել Պետութենէն: Մութ կը մնան իրական դրդապատճառները, որոնք Բ. Դուռը կ'առաջնորդեն նման լայն առանձնաշնորհումներու:

Կարելի է ենթադրել թէ, սահմանադրականները կը յաջողին Սատրազամ Ալի Փաշան համոզել – կամ փոխադարձաբար – այն պատճառաբանութեամբ թէ հայ ժողովուրդը մնալով կազմակերպչական սեղմ դրութեան մը մէջ, աւելի դիւրաւ պիտի կրնայ պահուիլ Սուլթանին հաւատարմութեան տակ, իր ապագայ բարօրութիւնն ու պաշտպանութիւնը գտնելով բարեկարգութեանց մէջ: Այս մասին ակնարկութիւն մը կայ արդէն կառավարութեան մատուցուած յայտագրին մէջ:

Բայց միթէ մերիններուն ծածուկ նպատակը չէ՞ր, այդ պատճառաբանութեան ետեւ ծածկուելով, Սահմանադրութեան ճամբով լուսաւորել, զարգացնել, կազմակերպել ու ազատութեան պատրաստել հայութիւնը, ինչ որ աւելի հաւանական է:

Կ'ըսուի նաեւ թէ Ալի Փաշա, որմէ պատճառ չունէր հայասէր ըլլալու, ուզած է պարզապէս իբր դիւանագիտական խաղաքարտ գործածել Հայոց եւ այլ համայնքներու շնորհուած ներքին իրաւասութիւնները, եւ իր դէմ եղած քննադատութիւններուն պատասխանած է ըսելով թէ որեւէ վնաս չի կրնար գալ ժողովուրդէ մը որ բանաստեղծութեամբ կը վերանայ, երգով կը գինովնայ ու թատրոնով կը խանդավառուի, ու այդպէս անմեղօրէն զուարճանալով հանգիստ կը ձգէ Կայսրութիւնը, հեռու մնալով զէնքէ ու յեղափոխութենէ:

Ուրեմն նման նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ է որ ընդառաջելով Գերագոյն Ժողովի փափաքին, ազատամիտ երիտասարդները 1857-ին կը պատրաստեն Ազգային Կանոնադրութիւն մը, Նահապետ Ռուսինեանի խմբագրութեամբ:

Ամիրաները կը յաջողին Պատրիարքին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՈՎ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան եօթանասնամեակի տարելիցին նուիրուած էր վերջերս տեղի ունեցած հետաքրքրական հաւաքոյթ մը. գրողներու հանդիպումը մայրաքաղաքի 26 կոմիսարներու շրջանի աշխատաւորական կոլեկտիւներու, ուսանողութեան հետ: Այդ հանդիպումը կուսակցութեան շրջկոմի կազմակերպած էր գրողներու ուզզուած հարցերու թելադրանքով: Գրողներուն մեծ դահլիճը հիւրընկալեց շրջանի այն աշխատաւորները, ուսանողները, որոնք եկած էին գրողներէն լսելու գիրենք յուզող բազմաթիւ ու տարարնոյթ հարցերու պատասխանները:

Պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներուն, բանաստեղծ Հրաչեայ Յովհաննիսեան ներկաներուն խօսեցաւ մարդը պատկերելու, մարդու մասին պատմելու հարցին, գրողի քաղաքացիական նկարագրի, կեանք – գրականութիւն յարաբերութեան մասին:

Արձակագիր Մերուժան Տէր – Գուլանեան պատմեց, թէ ինչպէս կը հասկնան վերակառուցումն ու հրապարակայնութիւնը «Գարուն» երիտասարդական ամսագրին մէջ:

Արձակագիր Նորայր Ադալեան չհամաձայնելով այն կարծիքին, որ այսօր մեր բանաստեղծութիւնը վայրէջք կ'ապրի, նշեց որ ընդհակառակն, 40 – 50-ական թուականներու համեմատութեամբ ան վերընթաց ուղիի վրայ է, եւ այդ վերելքի վառ մէկ արտայայտութիւնն էր Պարոյր Սեւակի քերթողութիւնը: Այլ բան է, բաւ ան, պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը որ միութենական գրական պարբերականներու մէջ ան իրօք տակաւին չէ ներկայացուած ու գնահատուած. բան մը, որու մէջ պէտք է տեսնել նաեւ մեր գրաքննադատութեան մեղքը:

Մեծ թիւով հարցումներ բաժին ինկան արձակագիր Վարդգէս Պետրոսեանի: Ներկաներու խնդրանքով ան պատմեց հայ – վրացական գրական – մշակութային ընդլայնող կապերու մասին: Վարդգէս Պետրոսեան լիովին բաժնեց մէկ քանի հարցումներու մէջ արծարծուած այն մտահոգութիւնը, որ մեր մօտ տակաւին չկան հայ ժողովուրդի արժանաւոր զաւակներ՝ Անդրանիկ զօրավարի, Իսրայէլ Օրիի, Ներսէս Աշտարակեցիի, Մխիթարեան միաբանութեան գործիչներու անունները կրող փողոցներ, հրապարակներ: Ան խօսեցաւ նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ու մշակոյթը, մանաւանդ 1915-ի ցեղասպանութիւնը աղաւաղուած ու խեղաթիւրուած ներկայացնելու այն փաստերուն մասին, որոնց կը հանդիպինք ժամանակակից թուրք պատմագիտութեան, գրականութեան մէջ:

Վարդգէս Պետրոսեան ցաւով ընդգծեց որ մեր գրականութեան մէջ տակաւին շատ քիչ են դպրոցական կեանքի մասին պատմող գործերը, գրեթէ չկան այդ թեմային նուիրուած ժապաւէններ. անդրադարձաւ նաեւ դպրոցներու մէջ Հայոց եւ Ռուսաց լեզուներու դասաւանդումի մակարդակը բարձրացնելու խնդրին, պատասխանեց բազմաթիւ այլ հարցումներու:

Ընթերցողները կը հետաքրքրուէին նաեւ անով, որ այս կամ այն գրողը երբ եւ ինչպէս առած է գրական իր առաջին քայլերը, ինչպէս մուտք գործած է գրականութեան մէջ: Այս բնոյթի հարցումներուն պատասխանեցին արձակագիրներ՝ Վահագն Գրիգորեան, Միխայիլ Օվչիննիկով, թատերագիր Ժորա Յարութիւնեան: Աճող սերունդին մէջ բարութիւն սերմանելու, մեր կեանքէն գաժանութիւնն արմատախիլ ընելու գործին մէջ գրականութեան մեծ դերին մասին խօսեցան արձակագիրներ՝ Վիկտոր Բալայեան, Գէորգ Դեւրիկեան: «Ոզնի» հանդէսի հոգերուն ու ծրագիրներուն մասին պատմեց բանաստեղծ Արամայիս Սահակեան:

Հանդիպումին ներկայ էին Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 26 կոմիսարներու շրջկոմի Ա. քարտուղար Ա. Յովհաննիսեան, Երեւանի քաղկոմի քարոզչութեան բաժնի վարիչ Բ. Կարապետեան:

ձեռքով անմիջապէս խափանել այդ Ազգ. կանոնադրութիւնը, որ հիմը պիտի դառնար Ազգ. Սահմանադրութեան: Բայց սահմանադրականները միջոցը կը գտնեն տապալելու Գէորգ Պատրիարքը ու տեղը նստեցնելու Սարգիս եպիսկ. Գույումճեանը, որ կը վաւերացնէ Կանոնադրութիւնը:

Ն. Ռուսինեան, իբր հեղինակ եւ կրնքահայր, դայն կը մկրտէ «Ազգային Սահմանադրութիւն» փառահեղ անունով, ինչ որ պաշտօնապէս գործադրութեան կը դրուի 1860, Մայիս 24-էն սկսեալ: Ոմանք յոխորտ ու մեծամիտ գտած են այս անունը, որուն Թրքերէնն է «Նիզամնամէի Միլլէթի էրմէնեան», այսինքն «Հայ Ազգի Կանոնագրութիւն»: Այսուհանդերձ, «Սահմանադրութիւն» բառն ալ ինքնին ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ կանոնադրութիւն, կազմակերպչական օրէնք:

Անմիջապէս կը ձեռնարկուի ազգային երեսփոխաններու ընտրութեան եւ առաջին Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի 1860, Օգոստոս 2-ին, 120 երեսփոխաններու եւ 60 անդամակից (!) անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ: Ատենապետն է՝ տոքթ. Սերվիչէն:

Ընդհանուր Ժողովը բստ Սահմանադրութեան կը ձեռնարկէ պատրիարքի ընտրութեան եւ Պօղոս Արք. Թաքթաքեան կը դառնայ ազգընտիր պատրիարք:

Ապա կը ձեռնարկուի Ազգ. Սահմանադրութիւնը պետական վաւերացման ենթարկելու ձեւակերպութիւններուն, որոնք կը տեւեն երեք տարի, եւ ի վերջոյ 1863, Մարտ 17-ին Բ. Դուռը յատուկ հրամանագրով եւ Սադրազամ Ալի Փաշայի ստորագրութեամբ կը վաւերացնէ զայն, հրամայելով անթերի գործադրութիւնը:

Կ'արժէ ամփոփ կերպով տալ բովանդակութիւնը Ազգ. Սահմանադրութեան, նկատելով որ շատերու ծանօթ չէ ան:

(Շար. 1)

[illegible]

Անրի Պասմաճեան երկու արուեստագէտներու հետ, իր գործերը կը ներկայացնէ Լիոն (6 – 8 ռիւ Կրոլէ) Յունիս 19-էն Յուլիս 11, ժամը 16-էն 20:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Վարդան եւ Վարդուհի Տէր – Զաքարեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Յունիս 1-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը՝ Կարապետ Գալֆայեան: Յանուն Թաղականութեան խօսք առնելով Օննիկ Գասպարեան անդրադարձած է Մայիս 28-ի իմաստին: Հ. Դ. Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ Շրջ. Վարչութեան կողմէ օգջոյնի խօսք արտասանած է Վահէ Աւետիսեան շեշտելով կանացի կազմակերպութեան դերը մեր ազատագրական պայքարներուն մէջ: Հ. Յ. Դ. Երիտասարդականի «Սողոմոն Թէհլիրեան» խումբի ողջոյնի խօսքը փոխանցած է Սեդա Ղազէրեան: Հանդէս եկած է Համազգայինի «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Եաննիս Գուզասի: Ներկայացուած է «Ազատութեան եւ անկախութեան երթ»ը լսատեսողական յայտագիրը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍՈՒՐԲ ՎԻԿՏՈՐ ԱԲԲԱՅԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Հ. Բ. Ը. Միութեան 80-ամեայ տօնակատարութիւնները այստեղ ալ իրենց արձագանգը բերին: Միութեան տեղւոյն անդամները պատրաստեցին կարեւոր նուագահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Սուրբ Վիկտոր Աբբայարանի եկեղեցւոյ մէջ: Շնորհաւորելի գաղափար, որ իր մեծարանքի կարգին մասնակից ըրաւ քաղաքի ֆրանսացի երաժշտասէր հասարակութիւնը:

Նուագահանդէսի կարեւոր մենակատարն էր ջութակահար Ժան Տէր – Մերկերեան, որ եղած է աշակերտը հանրածանօթ ջութակահար Տաւիտ Օյսթրախի: Այսօր մեր տաղանդաւոր մենակատարը տեղւոյն երաժշտանոցի բարձրագոյն դասարանի ուսուցիչ է: Անցեալին, պարգեւատրուած է ամէնէն կարեւոր մրցանակներով: Նշենք միայն Մարկրիթ – Լոն, Ժաք Թիպօ եւ Զայքովսկի դափնեպսակները:

Նուագահանդէսի ճոխ յայտագիրը, կը սկսէր Մոցարթի (1756 – 1791) Սօլ Մաժէօր թիւ 17 համանուագով, Սերժ Բալոյեանի ձպոտին տակ: Սերժ Բալոյեան, այժմ տնօրէն Լա Սիօթայի երաժշտանոցին, որուն կը պատկանին Փրովանս – Քոթ տ'Ազիւրի ներկայ զանազան նուագախումբերը:

Երկրորդ բաժնին Տէր – Մերկերեան նուագեց Մոցարթի Լա Մաժէօր թիւ 5 Քօնչէրթօն: Երկ՝ բաղկացած երեք մասերէ Ալէկրօ աբէրթօ, Ատաճիօ, Մինուէթօ, զոր Մոցարթ գրած է 1775ին, տասնըինը տարեկանին: Մոցարթեան շունչը նոյնիսկ արագ գիծերուն մէջ հրախաղական բոցավառ խոյանքներ ունի: Շատ դժուար է թափանցել, զգալ: Ժան Տէր – Մերկերեան փայլուն կերպով ներկայացուց զայն:

Դիւթական մթնոլորտ. այսպէս, հրեշտակներու խումբը կը թեւածէր հին եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, կրկին անմահացնելու Մոցարթեան ոգին: Գատանսի ժամանակ, ջութակահարը առանձին կու տայ առաջին, երկրորդ կամ երրորդ հատուածներու համառօտ կրկնութիւնը, մասնաւոր գրուած նուագածուի որակը արժեւորող. այսպէս, ունկնդիրը կը գտնէ մենակատարին տաղանդը: Տէր –Մերկերեան մեզի ներկայացուց Յովսէփի Իոքիմի (1831 – 1907) գատանսը, որ այժմ՝ ամէնէն յայտնի ջութակահարներու յայտագրին մաս կը կազմէ: Կրկին, իր փայլուն մեկնաբանութեամբ Տէր – Մերկերեան ցոյց տուաւ ջութակահարի մեծ կարողութիւնը:

Միջնարարին պատիւն ունեցայ խօսելու Մինօ Ֆրանչեսքաթիի հետ: Աշխարհահռչակ ջութակահարը առանց չափազանցութեան գովեց Տէր – Մերկերեանի ջութակահարի արժէքը, մանաւանդ ըղձացումի տեղը Մոցարթեան ոճին մէջ եւ խորացնելու յատկութիւնը: Մեծ արուեստագէտին գնահատանքը Տէր – Մերկերեանի հանդէպ, կը համոզէ ամէնէն դժուարահաճն իսկ:

Միջնարարէն յետոյ Սերժ Բալոյեան առաջին ունկնդրութեամբ ներկայացուց մեզի նուագախումբի վերածած Կոմիտասեան ութ երգեր: Կաքաւի երգ, Երկինքն ամպել ա, Քէլէ քէլէ, Գարուն ա, Ալ այլուղս, Հոյ նազան, Կռունկ եւ Էջմիածնի պար: Նորութիւն, ուր կատարուած աշխատանքը գովելի է, սակայն դեռ անմատչելի՝ հայ ունկնդրին ականջին ու զգայման. մանաւանդ Կոմիտասեան հարազատութիւնն ու երգը կորսուած կը դեղերին երաժշտական գործիքներու շունչին տակ: Այս պարագային, կրնանք ըսել, թէ որքան դժուար է մօտենալ Կոմիտասի երաժշտութեան եւ անոնց երգի տալ անոր իմաստը: Հայրենիքի մէջ ալ փորձեր եղած են այդ ուղղութեամբ, սակայն վերապահ մնացած են անոր ունկնդիրները:

Վերջին կտորը, Ջութակի համար, եղաւ Սէն Սանսի (1835 – 1921) Ինդրոտիւքսիոն եւ Ռոնտօ Գաբրիչիոզօն: Ծայր աստիճանի դժուար: Յօրինումը սպանական ներշնչումով: Սէն Սանս զայն ձօնած է երեւելի ջութակահար Սարազատին: Տէր – Մերկերեան պահելով ոճին իմաստը, յաղթահարելով ամէն դժուարութեան, մեկնաբանեց զայն մեծ կարողութեամբ: Ահաւասիկ բացառիկ ջութակահար մը Ֆրանսայի մէջ, մեզի պատիւ բերող:

Շնորհաւորութիւն Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամներուն, որ կրցան այսպէս հանրօգուտ երեկոյթ մը սարքել:

**

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլ, Յունիս 1: Այս տարի եւս Հ. Բ. Ը. Միութեան տիկինները մայրերու օրուան առթիւ թէյասեղան մը կազմակերպեցին: Զանազան միութիւններու ներկայացուցիչները իրենց ներկայութեամբ խրախոյս մը բերած էին: Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան կը նախագահէր հաւաքոյթին: Յակոբ Եպիսկ. իր քաջալերական խօսքին մէջ վեր առաւ հայ մօր արժանիքները, յատկանշելով մօր մը քաղցր իմաստը ու սրբութիւնը:

Մասնաւոր խնամքով սեղաններու վրայ զանազան կարկանդակներ ու գոլացուցիչ ըմպելիները, ցոյց կու տային տիկիններու ճաշակը եւ հիւրասիրելու փափկանկատութիւնը:

Եղան ուղերձներ ու մաղթանքներ, Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհի Տիկին Սիւզի Քարաջեանի կողմէ. նաեւ՝ Տիկին Էլիզ Ջրրաշեան ջատագովեց Հ. Բ. Ը. Միութեան տիկնանց նոր կազմը, մաղթելով ուժ, կարողութիւն, անսասան հետանկարներու առջեւ:

Օրուան մայրն էր Տիկին Մարօ Ղուպիկեան. երկար տարիներ Միութեան ժրաջան անդամ մը. նուէրներով ան արժանացաւ «օրինակելի Մայր» անուանումին:

Եղան երգեր, արտասանութիւններ, մաղթանքներ:

Թաւիթ Պարոն Աճէմեան իր կրկնակի ելոյթներով առանձին թէ երգերու ընկերակցելով, ստեղծեց հաճելի մթնոլորտ: Վարժ պարուհի Տիկին Արզումանեան ծափերու արժանացաւ հայկական պարեր պարելով:

Բախտաւորմաի պարգեւատրութեամբ, ուշ ժամանակ հանդէսը վերջացաւ գոհունակութիւն պատճառելով ներկաներուն:

**

ԱՅՑ ՄԸ ՍԷՆ ՌԱՓԱՅԷԼԻ ԾԵՐԱՆՈՑԸ

Մարսէյլ Յունիս 4: Օրը մթագնած էր. սակայն՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան տիկնանց խնամակալութիւնը չէր անտեսած Սէն Ռափայէլի ծերերու հոգատարութիւնը: Այս տարի եւս Յակոբ եպիսկ. Վարդանեանի մասնակցութեամբ ճամբորդելով, կրկին հաճոյքն ունեցանք իրականացնելու օրուան նպատակը, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Սէն Ռափայէլի ծերանոցը կ'ընդունէր մեզ իր արմաւենիի ծառուղիներու հոծ կանաչութեան մէջ: Տիկին Կարապետեան, տնօրէնուհին, փափկանկատ ժպիտով կ'ընդառաջէր մեզի: Կեանքը այստեղ իր հանդարտաւէտ բուրմունքն ունի: Մենակութեան մէջ ծերանալ ու կքիլ ինքն իր վրայ, անդարձօրէն կորուստ է: Մինչդեռ այստեղ շրջապատը, օդը, խնամքը ու հոգեկան փարումը փրկութիւնն են մենակեցին: Ժամեր ապրեցանք ծերերուն հետ, ընծաներու կարգին տալով մեր հոգածու խօսքը: Իրենց ուրախութիւնը, երախտագէտ ժպիտ մեր սրտերու սպեղանի եղան:

Ծերերու կողմէ մաքուր հայերէնով եղան երգեր, արտասանութիւններ, պատմուեցան կեանքի դրուագներ: Մեր անաղարտ լեզուն անոնց բերնին մէջ լուսաւոր արտայայտութիւն ունէր:

Քանի մը օր առաջ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը ստուար բազմութեամբ բերած էր այստեղ իր գգուանքի տուրքը: Այսպէս օրինակելի ժեստեր պէտք է որ յաճախ կրկնուին բոլոր միութիւններու կողմէ: Մամիկն ու Պապիկը խորհրդանիշ են մեր ազգային զգացումներուն: Պէտք չէ անոնք ձգենք առանձնութեան մէջ: Անոնց կարօտը անհասկնալի վէհութիւն մը ունի: Զմոռնանք որ, օր մը մենք ալ հոգածու նուիրեալի կարօտը պիտի ունենանք: Անտարբերութիւնը մեղադրելի արարք մըն է...:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

Parlement européen, 18 Juin 1987

R E S O L U T I O N
SUR UNE SOLUTION POLITIQUE DE LA QUESTION ARMENIENNE

LE PARLEMENT EUROPEEN,

— vu la proposition de résolution déposée par M. Saby et autres signataires, au nom du groupe socialiste, sur une solution politique de la question arménienne (doc. 2-737/84),

— vu la proposition de résolution de M. Kolokotronis sur la question arménienne et la proclamation du 24 avril comme journée de souvenir du génocide arménien (doc. B2-360/85),

— vu le rapport de sa commission politique (doc. A2-33/87),

A. rappelant

— la proposition de résolution de M. Jaquet et consorts sur la situation du peuple arménien (doc. 1-782/81),

— la proposition de résolution déposée par Mme Duport et M. Glinne, au nom du groupe socialiste, sur une solution politique de la question arménienne (doc. 1-735/83), et

— la question écrite de Mme Duport sur la question arménienne (1),

— la résolution des ministres responsables des Affaires culturelles, réunis au sein du Conseil du 13 novembre 1986, relative à la conservation du patrimoine architectural européen (2), y compris celui situé en dehors du territoire communautaire,

B. convaincu que la reconnaissance de l'histoire même du peuple arménien en Turquie implique la reconnaissance de son identité en tant que minorité ethnique, culturelle, linguistique et religieuse,

C. considérant que les Arméniens qualifient ces événements de génocide organisé, au sens de la Charte des Nations Unies de 1948,

D. considérant que l'Etat turc rejette l'accusation de génocide comme non fondée,

E. constatant que jusqu'à ce jour, le gouvernement turc, par son refus de reconnaître le génocide de 1915, continue de priver le peuple arménien du droit à sa propre histoire,

F. considérant que jusqu'à présent, le génocide arménien, historiquement prouvé, n'a donné lieu à aucune condamnation politique, ni à aucune réparation en conséquence,

G. considérant que la reconnaissance du génocide arménien par la Turquie doit dès lors être vue comme un acte profondément humain du réhabilitation morale envers les Arméniens qui ne peut que faire honneur au gouvernement turc,

H. regrettant profondément et condamnant le terrorisme absurde de groupes d'Arméniens responsables, entre 1973 et 1986, de plusieurs attentats, réprouvés par une écrasante majorité du peuple arménien, ayant causé la mort ou blessé d'innocentes victimes,

I. considérant que l'attitude intransigeante devant la question arménienne des gouvernements turcs qui se sont succédé n'a contribué en aucune manière à apaiser la tension,

1. est avis que la question arménienne et la question des minorités en Turquie doivent être restituées dans le cadre des relations entre la Turquie et la Communauté; souligne en effet que la démocratie ne peut être implantée solidement dans un pays qu'à condition que celui-ci reconnaisse et enrichisse son histoire de sa diversité ethnique et culturelle;

2. *est avis que les événements tragiques qui se sont déroulés en 1915 - 1917 contre les Arméniens établis sur le territoire de l'Empire ottoman constituent un génocide au sens de la convention pour la prévention et la répression de crime de génocide, adoptée par l'Assemblée générale de l'O.N.U. le 9 décembre 1948;*
reconnait cependant que la Turquie actuelle ne saurait être tenue pour responsable du drame vécu par les Arméniens de l'Empire ottoman et souligne avec force que la reconnaissance de ces événements historiques en tant que génocide ne peut donner lieu à aucune revendication d'ordre politique, juridique ou matérielle à l'adresse de la Turquie d'aujourd'hui;

3. demande au Conseil d'obtenir du gouvernement turc actuel la reconnaissance du génocide commis envers les Arméniens en 1915 - 17 et de favoriser l'instauration d'un dialogue politique entre la Turquie et les délégués représentatifs des Arméniens;

4. *estime que le refus de l'actuel gouvernement turc de reconnaitre le génocide commis autrefois contre le peuple arménien par le gouvernement «jeunes Turcs», sa réticence à appliquer les normes du droit international dans ses différends avec la Grèce, le maintien des troupes turques d'occupation à Chypre ainsi que la négation du fait kurde, constituent, avec l'absence d'une véritable démocratie parlementaire et le non-respect des libertés individuelles et collectives, notamment religieuses, dans ce pays, des obstacles incontournables à l'examen d'une éventuelle adhésion de la Turquie à la Communauté;*

5. s'associe, vu la tragédie qui l'a frappé, à son désir que se développe une identité spécifique, que soient garantis ses droits de minorité et que ses ressortissants puissent bénéficier sans entrave des droits de l'homme et du citoyen, tels qu'ils sont définis dans la Convention européenne des droits de l'homme et ses protocoles y afférents;

6. demande instamment que la minorité arménienne vivant en Turquie soit traitée équitablement en ce qui concerne son identité, sa langue, sa religion, sa culture et son système d'enseignement; défend énergiquement l'amélioration de la protection des monuments ainsi que le maintien et la conservation du patrimoine architectural religieux des Arméniens de Turquie, et souhaite que la Communauté étudie de quelle façon il convient qu'elle prête son concours à cette fin;

7. invite, dans ce contexte, la Turquie à observer scrupuleusement le régime de protection des minorités non musulmanes, comme le lui imposent les articles 37 à 45 du traité de Lausanne de 1923, que la plupart des Etats membres de la Communauté ont d'ailleurs signé;

8. estime qu'il faut considérer la protection des monuments ainsi que le maintien et la conservation du patrimoine architectural religieux des Arméniens de Turquie comme un élément d'une politique plus large visant à préserver le patrimoine culturel de toutes les civilisations qui se sont développées, au cours des siècles, sur le territoire de la Turquie actuelle et en particulier, celui des minorités chrétiennes qui ont fait partie de l'Empire ottoman;

9. invite par conséquent la Communauté à étendre l'accord d'association avec la Turquie au domaine culturel afin que les vestiges des civilisations chrétiennes ou autres, telles que d'antiquité classique, hittite, ottomane, etc., dans ce pays soient préservés et mis en valeur;

10. se déclare préoccupé par les difficultés que la communauté arménienne rencontre actuellement en Iran en ce qui concerne la pratique de sa langue et l'organisation d'un enseignement spécifique conformément aux règles de sa religion;

11. dénonce les violations des libertés individuelles en Union soviétique commises à l'encontre de la population arménienne;

12. condamne avec fermeté tous les actes de violence et toutes les formes de terrorisme émanant d'organisations isolées et qui ne sont pas représentatives du peuple arménien, et appelle les Arméniens et les Turcs à la réconciliation;

13. invite les Etats membres de la Communauté à instituer une journée commémorant les génocides et les crimes contre l'humanité commis au 20ème siècle, et en particulier ceux dont ont été victimes les Arméniens et les juifs;

14. réaffirme son engagement de contribuer véritablement aux initiatives visant à promouvoir les négociations entre les peuples arménien et turc;

15. charge son Président de transmettre la présente résolution à la Commission, au Conseil européen, aux ministres des Affaires étrangères réunis dans le cadre de la coopération politique, au Conseil d'Association C.E.E. / Turquie ainsi qu'aux gouvernements turc, iranien et soviétique et au Secrétaire général des Nations Unies.

(1) J.O. n° C 216 du 16.8.1984, p. 10
(2) J.O. n° C 320 du 13.12.1986, p. 1

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, զինուորական ԷԹԱ–ն տէր եղաւ ահաբեկչական արարքի մը, որ իր տեսակին մէջ, նախընթաց չունէր Սպանիա։ Ցարդ, ոճրափորձերը իբրեւ թիրախ ունէին որոշ անձեր կամ հաստատութիւններ։ Այս անգամ, թակարդ կառք մը պայթեցաւ գերչուկայի մը կառատան մէջ, որու հետեւանքով 17 անձեր մեռան եւ 37 հոգի վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանրօրէն այրած են։ Այս անորակելի ոճիրը ծառայեց միասնական ճակատ մը կազմել տալու Սպանիոյ մէջ, ուր բոլորը, ինչ հոսանքի ալ պատկանին, միացեալ ճակատ մը կազմեցին ահաբեկչութեան դէմ։ Զանազան ցոյցեր իրարու կը յաջորդեն Քաթալան մայրաքաղաքին մէջ, ուր փութացին Խուան–Կարլոս եւ Թագուհին, ինչպէս նաեւ վարչապետը որ Սպանիա վերադարձաւ։ Պաւքերու ամէնէն մահացու ոճրափորձն է։ ԷԹԱ–ն նոր յայտարարութեամբ մը, ներողութիւն կը խնդրէր գործած «սխալ»ին համար եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէր սգաւոր ընտանիքներուն։

ԱԼՄԱ – ԱԹԱՅԻ Դեկտեմբերեան ցոյցերու մասնակցողներէն երիտասարդ ուսանող մը գնդակահարուեցաւ անցի օր, ինչպէս կը հաստատէ «Պրաւդա»։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ «մասնակի ներում» մը հռչակուեցաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 70–ամեակին առթիւ։ Հրովարտակը լոյս տեսած օրէն իսկ ի զօրու է, վեց ամսուան շրջանի մը համար։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ մէջ, բաւական հետաքրքրական քուէարկութիւն մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ գիշեր, երբ Սըկէնի օրինագծին դէմ քուէարկած եղան իր իսկ մեծամասնութեան անդամները, ինչ որ մէկ ձայնի տարբերութեամբ (283–ի դէմ 284) փոքրամասնութեան մէջ ձգեց ընկերային ապահովութեան ծրագիրը, որ մերժուեցաւ։ Ի՞նչ էր պատահած։ Ըստ սովորութեան երեսփոխաններու մեծ մասը ձգած գացած էր, ոմանք նախընտրելով Շաբաթ առտուան 5–ին հետեւիլ Ռըկպիի աւարտականին, ուր Ֆրանսա պիտի պարտուէր։ Ժողովը քանի մը «նահատակ» մնացած էր, որոնք պարտէին մէկ գրասեղանէն միւսը վազել ամէն քուէարկութեան, բացականներու պարտականութիւնը կատարելու համար։ Հարկ է կոխել 3 կոճակներէն (թեր, դէմ, ձեռնպահ) մէկուն վրայ։ Ութերորդ քուէարկութեան որ կը վերաբերէր ընկերային ապահովութեան, հատուկենտ «նահատակները» այնքան յոգնած ու քնատ էին հոս – հոն վազելէ որ ի վերջոյ, սխալ կոճակի վրայ կոխած են...։

ԱՆԳԱՐԱ – ԹԵՀՐԱՆ սիրալիր նոր մթնոլորտ մը վերահաստատուեցաւ, իբրեւ հետեւանք Պարսիկ նախարարապետին եւ 38 հոգինոց իր պատուիրակութեան այցելութեան Անգարա, ուր շատ ջերմ ընդունելութիւն մը վերապահուած էր Էվրէնի եւ Էօզալի կողմէ։ Կրկին որոշուեցաւ երկու միլիառ տոլարի բարձրացնել փոխանակութիւնները, կրկին օրակարգի նիւթ դարձաւ կազուղիին շինութիւնը։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ իր հաւանութիւնը տուաւ Քոհլի, որ կ'առաջարկէ ֆըրանքօ-գերմանական զինուորական ջոկատի մը ստեղծումը, փորձառական շրջանի մը համար, սկիզբը՝ Ֆրանսական հրամանատարութեան ներքեւ։

ՓԸՆԱՐՃԸՔԻ մէջ, Մարտինի մօտ, Քիւրտերը 31 Թուրք սպաննած են։ Գիւղ իջնելով, Քիւրտերը համախմբած են բընակիչները, ապա նաեւ կրակի տուած երեք տուներ, հրացանազարկ ընելէ առաջ 31 գիւղացիները։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
24
MERCREDI
24 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.514 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.514

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ – ՔԻՒՐՏԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԷՆ

ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ Է ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՈՐՈՆՑ ԳՈՐԾԱԾ ՋԱՐԴԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

ՀԱ՞Յ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Յայտնի է, որ Թուրքիա շատ կատղած է եւ իր բոլոր ցաւերուն պատասխանատուն կը նկատէ Եւրոպայի Խորհրդարանը, որ իր որոշումով նոյնքան յանցաւոր է որքան Նացիները...: Լաւ վերլուծում մը կ'ընէր, Երկուշաբթի իրիկուն (Յունիս 23-ի թիւ) «Լը Մոնտ» առաջին էջի իր քրոնիկով, զոր խորագրած էր՝ Ջարդ Քիւրտիստանի մէջ: Քանի մը տողով ըսած էինք, երէկ, թէ Փընարճըքի մէջ, Քիւրտերը գիւղին կեդրոնը ժողվելով ընտանիքներ 31 հոգի սպաննած էին, որոնց մէջ կային 16 երախայ եւ 6 կին: «Լը Մոնտ» անդրադառնալով այս ջարդին, որ կը վերագրուի «Քիւրտիստանի ազատագրութեան ժողովրդական բանակին», կ'արձագանգէ Թուրք մամուլի բուռն հակազդեցութիւններուն: «Ահաւասիկ, ցեղասպանութիւնը» կը խորագրէ «Միլլիյէթ», մինչ «Թէրճիւման» կը պնդէ որ «Եւրոպայի խորհրդարանականներուն պատասխանատուութիւնը նուազ չէ քան Նացիներու պատասխանատուութիւնը եւ թէ մարդկութիւնը կ'ամչնայ բարբարոսներէն եւ անոնցմէ որոնք զօրավիգ են անոնց»: Թուրքերը, կը գրէ «Լը Մոնտ», յանուն ազգային արժանապատուութեան, կը մերժեն որեւէ պատասխանատուութիւն, այն տարածքներուն մէջ, ուր, ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներ, հեղինակներն եղած են, առիթով մը: Մոռցան, կ'ըսէ, թէ Աթաթիւրք Քիւրտերու օժանդակութիւնը ապահովելու համար, երբ խնդրոյ առարկայ կ'ընէր Սեւրի դաշնագիրը, իրենց անկախութիւն կը խոստանար: Անշուշտ, որեւէ ժողովուրդ չի սիրեր որ իր պատմական յանցանքները յիշեցնեն իրեն ուրիշ ժողովուրդներ, որոնց ձեռքերը անպայման նուազ աղտոտ չեն:

Սթրազպուրկի քուէարկութենէն ետք, Մարտինի ջարդը թրքական բանակը յորդիլ տուած է եւ բանակը շատ ծաւալուն մաքրագործում մը ձեռնարկած է Սուրիոյ սահմանակից այդ շրջանը: Հազիւ քանի մը գիւղացի ողջ – առողջ մնացած են եւ գիւղը ողողուած է Թուրքերով, ուր հրաւէր կը կարդացուի իրենց միանալ քիւրտ ապստամբութեան, այլապէս թէ ո՛չ իրենց հաշիւը կը մաքրուի: Մաքրագործման գործողութեան մաս կը կազմեն 15 հազար պատրաստուած զինուորականներ:

Էվրէն եւ Էօզալ շատ բուռն ելոյթներ ունեցած են: Նախագահը ըսած է թէ եթէ այսօր չպատժուին, վաղը կը պատժուին, եթէ վաղը չըլլայ՝ տասը օրէն, բայց ի վերջոյ կը պատժուին: Էօզալ ալ կ'երդնու որ՝ «պիտի մաքրէ մինչեւ հոտն իսկ այդ աւազակներուն»:

Պարզ է, որ Սթրազպուրկի բանաձեւին այն պարբերութիւնը մանաւա՛նդ, ուր կը յիշուի նաեւ քրտական իրողութեան ժխտումը, շատ ծանր եկած է եւ Էվրէն դեռ կ'ըսէ. – «Թող Եւրոպան երջանիկ ըլլայ հիմա, որ արեան մէջ ենք: Կը քաջալերէ ահաբեկիչները, բայց Թուրք Պետութիւնը զօրաւոր է եւ ուշ կամ կանուխ, պիտի ճզմէ մի անգամ ընդ միշտ այս աւազակներուն գլուխը»: Պաշտպանութեան նախարարն ալ ետ չէ մնացած. – «Ասիկա ցոյց տուաւ թէ որքան անտեղի էր Եւրոպական Խորհրդարանի վերջին բանաձեւը»:

Երկուշաբթի, Սվազի մէջ է, որ Էվրէն նոր ճառ մը խօսած է եւ այս անգամ սպառնացած է Թուրքիան քաշել Ատլանտեան Ուխտէն, իբրեւ հետեւանք Հայերու Ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւին քուէարկութեան: Էվրէն ըսած է. – «Հարկ է նայիլ ու վերաքննել անգամ մը եւս Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը ՕԹԱՆ-ի» ու մեղադրած է կարգ մը ատլանտեան Պետութիւններ, որ կ'օգնեն քիւրտ ապստամբներուն, բայց անուն չէ տուած:

× «Լիպերասիոն», Յունիս 23-ին կը գրէր թէ ծագումով հայ ֆրանսացի մը՝ Միշէլ Քամինօ (?) ձերբակալուած է Ուրֆա, Կիրակի օր, որովհետեւ հայկական եւ քրտական քարոզչութիւն կ'ընէր: Ըստ ոստիկանութեան, ան ըսեր է՝ «Քիւրտերը որոնք մեծամասնութիւն են Թուրքիոյ մէջ Պետութիւն մը պիտի հիմնեն, ապագային»: Երեքշաբթի առտու մեր առած լուրերու համաձայն (Թուրքիայէն) եթէ ձերբակալութեան լուրը ճիշդ է, ենթակային հայկական ծագումը ապահով չէ:

ՈՒՐԻՇ Ի՞ՆՉԵՐ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Թուրք մամուլը եւրոպական Խորհրդարանի հայանպաստ որոշումէն ետք ամբողջ սիւնակներ կը նուիրէ զայրոյթ, դառնութիւն սակայն յատկապէս զարմանք ու անճրկած վիճակ մը մատնելով: Յայտնի է, թէ որոշումը անսպասելի էր ու ստեղծուած նոր կացութիւնը կատարեալ անրաղձալի անակնկալ մը եղած է Թուրքիոյ ղեկավար դասակարգին համար: Այս դէմքերու – Հանրապետութեան նախագահէն մինչեւ Արտաքին նախարար ու կուսակցապետեր – արտայայտութիւններէն ու մամուլի խորագիրներէն դժուար չէ կռահել թէ նման անակնկալի մը պատրաստ գտնուելու կանխամտածումը ոչ ոք ունեցած է:

«Եւրոպա հայացաւ», «Դաւաճաններ աչք ունին մեր հողերուն վրայ», «Եւրոպա պիտի ընդունի մեր իրաւացիութիւնը», «Ասոնք մարդ իսկ չենք նկատեր», «Վճիռը ցնցող ազդեցութիւն գործեց». ահա քանի մը խորագիր ու պաշտօնական դէմքերու արտայայտութիւններ, որոնք լաւագոյնս կը մատնեն անակնկալէն շմորած ու լուրջ բռնելիք մը չունեցող մարդոց հոգեվիճակը:

Նկատելի ուրիշ կէտ մըն ալ այն է, որ ստեղծուած իրարանցումին մէջ պատահարը նաեւ յառաջ բերած է պառակտում մը կառավարական շրջանակին մէջ. այսպէս, երբ հարցը օրակարգի նիւթ դարձած է Ազգ. Ժողովին մէջ ընդդիմադիր ճակատէն երեսփոխան մը քննադատած է իշխանութիւնը, ու ըսած. – «Յայտնի կ'ըլլայ, որ աւելորդ քարոզչութիւն էր կրկնել, թէ բարձրացած է մեր վարկը»: Իրեն հակադարձած է իշխանութեան գլուխ գտնուող ԱՆԱՓ կուսակցութենէն Ք. Ինան, ու վէճը վերածուած փոխադարձ վարկաբեկումներու: Ընդդիմութեան ղեկավար դէմքերէն Է. Ինէօնիւ եւս տրուած որոշումին պատասխանատու նկատած է իշխանութիւնը. «Իշխանութեան չորս տարուան ժողովրդավարութիւնը դիւրացուց այս որոշումը. ան առիթ տուաւ անհիմն քարոզչութեան: Սխալ էր նոյնիսկ հանրաքուէի դիմել, քաղաքական արգելքները վերցնելու համար: Արգելքները եթէ Ազգ. Ժողովին մէջ վերցուէին, կը պարտէինք մեր ժողովրդավարութեան թերիներէն մէկը. չկըրցանք ընել: Աշխարհի վրայ պատերազմները այլեւս ռազմաճակատներու վրայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՎԵՐՋԱԿԷՏ ՆՈՐ ՏՈՂ

Կեանքիս գլխաւոր ցնցումներէն մէկը ապրած եմ տարիներ առաջ, երբ տեղեկացած եմ օրէնքի մը մասին, որ անհատի մը կեանքը կը հաստատանէ նիւթականով եւ որուն տրուած է *արիւնի գին* բնորոշումը: Մինչեւ այսօր ալ չեմ կրցած ըմբռնել, թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ հիմերու վրայ յենելով կարելի կ'ըլլայ գնահատել կեանք մը ու վճռել անոր գինը: Յետագային, նկատած եմ, որ դատարաններուն համար շատ աւելի դիւրին եղած է ձերբակալել ոճրագործ մը, դատել զայն ու տալ արժանի պատիժը: Իսկ երբ հարցը կը վերաբերի մեզի ու մեր ժողովուրդին ենթարկուած ցեղասպանութեան, հաստատած եմ, որ հակառակ բոլոր փաստագրութիւններուն եւ վկայութիւններուն, ամէն ոք ինքզինք գտած է հանդէպ ջարդարարի մը, որ իմաստութեան իր տողրակին զարդերէն գլխաւորը բրած է այն թելադրութիւնը, թէ դատարանէ մը անպարտ դուրս գալու համար պէտք է *ուրանալ*: Ահաւասիկ միակ բանալին:

Այս *ուրացում*ին, մեզմէ շատերու *անտարբերութեան* եւ քաղաքակրթուած աշխարհի լուռ *մեղսակցութեան* մթնոլորտին մէջ, խումբ մը երիտասարդներ՝ արհամարհելով աշխարհագրական միջոցները, նիւթական զոհողութիւնները ու բոլորին թերահաւատութիւնը, իրենց դաշնակից ունենալով միայն *իրաւունք*ն ու *հաւատք*ը, նետուած են պայքարի մէջ եւ քանի մը մանր յաջողութիւններէ ետք, ահա զսպանակը կը հանդիսանան *իրադարձութեան* մը, որ կ'արծարծէ մինչեւ իսկ անտարբերներուն հետաքրքրութիւնը, կ'ամրապնդէ մեր հաւատքը ու կուտայ ապահովութիւնը, թէ վերջնական *յաղթանակին* առաջին քայլը առնուած է արդէն:

Տարիներ առաջ, հայրս արձակուրդի կը տանէր մեզ շոգեկառքով: Ճամբորդութիւնը կը տեւէր երկու ցերեկ – երկու գիշեր, սակայն ամէն անգամ ալ, շոգեկառքը հազիւ ճամբայ ելած, ան կ'ուղղէր նոյն հարցումը.

– Հիմա Պոլի՞սը մօտ է, թէ Հալէպը:

Մենք պէտք է պատասխանէինք *Պոլիսը*, առանց հասկնալու, թէ ի՞նչպէս Պոլիսը աւելի մօտ կրնար ըլլալ երբ տակաւին Հալէպի կայարանէն դուրս ելած չէինք:

Վերջը միայն հասկցայ, որ իրաւունք ունէր հայրս, որովհետեւ այլեւս ճամբայ ելած էինք: Երկաթուղիի ընկերութեան երկար տարիներու պաշտօնեայ, ան գիտէր ըսածը: Իսկ այս պատմութիւնը յիշեցի, երբ յաղթական կը վերադառնայինք Սթրազպուրկէն: Գիտեմ, որ մեր դիմաց բացուող ճամբան ոչ թէ կրնայ տեւել երկու ցերեկ – երկու գիշեր, այլ կրնայ ըլլալ աւելի երկար քան 72 տարուան մեր անցած ճանապարհը, սակայն մեր վերջնական նպատակին իրագործումին օրը աւելի մօտ է քան 1987 Յունիս 18-ի երեկոյեան ժամը վեցը:

Գիտենք, որ ոչինչ դասաւորուած է, ցեղասպանութեան կազմակերպիչը արդէն անգամ մը եւս կը դիմէ իր իմաստութեան՝ *ուրացում*ին ու կը մեղադրէ եւրոպական խորհրդարանը կողմնակալութեամբ, ցեղապաշտութեամբ ու տեռորիզմ քաջալերելու մեղքով, գիտենք, որ անցեալին ալ ի նպաստ մեզի որոշումներ տրուած են, յօդուածներ քուէարկուած են, սակայն այդ բոլորը չեն կրցած ստուերել ձեռք բերուած յաջողութիւնը, պայմանաւ որ վերածուինք իր ճակատագիրը լրիւ իր ձեռքը առած ժողովուրդի ու ամէն բան չսպասենք ուրիշներէն: Անոնք կուտան ինչ որ կրնան ու տուին ալ: Խորհրդարանին առջեւ գտնուող ո՞ր Հայը կեանքին մինչեւ վերջը կրնայ մոռնալ պելժ կղերական – երեսփոխանին վարքը աստիճաններուն ի վար, երբ կուգար ծանուցանելու, թէ ժողովականները լայն մեծամասնութեամբ դատապարտած էին 1915-ի ո՛չ թէ տռամը, ո՛չ թէ ջարդը, ո՛չ թէ անարդարութիւնը, այլ *ցեղասպանութիւնը*: Աշխարհի ստեղծումին առաջին օրուան արեւածագն ու մայրամուտը ոչ մէկ ձեւով կը տարբերին այսօրուան արեւածագէն կամ մայրամուտէն: Նոյնպէս ալ մարդոց խառնուածքը, նոյնպէս ալ անոնց նկարագիրը: Զօրաւորը մի՛շտ ալ համոզուած է, թէ իրաւունքը իր կողմն է, հետեւաբար իրաւունք ձեռք ձգելու համար չի բաւեր արդար դատ ունենալ, այլ պէտք է զօրացնել *գիտակցութիւնը*, *կառոյց*ները, *հաւաքական մտածողութիւնը*:

Գացինք Սթրազպուրկ մեր բոլոր սերունդներու ներկայացուցիչներով, գացինք թերահաւատութեամբ ու վերադարձանք վերանորոգուած հաւատքով: Եւրոպական խորհրդարանին դիմաց ապրեցանք տարուան չորս եղանակները, ենթարկուեցանք անձրեւի, կարկուտի, ցուրտի եւ ունեցանք քչիկ մը արեւ: Հըպարտ էինք մեր դիմադրականութեամբ: Հապա այդ երիտասարդնե՞րը, որոնք տարիներէ ի վեր կ'ապրին նման պայմաններու մէջ, կը հանդիպին դրժումներու եւ մերժումներու, բայց չեն յուսահատիր:

Վերադարձանք ու եօթանասունվեց տարեկան հօրս պատմեցի մեր յաղթանակին մասին: Երբ ակնարկութիւն ըրի որոշումի այն տրամադրութեան, թէ ճանաչումը առիթ չի տար որեւէ պահանջի քաղաքական, իրաւական թէ նիւթական գետնի վրայ, ան բացագանչեց.

– Հապա մեր տունե՞րը, հապա մեր այգինե՞րը...:

Այսինքն՝ հապա մեր հողե՞րը:

Նորէն իրաւունք տուի հօրս: Ուզեցի մխիթարել զինք՝ յիշելով Թուրքիոյ եւրոպական Հասարակապետութեան անդամակցութեան դէմ դրուած, *ցեղասպանութիւնը* ճանչնալու խոչընդոտը, ան այլեւս մտիկ չէր ըներ զիս:

Հատուցում, *արիւնի գին*:

Հաւանաբար կարելի ըլլայ հատուցանել կալուածները, բայց ինչո՞վ, ի՞նչպէս պիտի կարենան փոխարինել Վարուժանը, Սեւակը, Երուխանն ու միւս բոլոր, – բոլոր նահատակները:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունիս 21-ի եւ 22-ի խաղերու արդիւնքներն են. –

ԲԿՄԱ – Դինամօ Թ.	2 – 1
Դնեպր – Նեֆթչի	1 – 0
Շախտեոր – Արարատ	2 – 1
Դինամօ Մ. – Գուրիա	1 – 0
Կայրաթ – Տորպեդօ	0 – 0
Զէնիթ – Մետալիստ	1 – 2
Ժալգիրիս – Սպարտակ	5 – 2

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ԻԲՐ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌՈՅՑԻՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Բ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջաբանութեան» մէջ կը ճշդուի թէ Հայոց Պատրիարքը գլուխն է ազգին, եւ մասնաւոր պարագաներու մէջ՝ Տէրութեան հրամաններուն գործադրութեան միջնորդ: Սակայն պատրիարքարանին մէջ կրօնական գործերու համար Կրօնական ժողով մը, եւ քաղաքական գործերու համար ալ Քաղաքական ժողով մը կան հաստատուած, որոնք ի պահանջել հարկին միանալով Խառն ժողով կը կազմեն: Թէ՛ պատրիարքը եւ թէ՛ այդ երկու ժողովներուն անդամները կ՚ընտրուին Ազգին պատուաւոր անձերէն բաղկացեալ Ընդհանուր ժողովի մը մէջ:

Իբր հիմնական սկզբունք նախ կը ճշդուի թէ ազգին ամէն մէկ անհատը ազգին հանդէպ պարտաւորութիւններ ունի, եւ ազգն ալ իր կողմէ ամէն ազգային անհատի հանդէպ պարտաւորութիւններ ունի, ինչպէս որ ամէն անհատ իրաւունքներ ունի ազգէն եւ ազգն ալ՝ անհատներէն: Ուստի, ազգն ու ազգայինները փոխադարձ պարտականութիւններով կապուած են իրարու, այնպէս որ մէկուն պարտականութիւնը միւսին իրաւունքն է:

Ապա կը բացատրուի թէ ազգայիններուն պարտականութիւնն է ազգին ծախքերուն մասնակից ըլլալ իւրաքանչիւրը իր կարողութեան չափով, ազգին խնդրած ծառայութիւնները յանձն առնել եւ բրած տնօրինութիւններուն սիրով հնազանդիլ: Իսկ ազգին պարտականութիւնն է, ազգայիններու բարոյական, մտաւորական ու նիւթական պէտքերուն հոգ տանիլ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դաւանութիւններն ու աւանդութիւնները անաղարտ պահել, մանչ եւ աղջիկ տղայ հասարակապէս ամէն ուսում տալ, ազգային հաստատութիւնները մատակարարել ու պայծառ պահել, ազգին ծառայութեան նուիրուող անձերուն կացութիւնը բարւոքել ու ապագան ապահովել, կարօտեալներուն խնամք տանիլ, ազգայիններու միջեւ ծագած վէճերը կարգադրել, եւ վերջապէս աշխատիլ ազգային յառաջդիմութեան համար:

Ազգը փոխանորդաբար ներկայացնող եւ այս փոխադարձ պարտականութիւններուն կանոնաւոր գործադրութեան հսկող, տեսուչ ու մատակարար իշխանութիւնը Ազգային վարչութիւն կը կոչուի, որուն յանձնուած է Թուրքիոյ Հայոց ներքին գործերուն տնօրինութիւնը, Օսմանեան Տէրութեան յատուկ արտօնութեամբ, եւ Սահմանադրութեան միջոցաւ:

Ուստի, այդ վարչութիւնը ազգային ըլլալու համար պէտք է երեսփոխանական ըլլայ:

Երեսփոխանական վարչութեան հիմը՝ իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու սկզբունքն է, որ արդարութեան ըսկզբունքն է. իր ուժը ձայներու բազմութեան մէջ կը կայանայ որ օրինաւորութեան սկզբունքն է:

(Կանգ առնենք այս հիմնական սկզբունքներուն վրայ, պարզելու համար թէ որդեգրուած դրութիւնը ամբողջովին կը պատշաճի արդի ժողովրդավար պետութիւններու հանրապետական խորհրդարանական դրութեան, ուր իշխանութիւնը կը պատկանի ժողովուրդին, զոր ի գործ կը դնէ իր կողմէ ընտրուած երեսփոխաններու միջոցաւ):

Երեսփոխանները թիւով 140 են, որոնց մէկ եօթներորդը (այսինքն՝ 20) եկեղեցական, եւ վեց եօթներորդը (այսինքն՝ 120) աշխարհական: Այս թիւերը ճշդուած են նկատի ունենալով կրօնական գործերու մասնաւոր հանգամանքը եւ համեմատական բաժինը համայն ազգային գործերուն մէջ:

Եկեղեցական երեսփոխանները կ՚ընտրուին Պոլսոյ մէջ գործող կղերական դասուն կողմէ: Իսկ աշխարհական երեսփոխաններուն 80-ը կ՚ընտրուին Պոլսոյ թաղերէն ու 40-ն ալ՝ գաւառէն:

Ընտրելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ ազգային տուրքը վճարած են, 25 տարեկանը լրացուցած են եւ ոեւէ քրէական յանցանքի համար դատապարտուած չեն:

Իսկ ընտրելի են, 30 տարեկանը լրացուցած եւ Օսմանեան հպատակ բոլոր անհատները, որոնք պետութեան օրէնքներուն եւ ազգային գործերուն տեղեակ են: (Կը տեսնուի թէ այր ու կնոջ միջեւ խտրութիւն չէ դրուած, թէեւ կին երեսփոխան ընտրել մէկուն մտքէն չէ անցած):

Թաղական խորհուրդներու նախաձեռնութեամբ կը կազմուին ընտրական յանձնաժողովներ, որոնք կը ճշդեն ընտրողներու եւ ընտրելիներու ցանկը, ու կը կախեն խորհրդարանին մէջ, ի գիտութիւն ժողովուրդին: Ընտրելի թեկնածուներու թիւը պէտք է երեք անգամ աւելի ըլլայ ընտրուելիք երեսփոխաններու թիւէն, որ կանխաւ ճշդուած է պատրիարքարանի գիւտնատունէն, համաձայն՝ ազգային ընդհանուր մարդահամարի տուեալներուն:

Ընտրութեան օրը, Թաղային խորհուրդի նախագահը ընտրողներու ցանկը ձեռքը առած, կարգաւ կը կանչէ ընտրողները, որոնք իրենց անուան առջեւ ստորագրելէ վերջ, իրենց նախընտրած թեկնածուներուն անունները թուղթի մը վրայ կը գրեն ու ծալելով կը նետեն քուէատուփին մէջ: Յետոյ յանձնախումբը կը կատարէ քուէահամար, ու մեծամասնութիւն շահողները կը հռչակուին երեսփոխան:

Երեսփոխանները կ՚ընտրուին 10 տարուան համար, եւ երկու տարին անգամ մը կը նորոգուին մէկ հինգերորդ համեմատութեամբ:

Երեսփոխանական ժողովը, որ կը կոչուի Ազգ. Ընդհ. ժողով, կը գումարուի երկու տարին անգամ մը, Ապրիլի վերջ, եւ երկու ամիս տեւողութեամբ նիստ գումարելով, կը լսէ, կը քննէ ու կը վաւերացնէ Ազգ. Վարչութեան երկամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովներուն համար նոր անդամներ կ՚ընտրէ, յետագայ երկու տարուան համար ազգային տուրքի գումարը կ՚որոշէ եւ կը զբաղի այլ եւ այլ կարեւոր հարցերով ալ, ինչպէս. –

– Կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցութիւն.

– Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքներու ընտրութիւն.

– Ազգ. Սահմանադրութեան վերաքննութիւն, եւայլն:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կրօնական Ժողովը կը բաղկանայ 14 եկեղեցականներէ, որոնք երկու տարուան համար կ՚ընտրուին Ազգ. Ընդհանուր Ժողովին կողմէ գաղտնի քուէարկութեամբ, եկեղեցականներու համագումար ժողովի մը կողմէ նախապէս գաղտնի քուէարկութեամբ ճշդուած թեկնածուներու եռապատիկ ցանկի մը վրայէն:

Կրօնական Ժողովին պաշտօնն է ազգային կրօնական գործերուն ընդհանուր տեսչութիւնը, այսինքն՝ ազգին մէջ կրօնական զգացումը զարգացնել, Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութիւններն ու աւանդութիւնները անխախտ պահել, արժանաւոր եկեղեցականներ պատրաստել, եկեղեցականներու ապրուստն ու ապագան ապահովել, եւայլն:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Քաղաքական Ժողովը կը բաղկանայ 20 աշխարհական անդամներէ, որոնք երկու տարուան համար կ՚ընտրուին Ազգ. Ընդհանուր Ժողովին կողմէ, գաղտնի քուէարկութեամբ:

Իր պաշտօնն է ազգային քաղաքական գործերու ընդհանուր տեսչութիւնը, այսինքն՝ ազգին բարեկարգութեան ու յառաջդիմութեան հոգ տանիլ իր կողմէ ընտրուած Տեսուչ Խորհուրդներու եւ Հոգաբարձութիւններու գործունէութեան միջոցաւ:

Քաղաքական Ժողովին կը դրուի նաեւ Ազգային վարչութիւն անունը, որովհետեւ ան է ազգին գործադիր վերին իշխանութիւնը եւ իր ատենապետն ալ կը կոչուի՝ Վարչապետ:

Տեսուչ Խորհուրդներ եւ Հոգաբարձութիւններ

Քաղաքական Ժողովին կը տրուի նաեւ նոյնանուն հարցերու կարգադրութեան համար մասնագէտ ու ձեռնհաս անձերէ կ՚ընտրել հետեւեալ չորս Տեսուչ Խորհուրդները եւ երեք Հոգաբարձուները.

1) Ուսումնական Խորհուրդ, բաղկացած եօթը ուսումնական աշխարհականներէ, որոնց պաշտօնն է հայ ազգին դաստիարակութեան եւ կրթութեան հսկել, վարժարաններ բանալով, դասագրքեր պատրաստելով եւ ուսուցիչներ հասցնելով: Անոնք է որ կը պատրաստեն ուսումնական ծրագիրները եւ կը կատարեն ազգային վարժարաններու տարեկան քննութիւնները:

2) Տնտեսական Խորհուրդ, բաղկացած եօթը տնտեսագէտ աշխարհականներէ, որոնց պաշտօնն է ազգային հաստատութիւններու եւ կալուածքներու բարւոք մատակարարութիւնը:

3) Դատաստանական Խորհուրդ, բաղկացած չորս եկեղեցական եւ չորս աշխարհական իրաւագէտ անդամներէ, որոնք պարտին ըլլալ ամուսնացած եւ քառասուն տարեկանէ վեր: Իրենց պաշտօնն է ընտանեկան ու ամուսնական վէճերը լուծել, եւ Բ. Դրան կողմէ Պատրիարքարանին յանձնուած դատերը տեսնել:

4) Վանօրէից Խորհուրդ, բաղկացած եօթը անձերէ, որոնց պաշտօնն է վանքերու կարգ ու կանոնին ու մատակարարութեան հսկել:

5) Ելեւմտից Հոգաբարձութիւն, պաշտօնն է ազգային կեդրոնական սնտուկին տնտեսութիւնն ու համարակալութիւնը ապահովել:

6) Կտակաց Հոգաբարձութիւն, պաշտօնն է ազգային կտակներու գործադրութեան հսկել:

7) Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւն, պաշտօնն է Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցին ու կալուածներուն բարւոք մատակարարութիւնը ապահովել:

Ասկէ զատ կան Թաղական խորհուրդներ, որոնք կ՚ընտրուին ամէն թաղէ, տեղւոյն եկեղեցիին ու դպրոցին մատակարարութեամբ զբաղելու համար:

Իսկ Գաւառներու Ազգային Վարչութեան համար նախատեսուած են Գաւառական Թեմական ժողովներ, որոնք կը գործեն յար եւ նման Ազգ. Ընդհանուր Ժողովին, եւ անոր հսկողութեան տակ, հաստատելով Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովներ, ինչպէս նաեւ՝ Թաղական Խորհուրդներ: Գաւառական ընդհանուր ժողովն է որ կ՚ընտրէ Թեմակալ Առաջնորդը, Պատրիարքի ընտրութեան նման: Առաջնորդը Գաւառական Ժողովներուն նախագահն է եւ իր պարտաւորութիւնն է գաւառին մէջ Ազգային Սահմանադրութեան գործադրութեան հսկել:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը բոլոր Ազգային Ժողովներուն նախագահն է եւ Տէրութեան հրամաններուն գործադրութեան միջնորդ: Ուստի, պէտք է որ Ազգին ու Պետութեան վստահութեան արժանի եպիսկոպոսաց դասուն պատկանի եւ 35 տարին լրացուցած ըլլայ:

Երբ Պատրիարքը վախճանելով կամ հրաժարելով Աթոռը թափուր մնայ, Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովները մէկտեղ գալով Տեղապահ մը կ՚ընտրեն եւ անոր վաւերացումը կը խնդրեն Պետութենէն:

Տեղապահը կը պատրաստէ հայ եպիսկոպոսաց ցանկը, որ նախ կը քննուի եկեղեցականներու համագումար ժողովին կողմէ, ուր անունները կը դասաւորուին ըստ եկեղեցական արժանաւորութեան, քուէներու առաւելութեան կարգով:

Դասաւորուած ցանկը կը ներկայացուի Քաղաքական Ժողովին, որ քաղաքական տեսանկիւնէն ալ քննելով, ամէնէն արժանաւորներէն հինգ ընտրելի կը զատէ ու անոնց անունը կը ներկայացնէ Ընդհանուր Ժողովին:

Այս երկու ցանկերը կը կախուին Ընդհ. Ժողովի սրահին մէջ: Ընդհ. Ժողովը հիմնուելով Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովներու նախընտրութեանց վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ կ՚ընտրէ Պատրիարքը:

Ընտրութեան արդիւնքը Տեղապահին միջոցաւ Բ. Դրան կը մատուցուի ու Պատրիարքը կը հաստատուի իր պաշտօնին մէջ կայսերական հրամանով:

Նորընտիր Պատրիարքը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ընդհանուր Ժողովին առջեւ հանդիսաւոր կերպով կ՚ուխտէ հաւատարիմ մնալ Ազգային Սահմանադրութեան, արտասանելով հետեւեալ ուխտի բանաձեւը.

«Առաջի Աստուծոյ եւ ի ներկայութեան Ազգային ժողովոյս՝ «հրապարակաւ ուխտեմ հաւատարիմ մնալ Տէրութեան եւ Ազգիս, «եւ ճշմարտապէս հսկել Ազգային Սահմանադրութեան անթերի «գործադրութեանը»:

Անմիջապէս վերջ Տեղապահին պաշտօնը կը դադրի եւ նորընտիր պատրիարքը Բ. Դրան հրաւէրով կը ներկայանայ Կայսեր:

Եթէ Պատրիարքը Սահմանադրութեան հակառակ շարժի, ամբաստանութեան տակ կ՚իյնայ: Ամբաստանութիւն ընելու իրաւունք ունին միայն Ընդհանուր Ժողովը, Կրօնական Ժողովը կամ Քաղաքական Ժողովը:

Ամբաստանող Ժողովը Բ. Դռնէն հրաման առնելով, Պատրիարքէն կը խնդրէ որ Ընդհանուր Ժողով գումարէ: Եթէ պատրիարքը հակառակի, կրկին Բ. Դրան իմաց կը տրուի, որ հրաման կուտայ Ընդհանուր Ժողով գումարել երիցագոյն եպիսկոպոսին նախագահութեան տակ:

Եթէ Ընդհանուր Ժողովը յետ քննութեան վճռէ Պատրիարքին հրաժարումը, Պատրիարքը պարտաւոր է հպատակիլ Ազգին կամքին: Իսկ եթէ չհպատակի, Բ. Դրան իմաց կը տրուի, որ պաշտօնէն կը ձգէ Պատրիարքը:

(Շար. 2)

ԱՆԻ՝ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

ԽՄԲ. – Ինչպէս նշած էինք Յունիս 16-ի մեր թիւով, «Լը Մոնտ», Յունիս 13-ին հրատարակուած յօդուածով մը կը խօսէր Բագրատունիներու մայրաքաղաքին՝ Անիի մասին: Ստորեւ հատուած մը, հազար ու մէկ եկեղեցիներու այս քաղաքին մասին, վերոյիշեալ յօդուածէն:

... Կարսի մէջ, ունենալով անհրաժեշտ արտօնագրերը ու զինուորական կայանին յանձնելէ ետք լուսանկարչական գործիքները կը հասնինք ռուսական սահմանագլուխը՝ Անի, որ Ժ. դարուն մայրաքաղաքը եղաւ Բագրատունի իշխաններուն: Անի՝ հազար ու մէկ եկեղեցիներու քաղաքը: Պարիսպներու ետին, ժայռոտ սարահարթին վրայ կը տարածուին աւերակները:

Հայկական ճարտարապետութեան ամէնէն յայտնի գործոցներէն մէկն է Անի, որու կառուցողները ջանացած են տեղ տալ ու վերստին մեկնաբանել քրիստոնէական տաճարին շրջանի բոլոր ոճերը. կոնաձեւ գմբէթներով եկեղեցիներ, ուղղանկիւն քառանկիւն յատակագիծով, աւելի կոթողային կառոյցներ, ինչպէս՝ աւերակ մայր տաճարը, որ կը յիշեցնէ Անիի կաթողիկոսութեան հարստութիւնն ու փայլը. ան, որ իր փառքի շրջանին տէր էր հինգ հարիւրէ աւելի գիւղերու եւ աւաններու: Նոյնիսկ ամէնէն համեստ յուշակոթողը ուշադրութիւն կը գրաւէ գիծերու վայելչութեամբ, քանդակներու նրբութեամբ:

Հայկական Եկեղեցիին մէջ որմնապատկեր գոյութիւն չունի: Տիգրան Հոնենց եկեղեցիին որմնանկարները կը պատմեն արեւելեան քրիստոնէութեան ամբողջ պատմութիւնը:

Յետոյ սկիզբը թուրքիոյ կողմէ կառուցուած մզկիթի մը մինարէէն կարելի է գիտել Ախուրեան որ կը հոսի ռուս եւ թուրք սահմանագծի երկայնքին, անոր վրայի կամուրջը քանդուած է: Մինչեւ մինարէի բարձրութեան, պատերուն վրայ հայերէն սեւագրութիւններ կը նշեն դարաւոր համակեցութեան մը բարգաւաճումը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՆԻՍ. – («Յառաջ»). –

Հայ Մշակոյթի Օճախի շրջագիծին մէջ գործօն դեր կատարող հայկական մշակոյթ – գրականութիւն եւ այլ յարակից հարցեր արծարծող համանուն Յանձնախումբը՝ նախագահութեամբ ճարտ. Տիգրան Հաճեանի, օրինակելի գործափարն կ'ունենայ Վահէ Սրապեանի յանձնելու եւ գոյն հետաքրքրող հայրենակիցներու ներկայացնելու բարդ նիւթ մը՝ արդել միջազգային օրէնքներով Հայկական Հարցին կարեւորութիւնը եւ ասոր արժէքական ընոյթը: Անշուշտ, պատմական համառօտ ակնարկով:

Դասախօսը՝ Յունիս 12–ին, Նեղուոյ Օճախի սրահին մէջ, երեկոյեան, կը յաջողի լաւագոյնս ցոյց տալ, թէ միջազգային օրէնքներով եւ բանաձեւումներով Ցեղասպանութեան արարքը կը մնայ անժամանցելի: Եւ, հետեւաբար, ամէնէն առաջ մեզի Հայերուս կը մնայ անսակարկօրէն հետապնդել եւ պայքարիլ մեր ազգային իրաւունքներու հաստատումին ազդութեամբ՝ միասնական կեցուածքով: Նախ ընդունիլ տալ Թուրքիոյ ի գործ դրած Ցեղասպանութիւնը ընդդէմ Հայերուն, 1915–ին, եւ ապա այս ճամբով մեր բռնագրաւուած հողերուն վերադարձումը Հայոց, զանոնք, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը եւ այն կցելով – միացնելով այժմու մեր փոքր հայրենիքին: Այս կապակցութեամբ ան պատմական հաստատումներ կը կատարէ:

Թղթակցութեան մը սահմանները կը սահմանափակեն մեզ եւ աւելի ժամ տեւողութիւն պարզող այս խիստ շահեկան դասախօսութեան երկար, այլ մանրամասն փուլերը պարզել, որուն կը յաջորդեն վաթսունի հասնող ներկաներու զանազան հարցումները, ինչ որ հետաքրքրութեան լայն ոլորտը կը պատկերացնէ:

Վահէ Սրապեան, որ վերջերս կեանքի կոչուած շրջանիս Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբի աշխոյժ անդամներէն մէկը կը մնայ, փաստերու հիման, դէպքերու եղելութեանց եւ իրաւական, – միջազգային, – մատնանշումներով կը խօսի Պրեստի, Մոսկուայի, Կարսի եւ այլ դաշնագիրներու մասին: Կ'անդրադառնայ Սան – Ստեֆանոյէն Պերլին 16–րդ յօդուածէն մինչեւ վերջնոյն 61–րդ կէտին վրայ, ինչպէս նաեւ Կիպրոսին յանձնումը Անգլիոյ՝ Թուրքիոյ կողմէ, ի պաշտպանութիւն իր հողային շահերուն, ապա զանազան երկիրներու նենգ քաղաքականութեանց, Դաշնակից Պետութիւններու արտասանած կեղծ խոստումներուն՝ Հայերու ի նպաստ, որոնք կը դրժուին, միշտ պետական շահերու նկատումներով:

Իր դասախօսութեան ընթացքին ան դիտել կու տայ, թէ Թուրքիա Արեւմտահայաստանը իր բնիկ բնակչութենէն բնաջնջելէ ետք կը ձեռնարկէ Արեւելահայութեան բնաջնջումին եւ հոն հարկադրաբար տեղ գրաւած արեւելահայ գաղութներուն: Բարեբախտաբար, ազգի մը միահամուռ կեցուածքը՝ Մայիսեան հերոսամարտերուն՝ Սարդարապատէն – Բաշ Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ, ի դերեւ կը հանէ այս ծրագիրը, քանի 1918 Մայիս 28–ին կը հռչակուի Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, որ տարի մը չանցած արդէն իսկ կանոնաւոր Պետութիւն մը կը դառնայ անձեւ քաօսէ ետք: Սեւրի դաշնագիրով Թուրքիա կ'ընդունի պաշտօնապէս միացեալ Հայաստանի մը գոյութիւնը: Այս առիթով ան ցոյց կու տայ մանրամասնութիւններ: Կամուրջին տակէն ջուրեր կ'անցնին: Քեմալական բանակի յարձակում Հայաստանի վրայ, Ալեքսանդրապոլի համաձայնագիր՝ անվաւեր: Սեւրի ուրացում: Հետեւաբար՝ Լօզան, նոյնպէս՝ անվաւեր:

Այս ուղղութեամբ շատ ուշագրաւ կը դառնայ դասախօսին այն հաստատումը, թէ Դեկտեմբեր 1948–ին Միացեալ Ազգերու Ընդհանուր Ժողովը կը ձգէ Մարդկային Իրաւանց Յայտարարութիւնը: (Մէջբերումներ, այս պարագային եւս):

Դասախօսութեան առանցքը կը կազմէ, ինչպէս կը մատնանշենք, պատմականին կողքին առաւել եւս միջազգային օրէնսգրութիւնը ցոյց տալ, թէ հակառակ Թուրքիոյ իբրեւ թէ «պատմական» ժխտումներուն՝ միջազգային հանրային կարծիքը շփոթեցնելու միտումով, այսօր Օսմանեան Կայսրութեան յաջորդը նկատուող այսպէս կոչուած Թուրք Հանրապետութիւնը, ո՛չ միայն իրաւական ժառանգորդը կը մնայ 1915–ի Ցեղասպանութեան, այլեւ հայկական հողերու սեփականացումին: Ըստ անոր կարծիքով եւ ըստ մեզի, այժմու Անգարան Օսմանեան Կայսրութեան ժառանգորդը կը դառնայ եւ, հետեւաբար, պէտք է՛ ըլլայ, որ ստանձնէ անոր պատասխանատուութիւնը:

Այժմու Թուրքիան չուզեր ընդունիլ իր նախորդ վարչաձեւին ի գործ դրած Ցեղասպանութիւնը, ո՛չ միայն որպէսզի չարատաւորէ Թուրքիոյ անունը, այլեւ որպէսզի ասոր ընդունումով չհարկադրուի ճանչնալ հայկական հողերու վերադարձի խնդիրը հայութեան:

Դասախօսը քանիցս շեշտեց, թէ միջազգային օրէնքներով մեր իրաւունքները կը մնան ակնյայտնի: Ըստ մեր կարծիքին կ'արժէ որ Վահէ Սրապեանի դասախօսութիւնը՝ առլեցուն պատմական մատնանշումներով եւ փաստաթուղթերով, յատուկ գրքոյկով հրատարակուի, որպէսզի բոլորին, այսինքն Հայ Դատով հետաքրքրուող անձերուն սեփականութիւնը դառնայ:

Դժուա՞ր: Չենք կարծեր: Հարցումներու, կարծիքներու արտայայտութեանց շարանը փաստ: Այնքան, որ օրուան նախագահ ճարտ. Տ. Հ. կը հարկադրուի բոլորին յիշեցնելու բազմաթիւ անգամներով, թէ դասախօսին նիւթը կ'ընդարձակուի: Ուստի անհրաժեշտ կը նկատէ, որ առանձինն քննութեան առնուի:

Կը յուսանք, թէ Մշակոյթի Յանձնախումբին նախագահին թաղձանքը կ'իրականանայ, որովհետեւ Վահէ Սրապեան կը յաջողի օրուան նիւթը այլապէս շահեկան դարձնել:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՔԱՂԱՔ, ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԵՐ, ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՓՈՂՈՑՆԵՐ

Անսահման է հայ ժողովուրդին սէրը Եղիշէ Չարենցի հանդէպ: Հայաստանի մէջ բանաստեղծին անունով կը կոչուին քաղաք մը, մշակոյթի տուներ, դպրոցներ, փողոցներ եւայլն:

Չարենցաւան (մինչեւ 1967 թուականը՝ Լուսաւան) քաղաքը, որ կը գտնուի Երեւանէն 38 քիլոմեթր հիւսիս, Հրազդան գետի ձախ ափին, Հայաստանի արդիւնաբերական կեդրոններէն մին է: Իրենց արտադրութիւններով ծանօթ են երկաթ – կրաշաղախէ կառուցուածքներու, գործիքաշինութեան, գորգագործական, «Բջնի» հանքային ջուրերու եւ այլ գործարաններ: Քաղաքը գլխաւորաբար կառուցապատուած է հինգ եւ ինը յարկանի բնակելիշէնքերով: Չարենցաւան հաստատուած են 60–ական թուականներուն Պարսկաստանէն եւ Սուրիայէն ներգաղթած շատ մը ընտանիքներ: 1980–ին քաղաքի մուտքին մօտ կառուցուած է «Վերածնունդ» համալիրը, որ յղացուած է ըստ Չարենցի «Պանդուխտներ տարան» չափածոյ նորավէպի:

Եղիշէ Չարենց տուն – թանգարանը բացուած է 1975 Յունուար 10–ին, Երեւան: Հոն ցուցադրուած են Չարենցի անձնական իրերը, ձեռագիրները, նամակները, գիրքերը, լուսանկարները: Ցուցանմուշներու թիւը կ'անցնի 15 հազարը: Թանգարանին մէջ կը կազմակերպուին բանաստեղծութեան օրեր:

Եղիշէ Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը կազմուած է 1954 Հոկտեմբերին եւ 1967–էն ի վեր կը կրէ բանաստեղծին անունը: Թանգարանին գրական, թատերական, երաժշտական եւ շարժարուեստի բաժիններուն մէջ կը գտնուին հայ գրական հանրային դէմքերու, արուեստագէտներու աւելի քան կէս միլիոն միաւորի հասնող արժէքներ՝ գրական, արուեստի յուշարձաններ, ձեռագիրներ, նկարներ, անձնական իրեր:

Չարենցի անունով կը կոչուին Երեւանի 67–րդ, Լենինականի 25–րդ, Կիրովականի 12–րդ, Սլավերդիի 9–րդ, Ղափանի շրջանի քաջարան քաղաքի ատաջին, Մեղրիի շրջանի Ագարակ աւանի, Սեւանի շրջանի Ձովաբեր գիւղի, Ապարանի շրջանի Երնջատափ գիւղի, ինչպէս նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Ստեփանակերտ քաղաքի հայկական միջնակարգ դպրոցները:

Եղիշէ Չարենց կը կոչուի Լենինականի 3–րդ դրադարանը:

Վերջին եօթը տարիներուն Երեւանի պետական համալսարանի նախաձեռնութեամբ եւ դրագէտներու մասնակցութեամբ կը կազմակերպուին Չարենցի կեանքին ու գրական ժառանգութեան հարցերուն նուիրուած գիտական հաւաքոյթներ, որոնք կը կոչուին «Չարենցեան ընթերցումներ»:

Չարենց փողոցը Երեւանի կեդրոնական գեղատեսիլ փողոցներէն մին է: Բանաստեղծին անունով փողոցներ կան նաեւ Լենինական, Կիրովական եւ Հայաստանի այլ քաղաքներու մէջ: Չարենց կը կոչուի Նոր Աւանի (Երեւան) թաղամասերէն մին:

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը ռուսական թարգմանութիւններու համար սահմանած է Եղիշէ Չարենց մրցանակ մը, որուն մինչեւ այժմ արժանացած են Վահագն Դաւթեան, Միխայիլ Դուդին, Գէորգ Էմին, Եդուարդաս Մեժելայտիս, Կարպիս Սուրէնեան եւ այլ գրողներ:

Եղիշէ Չարենց անունով կրթաթոշակներ հաստատուած են Երեւանի պետական համալսարանի, Խ. Աբովեան եւ Լենինականի Մ. Նալբանդեան մանկավարժական հիմնարկներու մէջ:

ԸՆԹԵՐՑՈ՛Ղ,
ԿԸ ՍԻՐԵ՞Ս «ՅԱՌԱՋ»Ը
ԹՈՅԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ
ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ
ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ
ՁՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Խոհանոցին մէջ որ կը պսպղար իր անբիծ մաքրութեամբ, ինծի թուեցաւ թէ իր ձայնը կը լսեմ.

– Շատ պաղ մի խմեր:

Աչքերս կանգ առին այն յարկադարանին վրայ, ուր շարուած էին հիւրերու յատկացուած նուրբ յախճապակիէ մեր երկվեցեակ մը սուրճի գաւաթները:

Օր մը, պէտք է տասը տարեկան ըլլայի, երբ հազուադէպօրէն զուրս ելած էր Աննա մօրաքոյրս, եւ մայրս կ'ընկերանար իրեն, ակնարոյժին երթալու համար, բարեկամ մը այցելած էր մեզի: Հայրս իրեն հրամցուցած էր բարի գալուստի աւանդական սուրճը: Մեր հիւրին մեկնումէն ետք, մինչ գաւաթն ու պնակը կը լուար, գիտնալով կանչած էր՝ որպէսզի միասին կատակ մը ընենք:

– Երբ Աննա մօրաքոյրը վերադառնայ, ըսաւ ինծի, ըստ սովորութեան պիտի սկսի շրջիլ իր իշխանութեան սահմանները, ստուգելու համար, թէ իր բացակայութեան ամէն բան իր տեղը, իր ձգածին պէս մնացա՞ծ է:

Հայրս խոստովանեցաւ ինծի, թէ երբեմն չարաճճիութեամբ կարգ մը իրերու տեղերը փոխած էր, լսելու համար Աննային ըսելը. «տե՛ս, ասոր տեղը փոխած են» կամ՝ «այլեւս այսինչ բանը չեմ գըտներ»: Բայց ինչ որ ամէն անգամուն ալ զարմացուցած էր հայրս, Աննային զուշակելու այդ խորհրդաւոր ընդունակութիւնն էր: Ան, հազիւ վերադարձած, զարմանալի արագութեամբ մը, կուզար ուղղութեամբ ըսելու.

– Օ՛, այսօր հիւր եկած է մեզի:

Եւ ամէն անգամ ալ ճիշդ էր, թէեւ ոչ մէկ բան առիթ կու տար եղածը զուշակելու:

Մինչ կը խօսէր հետս, հայրս խնամքով չորցուցած, յետոյ դարանին վրայ իր գրաւած տեղը տեղաւորած էր գաւաթը: Պնակն ալ վերադրած էր նախկին տեղը, եւ սանի մը կոթը, որ ձեռքի ակամայ հպումով մը տեղափոխուած էր, ճիշդ իր նախկին դիրքը վերըստացաւ:

Այդ իրիկուն, ընթրիքի ընթացքին, պէտք է հարցնէի Աննա մօրաքրոջս, թէ ակնարոյժէն գոհ մնացա՞ծ էր: Իր դրական պատասխանին վրայ հայրս պիտի միջամտէր խաղին, ըսելով. – «Ուրեմն, սիրելի Աննա, շատ ուրախ ենք քեզի համար. որովհետեւ ... տեսողութիւնդ սկսած էր իրապէս տկարանալ»: Ու այն ատեն իրեն պիտի յայտնէինք կէսօրէ երեք այցելութիւնը, որու չէր անդրադարձած ինք:

Հօրս հետ մեր փոխանակած արմուկի հարուածները, երկուքիս ժամանումը աւետեցին:

Անշուշտ Գայեանէն մանկից ըրած չէինք մեր խաղին, գաղտնապահութեան մէջ, իր տկարութեան պատճառով:

Դեռ հազիւ ժամանակ ունեցած էինք անմեղ հրեշտակի ձեւեր առնելու, երբ դուռը բացուեցաւ, ու Աննա մօրաքոյրս յայտնուեցաւ լայն ժպիտով մը.

– Ո՞վ եկաւ:

Երբ շշմած մնացած ենք հարցումի մը դիմաց, պէտք է միշտ պատասխանել սկսիլ հարցումը կրկնելով. բան մը, որ շարունակութիւնը ճարելու ժամանակ կու տայ. այդպէս ըրաւ հայրս ալ.

– Ո՞վ եկաւ ... բայց, ո՛չ ոք, սիրելի Աննա:

Ան հաստատեց առաջին տպաւորութիւնս. շատ լաւ գիտէր, թէ մարդ եկած էր:

– Սիրելի Յակոբ, ըսաւ, թերեւս այս տան մէջ կան բաներ զորս ինծմէ ծածուկ պահել կ'ուզէք, սակայն ապուշ սուտերով սխալ բաներ կլլեցնել, այդ մէկը ողբալի կը գտնեմ: Պիտի նախընտրէի որ անկեղծօրէն ըսես ինծի. – «Այո՛, մէկը եկաւ, բայց քեզի չի վերաբերիր»:

(Շար. 114)

(Շար. Ա. էջէն)

չեն ըլլար, այլ ժողովրդավար պայքարով» կ՚ըսէ Ինէօնիւ։

Անակնկալին առթած ընդհ. շփոթութեան ու անճրկումի այս մթնոլորտին մէջ, ստեղծուած կացութիւնը օգտագործելու փորձ մըն ալ ուշագրութիւն կը գրաւէ։ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Քէնան Էվրէն՝ «Եթէ կրնան, թող գան ու առնեն հողերը» խիզախ արտայայտութենէն ետք, խրատական մը կը դառնայ իր ժողովուրդին, ըսելու. – «Թուրք ժողովուրդը ինքն իրմէ վատ բարեկամ չունի։ Ուրեմն, մենք սիրենք իրար, յարգենք ու փարինք իրարու, որպէսզի աւելի ամրացած ըլլայ մեր միութիւնն ու միասնականութիւնը, արտաքին աշխարհէն գալիք նման դաւաճանութիւններու, դաւերու դէմ»։

Այս է ներկայ կացութիւնը, սակայն միամտութիւն կ՚ըլլայ կարծել ու հրճուիլ, թէ Թուրքիոյ իշխանութիւնը մատնուած է շփոթի ու չի գիտեր ընելիքը. պէտք է ճիշդ ընել հաւանականութիւններու հաշիւը, որպէսզի վաղը մեր կարգին տխուր անակնկալներու առջեւ չգտնուինք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, Շալանտոնի ներկայութեան, խօսքը ուղղելով 16 «իմաստուններուն» որոնց յանձնուած է Ֆրանսական հպատակութեան օրինագիծի ուսումնասիրութիւնը, մէկ կանոն նշանակեց. – «Խուսափիլ կոպիտ եւ սխեմամթիք որեւէ մերժումէ եւ ընդհակառակն փնտռել ճամբաներն ու միջոցները յաջող համարկումի մը Ֆրանսական ընկերութեան մէջ»։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, այս յանձնախումբը տեղաւորուեցաւ վարչապետարանը Երկուշաբթի օր։ Յանձնախումբին մաս կը կազմէ Աշոտ Մալաքեան, որու կենսագրական գիծերը կը յիշէ, այս առթիւ, «Ֆիկառօ», միւս 15–երու կարգին։

ՖՐԷՏ ԱՍԹԷՐ, պարող, երգող եւ ամերիկեան շարժանկարի ծանօթ ու սիրուած դէմքը, մեռաւ 88 տարեկանին թոքատապէ։ Ութկրնէն սկսեալ, բոլորը գովքը կը հիւսեն այս հէքեաթային տիպարին, որ այնքան երազել տուած է միլիոնաւոր հանդիսատեսներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Այրի Տիկին Զապէլ Վարդանեան, զաւակներն ու թոռները ինչպէս նաեւ Տէր – Վարդանեան եւ Յակոբեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԳԷՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
(Էրզրումցի)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 22–ին, 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Յունիս 24–ին, ժամը 9.30–ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Խաչատուր Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տիրան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 28, Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Խաչատուրեան եւ Իշխանեան ընտանիքներու ննջեցելոց ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

*

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Տիկին Մելինէ Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Մօնասի եւ զաւակը, Տաղտեւիրեան ընտանիքը եւ Տէր – Մինասեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 28, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲԻԿ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

M A R S E I L L E

le Dîner Dansant
de l'U.G.A.B.
qui devait avoir lieu
le Samedi 27 juin à l'Hôtel Novotel-Sofitel
est reporté
sine die

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՕԾՈՒՄԻ 12–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԻՍԻ, Յունիս 28–ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյ Օծումի 12–րդ տարեդարձն է։

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ, Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՐՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն։

Ժամը 13–ին ժողովրդական ճաշ, նախագահութեամբ՝ Եկեղեցւոյ Աւագ Կընքահայր Պր. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ, Սէն – Նիքօլա սրահին մէջ, 30 ռիւ տիւ ժէնէրալ Լըքլէր, Իսի. մէթրօ Քօրանթէն Սէլթօն։

Տոմսերը վաճառքի են հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ։ Ապահովեցէք շուտով ձեր տոմսերը։

DIMANCHE 28 JUIN
Toute la journée
au Centre aéré «Bel - Air»
à EYBENS - POISAT (38)

GRANDE FETE CHAMPETRE

organisée par
la *Croix Bleue Arménienne de Grenoble*
section «ANI»
JEUX — ANIMATION
TOMBOLA
BUFFET ARMENIEN
BUVETTE
(en cas de pluie, rendez-vous à la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին։

Դպրոցական Հանդէս

Սէն – Ժեռմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը, Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 21–ին եկեղեցւոյ կից դպրոցին սրահը։

Նախագահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

ուսուցչութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երլմազեանի եւ Եղիշէ Քհնյ. Փանոսեանի։

Խմբական թէ առանձին արտասանութիւններ, աղօթքներ (խմբական), տրամախօսութիւն մը եւ խմբերգներ։

Զուարճալի եւ կարկանդակ կը հրամցուին Սէն – Ժեռմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։

Կը հրաւիրուին Սէն – Ժեռմի եւ շրջակայքի ծնողքները եւ թաղեցիները վայելելու եւ քաջալերելու համար մեր փոքրիկները։

*

Անկէնի «Նարեկ» միօրեայ վարժարանին տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28, Կիրակի օր, ժամը՝ –15.30–ին։

Սիրով կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւնը։

Հասցէ. –
9, rue du Marché
Enghien - les - Bains

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ներկայիւս կուգայ հրապարակաւ յայտնել իր խորին շնորհակալութիւնը Վարուժան Պասմաճեան հաստատութեան, որ ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս, Վարդանանքի եւ Համբարձման տօներուն, Մանուկներու Հաղորդութեան Օրուան կարկանդակները նուիրեց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Պր. Արիս Գարայեանէ, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Լուսաբեր Դաշնակեանի մահուան առթիւ։

TRANSTOURS — UCFAF

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
● Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté ●
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 05 AU 19 JUILLET
7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN

05 Juillet :	PARIS/MOSCOU
06 Juillet :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet :	EREVAN
18 Juillet :	EREVAN/MOSCOU
19 Juillet :	MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT
7500 F.
15 jours dont 9 à EREVAN

08 Août :	PARIS/LENINGRAD
09 Août :	LENINGRAD
10 Août :	LENINGRAD/EREVAN
10 Août :	EREVAN
10 au 19 Août :	EREVAN
19 Août :	EREVAN/TBILISSI
20 Août :	TBILISSI
21 Août :	TBILISSI/MOSCOU
22 Août :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE
7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN

05 Septembre :	PARIS/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre :	EREVAN
18 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
19 Septembre :	MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE
7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN

03 Octobre :	PARIS/MOSCOU
04 Octobre :	MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre :	EREVAN
16 Octobre :	EREVAN/MOSCOU
17 Octobre :	MOSCOU/PARIS

M A R S E I L L E

DU 08 AU 21 AOUT
7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN

08 Août :	MARSEILLE/MOSCOU
09 Août :	MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août :	EREVAN
20 Août :	EREVAN/MOSCOU
21 Août :	MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE
7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN

05 Septembre :	MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre :	EREVAN
17 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
18 Septembre :	MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
T R A N S T O U R S (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Dimanche 28 Juin à partir de 13 heures

Fête Champêtre Annuelle

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, boulevard du Nord — Le RAINCY
La fête sera animée par les élèves de l'Ecole TEBROTZASSERE
Chants, danses, poèmes, sketches.
Distribution de prix à 15 heures.
Programme artistique
—— *Evelyne ALTOUNIAN*
—— *Roupen YEREVANTSI*
—— *Levon CLARIAN*
—— *Nareg DOURIAN et la chorale de l'école*
et des SURPRISES . . .
Buffet ARMENIEN à partir de 13 heures.
Venez nombreux.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱՒԷՐ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերակցութեանս Յունիս 13–ի Ընդհանուր ժողովին օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, որոշուեցաւ բացառիկ նոր ընդհանուր ժողով մը գումարել Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 ռիւ ժան – Կուժոն։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Դիւանի ընտրութիւն։ 2. – Վերամշակուած կանոնագրի քննարկում եւ վաւերացում։ 3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ 4. – Բաղձանքներ։

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ընդհանուր ժողովին։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԳԱՐՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 28, կազմակերպուած՝ Ս. Մեսրոպ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Նայիրի նուագախումբի, Նարեկ Մշակութային Կեդրոնին մէջ։

38, route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or

Վիճակահանութիւն – արեւելեան կերակուրներ – հայկական նուագ եւ երգեր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնս Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, գաղութիս Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ըլլալ ճշդապահ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
25
JEUDI
25 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.515 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.515

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒԽԱՆԻ նաւահանգիստը երկու քարիւղատար նաւերու բախումը ծանր հետեւանքներ ունեցած է, վեց նաւաստիի մահը պատճառելով: Յունական դրօշ կրող վիթթօրիա նաւն է, որ պայթած է բախումին հետեւանքով ճափոնական դրօշ կրող քարիւղատարին հետ: Կը թուի թէ ճափոնական նաւուն զեկը ալրուած էր եւ նաւապետը չէ կրցած նաւուն տէրը մնալ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, մթնոլորտը աւելի քան երբեք լարուած է, ամերիկացի լրագրողին եւ պաշտպանութեան նախարարին տղուն առեւանգումէն ի վեր: Հակառակ Պէյրութի հաւաստիքին, սուրիական վերջնագիրին, առեւանգողները ազատ չէին արձակած երկու պատանդները Երեքշաբթի օր: Չորեքշաբթի առտու սակայն, կը հաղորդուէր թէ նախարարին տղան ազատ ձգուած է, բայց ոչ՝ լրագրողը:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, երեսուն Քիւրտեր հացադուլ յայտարարած են եւ խուզարկութիւններ ալ կատարուած են քրտական շրջանակներու մէջ, իբրեւ հետեւանք Աքսակիւնտիւզի ըսպանութեան: Ծանօթ է, որ Քիւրտիստանի աշխատաւորներու Դաշնակցութեան նախագահը մահափորձի մը զոհ գնաց, անցեալ շաբթու, Փարիզ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Երեքշաբթի օր, կը շարունակէր Նորմանտի կատարած իր շրջապտոյտը եւ կարգ մը յայտարարութիւններ կ'ընէր, ծանրանալով մանաւանդ Ֆրանսացիներուն միութեան վրայ: Նախագահին համար Ֆրանսացիք փախնալիք բան չունին, այն վայրկեանէն որ իրենց տաղանդներն ու կարողութիւնները կը միացնեն: Միւս կողմէ, նախագահ եւ նախարարապետ համամիտ են մերժելու համար Ֆրանսայի անկումի գաղափարն իսկ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԷՆ ետք, Ծերակոյտն ալ քուէարկեց գործադուլի օրէնքին վերաբերող փոփոխութիւնը, աւելի ճիշդ ջնջումը այն փոփոխութեան զոր քուէարկել տուած է նախորդ վարչակարգի համայնավար նախարարը՝ Լը Փորս: Այլ խօսքով, ինչպէս 1982–էն առաջ, մէկ ժամ գործադուլը մէկ օրուան աշխատավարձի պիտի նստի, պետական պաշտօնեաներուն, բայց նաեւ երկաթուղիի, հանրակառք – մեթրոյի, Էտ – Ֆրանսի, Էտ – Էնթէօի, ածխահանքերու աշխատաւորներուն:

ԻՏԱԼԻՈՑ արմատականները տկսած են մտահոգուիլ իրենց նորընտիր երեսփոխանուհիին պատճառաւ: Ջիչիոլինա սթրիփ – թիզի ծանօթ դերասանուհի մըն էր, հատ (ինչպէս կ'ըսեն) պոռնկագրութեան հերոսուհի, որ ամբողջ ընտրապայքարը ըրաւ իր միջոցներով, այսինքն՝ կուրծք, փոր եւլն. ցուցադրելով փոխանակ քաղաքական ծրագրի եւ պարզ է, որ իր ներկայացուցածը շատ աւելի քաշողական ըլլալով, դիւրին ընտրուեցաւ: Հարցը հոն է, որ նոյն ձեւով կը շարունակէ, եւ իր կուսակցութիւնը անձկութեամբ կը սպասէ Ազգ. Ժողովի բացման նիստին, ուր տիկին Իլոնա Սթալէր կրնայ իրեն յատուկ «բացումներ» կատարել: Իր վերջին ներկայացումին ընթացքին 3 ժամ այնպիսի բաներ ըրած է (հանդիսականներուն վրայ միզելը ամէնէն «անմեղը» ըլլալով...), որ բարոյապաշտ Իտալիան օնոռեվոլիրար անցած է: Բայց, հիմա որ օնոռեվոլէ է (պատուական, ինչպէս Իտալացիք մըկըրտած են իրենց երեսփոխանները), պատժական գետնի վրայ, ոչինչ կարելի է ընել:

ՍԻՏԱՆ աստուածային պատիժ չէ եւ Աստուած սատիֆ չէ, հռչակեց Ֆրանսական Եպիսկոպոսութիւնը, իր ընկերային յանձնախումբին նախագահին բերնով: Կղերը չանտեսեր սակայն Եկեղեցւոյ դիրքը սեռականութեան մասին, բայց հիւանդութիւնը կը նկատէ ազդարարութիւն մը: Սեռականութիւնը առանց սիրոյ սխալ ըմբռնում մըն է:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
90ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90–ամեակի հանդիսութիւններու շարքին, Յունիս 6ին, Չարենցաւանի մէջ տեղի ունեցած է «պոէզիայի տօն» մը: Չարենցի յուշարձանին ծաղիկներ դնելէ եւ բանաստեղծին անունը կրող թանգարան այցելելէ ետք, քաղաքին մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը եւ հազարաւոր Հայեր: Բացումը կատարած է կուսակցութեան Հրազդանի շրջանի Ա. քարտուղարը՝ Ս. Դանիէլեան: Խօսք առած են ուկրանացի թարգմանիչ Իվան Դրաչ, մոսկուացի բանաստեղծ Իգոր Լեոնով, Վրաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Ջանսուղ Չարկվիանի, մոսկուացի բանաստեղծուհի Ելենա Նիկոլայեւսկայա, պուլկար գրող Վլատո Սամարտով, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Անդրէյ Վոզնեսենսկի, չեխ գրող Վացլաւ Ջեանի, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Եգոր Իսայեւ եւ ֆրանսահայ բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեան: Բանաստեղծի իրենց խօսքը արտասանած են նաեւ Սիլվա Կապուտիկեան, Գէորգ Էմին, Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Լեւոն Դուրեան, Նանսէն Միքայէլեան եւ Արամայիս Սահակեան:

Հանդիսութիւնը վերջ գտած է գեղարուեստական թատերականացուած յայտագրով մը. Հայաստանի արհեստավարժ եւ սիրող խումբերու եւ արուեստագէտներու մեկնաբանութեամբ հնչած են Չարենցէն բանաստեղծութիւններ եւ իր խօսքերով յօրինուած երգեր:

Ստորեւ՝ Զուլալ Գազանճեանի խօսքը, առնուած՝ «Արմէնփրէս»ի Յունիս 15 թըւակիր լրատուութենէն:

«Շատ սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ, պաշտելի պատանիներ ու մանուկներ.

Այսօր աւելի քան յուզումով եւ ուրախութեամբ, առաջին անգամով ոտքերս իմ հարազատ տան, հայրենիքիս մէջ, խօսքս միացուցած Սփիւռքի բոլոր գրչակիցներուս եւ հարազատներուս, Չարենցաւանի մէջ, հպարտօրէն կ'ողջունեմ Չարենցի իննսունամեակն առ ձեզ ամէնքդ:

Քիչեր, մեր ազգային թէ գրական մեծ դէմքերէն, կրցած են զգալ ու շնչել իրենց ժամանակին հետ այնքան սերտ ու լման՝ որքան Եղիշէ Չարենց: Հայ կամաւորական գունդերու խենթ պատանիէն մինչեւ Կարմիր բանակի երիտասարդ զինուորը, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան փողահարէն մինչեւ մեր պատմութեան հունը իջնող «Գիրք ճանապարհի»ի քուրմը, ան ապրեցաւ բացարձակապէս իբրեւ հայ անհատ ու բատ այնմ դիրքորոշում, իբրեւ կարմիր քաղաքացի եւ բատ այնմ արդար յեղափոխութիւն, իբրեւ նամանաւանդ, բանաստեղծ՝ իր լուսաւոր տեսիլքէն անշեղ ու անզիջող: Մեծերը կը յատկանշուին, առաւելապէս, իրենց խառնուածքին եղակի, զօրաւոր դրոշմով: Կըրնան, մարդոց հասարակ որակումով, նըկարագիր չունենալ, բայց չեչտուած անհատականութիւն մը զիրենք կը դարձնէ անսովոր, ցայտուն, տիրական: Զիրենք փնտռելու մեր անհատական թէ ընկերային հարցերուն մէջ վկայութեան կանչելու մեր միտումն իսկ կը չեշտէ անոնց տեւական, ազդու ներկայութիւնը՝ այսօր: Ահա թէ ինչու, այսօր իսկ, արեւմըտահայ բանաստեղծը, յանուն հողազուրկ բայց ոչ հայրենազուրկ սփիւռքահայութեան, չի կրնար երեւակայել մեր հայրենիքը՝ առանց չարենցեան կնիքի ու գոյնի: Մեր գրականութեան մէջ միակը գուցէ որ զպրոց բացաւ՝ գրական արտայայտութեան թէ ազգային մեր արժէքներուն հանդէպ իւրայատուկ մերձեցումի:

. (*)

Մեծ է իր հմայքը: Արդի հայ գրականութեան մէջ գուցէ ոչ ոք ստացած է նոյնքան ժողովրդական – համահայկական հռչակ:

Հայ ժողովուրդը սիրեց Չարենց բանաստեղծը իր բոլոր գեղեցիկ գործերուն մէջ, որովհետեւ գեղեցկութիւնը վեր է: Այսօր ամէն Հայ, հայրենիքէն մինչեւ Սփիւռքի յետին անկիւնները, եթէ ոչ այսպէս մեծ շուքով ու հրապարակաւ, բայց սրտին մէջ անպայման հիացումով, սիրով, հպարտութեամբ ու հաւատքով կ'ողեկոչէ իր զաւակներէն մէկուն՝ Եղիշէ Չարենցի ծննդեան իննսունամեակը: Չայն կ'ողեկոչէ պատմութիւնը՝ որ ստորագրուած ճշմարտութիւնն է: Հայոց պատմութիւնը: Ժողովուրդին եւ սերունդներուն տրուած տեւելու իրաւունքը՝ անսրբապղծելի եւ անժամանցելի:

Գրասէրը գիտէ, թէ Չարենցով ինչ բարձրութեան հասաւ հայ բանաստեղծութիւնը. իսկ հայ քաղաքացին, աշխարհի մէջ ուր ալ ըլլայ, չէ մոռցած երէկուան մեր փորձութիւնը, այսօրուան զատն ու վաղուան հեռանկարը՝ զոր փոխանցեց: Մահուան տեսանող, պատմութենէն մեզ գիտող իր բարի աչքերուն մէջ մենք կը տեսնենք միայն ու միայն մեր երկրի լուսապսակ ապագան: Գալիք օրերը անպայման պայծառ կ'ըլլան՝ պայմանով, որ օրերը մենք չմռայլենք. պայմանով՝ որ, ինչպէս պատգամեց – մնանք մէկ ժողովուրդ, հաւաքական մէկ ուժ՝ գոյատեւելու – ստեղծագործելու համար միշտ աւելին, միշտ աւելի գեղեցիկն ու լաւը: Աւելի բարօրասէրը. աւելի խաղաղասէրը: Բարին՝ որ սէրն է: Մարդկայինը:

(*) ԽՄԲ.– «ՅԱՌԱՋ»ի.– «Արմէնփրէս»ի լրատուութեան մէջ, հոս կը պակսի հատուած մը, որ հակառակ մեր դիմումին կարելի չեղաւ ստանալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԶԱՐՄԱՆԱԼ

Հակասութիւն թուող սա կամ նա երեւոյթին առջեւ յաճախ կը կրկնենք, թէ կորսուած է ամէն չափ ու կշիռ, կ'ապրինք տարօրինակութիւններու դարը: Անյայտ կորսուող շատ մը զգացումներու, առաքինութիւններու կարգին է նաեւ զարմանալու կարողութիւնը:

Այս խօսքերը, միտքերը անգամ մը եւս կրկնեցինք, վերջին օրերուն ֆրանսական մամուլի աշխարհին մէջ պարզուած երեւոյթի մը ականատես ըլլալէ ետք:

Մէկ կողմէ՝ օրաթերթ մը, որ նըգնաժամ կ'ապրի նիւթական տագնապի հետեւանք. հասած է սնանկութեան սեմին. չեն վճարուած նոյնիսկ պաշտօնէութեան Մայիսի աշխատավարձերը:

Միւս կողմէ, պարբերաթերթ մը, որ հանճարեղ գաղափարը յղացած է քաղաքական ծանօթ դէմքի մը կնոջ մերկ լուսանկարները հրատարակելու, այս «արժանիք»ին շնորհիւ կ'ապրի փառքի շրջան մը: Առաջին հրատարակութենէն ետք անմիջապէս սպառած է նաեւ երկրորդը. մարդիկ իրարու ձեռքէ կը խլեն թերթը:

«Փլէյ – Պօյ»ի խմբագիրները արդեօք օգտակար լուծում մը չունի՞ն «Մաթէն»ի անելին համար ալ:

Թ. ԱՐՓԻ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ քըւէարկուած հայկ. բանաձեւէն ու քըրտական վերջին յարձակումէն ետք Թուրքիա ձեռնարկած է «ազդարարութեան» շարժումի մը: Եւրոպական Խորհրդարանի անդամ երկիրներու Անգարայի դեսպանները պիտի հրաւիրուին Արտաքին Նախարարութիւն, ու հոն անոնց ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրուի հետեւեալ կէտերուն վրայ. Հակաթուրք որոշումը արդէն իսկ սկսած է տալ իր պտուղը, որու առաջին օրինակն է Մարտինցի գիւղացիներու սպանդը:

Նոյն մտայնութեամբ ձեռնարկներ պիտի կատարուին նաեւ եւրոպական երկիրներու մայրաքաղաքներուն մէջ. Թուրքիա պիտի ուզէ, որ ներկայի վտանգաւոր ընթացքը կասեցնելու համար տըրուած հայանպաստ որոշումը բեկանուի, կամ վնասը դարմանելու համար նոր բանաձեւ մը պատրաստուի:

Մարտինի դէպքէն ետք Արտաքին Նախարարութիւնը բոլոր թղթածրարները քննելով, ճշդած է եւրոպական երկիրներու ըրկուելիք գիրի մը ոճն ու պարունակութիւնը: Թուրքիա պիտի տեղեկացնէ, թէ Եւրոպական Խորհրդարանի որոշումը կարելի դարձած է «Հայ – յոյն քիւրտ սրբազան զինակցութեան» շնորհիւ, որ կը յօյացնէ Սեւրի դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները: Թուրք կառավարութիւնը խիստ ոճով մը պիտի տեղեկացնէ նաեւ, թէ որպէս ՕԹԱՆ–ի ու Եւրոպական Խորհուրդի անդամ, կը բողոքէ նըման թշնամական որոշումներու դէմ, ու յետադայ անհարեկչական արարքներու պատասխանատու կը նկատէ Եւրոպայի Համարկապետութեան անդամ երկիրները:

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ԻԲՐ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌՈՅՑԻՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Գ.

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Սահմանադրութեան գործադրութեամբ հայութեան գործերը կը մտնեն կարգ – կանոնի մէջ: Կը բացուին դպրոցներ, կը ծաղկի մամուլ ու գրականութիւն, եւ զարկ կը ստանայ թատերական ու գեղարուեստական կեանքը: Եկեղեցին ալ կ'օգտուի մեծապէս, քանի որ կարգ – կանոն կը հաստատուի հոն ալ, որուն շնորհիւ կը պատրաստուի մտաւորական զարգացած եկեղեցականներու դաս մը:

Կը զօրանան նաեւ փոխադարձ կապերը մայրաքաղաքի եւ գաւառի հայութեան միջեւ, յօգուտ երկու կողմերուն: Պոլիս կը զարգացնէ գաւառը, եւ փոխադարձաբար հոնկէ կը ստանայ նոր աւիշ: (1)

Գաւառի հայութեան օգնելու համար Պոլսոյ մէջ կը հիմնուին յատուկ միութիւններ: Այսպէս, «Անձնուէր Ընկերութիւն»ը կը կազմուի նպատակ ունենալով գրել – կարդալ սորվեցնել Պոլսոյ հայ պանդուխտներուն եւ զարգացնել զանոնք, որպէսզի հայրենիք վերադառնալու ատեն, դրամականին հետ մտաւոր պաշար մըն ալ տանին միասին: Նաեւ «Բաբեգործական Ընկերութիւն»ը (որ որեւէ կապ չունի 40 տարի վերջ հիմնուած Հ. Բ. Ը. Մ.–ի հետ) նպատակ կ'ընտրէ յատկապէս զարգացնել Կիլիկիոյ հայութիւնը: Լուսաւորչական եւ կաթողիկէ երիտասարդներ հրաշալիօրէն կը գործակցին այդ մարզին մէջ, ուր բժիշկ Յովսէփ Շիշմանեան (Ծերենց) կ'ունենայ կարեւոր դեր:

Պոլսոյ ուսումնատենչ երիտասարդութիւնը չի բաւականանար մայրաքաղաքին մէջ դպրոցներ բանալով, եւ կ'ուզէ գաւառներն ալ օժտել վարժարաններով: Մասնաւորաբար երեք ընկերութիւններ՝ «Արարատեան», «Դպրոցասիրաց – Արեւելեան» եւ «Կիլիկեան», կը մղեն իրարու հետ, դպրոցներու եւ ուսուցչանոցներու ցանցով մը օժտելով Հայաստանը: Երիտասարդուհիներն ալ չուզելով ետ մնալ, կը հիմնեն «Ազգանուէր Հայուհեաց» եւ «Դպրոցասէր Տիկնանց» միութիւնները:

Յաջորդաբար կը բացուին բարձրագոյն վարժարաններ, ինչպէս Վանի Ուսուցչանոցը, գործ՝ Մկրտիչ Փորթուգալեանի, Էրզրումի Սանասարեանը, Սկիւտարի Պէրպէրեանը, Ղալաթիոյ Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանը, եւայլն:

Զարթօնքի շրջանն է այս, որ չուտով կուտայ իր պտուղները, երեւումովը գրական, գեղարուեստական, թատերական տիրապետող դէմքերու:

Այդ շրջանին կը պարտինք նաեւ յղկումն ու բիւրեղացումը գրական հրաշալի Արեւմտահայերէնին:

Զարթօնքի շարժումը իր բարերատիկ արդիւնքները պիտի կրնար տալ շատ հաւանաբար քաղաքական դետնի վրայ ալ, Հայաստանը ի վերջոյ առաջնորդելով ազատագրութեան ու անկախութեան, եթէ հայութիւնը յաջողէր քաղաքականապէս ու ռազմականօրէն ալ զարգանալ եւ կազմակերպուիլ խոհեմութեամբ ու շրջահայեացութեամբ, եւ եթէ ունենար պէտք եղած իմաստութիւնը միջազգային վերիվայրումներէն, օգտուելու, փոխանակ խաղալիկ դառնալու անոնց: Եթէ՛...

Այս տեսանկիւնէն դիտուած, Ազգ. Սահմանադրութիւնը կրնայ նկատուիլ տեսակ մը երկսայրի սուր, ամէն զէնքի պէս վտանգաւոր՝ գործածել չգիտցողին ձեռքին մէջ, քանի որ կը ստեղծէ յաճախ անհարկի ու անժամանակ խանդավառութիւններ ու կը ներշնչէ յանդուգն ծրագիրներ, որոնք չունին սեւէ հաստատուն կռուան, եւ որոնց բռնանդիկ հերոսները կը յուսան կայսրութիւն մը կործանել տասնեակ մը կայծքարէ հրացանով, քաջ համոզուած՝ թէ երբ իրենք Լեմանի ափերուն վրայ զոռան, Անգլիոյ Թագաւորը կը սարսափի, Ռուսիոյ Ցարը կ'ահաբեկի, Չինաստանի կայսրը կը դողայ, եւ Կարմիր Սուլթանն ալ սահմռկած կը կծկտի իր արիւնոտ գահուն տակ...

Ազգ. Սահմանադրութիւնը թէեւ տեսականօրէն ուժեղ կառոյց մըն էր, պետութեան մէջ պետութեան համազօր, բայց յաճախ կը դառնայ օճառի պղպջակ, հիմնուած ըլլալով սեւէ իրական ուժի վրայ, քանի որ իր երաշխաւորութիւնը կախեալ կը մնայ Օսմանեան Պետութեան քմահաճոյքէն: Այդ պատճառաւ ալ գործադրութիւնը կը կախակայուի քանիցս Բ. Դրան հրամանով:

Այսուհանդերձ, Սահմանադրութեամբ հայութիւնը դուրս ելլելով կրօնական համայնքի դարաւոր կապանքէն, պետական իշխանութեան կողմէ կը ճանչցուի իբր Ազգ. (էրմէնի միլլէթի), նուաճուած, հաւատարիմ Ազգ. (Միլլէթի Սատըգա), ինչ որ իրաւունք կուտայ ազգապետ – պատրիարքին, Պետութեան պաշտպանութիւնը խնդրելու իր ժողովուրդին համար եւ «թագրիր»ով գանգատ ներկայացնելու ի պահանջել հարկին:

Եւ հոտկէ ալ կը ծնի «Հայկական խնդիրը», որուն ծագումը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ Արփիար Արփիարեան: (2)

«Երբ Խրիմեան Հայրիկ պատրիարք ընտրուելով Գրիգոր Օտեանի առաջնորդութեամբ Սատրազամ Ալի փաշայի կը ներկայացուի, ամիթէն օգտուելով մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Հայաստանի ժողովուրդին տառապանքին վիճակը, եւ կ'աւելցնէ.

«–Հիմակ, փաշա, ուրիշ յայտարարութիւն մըն ալ ընեմ: Հայ ժողովուրդին վիճակը ծանօթացուցի ձեզի, բայց ահա կ'աւելցնեմ որ իմ ազգս բարերատիկ է...

«Փաշան ապշած կը նայի, ու Հայրիկ կը շարունակէ քմծիծաղով մը.

–«Իմ ազգս բարերատիկ է բաղդատմամբ խլամներու...

«–Ի՞նչ կ'ըսէք, Բաթրիք էֆէնտի.

«–Այո՛, փաշա, պաշտօնեաներու լուծը խլամներու վրայ աւելի անհեդապէս կը ծանրանայ քան թէ Հայոց: Վասնզի Հայերը ունին առաջնորդարան մը, որուն կը դիմեն, պատրիարքարան մը որուն կը բողոքեն, ու դեսպաններն ալ ի հարկին կը միջամտեն: Հայոց ցաւերուն մէկ մասը կը դարմանուի: Ո՞վ ունին խլամները իրենց պաշտպան: Ո՛չ ոք»:

Պատրիարքին այս մարդասիրական դիտողումը խոր տպաւորութիւն կը գործէ Սատրազամին վրայ, որ Պատրիարքէն կը խնդրէ այդ մասին ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացնել, դարմանումի գործնական միջոցներն ալ նշանակելով:

Ազգ. Ընդհ. Ժողովը խնդիրը ձեռք առնելով, անմիջապէս 1870 Դեկտեմբեր 14–ին կը նշանակէ «Հարստահարութեանց Քննիչ Յանձնաժողով» մը, նախագահութեամբ՝ Ներսէս Վարժապետեան Եպիսկոպոսի, որ 1871 Յունուար 4–ին շրջաբերական մը կը փութացնէ գաւառական բոլոր առաջնորդներուն, պահանջելով որ մանրամասն տեղեկագրեր գրկեն, ի գործ դրուող հարստահարութեանց մասին:

Տեղեկագրերը շուտով կուգան եւ միացնելով քանի տարիէ ի վեր Բ. Դրան ներկայացուած խնդրագրերուն, կը վերածուին ընդհանուր տեղեկագրի մը, որ այլեւայլ վկայութիւններով եւ փաստերով կը բացատրէ Հայաստանի բնակչութեան վրայ ի գործ դրուած հարստահարութիւնները:

Այդ համրաւաւոր տեղեկագիրը 1872 Փետրուար 18–ին վաւերացուելով Ընդհ. Ժողովէն, կը ներկայացուի Բ. Դրան, այսինքն՝ աւելի քան տարի մը վերջ: Մինչ այդ թէեւ Ալի փաշա մեռած էր եւ իր տեղ անցած՝ Մահմուտ Նէտիմ փաշա, տեղեկագիրը կ'ընդունուի պաշտօնապէս, առանց որ Բ. Դուռը առարկէ որ Հայոց Ընդհ. Ժողովը կը յանդգնի միջամտութիւն փորձել Պետութեան ներքին գործերուն:

Թէեւ ըստ սովորականին նշանակելի հետեւանք չունենար այդ տեղեկագիրն ալ, բայց եւ այնպէս «հայկական խնդիրը» մէջտեղ դրուած կ'ըլլայ պաշտօնական բողոքի մը ձեւով, ինչ որ Օսմանեան Պետութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց յանդգնութիւն մը կրնայ համարուիլ հպատակ ժողովուրդի մը կողմէ: Արփիարեան ատիկա համազօր կը նկատէ յեղափոխական լուռ պոռթկումի մը:

Բողոքելու կարելիութիւնը կը ներշնչէ յոյսեր եւ յաւակնութիւններ, որոնք երբեմն կը քաջալերուին Բ. Դրան կողմէ չես գիտեր ի՛նչ քաղաքական նկատումներով, եւ որոնք իրենց պերճափայլ ըլլումին կը հասնին 1877 – 1878–ին, Սան Սթեֆանոյէն՝ Պերլին: Եւ կը սկսի ճակատագրական շարայարումը բողոքներու, խոստումներու, կեղեքումներու եւ ըմբոստութիւններու: Յետոյ՝ յեղափոխական շարժում, յոյս, զանգուածային ջարդ, 1908–ի կեղծ Սահմանադրութիւն, ազատութիւն, եղբայրութիւն ... եւ ցեղասպանութիւն:

Բայց ե՞րբ պատմական լուրջ ուսումնասիրութեան մը նիւթ պիտի դառնայ Ազգ. Սահմանադրութեան ունեցած դրական ու ժխտական դերը, այս բոլորին մէջ:

Ազգ. Սահմանադրութեան գործադրութիւնը երբեմն կախակայուեցաւ Թուրքիոյ մէջ եւ այսօր ալ անգործադրելի կը մնայ հոն, հասկնալի պատճառներով: Բայց հանրապետական շրջանին իսկ, մինչեւ 1934 – 1935, մինչեւ տխրահռչակ Թէք Միւթէվէլլիներու շրջանը, տակաւին իր գոյութիւնը կը պահէր, եւ դեռ չէն մոռցուած անունները Փափազեան, Թորգոմեան, եւայլն վարչութիւններուն:

Թէք Միւթէվէլլիները անհատ մատակարարներ էին, որոնք Պետութեան կողմէ դրուեցան հայ եկեղեցիներու վրայ, թաղականները արտաքսելով, ու դարձան տէ՛ր տիրական ազգային կալուածներուն, եկեղեցիներուն, դպրոցներուն, եւայլն: Ուստի, այդ շրջանին Ազգ. Սահմանադրութեան խօսքն իսկ չէր ըլլար հարկաւ: Բ. Աշխարհամարտէն վերջ թէեւ Թէք Միւթէվէլլիները ջնջուելով թաղական խորհուրդները վերահաստատուեցան, բայց Ազգ. Կեդրոնական վարչութիւնը վերակազմել կարելի չեղաւ այլեւս:

Ատկէ վերջ, որքան որ գիտենք, Սահմանադրութիւնը կարելի եղաւ առժամաբար ու բացառաբար գործադրել, Գարեգին եւ Շնորհք պատրիարքներուն ընտրութեան համար միայն:

Իսկ ցեղասպանութեան օրերուն, Իթթիհատի կառավարութիւնը փորձեց ամբողջովին ջնջել Ազգ. Սահմանադրութիւնը, 1916 Օգոստոս 10–ին հրատարակուած յատուկ օրէնքով մը, զայն փոխարինելով «Հայոց պատրիարքութեան նոր կանոնագրութիւն»ով:

Այդ օրէնքին մէջ կը բացատրուի թէ Հայերը Ազգ. Սահմանադրութիւնը օգտագործեցին քաղաքական նպատակներու համար եւ երիտասարդներու գլուխը տաքցնելով, երկիրը մատնեցին հուրի ու սուրի: Ուստի, կ'որոշուի ազգային գործերու մէջ աշխարհականներու մասնակցութիւնը բոլորովին սահմանափակելով, վարչութիւնը յանձնել եկեղեցականներուն, եւ Սիսի ու Աղթամարի կաթողիկոսութիւններն ու Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնները ջնջելով, միակ նոյնիրապետական աթոռ մը հաստատել Երուսաղէմի մէջ, կաթողիկոս – պատրիարք տիտղոսով: Էջմիածնայ կաթողիկոսութեան հետ յարաբերութիւններն ալ ամբողջովին կը ջնջուին:

Ազգային գործերու վարչութեամբ հետաքրքրուողներուն կը յանձնարարենք կարդալ այդ ուշագրաւ օրէնքին ֆրանսերէն ամբողջական պատճէնը, ինչպէս նաեւ «Թանին»ի նոյնիմաստ խմբագրականին թարգմանութիւնը, հրատարակուած՝ Արթիւր Պէյլէրեանի հեղինակութեամբ լոյս տեսած փաստագրական թանկարժէք աշխատասիրութեան մէջ. – «Les Grandes Puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les Archives Françaises (1914-1918) » Paris-Sorbonne 1983 - էջ՝ 329 - 340.

Այդ ընթերցումով պիտի տեսնեն թէ ցեղասպանութեան հեղինակները հայ ժողովուրդին բնաջնջումը ամբողջացնելու համար, խորհած են անոր ֆիզիքական գոյութեան հետ սպաննել նաեւ ոգին, ջնջելով Ազգ. Սահմանադրութիւնը, այսինքն՝ ժողովրդավար դրութիւնը:

(1) Այս մասին տեղեկութիւններ կը քաղեմ Արփիար Արփիարեանի «Հայաստան եւ Կ. Պոլիս» յօդուածաշարքէն, հրատարակուած՝ Լոնտոն 1899–ին «Նոր Կեանք»ի մէջ, եւ վերհրատարակուած՝ 1979–ին, Պոսթըն, «Պայքար» հրատարակչականէն:

(2) «Ծագում հայկական խնդրին» Լոնտոն, 1900 «Նոր Կեանք» վերհրատարակուած՝ 1979–ին, «Պոսթըն, «Պայքար» հրատարակչականէն:

(Շար. 3)

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

«ԱՐՇԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԸ

Յարգանքի եւ երախտագիտութեան խնկնարուխ ու ազնիւ գնահատումէ մը մղուած հանդէպ իր հիմնադիր – նախագահին, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկին վարչութիւնը, Արշամ Պապայեանի մահուան վաղորդայնին իսկ, որոշեց 1987–ին համար Արամ Խաչատուրեան տարեկան կրթաթոշակը՝ քսան հազար ֆրանքը վերածել երեսուն հազարի եւ բաժնել երկուքի ու հաստատել Արշամ Պապայեան կրթաթոշակ մը:

Յոյժ գովելի որոշում մը, որ պատիւ կը բերէ վարչութեան անդամներուն եւ ցոյց կուտայ թէ անոնք ո՛րքան կը գնահատեն Արշամ Պապայեանի վաստակը եւ ո՛րքան կը գիտակցին իր բացակայութեամբը ստեղծուած պարապին:

Արշամ Պապայեան բիւր խրագործումներով արժեւորեց իր հանրային կեանքը: Սակայն, եթէ կար գործ մը, որուն կապուած ու յարած էր իր ամբողջ էութեամբը, գործ մը որ կիրքէ աւելի իրեն համար դարձած էր տեսակ մը հմայք, տեւական ապրում՝ իր ծրագրած, յղացած, իրագործած եւ զարգացուցած հիմնարկն էր, նուիրուած երաժշտութեան եւ ի մասնաւորի միջազգային համբաւի տէր ու հայ ազգի արժանաւոր զաւակ՝ Արամ Խաչատուրեանի:

Արշամ Պապայեանի անունը կարելի չէ զատել Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկէն: Եւ զուցէ ամէնէն պատշաճ հոգեհանգիստը պիտի ըլլայ այն որ վարչութեան այս ազնիւ մտածումը, վերածուի վերջնական որոշումի, եւ կանոնագրային փոփոխութեամբ մը Արշամ Պապայեանի անունը ընդմիշտ արձանագրուի ու կապուի Հիմնարկին: Յետ մահու, արդար վարձատրութիւն մը որ անկասկած կ'ուրախացնէ ոչ միայն իր ընտանիքը, անմիջական շրջանակը, այլ նաեւ Մարսէյլի երաժշտական շրջանակները ուր կը գրաւէր կարեւոր տեղ մը, եւ նոյնպէս բազմութիւնը իր բարեկամներուն Մարսէյլէն, Ֆրանսայէն մինչեւ Հայաստան, ուր հաստատած էր ամուր յարաբերութիւններ:

Արդ, 1987–ի համար, երկու կրթաթոշակ տասնեւհինգ հազարական ֆրանքի գումարով մը վարչութիւնը արդէն ազդարկած է Ֆրանսայի բոլոր Ազգային Երաժշտանոցներուն եւ երաժշտական Ազգ. դպրոցներուն թեկնածութեան կոչեր, շուրջ երկու հարիւր: Դիմումները կը ընդունուին մինչեւ 1987 Հոկտեմբեր 31:

Յիշենք որ, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի Վարչութիւնն է որ կ'որոշէ մրցանակաւորը կամ մրցանակաւորները եւ թղթածրարներու ուսումնասիրութեան եւ որոշումին կը մասնակցի Հիմնարկի դատակազմին նախագահը: Կրթաթոշակի առաջին մրցանակաւորներն են՝ 1984–ին Լիոնի Երաժշտանոցէն՝ Էլիզապէթ Վիօլինկեա (դաշնակ), 1985–ին Մարսէյլի Երաժշտանոցէն Օտիլ Կասրիէլի (թմբուկ) եւ Լիոնի Երաժշտանոցէն Ռոպէր Թէլեան (դաշնակ), իսկ 1986–ին՝ Պոլոնիէր Պիյանքուռի Երաժշտանոցէն՝ Վէրոնիք Թէրլէքի Ուզունեան (ջութակ):

Արշամ Պապայեանի մահէն յետոյ, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի վարչութիւնը Մարտ 9–ի իր ժողովին մէջ որպէս նախագահ ընտրեց՝ Ժան Շառլ Պապայեան, դիւանի մնացեալ կազմը կը մնայ անփոփոխ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԵՐ ԳԱՐՏԻՆԷՆ

Դէմքեր կան, որոնք պէտք է յիշուին, ոչ թէ մոռացումի անդունդը նետուելէ փրկուելու, այլ անոնց օրինակով ներշնչելու նորերը:

Ցեստաղարձ ակնարկ մը մեր մօտաւոր անցեալի կին նուիրեալներու ցանկին, մեր առջեւ կը ցցուին քանի մը համեստ, անշահախնդիր եւ խիզախ մը տոգորուած անձեր: Առանցմէ մէկն էր Գարտինէ Ադաբաբեանը, որուն կորուստը երկու տարի առաջ աննշմար անցաւ, մոռցուած մը բուրջն, կորուսած մը ի մէջ այլոց Անթիլիի հայկական հանգստեան տան մէջ:

Երբ կ'այցելէի հոն, կը տեսնէի զինք ղաւաղանին յենած, նիհարցած, փոքրացած խլեակի մը պէս որ կը շարժէր տակաւին: Իր այդ վիճակէն եւ կեանքէն որեւէ դժգոհութիւն չէր լսուեր: Համակերպած մը անխուսափելի ծերութեան վիճակին, այն կայտառ եւ գործունեայ անձը որ էր Գարտինէն:

Պոլսէն զայն ճանչցողները կը պատմեն թէ համակ եռանդ ու կորով էր: Վտանգէ անվախ Ա. Աշխարհամարտին վտանգելի անձն էր ձեղնայարկերը պահուըտած հայ փախստականներուն:

Իր ուսումը առած էր Պոլսոյ Եսաեան վարժարանը: Փարիզի մէջ առաջին օրէն լծուեցաւ Կապոյտ Խաչին եւ յաճախ եղաւ վարչութեան անդամ: Ամէնէն աւելի ան էր որ կ'այցելէր հիւանդանոցները քիչ մը մխիթարութիւն եւ յոյս ներշնչելու հայ հիւանդներուն, մանաւանդ Հայաստանի հայ գերիներուն հոգածու մայրն էր երբ անոնք հիւանդանոց կ'իյնային:

Բացառիկ էր նաեւ իր նուիրումը մանուկներուն: Երբ տակաւին գնուած չէր Պելֆոնթէնի ներկայ կալուածը, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները իրենք կ'ընտրէին լեռնային կամ ծովափնեայ վայրը, տանելու մանուկները օդափոխութեան: Միայն անոնք եւ միջոցներէ զուրկ պզտիկներն էին որ կը տարուէին եւ Կապոյտ Խաչը իր անձուկ պայմաններովն էր որ կը հոգար ծախքերը, որովհետեւ նիւթական նպաստ չունէին պզտիկները կամ շատ քիչ: Այսօր ամէն մէկ մանուկ կուտայ իր ստացած դրամական բաժինը, իսկ լիբանահայ մանուկներուն հոգը կը ստանձնէ Կապոյտ Խաչը:

Այս գործին համար աշխատող կամ ղեկավար փնտռելու հարկ չկար: Կար մէկ հատիկ անձ մը՝ Գարտինէն, որուն կը վստահուէր ամբողջ գործը: Անշուշտ բակերները կալուածները չունէին այսօրուաններին տարողութիւնը: Քիչ էր թիւը երախաներուն: Գարտինէն թէ՛ տնօրէնուհին, թէ խոհարարուհի, թէ մանուկներու գիշերային հսկողն էր, ունենալով իր հետ քանի մը երիտասարդ օրիորդներ: Իսկ երբ վայրը չունէր պէտք եղածին պէս հաղորդակցութեան պայմաններ Գարտինէն կը ստեղծէր միջոցները, յաճախ դիմելով տեղւոյն քաղաքացիներուն, որոնք կ'օժանդակէին սիրայօժար իրեն, մանաւանդ Բ. Աշխարհամարտին:

Գարտինէի համբաւին եւ գործին անդրանիկ՝ Ամերիկայի Հ. Օ. Մ.-ը խիստ գնահատական նամակով մը պատուած էր զայն: Ի պատիւ Գարտինէի: Քանի մը ընկերուհիներու փափաքով կազմակերպուեցաւ պզտիկ հաւաքոյթ մը՝ Զալուքճեաններու բնակարանը: Նախ կարդացուեցաւ գնահատական նամակը, ուրախութիւն պատճառելով բոլորին: Ապա անակնկալ մըն էր Տէր եւ Տիկին Զալուքճեանի զուրգերգը: Իսկ Գարտինէն ըլլալով Կոմիտասի առաջին խմբերգներու մասնակցողներէն, պզտիկ, ցած, անոյշ ձայնով երգեց Կոմիտասի երգերէն: Անզբաղելիմեան մեներգի մը պէս կը հնչէր, այնքան հարազատ էին կոմիտասեան բուն եղանակները, առաջին համերգներու ներկայ ըլլալու տպաւորութիւնը կը կրէիր, արթնցնելով երգի յիշողութիւնները: Թաքուն գանձի մը պէս յայտնուեցաւ կարծես:

Վերջին տարիները երբ կ'այցելէի Անթիլիի հայկական հանգստեան տունը, միշտ կը հետաքրքրուէր Կապոյտ Խաչի գործերով եւ կը սպասէր որ յաճախ այցելեն ընկերուհիները, այնքան կարօտն ունէր:

Կապոյտ Խաչի մէջ ո՛չ փառք, ո՛չ անուն, ո՛չ աթոռ էր իր ուզածը, այլ՝ աշխատանք եւ գործ: Միմիայն գործ տուէք ինծի, կ'ըսէր:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼԻԶԻԷՕ

Յունիս 13–ին, Շաբաթ օր, կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Յանձնախումբի, կատարուեցաւ ուխտագնացութիւն մը Սուրբ Թէրէզ Մայր Տաճարը, որ կը գտնուի Նորմանտիի Լիզիէօ քաղաքը:

Վաղ առաւօտեան 70 հոգիներ ընդառաջելով Տիկնանց Յանձնախումբի հրաւէրին, ուրախ տրամադրութեամբ ներկայ էին ու անհամբեր:

Ժամը 8–ին խմբովին արտասանուած «Հայր Մեր»ով ու «Առաւօտ Լուսոյ» Շնորհալի Հայրապետի աղօթքներով ինքնաշարժը ճամբայ ելաւ անձրեւի անդադար հեղեղի եւ ամպոտած երկինքի ներքոյ: Սակայն պէտք է յիշել որ բոլորս ալ հաւատքով ու խոր գիտակցութեամբ լաւատես էինք ու աւելի քան երկու ժամ տեւող խիստ հաճելի եւ երգերով ու արտասանութիւններով հեռաւորութիւնը շատ կարճ թուեցաւ:

Տիկնանց Վարչական Մարմնի խնդրանքով ուխտագնացութիւնը կը գլխաւորէր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Միւռոն Վարդապետ:

Լիզիէօ հասնելով զարմացանք գտնելով պայծառ ու բարեխառն օդ մը, որ չափէ աւելի ուրախացուց խումբի բոլոր անդամ – անդամուհիները: Մեր առաջին գործը եղաւ այցելել Սրբուհիի դամբարանը՝ Սուրբ Քարմէլի Եկեղեցին, ուր ամփոփուած են Ս. Թէրէզի աճիւնները, որ վախճանած էր 24 տարեկան հասակին: Ապա մայրապետի մը ընկերակցութեամբ այցելեցինք նաեւ բնտանեկան տունը եւ տեղեկացանք թէ նոյն ընտանիքի չորս զաւակները նոյն կոչումը զգալով անդամակցած են միեւնոյն ուխտին: Ժամը 12.30–ին հաւաքուած էինք նոյն ուխտավայրի մայրապետներու ճաշարանը եւ պէտք է խոստովանիլ, ու շատ համեղ ու լիացնող ճաշացանկ մը խնամքով պատրաստուած էր:

Ժամը 14.30–ին վերջապէս այցելեցինք Լիզիէօյի Մայր Տաճարը, որ հսկայական, հոյակերտ գլուխ գործոց մըն է: Լիզիէօն անկասկած մարդկային հաւատքի մարմնացումն է ամենայն իրաւամբ: Արդէն բոլորս պատրաստուած գացած էինք, բայց տիրող խորհրդաւոր մթնոլորտը կրկին անգամ հաւատքով ու Ս. Հոգու ներշնչումով լեցուց մեզ: Ժամը 15.15–ին հաւաքուելով նոյն տաճարի մատուռին մէջ աղօթեցինք, ամփոփուեցանք, խոկացինք ու մանաւանդ վերյիշեցինք Ս. Թէրէզը որու կեանքը համակ Սէր էր Քրիստոսի Մեծ Սէրը, որ դժբախտաբար օրէ օր կը պակսի մեր մէջ:

Ժամը 16.15–ին ներկայ եղանք կէս ժամ տեւող շարժապատկերի մը ցուցադրութեան՝ նուիրուած Ս. Թէրէզի կեանքին ու իր աննման օրինակին:

Ժամը 17.30–ին նոյն խանդավառութեամբ, նոյն եռանդով, բայց լի հաւատքով ու Քրիստոսի սիրով վերադարձի ճամբան բռնեցինք, կրկին անգամ արտասանելով, երգելով, կատակներ պատմելով ու ծիծաղելով:

Վերջապէս շատ գնահատելի ձեռնարկ մը Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմնի կողմէ որ գովասանքի արժանի է: Նման ուխտագնացութիւններով անգամ մը եւս յոյսով կը լեցուինք թէ «հաւատքով ապրուած կեանքի մը համար անկարելի ոչինչ կայ աշխարհի վրայ»:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հայոց Պատրիարքարանի ընդհանուր դիւանապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, որ այցելած էր Միացեալ – Նահանգներ, Անգլիա, Հոլանտա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Յունաստան, Համբարձման տօնին առթիւ Հռոմ ժամանած այլ եպիսկոպոսներու հետ միասին, տեսակցութիւն մը ունեցած է Պապին հետ: Հռոմի մէջ Մեսրոպ Եպիսկոպոս տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ կարդինալ Վիլլը – պրանտի, Թուրք հիւպատոսի, քահանայապետական Արեւելեան Հիմնարկի, Անճէլիքում եւ Գրիգորեան համալսարան – ներու պատասխանատուներու հետ: Պատարագած է ամերիկեան Պօղոսեան Հայրերու Մատրան մէջ: Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան Յունիս 11–ին վերադարձած է Պոլիս:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ազիզեան ակումբին մէջ, Մայիս 30–ին, տեղի ունեցած է 87 նորագիր երիտասարդներու Հ. Յ. Դ. շարքերը մտնելու երդման արարողութիւնը: Խօսք առնելով նորագիրներուն կնքահայրը՝ Գէորգ Գանտահարեան, նշած է այն պայմանները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հաւատամքէն բխած եւ բարոյական ըմբռնումներու վրայ խարսխուած այն սկզբունքները, որոնց հետեւելով եւ գանոնք իրագործելով միայն կարելի է իսկական դաշնակցական ըլլալ: Ապա Գէորգ Գանտահարեան ըսած է, թէ «Դաշնակցութեան մէջ առնել չկայ, այլ միմիայն տալ: Դաշնակցութեան մէջ իրաւունքի հարց չկայ, այլ միմիայն պարտաւորութեան, որ բնականօրէն պիտի առաջնորդէ գերագոյն զոհաբերութեան հայ ժողովուրդի իրաւունքներու նուաճման ճամբուն վրայ: Հայ Դատի պայքարին մէջ դաշնակցականը որդեգիր զաւակն է մահուան»:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ հայ մշակութային «Արարատ» կազմակերպութեան սրահին մէջ, Մայիս 24–ին, տեղի ունեցած է համայնական հարցեր շօշափող կլոր սեղան մը, նախաձեռնութեամբ Թեմական Խորհուրդին: Խօսք առնելով Թեմական խորհուրդի անդամներ տոքթ. Հայրիկ Դուլթեան եւ Հանրի Քոչարեան, ինչպէս նաեւ երեսփոխան Վարդան Վարդանեան անդրադարձած են հայկական տոհմիկ սովորութիւնները, ղրական արժէքները պահպանելու եւ տարածելու, ինչպէս նաեւ մեր մշակոյթին խորթ ու յոռի երեւոյթները վերացնելու հարցերուն:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՅՕ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Արժանապատուութիւնը վիրաւորուած սենեակէն ելլելու վրայ էր.

– Բայց, ի վերջոյ, Աննա, ուրկէ՞ կը գտնես այդ բոլորը: Ոգիները կը կանչես, համայիլներդ կը հանես, «ալբաքատալբա»ներով ոգեհարցական նշաններ կ'ընես, մոզական ցպիկդ կը պտըտցնես չորս դին, կը հակիս ապակեայ գունտի մը վրայ եւ կուգաս մեզի ըսելու. – «Նայէ, այսօր մարդ եկեր է»:

Ցանկարծ հայրս դարձաւ ինծի.

– Ըսէ՛ մօրաքրոջդ, թէ ոչ ոք եկաւ:

Աննա մօրաքրոջս աչքերը ճշմարտութիւնը կը պահանջէին ինծմէ, իսկ հայրիկիս աչքերը յարգանք մեր գաղտնիքին հանդէպ:

Ինծմէ պահանջուած հակասական այս տաքինութիւններուն միջեւ, երկու ծայրայեղութիւններէն միջինը ընտրեցի, եւ ըսի.

– Կարծեմ մարդ չտեսայ. սակայն ես ներսն էի, ուրկէ շատ բան չի լսուիր:

– Անշուշտ, բաւ Աննա մօրաքոյր, ներսը, ինչպէս կ'ըսես, մուտքի դուռնէն 2,5 մեթր հեռու. խրապէս ալ դժուար է մարդու ականջին թմբուկը ծակող մեր զանգակը լսել...:

Ապա աչքերը հօրս սեւեռած.

– Այս բոլորին մէջ, ինչ որ ամէնէն աւելի ցաւ կը պատճառէ ինծի, այն է, որ այս տղան ալ սուտի մեղսակից դարձուցիր:

Բաւական ատենէ ի վեր արդէն, Գայեանէ կարի իր մեքենային ետեւն խնդալէն կը խեղդուէր, երբ իր կարգին ինք եւս հարցաքննուեցաւ.

– Իսկ դո՞ւն, Գայեանէ. անշուշտ դուն ալ բան չլսեցիր այն ուրուականէն, որ պատերէն ներս կ'անցնի սուրճ մը խմելու ու պահ մը այս տան մէջ մնալու համար:

Այ, այ, այ...: Սկսած էր յարձակում գործել մեր պաշտպանողականին տկար կէտէն: Հայրս փորձեց առաջքը առնել.

– Գայեանէն բան չլսեց, որովհետեւ լսելիք բան չկար:

– Բայց ձգէ՛ որ խօսի: Կ'ուզեմ տեսնել թէ մինչեւ ուր պիտի տանիք ձեր ծածկամտութիւնը:

Եւ սակայն, հակառակ մեր վախին, Գայեանէ փառաւոր էր, որովհետեւ իր վկայութիւնը ոչ մէկ կողմին նպաստաւոր էր:

– Ես ժամանակ չունիմ ձեր պնդագլուխութիւններով զբաղելու:

Խօսքերու այս հեղեղին մէջ «այցելու»ն Աննա մօրաքրոջ համար հսկայական համեմատութիւններ առած էր: Մինչ, մեզ հետաքրքրողը իր գուշակութիւններու աղբիւրը գտնել էր: Երբ ամէն հետք ջնջած էինք, ի՞նչպէս կրցած էր այդքան ինքնավստահութեամբ դիմակազերծել այդ անծանօթը:

Այդ յոյսով, հայրս վերջին գրոհ մը փորձեց.

– Աղէկ մտիկ ըրէ Աննա: Ենթադրենք թէ մէկը եկած է, ինչ որ հիմա պարագան չէ, բայց կարելի է միշտ ենթադրել: Ենթադրութիւն մը, ուրեմն, թէ մէկը եկած ըլլայ...

Զգաց ծուղակը եւ չթողուց որ հայրս շարունակէ.

– Պէտք չունիմ ենթադրելու, թէ «մէկը եկած ըլլայ» քանի որ մարդ չէ եկած:

Ան արդէն հանդուրժած էր վհուկի տիպարը, զոր հայրս չափազանցած էր, որպէսզի ըսէր մեզի պարզօրէն, թէ ինչ բանէ կը գուշակէր եղածը:

Այս անգամ սենեակէն ելաւ:

Իրիկուան ճաշին խօսք չեղաւ, անշուշտ, ո՛չ ակնարուժին, եւ ոչ ալ ակնոցներու մասին. բայց ամանները լուալու ժամուն խոհանոց, մօրաքրոջս քով գացի.

– Գիտե՞ս, Աննա մօրաքոյր, քիչ առաջուանը սուտ մըն էր, խընդալու համար: Բայց ինծի, միայն ինծի, եթէ խոստանամ գաղտնիքը պահել, կրնա՞ս ըսել, թէ ինչպէս գուշակեցիր թէ մէկը եկած է:

Աննա մօրաքոյրը ժպտեցաւ ինծի, յետոյ իր ցուցամատը ուղղեց դարանին, ուր շարուած էին մեր տասներկու սուրճի գաւաթները: Բոլորին կոթերն ալ ուղիղ նոյն կողմը դարձած էին, ձախէն աջ ... բացի մէկէն. անկէ, զոր հայրս լուացած էր: Անոր կոթը դարձած էր աջէն ձախ:

(Շար. 115)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Այրի Տիկին Մելինէ Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր և Տիկին Արտաշէս Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Մօնասի եւ զաւակը, Տաղտեւիրեան ընտանիքը եւ Տէր – Մինասեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 28, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲԻԿ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

❦

Այրի Տիկին Գասպար Ապունայեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունիս 28, Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավրենիւ Պուրկէն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՍՊԱՐ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ ողբացեալին յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Antony

BAIL A CEDER

avec

fonds de commerce

POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée

46 66 61 78

ou entre 19 et 20 heures

46 66 69 00

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Կաթողիկէ Խաչը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունիս 28, ժամը 11–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին (Փրատօ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

յիշատակին, եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօն է Սրբոյն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խադայ Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Գպրոցական Հանդէս

Սէն – Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը, Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 21–ին եկեղեցւոյ կից դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

ուսուցչութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երլմազեանի եւ Եղիշէ Քհնյ. Փանոսեանի:

Խմբական թէ առանձին արտասանութիւններ, աղօթքներ (խմբական), արամախօսութիւն մը եւ խմբերգներ:

Զովացուցիչ եւ կարկանդակ կը հրամցուին Սէն – Ժեռոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Կը հրաւիրուին Սէն – Ժեռոմի եւ շրջակայքի ծնողները եւ թաղեցիները վայելելու եւ քաջալերելու համար մեր փոքրիկները:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Ողբացեալ՝ Վարսենիկ Քէօսէեանի մահուան առթիւ. – Քէօսէեան ընտանիք Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչին 500, Հայ Մշակութային Տան 300, «Յառաջ» թերթին 500, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 300, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Արեւիկեան քաղաքի Կապոյտ Խաչին 300, Յարութիւն Տէրոյեան քաղաքի Կ. Խաչին 100, ե. պ., 50, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 50, Միհրան Պօյաճեան քաղաքի Կ. Խաչին 300 Ֆ., «Յառաջ» թերթին 200, ե. պ. 100, Տիկին Պիանշի ե. պ. 100, Համազգային դպրոցին 100, Պուլվար Օտոյի Կ. Խաչը Համազգային վարժարանին 300, Պօմոնի Կ. Խաչը Համազգայինին 250, Տիկին Մարի Պէրպէրեան «Յառաջ» թերթին 100, Տիկին Թիւթէլեան քաղաքի Կ. Խաչին 100, ե. պ. 100, Տիկին Ալիս Պիւլպիւլեան Համազգայինին 100, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան Համազգայինին 200, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրանկիւլեան քաղաքի Կ. Խաչին 200, քաղաքի Կ. Խաչը Համազգայինին 500, Շալճեան ընտանիք քաղաքի Կ. Խաչին 100, Տիկին Արմաւեան (Փարիզէն) Հայ Մշակութային Տան 50, Պր. Ճառայեան Հայ Մշակութային Տան 100, քաղաքի Կ. Խաչին 100, Տիկին Շամիրեան Հայ Մշակութային Տան 100, քաղաքի Կ. Խաչին 100, ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Արզումանեան Համազգայինին 200, Սէն – Ժէրոմի Կ. Խաչը Համազգայինին 250, Մ. Մինասեան Համազգայինին 70, ե. պ. 30, Տիկին Ճամուղեան ե. պ. 100, քաղաքի Կ. Խաչին 300, Համազգայինին 100, Տիկին Պատոյեան քաղաքի Կ. Խաչին 100 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

DIMANCHE 28 JUIN

Toute la journée

au Centre aéré «Bel - Air»

à EYBENS - POISAT (38)

GRANDE FETE CHAMPETRE

organisée par

la Croix Bleue Arménienne de Grenoble

section «ANI»

JEUX — ANIMATION

TOMBOLA

BUFFET ARMENIEN

BUVETTE

(en cas de pluie, rendez-vous à la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères).

FOOT - BALL

Grand match de Foot-Ball,
Dimanche 28 *juin* à 15 *heures*
au Parc Municipal des Sports
4, ave. Jean Bouin - 92130 Issy-les-Mlnx.
Selection Arménienne Radio Ask
contre
F.C. Sannois
Match de lever de rideaux
Les Pupilles de U.J.A.
contre
Les Pupilles de A.S.A

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին:

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT

LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ

կը սպասէ ձեզի

▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS

TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

Dimanche 28 Juin à partir de 13 heures

Fête Champêtre Annuelle

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

1, boulevard du Nord — Le RAINCY

La fête sera animée par les élèves de l'Ecole TEBROTZASSERE

Chants, danses, poèmes, sketches.

Distribution de prix à 15 heures.

Programme artistique

—— *Evelyne ALTOUNIAN*

—— *Roupen YEREVANTSI*

—— *Levon CLARIAN*

—— *Nareg DOURIAN et la chorale de l'école*

et des SURPRISES . . .

Buffet ARMENIEN à partir de 13 heures.

Venez nombreux.

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՕԾՈՒՄԻ 12–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԻՍԻ, Յունիս 28–ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյ Օծումի 12–րդ տարեդարձն է:

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ, Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13–ին ժողովրդական ճաշ, նախագահութեամբ՝ Եկեղեցւոյ Աւագ Կրնքահայր Պր. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ, Սէն – Նիքօլա սրահին մէջ, 30 ռիւ տիւ ժէնէրալ Լըքլէր, Իսի. մէթրօ Քօրանթէն Սէլթօն:

Տոմսերը վաճառքի են հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ: Ապահովեցէք շուտով ձեր տոմսերը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնս Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, գաղութիս Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ըլլալ ճշդապահ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 28, կազմակերպուած՝ Ս. Մեսրոպ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Նայիրի նուագախումբի, Նարեկ Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

38, route de Collonges

St. Cyr au Mont d'Or

Վիճակահանութիւն – արեւելեան կերակուրներ – հայկական նուագ եւ երգեր:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն»

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
26

VENDREDI
26 JUIN
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.516 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.516

ԷՎՐԷՆ ՍՎԱՃԻ ՄԷՋ

1915-ԻՆ ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ ԳԱՑԱԾ ԵՆ ՈՉ՝ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ ԹՈՒՐՔ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ... ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՉԵՆ

×

Առջի օր (Յունիս 24) ակնարկած էինք նախագահ Էվրէնի խօսած ճառին Սվազի մէջ եւ ուր կը սպառնար Թուրքիան քաշել Ատլանտեան Ուխտէն : Այժմ թուրք մամուլէն կ'առնենք այդ ելոյթին մանրամասնութիւնները : Կարելի էր չզարմանալ իրեն արտայայտուած մտքերուն եթէ ըսողը ըլլար Մէհմէթ ըլլար, բայց երբ նման այլանդակութիւններու հեղինակը թուրք Պետութեան ղեկավարն է, զօրավար Էվրէն, իսկապէս մտահոգիչ է, նոյնիսկ եթէ ներքին սպառումի համար ըսուած խօսքեր են :

⁂

Զօրավար Քէնան Էվրէն Սվազի մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան ճառախօսած է ու արտայայտուած վերջին օրերու հակաթուրք անցքերուն մասին : Նախ ակնարկելով եւրոպական Խորհրդարանի քուէարկութեան ու ասոր քրտական յարձակումին, ըսած է. — «Այս արարքները հետեւանք են եւրոպական Խորհրդարանին տուած որոշումին. զիրենք կատղեցուցին, հիմա թող հրճուին : Դամոկլեան սուրի մը նման հայկական կամ քրտական հարցը թող չճօճեն մեր գլխուն վերեւ» :

Ապա Էվրէն շեշտած է ազգային միասնական ոգիի անհրաժեշտութիւնը, դիմագրաւելու համար նման փորձանքներ : Ան ըսած է թէ օսմանեան շրջանին ամէնէն վէճ վերաբերում տեսնողը կայսրութեան Թուրք տարրը եղած է, քանի որ իրենք չեն կրցած պահպանել իրենց ազգայնականութիւնը : Էվրէն շարունակած է իր ճառը, մեկնաբանելով Աթաթիւրքի ազգայնական տեսակէտը : «Մենք ժողովուրդ մըն ենք, որ շատ յապաղած է ազգայնական գաղափարներ կիրարկելու մէջ : Պարտինք շատ աշխատելով դարմանել այս յապաղումին վնասները : Որովհետեւ պատմական անցքեր ու դիտարկումներ ցոյց տուած են որ մարդ – ազգ գոյգին մէջ միշտ տիրականը ազգը եղած է : Ցաւկալէս մեր ազգը, իր ազգութեան հանդէպ անտարբեր կեցուածքին պատիժը ծանրօրէն կրած է : Օսմանեան կայսրութեան մաս կազմող բազմազան ժողովուրդներ փարելով իրենց ազգային հաւատքին, ազգայնութեան տեսլականին ներշնչուած զօրութեամբ փրկուեցան : Մենք բիրերով իրենց միջավայրէն փարուելէ ետք միայն հասկցանք, թէ անոնցմէ տարբեր ու անոնց օտար ազգ մըն էինք : Երբ սկարցանք, արհամարհեցին մեզ, նախատեցին. հասկցանք որ մեր յանցանքը եղած էր մոռնալ մեր ինքնութիւնը : Եթէ կ'ուզենք աշխարհի յարգանքը վայելել, նախ մենք պէտք է յարգենք մեր ինքնութիւնը, մեր ժողովուրդը. ու այս յարգանքը արտայայտենք մեր զգացական, մտաւոր ու գործնական վարուելակերպով : Գիտակցինք այն իրողութեան, թէ ազգային միասնականութենէ զուրկ ժողովուրդներ որսր կը դառնան տարբեր ժողովուրդներու» :

Իսկ խօսելով Քիւրտերու վերջին արարքին մասին Էվրէն ըսած է. — «Պատերազմները վերջացած են, հիմա սկսած է ազգերու ներքին կառոյցը խախտելու պայքարը. ահա թէ ինչու կը պատահին նման դէպքեր : Հինգ, տասը յիսուագ գիչեր տուն ներս կը մտնեն ու առանց խղճահարութեան կը սպաննեն երախայ, կին կամ աղջիկ : Դիւրին է ասիկա : Մարդկութիւն չէ, այլ վայրագութիւն : Դուք եւս գիտէք, թէ ուրկէ կը գտնեն այս ուժը : Դժբախտաբար այս ուժը կ'առնեն մեզի դաշնակից երկիրներէ» :

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յայնօրէն անդրադարձած է նաեւ հայկական հարցին, ու ըսած, թէ Թուրքերը Անատոլուի հողերը ձեռք անցուցած են, ո՛չ թէ Հայերէ, այլ՝ Բիւզանդացիներէ : Իսկ Հայեր պատմութեան ընթացքին գրուած են շատ կարեւոր գիրքեր : «Մենք անոնց հետ երբեք խորթութեամբ չենք վարուած. զիրենք կը նկատենք մեր հայրենակիցը : Սակայն անոնք դաւաճանեցին մեզի : Հոս գտնուողները 1914 – 15-ի պատերազմներուն մեր թիկունքէն հարուածեցին մեզ, կոտորածներ կազմակերպեցին : Այնպէս որ Օսմանեան կայսրութիւնը զիրենք պատերազմական գօտիէն հեռու շրջաններ բընակեցուց : Այս գաղթի ընթացքին հիւանդութեան պատճառով մեռնողներ եղան. մենք ալ Սարիղամիշի ճակատամարտին միայն հիւանդութեան պատճառով 90 հազար զոհ ունեցանք : Այսօր, որպէս Հայերու ցեղասպանութիւն ասոնք մեզի կը վերագրեն» ըսած է Քէնան Էվրէն :

Շեշտելով, որ եւրոպական Հասարակապետութեան իրենց դիմումէն ետք տեղի ունեցած են բոլոր այս դէպքերը, Էվրէն շարունակած է. — «Այս որոշումով պիտի չփակուի հարցը : Եթէ ան վաւերացուի նաեւ եւրոպական Խորհրդարանի Նախարարաց Խորհուրդին, միջոց մը վերջ պիտի ըսեն. — «Քանի որ դուք բնաջնջեցիք այս Հայերը, վերադարձուցէ՛ք իրենց հողերը : Հայկական Պետութիւն մը թող հիմնուի հոն». ապա ան կարդացած է քուէարկուած բանաձեւին յօդուածները ու բազմութեան «Ոճրագո՛րծ ԱՍԱԼԱ» աղաղակներուն միջեւ շարունակած. — «Եւրոպական Յանձնախումբը սպաշտօն բըռանձնած է մեզի ըսելու, որ սեղան նըստինք ու կարգադրենք այս հարցը : Անցեալ օրուան դէպքերն ալ հետեւանք են տրուած որոշումին : Հիմա միջամուխ կ'ըլլան մեր ներքին գործերուն : Եւրոպական Հասարակապետութեան մեր մուտքին համար նախապայմաններ կը դընեն, կարծէք Թուրքիոյ գոյութիւնը անով միայն կարելի է : Մինչեւ այսօր Թուրքիա գոյութիւն ունեցած է, այսուհետեւ եւս պիտի ունենայ : Մեր հայ հայրենակիցները ունին իրենց անջատ եկեղեցիները, պաշտամունքը, դպրոցները, այս բաները գիտե՞ն իրենք : Գիտեն : Սակայն գիտնալով հանդերձ կ'ընեն այս բաները :

Յետոյ ակնարկելով քուէարկութեան օրը Սթրազպուրկ հաւաքուած երեք հազար Հայերու բազմութեան, ան հարց տըւած է. — «Մենք ալ 2.5 միլիոն հայրենակից ունինք Եւրոպա, ի՞նչ կ'ըլլար եթէ անոնք ալ հոն փութային, ցոյցեր կատարէին : Մենք չըրինք այս բանը, որովհետեւ ծանրագլուխ ժողովուրդ ենք. այդպէս սանձուեր ենք : Նման շողոքորթութիւններ մեզի ծանօթ չեն, չկրցանք սորվիլ : Սակայն երբեմն պէտք է» :

Իր ճառախօսութեան վերջին մասին մէջ Էվրէն խօսած է նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու մասին, որոնց անդամ է Թուրքիա : «Թուրքիա պիտի անդամակցի ՕԹԱՆ-ի, ՕԷՍՏ-ի, Եւրոպայի Խորհուրդին, սակայն երբ կարգը գայ Եւրոպայի Հասարակապետութեան, պիտի մերժուի. ասանկ բան չըլլար : Ասոր բուն պատճառը կրօնական տարբերութիւնն է. անոնք բոլորն ալ Քրիստոնեայ են կամ կաթողիկէ, իսկ մենք՝ մահմետական : Եթէ այսպէս է այս գործը, օգտակար կ'ըլլայ նստիլ ու վերանայիլ ՕԹԱՆ-ի գինակցութիւնն ալ. ասանկ զինակցութիւն չըլլար» :

Էվրէն ջնջած է Թունճէլիի, Տիգրանակերտի ու Մալաթիոյ շրջաններուն մէջ կատարելիք պտոյտները, Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորին մօտալուտ այցելութեան պատճառով :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ

«Սոլիտարիթէ Ֆրանքօարմենիէն» Յունիս 23 թուակիր մամուլի զեկոյցով մը կը յայտնէ որ իր նախագահը՝ Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան, եւրոպական Խորհրդարանի ճանաչման վաւերագրին ընդունուած է մարդկային իրաւանց խորհրդակցական ազգ. յանձնախումբին կողմէ, որու յանձնած է 4 կէտերէ բաղկացած դիմումնագիր մը. – Ա) Յստակ հաստատումը Ֆըրանսական կառավարութեան կողմէ ցեղասպանութեան իրողութեան : Բ) Օրինագիծի մը պատրաստութիւնը ոգեկոչման օր մը նշանակելու համար 20-րդ դարուն գործուած ոճիրներուն մարդկութեան դէմ : Գ) 1915-ի դէպքերու նկատառութիւն մարդկային իրաւանց նուիրուած պատմութեան աղաղայ գիրքերուն մէջ : Դ) Հայ գաղութի անդամի մը մասնակցութիւնը, կրօնական միւս յարանուանութեանց նոյն հանգամանքով մարդկային իրաւանց խորհրդակցական ազգային յանձնախումբին աշխատանքներուն :

Հինգշաբթի, Յունիս 25-ին, «Ֆիկարօ» նամականիի իր էջին մէջ լոյս ընծայած է այս հարցին վերաբերող երկու նամակներէ հատուածներ : Մէկը՝ Հայէ մը (Շամանաճեան, Էքս – ան – Փրովանս), որ կը մեղադրէ Ֆրանսական աջին դիրքը, մանաւանդ Սիմոն Վէյլի որ դէմ արտայայտուած կ'ըլլայ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման. մինչ ձախերն են որ կ'օժանդակեն Ֆրանսայի ինքնութեան պահպանման : Նամակագիրը հարց կուտայ. – Ե՞րբ Ֆրանսական աջը պիտի դադրի ձախին լարած թակարդն իյնալէ եւ անոր խաղին գալէ :

Խմբագրութիւնը կարճ պատասխան մը կուտայ. – «Կարելի է նաեւ նկատի առնել որ Թուրքիա արեւմտեան Եւրոպայի միակ ամուր զինակիցն է աշխարհի այդ շրջանը» :

Ուրիշ մը՝ Քլօտ Ա. տը Սօլնէ կ'ըսէ թէ Հայ լաւ բարեկամներ ունի, իրականին մէջ աւելի ռուս, քան՝ Թուրք, կ'աւելցընէ եւ հարց կուտայ թէ ի՞նչ պիտի բերէ Հայերուն ցեղասպանութեան այս ճանաչումը 3 / 4 դար ետք : Ինչո՞ւ կ'ըսէ հին ատելութիւններ արթնցնել եւ արծարծել ոխեր, որոնք միայն քաղաքական եթէ ոչ ահաբեկչական նպատակներու կը ծառայեն : Ինչո՞ւ կ'ըսէ արխնալի կերպով, քանիցս «պատժեցին» Ֆրանսան, որ այնքան լայն եւ ազնիւ ընդունելութիւն ըրած է այս դժբախտ ժողովուրդին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ՝ Քուրթ Վալտհայմի այցելութիւնը Հռոմ կը շարունակէ իրար – անցում ստեղծել, մանաւա՛նդ Վրդովում, Վալտհայմի անցեալին պատճառով : Լիոնի Արքեպիսկոպոսը, որ նաեւ Փրիմա տէ Կօլի տիտղոսը կը կրէ, չքաշուեցաւ նաեւ յայտարարութիւն մը ընելու իր ցաւը արտայայտող, որովհետեւ Պապը կ'ընդունէր Վալտհայմը : Աւելցնելով թէ այս հարցին շուրջ համաձայն է կարդինալ Լիւսթիժէի հետ, կ'ըսէ թէ դրդապատճառները չի հասկնար, վասնզի Պապն իսկ ըսած է թէ քաղաքական պատճառները պէտք չէ երբեք գերազանցեն բարոյական սկզբունքները : Շեշտելով միշտ թէ «չի հասկնար», կը ջանայ իր հակազդեցութիւնը բացատրել ըսելով թէ՝ «Թերեւս, ես հրէական զգայնութիւն մը ունիմ, հրեայ համայնքին հետ առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններուս պատճառաւ» : Վատիկանի համար անհասկնալի է այս ամբողջը : Պապը կ'ընդունի կաթողիկէ Պետութեան մը ղեկավարը, որ դիմում ըրած է իրեն : Փարիզի մէջ, Անտրէ Ֆրոսար, որ ծագումով Հրեայ է, բայց՝ «Աստուած կա՛յ, հանդիպած եմ իրեն»ի հեղինակն է, որպէս կաթողիկէ, չընդունիր տը Քուրթրէի վրդովումը, քանի որ ձեւով մը դաս տալ է Պապի մը, որ սինակոկէ սինակոկ բաւական հաւկացողութիւն ցոյց տուած է համայնքի մը նկատմամբ, որ դարերով ատուածասպան նկատուած էր Ընդհանրական Եկեղեցւոյ կողմէ :

ՖՐԱՆՍԱ կարեւոր շուկայ մը կորսնցուց Ալժերիա, որ նախապատուութիւն տուաւ իտալական Ֆիաթ ընկերութեան գործատան մը շինութեան համար, փոխանակ՝ Ռընոյի : Արժէքն էր մէկ միլիառ ֆրանք :

ՓԻԷՐ ԺԻՒՔԷՆ, համայնավար Կուսակցութեան «բարենորոգող»ներու պարագլուխը յայտարարեց թէ կը հրաժարի կեդր. Կոմիտէէն, ընդառաջելով բարենորոգողներուն, որոնք այդպէս կը թելադրէին իրեն : «Իւմանիթէ», Հինգշաբթի օր, լուրը տալով, կ'աւելցնէ թէ 1985ի համագումարէն ի վեր Ժիւքէն հրապարակաւ կը քննադատէր կուսակցութիւնը, մեթոտներու օժանդակութեամբ ընդդիմացաւ անոր ռազմավարութեան, քաղաքականութեան, նախագահական թեկնածուի ընտրութեան ու կ'եզրակացնէ. — Այսօր, այլեւս բան մը չի ներկայացներ համայնավար կուսակցութեան մէջ :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 17 – 19)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Էջմիածնի մէջ գումարուած է «Քրիստոնէական խաղաղասիրական խորհրդաժողով» միջազգային շարժումի ենթայանձնախումբին նիստը, որ քննարկած է Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ տիրող լարուածութեան հարցը եւ անոր խաղաղ լուծման ուղիները : Ժողովին մասնակցած են Պուլկարիայէն, Յունաստանէն, Արեւելեան – Գերմանիայէն, Յորդանանէն, Լիբանանէն, Ռումանիայէն, Թունուզէն, Արեւմըտեան – Գերմանիայէն, Միացեալ – Նահանգներէն եւ Խորհրդային Միութենէն հոգեւորականներ եւ կրօնական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ : Ողջոյնի խօսք արտասանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. : Կարդացուած են հինգ զեկուցումներ : Խօսուած է 1915-ի Եղեռնի մասին եւ անհրաժեշտ նկատուած՝ որ Թուրքիա ընդունի Հայերու դէմ կատարած իր ցեղասպանութիւնը : Ժողովը որոշած է 1989 թուականը յայտարարել Պաղեստինի տարի :

⁂

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի կառավարութիւնը մասնաւոր հոգածութիւն կը ցուցաբերէ երախաներու դաստիարակութեան եւ առողջութեան պահպանման նկատմամբ : Ներկայիս Հայաստանի 1525 դպրոցներուն մէջ կ'աշակերտեն 565 հազար երախաներ : Երեւանի նախադպրոցական հիմնարկներուն մէջ կան 25 հազարէ աւելի երախաներ : Փոքրիկներու առողջութեան պահպանման գործին կը նպաստեն 30 մանկական հիւանդանոցներ, առողջապահական համադրոյթներ, բուժարաններ : Ամէն տարի, պետական պիւտճէէն 5 միլիոն ռուբլի կը յատկացուի բազմազաւակ եւ մինակ մայրերու : Երախաներու պաշտպանութեան միջազգային օրուան առթիւ հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Երեւանի Շահումեան շրջանի պիոներներու պալատին մէջ :

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ԻԲՐ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌՈՅՑԻՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Դ.

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ

Ազգ. Սահմանադրութեամբ, ժողովրդավարութեան հիման վրայ օրէնքի կը վերածուէին հայ ժողովուրդին կրօնավարչական հնօրեայ սովորութիւններն ու աւանդութիւնները, եւ կը հաստատուէր հրաշալի կարգ կանոն մը, որպէսզի ազգային ամէն գործ յանձնուի այդ գործին համար լաւագոյն ձեռնհասութիւնը ունեցող մասնագէտներու:

Այսպէս, կրօնական գործերը կը ձգուէին միայն եկեղեցականներուն (Կրօնական Ժողով) առանց որ աշխարհականները կարենան միջամուխ ըլլալ, եւ փոխադարձաբար: Ուսումնական գործերու տեսչութիւնը կը յանձնուէր միայն ուսումնական անձերու, տնտեսական գործերը՝ տնտեսագէտներու, դատաստանական գործերը՝ իրաւագէտներու, եւայլն: Իսկ ընդհանուր վարչութիւն մը, բաղկացած եկեղեցականներէ եւ աշխարհականներէ, կը հսկէ թէ՛ կրօնական եւ թէ՛ աշխարհական գործերու վրայ, իր հակակշիռին ենթարկելով պատրիարքն իսկ:

Հաստատուած այս կարգ – կանոնը, որ նախապայման է յառաջդիմութեան, կը դառնայ նուիրական սովորութիւն: Հարուստները կը բաւականանան նուիրատու – բարերարի իրենց վեհանձն ու անփոխարինելի դերով, առանց համարձակելու միջամտել ուսումնական, մշակութային, իրաւական կամ կրօնական գործերու, զանոնք ձգելով մասնագէտ ձեռնհաս անձերու: Հակառակը կարելի չէ երեւակայել իսկ, քանի որ մտաւորականները քաջ գիտեն, թէ բարերար ըլլալու համար դրամ ունենալը անհրաժեշտ է, ինչ որ ինքնին տարբեր արժանիք մըն է:

Վերջապէս, ամէն մարդ իր տեղը կը ճանչնայ, եւ հարուստին ու մտաւորականին միջեւ հաստատուած փոխադարձ յարգանքն ու հաւասարակշռութիւնը կը դիւրացնէ ամէն աշխատանք, ջնջելով կործանարար մրցակցութիւնը: Այդպէ՛ս էր, օրինակ, պոլսահայ միջավայրը երբ հեռացանք հոնկէ, եւ բնատեղեակներն ալ կը վկայեն թէ այդպէ՛ս եղած է կացութիւնը պարսկահայ կամ լիբանանահայ կազմակերպուած գաղութներուն մէջ.

Իսկ այսօր, ի՞նչ կը տեսնենք արեւմտեան կողմն աշխարհի: Ի բացակայութեան ազգային իշխանութեան եւ սահմանադրական կարգերու, ամէն մարդ ինքզինքը կը նկատէ ազգային ներկայացուցիչ, ու ատոր կանուխ ելլողը կը դառնայ ղեկավար, կը բաւէ որ երկու փարա շահած ըլլայ, յաւակնելով վարել մշակոյթ, եկեղեցի ու դպրոց, երբ տակաւին երկու բառ շիտակ հայերէն գրել իսկ չէ սորված:

Ու ատոր համար ալ անհրաժեշտ կը նկատէ նախ մտաւորականները դուրս վանել ազգային գործերէն:

Այս ողբալի կացութենէն օգտուողները չեն վարանիր նոյնիսկ վճռելու թէ Ազգ. Սահմանադրութիւն չկա՛յ այլեւս, քանի որ չկա՛յ Օսմանեան Պետութիւն, ինչ որ համազօր պիտի ըլլար ըսելու թէ Հայ Եկեղեցի չկա՛յ այլեւս, քանի որ չկա՛յ Տրդատ Թագաւոր եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ...

Կը կարծենք թէ Սփիւռքահայութեան կազմակերպման միակ հիմնաքարը կրնայ ըլլալ դարձեալ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, քանի որ ամէն երկրի մէջ հաստատուած գաղութ կրնայ տեղական պայմաններուն պատշաճեցնելով գործադրել զայն, Գաւառական Վարչութեանց համար նախատեսուած կանոնադրութեան ձեւով: Գաւառական վարչութիւններն ալ կրնան ընտրել Սփիւռքահայ Կեդրոնական Վարչութիւն մը, հետեւողութեամբ Congrès Juif Mondial-ի, որ անվերջ օրինակ կը տրուի: Իսկ Ֆրանսահայոց համար գործնական օրինակ մըն է ինքնին հրէական Consistoire-ը, որ հիմնուած է օգտուելով 1905-ի օրէնքին թոյլատուութիւններէն, եւ որուն մասին քանիցս խօսուած է հոս:

Արդէն շատ մը հայ գաղութներ կը շարունակեն գործադրել Ազգ. Սահմանադրութիւնը որոշ պատշաճեցումներով եւ առանց դժուարութեան բախելու: Վկա՛յ «Ռումէն ժողովրդական հանրապետութեան մէջ հայ – լուսաւորչական թեմին կազմական եւ վարչական կանոնագիրը» որուն գործադրութիւնը երաշխաւորուած է Պետութեան իսկ կողմէ, եւ որ իր 6-րդ յօդուածին մէջ կ'ըսէ. –

«Թեմական Պատգամաւորական ժողովը վերին մարմինն է.
«Ռումանիոյ ժողովրդական Հանրապետութեան.
«Հայ – լուսաւորչական ամբողջ թեմին համար.
«Եկեղեցական, վարչական, մշակութային, բարեգործական
«Եւ ծխական բոլոր խնդիրներու վերաբերմամբ...»:

Կ'ըսուի «բոլոր խնդիրներու վերաբերմամբ», եւ ոչ թէ միա՛յն կրօնական եկեղեցական խնդիրներու, ինչ որ կը նշանակէ թէ Թեմական ժողովը միայն եկեղեցական խնդիրներու համար չէ որ կազմուած է:

Մնաց որ Ազգ. Սահմանադրութիւնը հրաշալիօրէն կարգաւորած է եկեղեցական գործերն ալ, անոնց վարչութիւնը յանձնելով յատուկ Կրօնական ժողովի մը, որուն մէջ աշխարհականները տեղ չունին: Եւ սակայն, Կրօնական ժողովը ինքնանկախ ու ինքնիշխան չէ, քանի որ իր անդամները կ'ընտրուին Ազգ. Երեսփոխանական ժողովին կողմէ, որ մեծամասնութեամբ բաղկացած է աշխարհականներէ, եւ կը հսկէ Կրօնական ժողովի գործունէութեան վրայ, ինչպէս՝ պատրիարքին, անշուշտ վարչական տեսակէտով: Իսկ զուտ դաւանաբանական հիմնական հարցերու կարգադրութիւնը կը վիճակի Ազգային Եկեղեցական ժողովին, որ կը գումարուի Մայր Աթոռի մօտ, դարձեալ աշխարհական անդամներու մեծամասնութեամբ:

Այս բոլորը համաձայն են Հայ Եկեղեցիի հնօրեայ ժողովրդապետական կառոյցին, երբ հակապատկեր Կաթոլիկ Եկեղեցիի կղերապետական դրութեան: Արդարեւ, հոն կղերը կը կազմէ ժողովուրդէն անջատ, ինքնանկախ, ինքնարաւ եւ ինքնընտիր դաս մը: Կաթոլիկ եկեղեցականներն են որ մէկզմէկ կ'ընտրեն, այսինքն՝ Եպիսկոպոսը կ'ընտրէ Քահանան, Պապը կ'ընտրէ Եպիսկոպոսներն ու Կարդինալները, եւ այս վերջիններն ալ կ'ընտրեն՝ Պապը: Այս բոլորին մէջ ձայն չունի ժողովուրդը, որ կը մնայ պատնէշին միւս կողմը, եւ որ աստուածային շնորհաբաշխութեան ճամբով փրկութեան արժանանալու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունի կղերին միջնորդութեան, ինչ որ Օրմանեան Պատրիարք կը կոչէ exclusivisme sacerdotal (քահանայական առանձնաշնորհում):

Մինչդեռ Հայ Եկեղեցին ըլլալով ժողովրդապետական, նման առանձնաշնորհեալ անջատ դաս մը չի ճանչնար, պայման դնելով որ իր մեծ ու փոքր պաշտօնեաները ընտրուին ժողովուրդին կողմէ: Կ'ընդգծենք ընտրուիլը, որ նախապայման է ձեռնադրութեան: Այդպէս է որ մեր քահանաները կ'ընտրուին ժողովուրդին կողմէ, բայց կը ձեռնադրուին անշուշտ Եպիսկոպոսէն, ու կը բաւէ որ օծման պահուն ներկաներէն մէկը ըսէ թէ «արժանի չէ՛» որպէսզի ձեռնադրութիւնը տեղի չունենայ: Եպիսկոպոսները, իբր թեմական առաջնորդ – վերատեսուչ, կ'ընտրուին Թեմական ժողովներուն կողմէ, եւ անշուշտ իրենց ձեռնադրութիւնը կը ստանան կաթողիկոսէն: Պատրիարքները կ'ընտրուին Ազգ. Երեսփոխանական ժողովէն, իսկ կաթողիկոսներն ալ՝ Ազգ. Եկեղեցական ժողովէն, համանման պարագաներու տակ: Այսինքն՝ միշտ ժողովուրդին ներկայացուցիչներէն, ըլլան անոնք աշխարհական թէ եկեղեցական:

Բոլորն ալ կ'ընտրուին իբր Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ, իբր Եկեղեցւոյ Սպասաւոր, եւ ատոր համար ալ Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր բոլոր կոնդակներուն ու թուղթերուն մէջ չի մոռնար յիշատակելու թէ ինք առաջին սպասաւորն է Հայ Եկեղեցիին: Ասով ալ կ'արդարանայ Քրիստոսի պատուէրը իր աշակերտներուն, երբ անոնց կ'ըսէ «Ձեզմէ ով որ մեծ ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր սպասաւորը ըլլայ, ու ձեզմէ ով որ առաջին ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր ծառան ըլլայ» (Մատթ. Ի. 27):

Այս հնաւանդ կառոյցը անհնար կը դարձնէ որ Հայ Եկեղեցին շեղի ժողովրդապետութենէ ու փախչի ինքնիշխան ու ինքնարաւ դառնալ, Կաթոլիկ Եկեղեցիին պէս: Մանաւանդ որ ըլլալով գերազանցապէս ազգային, չունի Կաթոլիկ Եկեղեցիին տիեզերական հանգամանքը, անոր պետական, դիւանագիտական ու տնտեսական ամուր կազմակերպութիւնը, եւ նաեւ իբր զինուորեալ եկեղեցի՝ կաթոլիկ կղերին ուժեղ պատրաստութիւնը:

Օրինակը փորձիչ է թերեւս, բայց վտանգաւոր, որովհետեւ Հայ Եկեղեցին ատակ չէ պարփակուելու կղերապետական կառոյցի մը մէջ, որուն համար պատրաստուած չէ, եւ որ ի բնէ իր կոչումը չէ: Կորսնցնելով ժողովրդապետութիւնը, կրնայ կորսնցնել ժողովուրդն ալ:

Այս մասին կ'արժէ վկայութիւն մը բերել բազմահմուտ կղերականէ մը, Օրմանեան Պատրիարքէ, որ առհասարակ վկայութեան կը կանչուի նման պարագաներու, եւ որ իր հանրածանօթ «L'Eglise arménienne» գրքին մէջ 32րդ գլուխը կ'եզրակացնէ ըսելով. – (կուտամ թարգմանաբար, 1954-ի տպագրութենէն, էջ 119):

«Պէտք է եզրակացնել թէ, բոլոր քրիստոնեայ համայնքներէն հայ եկեղեցին է, որուն մէջ ժողովրդավար ոգին կը յաղթանակէ ամենամեծ փայլով եւ նշմարտութեամբ: Ան հեռու մնացած է քահանայութեան մենաշնորհէն, որ այնքա՜ն վնասակար է ներդաշնակութեան որ պէտք է տիրէ եկեղեցիին ու իր հաւատացեալներուն, հովիւին ու հօտին միջեւ: Եկեղեցիի գործերուն մէջ աշխարհական տարրերու մասնակցութեան այս աւանդութիւնը կու գայ իր պատմութեան առաջին ժամանակներէն, եւ իր արմատները կը մխրճուին քրիստոնէութեան ամենաբեղուն ակունքներուն մէջ: Այսպէս, Ազգային եկեղեցական ժողովներու ատենագրութիւնները անփոփոխելիօրէն կը վկայեն թէ ի վաղուց անտի իշխանները եւ սատրապները, եւ անոնցմէ վերջ, երեւելիները ու պատգամաւորները, մէկ բառով ժողովուրդին ներկայացուցիչները, երբեք չեն դադրած եկեղեցական ժողովներու մասնակցելէ, եպիսկոպոսներու եւ վարդապետներու կողքին:

Կը տեսնուի որ անոնք գործօն մասնակցութիւն մը կ'ունենան դաւանաբանական եւ կարգապահական հարցերու վերաբերեալ բոլոր վճռաբանութիւններուն մէջ, եւ յետոյ իբր ժողովին իրաւասու անդամ իրենց ստորագրութիւնները կը դնեն ատենագրութիւններու եւ կանոնագրութիւններու տակ:

Այս հնօրեայ սկզբունքը գերակշիռ կը մնայ մինչեւ այսօր, ազգին սովորութիւններուն մէջ, եւ ատով է որ կ'արդարանայ աշխարհականներու ներկայութիւնը եկեղեցական ժողովներու եւ համագումարներու մէջ:

Այս տարրին լայն տեղ մը յատկացնելով իր վարչութեան մէջ, ան (հայ եկեղեցին – Տ. Հ.) իրմէ հեռացուցած է երկու վտանգները որոնք կը սպառնան Արեւմուտքի Եկեղեցիին գոյութեան, որոնց մէկը կը կոչուի կղերապետութիւն, եւ միւսն ալ՝ կրօնքի հանդէպ անտարբերութիւն»:

Նիս

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՕ, ԼԱ՛Ճ ՏՆԱՒԵՐ
Հեղինակ՝ ՅԱԿՈԲ Ժ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
Հրատարակութիւն՝
Թէքէեան Մշակութային Միութեան
Նիւ – Եորք, 1987

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՕԺՏՈՒԱԾ Է ԵԿԵՂԵՑԻՈՎ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՈՎ ՄԸ

Վենեզուելայի հայ գաղութը յիշատակելի օրեր ապրած է Մայիս 30-ին եւ Մայիս 31-ին: Իրականացած է տարիներու երազ մը, գաղութը օժտուած է եկեղեցիով մը:

Վենեզուելայի հայ գաղութը նոր է: Առաջին Հայը հոն ոտք դրած է քսանական թուականներուն: Հայ կեանքը սկսած է այն թուականէն, երբ ձեռներէց Հայ մը, յանձին Ստեփան Զաքիկեանի, հաստատուած է հոն: 1966-ին ան՝ քանի մը այլ անձերու հետ, հիմը դրած է Վենեզուելայի Հայկական Միութեան եւ գնուած է հող մը, շինութեամբ՝ որ ունեցած է ակումբի կարելիութիւններ: Սրահը սկսած է գործածուիլ իբրեւ մատուռ եւ անդրանիկ հովիւը եղած է Եղնիկ Վրդ. Բալայեան:

1970-ական թուականներուն Գարագասի գաղութը աճած է եւ 1973-ին հոգեւոր հովիւի պաշտօնին կոչուած Վահան Ծ. Վրդ. Պէրպէրեան: Գաղութին վարչութիւնը ձեռնարկած է եկեղեցիի եւ կեդրոնի մը շինութեան, որուն նախապատրաստական աշխատանքները աւարտելով 1985 Մայիս 17-ին, կատարուած է հիմնարկէքը: Երկու տարի ետք վերջ գտած է շինարարութիւնը եւ Մայիս 30-ին և 31-ին կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ օծումը եւ հայ կեդրոնի բացումը, ձեռամբ առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի:

Մայիս 30-ին տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ օծման նաւակատիքը: Նոյն օրը, Լոս Մանկոս փողոցը՝ ուր կը գտնուի եկեղեցին, Գարագասի թաղապետութեան որոշումով կոչուած է «Արմենիա»:

Մայիս 31-ին, պատարագած եւ եկեղեցւոյ օծումը կատարած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որ իր քարոզով անդրադարձած է հայ եկեղեցւոյ յատուկ նկարագրին եւ գնահատած Վենեզուելայի Հայոց հաւատքն ու նուիրումը, անոնց միասնական ոգին: Կարդացուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կոնդակը:

Ժամը 13-ին, տեղի ունեցած է Գարագասի նորակառոյց հայ կեդրոնին բացումը: Ներկայ եղած են պետական եւ զինուորական պաշտօնատարներ, կաթողիկէ, յոյն եւ սերբ եկեղեցականներ, Խորհրդային Միութեան եւ Յունաստանի դեսպանները, Ֆրանսական եւ իտալական դեսպանատուներու գործավարներ եւ այլ հիւրեր: Հայ կեդրոնը երեք յարկանի շէնք մըն է. ունի հանդիսասրահ, գրադարան, դրասենեակներ, մարզանքի սրահներ, դասարան եւ այլն:

Յունիս 1-ին, Մեսրոպ Արք. պատուիրակութեամբ մը ընդունուած է՝ յանուն Հանրապետութեան նախագահին՝ պալատի նախարար Գարմելօ Լօրիոյի կողմէ: Նոյն օրը, իրիկունը, Հայ կեդրոնի սրահին մէջ տրուած է հրաժեշտի ընթրիք մը ի պատիւ Առաջնորդին: Խօսք առնելով Մեսրոպ Արք. թելադրած է ձեռնարկել մեծ սրահի բարեզարդման, դպրոցի բացման եւ ամսաթերթի մը հրատարակութեան աշխատանքներուն: Ապա յայտնած է, թէ համայնքի վարչութիւնը շնորհակալական հեռագիր մը ստացած է հիւսիսային – Ամերիկայի Էջմիածնական թեմի առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեանէն:

LIVRES REÇUS

CATALOGUE
DES
«INCUNABLES» ARMENIENS
(1511 - 1695)
ou
Chronique de l'Imprimerie arménienne
RAYMOND H. KEVORKIAN
Patrick Cramer Editeur
Genève, 1987

ԹԵՀՐԱՆ

«ԱԼԻՇԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ 25-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԲՈՒԼԴԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ

Թեհրանի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ «Ազաջանեան» սրահին մէջ, Մայիս 31-ին, նշուած են «Ալիշան» դպրոցի հիմնադրութեան 25-ամեակը եւ հիմնադիր – տնօրէն Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բուլղեանի քահանայական ձեռնադրութեան 50-ամեակը: Ներկայ եղած են հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան Եպիսկոպոս Թէքէեան, Հայաստանեայց եւ Աւետարանական եկեղեցիներու հոգեւորականներ, Թեհրանի, Նոր – Ջուղայի եւ Ատրպատականի թեմերու ներկայացուցիչներ, Վատիկանի դեսպանատան գործավարը եւ հոծ բազմութիւն մը:

Գոհաբանական պատարագ մատուցած է Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. եւ նախ՝ ֆրանսերէն, ապա՝ հայերէն քարոզ մը խօսած է: Յաւարտ արարողութեանց, «Ազաջանեան» սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առնողներ անդրադարձած են յոբելեար հոգեւորականին կեանքին ու գործին:

Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բուլղեան (աւազանի անունով Յովսէփ) ծնած է 1912-ին՝ Մարաշ, բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ: Եղեռնին նահատակուած են իր հայրն ու ընտանիքէն քանի մը հոգի, որոնց կարգին նաեւ իր մեծ – հօրեղբայրը՝ Փօղոս Վրդ. Բուլղեան, անդամ Զմմառու Միաբանութեան: 1920-ին ընտանեօք գաղթած է Լիբանան եւ ինք յանձնուած է Պէյրութի հայ կաթողիկէ որբանոցի խնամքին: 1924-ին կը մտնէ Զմմառու վանքը, երեք տարի ետք՝ Յիսուսեան Հայրերու Ս. Յովսէփ վարժարան, ուրկէ միջնակարգ բաժինը աւարտելէ ետք երկու տարի կը հետեւի փիլիսոփայութեան բարձրագոյն դասընթացքներու: 1934-ին կ՛անցնի Հռոմ եւ կը մտնէ Լեւոնեան վարժարանը. ապա չորս տարի կը յաճախէ Յիսուսեան Հայրերու Գրիգորեան համալսարանը, ուրկէ կը վկայուի որպէս աստուածաբան: 1937-ին վարդապետ կը ձեռնադրուի ու տարի մը ետք կը մեկնի Նոր-Ջուղա պաշտօնավարելու: Երկու տարի ետք կը փոխադրուի Թեհրան, որպէս հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ:

1943-ին Թեհրանի մէջ կը բացուէր Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարժարանը, որուն մեծ աջակցութիւն կը բերէր Հ. Մանուէլ: 1950-ին լրջօրէն կը հետեւի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ շինարարական աշխատանքներուն: Կը հիմնէ հայ կաթողիկէ աղջկանց եւ հայ կաթողիկէ «Աւարայր» երիտասարդաց միութիւններ: 1962-ին իր ջանքերով կը հիմնուի «Ալիշան» դպրոցը, որուն տեսուչը կը դառնայ ինք:

Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բուլղեան աշխատակցած է «Ալիք» օրաթերթին եւ Պէյրութի հայ կաթողիկէ «Մասիս» շաբաթաթերթին: Լոյս ընծայած է՝ «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ», «Պատմական հետազօտութիւն» եւ «Քրիստոնէական վարդապետութիւն» գիրքերը: Ունի անտիպ գործեր:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՑԻՒՔՏԷՐԷԻ Ս. Հռիփսիմեանց Եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 15-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան: Յաւարտ արարողութեայ, յարակից պարտէզին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Յարութիւն Զիլինկիրեան: Թաղական Խորհուրդի ատենադպիրը կարդացած է Ժիրայր Մեսթճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան:

*

ԷՅՈՒՊԻ (Պոլսոյ արուարձան) Խնդրակատար Ս. Եղիա Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 14-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Յաւարտ արարողութեանց ճաշ մը տրուած է յարակից երբեմնի վարժարանի սրահին մէջ: Սեղանը վարած է Յարութիւն Զիլինկիրեան: Թաղական Խորհուրդի ատենադպիրը կարդացած է Ֆերտինանտ Մանուկեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման իր խօսքին մէջ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան ծանօթութիւններ տուած է Եղիա մարգարէի մասին, ի մէջ այլոց նշելով որ ան «մուշտակագործ արհեստաւորներու պաշտպան սուրբն է: Եղիա մարգարէ երկինք բարձրանալէ առաջ իր մուշտակը դրած է իր գաւկին՝ Եղիսէի վրայ եւ այդ պատճառաւ ալ մուշտակագործ արհեստաւորներ իրենք զիրենք կը տեսնեն անոր պաշտպանութեան տակ»:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Մայիս 30-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ հայ կանանց եկեղեցասէր միութեան: Բանախօսած է Սեդա Կարապետեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսք արտասանած է Ահարոն Ս. քահանայ Տէր – Գալստանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հայ մշակոյթի զանազան հարցերուն նուիրուած 6-րդ համագումարը, որ տեւած է երեք օր: Ներկայացուած են աւելի քան հարիւր զեկուցումներ՝ Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ուկրանիոյ, Վրաստանի եւ Հայաստանի մասնագէտներու կողմէ: Նիւթերը զուգադրուած են հին եւ միջնադարեան արուեստներու, գիտութիւններու ակադեմիայի, ճարտարապետներու Տան սրահներուն մէջ: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն առեղծած են հին արուեստի վերաբերեալ զեկուցումները: Ակադ. Բաբկէն Առաքելեանի զեկուցումը նուիրուած է Գառնիի եւ Արտաշատի մէջ պեղուած արձէքներուն: Գառնիի մէջ յայտնաբերուած մարմարէ արձանը եւ քանի մը բեկորներ, ըստ ակադեմականին, տարբեր ֆաժի մասեր են. իսկ Արտաշատի մէջ պեղուած կնոջ մարմարէ արձանը, որ արդէն կնքուած է եւ գիտական շրջանառութեան մէջ մտած «Արտաշատեան Աֆրոդիտէ» անունով, ուշ հելլենական ժամանակաշրջանի՝ Ն. Ք. 2-րդ դարու վերջաւորութեան եւ առաջին դարու սկիզբներու գործ է, պաշտամունքի յարդարական նշանակութիւն ունեցող քանդակ:

Հայաստանի հին մայրաքաղաքին նուիրուած է նաեւ Արտաշատի պեղումներու արշաւախումբի պետ Ժորժ Խաչատուրեանի զեկուցումը: Հելլենական շրջանի Հայաստանի մեծ քաղաքներէն էր Արտաշատ, որուն՝ վերջին տասնամեակներու պեղումները հարուստ նիւթ կու տան հնագէտներուն: Այդ պեղումներուն առեն բացուած են պաշտպանական կառոյցներու մնացորդներ, որոնք կը վկայեն, որ Հայաստանի մայրաքաղաքը կառուցուած է հելլենական քաղաքաշինութեան յառաջադէմ սկզբունքներով: Քաղաքը հիմնադրուած է Արաքս եւ Մեծամօր գետերու միացման վայրը, 12 մեծ ու փոքր բլուրներու եւ շրջակայ հարթութեան վրայ: Բլուրները ունեցած են պաշտպանական համակարգ՝ մէկ կամ երկու շարք պարիսպներով: Միջնաբերդը ամենաբարձր բլուրին վրայ է, որուն պարիսպը մինչեւ այդ ընդունուած անկիւնային քառակուսի աշտարակներու փոխարէն ամրացուած է կլոր, 13 – 15 մեթր տրամագիծով աշտարակներով: Բոլոր բլուրներու համար կառուցուած պաշտպանական ամբողջ առաջին գօտին, անոր պարիսպները կառուցուած են մեծ վարպետութեամբ: Նոյն սկզբունքով կառուցուած են նաեւ Վանի, Ուրմիոյ լճափնեայ բերդի պաշտպանական ամրութիւնները: Արդէն բացուած եւ ուսումնասիրուած է հին Արտաշատի ամբողջ պարիսպներու մօտ կէսը՝ 4500 մեթր ընդհանուր երկարութեամբ:

Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Գրիգոր Արեշեան խօսած է Ն. Ք. 15 – 12-րդ դարերու Լճաշէնի եւ Լօրի – Բերդի դամբարաններուն մէջ յայտնաբերուած սրունդէ քանդակներու նշանակութեան մասին: Սիւնիքի, Գեղամայ լեռներու, Արագածի ժայռերուն եւ քարայրներու պատերուն վրայ կան բազմաթիւ ժայռապատկերներ, որոնք մինչեւ այսօր մեկնաբանուած են իբրեւ ծիսական, ժողովրդական – աւանդական, դիցաբանական երեւոյթներու արտացոլումներ: Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի աշխատակից Ա. Դեմիրխանեան գիտական յանգումն եզրակացութեան յանգած է, այդ ժայռապատկերները դիտելով իբրեւ հայկական լեռնաշխարհի բնակիչներու նաեւ տիեզերաբանական պատկերացումներու մարմնացում:

Հետաքրքրական եղած են նաեւ արուեստի միւս ճիւղերու նիւթերը: Միջնադարեան արուեստի մասնաճիւղին մէջ հանդէս եկած են Խորհրդային Միութեան գիտական տարբեր կեդրոններու ներկայացուցիչներ: Ճարտարապետ Յովհաննէս Խալփախչեան հանգամանօրէն ներկայացուցած է Խրիմի Հայերու շինարարական գործունէութիւնը: Հայերը Թերակղզի եկած են Է. դարուն, բայց հիմնաւորուած են Ժ. դարէն, իսկ ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն զանգուածային գաղթեր եղած են դէպի Խրիմ: Հայերը ընդարձակած են քաղաքներն ու բնակավայրերը, հիմնած են նորերը, յատկապէս տնտեսական կեդրոններու մէջ: Կաֆայի մէջ, օրինակ, բնակչութեան երեք քառորդը Հայեր էին: Խրիմի մէջ Հայերը կը կառուցանէին բուն Հայաստանի շինարարական արուեստի սկզբունքներով ու աւանդութիւններով: Հիմնական նիւթը քարն էր, աւելի ուշ՝ աղիւսը:

Նիկողայոս Թահմիզեան հետաքրքրական մեկնաբանութիւններ հաղորդած է հայկական միջնադարեան խազերու համակարգին մէջ օժանդակ նշաններու դերին մասին: Զեկուցումներ ներկայացուած են նաեւ պատմական յուշարձաններու վերականգնումի, արդի հայ կերպարուեստի, երաժշտութեան, շարժանկարի, հեռատեսիլի մասին:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

×

Շուրջս ամէն կողմ ցանցնուած կը վերագտնէի Աննա մօրաքոյրը: Գոգավի իր փշուրները հաւաքող ակնարկս կը շրջէր իր հետքը կրող իրերու վրայ: Տխմար սանի մը խորքէն յանկարծ արձակուրդի յիշատակ մը դուրս կուգար, խոշոր կաթսային մէջ տակաւին կը մնար իր նուիրումով առլցուն մանկութենէս բեկոր մը, եւ իր դարակներէն միասին ըլլալու երջանկութեան հազարումէկ պատմութիւններ կը ժայթքէին:

Երկու անկողինով մեր ննջասենեակին դուռը հրեցի:

Հո՛ն էր որ առաւօտ մը, չեմ յիշեր ինչո՛ւ համար, կատակով ըսած էի իրեն:

– Օ՛, վերջ ի վերջոյ ես քեռորդիդ եմ միայն:

Սիրոյ նուիրապետութեան մէջ իրեն պարտադրած այս հեռաւորութենէս տժգունած էր: Շրթունքները կը դողդղային, երբ պատասխանեց ինծի.

– Բայց ... բայց դուն մե՛ր զաւակն ես ...

Այն ատեն մեծ խնդուքով մը աչքերը կմթտած էի, ուրախութեամբ պոռալով թէ «սրամտութենէ բան չէր հասկնար»: Նոր սորված էի այդ բացատրութիւնը, որ յաճախ միջակ կատակաբաններու օգնութեան կը հասնի:

Այտերուն վերադարձող գոյներուն հետ, ըսած էր ինծի.

– Այդ բառը չեմ հասկնար, բայց եթէ դուն այդ «բան»էն կը հասկնաս, առոր համար քեզ չեմ չնորհաւորեր:

Ու յետոյ, ամրան հեղձուցիչ այն գիշերները, երբ փուռի պէս տաք մեր սենեակին մէջ, անկարելի քունը կանչելով, անկողնիս մէջ կը դառնայի ու կը դառնայի երկար հառաչանքներ արձակելով, լսելու համար Աննա մօրաքրոջս ձայնը, որ չէր ուշանար.

– Ջե՞ս քնանար:

– Ոչ:

– Գաւաթ մը ջուր կ՛ուզե՞ս:

– Ոչ. ծարաւ չեմ:

– Կ՛ուզե՞ս որ խօսինք քիչ մը:

Այո՛ ... այդ մէկը կ՛ուզէի: Այն ատեն կը սկսէինք երկար չաղակրատութիւն մը, մինչեւ վերջին հարցումը, որ անպատասխան կը մնար, որովհետեւ քնացած կ՛ըլլայի արդէն:

Այս անկողնին առջեւ, որ այլեւս պարապ պիտի մնար, սկսայ մանուկի մը խոշոր արցունքներով լալ:

Առաջին անգամ ըլլալով մահը կը շփոթուէր բաժանումին հետ. արմատախիլ ըրած էին Աննա ծառս, որ ամէն կողմ ներկայ էր ճիւղ – ձեռքերով, այնքա՜ն հոգատարութենէ մաշած իր սրտով:

Աննա մօրաքրոջ խնամքէն ու պաշարներէն լքուած ճամպրուկս, յաջորդ տարիներուն աւելի թեթեւցած էր էքսի եւ Մարսէյլի միջեւ շալկուելու համար:

Քաղաքս ու տունս կը վերագտնէի Զատիկին, Ծնունդին եւ ամրան արձակուրդին:

Ամէն անգամ որ վերադառնայի, անուշիկ Աննա մօրաքոյրս իր գիշերէն զգաստօրէն դուրս գալով կը կանգնէր դիմացս, իրարու վրայ դիզուած հազարաւոր յիշատակներով բեռնաւոր: Բացակայութիւնը երբեք մոռացումի պատճառ չդարձաւ:

Այսօր տակաւին, երբ քիչ մը յոգնած եմ կեանքէն, կ՛երթամ քովիկը նստելու, եւ մենք լալու ատեխճան կը խնդանք, որ խաբած ենք գերեզմանափոր մահը, քանի որ ...

Հարիւրքսանութ տարեկան է ան ... եւ քաջառողջ:

Իւրաքանչիւր կողմին վրայ հինգ շէնքէն աւելի չկար, բայց փառաւորապէս անոր պուլվար տիտղոսը տուած էին, ի պատիւ Թէոտոր Թիւրնէրի մը, որուն ապրած կեանքին մասին մինչեւ այսօր ալ բան չեմ գիտեր:

(Շար. 116)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունիս 28, ժամը 11–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին (Փրատօ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

յիշատակին, Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՕԾՈՒՄԻ 12–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԻՍԻ, Յունիս 28–ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյ Օծումի 12–րդ տարեդարձն է:

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ, Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13–ին ժողովրդական ճաշ, նախագահութեամբ՝ Եկեղեցւոյ Աւագ Կընքահայր Պր. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ, Սէն – Նիքօլա սրահին մէջ, 30 ռիւ տիւ Ժէնէրալ Լըքլէր, Իսի. մէթրօ Քօրանթէն Սէլթօն:

Տոմսերը վաճառքի են հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ: Ապահովեցէք շուտով ձեր տոմսերը:

FOOT - BALL

Grand match de Foot-Ball,
Dimanche 28 juin à *15 heures*
au Parc Municipal des Sports
4, ave.Jean Bouin - 92130 Issy-les-Mlnx.
Selection Arménienne Radio Ask
contre
F.C. Sannois

Match de lever de rideaux
Les Pupilles de U.J.A.
contre
Les Pupilles de A.S.A.

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնս Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, գաղութիս Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ըլլալ ճշդապահ:

Ամերիկայի «Ծիրանի Գօտի» մատենաշարով լոյս տեսաւ՝ ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԼԵԱՆԻ՝

ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

հատորը:

Անոնք որ կը փափաքին նուէրի ձեւով ունենալ, կրնան դիմել հեղինակին գըրաւոր՝

Léon Sopoglian
1, rue Paul Langevin, Apt. 22
94200 Ivry

կամ հեռաձայնելով. –
46 – 72 – 28 – 08

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՎԻԷՆ. – Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը փնտռէ հայերէն եւ ֆրանսերէն գիտցող կարող ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ: Հետաքրքրուողները կրնան գրել հետեւեալ հասցէին. –
La Croix Bleue des Arméniens de France
9, rue du Cirque — 38200 VIENNE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Այրի Տիկին Մելինէ Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր և Տիկին Արտաշէս Արծրունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Մօնաս եւ զաւակը, Տագտեւիրեան ընտանիքը եւ Տէր – Մինասեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 28, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲԻԿ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Լիբանանահայ երիտասարդ մը, արհեստով ոսկերիչ, որ ներկայիս Մարսէյլ է, անյապաղաբար գործ կը փնտռէ որեւէ քաղաք:

Հեռաձայնել. – Գր. Պապազօճեան
91 – 65 – 72 – 43 (Մարսէյլ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Կարպիս Ջրբաշեան 5000 ֆրանք «Յառաջ»ի բերած մասնակցութեան համար Յունիս 18–ի պատմական վճիռի առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Նշան Քիւրաճեան իր կընոջ՝ Իսկուհի Քիւրաճեանի եւ զարմիկին՝ Յակոբ Քիւրաճեանի յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Տիկին Քրիստ 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին՝ Եղիսաբէթ Գումրուեանի (մեռած՝ Յունիս 2–ին, Ալֆորվիլ) յիշատակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօն է Սրբոյն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ խաղայ Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Դպրոցական Հանդէս

Սէն – Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը, Յունիս 27, Շաբաթ օր, ժամը 21–ին եկեղեցւոյ կից դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

ուսուցչութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երմայեանի եւ Եղիշէ Քհնյ. Փանոսեանի:

Խմբական թէ առանձին արտասանութիւններ, աղօթքներ (խմբական), արամախօսութիւն մը եւ խմբերգներ:

Զուարճացուցիչ եւ կազմակերպ կը հրամցուի Սէն – Ժեռոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Կը հրաւիրուին Սէն – Ժեռոմի եւ շրջակայքի ծնողքները եւ Թաղեցիները վայելելու եւ քաջալերելու համար մեր փոքրիկները:

DIMANCHE 28 JUIN
Toute la journée
au Centre aéré «Bel - Air»
à EYBENS - POISAT (38)

GRANDE FETE CHAMPETRE

organisée par
la Croix Bleue Arménienne de Grenoble
section «ANI»
JEUX — ANIMATION
TOMBOLA
BUFFET ARMENIEN
BUVETTE
(en cas de pluie, rendez-vous à la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խընամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Յասմիկ Ափրիկեան 1000 Ֆ., Տիկին Ֆ. Բալուեան 1000 Ֆ., Պ. Ա. Արտաթեան, իր մօր յիշատակին՝ 1000 Ֆր., Վան – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 1000 Ֆ., Պ. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան, իր կնոջ Տիկին Մարի Տէր - Պօղոսեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Ջրբաշեան, նոյն առիթով 2000 Ֆր., Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն, մրցանակաբաշխութեան գիքերու իբր մասնակցութիւն 1000 Ֆ., Տիկին Համասփիւռ Փափազեան 1000 Ֆր., Պր. Վազգէնակ Միքաճեան, Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին 1200 Ֆր., Տիկին Ալիս Պչաքճեան 100 Ֆ., Պր. Կառավարեան 50 Ֆ.:

Կապ. Խաչի Մարսէյլի Սօսէ Մայրիկ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Վարսենիկ Քէօսէեանի մահուան առթիւ.– Քէօսէեան ընտանիք 500 Ֆ., Ճամուգեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արեւիկեան 300, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան 200 Ֆ., Պր. Տէրոյեան 100 Ֆ., Տիկին Թիւթէլեան 100 Ֆ., Տիկին Մալճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճարաեան 100 Ֆ., Տիկին Շամիրեան 100, Տիկին Պատոյեան 100 Ֆ.:

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը, մասնաճիւղէն անջարձ մեկնած հանգուցեալ խաչուհիներու ոգեկոչման առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատըւութիւնները. – Կոմիտաս երգչախումբ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տիկին Աքէլեան 100 Ֆ., Տաշտանեան 100 Տիրատուրեան 100 Ֆ.:

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ըստացած է նաեւ 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Փօլ Ժօֆրէէ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնա – ճիւղի ընկերուհիներ ողբացեալ՝ Տիգրան Ճէքեանի մահուան առիթով, Օգոստոս ամսուն Կայեան այցելող կարիքաւոր մանուկներու համար, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 490 Ֆ.:

Dimanche 28 Juin à partir de 13 heures

Fête Champêtre Annuelle

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, boulevard du Nord — Le RAINCY
La fête sera animée par les élèves de l'Ecole TEBROTZASSERE
Chants, danses, poèmes, sketches.
Distribution de prix à 15 heures.
Programme artistique
—— Evelyne ALTOUNIAN
—— Roupen YEREVANTSI
—— Levon CLARIAN
—— Nareg DOURIAN et la chorale de l'école
et des SURPRISES . . .
Buffet ARMENIEN à partir de 13 heures.
Venez nombreux.

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages
MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN
rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel
15, RUE VOULIS ATHÈNES
TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49
TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
—— CUISINE SOIGNEE ——
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 JUIN
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.517 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNEE — No 16.517

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱԹԷՆ», գոնէ առժամապէս, փրկուած է: Արդարեւ, Հինգշաբթի օր, քանի մը յաջորդական պայմանաժամերէ ետք, Առեւտուրի դատարանը ընդունեց «Տասերու խմբակին» ծրագիրը, պայմանաւ որ մինչեւ Յուլիս 31, այդ խումբը նիւթական հարցը կարգադրէ եւ ընկերային լուծում ալ գտնէ: Այս տասերը, ուրեմն, տէր դարձան «Մաթէն»ի: Բաժնետէրերուն մէջ են հրատարակչական զանազան ընկերութիւններ (Էքսուազ, Թելեմաթիք Նասիոնալ 7, եւայլն), բայց կայ նաեւ պանդոկներու ընկերութիւն մը որ բանակցութեան մէջ է:

ՎԱԼՏՀԱՅՄ շատ գոհ է Պապին հետ 35 վայրկեան տեւած իր տեսակցութենէն, եթէ նոյնիսկ ամբողջ աշխարհ իրար անցած է: Էլի Վիզելի համար Յովհ. Պօղոս Բ.ի այս ընդունելութիւնը նախատինք մըն է Հրեայ ժողովուրդին հանդէպ: Պէտք է ըսել որ, Իտալիոյ մէջ ալ Հրեաներու ցոյցերը մեծ ծաւալ չեն առած, մինչ Աւստրիոյ մէջ հակահրեայ հոսանք մը կայ, ատելութեան զգացում մ'իսկ, ինչպէս կը բացատրէ տեղւոյն 6400 Հրեաներու ներկայացուցիչներուն նամակը կառավարութեան: Առջի օր, Վիէննայի սինակոկի ելքին, անցորդները թքած են Հրեաներուն վրայ, որովհետեւ Հրեաները այս ընթացքով կ'ուզեն Աւստրիան դուրս դնել ազգերու շարքէն: Եթէ կասկած չկայ, որ պատանի Վալտհայմ մաս կազմած է հիթլերական երիտասարդական գունդերու, ցարդ ոչ ոք փաստեր կրցած է բերել թէ խակայէ՞ս ինք գործած է իրեն վերագրուած մեղքերը եւ դեռ նացի հալածող Սիմոն Վիզընթալն ալ միշտ բարեկամ կը մնայ: Ամերիկայէն Փարիզ բողոքները եւ ցոյցերը չեն պակսած, ոչ ալ յայտարարութիւնները: Հռոմի ցուցարարներու պաստառներուն վրայ կը կարդացուէր՝ «Վալտհայմ կախաղան կը շնորհէր, Պապը իրեն խաչը կուտայ»: Հարլէմ Տէզիրն ալ (ԷՍ - 0 - ԷՍ - Ռասիզմ) ըսած է թէ «Հանդիպումը ոճիր մըն է յիշողութեան դէմ»:

ՊԱՌ, միշտ ինքնագոհ եւ ինքնավստահ, իր ծանօթ վարժապետական շեշտով (որքան ալ փորձէ խուսափիլ, չի յաջողիր) պզտիկ խայթոցներ ըրաւ Միթերանի, նաեւ Շիրաքի: Այս վերջինը «մեղքնալիք» կը նկատէ, քանի որ ընտրեց անընական կացութիւն մը - համակեցութիւնը - եւ դիւրին չէ, քանի որ փոխադարձ վստահութիւն չկայ Նախագահին եւ Նախարարապետին միջեւ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐՔԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁՕՐ. ԷՎՐԷՆԻ ԵԼՈՅԹԻՆ

Սրվազի մէջ հոծ բազմութեան մը ուղղելով իր խօսքը, զօրավար Էվրէն անդրադարձած էր Ստրազպուրկի հայանպաստ որոշումին ու քրտական վերջին յարձակումին, որու զոհը դարձած էին երեսուն գիւղացիներ: Էվրէն ահաբեկչական այս ծանրակշիռ արարքը հետեւանք նկատած էր Ստրազպուրկ տրուած որոշումին, ու որպէս Թուրք կառավարութեան հակազդեցութիւն, խօսած էր Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի անդամակցութիւնը վերաքննելու, ի հարկին նաեւ անկէ բաժնուելու մասին: Այս հարցը լուրերու, յօդուածներու, քաղաքական կեանքի մեկնաբանութիւններու ձեւով սիւնակներ կը գրաւէ Թուրք մամուլին մէջ: Մինչ ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան հարցին վերաքննութեան պարագան այն տպաւորութիւնը կը թողու, թէ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառած է, միւս կողմէ Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ երբեմն իրապաշտ արտայայտութիւններու եւս: Ասոնցմէ առաջինը «Թէրճիւման»ի յօդուածագիր Էրկին Կէօզէի գրիչին կը պատկանի (Յունիս 25). «Պետութեան նախագահ մը պարտաւոր չէ ամէն բան ըսելու. սակայն պարտաւոր է գործադրելու բածը: Այսպէս, լրագրողներու, քերթողներու, գրագէտներու կը վայելէ ըզգացական խօսքերով թարգման հանդիսանալ ժողովուրդին զեղումներուն, իսկ պետական մարդոց պարտականութիւնն է դիմել հարկաւոր միջոցառումներուն ու կիրարկել զանոնք»:

«Միլլիյէթ»ի նոյն օրուան թիւին մէջ ալ տեղ տրուած է նման գնահատումներու. այն հարցումին, թէ «Թուրքիա կըրնա՞յ դուրս գալ ՕԹԱՆ-էն», կը պատասխանէ ի միջի այլոց բանակի նախկին հրամանատար մը, որ չուզեր յայտնել իր անունը: Ան կ'ըսէ. - «Այս բոլորը հետեւանք են Ամերիկայէն կախում ունենալու մեր վիճակին. մենք միմիայն առանձին մնալու պայմանը ընդունելու պարագային կրնանք դադրեցնել ՕԹԱՆ-ի մեր անդամակցութիւնը: Եթէ ոչ, պէտք չէ երազել: Տեսանք, թէ ինչ պատահեցաւ 1974-ին: Ամերիկայի ազդանշանէն ետք ոչ ոքէ կրցանք զէնք գնել: Ինէօնիւի, Էճէվիթի շրջանին փորձեր ըրինք անկախ ըլլալու. չյաջողեցանք: Այս մէկն ալ պիտի տանինք, պարտաւոր ենք. ու արեւմուտեան աշխարհն ալ ծանօթ է այս կացութեան: ՕԹԱՆ, փոխանակ հպարտ Թուրքիոյ մը, կ'ուզէ երկիր մը, որ հրահանգուածը գործադրէ միայն: Դժուար է կարճ ժամանակի մէջ ինքնաբաւ ու անկախ կարենալ ըլլալ: Եթէ մէկդի չձգէինք մեր զէնքի ճարտարարուեստը երբ ՕԹԱՆ-ի անդամակցեցանք, այսօր այս կացութեան չէինք մատնուեր»:

Նոյն հարցումին պատասխանած է «Քաղաքական գիտութիւններ»ու Փաքիւլթէէն դասախօս մըն ալ, տարբեր մերձեցումով մը. «Ձեմ հասկնար, կ'ըսէ ան, Էվրէնի ելոյթը. ի՞նչ կապ ունին իրարու հետ ՕԹԱՆ ու Եւրոպայի Համաբակապետութիւնը: Այս ելոյթին նպատակն է ծածկել կառավարութեան ու Սեպտեմբեր 12-ի վարչակարգին անճարակութիւնը քրտական ու հայկական հարցերուն մէջ: Մեր վերջին տարիները կը նմանին Օսմանեան կայսրութեան վերջին շրջանին: Բոլորը կը հակառակին մեզի. միմիայն «մեր գլխաւոր թշնամիին»՝ Խորհրդային Միութեան հետ է որ պէշ չեն յարաբերութիւնները: ՕԹԱՆ-ի ճակատը պակաս էր, փառք Աստուծոյ հիմա ան ալ բացինք:

Եւրոպա կ'ուզէ որ Թուրքիա «իր ժողովուրդին մարդու վայել վերաբերում ցոյց տայ»: Եթէ Թուրքիոյ մէջ իրապէս ժողովրդավար կարգեր տիրէին, Յունաստան չէր կրնար շարժման անցընել միւս խմբակները:

Կ'ուզենք Ամերիկայի վրայ ազդեցութիւն բանեցնել. լաւ, սակայն միջոց մը ենք հայկական բանաձեւը պիտի ներկայացուի նաեւ Միացեալ - Նահանգներու Քոնկրէսին: Հարցը հետեւեալն է.- «Ե՞րբ հիմնուեցաւ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը». պէտք է այս կէտին վրայ համաձայնինք: Եթէ պիտի ըսենք որ 1923-ին հիմնուեցաւ, մեզի ի՞նչ կը վերաբերին հայկական դէպքերը: Կ'ուրանանք Օսմանեան ժառանգութիւնը: Ձէ, եթէ կ'ըսենք թէ անոնց շարունակութիւնն ենք, հարցը կը փոխուի: Ու չենք կրնար արգելք ըլլալ այս բոլորին»:

ԱՄԱՌԸ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ

Տօներու քաղաքը ամբողջ տարին կ'ապրի ու կը շնչէ զբօսաշրջիկներու կշռոյթով:

Սակայն, Հայերուս համար, Վենետիկը միայն զբօսաշրջիկութիւն չէ այլեւ ազգային ապրումներու, հոգեկան յուզումներու եւ ցնծութիւններու, արդար հպարտութիւններու քաղաք մը, երբ Ս. Մարկոս հրապարակէն, շոգեմակոյկով, կտրելով Ադրիականի ջուրերուն ծփծփումները, կ'ուղղուինք դէպի վանքն Հայոց՝ Ս. Ղազար:

Այս անգամուան համար թողունք ձեռագրատունը, դրադարանը, թանգարանը իրենց թանկագին հաւաքածոներով, երկդարեան տպարանը, թողունք վանական կեանքը եւ հոն կատարուած հետազօտութիւններն ու բանասիրական աշխատանքները գիտական մակարդակի, եւ ըսենք թէ հաւատարիմ իրենց կրթական եւ դաստիարակչական դարաւոր առաքելութեան՝ Մխիթարեան Հայրերը, մի քանի տարիէ ի վեր, Վենետիկի մէջ, հաստատած են հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային դասընթացքներ, առիթ ընծայելով Հայուն սորվելու իր մայրենի լեզուն, ծանօթանալու իր մշակոյթին, երկու տարբեր, բայց լրացուցիչ հաստատութիւններու մէջ:

Մին, հովանաւորութեան ներքեւ Ս. Ղազարու հայկական ճեմարանին, Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, միւսը Վենետիկի Պետական Համալսարանին հայագիտական ամպիոնին կողմէ Վենետիկի համալսարանը:

Վերջին տարիներուն այս երկու ձեռնարկները լայն արձագանգ գտան մեր գաղութներուն մօտ, քանի տասնեակ ու տասնեակ երիտասարդներ, չափահասներ, երկու սեռերու, կը փութան Սփիւռքի զանազան վայրերէն՝ Գանատայէն - Յունաստան, եւրոպական երկիրներէն Միջին - Արեւելք, օգտակարը լծորդելու համար հաճելիին:

Դասընթացքները բաժնուած են զանազան մակարդակներու՝ սկսնակ, միջակ, զարգացած, հայախօս կամ ոչ և տեղի կ'ունենան առաւօտները: Օրուան յայտագրին մաս կը կազմեն նաեւ դասախօսութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ, շատ յաճախ ընտրուած մասնագէտներուն կողմէ:

Իմացական հետաքրքրութենէն անդին, դասընթացքները հանդիպումի եւ փոխանակութեան առիթ են տարբեր հորիզոններէ եկած տարբեր լեզուներով ուսումներ կատարած անձերու միջեւ, որոնք կը հաստատեն թէ՝ միայն լեզուն է հեռաւորեան որ զիրենք իրարու կը կապէ եւ նոյն ազգին պատկանելու զգացում եւ գիտակցութիւնը կուտայ:

Ուստի, Յուլիս եւ Օգոստոս Վենետիկ ոչ միայն արձակուրդի շրջան մըն է, այլեւ ամառնային դպրոցներու, համալսարաններու ամիսներ:

Բարեդէպ են երկու նախաձեռնութիւններն ալ: Գնահատելի են Մխիթարեան Հայրերու կատարած ջանքերը, դպրոցական տարեշրջանէն անդին միջոցներ ընտեղծելու, կառոյցներ հաստատելու որպէսզի յաջորդական սերունդները միշտ հաղորդ մնան, իրենց սիրտերը բանան, հայ գրքին, հայ ոգիին, հայ հողին եկած պատգամին:

Մենք կը հաւատանք այս երկու ձեռնարկներու արդիւնաւորութեան: Ժողովուրդը կը հաւատայ որովհետեւ իրեն համար Մխիթարեան Միաբանութեան կամ Մխիթարեան Վարդապետի կնիքը կրող ամէն կրթական ձեռնարկ ապահովութիւն մըն է լրջութեան, որակի եւ բարոյականի:

Մխիթարեան որակումը կրող հաստատութիւն կամ անձ կը վայելէ վստահութիւնը ժողովուրդին, որովհետեւ ունի իր ետին դարաւոր ժառանգ մը, որքան ալ դժուար ըլլայ զայն կրել իր ուսերուն վրայ:

Ամառը՝ վստահ ենք Վենետիկ, պիտի ըլլայ շատ մը հայ երիտասարդներու եւ չափահասներու ժամադրավայրը:

Կ. Յ.

«LIBERATION»

TETE D'AFFICHE

ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԸՋ

Այս թաժնին մէջ, Ուրբաթ օր, Յունիս 26-ին, «Լիպերասիոն» կ'անդրադառնար Էտուար Սագըզի (նկարն ալ հրատարակելով), որ ընդհանուր նախագահ - տնօրէնն է, 1981-էն ի վեր, Ֆրանսական գլխաւոր ճարտարարուեստներէն՝ ԻՒՔԼԱՖ - Ռուսէլի: Բնիկ պոլսեցի, Էտուար Սագըզ, ինչպէս կը յիշէ թերթը, բժիշկ է, գիտութեանց տոքթոր, որ 14 տարի նուիրուած է գիտական հետազօտութեանց: Եւրոպայի գլխաւոր մասնագէտներէն է սեռային ներծոր գեղձերու: 1966-էն ի վեր է որ Էտուար Սագըզ ճարտարարուեստի մէջ մտած է եւ ԻՒՔԼԱՖ - Ռուսէլի երրեակ ղեկավարութեան ընդհ. տնօրէն եղած է, ապա՝ փոխ - նախագահ - տնօրէն 1978-ին, հուսկ ընդհ. նախագահ - տնօրէն 1981-ին: Ներկայիս ընկերութեան մեծ բաժնետէրերն են՝ քիմիայի գերման հսկան՝ Հէօքսթ (54%), Ֆրանսական Պետութիւնը (36,25), Սիւէզ (3,75), մնացեալն ալ անհատներ: Նոր համաձայնագրեր ստորագրուած են Հինգշաբթի օր, 6 տարուան համար, որոնք կը պահպանեն ներկայ վիճակը: Միակ փոփոխութիւնը՝ Գերմանացիք 7 աթոռ ունին 12-ի վրայ հսկողութեան մարմնին մէջ: Սագըզ նախագահ կը մնայ մինչեւ 1989 եւ «Լիպերասիոն» կը վերջացնէ. - «Երբ իրեն խօսք կ'ըլլայ յաջորդի (տօֆէն) մը մասին, ԻՒՔԼԱՖ - Ռուսէլի նախագահը կը պատասխանէ. - «Ուրեմն, կը խորհիք որ Սագըզը վերջացա՞ծ է»:

TURQUERIES

Alain Carignon, ministre délégué à l'Environnement, avait cru bon, il y a trois semaines, de signer un texte appelant le Parlement européen à reconnaître que les Arméniens avaient été victimes, en 1915, d'un génocide. Ce que l'Assemblée de Strasbourg a d'ailleurs fait.

Le texte de cet appel à peine paru dans la presse, Chirac passa une engueulade à Carignon et exigea qu'il publie un rectificatif pour préciser qu'il avait signé à titre strictement personnel et non en tant que ministre.

Carignon dut obtempérer. Mais il n'en est pas encore revenu. Commentaire d'un de ses collaborateurs : «*Chirac a fait de cette histoire une véritable affaire d'Etat en prenant totalement le parti des Turcs contre les Arméniens. Nous n'arrivons pas à comprendre pourquoi*».

Sans doute parce que la Turquie est un modèle d'Etat démocratique.

« *Le Canard Enchaîné* »
— 24 *juin* —

Նման պարագաներու, որոնք նորութիւն ալ չեն, լաւագոյն խորհրդածութիւնն է, հաւանաբար, խորհրդածութիւն չընել: Այլ խօսքով՝ No comment, ինչպէս կ'ըսէ Ամերիկացին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ՄԵՆՔ

ՌԱԶՄԻԿ ՄԱՏՈՅԵԱՆ

«Մենք կողմնակից ենք բոլոր ժողովուրդների թէ՛ ազգային զգացմունքների, թէ՛ պատմութեան, թէ՛ մշակոյթի, թէ՛ լեզուի նկատմամբ յարգալից վերաբերմունքի, կողմնակից ենք լիակատար եւ փաստական հաւասարութեան:

Մենք ապրում ենք բազմազգ երկրում, եւ այդ հարցերը անուշադրութեան մատնելը վտանգաւոր է: Ցաւօք, մենք երբեմն իրավիճակը այդ ուղղութիւնում գնահատել ենք կենցաղառերի ձեւով, իսկ չէ որ դա կենդանի կեանքն է իր բովանդակ բազմազանութեամբ»:

Մ. Ս. ԳՈՐԲԱՉՈՎ

Հայաստանը Ռուսաստանի կազմի մէջ մտնելու 150–ամեակի տօնակատարութեան օրերին հայկական պատուիրակութիւնը հիւրընկալուեց Ռոստովի մարզում: Հիւրընկալ տանտէրերը մեզ տարան հայկական Չալթըր գիւղը: Այստեղ բնակուող Հայերի նախնիների մի մասը գաղթել է Անիից, մի մասն էլ՝ Կիլիկիայից: Դարերի ընթացքում նրանք պահպանել են իրենց ազգային նկարագիրը, սովորոյթները, կենցաղը: Լեզուն՝ նոյնպէս:

Շրջում էինք, ականջներս ձայնի: Մարդիկ միմեանց հետ խօսում էին հայերէն: Հայերէն էին խօսում նաեւ փողոցում միմեանց հանդիպած ... Ռուսները: Յետոյ իմացանք, որ տեղի դպրոցներից մէկը յաճախող ռուս երեխաները նոյնպէս սովորում են հայերէն:

– Իսկ ռուս ծնողները չե՞ն տրտնջում, որ երեխաները ծանրաբեռնւում են:

– Ո՛չ, այդպիսի որեւէ դէպք չի եղել:

... Ու ես յիշեցի մի տխուր փաստ, որ տեղի է ունեցել Երեւանի ռուսական դպրոցներից մէկում. ծնողական ժողովի ժամանակ հայ ծնողներից մէկ – երկուսը առաջարկել են իրենց երեխաներին ազատել Հայոց լեզու եւ գրականութիւն առարկայից: Նրանք առաջնորդուել են «երկաթեայ տրամաբանութեամբ». եթէ իրենք ընտրել են ռուսական դպրոցը, ուրեմն էլ ի՞նչ հարկ կայ «խեղճերին» ծանրաբեռնել «աւելորդ» առարկայով:

– Իմ երեխան փողոցում էլ հայերէն կը սովորի, – նոյն տրամաբանութեամբ ասել են նրանք:

Թերեւս հակաալկոհոլային յօդուածների ամենաուշադիր ընթերցողները գինեմոլները չեն, ինչպէս մի ժամանակ ես էի չսեռնելու տալիս ծխելու վնասների մասին յօդուածները, երբ ինքս մոլի ծխող էի: Մի գուցէ այս յօդուածն էլ չեն կարդայ նրանք, ովքեր հրաժարւում են հայերէնից: Ինչպէս ասում են՝ տէրն իրենց հետ: Բայց մեր մտահոգութիւնը երեխաներն են: Ինձ յայտնի են ընտանիքներ, որոնք երեխայի ձեւաւորման առաջին իսկ տարիներին նրան հեռացնում են հայերէնից, իբրեւ թէ՝ ռուսերէնի առօգանութիւնը չփճացնելու համար, մոռանալով, որ առոգանութիւնը երեխան նախ եւ առաջ որդեգրում է իր ծնողների՝ յաճախ հէնց «առոգանող» ռուսերէնից:

Երեւանի Սպանդարեանի շրջժող – կրթբաժնի տեսուչը «Երեկոյեան Երեւան» թերթում գրում է, որ ռուսական դպրոցներում «որպէս համընդհանուր թերութիւն պէտք է նշել աշակերտների ոչ հայեցի առոգանութիւնը: Ուղղախօսական թերութիւններից զերծ չէին հէնց իրենք՝ ուսուցիչները...»: Որպէս կանոն, ռուսական դպրոցների ուսուցիչները չափից աւելի ներողամիտ են Հայոց լեզուի գրաւոր աշխատանքները գնահատելիս. «եօթ սխալի առկայութեամբ՝ 8–րդ դասարանցու ուսուցողական աշխատանքը գնահատուել էր «4», կարդում ենք նոյն յօդուածում: Եւ աջ ու ձախ հանդիպում ես մարդկանց, ովքեր կարդին չգիտեն ոչ «Պուշկինի, ոչ էլ Մաշտոցի լեզուն, անխղճաբար ու անխուժօրէն խառնելով հոլովներն ու սեռերը, երեխաների հետ բարբառում են չգիտես թէ ինչ լեզուով:

Տարիներ առաջ, երբ աշխատում էի կուսակցութեան Լենինականի քաղաքային կոմիտէում, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց մի անսպասելի փաստ. մանկական բաժնում «բերման ենթարկուած» անչափահասների ճնշող մեծամասնութիւնը, որոնք դասերից փախչելով՝ տարբեր խախտումներ ու զանցանքներ էին թոյլ տուել, ոչ հայկական դպրոցների սաներ էին: Ընդ որում, որպէս կանոն, նրանք ցածր առաջդիմութիւն ունէին ռուսերէնից: Ի՞նչն էր պատճառը: Պարզւում է, նրանք վատ էին տիրապետում ռուսերէնին, յաճախ չէին հասկանում ուսուցիչների կողմից հաղորդուող նիւթը եւ անխուսափելի կշտամբանքներից խուսափելու համար փախչում էին դասերից, յաճախ յայտնւում անցանկալի շրջապատում: Մեծ մասամբ լինելով ապահովուած ընտանիքների երեխաներ եւ գրպանում ունենալով դրամ, նրանք ծխում էին, խմում, հրապուրւում մոլի խաղերով...

Երբ պարզուեց այս իրողութիւնը, առաջարկուեց ռուսական դպրոցների առաջին դասարան ընդունելիս հաշուի առնել, թէ երեխաներն արդեօք բաւարար նախադրեալներ ունե՞ն՝ տիրապետելու ռուսերէնին:

Բանն այն է, որ նման նախադրեալների բացակայութեան դէպքում ծնողների անխոհեմ նկրտումներին երբեմն զոհ են գնում շատ օժտուած երեխաներ, որոնք կարող էին դառնալ լաւ մասնագէտներ (յետագայում բաջ տիրապետելով նաեւ ռուսերէնին եւ այլ լեզուների), մինչդեռ այժմ մի կողմից՝ համապատասխան լեզուական միջավայրից զուրկ լինելու եւ միւս կողմից՝ դպրոցում անբաւարար դասաւանդման ու լեզուի վատ իւրացման պատճառով կիսատ – պռատ սովորելով, նրանք ակամայ ձեռք են բերում անլիարժէքութեան կոմպլէքս, որը մեծ ջանքեր է պահանջում յետագայում յաղթահարելու համար: Այդպիսիներն ընկերական շրջապատում դառնում են անհաղորդ, կորցնում են համարձակութիւնը: Եւ ուսուցչի մօտ էլ հետզհետէ ձեւաւորւում է այն թիւր կարծիքը, թէ տուեալ կարծիքը, թէ տուեալ աշակերտը անընդունակ է կամ անաշխատասէր: Դրութիւնը բարդանում է նաեւ դրանով, որ ուժեղ դասընկերները յաճախ աններողամտօրէն ծաղրում են «անմեղ – մեղաւոր»ի լեզուական վրիպումները: Ընդունակ երեխան որ կարող էր մայրենի լեզուի հիմքի վրայ ընկալել եւ իւրացնել գիտելիքները, երկրորդ, նոր իւրացուող լեզուով դժուարանում է իւրացնել դրանք եւ թերութիւնն ուղեկցում է նրան տեւական ժամանակ, եթէ ոչ՝ ամբողջ կեանքում: Հէնց այս թերութիւնը չէ՞, որ իրեն դրսեւորում է բոլոր ոլորտներում, եւ թատրոնների բեմից, հեռուստաէկրանից, համերգային հարթակներից, ժողովների ժամանակ աղաւաղւում են լեզուն, առոգանութիւնը, հնչերանգը: Թէ՛ մայրենի եւ թէ՛ ռուսերէնի...

... Ինչպէս չյիշատակես լուսահոգի Յակոբ Պարոնեանի «Ուրախաւիթ լուր մը...» թերթօնը, ուր կարդում ենք, «Խումբ մը երիտասարդներ ընկերութիւն մը կազմած են իրենց մէջ, նպատակ ունենալով մէկ դահեկան տուգանք վճարել ամէն անգամ՝ որ իրենց խօսակցութեանը մէջ օտար բառ կը խառնեն: Այս տուգանքէն գոյանալիք հասոյթն ազգօգուտ ընկերութիւններէն մէկուն պիտի նուիրեն: Հապա ի՞նչ տուգանք տանելու է այն հայերէն, որք իրենց խօսակցութեանը մէջ երբեմն հայերէն բառեր կը խառնեն եւ շատ անգամ հայերէն բնաւ չեն խառներ»:

Վերջերս ռաք դրի (Պարոնեանը կ'ասէր՝ բարով խերով չընէ՛ի) մի դերատեսչութիւն, որի միջանցքներում փակցուած էին ինչ – որ ցծապատկերներ եւ մասնագիտական նիւթեր: Հայերէն՝ ոչ մի բառ ոչ մի տառ: Մատծեցի՝ նիւթերը հաւանաբար ստացուած են վերադաս դերատեսչութիւնից, սակայն անմիջապէս էլ նկատեցի, որ մինիստրի, նրա տեղակալների, վարչութիւնների պետերի եւ անգամ պարետի առանձնասենեակի դռներին փակցուած անուանատախտակներն անգամ դարձեալ հայերէն չեն: Մինչդեռ հարկաւոր էր շատ բնական ու հասկանալի բան՝ գրուածը կրկնօրդել երկու լեզուով: Դա՛ է ճիշդը:

Ճենկիզ Այթմատովը, պատասխանելով «Լիտերատուրնայա Գազետա»յի թղթակցին, ասում է. – «Ժողովրդի անմահութիւնը նրա լեզուի մէջ է: Իւրաքանչիւր լեզու մեծ է իր ժողովրդի համար: Մեզնից ամէն մէկը որդիական պարտք ունի մեզ ծնած, իր ամենամեծ հարստութիւնը՝ լեզուն մեզ պարգեւած ժողովրդի նկատմամբ...»: Անկանաւոր գրողը, վրդովմունք արտայայտելով բոլոր նրանց նկատմամբ, ովքեր մայրենի լեզուի չահերը պաշտպանողներին փորձում են մեղադրել նեղ ազգայնականութեան մէջ, յանձին այդ մեղադրողների տեսնում է «դեմագոգ – չաղակրատ – ամբիոնամոլների», որոնք «Ռուսաց լեզուն տեղին ու անտեղի փառաբանելը եւ սեփականը նուաստացնելը իրենց համար դարձրել են հեղինակութեան մասնագիտութիւնը»:

Այս իրողութիւններին անդրադարձանք ոչ այն պատճառով, որ այսօր Հայոց լեզուին ինչ – որ վտանգ է սպառնում: Ամենեւին: Երբեք, ոչ մի դարում հայերէնն այնպիսի զօրեղ արմատներ չի արձակել, ինչպէս այսօր մեզանում, երբ հայացւում է հսկայական ծաւալներով գիտական, գեղարուեստական գրականութիւն, գործում են բազմաթիւ հայկական դպրոցներ, երբ բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցներում ժամանակակից գիտութիւնների մի ողջ համակարգ դասաւանդւում է հայերէն, եւ այդ գիտութիւնները ուսանելու համար մայր հայրենիք են գալիս Սփիւռքի բոլոր ծայրերից: Հայերէնը գործում է որպէս պետական լեզու եւ վայելում պետական հովանաւորութիւն: Մեր մտահոգութիւնը վերաբերում է այն անճող ու փարթամացող թերուսութեան մոլախոտին, որ խռովում է լեզուամտածողութեան մէջ, անտեսելով թէ՛ քերականութիւնը, թէ՛ էթիկան: Հայերէնը մայրենին է: Ուրեմն, այն պէտք է լաւ իմանալ: Սա, ամէն ինչից զատ, ազգային ինքնութեան յայտանիշ է նաեւ: Ռուսաց մեծ լեզուն տիրապետելը եւս հրամայական պահանջ է այն իմաստով, որ մեր առջեւ հէնց նրա շնորհիւ են բացւում համաշխարհային գիտութեան, մշակոյթի, սովետական եղբայր ժողովուրդների հոգեւոր հարստութեան շտեմարանները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾՆՈՂՔԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ Է

Վերջերս, հեռաւոր ափի մը վրայ, Մայրերու Օրուան առթիւ, երբ ուղերձ մը կ'արտասանէի, կ'ըսէի, թէ մեզի՝ Հայ ժողովուրդին համար, մեր ծնողքը, այսինքն մեր մայրը եւ հայրը կը խորհրդանշեն մեր ժողովուրդը, կամ պէտք է խորհրդանշեն մեր ժողովուրդը: Մենք մեր ծնողքին մէջ կը տեսնենք կամ պէտք է տեսնենք մեր ժողովուրդը: Մեր ժողովուրդն է որ եկած ու խտացած, մարմին առած է մեր ծնողներէն իւրաքանչիւրին մէջ:

**

Հեռաւոր այդ նոյն ափերուն վրայ է, որ երբեմն անպատմելի տառապանքով հանդիպած եմ մարդոց, որոնք երբ ինծի հետ ծանօթացած են, եւ որոնք երբ լսած են թէ հայ գրող մըն եմ, փայլող աչքերով նայած են ինծի եւ ըսած են ֆրանսերէն, կամ անգլերէն.

– Իմ ծնողքս ալ Հայ էր:

Ի՞նչ կը նշանակէ՝ իմ ծնողքս ալ Հայ էր: Այդ մարդիկը ըսել կ'ուզէին, որ ըլլալով հանդերձ զաւակը Հայ հօր մը եւ մօր մը, իրենք ուրիշ ազգութեան մը կը պատկանէին: Եթէ ըսէին թէ իրենց միայն հայրը Հայ է, կամ իրենց միայն մայրը Հայ է, այսինքն խառն ամուսնութեան մը զաւակն են, ատիկա այնքան ցնցիչ պիտի չըլլար որքան վերի իրենց յայտարարութիւնը: Այդպիսի ամուսնութենէ մը աշխարհ եկած զաւակի մը երակներուն մէջ այլեւս օտարի մը արիւնը խառնուած է եւ այդ զաւակը կիսով արդէն հեռացած է իր ծնողներէն Հայ եղողին ժառանգութենէն: Բայց երբ օտար ոչ մէկ արիւն խառնուած է զաւկի մը երակներուն, այդ զաւակը ի՞նչպէս կրնայ ինքզինք օտար նկատել, պարզապէս օտար երկնքի մը տակ մեծցած, կամ օտար բարքեր իւրացուցած ըլլալուն համար: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդպիսի զաւակ մը, այդպիսի չափահաս մարդ մը, իր ծնողքին նայելով, ծնողքին մէջ իր ժողովուրդը չի տեսներ:

**

Տարբեր կերպը մեզի համար ո՛չ միայն անհասկնալի է, այլ նաեւ անընդունելի: Երբ կը սիրենք մեր հայրն ու մեր մայրը, երբ կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ անոնց, երբ կը ջանանք անոնց արժանաւոր յաջորդները ըլլալ, իրականութեան մէջ մենք մեր ժողովո՛ւրդն է որ կը սիրենք, մեր ժողովուրդին արժանաւոր յաջո՛րդն է որ կ'ըլլանք: Ամբողջ ժողովուրդի մը հազար, երկու հազար, երեք հազար տարուան պատմութիւնն ու անցեալն է որ խտացած է ծնողքի մը մէջ: Ծնողք եւ ժողովուրդ պատկանելիութիւն անբաժան բաներ են: Պատահական չեղումներ ոչինչ կը փոխեն ընդհանուր հոսանքին մէջ: Պիտի նայինք երիտասարդ կամ ծերունազարդ մօր մը կամ հօր մը երեսին եւ անոր մէջ պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդը: Պիտի նայինք մեր ծնողքին երեսին, եւ անոր մէջ մերթ պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդին ազնուութիւնն ու բարեսրտութիւնը, մերթ պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդին իմաստութիւնն ու անձնազոհութիւնը, մերթ պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդին տաղանդն ու հանճարեղութիւնը, մերթ պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդին տկարութիւններն ու թոյլ մէկ կողմը, բայց անպայման պիտի տեսնենք մեր ժողովուրդը եւ մեր ծնողները մեզի համար պիտի դառնան մէկ – մէկ յուշարձան, միակ սակաւ: Այդ յուշարձանը, ինք տեղեակ ըլլայ կամ ոչ, գիտակցութիւնը ունենայ կամ չունենայ, կը մարմնացնէ մեր ամբողջ մշակոյթն ու մեր բոլոր բարքերը, լաւ հաղորդիչն է նիւթական ու բարոյական թանկագին ժառանգութեան մը եւ ունի բազմաթիւ յատկութիւններ որոնց հեղինակը ինք չէ, այլ դարերու խորքէն եկող այն քանդակագործը, որ մարմին տուած է իրեն:

Մերինին նման չորս հովին յանձնուած փոքրիկ ժողովուրդի մը զաւակները իրր այդ կը գոյատեւեն այնքան ատեն որ իրենց ծնողքին մէջ կը տեսնեն ու կը սիրեն նաեւ իրենց ժողովուրդը:

Բայց ամէն զաւակ, որ իր ծնողքին մէջ իր ժողովուրդը պիտի տեսնէ, օր մը իր կարգին ծնողք պիտի դառնայ եւ այս անգամ ինք է որ իր զաւկին համար պիտի խորհրդանշէ իր ժողովուրդը:

Ես կը մտածեմ որ ամէն ծնողք, իր ժողովուրդէն ժառանգութիւն ստացած ամէն մարդ, իր զաւկին նայելով, պէտք է ըսէ.

– Ասիկա իմ զաւակս է, բայց իրականութեան մէջ ո՛չ թէ իմ, այլ իմ ժողովուրդի՛ս զաւակն է, որովհետեւ ես իմ ժողովուրդս կը խորհրդանշեմ, որովհետեւ ես եւ ժողովուրդս նոյն բանն ենք: Ի՞նչ պիտի ըլլամ ուրեմն, որպէսզի իմ զաւակս ինծի նայելով միայն հայր մը չտեսնէ, այլ տեսնէ նաեւ այն բանը զոր ես կը խորհրդանշեմ:

Եւ կը մտածեմ նաեւ, որ բոլոր անոնք որոնք իրենց ժողովուրդին հօտէն հեռացած են, իրենց ծնողքին նայելով, պէտք է ըսեն.

– Ես իմ ժողովուրդիս զաւակը չեմ այլեւս, բայց ուրեմն այլեւս իմ ծնողքիս ալ զաւակը չեմ: Ժողովուրդիս հետ միասին, կորսնցուցի նաեւ սիրելի ծնողքս: Պիտի ներե՞ն արդեօք ծնողքս ինծի, իմ այս հեռացումիս համար.

Բ. Հ.

ՈՒՆԿՆԴՐԵԼՈՎ ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԿՌՈՒՆԿԻՆ

«Բարով եկար, սիրուն կռունկ,
ի՞նչ լուր բերիր հայրենիքէս»

Հայրենի մեր կռունկներուն ամէնէն համակրելիներէն մէկն է անկասկած Ռուբէն Երեւանցի, որուն բերած լուրերուն ունկնդրելու՝ լիք - լեցուն սրահ մը կ'ունկնդրէր զինքը Յունիս 22-ի իրիկունը, Թէաթր տը Փարիի մէջ, Դպրոցասէր վարժարանի ի նպաստ տրուած համերգին:

Ան իր խանդավառութիւնը արտայայտեց նաեւ Սթրազպուրկի մէջ տրուած յաղթանակին առթիւ, երգելով «Սարերի քամին»: Ինչպէս կ'ըսէր համերգի սկիզբին Ն. Տուրեան ներկայացնելով արուեստագէտը, պէտք էր ուշի - ուշով հետեւիլ Ռ. Երեւանցիի երգերու խօսքերուն. բան մը, որու շատ անգամներ բնաւ պէտքը չենք զգար երբ հայկական երգեր մտիկ կ'ընենք ներկայիս. այնքան աւելորդ ու անտեղի «կը շատախօսեն» անոնք: Սակայն իր մօտ բոլորովին այլ է պարզուած պատկերը. իր երգերը աւելի քան խօսք՝ «բաներ մը կ'ըսեն» ունկնդիրներու: Կը պատմեն երեւանեան կեանքէն, մեր անցեալէն, ներկայէն, ուրախութիւններէն, տխրութիւններէն: Ճիշդ է որ Ռուբէն Երեւանցի կ'երգէ իր երգերը, սակայն այդ սրահը լեցնող ներկաներէն ո՞ր մէկը չէր ձայնակցեր, սրտակցեր իրեն, երբ, օրինակ ան մեր աւերուած հայրենիքէն փչող սարերու քամիին հետ իր կարօտը կը ղրկէր այն լեռներուն, վանքերուն, զորս «ձգեր էինք գետի միւս ափին». եւ ո՞վ չէր բաժներ տակաւին իրեն հետ, անոնց վերադառնալու, զանոնք վերադարձնելու հաւատքը, երբ կ'ունկնդրէր անոր երգը:

Ռուբէն Երեւանցի երգեց պարզ, անզարդ բեմին վրայ, թառած բարձր աթոռակի մը. իր երգով պատասխանեց «Ի՞նչ լուր բերիր հայրենիքէս» հարցումին, որ ըղձութեան մէջ բանաձեւուած էր սրահը լեցուցած բազմութեան ներկայութեամբ: Իր երգը, պատմեց Երեւանի արդիականացած, մեծ քաղաքի առօրեային, անոր զուարճալիքներէն, շոգ կիրակիներէն: Վրձինի մէկ - երկու հարուածով մեր աչքերուն առջեւ կեանքէն էջեր բացող նկարիչի մը նման, ան երգով ուրուագծեց ամէնէն խրախուսիչ ու բարախուն պահեր, անցեալէն ու առօրեայէն:

Յայտագրի Ա. մասի վերջաւորութեան իրեն ընկերացաւ Դպրոցասէր Վարժարանի աշակերտներէն խումբ մը, ու անոնց հետ երգեցին երկու մանկական երգեր՝ «Նաւակը» ու «Ջի կարելի»ն:

Նոր օրերու այս գուսանը, ինչպէս բնութագրեց զինքը Ն. Տուրեան, իր երգացանկը կը համեմէր միջանկեալ զրոյցի պատառիկներով, որոնք գլխաւորաբար կը միտէին անհասկնալի ըլլալու վտանգը փարատելու եւ դէպի ունկնդիրները ճամբայ հարթելու իր երգերու խօսքերուն: Նոյն մտահոգութիւնը կը մատնէր նաեւ հատիկ, հատիկ առոգանութիւն մը, որ թափանցիկ կը դարձնէր նոյնիսկ ամէնէն արագ երգուած տողերու շարայարումը:

Աւելի անկաշկանդ ու ինքնաբուխ էր Ռ. Երեւանցի յայտագրին Բ. մասին մէջ, ուր յատկապէս ուշագրաւ էին «Սարդարապատ», «Գազանանոց» եւ «Եղը» երգերը: «Գազանանոց» երգը, որ խլեց երկարատեւ ծափեր, ձօնուած էր «բոլոր այն պոէտներին, որոնք մեռել են ո՛չ իրենց կամքով»: Այլաբանական պատկերներով խորհրդանշուած, բանտուած, կաշկանդուած երգերու, երգիչներու պարագան էր հոն ներկայացուածը, անոնց՝ որոնք մահով միայն կը հասնէին իրենց երազին:

Ռուբէն Երեւանցի Փարիզի այս առաջին համերգով յաջողեցաւ ճամբայ բանալ նաեւ իր նոր երգերով, դէպի մեր ներաշխարհը, ուր երկար ատենէ ի վեր կարօտը տեղաւորուած էր հայ երգի դաշտէն փչելիք նոր ու ազատ շունչի մը: Ու երբ ընդհանուրի փափաքով կրկնուած «Սարերի քամի»ով իջաւ վարագոյրը, գեղեցիկ վայելքէ մը առանց յագենալու բաժնուողի մը հոգեվիճակով մաղթեցինք որ Երեւանցիի փարիզեան այս առաջին համերգը, չըլլայ նաեւ միակը:

Ա. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

– ՄԱՀՈՒԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ –

Արդէն 15 տարիներ անցած են այն օրէն երբ իտալահայ համայնքը կորսնցուց իր ամէնէն կարկառուն դէմքերէն բարերար՝ Ստեփան Սրապեանը:

Կիրակի, Յունիս 14-ին Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին հաւաքուած էին հանգուցեալին հարազատներն ու համայնքի անդամները յարգելու յիշատակը ազգասէր ու բարեգործ Հայուն եւ աղօթելու անոր հոգւոյն համար:

Պատարագի աւարտին հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան անդրադառնալով նախորդ Կիրակի օրուան՝ Հոգեգալուստի տօնին եւ մեզի քրիստոնեաներուս բաշխուած Ս. Հոգւոյ կենարար շնորհներուն, անգամ մը եւս շեշտեց Աստուծոյ իմաստութեան, անհատնում սիրոյ եւ կենդանարար պարգեւներուն առջեւ մեր հոգին աղօթքի միջոցաւ բանալու անհրաժեշտութիւնը, որով հնարաւոր կը դառնայ նաեւ մեր փորձութիւններուն, եւ ամէն տեսակի դժուարութիւններուն մէջ մխիթարութիւն գտնելու եւ մղուելու բարի գործի ու ազգօգուտ աշխատանքի:

Ապա ոգեկոչելով հանգուցեալ բարերարին յիշատակը շեշտեց մանաւանդ այն պարագան, երբ երեսուն տարիներ առաջ Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին քար առ քար, աղիւս առ աղիւս կը բարձրանար եւ մարմին կ'առնէր դառնալու համար մեր աղօթքի տունն ու ազգային զգացումներուն ներշնչարանը: Այդ օրերուն Ստեփան Սրապեան իր սիրոյն, անմիջական հետաքրքրութեան ու հետեւողական ուշադրութեան առարկան դարձուց եւ ամբողջ հոգիով փարեցաւ եկեղեցւոյ շինութեան գործին եւ այսօր մենք երախտապարտ սրտով կը յիշենք զինք իր բոլոր միւս բարի գործերով, բայց Սարգիս քահանայ, յայտնելով թէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն Վազգէն Ա. Հայրապետը այս առթիւ ղրկած էր հեռագիր մը, զոր ան կարդաց հետեւեալ բովանդակութեամբ եւ իտալերէն թարգմանութեամբ:

«Սրտանց կ'աղօթենք յաւէտ ողբացեալ Ստեփան Սրապեանի հոգւոյն համար, որ երկար տարիներու իր եկեղեցաշէն եւ ազգանուէր նուիրեալ գործունէութեամբ անմոռանալի պայծառ յիշատակ մը թողուց: Թող բարին Աստուած միշտ անմոռաց, միշտ օրհնեալ պահէ անոր յիշատակը արդարներու դասին՝ յաւերժական լոյսի աշխարհին մէջ:

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ մեր նախագահութեամբ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ Յունիս 14-ին, Մայր Աթոռս բարերար Ստեփան Սրապեանի հոգւոյն համար:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք Սրապեան ընտանիքի անդամները, հարազատներն ու ժողովուրդը յուզումով համախմբուած մեկնեցան Եկեղեցիէն, իրենց հետ տանելով Ստեփան Սրապեանի բարի գործը շարունակելու եւ իր յիշատակը անթառամ պահելու զգացումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԵՀՐԱՆ ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՅՑԵԼԱԾ Է
ԻՐԱՔՑԻ ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ

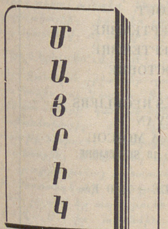
Թեհրանի մէջ հայկական պատուիրակութիւն մը այցելած է Հէշմաթիէ կայազօրը գտնուող իրաքցի գերիներուն: Կայազօրի հրամանատարը՝ գնդապետ Շահ - Փանահ, բացատրութիւններ տուած է գերիներու առօրեայ կեանքի մասին, նշելով որ «Գերիները կանոնաւոր նամակագրութիւն ունին իրենց ընտանիքներուն հետ եւ թէ ընտանիքները ազատ կերպով կրնան այցելել անոնց: Ուշադրութիւն կը դարձուի անոնց առողջապահութեան հարցերուն, կը հակակշռուի անոնց գործածական ջուրը, հարկ եղած դեղորայքը առատօրէն կը տրամադրուի. ուտելիքները եւ կերակուրները բժիշկներու կողմէ միշտ քննութեան ենթարկուելով կը մատակարարուին գերիներուն: Գերիները ազատ են իրենց կրօնական արարողութիւններու կատարման մէջ. անոնք կը մասնակցին մարզական խաղերու եւ մրցումներու: Փափաքողներ կրնան աշխատիլ արհեստանոցներու մէջ եւ իրենց աշխատանքին դիմաց, անկախ բոլորին վճարուող ամսականէն, յաւելեալ աշխատավարձ ստանալ: Ունին իրենց երգչախումբերն ու թատերախումբերը, որոնք յաճախ հանդէս կուգան: Ամէնուն տրամադրուած է մահճակալ եւ յարմարաւէտ անկողին: Հակառակ անոր որ պատերազմի պատճառով յառաջացած դժուարութիւններու հետեւանքով ժողովուրդին համար կարգ մը ուտելիքներ ու պիտոյքներ գտնելը դժուար է, սակայն անոնք գերիներուն կը տրամադրուին առատօրէն. օրինակ՝ իւրաքանչիւրին կը տրուի ամսական երեքուկէս քիլօ հաւու միս, հինգ կտոր օճառ եւայլն»:

Հայկական պատուիրակութիւնը գիրքեր նուիրած է հրամանատարութեան եւ կայազօրի գրադարանին: Ապա, գաղափարա - քաղաքական գրասենեակի պատասխանատուին առաջնորդութեամբ հայկական պատուիրակութիւնը անցած է բազմահազար գերիներու մէջէն, տեղ - տեղ կենալով անոնց մօտ. գերիները բացականչած են՝ մահ Ամերիկայի, մահ Խորհ. Միութեան, մահ Իսրայէլին, մահ Սատամին: Թատերասրահին մէջ գերիները բեմադրած են թատերախաղ մը, որուն ներկայ եղած են հայ եւ ասորի գերիներ:

Այնուհետեւ մարզասրահին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է հայ եւ ասորի գերիներու հետ: Հայ հոգեւորականները կարճ արարողութիւն մը կատարած են քրիստոնեայ գերիներու համար:

«Ալիք»ի թղթակիցը կը նշէ, թէ այցելութեան ընթացքին ուշագրաւ եղած է այն երեւոյթը, որ կայազօրի պատասխանատուները գերի բառի փոխարէն միշտ հիւր բառը գործածած են:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Սօսիներով եզերուած, ցից զառիվերով այդ ճամբուն թիւ 3-ին վրայ կանգ առին բնակարանի մեր փոփոխութիւնները:

Պարոն Թիւրնէրի նման, որ տասը թիւերով իր ծառուղին ունէր, մենք ալ հիմա ունէինք «չափի վրայ շապկագործ» ցուցատախտակով մեր «խանութ»ը: Աչք խաբող ճակատին ետին, հազիւ տեղ կը մնար մեր երկու մեքենաներն ու կերպասը կտրելիք սեղանը տեղաւորելու: Այս գործատեղիին սահմանները միջնորմով մը ճշդած էինք, որպէսզի ետեւի մասը կարենայինք որպէս «հիւրասենեակ» գործածել:

Հայրս հոն կը քնանար տիւան - բազկաթոռի մը վրայ: Ապա, շէնքին մայր պատը արդէն կ'ըլլար աւելին: Սակայն հոն բացուածքով մը ապակեծածկ «խոհանոցիկ» մը աւելցուցած էինք, շէնքին նեղ բակին վրայ:

Յանկարծ ամէն բան կը կերպարանափոխուէր, ինչպէս կ'ըսեն այսօր «կրկնայարկի», պտուտակաձեւ փոքրիկ սանդուխով մը, որուն աստիճաններէն կարելի էր բարձրանալ քովինի: Այն ատեն մեր առջեւ կը բացուէին երկու խցիկներ, ուր կը գտնուէին մեր անկողինները, հոս առաստաղին զարնուելու վտանգը չունէինք, այն պայմանով որ այս անգամ մեր գլուխները քիչ մը ծռէինք:

Հակառակ մեր գործածած տաստ ձէթին ու մեքենական իւղին, խանութը փակող մետաղէ փեղկը կը փաթթուէր ու կը քակուէր այնպիսի դժոխային աղմուկով մը, որ ամբողջ թաղը կը լսէր թէ պառկելու կ'երթայինք, կամ թէ ելլելու ժամն է: Սակայն գիշերը մինչեւ այնքան ուշ ժամերու կ'աշխատէինք, ու առաւօտուն այնքան կանուխ կը սկսէինք, որ տարաժամ այդ որոշումը միշտ ալ պատշաճ ժամերէ դուրս կը ճեղքէր թաղին լռութիւնը:

Փուռին առջեւ հայրս փոխարինած էր Աննա մօրաքոյրս, ուր խոհարարական այնպիսի հրաշքներ կը գործէր, որ մեր սեղանը միշտ տասնեակ մը պնակներ կ'ունենար: Իր երջանկութիւնը այդ պահերուն, մեր հիւրերու դէմքերուն վրայ վայելքի մը այնքան յատկանշական դիմախաղերը տեսնել կ'ըլլար: Այն ատեն միայն սեղան կը նստէր, երկարատեւ պատրաստութեան պատճառով իր ախորժակը կորսնցուցած, եւ պատառաքաղին ծայրով միայն կը համտեսէր իր կերակուրը, որոշելու համար, թէ ինչպիսի փոփոխութիւն մը կարելի էր կատարել յաջորդ անգամուն:

«Քաղաքի կեդրոն»ի մեր դիրքը կը սատարէր այցելուներու տողանցքին, որոնք յայտնապէս աւելցած էին 24 հոգինոց «Արմենիա» կոչուած երգչախումբի մը կազմութենէն ի վեր: Երգչախումբին ղեկավարը, վերջին սանը հանճարեղ երգահան Կոմիտասի, որ ձայնագրած ու դաշնաւորած էր հայկական ժողովրդական երգերը, յատկապէս Պրիւսէլէն կուգար, պատրաստելու համար «տարեկան մեծ համերգը»: «Մեծ» այդ որակումը որ միշտ կ'ընկերանար հայկական երեւոյթներուն, ըլլային անոնք «պարանցիկ» կամ «մշակութային» սկսած էր արդարանալ կէս - արհեստավարժութեամբ մը, որ տակաւ կը փոխարինէր սկիզբի մեր օրերու սիրող արուեստագէտները: Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենար Մարսէյլի «Փլէյէլ»ին «Մասիլիա սրահ»ին մէջ:

Մեր խանութը այս առիթով տոմս ապահովելու գրասենեակի մը կը վերածուէր: Տոմսերուն տրցակները կը սահէին շապիկներու եւ գիշերանոցներու տակ, եւ խանութին յետնամասը կը դառնար կազմակերպիչ կեդրոն:

Յոյսը՝ Ֆրանսայի ցոյց տալու, թէ իր հիւրընկալած այս ժողովուրդը տէր էր հազարամեայ մշակոյթի մը, համերգի իրիկունը կը գտնէր իր պսակումը, քաղաքապետի օգնականին ներկայութեամբ: Եւ «Լը Փրթի Մարսէյէ» թերթը, շնորհիւ իր սեփական թղթակիցին, որ հանդիսութենէն առաջ կուգար երեւոյթին երգացանկը առնելու եւ շուտով կ'աներեւութանար, երբեմն առնուազն տասը տող կը նուիրէր՝ նկարագրելու համար «բարձրորակ այս գեղեցիկ երեւոյթը»:

Եռուն գործունէութեան այս շրջաններէն դուրս, հօրս զբաղումներուն մէջ եկեղեցին միշտ նախասիրութիւն մը եղած է:

Հաւատալ, թէ ոչ: Ծէյքափիրեան այս հարցումը չէր որ Հայը կ'ուզէր իր հաւատքին նկատմամբ:

(Շար. 117)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Օծման 24-րդ տարեդարձին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի այս Կիրակի, Յունիս 28, յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Հոգւոյն ի յիշատակ, անոր մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 - 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ Հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեբի, Մոնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան. -

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը - Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:

Հեռաձայն. - 43 - 81 - 01 - 72

— APPEL URGENT —

La Croix Bleue desArméniens de France a besoin de toute urgence d'un véhicule utilitaire (estafette - fourgonette - 4L - F4 F6 ou une Renault 5 Expresse) pour la Colonie de Bellefontaine.

La Croix Bleue serait infiniment reconnaissante pour ce don généreux d'utilité communautaire.

Pour tout contact appeler :

La permanence : 48 - 24 - 46 - 57 (après-midi)

Mme Merdjanian : 39 - 95 - 56 - 22

Mme Minassian : 39 - 58 - 40 - 07

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հրանտ Սամուէլի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

EUROPE 1

Lundi 29 juin, de 19 à 20 heures, à l'émission DECOUVERTES participent: Henri Papazian, Ara Krikorian, Michel Guégan, Charles Villeneuve et (éventuellement) un Turc.

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏ

ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂՔ

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ հայ,

Եթէ կը հաւատաս տակաւին հայեցի կրթութեան եւ բարեկրթութեան,

Եթէ կը հաւատաս կրօնական եւ բարոյական արժէքներու՝ քու ընտանեկան յարկէդ ներս,

- Վստահէ զաւակդ Մխիթարեան Հայրերուն հոգածութեան.

- Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տարեններու փորձառութեան:

Մի սպասեր անախորժ անակնկալներու եւ յուսախաբութիւններու:

Կրնայ շատ ուշ ըլլալ եւ սխալը՝ անդարմանելի:

Այժմէն արձանագրէ զաւակդ:

Արձանագրութիւնները բացուած են արդէն 1987 / 1988 տարեշրջանին համար:

Երկսեռ

գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով:

Մանկապարտէզ - նախակրթարան - Երկրորդական:

Արձանագրութեան համար դիմեցէք ուղղակի վարժարանին տեսչութեան.

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

Տարեթոշակի դիւրութիւն պիտի տրուի ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտներու:

Ինքնաշարժի ուղիղ գիծ պիտի հաստատուի Ալֆորվիլէն դպրոց, ինչպէս նաեւ Անթոնիէն դպրոց:

Dimanche 28 Juin à partir de 13 heures

Fête Champêtre Annuelle

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, boulevard du Nord — Le RAINCY

La fête sera animée par les élèves de l'Ecole TEBROTZASSERE

Chants, danses, poèmes, sketches.

Distribution de prix à 15 heures.

Programme artistique

—— *Evelyne ALTOUNIAN*

—— *Roupen YEREVANTSI*

—— *Levon CLARIAN*

—— *Nareg DOURIAN et la chorale de l'école*

et des SURPRISES . . .

Buffet ARMENIEN à partir de 13 heures.

Venez nombreux.

Antony
BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce

POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée

46 66 61 78

ou entre 19 et 20 heures

46 66 69 00

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարաններուն:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Vendredi 3 juillet à 20 heures 45

R E C I T A L

ROUPEN YEREVANTSI

Poète de la chanson arménienne

Dédicace de son disque

Au profit de l'Ecole *Tebrotzassere*

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Nœud d'Or

Restauration et Entretien de Tapis Anciens

ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ
ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՀԱՍՑԷ ՄԸ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
Ն Ո Ր Ա Կ Ե Ց Է Ք
Ձ Ե Ր Գ Ո Ր Գ Ե Ր Ը
REMETTEZ
VOS TAPIS
A NEUF

A. BAJAKJIAN (Յ. ՊՋԱՔՃԵԱՆ)
24, rue Saint-Lazare — 2e cour à gauche
75009 PARIS — Tél. : 42. 81. 33. 21

● ● ● ● ● ● ● ●

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

● ● ● ● ● ● ● ●

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տիկին Ազնիւ Դարբինեանի մահուան առիթով փոխան ծաղիկի Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան 200 Ֆ., Տիկին Էլիզ Շահանքէրեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ն. Միքայէլեան 200 Ֆ., Օր. Շիրվանեան 100 Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Ժան Թիւթիւնճեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ՝ Միհրան Քէհէյեանի հոգեհանգիստին առիթով:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՕԾՈՒՄԻ 12-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԻՍԻ, Յունիս 28-ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյ Օծումի 12-րդ տարեդարձն է:

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ, Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ, նախագահութեամբ՝ Եկեղեցւոյ Աւագ Կընքահայր Պր. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ, Սէն - Նիքօլա սրահին մէջ, 30 ռիւ տիւ ժէնէրալ Լըքլէր, Իսի. մէթրօ Քօրանթէն Սէլթօն:

Տոմսերը վաճառքի են Հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ: Ապահովեցէք շուտով ձեր տոմսերը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէկին Մալաթեանէ 500 Ֆ., Ոմն՝ 500 Ֆ.:

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

—— EN BOEING 727 ——
—— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER ——
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU

Du 1er au 14 AOUT — Du 05 au 18 SEPTEMBRE

Du 03 au 16 OCTOBRE

FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

S P E C I A L

Du 22 AOUT au 04 SEPTEMBRE

Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN

FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
30
MARDI
30 JUIN
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.518 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 62e ANNÉE — No 16.518

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 22 – 23)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ԹՂԹԱԿՑԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Արմատները հեռուից են գալիս։ Հեռու ու բարձրիկ, երբեմնի հայաշատ Շուշի քաղաքից, ուր հարիւրամեակ առաջ նրա պապերը արմատները այդ քաղաքում ամէն կողմից տեսանելի ճարտարապետական մի գեղեցիկ կոթող են թողել աշխարհին։ Դա Ս. Ամենափրկիչ (Ղազանչեցոց) եկեղեցին է։ Ապա ճակատագրի փոթորկումները այս հայ ճիւղին հասցրել են Մերձաւոր - Արեւելքի տաք ու չէկ աւազներ, մինչեւ որ հանգրուանել են Լիբանանի մայրաքաղաք Պէյրութից ոչ այնքան հեռու փռուած հայկական մի գիւղում, որը շատերը գիտեն. դա Այնճարն է։ Ու քամու ուրիշ ալիքներով նա յայտնուել է քաղաքների քաղաք Փարիզում, որտեղից եւ 51 տարի հողի վրայ ապրած այս հայորդին եկել, առաջին անգամ ոտք է դրել հայրենի հողի վրայ։ Ջուլալ Գազանճեան՝ բանաստեղծ, արձակագիր, լրագրող, հրապարակախօս։

– Ձեր այցելութեան նպատակը։

– Իրապէս որ ինձի համար յուզիչ երեւոյթ էր հրաւիրուիլ Հայաստան իբրեւ արեւմտահայ գրող եւ բանաստեղծ։ Այս յուզումը աւելի կը շեշտուի, մանաւանդ Չարենցեան այս տօնակատարութիւններու զուգադիպումով։ Իրականութեան մէջ ինքզինքս կը զգամ ոչ այնքան արժանաւոր, որովհետեւ Սփիւռքի մէջ ունինք հայ մշակոյթին նուիրեալ իսկապէս տաղանդաւոր եւ ժրաջան շատ մշակներ։ Որովհետեւ ես անձնապէս սիրող (ֆրանսերէն՝ ամաթէօր) գրող մըն եմ, մինչ ուրիշ շատերը իրենց շունչն ու ոգին կը սպառեն՝ օրնիբուն կարենալ Սփիւռքին մէջ հայ մնալու եւ հայերէն ստեղծագործելու կիրքով ու աշխատանքով։

– Քանի որ առաջին այցելութիւնն է, ապա հաւանաբար խօսելու շատ թեմաներ կը լինեն։

– Անշուշտ։ Որեւէ ածականով չեմ կրնար որակել ապրումս։ Երկիրս եւ ժողովուրդս տեսայ այնպէս՝ ինչպէս գիտէի եւ կ'երեւակայէի, իրապէս լաւ՝ լաւագոյնին ձգտումով. ոչ աւելի, ոչ պակաս։

– Միայն Երեւանո՞ւմ եղաք։

– Ոչ։ Զանազան շրջաններ պտտեցայ, մինչեւ Գորիս, ու Ղափան։ Տեսայ մեր երկրին զաւակները՝ կառչած իրենց հողին եւ նախանձախնդիր մեր պապենական աւանդութիւններուն, մշակոյթին, երգին եւ խօսքին, մանաւանդ արեան։ Արին, որ սփիւռքահայ բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեանի որակումով (նրա գործերը շուտով կը տպագրուեն Երեւանում – Վ. Ս.) իր առանձին համն ու բոյրն ունի. մեր ինքնութիւնն ու ինքնուրոյնութիւնն է։

– Քանի որ դուք հրաւիրուել էք որպէս Չարենցեան հանդիսութիւնների հիւր, նաեւ պիտի այդ մասին խօսէք։

– Կարելի չէ լռել Չարենցեան հանդիսութիւններուն։ Օփերայի դահլիճին մէջ Վարդգէս Պետրոսեանի խօսքէն ետք, երբ ժողովուրդը յոտնկայս ծափահարեց ու լացաւ ուրախութենէն, կեանքիս մէջ ամենախոր եւ ամենայուզիչ ապրած պահերէն մին էր։ Ինչ կը վերաբերի Չարենցաւանի մէջ կատարուած եզրափակիչ տօնակատարութեան, ուր պատիւ ունեցայ խօսելու արեւմտահայ գրչակիցներուս անունով, հիացումով միայն կարելի է նշել անապատի մէջ ծաղկած այս քաղաքի մարդկանց մեծ սէրը Չարենց անուան հանդէպ։ Հազարաւոր մանուկներ իրենց խօսքով, թէ երգով, թէ չքերթով եկան փաստելու, որ ապագան աւելի գեղեցիկ պիտի ըլլայ, որովհետեւ իր մշակութային թէ ազգային հիմերը զօրացած են ու անխախտ՝ Չարենցի ու իր անմիջական գործակից եւ բախտակից ընկերներուն շունչով։

– Ուրիշ ի՞նչ հանդիպումների մասին կը պատմէք։

– Տպաւորութիւններուս յուզիչ պահերէն մին էր Երեւանին մօտիկ Աբովեան քաղաքի մէջ երկու գործատուներու երիտասարդ աշխատողներու հանդիպումը բանաստեղծ Յովհաննէս Գրիգորեանի եւ ինծի հետ, ուր խօսեցանք բանաստեղծութեան մասին առհասարակ։ Նման երեւոյթ Եւրոպայի ամենաքաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ իսկ հազուադէպ է։ Եղայ Պարոյր Սեւակի տուն – թանգարանը եւ տեսայ, որ մեր ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, կը սիրէ ազնիւ խօսքն, ու իր տենչերը մարմնաւորող տանաչառ եւ մեծ սրտերը՝ այս անգամ ներկայացուած էին Պարոյր Սեւակով։ Աւանդոյթ դարձած բանաստեղծութեան այդ օրը նոյնպէս փաստ մըն է մեր գեղարուեստասէր եւ բարի ձգտումներու։

– Դուք հրաւիրուել էիք Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի կողմից։ Բնականաբար կը կամենայիք խօսել նաեւ սփիւռք – հայրենիք կապերի մասին։

– Գիտէ՞ք, կապեր բառն ինքնին տկար է արտայայտելու այն, ինչ մենք կը մտածենք հայրենիքին նկատմամբ։ Այդ իսկ պատճառով կը մաղթեմ, որ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն ըլլայ այնպիսի կեդրոն մը, որ կարողանայ աւելի մեծ աշխատանքներ կատարել ի շահ Սփիւռքի հայապահպանման։ Կոմիտէին շուրջը համախմբուած գտնենք մեր մտաւորականութեան լաւագոյն մասը։ Ան մեզի, Սփիւռքահայերուս համար Կոմիտէէն աւելի պէտք է հանդիսանայ տեսակ մը նախարարութիւն։ Կարեւորագոյն հաստատութիւն մը։ Կ'ուզեմ շնորհակալութիւն յայտնել Կոմիտէին, իր բոլոր աշխատակիցներուն, որ մեզ շրջապատեցին հոգատարութեամբ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան, իր նախագահին, բոլոր հայ գրողներուն։ Որպէս հիւր, անշուշտ, նպատակս էր լաւագոյն եւ աւելի մօտիկ, ուղղակի յարաբերութիւններ ստեղծել հայրենիքի մեր գրողներուն հետ։ Անուններ չեմ սիրեր տալ եւ կարեւոր ալ չեն անունները, երբ գործը ինք ներկայ է եւ կը խօսի։ Ըսեմ միայն, որ մեր խօսակցութիւնները սկսան եւ պիտի շարունակուին յօգուտ մեր ժողովուրդի սփիւռք – հայրենիք մշակութային գործակցութեան։ Ինչպէս պատմութեան բնական հոլովոյթը կը պահանջէ (առոր վկայութիւնը եղան եւ Չարենցեան ու Սեւակեան տօները), ամէնքս ալ գիտակից ենք, որ անհրաժեշտ է բնական վերարժեւորումի ենթարկել անցեալը եւ այդ հիման վրայ արժեւորել նաեւ այսօրուան լաւը։

– Եւ վերջին հարցը։ Քանի որ սովետական Հայաստանի ընթերցողները լայն շրջանակները ձեզ քի՞չ գիտեն, ի՞նչ կարելի է անել այդ բացը լրացնելու համար։

– Թերեւս հրատարակուի՛լ։ Լաւ բարեկամս՝ Ալեքսանդր Թոփչեան, որ ուշի – ուշով կը հետեւի սփիւռքահայ ու համաշխարհային գրականութեան ընթացքին, այդ ուղղութեամբ համոզեց զիս։ Ձեռագիրներ պիտի ղրկեմ իրեն։

– Ցանկանում եմ, որ շուտով հրատարակուած տեսնենք ձեր ժողովածուն։

– Շնորհակալութիւն։

հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՆԻԿ ՍԱՆԹՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՐՊԱՉՈՎԵԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

×

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին լիակատար նիստը, որ երկու օր տեւեց, հիմնական փոփոխութիւններ բերաւ, մանաւանդ տնտեսական մարզին մէջ։

Կորպաչով ճանչնեց ցարդ գործադրուած տնտեսական քաղաքականութիւնը։ Հարկ է փոխել, բայց ի՞նչպէս ստեղծել «ընկերվարական հիման» վրայ, դրութիւն մը որ աւելի մրցակցական ըլլայ քան դրամատիրութիւնը, չկապկելով հանդերձ դրամատիրական դրութիւնը։ Աշխատանքը պաշտպանուած կը մնայ Սահմանադրութեամբ։ Բայց, Կորպաչով խնդրոյ – առարկայ կ'ընէ գիներու հարցը եւ տրամադիր է աշխատավարձքերու մասնակի ազատութիւն մը շնորհել։ Կորպաչով աւելի հեռու կ'երթայ եւ մասնագէտները նոյնիսկ լպրծուն կը գտնեն այդ գետինը։ Կ'ուզէ ոչ միայն վարչական մեթոտներէն անցնիլ տնտեսական մեթոտներու, այլ խօսքով խորհրդային տնտեսութեան մէջ ներմուծել շուկայի մեթոտները, նախապատուութիւն տալով սպառողին։ Ըստոյ, «անընդունելի» կը գտնէ որ կուսակցութիւնը եւ իր կազմակերպութիւնները կասեցնեն խորհրդային ընկերութեան ընթացքը։

Պարզ է, Կորպաչով մարդիկ փոխեց, որպէսզի ի՛ր մարդիկն ունենայ եւ խոչընդոտները չբազմանան։ Փակման ատեն, յայտարարեց. – «Նոր հարցեր, նոր դժուարութիւններ կը սպասեն մեզի։ Սխալներու դէմ, պաշտպանուած չենք։ Բայց համոզուած եմ, որ սխալելու վախը մեծագոյն սխալն է»։ Յստակ է քարտուղարին միտքը եւ վճռած է կէս ճամբան չկենալ։

Նիստերը փոթորկալից եղած են Աբէլ Ագանպեկեանի յայտարարութեանց համաձայն։ Երբ, այս ծանօթ տնտեսագէտը կ'ըսէ՝ «կատարեալ միաձայնութիւնը միայն գերեզմանատուներու մէջ է», խոստովանած կ'ըլլայ թէ տարակարծութիւններ կային։ Միշտ, Ագանպեկեանի համաձայն, գիներու ներկայ վիճակը – «անհանդուրժելի» է, մազութը երեք անգամ նուազ կը ծախուի քան համաշխարհային շուկային վրայ, ինչ որ մսխումներ կը ստեղծէ։ Ագանպեկեան կը դրժէ թէ նոր փոփոխութիւնները մերձեցում մը նշանակեն դրամատիրական դրութեան հետ։

Երեք նոր դէմքեր կը մտնեն. – Ալեքսանտր Իակովլեւ (64 տարեկան) որ քաղաքական Բիւրօ մուտք կը գործէ, Նիկոլայ Սլիունկով (58 տարեկան) նաեւ նոր անդամ քաղաքական Բիւրոյին, Վիկտոր Նիկոնով (58 տարեկան), մասնագէտ գիւղատնտեսութեան։

Լիակատարը որոշեց նաեւ 1988 Յունիսի համար, կուսակցութեան արտակարգ համագումար մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏԺԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱՌԿԱԽԷ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՆՈՒՄ ՄԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին քուէարկումը շատ անհանգիստ ըրած է Թուրքիան, ինչպէս արդէն կը պարզուէր քաղաքական դէմքերու ջղագրգիռ ելոյթներէն։ Խօսքէն ետք՝ կարգը կը թուի եկած ըլլալ գործին, քանի որ Անգարա սկսած է այլ հակազդեցութիւններու անցնիլ։ Այսպէս, Թուրքիոյ կառավարութիւնը ցնոր տնօրինութիւն առկախած է ստորագրութիւնը ռատար կազմածի պայմանագրութեան մը։ Այս պայմանագրութիւնը 300 միլիոն ֆրանքի (50 միլիոն տոլար) ձեռք ձգած էր Թոմսոն – Սէ – Էս – Էֆ-ը ռատարներ հայթայթելու համար Թուրքիոյ 8 օդակայաններու։ Պիտի ստորագրուէր այս շաբթու Արտաքին նախարար Միշէլ Նուառի կողմէ, որ Թուրքիա կ'այցելէ Յուլիս 2-էն 4։

⁂

Թուրքիա բողոքած է պաշտօնապէս Յունաստանի մօտ եւրոպական Խորհրդարանի քուէարկութեան առթիւ։ Ըստ յոյն Արտաքին նախարարին, Անգարա նմանօրինակ բողոքներ կը ներկայացնէ Հասարակաց Շուկայի բոլոր կառավարութիւններուն մօտ։ Այդ առընչութեամբ արդէն Արտաքին նախարարութիւնը կանչած էր Անգարայի համապատասխան դեսպանները։

⁂

Փարիզեան մամուլի արձագանգներուն անդրադառնալով («Յառաջ», Յունիս 23) կ'ըսէինք թէ ընդհանրապէս թերթերը միայն արձագանգած էին, առանց խորհրդածութեան։ Այն ատեն, մեր ուշադրութենէն վրիպած էր «Քոթիտիէն տը Փարի»ն, որ Յունիս 21 – 22-ի իր թիւին մէջ ամբողջ էջ մը կը նուիրէր քուէարկութեան եւ երկու յօդուած ալ լոյս կ'ընծայէր։ «Առաջին Մինիխը» խորագրուած գրութեան մէջ, Ռընօ տը Շազուռն դիտել կուտայ թէ Հայ Սփիւռքը ստիպուեցաւ աւելի քան 70 տարի սպասել որպէսզի «Յիշողութիւնը յաղթէ անգամ մը եւս» եւ այսօրուան յապաղած ճանաչումը ապտակ մը կը նկատէ Անգարայի համար։ Կը ճանչէ նաեւ Թուրքիոյ վարչակարգերը – ժողովրդավար թէ մենատիրական – որոնք ուրացած են իրականութիւնը։ Ճիշդ կողքին, Իվ Քորնի – հակիրճ պատմականը կ'ընէ Հայոց ողբերգութեան Սան – Սթեֆանոյէն՝ Լօզան։

Այս անդրադարձը առանձնապէս ուշագրաւ է, եթէ նկատենք որ «Քոթիտիէն» աջ հոսանքին կը պատկանի (որ, ընդհանրապէս ժլատ է այս առընչութեամբ) եւ թէ մանաւանդ քանի մը տարի առաջ, Տոմինիք Ժամէ բաւական վրդոված էր Հայերը, նոյն թերթին մէջ, առնուազն անտեղի գրութեամբ մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ – ՈՏՔԵՐԸ» այսինքն Ալժերիոյ բնիկ Ֆրանսացիները մեծ համագումար մը կազմակերպած էին Նիսի մէջ, իրենց հայրենադարձին 25-ամեակին առթիւ։

Կիրակի առաւօտ Մասենա հրապարակին վրայ բացօթեայ պատարագ կը մատուցուէր, որու ներկայ եղան Շիրաք եւ քանի մը նախարարներ։ Ժողովուրդին մէջ էր Պառ, որ սուլոցներու եւ թշնամական ցոյցերու առիթ տուաւ (մերժած էր ստորագրել ներման օրինագիծը 1982-ին եւ Իւ – Տի – Էֆ-ի միակ երեսփոխանն էր,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

– 1 –

Եւրոպական Խորհրդարանը բացայայտօրէն ընդգծեց կապը՝ հայկական ու քրտական հարցերուն միջեւ: Պատեհ առիթ մըն է այս՝ մօտէն ծանօթանալու Թուրքիոյ Քիւրտերուն, որոնց գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդուին յաճախ մեր մամուլին մէջ, սակայն չի տրուիր համայնապատկեր մը այդ գործունէութեան արդի շրջանին:

Վիճակագրական մարզի մէջ բոլորովին վստահելի տուեալներ չկան: Քիւրտ ազգայնական հատուածը հաւանաբար կը չափազանցէ Քիւրտերու թիւը, երբ կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ մէջ 12 միլիոն Քիւրտ կայ, եւ աշխարհի մէջ՝ 26 միլիոն (տե՛ս՝ «Ազատ Քիւրտիստան» Հիւմէյն Ֆաունտէյշըն–ի թերթիկը, տպուած Սան – Ֆրանսիսքօ, ԱՄՆ, Մարտ 1986, էջ 1): Աւստրալիացի լրագրող – հեղինակ Փիթըր Ուայթ կ'ենթադրէ որ 15 միլիոն Քիւրտ կայ Թուրքիոյ մէջ («Սիտնի Մորնինկ Հերըլտ», 1985, Փետրուար 8): Պերճ Պէրպէրօղլու, որ ԱՄՆ–ի մէջ հեղինակութիւն կը համարուի Թուրքիոյ հետ կապ ունեցող հարցերու մասին, 9 միլիոն կուտայ անոնց թիւը, («Թըրքի ին Թրայսիզ» գիրքին մէջ, տպուած՝ Լոնտոն, տպարան Զէտ, էջ՝ 126): Այս թիւը 1982–ին Թուրքիոյ բնակչութեան մէկ հինգերորդն էր, 20 տոկոսը: Ուրիշ, նոյնքան հմուտ ու չէզոք մասնագէտներ կը հաստատեն թէ հաւանաբար ա՛յս է ամէնէն լաւ չափը, – առնել այն թիւը, որ թուրք Պետութիւնը կուտայ իբր Թուրքիոյ բնակչութեան թիւը, ու հաշուել անոր մէկ հինգերորդը գոնէ, իբր Քիւրտերու թիւ: Պէտք չէ մոռնալ որ Քիւրտերը Թուրքերէն քիչ մըն ալ արագ կ'աճին: Եւ ուրեմն այս համեմատութիւնը կը փոխուի ապագային: Այսօր Թուրքիա ունի 48 միլիոնի մօտ բնակիչ, եւ ուրեմն անոնց 9·500·000–ը գոնէ Քիւրտեր են: Ի դէպ, քանի որ շատ մը փրտաչխատողներ համոզուած են թէ Թուրքիա բնակող Քիւրտերը աշխարհի մէջ ապրող Քիւրտերուն 45 առ հարիւրը կամ թերեւս կէսը կը կազմեն, վերջնական հաշիւը կ'ըլլայ, – 9·5 միլիոն Քիւրտ, Թուրքիոյ մէջ, 20 միլիոն, աշխարհի մէջ:

Թուրք կառավարութիւնը կը բողոքէ որ շատ մը «Քիւրտ» համարուողներ մէկ – երկու սերունդէ ի վեր մոռցած են իրենց լեզուն, մշակոյթը, ծագումը, եւ համարկուած են թուրք բնակչութեան մէջ: Իսմէթ Ինէօնիւն Քի՛ւրտ էր ծագումով, կ'ըսեն անոնք, սակայն միշտ հակառակ՝ ոչ միայն անջատողական շարժումներու, այլ նաեւ որեւէ ինքնաբնորոշումի՝ իբր «Քիւրտ»: Անոր պէս միլիոններ կան, ըստ Պետութեան, 9·5 միլիոն «Քիւրտ» համարուողներուն միջեւ: Ամերիկացի մասնագէտներ, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը սովորաբար թուրք Պետութեան սիրած երաժշտութիւնը կը նուագէ, կ'ընդունին որ նման անձեր կա՛ն, սակայն կասկածելի է որ կէս կամ մէկ միլիոնէն աւելի Քիւրտ իսկապէ՛ս կորսնցուցած են իրենց քրտական ինքնութիւնն ու զգացումները: Ընդհակառակն, վերջին եօթնամեակի բռնութիւններուն եւ վերանորոգուող խտրականութիւններուն իբր արդիւնք, շատեր վերադարձած են իրենց արմատներուն: Այսպէս, հաւանական չէ որ աւելի քան 500 հազար քիւրտ ծագումով անձ կորսնցուցած է իր ազգային պատկանելութիւնը: Ուրեմն, Թուրքիոյ 48 միլիոն բնակչութեան 9 միլիոնը գոնէ Քիւրտ է:

– 2 –

Քիւրտերը, անշուշտ, երբեք բառին լուրջ առումով պետականութիւն ունեցող ժողովուրդ մը չեն եղած, սակայն քիւրտ ծագումով անձեր, քիւրտ զինուորներու օգնութեամբ, երբեմն կարեւոր դիրքերու տիրացած են Իսլամ աշխարհին մէջ: Այսպիսի անձերէն ամէնէն աշխարհահռչակն է Սալահ – ուտ – տին ալ – Այյուպի, արեւմուտքին ծանօթ՝ Սալատին անունով, սուլթան Եգիպտոսի, նուաճող՝ խաչակիրներու: Քիւրտերը, Հայերուն նման ու մեզմէ աւելի՛, եղած են լեռնային բարձրավանդակի ազգութիւն. ամէն ձոր ու հովիտ տարբեր տոհմ ու ցեղախումբ, ամէն անառիկ լեռ՝ տարբեր իշխանի, ցեղապետի կամ շէյխի բերդ: Զանազան բարբառներ խօսող այս ցեղը, որ ունի գլխաւորաբար Սիւննի – Իսլամ սակայն նաեւ Շիի – Իսլամ (Ալեւիի) ճիւղեր, միշտ մնացած է բաժնուած, տկար: Սակայն այս բաժանումը արդելք չէ եղած Քրտական հողերու ընդարձակումին: Ն. Ք. 400 թուականին, Քիւրտերու հայրենիքը այն բարձր լեռնաշղթան էր, որուն երկու ճիւղերը կը բաժնեն հայկական բարձրավանդակի հարաւային մասը՝ այսօրուան Իրաքէն, ու Իրանի դաշտերը՝ Միջագետքէն: Դարերու ընթացքին, արաբ սուլթաններու, Պարսիկ Պետութեան ու մանաւանդ Հայ Պետութիւններու անկումին պատճառաւ, բազմացան ու տարածուեցան Քիւրտերը: Օրինակ՝ 1300–էն 1514, օսմանեան Թուրքերու յաղթանակներէն առաջ արդէն, քիւրտ պէկեր (պէկ, պէյ, ագա, տարբեր տիտղոսներ են ցեղախումբերու աւանդական եւ կէս – աւատապետական ղեկավարներուն տրուած) կը տիրապետէին արդէն Բաղէշ – Պիթլիսի շրջանին, կ'իշխէին Վանայ լիճէն հարաւ – արեւմուտք տարածուող հին հայկական շրջաններուն, (Ռշտունեաց եւ Մոկաց աշխարհներ): Անշուշտ այս բոլոր գաւառներու ղեկավարները հնազանդեցան Օսմանեան Կայսրութեան, Սուլթան Սելիմ Եաւուզի տիրապետութեան շրջանէն ետք (1514): Անկէ յետոյ, մինչեւ 19–րդ դար, քիւրտ իշխանները աւատապետական, ցեղային դրութեան վրայ հիմնուող կառավարիչներն էին հայաբնակ շատ մը շրջաններու, ծառաները Օսմանեան կայսրութեան:

Տասնեւիններորդ դարուն, մօտ 50 անգամ քիւրտ իշխաններ ապստամբեցան Օսմանեան Պետութեան դէմ, սակայն այս ըմբոստութիւնները ունէին պուտ տեղական բնոյթ եւ դիւրաւ ճնշուեցան: (Տե՛ս՝ Նեզան Քենտալ, «Տհը Քիւրտծ անտըր Տհը Օթթօման Էմբայր» յօդուած, «Փիփըլ Ուիթ հաութ է Քանթրի» գրքին մէջ, խմբ. – Ժէրար Շալեան, հրտ. Լոնտոն, Զէտ հրատարակչատուն, 1980, էջ՝ 22): 1880–ին, Շէյխ Օպէյտուլլահի վարած ըմբոստութիւնը, Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան դէմ, առաջինն էր որ ազգայնական բնոյթ ունէր, եւ որը այնքա՜ն մտահոգեց Օսմանեաններն ու Իրանը, որ անոնք կրցան գործակցիլ ու ճզմել շարժումը: Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը, 1894 – 96–ի ջարդերէն ետք մանաւանդ, քանիցս փորձեց համոզել քիւրտ իշխանները՝ թէ հասարակաց թշնամին Թուրքն է, սակայն նման փորձեր յանգեցան փոքր, շատ տեղական յաջողութիւններու: Ընդհանրապէս, 1894 – 96–ի ջարդերէն մինչեւ Եղեռն, Քիւրտը եղաւ Հայը ջարդող, թալանող, հայ փէտային զինաթափումը արգիլել փորձող տարր մը:

Առաջին աշխարհամարտին Ամերիկայի նախագահ Ուիլսըն խոստացած էր իր համբաւաւոր 14 կէտերու թիւ 12–ի խոստումով) թէ Օսմանեան կայսրութեան ոչ – թուրք տարրերը պիտի ըլլային գոնէ «ինքնավար»: Սեւրի դաշնագիրը (Օգոստոս, 1920), կը խօսի «գլխաւորաբար քիւրտ բնակչութիւն ունեցող շրջաններու ինքնավարութիւն» տալու մասին (յօդուած թիւ 62), եւ պատմագէտներ ու իրաւաբաններ նոյն դաշնագրի թիւ 64 յօդուածը յաճախ մեկնաբանած են իբր անկախութիւն թելադրող, եթէ ոչ խոստացող յօդուած: Աթաթիւրք, որ անշուշտ 1919 – 1923 շրջանին յոյն եւ հայ Պետութիւններուն դէմ կը պայքարէր, պարզապէս խաբեց Քիւրտերը, որոնք անշուշտ միացեալ ղեկավարութիւն չունէին եւ, պէտք է ըսել, գոնէ Հայերուն չափ միամիտ ու անհեռատես գտնուեցան: Խոստումներ ըրաւ ինքնավարութեան մասին, մինչեւ Յուլիս, 1923, և Լօզանի դաշնագրէն ետք անշուշտ մոռցաւ զանոնք: Աթաթիւրքի տեղակալ Իսմէթ Ինէօնիւն, որ, կ'ըսուի, ծագումով Քիւրտ էր, փորձեց «կակուղցնել» այս մոռացումը, ըսելով թէ արդի Թուրքիան «Թուրքերու եւ Քիւրտերու հայրենիքն է» (տե՛ս՝ Ճորճ Հարրիս, «Էթընիք Քանֆլիքթ Էնտ Տհը Քիւրտծ» յօդուած, «Աննալզ» պարբերաթերթին մէջ, թիւ 433, Սեպտեմբեր 1977, էջ՝ 115): Սակայն անշուշտ «Թուրքիա» բառը շուտով բնորոշուեցաւ իբր Թուրքերու հայրենիք ու «վաթան», Քիւրտերը մոռացութեան ենթարկուեցան, եւ կամ վերածուեցան «լեռնային Թուրքեր»ու, ինչպէս Հայերը «Քրիստոնեայ Թուրքեր»ու:

1925–էն 1939, Քիւրտերը փորձեցին դիմադրել թուրք Պետութեան որդեգրած նոր ուղղութեան, եւ անկէ յառաջացած վարչական միջոցառումներուն, որոնք արգելքներ կը դնէին իրենց ապրելակերպին վրայ. (հագուստ, կրօնք՝ մանաւանդ Շիի – Ալեւի Քիւրտերու, զէնք կրել): 1925–ին, Նախշըվանէի տէրվիշապաշտ աղանդի Քիւրտերը ըմբոստացան, Շէյխ Սայիտի ղեկավարութեամբ: 1930–ին, Խոյպուն («Անկախութիւն») շարժումը, Արարատի ստորոտին բարձրացուց Յեղափոխութեան դրօշը: 1936 – 1938–ին Տէրսիմի (այժմ՝ «Թունճելի») Քիւրտերը, որոնք յաճախ համակիր եղած են հայութեան, ապստամբեցան: Անշուշտ խակութեան ու անմիաբանութեան փաստ մըն ալ այս ըմբոստութիւններու մասնակի, իրերայաջորդ բնոյթն է: Փոխանակ բոլորը միասին ծառանալու, ինչ որ անկասկած պիտի դժուարացնէր Թրքական բանակին գործը, մէկ – մէկ ըմբոստացան, ու մանր յաջողութիւններէ ետք՝ ճզմուեցան:

Կ'արժէ յիշել որ միշտ ըսուած է թէ Հ.Յ. Դ.-ն իր բարոյական ու նոյնիսկ զինեալ եւ տնտեսական (°) օգնութիւնը տուած է այս շարժումներուն, մանաւանդ՝ 1930-ի Խոյպուն շարժումին: Կ'ըսուի նաեւ թէ Կոմս (Վ. Փափազեան) Հ. Յ. Դ.-ի ղեկավարներէն մին, 1927–էն ետք եղած է Քիւրտերու հետ կապ պահող պատասխանատուն: Սակայն մանրամասն փաստաթուղթեր չեմ տեսած, եւ յստակ չէ թէ 1927 – 30–ական թուականներուն, Աղբէն հազիւ պրծած, դեռ – վրանաբնակ հայութեան կէս – ղեկավար Հ. Յ. Դ.-ն ի՞նչ կրնար ըլլալ, գործնականօրէն, Քիւրտերուն համար: Ապագայ պատմաբանութեան նիւթ է այս:

(Շար. 1)

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

150ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԵՒ

150–ՐԴ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

1836 / 37 — 1986 / 87

ՎԵՆԵՏԻԿ. – («Յառաջ»). – Վերջերս Վենետիկ քաղաքին մէջ, յաճախակի ելոյթներով, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի տեսչութիւնը նշեց, ըլլայ մշակութային, ըլլայ գեղարուեստական արտայայտութիւններով, վարժարանի 150–ամեայ յոբելեանը, այնքան հաղորդական ու ազդեցիկ միջոցներով որ, պարզ շուկայի ժողովուրդէն սկսեալ մինչեւ քաղաքի մտաւորականութիւնն ու մամուլը բերին իրենց մասնակցութիւնը եւ արձագանգեցին տեղական թերթերու էջերէն, իբր ոչ միայն պատկառելի ու մակարդակ ունեցող վարժարան մը ներկայացնելով զայն, այլ նաեւ իբր ամբողջացուցիչ եւ լրացուցիչ մէկ մասը Սուրբ Ղազար կղզին ուր 270 տարիներէ ի վեր, Մեծն Մխիթարի օրերէն մինչեւ այսօր կը գործեն մխիթարեան վարդապետները հայ մշակոյթի ու աւանդութիւններու մշտարթուն պահակները, յաջողելով դըրաւել նաեւ ուշադրութիւնն ու հմայքը օտարներուն, հանդէպ հայ պատմութեան, մշակոյթին եւ առ հասարակ Հայու տիպարին որ կենդանի քանդակն է հայ անունին:

Արդարեւ, այս տարի կը տօնենք 150–ամեայ յոբելեանը Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին, ոչ լոկ իբր արտաքին շռայլ երեւոյթի մը առիթ, այլ առաւելապէս ջանք մը ընդարձակելու ծանօթութիւնները, կատարուած 150 տարիներու աշխատանքի մնայուն արժէքին, որպէսզի աւելի իրազեկ ըլլայ հայ ժողովուրդը եւ գիտակցի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի սկիզբ տուող չարժառիթներու – այժմէականութեան, բափիւռքահայ մեր ներկայ պայմաններուն, եւ մեծցի դերը զոր ունի ան կատարելիք դեռ մեր օրերուն՝ խաթարուող Միջին – Արեւելքի երիտասարդ սերունդին, դէպի Արեւմուտք խուժող այդ պատանիներուն՝ ըլլալու հաւաքավայրը եւ իսկական կըրթարան, որպէսզի հոն թրծուին անոնք ու հասուննան մեր մշակոյթով ու լեզուով եւ ապա նետուին եւրոպական կամ ամերիկեան համալսարանները:

Յունիս 14 – առաւօտեան ժամը 11–ին Գոհաբանական պատարագով սկիզբ առին 1986 – 87 դպրոցական յոբելենական տարիի ամավերջի տօնակատարութիւնները: Պատարագիչն էր վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, երգեցողութեամբ՝ վարժարանի աշակերտութեան, եւ ծնողներու ներկայութեամբ, որոնք, Միջին – Արեւելքէն, Եւրոպայէն ու Միացեալ – Նահանգներէն փութացած էին ջերմացնելու, պաշտօնական ու հոգեպարար, վկայականներու բաշխումի արարողութիւնը: Տեսուչ վարդապետը, մեկնաբանելով օրուան խորհուրդը, իր քարոզով ջանաց զգացնել, յատկապէս աւարտական դասարանի աշակերտներուն ուղղելով իր խօսքը, թէ ինչպէս Աստուած, շատերու մէջէն ընտրելով զիրենք, բերած էր այս վարժարանը, տալով անոնց առիթն ու կարելիութիւնը զարգանալու ոչ միայն գիտութեամբ ու ազգային ոգիով այլ նաեւ եւ յատկապէս լսելու եւ զարգանալու համաձայն քրիստոնէական ճշմարտութիւններուն որոնք կը կատարելագործեն ու կ'ազնուացնեն մարդուս բնական յատկութիւնները, ու կը կերտեն մարդը՝ զօրաւոր իր բարոյական համոզումներուն մէջ ու գիտակից եկեղեցական իր պարտականութիւններուն: «Ձեր գործերով ըսաւ տեսուչ հայրը իրականացուցէք Քրիստոսի խօսքերը, եղէք օրինակ բարիին, տուէք կեանքի դասութիւններուն քրիստոնէական հաւատքի քաղցրութիւնը»:

Կէսօրուան աւանդական ճաշէն ետք, որու ընթացքին տեղի ունեցան բաժակաճառեր ու կեցցէներ յանուն մեր ժողովուրդին եւ աւարտական 11 երիտասարդներուն, ամբողջ հասարակութիւնը, յատնօրէն ընդարձակուած նոր ժամանող այլ ազգայիններով ու տեղացի օտար բարեկամներով, տեղաւորուեցաւ վարժարանի Թէօփիլեան չքեղ դահլիճին մէջ:

Օրուան հանդէսին պատուոյ հիւրերն էին Ս. Ղազարի միաբանութեան ներկայացուցիչ Հ. Յովսէփ Վրդ. Պէհէսնիլեան, Իտալիոյ Խորհրդային Միութեան ընդհանուր հիւպատոսը՝ Սէրկէյ Կուզնէցով իր կնոջ հետ եւ փոխ – հիւպատոսը նոյնպէս իր կնոջ հետ Միլանոյէն. Վենետիկի քաղաքապետի կողմէ անուանուած իր մասնակցութիւնը կը բերէր փաստաբան Աուկուսթօ Սալվատորի (իր կարգին Վենետիկի նահանգային գրօսաշրջիկութեան մարմնի վարիչ), Վենետիկի քաղաքապետութեան խորհուրդի անդամ փրոֆ. Րոպէրթօ Թէօտոլինի, Վենետիկի պետական համալսարանի վերատեսուչի ներկայացուցիչ փրոֆ. Մ. Փատօան: Մինչ իտալական քաղաքական ընտրութիւններու պատճառով բացակայող հեղինակութիւնները հեռագիրներով կը բերէին իրենց մասնակցութիւնը. այսպէս Վենեթօ գաւառային խորհուրդի նախագահը Ֆրանչեսքօ Կուիտոլին եւ Վենեթօ գաւառի նախագահը Քարլօ Պերնինի, եւ ուրիշ հեռագիրներ բարեկամներու եւ նախկին սաներու կողմէ առաքուած: Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Բ. Ը. Միութեան Իտալիոյ մասնաճիւղը յանձին Պր. Յարութիւն Ալէքսանեանի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Իտալիոյ մասնաճիւղը յանձին իրենց նախագահ Պր. Ալէքօ Պէզիկեանի, երկու

միութիւններն ալ իրենց նուէրներով շըռնորհաւորեցին աւարտական դասարանի աշակերտները: Ներկայ էին իրենց նուէրներով վարժարանի ուրիշ բարեկամներ եւս որոնք իրենցմէ անկախ պատճառներով կը բացակայէին այդ օրը:

Օրուան յայտագիրը ճոխ էր թէ իր գեղարուեստական եւ թէ մշակութային եւրոյթներով: Հանդէսը կը բանար վարժարանի խմբերգը իր նուագախումբով իտալական ու վարժարանի քայլերգներով, որոնց յաջորդեց վարժարանի տեսուչ վարդապետին խօսքը, իտալերէնով, ուղղուած յատկապէս ներկայ օտար հասարակութեան, պարզելով անոնց վարժարանի կրթական գործունէութիւնը Վենետիկի նման այս գեղածիծաղ քաղաքին մէջ եւ աւելցուց. – «Հայերս Արեւմուտքի մէջ խօսուն վկայութիւն ենք մեր ցեղի անցեալին, անոր պատմական արժէքին, Արեւելքն Արեւմուտքին հաղորդող անոր հաստարակչութ չափանիշներուն եւ ներգաշնակ արտայայտութեան. կա՞յ արդեօք ուրիշ ժողովուրդ մը այնքան մօտ Արեւմուտքին եւ նոյնքան խորապէս խարսխուած ազգային իր բնիկ հունին մէջ, հաւատարիմ իր անցեալին եւ նախանձախնդիր իր ներկային, առանց մըշակութային ընդհարումներ ստեղծելու, ինչպիսին է հայ ժողովուրդը»: Որուն կը պատասխանէր հաստատակամ, փաստ. Աուկուսթօ Սալվատորի, Վենետիկի քաղաքապետի ներկայացուցիչը, դրուատելով Սուրբ Ղազարի մշակոյթի լոյս՝ վանքի վարդապետներու գործունէութիւնը եւ թէ ինչպէս Մխիթարեաններու ներկայութիւնը Վենետիկի մէջ, իր վանքով ու վարժարանով անփոխարինելի հարստութիւն մըն էր Վենետիկի համար, պարծանք հայ ազգին, եւ պատիւ Իտալացիներուն. Պր. Սերկէյ Կուզնէցով, Խորհրդային Միութեան ընդհանուր հիւպատոսը խօսք առնելով շնորհաւորեց վարժարանի տեսչութիւնը, աւարտական դասարանի աշակերտները եւ խօսելով ֆըրանսերէն, ցոյց տուաւ թէ որքան մօտ էր իր սրտին հայ ժողովուրդը, Հայաստանի յառաջդիմութիւնն ու զարգացումը եւ Խորհրդային Միութեան մէջ կատարուած նորանոր նուաճումները ի նպաստ մարդկային իրաւունքներուն եւ համաշխարհային խաղաղութեան քաղաքականութեան մը. «անցեալ տարի բաւական, առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կ'ըլլայի ձեր այս ջերմ ու ոգեւորութեամբ լեցուն հանդէսին. 150 տարիներ քիչ չեն դպրոցի մը համար. անիկա ապացոյց է տարուած աշխատանքի որակին. ձեր խօսքերը, տաղոց արտասանութիւնները, խմբական երգերը, հոգեհ թէ չէի հասկնար բառերը, ազդեցին իմ վրաս, նշմարեցի, հաստատ կամք ու նուիրում հանդէպ ձեր մշակոյթին ու լեզուին. եւ ահա այս տարի դարձեալ ձեզի հետ եմ եւ երջանիկ կը զգամ ինքզինքս»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՀԱՅՖԱՅԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԽՄԲ.– Շատ քիչ լուրեր կը հասնին մեզի Հայֆայի հայկական փոքրաթիւ գաղութի կեանքէն: Թէեւ յապաղումով ստացանք հետեւեալ թղթակցութիւնը, այսուհանդերձ լոյս կ'ընծայենք զայն՝ իր հետաքրքրութեան համար:

*

Ուրբաթ, Մարտ 20-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, կատարուեցաւ Հայֆայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վերանորոգուած ակումբին բացման հանդիսութիւնը: Հայֆայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղը հիմնուած է 1921-ին, իսկ նոր ակումբը 1955-ին: Ակումբը կը կարօտէր նորոգութեան: Հայֆայի տղաքը, նուիրումով եւ անձնուիրութեամբ վերանորոգեցին ակումբը կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ: Գովելի եւ գնահատելի ձեռնարկ մը: Ակումբը կը ծառայէ բոլոր գաղութին անխտիր իբր հաւաքավայր եւ կեդրոնատեղի գաղութային ձեռնարկներու, հոն կ'ուսուցուի նաեւ հայերէն լեզուն: Հաւատաւորներ եկած էին Երուսաղէմէն, Եաֆայէն, Ռամլէէն, Ռամէէն, Էքքէէն: Հայֆայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տարիներու ատենապետ եղբ. Գէորգ Թաշճեան արտասանեց բացման խօսքը ի մէջ այլոց նշելով. «Կապոյտ երկինքի տակ, ուր որ Հայեր կը գտնուին, իրենց զոհողութեամբ, իրենց աշխատանքով, իրենց նըւիրատուութեամբ կը շինեն իրենց եկեղեցին, դպրոցը եւ ակումբը, մենք ալ Իսրայէլի Հայերս, մեր ակումբը նորոգեցինք», ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը՝ Անուշաւան վրդ. Զըղչեան, որ բաւ. «Սփիւռքի մէջ անհրաժեշտութիւն մըն է հայ օճախներու գոյութիւնը, նոր սերունդին առհմիկ դաստիարակութիւն ջամբելու համար: Ազգային մտապաշարը պիտի կազմէ ապագայ գիտակից, զոհաբերող Հայը՝, հպարտ իր հայեցիութեամբ»: Երուսաղէմի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ատենապետ եղբ. Օհան Կիւրեղեան շնորհաւորեց Հայֆայի վարչութիւնը վերանորոգման իր ճիգերուն համար: Երուսաղէմի Հ. Օ. Մ.-ի ատենապետուհի Վարդուհի Օհաննէսեան շեշտեց հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը մեր ազգային դիմագիծը պահելու համար: Ապա, եղան սրտաբուխ նուիրատուութիւններ եւ հաւաքոյթը շարունակուեցաւ երգերով եւ պարերով ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Այս առթիւ, շնորհաւորելի է Հայֆայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւնը այս գովելի ձեռնարկին համար եւ մանաւանդ Թաշճեան եղբայրներ եւ Սեպուհ Այվազեան ատաղձագործի եւ ելեկտրական բաժնին մէջ, իրենց բերած սիրայօժար մասնակցութեամբ: Կեցցէ՛ք Հայֆացի տղաք, շարունակեցէք հայապահպանումի ձեր սուրբ գործը: Հայֆայի հայ գաղութը փոքրաթիւ է. իր շրջաններով՝ Նազարէթով, Ռամէով, Էքքէով կը բոլորէ շուրջ 100 ընտանիք: Ունին մատուռ մը Ս. Եղիա եւ հայերէնի միօրեայ դասընթացք: Այս տարի յաջողութեամբ կատարուեցան Նոր Տարուան, Ապրիլ 24-ի, Վարդանանց հերոսամարտի, Մայրերու Օրուան եւ Մայիս 28-ի հանդիսութիւնները: Փոքրաթիւ գաղութ մը, որ սակայն կը հետամտի վառ պահել հայկական ոգին եւ ժառանգութիւնը: Կը գնահատենք գաղութիս վարչական Մարմինը իրենց հայանպաստ ձեռնարկներուն համար: Այն Հայերը, որոնք Հայֆա կ'այցելեն, առ ի գիտութիւն իրենց կուտանք Հայֆայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբին հասցէն՝

Շտորոթ Ռւմ, թիւ 12, Հայֆա:

ԵՂԻԱ ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Յունիս 20, ժամը 16-էն սկսեալ կը լեցուէր Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը: Կուգային աշակերտներու ծնողքներ, բարեկամներ, նախկին աշակերտներ՝ ատենդութիւն դարձած տարեվերջի հանդիսութեան, ոչ միայն ուրախ պահեր ապրելու, այլեւ իրազեկ դառնալու համար տարուան մը ուսումնական աշխատանքի արդիւնքին:

Օրուան յայտագիրը բաւին հիմնական առումով ճոխ էր: Ընդգծեցինք ճոխ բառը, քանի որ դպրոցական ամավերջի հանդէսի մը համար քիչ մը անսովոր էր: Նախընտրելի պիտի ըլլար որ վարժարանին աշակերտներուն գործադրած յայտագրէն դուրս գաղութիս արուեստագէտներու մասնակցութեամբ առանձին երեկոյթ մը կազմակերպուէր այլ առիթով մը, ի նպաստ վարժարանին: Արդարեւ, յայտագիրը՝ որ ի գործ կը դրուէր Շաբաթ օր ժամը 18-ին, վերջ կը գտնէր Կիրակի առաւօտ ժամը 4-ին: Այս երեւոյթը կը յոգնեցնէ ոչ միայն կազմակերպիչներն ու անոնց օգնող անհատները, այլեւ հանդիսականները: Այս ըսելով չենք ուզեր թերագնահատել տարուած աշխատանքը:

Նկատի առած այն՝ որ երկու օր առաջ, Սթրազպուրկի մէջ, եւրոպական Խորհըրդարանը պաշտօնապէս ճանչցած էր 1915-ին Թուրք կառավարութեան կողմէ Հայերու դէմ կատարուած ջարդերը որպէս ցեղասպանութիւն, օրուան հանդիսութեան խօսք առնողներ՝ Սեւրի քաղաքապետը, O տը Սէնի փոխ – նահանգապետը, փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի կը շնորհաւորէին հայ ժողովուրդը իր տարած յաղթանակին համար: Իսկ վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Վարդան Վրդ. Բէշիշեան, անդրադառնալէ ետք Սթրազպուրկ արձանագրուած յաղթանակին, կը շեշտէր թէ այնուհետեւ աւելի զօտեպնդուած պէտք է նուիրուինք հայապահպանման մեր կռուաններու ամրապնդման գործին եւ գլացական մեր խանդավառութենէն ետք ըլլանք նաեւ առար – կայական:

Աշակերտական յայտագիրը բաղկացած էր երգերէ, արտասանութիւններէ, պարերէ, թատերական պատկերներէ: Երգչախումբը կը ղեկավարէր Ալեքս Ալթունեան: Ռոզի Արմէն, նշելէ ետք թէ աշխարհ 72 տարի ետք միայն ճանչցաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը, աշակերտական երգչախումբին հետ մեկնաբանեց Ազնաւուրի «Անոնք ինկան» երգը, խոր տպաւորութիւն թողլով:

Մինչ ուտելիքներն ու ըմպելիները առատօրէն կը բաշխուէին սեղաններուն, կը սկսէր բեմին վրայ հայ արուեստագէտներու տողանցքը: Նախ «Նաւասարդ» պարախումբն է, որ հայկական – ժողովրդական պարերով խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր: Ապա յաջորդաբար հանդէս կուգային, Լեւոն Քյարեան, Էվլին Ալթունեան, Սուրէն, Ռոզի Արմէն, Երուանդ Նաճարեան եւ Ալյաս Էմիրեան (այս վերջինները «Լոռի» նուագախումբի ընկերակցութեամբ) հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերու մեկնաբանութեամբ:

Վարձքը կատար՝ վաստակաւորներուն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

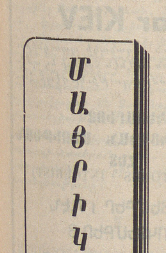
LIVRES REÇUS

L'UNIVERS CULTUREL
DES CHRETIENS D'ORIENT
René R. KHAWAN
préface Henri - Irénée Dalmais
Les Editions du Cerf, Paris 1987.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՍԽԱՆԸ
մահուան ճանապարհին
Լեւոն Ս. Ֆափրիքաճեան
Պէյրութ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Անհաւատը իր ինքնութիւնը փնտռելու կուգար այդ եկեղեցիին մէջ. իր աւանդութիւնները, իր ազգիւրներուն ջերմութիւնը: Հաւատացեալը այդ բոլորին վրայ կ'աւելցնէր Աստուծոյ հետ հանդիպումը: Եւ անոնք երկուքն ալ կ'ունկնդրէին վսեմաշունչ պատարագը, որ այնքան արցունքներ կը խլէ աղօթքի խատսրտութեան մէջ, դառնալու համար քնարական ու վերածուելու տօնականի՝ երբ Տիրոջ փառքը կ'ոգեկոչուի:

Երկար ատեն, վերի յարկի մեր խցիկին մէջ վերաքաղերս որպէս երաժշտական ենթախորք կ'ունենային հօրս վարէն երգած «Տէր ողորմեա»ները կամ ուրախ «Ովսաննա»ները: Ան երգելով կ'ընկերանար իր աշխատանքին:

Յանկարծ, պտուտակաձեւ սանդուխին գլուխէն Մայրիկս կը հարցնէր ինծի.

– Մանչս, վստահ եմ, որ կը խանգարենք քեզ:

– Ոչ, Մայրիկ, բան մըն ալ չեմ լսեր ես:

Մայրս կ'եզրակացնէր, թէ քանի որ կը գուշակէի հաւանական խանգարումի մը լռողական բնոյթը, կը լսէի ուրեմն:

Այն ատեն հօրս ձայնը կը լռէր, զիս ձգելով տարրաքանութեան իմ խորհրդանիշերուս ցուրտին մէջ:

– 53 –

Ինչպէս Փրովանսի մէջ Ծնունդի մսուրը զարդարող արձանիկները, Թիւրնէր ծառուղիի մեր փոքր աշխարհին մէջ ալ կար անձ մը, զոր գիւղերու մէջ «անմեղը» կը կոչեն, եւ կամ, Միտիի լեզուով «Ֆատան»: Իրական անունը Նազարէթ էր:

Մեր տկարամիտը ակներեւ հակում մը ունէր ունայն ցնորքներու: Օր մը գլխուն բարձր գլխարկ մը անցուցած Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահն էր. ուրիշ անգամ մը սեւ, լայն կրկնոցի մը փաթթուած, վիզէն խաչ մը կախած Մարսէյլի կարդինալ կ'ըլլար եւ օդին մէջ գծուած մեծ խաչանշաններով կ'օրհնէր մեր ընտանիքը:

Տարիներու ընթացքին զայն տեսած էի որպէս զօրավար՝ որ պատերազմ կը յայտարարէ, կուրծքը շքանշաններով զարդարուած Հայաստանի Միացեալ – Նահանգներու ներկայացուցիչ, կամ որպէս մեծ փաստաբան մը, որ կառափնատէն անմեղներ կ'ազատէր:

Խանութին մէջտեղը կանգնած, երկար ճառեր կ'արտասանէր, ուր ամէն բառ յստակ իմաստ մը ունէր, սակայն հազիւ այդ բառերը շարունակականութիւն մը կ'ունենային, ամէն բան անկապակից կը դառնար:

Երբ ծպտուած չըլլար, լաւ կարուած հագուստ մը կը կրէր միշտ, իրեն երեք չափ մեծ, կամ երկու չափ պզտիկ, ըստ մահագրութեան համայնքի մը, որ երբեմն մեռած մէկուն հագուստը կը նուիրէր անոր: Այն ատեն «քաղաքացի»ի իր դերին մէջ տիեզերքի մեծ հարցերուն մասին իմաստասիրական խօսակցութիւններու կը ձեռնարկէր: Ու հայրս, այնքան տրամաբանող այդ մարդը, լրջօրէն կը հետեւէր անոր յիմարաբանութիւններուն:

Օր մը, երբ ան աշխարհի բոլոր բանտարկեալները ազատ արձակած էր եւ սակայն ուրիշ այնքան մարդիկ ձերբակալած, որ բանտերը դարձեալ կը վխտային իրենց նոր բնակիչներով, մեր ցնդաբանին մեկնումէն ետք հօրս հարցուցած էի.

– Իրաւ, ի՞նչպէս կրնաս առանց խնդալու մտիկ ընել այս խանգարուած ուղեղին զառանցանքը:

– Ա՛հ, գիտես, ըսաւ ինծի, կարծեմ Նազարէթին վրայ խնդացողները տակաւ կ'ըլլան ապահով ըլլալու համար թէ իրենք անոր պէս չեն: Իբրեւ թէ «Նազարէթէն նուազ խենթ»ի իրենց վկայականը կ'անցընեն: Ու այդ հանդրուանին ... պարտադրաբար կ'ընդունին, եւ մինչ անոնք երգելով կը պարեն մսուրին շուրջ, Նազարէթ թեւերուն վրայ աստղեր կը ցանէ, փառահեղ ապագայ մը երեւակայելու համար: Քեզի չի՞ պատահիր որ երազես գիշերները:

(Շար. 118)

(Շար. Ա. էջէն)

որ չէր քուէարկեր ալժէի զօրավարներու ներումը) եւ հաղորդութեան ատեն ատեւկանութեան պաշտպանութեամբ հեռացաւ «փուայու» որակելով ցուցարարները, ինչ որ քիչ մը աւելի գայրացուց ֆրանսական Ալժերիոյ ջատագովները։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա. կայանի բաժնեթուղթերու այն միւս կէսը, որ հանրութեան վերապահուած է սակարանի Բ. Շուկային վրայ հանուեցաւ Երկուշաբթի օր (մինչեւ Յուլիս 11)։ Այս 50%–ին 40 առ հարիւրը հանրութեան կը ծախուի, հատը 165 ֆրանքի, մնացեալ 10 առ հարիւրն ալ կայանին պաշտօնէութեան վերապահուած է, հատը 132 ֆրանքի։

ՀԻՆԳԻՆ ԵՕԹԸ ՀԱԶԱՐ ԿԵՆԴԱՆԱԲՈՒԾԵՐ, Հինգշաբթի օր պիտի տողանցեն Փարիզ – Էթուալէն Էնվալիտ – իրենց կովերուն հետ, որպէսզի հանրութիւնը գիտակցի արջառ բուծանողներու տագնապալի վիճակին։

ՇԻՐԱՔ, հաւանաբար Պառի չձգելու համար Միթերանը քննադատելու մենաշնորհը, էՌ – Թէ – էռ – Լը Մոնտի ծանօթ յայտագրին մեղադրեց Նախագահը, որ յաճախ ընդդիմութեան բանբերն է։ Գալով Ֆրանսայի «անկումին» որ ամէնօրեայ նիւթ դարձած է, նախարարապետը զայն կը վերագրէ իրեն նախորդող հինգ տարիներուն եւ կ'ըսէ թէ ան վերջ գտած է 1986 Մարտին։

ԷՌ – ԷՆԹԷՌԻ գործադուլը աւելի ծաւալ առաւ Երկուշաբթի օր, Յունիս 29–ին, որովհետեւ «Երկինքի ուղեւորներուն» միացան օդաչուները։ Թռիչքներու 50 առ հարիւրը ջնջուեցաւ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ միջեւ բուռն բանավէճ մը ծագած է ահաբեկչութեան շուրջ, որովհետեւ Միացեալ – Նահանգները, Աթէնքի իրենց դեսպանին բերնով, ամբաստանած էին Յունաստանի կառավարութիւնը, որ մօտէն կապ կը պահէ ահաբեկչական խմբակներու հետ եւ չի պայքարիր ահաբեկչութեան դէմ։

ՀՌՈՄԻ մէջ, սպաննուած է լիբիացի ընդդիմադիր մը, որ քանի մը տարի է Իտալիա ապաստանած էր։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ զբօսաշրջիկութեան պաշտօնական գրասենեակը 20 հազարէն 50 հազար լիռի (շուրջ 250 ֆրանք) բարձրացուց տուգանքը կայարանը կամ փողոցները ճամփիոնկ ընողներուն, 20 հազար ալ տուգանք հաստատեց անոնց որոնք փիք – նիք կ'ընեն Ս. Մարկոս հրապարակը, շորթով կամ առանց շապիկի թանգարան կ'այցելեն, ջրանցքներու մէջ կը փորձեն լողնալ։

ԱՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յուլիս 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Թորոս Նիկողոսեանի մահուան առթիւ. –

Այրի Տիկին Եպրաքսի Նիկողոսեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէր – Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Զերուկեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Փօժի 1000 Ֆ., Պր. Օննիկ Մակարեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քիլէճեան, Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւ 300–ական, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Հաճի – Վարդանեան, Թէճիրեան ընտանիք, Այրի Տիկին Մարի Ուզունեան, Այրի Տիկին Տէր – Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մամալեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհրիեան, Այրի Տիկին Տէր – Միքայէլեան, Սահակեան ընտանիք, Գեղամ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Աւետիս Տէր – Կարապետեան, Վարդանիկ Հաճի Վարդանեան, Թուլումճեան ընտանիք, Տէլլի – Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուլթեան, Այրի Տիկին Վենոսն Թօքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Միքայէլեան 100–ական, Մանկիեան ընտանիք, Զէրուկեան, Մինասեան եղբայրք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեան 50–ական, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր – Մինասեան 100 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խըկիճեան 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Մարի Սէֆէրեանի մահուան առթիւ. – Բաստըրմաճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սէֆէրեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 100 Ֆ., Յակոբեան – Մելիքեան 40 Ֆ.։

Տէր եւ Տիկին Ժերար Պագալեան,
Տիկին Ալբունարեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Զարզավաթճեան, զաւակներն ու թոռները,
Լէոն Զարզավաթճեան ընտանիքը եւ զաւակները,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝
ՏԻԿԻՆ ԱՍԹՐԻՏ ՊԱԳԱԼԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ 63 տարեկանին։
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յունիս 29, առաւօտեան 8.15–ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին։
Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԷՆՍԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան 200 Ֆ.,

ՏԷՍԻՆ. – Իբրեւ գնահատութիւն «Յառաջ»ի, Պ. Թրագօշ 100 Ֆ.։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Vendredi 3 juillet à 20 heures 45

RECITAL

ROUPEN YEREVANTSI

Poète de la chanson arménienne

Dédicace de son disque

Au profit de l'Ecole *Tebrotzassere*

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

— APPEL URGENT —

La Croix Bleue des Arméniens de France a besoin de toute urgence d'un véhicule utilitaire (estafette - fourgonette - 4L - F4 F6 ou une Renault 5 Expresse) pour la Colonie de Bellefontaine.

La Croix Bleue serait infiniment reconnaissante pour ce don généreux d'utilité communautaire.

Pour tout contact appeler :
La permanence : 48 - 24 - 46 - 57 (après-midi)
Mme Merdjanian : 39 - 95 - 56 - 22
Mme Minassian : 39 - 58 - 40 - 07

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Մարիամ Ղուկասեանի հոգեհանգիստին առիթով Եկեղեցիին. – Տէր եւ Տիկին Խանթամուրեան 1.000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրիմ 300 Ֆ., Պր. Արթին Պալ 200 Ֆ.։ Իսկ փոխան ծաղիկի, Պր. Ժ. Դանիէլեան (Մարսէյլ) Արփս Գասպարեանի մահուան առիթով 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տուրնայեան 200 Ֆ., փոխան ծաղիկի Տիկին Դաշնակեանի մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Դաշնակեան 250 ֆրանք միեւնոյն առիթով։ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Դաշնակեան 250 Ֆ. դպրոցին շինութեան, Պր. Բիւզանդ Դաշնակեան 200 ֆրանք Եկեղեցիին եւ 200 Ֆ. դպրոցին։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տիկին Կառավարեանէ 100 Ֆ., Պր. Պօղոս Կառավարեանէ 100 Ֆ. Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն), Պր. Րաֆֆի Ասլանեան 500 Ֆ. Հ.Բ.Ը.Մ.ի, (ստանալ Յառաջ»էն), Տիկին Ֆրանքի 150 Ֆ. Շաւիլի դպրոցին։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ռատիօ – Ազգի մասնակցութեամբ

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլանթիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ
- Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,
- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,
- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝

Ռոզի Արմէն, էվլին Ալթունեան, Աղթամար Պարախումբ, Ֆիլիփօրմ եւ իր խումբը, Լեւոն Քլարեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսըզեան, Տիւօ Ջեփիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէօնիսթ*), Տիւօ Փէհլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նանառեան։

——— Մուտքը ազատ է ———

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Աղքատախնամի գրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre l'autobus.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

– ԿԱՅԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12

BELLEFONTAINE (JURA)

Յայտագիր. –
— Ցուցահանդէս՝ Կայանի երախաներու աշխատանքներուն
— Գեղարուեստական յայտագիր Կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած
— Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած Կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Samedi 4 juillet à 20 heures 45

Rencontre avec
CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN
auteur de
« Les Contes Arméniens »

Illustration : Elo Boudakian
publiés aux Editions KIRK

- Collection Diasporas
Préface Henri VERNEUIL
—— Signatures ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél : 43 - 76 - 55 - 89

· RECEPTION ·
DE LA CROIX BLEUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une réception à l'occasion de la parution des « CONTES ARMENIENS » de *Mme CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN* (du Canada)

Durant cette réception Mme Minassian dédicacera son livre.

La réception aura lieu le 3 juillet, à partir de 19 heures, à la M.C.A. de Paris — 17, rue Bleue.

Vous êtes tous cordialement invités.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1987 – 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին։

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին։

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները։

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով։ Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս։

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեբի, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ։

Դիմել տնօրէնութեան. –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5։

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

PARIS - EREVAN
par KIEV

Ոսկի աշուն եղանակի պտոյտներու ատատութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ճոխ շրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի շրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի ղեկավարներուն կողմէ։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
Tél. : 47 - 80 - 82 - 58

Արդէն կը ստանանք պայմանագրութիւնները։